II 19 651

LENIN

OPERE COMPLETE

www.dacoromanica.ro

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LENIN

OPERE
COMPLETE

6

www.dacoromanica.ro

TRADUCEREA ÎN LIMBA ROMÎNĂ
APARE ÎN URMA HOTĂRÎRII C.C.
AL P.M.R. EA A FOST ÎNTOCMITĂ
DUPĂ ORIGINALUL ÎN LIMBA RUSĂ
ED. A V-a

www.dacoromanica.ro

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

OPERE COMPLETE

EDIŢIA A DOUA

EDITURA POLITICĂ
BUCUREŞTI — 1961
www.dacoromanica.ro

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

VOL.

6

Ianuarie — august 1902

EDITURA POLITICĂ
BUCUREŞTI — 1961
www.dacoromanica.ro

PREFAŢĂ

Volumul al şaselea al Operelor complete ale lui V.I. Lenin cuprinde lucrarea „Ce-i de făcut?. Problemele acute ale mişcării noastre" (toamna anului 1901 — februarie 1902), precum şi lucrările scrise de el în perioada ianuarie—august 1902.

Pe atunci, în Rusia, criza revoluţionară continua să se adîncească şi să se ascută; mişcarea revoluţionară împotriva regimului absolutist-moşieresc lua un caracter de masă tot mai pronunţat. Demonstraţiile şi grevele muncitorilor din Petersburg, Ekaterinoslav, Rostov pe Don şi Batum din februarie—martie 1902, demonstraţiile de 1 Mai de la Saratov, Vilna, Baku, Nijni-Novgorod şi din alte oraşe erau o dovadă vie a activităţii şi maturităţii politice crescînde a clasei muncitoare, avangarda în lupta întregului popor împotriva absolutismului ţarist. Ţăranii din guberniile Harkov, Poltava şi Saratov au pornit răscoala împotriva moşierilor; „tulburările agrare" au cuprins şi alte localităţi, iar acţiunile ţăranilor din Guria (gubernia Kutais) s-au remarcat printr-o dîrzenie şi un grad de organizare deosebite. „Ţăranii au hotărît — şi au hotărît în mod absolut just — că e mai bine să moară în luptă împotriva asupritorilor de cît să moară de foame fără luptă" (V.I. Lenin. Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 411).

În aceste condiţii o deosebită însemnătate a căpătat lupta „Iskrei" leniniste împotriva „economismului", care era principala frînă a mişcării muncitoreşti şi social-democrate din Rusia, pentru unirea ideologică şi organizatorică a

www.dacoromanica.ro

elementelor marxiste revoluționare ale social-democrației din Rusia, pentru crearea unui partid de tip nou, intransigent față de oportunism, liber de spiritul de cerc și de fracționism, un partid care să fie îndrumătorul politic al clasei muncitoare, organizatorul și conducătorul luptei revoluționare împotriva absolutismului și capitalismului.

Un rol de seamă în lupta pentru crearea unui partid muncitoresc marxist l-a avut lucrarea lui Lenin „Ce-i de făcut?", apărută în martie 1902. În această lucrare Lenin a fundamentat și a dezvoltat ideile, adaptate la noua situație istorică, ale lui K. Marx și F. Engels cu privire la partid ca forță care revoluționează, conduce și organizează mișcarea revoluționară, a elaborat bazele teoriei partidului de tip nou, partidul revoluției proletare. În această operă minunată a marxismului revoluționar, social-democrații ruși au găsit răspunsuri la întrebările care-i frămîntau: raportul dintre elementul spontan și elementul conștient în mișcarea muncitorească, partidul ca conducător politic al proletariatului, rolul social-democrației ruse în revoluția burghezo-democratică pe cale de a se coace, formele organizatorice, căile și metodele de creare a unui partid proletar revoluționar de luptă.

Lucrarea „Ce-i de făcut?" a desăvîrșit zdrobirea ideologică a „economismului", considerat de Lenin ca o varietate rusă a oportunismului internațional (a bernsteinismului). Lenin a dezvăluit rădăcinile oportunismului în rîndurile social-democrației: influența burgheziei și a ideologiei burgheze asupra clasei muncitoare, ploconirea în fața spontaneității mișcării muncitorești, subaprecierea rolului conștiinței socialiste în mișcarea muncitorească. El a scris că curentul oportunist care a apărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea în social-democrația internațională și care s-a manifestat prin încercarea de revizuire a marxismului sub steagul „libertății criticii" și-a luat toate „teoriile" din literatura burgheză și că mult trîmbițata „libertate a criticii" nu-i altceva decît „libertatea de a transforma social-democrația într-un partid democratic al reformelor, libertatea de a infiltra în socialism idei burgheze și elemente burgheze" (volumul de față, pag. 9).

www.dacoromanica.ro

Lenin a arătat că între ideologia socialistă a proletariatului și ideologia burgheză se dă o luptă neîncetată și neîmpăcată: „... Problema se poate pune *numai astfel:* ideologie burgheză sau ideologie socialistă. În această privință nu există cale de mijloc... De aceea *orice* diminuare a ideologiei socialiste, orice *îndepărtare* de ea înseamnă implicit o întărire a ideologiei burgheze" (pag. 38). Conștiința socialistă, ne explică Lenin, nu se naște din mișcarea muncitorească spontană; ea este introdusă în mișcarea muncitorească de partidul marxist-revoluționar. Și sarcina cea mai importantă a partidului proletar este lupta pentru puritatea ideologiei socialiste, împotriva influenței burgheze asupra clasei muncitoare, împotriva oportuniștilor — purtătorii și exponenții ideologiei burgheze în mișcarea muncitorească.

Lenin a dezvăluit marea importanță a teoriei socialismului științific pentru mișcarea muncitorească, pentru întreaga activitate a partidului marxist revoluționar al clasei muncitoare. „... *Rolul de luptător de avangardă îl poate îndeplini numai un partid călăuzit de o teorie înaintată*" (pag. 24). Lenin a arătat că din pricina particularităților istorice ale dezvoltării sale și a sarcinilor revoluționare care-i stau în față, pentru social-democrația rusă teoria înaintată are o deosebită importanță.

În cartea „Ce-i de făcut?", ca și în alte lucrări ale lui Lenin din perioada iskristă, el acordă o foarte mare atenție fundamentării tacticii proletariatului din Rusia și a partidului lui. Clasa muncitoare, scria Lenin, trebuie și poate să conducă mișcarea democratică generală împotriva regimului absolutist-moșieresc și să devină avangarda tuturor forțelor revoluționare și opoziționiste ale societății ruse. De aceea, organizarea unei demascări politice multilaterale a absolutismului era una dintre cele mai importante sarcini ale social-democrației ruse, una dintre condițiile necesare ale educației politice a proletariatului. Aceasta era una dintre „problemele acute" ale mișcării social-democrate din Rusia. Propovăduind concepții profund greșite și dăunătoare cu privire la lupta de clasă a proletariatului, „economiștii" o limitau la domeniul luptei economice, profesionale. O asemenea politică, politica trade-unionistă, ducea inevitabil la subordonarea mișcării muncitorești față

www.dacoromanica.ro

de ideologia burgheză și de politica burgheză. În opoziție cu această linie oportunistă, Lenin a promovat și a fundamentat importanta teză a marxism-leninismului cu privire la însemnătatea primordială a luptei politice în dezvoltarea societății, în lupta proletariatului pentru socialism: „...Interesele de clasă cele mai esențiale, « hotărîtoare » pot fi satisfăcute *numai* prin prefaceri *politice* radicale în general; îndeosebi interesul economic fundamental al proletariatului poate fi satisfăcut numai printr-o revoluție politică, care să înlocuiască dictatura burgheziei prin dictatura proletariatului" (pag. 45).

Un mare prejudiciu a adus mișcării social-democrate din Rusia ploconirea „economiștilor" în fața spontaneității în domeniul sarcinilor organizatorice ale proletariatului, „metodele primitive" folosite de ei în problemele construcției de partid. Lenin a considerat că izvorul primitivismului „economiștilor" constă în reducerea sarcinilor social-democrației la nivelul trade-unionismului, în confundarea celor două tipuri de organizare a clasei muncitoare: sindicatele în vederea organizării luptei economice a muncitorilor și partidul politic ca formă supremă de organizare de clasă a clasei muncitoare. După Lenin, prima și cea mai importantă sarcină a social-democraților ruși este de a crea o organizație pe întreaga Rusie, centralizată, a revoluționarilor, adică un partid politic, indisolubil legat de mase, capabil de a conduce lupta revoluționară a clasei muncitoare. Încă în articolul „Cu ce să începem?", publicat în mai 1901 în „Iskra", nr. 4 (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—13), Lenin a arătat cum trebuie să se pășească la crearea unei astfel de organizații, precum și ce cale trebuie să se aleagă; acest lucru el l-a fundamentat apoi pe larg în cartea „Ce-i de făcut?".

Răspîndirea pe scară largă de care s-a bucurat cartea lui Lenin a contribuit la victoria orientării leniniste-iskriste în P.M.S.D.R. Cartea „Ce-i de făcut?" a jucat un rol important în unirea strînsă a cadrelor de partid pe baza principiilor marxiste, în pregătirea Congresului al II-lea al partidului și în crearea unui partid marxist-revoluționar în Rusia. În această lucrare Lenin a dat o puternică lovitură revizioniștilor din partidele social-democrate din Europa apu-

www.dacoromanica.ro

seană, reprezentați prin Bernstein și adepții lui, a demascat oportunismul lor și trădarea de către ei a intereselor clasei muncitoare.

O deosebită însemnătate în unirea ideologică a social-democraților revoluționari ruși l-a avut proiectul de program al P.M.S.D.R., elaborat în prima jumătate a anului 1902 de redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea" și adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. (iulie—august 1903). „Materialele pentru elaborarea programului P.M.S.D.R.", publicate în volumul de față, scot cum nu se poate mai bine în evidență rolul pe care l-a avut V.I. Lenin în pregătirea proiectului iskrist de program al partidului, în lupta principială care a însoțit discutarea diferitelor proiecte în cadrul redacției ziarului „Iskra". Datorită lui Lenin, în proiectul de program a fost formulată în mod precis importanta teză marxistă cu privire la dictatura proletariatului; ulterior, Lenin a scris că problema dictaturii proletariatului a fost inclusă în programul P.M.S.D.R. „fiind legată tocmai de lupta împotriva lui Bernstein, împotriva oportunismului" (Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 324). În disputele cu Plehanov, care manifesta o atitudine șovăitoare în legătură cu o serie de teze principiale ale marxismului, teze ce serveau drept țintă atacurilor din partea bernsteinienilor, Lenin a stăruit și a obținut să fie inclusă în proiectul de program teza cu privire la înlăturarea micii producții de către marea producție, ca fiind un proces firesc al societății capitaliste; la insistențele lui, în proiectul de program s-a spus în mod limpede că partidul are rolul conducător întrucît este exponentul conștient al mișcării de clasă a proletariatului și s-a exprimat limpede ideea hegemoniei clasei muncitoare.

Una dintre secțiunile importante ale proiectului iskrist de program al P.M.S.D.R. o constituia partea sa agrară, scrisă de V.I. Lenin. Necesitatea unui program agrar consecvent din punct de vedere principial era cu atît mai imperioasă, cu cît social-democrații trebuiau să-și afirme ideile lor marxiste în problema agrară în lupta împotriva narodnicismului reînviat în persoana eserilor, care aveau pretenții la rolul de exponent și apărător al intereselor țărănimii. Fără un program agrar, fără stabilirea principiilor călăuzitoare ale politicii social-democrate în problema țărănească,

www.dacoromanica.ro

P.M.S.D.R. n-ar fi putut să-și îndeplinească importanta sarcină de consolidare a influenței sale în rîndurile țărănimii, de întărire a alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, alianță căreia i s-au pus bazele la începutul secolului al XX-lea. În programul agrar al social-democrației revoluționare ruse au fost formulate revendicări cu privire la înființarea unor comitete țărănești în vederea restituirii către țărani a pămînturilor ce le-au fost răsluite cu prilejul desființării iobăgiei, a anulării plăților de răscumpărare și a dijmelor, precum și a răspunderii solidare etc.; partidul proletar lansa aceste revendicări în scopul de a ridica țărănimea la luptă împotriva tuturor rămășițelor iobăgiei, de a contribui la dezvoltarea luptei de clasă la sate.

În articolul „Programul agrar al social-democrației ruse", Lenin a explicat principalele revendicări ale programului agrar al social-democrației în ajunul revoluției burghezo-democratice, a făcut o analiză profundă a conținutului lor de clasă și a condițiilor istorice care le-au determinat. El a arătat că revendicarea de restituire a pămînturilor răsluite „este punctul central, punctul cel mai important, care imprimă un caracter special programului agrar" (volumul de față, pag. 316). Totodată el considera „că într-un anumit moment revoluționar" se poate formula revendicarea naționalizării pămîntului în locul revendicării de restituire a pămînturilor răsluite. Această teză a lui Lenin a provocat divergențe serioase în cadrul redacției ziarului „Iskra"; împotriva ei s-au ridicat Plehanov, Akselrod și Martov, care subestimau posibilitățile revoluționare și importanța mișcării țărănești; în parte, aceste divergențe erau o anticipare a viitoarelor dezacorduri dintre bolșevici și menșevici. Mai tîrziu, în perioada primei revoluții ruse din 1905—1907, în condițiile unui puternic avînt al mișcării țărănești, Lenin a pus problema revizuirii programului agrar al partidului, a înlocuirii revendicării de restituire a pămînturilor răsluite prin revendicarea confiscării întregului pămînt moșieresc și, în anumite condiții politice, a naționalizării pămîntului.

Articolele lui Lenin „Raportul redacției ziarului «Iskra» la consfătuirea (conferința) comitetelor P.M.S.D.R.", „Scrisoare către «Uniunea de nord a P.M.S.D.R.»", „Răspuns «Unui cititor»" și „Despre grupul «Borba»" sînt consacrate

www.dacoromanica.ro

luptei duse de ziarul „Iskra" pentru unificarea ideologică și organizatorică a P.M.S.D.R. pe baza programului, tacticii și principiilor organizatorice ale marxismului revoluționar.

În „Raportul redacției ziarului « Iska» . . .", Lenin se pronunță cu vehemență împotriva încercărilor „economiștilor" de a transforma conferința convocată de ei la Belostok (la sfîrșitul lunii martie 1902) în Congresul al II-lea al partidului; el prezintă un plan de pregătire temeinică și sub toate aspectele a unui congres al P.M.S.D.R., care să fie în măsură să refacă partidul și să rezolve cele mai importante probleme generale de partid: să adopte programul, să elaboreze tactica luptei proletariatului împotriva absolutismului și capitalismului etc. Lenin scria „că toți așteaptă acum de la congresul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia hotărîri care să fie la înălțimea *tuturor* sarcinilor revoluționare actuale, că dacă noi vom da înapoi *acum*, în acest moment cu adevărat critic, atunci putem îngropa toate speranțele social-democrației cu privire la hegemonia în lupta politică" (pag. 290).

Scrisoarea lui Lenin către „Uniunea de nord a P.M.S.D.R." — una dintre primele organizații care a sprijinit ziarul „Iskra" — este un model de critică tovărășească principială. Relevînd lipsurile „programului" adoptat la congresul „Uniunii de nord" din ianuarie 1902 și dînd la iveală faptul că cei care l-au întocmit n-au înțeles o serie de probleme importante ale teoriei marxismului, Lenin a făcut apel la membrii „Uniunii de nord" să ia parte activă atît la unirea într-un partid a social-democrației revoluționare, cît și la elaborarea programului partidului.

În condițiile coacerii revoluției în Rusia, sub influența intensificării mișcării revoluționare a muncitorilor, țăranilor și a tuturor celor ce muncesc, are loc închegarea din punct de vedere organizatoric și politic a partidelor și a curentelor revoluționare și opoziționiste. P.M.S.D.R. trebuia să-și precizeze atitudinea față de aceste partide și curente, în concordanță cu interesele claselor și păturilor sociale pe care le reprezentau ele.

La sfîrșitul anului 1901 — începutul anului 1902, ca urmare a unirii grupurilor și cercurilor narodniciste din Rusia și din străinătate, a luat naștere partidul socialiștilor-

www.dacoromanica.ro

revoluționari (eserii). Învierea „narodnicismului moleșit de bătrînețe" prezenta un pericol serios pentru partidul marxist-revoluționar și punea din nou în fața social-democrației sarcina de a lupta împotriva acestui curent al socialismului mic-burghez: „Social-revoluționarismul este una dintre manifestările inconsecvenței ideologice mic-burgheze și ale vulgarizării mic-burgheze a socialismului, împotriva cărora social-democrația trebuie să ducă și va duce întotdeauna un război hotărît" — scria V.I. Lenin în articolul „De ce trebuie social-democrația să declare un război hotărît și necruțător socialiștilor-revoluționari?" (pag. 365). Articolul lui Lenin „Aventurism revoluționar" este consacrat criticii necruțătoare a programului agrar și a tacticii eserilor. Faptul că există o deosebire principială între concepțiile cu privire la tactică ale social-democraților revoluționari și cele ale eserilor Lenin l-a relevat și în introducerea la proclamația Comitetului din regiunea Donului „Către cetățenii Rusiei" (în Opere se tipărește pentru prima oară).

Articolele lui V.I. Lenin „Agitația politică și « punctul de vedere de clasă »" și „Scrisoare către zemți", apărute în „Iskra", sînt consacrate fundamentării tacticii social-democrației față de mișcarea opozițională a burgheziei liberale. Lenin considera că este posibil și necesar să se folosească această mișcare, să se încurajeze manifestările de nemulțumire și de protest din rîndurile liberalilor, criticînd în același timp inconsecvența și lașitatea lor: „Partidul proletariatului trebuie să știe să prindă pe orice liberal tocmai în momentul cînd e gata să înainteze cu un centimetru, și să-l facă să înainteze cu un metru. Iar dacă acesta se va încăpățîna, vom merge înainte fără el și peste el" (pag. 266).

În articolele „Cu privire la bugetul de stat", „Semnele falimentului", „Din viața economică a Rusiei", „Noul proiect de lege cu privire la greve", V.I. Lenin analizează situația economică a Rusiei, demască caracterul antipopular al politicii țarismului, schițează tabloul viu al descompunerii regimului absolutist-moșieresc.

În secțiunea „Materiale pregătitoare" din acest volum se publică „Conspectul primului proiect de program al lui Plehanov cu unele amendamente", „Planul de comunicare cu privire la mersul elaborării proiectului de program",

www.dacoromanica.ro

„Varianta inițială a părții teoretice din proiectul de program", „Schițe de plan ale proiectului de program" și „Schițe de proiect al programului"; se publică pentru prima oară: „Schița diferitelor puncte ale părții practice ale proiectului de program", „Însemnare cuprinzînd alineatele I și II ale primului proiect de program al lui Plehanov și schița primului alineat al părții teoretice a programului", „Varianta inițială a părții agrare și încheierea proiectului de program", „Completări la capitolul agrar și la cel cu privire la problemele muncii în fabrică din proiectul de program". Aceste materiale sînt o dovadă a muncii uriașe pe care a depus-o Lenin la elaborarea „Proiectului de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia"; ele ne dau posibilitatea de a ne face o idee mai amplă despre rolul lui Lenin în elaborarea proiectului părții practice a programului partidului, întocmit de redacție, pentru care Lenin a scris nu numai secțiunea agrară, dar și varianta inițială a încheierii. Un mare interes prezintă și schița primului alineat al părții teoretice a proiectului de program al P.M.S.D.R. întocmit de Lenin, care ilustrează una dintre divergențele serioase existente în cadrul redacției ziarului „Iskra": la Conferința de la München, din ianuarie 1902, a redacției ziarului „Iskra", unde s-a discutat primul proiect al lui Plehanov, „problema dacă nu cumva ar trebui să se înceapă cu o referire la Rusia" („Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 15), așa cum a propus Lenin, „a rămas în suspensie (cu 3 voturi pentru și 3 contra)".

În secțiunea „Materiale pregătitoare" sînt publicate și „Răspunsuri la observațiile lui Plehanov și Akselrod în legătură cu articolul « Programul agrar al social-democrației ruse»", răspunsuri care reflectă conflictul iscat între Lenin și Plehanov cu prilejul discutării acestui articol în cadrul redacției ziarului „Iskra".

În secțiunea „Anexe" din acest volum apar două scrisori adresate de Lenin către Directorul Muzeului britanic (la 21 și 24 aprilie 1902), cu rugămintea de a i se da posibilitatea să studieze la biblioteca muzeului.

Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.

www.dacoromanica.ro

CE-I DE FĂCUT?

PROBLEMELE ACUTE ALE MIŞCĂRII NOASTRE[1]

„... Lupta din cadrul partidului îi dă forţă şi vitalitate. Cea mai grăitoare dovadă de slăbiciune a unui partid o constituie dezlinarea lui şi ştergerea graniţelor precis conturate. Partidul se întăreşte prin curăţirea rîndurilor sale..."

Din scrisoarea lui Lassalle către Marx din 24 iunie 1852)

Scris în toamna anului 1901 — februarie 1902

Publicat la Stuttgart în martie 1902 în volum

Se tipăreşte după textul volumului, confruntat cu textul culegerii: Vl. Ilin. „În 12 ani", 1907

www.dacoromanica.ro

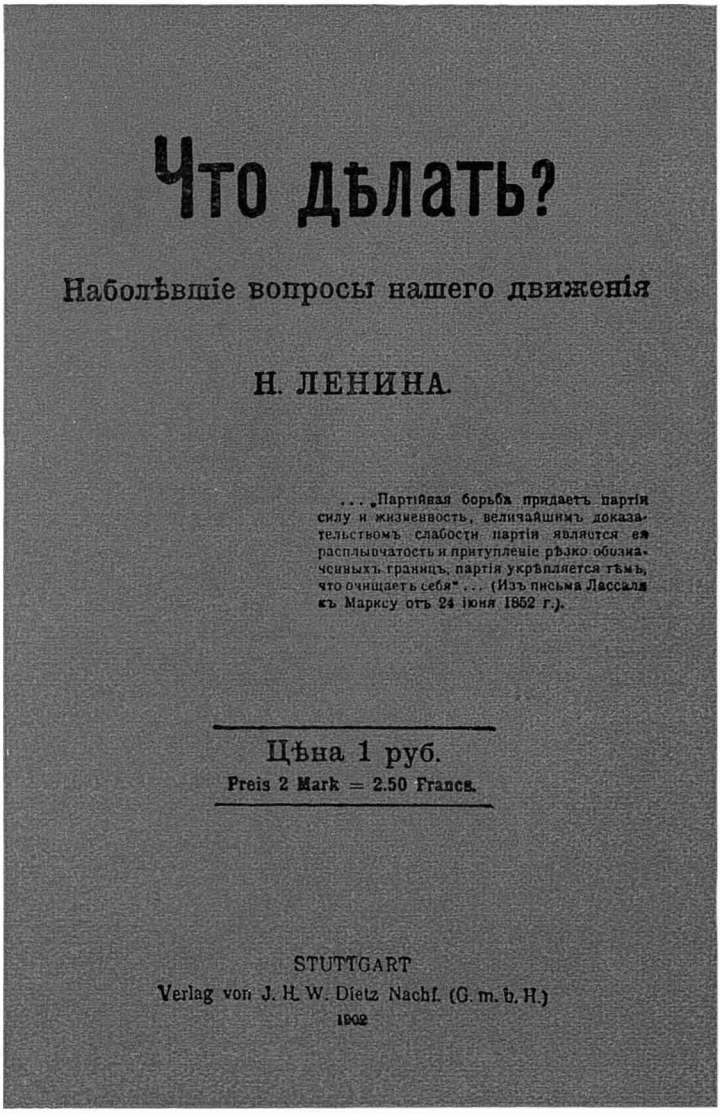

Coperta cărții lui V. I. Lenin „Ce-i de făcut?".—1902

Mic̦orat

www.dacoromanica.ro

PREFAŢĂ

Potrivit planului iniţial al autorului, broşura de faţă urma să fie consacrată dezvoltării amănunţite a ideilor expuse în articolul „Cu ce să începem?" („Iskra"[2] nr. 4, mai 1901)*. Şi, înainte de toate, trebuie să cerem iertare cititorului pentru că ne îndeplinim cu întîrziere făgăduiala dată în acel articol (şi repetată ca răspuns la numeroase întrebări şi scrisori particulare). Una dintre cauzele acestei întîrzieri a fost încercarea, făcută în luna iunie a anului trecut (1901)[3], de unificare a tuturor organizaţiilor social-democrate din străinătate. Era firesc să aşteptăm rezultatele acestei încercări, căci, în caz de reuşită, am fi fost, poate, nevoiţi să expunem concepţiile organizatorice ale „Iskrei" sub un unghi de vedere întrucîtva diferit; în orice caz, o asemenea reuşită promitea să pună foarte curînd capăt existenţei a două curente în cadrul social-democraţiei ruse. După cum ştie şi cititorul, încercarea aceasta a dat greş, şi, aşa cum vom căuta să dovedim mai jos, ea nu putea să sfîrşească altfel în urma noii cotituri spre „economism" făcută de revista „Rabocee Delo"[4] în nr. 10. Trebuia neapărat să pornim o luptă hotărîtă împotriva acestui curent confuz şi puţin precizat, dar cu atît mai rezistent şi capabil să renască sub diferite forme. În conformitate cu aceasta, planul iniţial al broşurii a fost schimbat şi considerabil extins.

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 1—13. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Principala ei temă trebuia s-o constituie cele trei probleme ridicate în articolul „Cu ce să începem?", şi anume: problema caracterului şi conţinutului principal al agitaţiei noastre politice, problema sarcinilor noastre organizatorice şi problema planului construirii simultane şi din diferite direcţii a unei organizaţii de luptă pe întreaga Rusie. Autorul este de multă vreme preocupat de aceste probleme, pe care a încercat să le ridice încă în „Raboceaia Gazeta" [5], cu prilejul uneia dintre încercările nereuşite de a scoate din nou acest ziar (vezi cap. V). Dar ideea de la care a pornit autorul, de a se mărgini în broşură numai la analiza acestor trei probleme şi de a-şi expune concepţiile, pe cît posibil, într-o formă pozitivă, fără a recurge, sau aproape fără a recurge, la polemică, s-a dovedit cu desăvîrşire irealizabilă din două motive. Pe de o parte, „economismul" s-a dovedit a fi cu mult mai viabil decît ne-am închipuit (folosim cuvîntul „economism" în sensul lui larg, aşa cum a fost explicat în nr. 12 al „Iskrei" (decembrie 1901) în articolul „De vorbă cu apărătorii economismului", în care a fost schiţat, ca să zicem aşa, conspectul broşurii de faţă *). A devenit neîndoielnic că punctele de vedere diferite în ceea ce priveşte rezolvarea acestor trei probleme se explică într-o măsură mult mai mare prin opoziţia fundamentală dintre cele două curente din cadrul social-democraţiei ruse decît prin divergenţe în probleme de amănunt. Pe de altă parte, nedumerirea pe care a stîrnit-o în rîndurile „economiştilor" promovarea concretă a concepţiilor noastre în „Iskra" constituia o dovadă evidentă că noi adeseori vorbim literalmente limbi diferite, că din această cauză *nu vom putea* ajunge la nici o înţelegere dacă nu vom începe ab ovo **, că trebuie să încercăm *„o explicaţie" sistematică*, într-o formă cît mai populară, ilustrată cu exemple cît mai numeroase şi mai concrete, cu *toţi* „economiştii", asupra *tuturor* punctelor esenţiale ale divergenţelor noastre. Şi eu am hotărît să fac o asemenea încercare de „a ne explica"; îmi dădeam perfect de bine seama că aceasta va mări foarte mult proporţiile broşurii şi va întîrzia apariţia ei, dar, în acelaşi timp, nu vedeam nici o posibilitate de a-mi înde-

* Vezi op. cit., pag. 360—367. — *Nota red.*

** — de la început. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

plini *altfel* făgăduiala dată în articolul „Cu ce să începem?". Aşadar, pe lîngă scuzele în legătură cu întîrzierea, trebuie să mai adaug şi scuze în legătură cu marile lipsuri pe care le prezintă forma literară a broşurii: a trebuit să lucrez *în cea mai mare grabă*, fiind şi mereu întrerupt de tot felul de alte munci.

Analiza celor trei probleme amintite mai sus rămîne principala temă a broşurii. Dar a trebuit să încep cu două probleme mai generale: de ce o lozincă atît de „nevinovată" şi de „firească" cum e „libertatea criticii" constituie pentru noi un adevărat semnal de luptă? de ce nu putem să ne înţelegem nici măcar în problema fundamentală a rolului social-democraţiei faţă de mişcarea spontană de masă? Apoi, expunerea părerilor asupra caracterului şi conţinutului agitaţiei politice s-a transformat într-o explicare a deosebirii dintre politica trade-unionistă şi cea social-democrată, iar expunerea părerilor asupra sarcinilor organizatorice s-a transformat într-o explicare a deosebirii dintre metodele primitive de muncă, cu care se mulţumesc „economiştii", şi organizaţia de revoluţionari, pe care noi o considerăm necesară. Apoi, asupra „planului" unui ziar politic pe întreaga Rusie insist cu atît mai mult, cu cît mai neîntemeiate au fost obiecţiile aduse împotriva lui şi cu cît mai puţin mi s-a răspuns, în fond, la întrebarea pusă în articolul meu „Cu ce să începem?": cum am putea să păşim simultan din toate direcţiile la construirea organizaţiei de care avem nevoie? În sfîrşit, în partea finală a broşurii sper să dovedesc că am făcut tot ce a depins de noi pentru a preveni o ruptură definitivă cu „economiştii", ruptură care s-a dovedit însă a fi inevitabilă; — că „Rabocee Delo" a căpătat o însemnătate deosebită, „istorică", dacă vreţi, prin faptul că a exprimat în modul cel mai complet şi mai sugestiv nu un „economism" consecvent, ci confuzia şi oscilările care au constituit trăsătura specifică a unei *întregi perioade* din istoria social-democraţiei ruse; — că de aceea şi polemica cu „Rabocee Delo", care la prima vedere pare prea amănunţită, capătă însemnătate; căci nu putem merge înainte dacă nu lichidăm definitiv această perioadă.

Februarie 1902 *N. Lenin*

www.dacoromanica.ro

I

DOGMATISM ŞI „LIBERTATEA CRITICII"

a) CE ÎNSEAMNĂ „LIBERTATEA CRITICII"?

„Libertatea criticii" — aceasta este, fără îndoială, lozinca cea mai la modă în momentul de faţă şi cel mai des folosită în disputele dintre socialiştii şi democraţii din toate ţările. La prima vedere s-ar părea că e greu să-ţi imaginezi ceva mai ciudat decît aceste referiri solemne ale uneia dintre părţile oponente la libertatea criticii. E oare cu putinţă ca din mijlocul partidelor înaintate să se fi ridicat glasuri împotriva acestei legi constituţionale, care în majoritatea ţărilor europene asigură libertatea ştiinţei şi a cercetării ştiinţifice? „Aici ceva nu-i în regulă!" — îşi va spune, desigur, orice om străin de această problemă care a auzit lozinca la modă repetată la toate răspîntiile, dar care n-a pătruns încă fondul divergenţelor dintre oponenţi. „Lozinca aceasta este, pare-se, una dintre acele expresii convenţionale care, ca şi poreclele, sînt consfinţite prin folosire şi devin aproape nume comune".

Într-adevăr, nu este pentru nimeni un secret că în rîndurile social-democraţiei internaţionale contemporane * s-au

* În treacăt fie zis, în istoria socialismului modern se petrece un fenomen aproape unic şi în felul lui foarte consolator: pentru prima oară, discordia dintre diferitele curente din rîndurile socialismului a depăşit cadrul naţional şi a devenit internaţională. Odinioară disputele dintre lassalleieni şi eisenachieni [6], dintre guesdişti şi posibilişti[7], dintre fabieni şi social-democraţi [8], dintre narodovolţi [9] şi social-democraţi rămîneau dispute pe plan pur naţional; ele reflectau particularităţi pur naţionale, se desfăşurau, ca să spunem aşa, pe planuri diferite. Astăzi (acest lucru se vede acum limpede) fabienii englezi, ministerialiştii francezi, bernsteinienii [10] germani, criticii tuşi alcătuiesc cu toţii o singură familie, toţi se laudă unii pe alţii, învaţă unii de la alţii şi se ridică toţi ca unul împotriva marxismului „dogmatic". Poate în această primă bătălie cu adevărat internaţională cu oportunismul socialist, social-democraţia revoluţionară internaţională se va întări îndeajuns pentru a pune capăt reacţiunii politice care domneşte de mult în Europa?

www.dacoromanica.ro

format două curente şi că lupta dintre ele ba se înteţeşte şi izbucneşte ca o flacără puternică, ba se domoleşte şi mocneşte sub cenuşa unor impresionante „rezoluţii de armistiţiu". În ce constă „noul" curent care are o atitudine „critică" faţă de „vechiul" marxism „dogmatic", — aceasta *a spus-o* cît se poate de limpede Bernstein şi *a demonstrat-o* Millerand.

Social-democraţia trebuie să se transforme dintr-un partid al revoluţiei sociale într-un partid democratic al reformelor sociale. Bernstein a sprijinit această cerinţă politică cu un arsenal întreg de argumente şi considerente „noi", destul de armonios închegate. El a negat posibilitatea de a fundamenta ştiinţific socialismul şi de a dovedi, din punctul de vedere al concepţiei materialiste a istoriei, necesitatea şi inevitabilitatea lui; a tăgăduit faptul că mizeria creşte, că are loc un proces de proletarizare şi că contradicţiile capitaliste se ascut; a declarat inconsistentă însăşi noţiunea de „*scop final*" şi a respins fără nici o rezervă ideea dictaturii proletariatului; a negat opoziţia principială dintre liberalism şi socialism; a negat *teoria luptei de clasă*, care, pretindea el, ar fi inaplicabilă la o societate strict democratică, condusă în conformitate cu voinţa majorităţii etc.

Aşadar, cerinţa unei cotituri hotărîte de la social-democraţia revoluţionară la social-reformismul burghez a fost însoţită de o cotitură nu mai puţin hotărîtă spre critica burgheză a tuturor ideilor fundamentale ale marxismului. Şi întrucît această critică împotriva marxismului se desfăşoară de multă vreme şi de la tribuna politică, şi de la catedra universitară, şi printr-un mare număr de broşuri, şi printr-o serie întreagă de tratate savante, dat fiind că, timp de decenii, întregul tineret din rîndurile claselor culte a fost educat sistematic în spiritul acestei critici, nu e de mirare că „noul" curent „critic" din cadrul social-democraţiei a apărut, oarecum de la bun început, ca ceva desăvîrşit, întocmai cum a ieşit Minerva din capul lui Jupiter [11]. Sub aspectul conţinutului său, acest curent n-avea nevoie să se dezvolte şi să se formeze; el a fost de-a dreptul transplantat din literatura burgheză în cea socialistă.

www.dacoromanica.ro

Mai departe. Dacă pentru unii critica teoretică făcută de Bernstein şi aspiraţiile lui politice au rămas încă neclare, francezii au avut grija să demonstreze în mod concret „noua metodă". Franţa şi-a justificat şi de data aceasta vechea ei reputaţie de „ţară în istoria căreia lupta de clasă a fost dusă, mai mult ca oriunde, pînă la sfîrşitul decisiv" (Engels, în prefaţa la lucrarea lui Marx: „Der 18 Brumaire")[12]. Socialiştii francezi nu s-au apucat să teoretizeze, ci au trecut de-a dreptul la acţiune; condiţiile politice din Franţa, mai dezvoltate din punct de vedere democratic, le-au permis să treacă dintr-o dată la „bernsteinismul practic" cu toate consecinţele lui. Millerand a oferit un minunat model de asemenea bernsteinism practic, — nu degeaba şi Bernstein şi Vollmar s-au repezit cu atîta zel să-l apere şi să-l laude pe Millerand! Într-adevăr: dacă social-democraţia este în fond pur şi simplu un partid al reformelor şi trebuie să aibă curajul de a recunoaşte aceasta pe faţă, atunci socialiştii nu numai că sînt în drept să intre într-un guvern burghez, dar chiar trebuie să tindă întotdeauna la aceasta. Dacă democraţia înseamnă în fond desfiinţarea dominaţiei de clasă, de ce un ministru socialist să nu vrăjească întreaga lume burgheză cu cuvîntările lui despre colaborarea dintre clase? De ce să nu rămînă el în guvern chiar şi după ce asasinarea muncitorilor de către jandarmi a dovedit pentru a suta şi a mia oară adevăratul caracter al colaborării democratice dintre clase? De ce să nu participe personal la primirea ţarului, căruia acum socialiştii francezi nu-i mai spun altfel decît erou al cnutului, al spînzurătorii şi al deportării (knouteur, pendeur et déportateur)? Şi răsplata pentru această nespusă înjosire a socialismului care se scuipă singur în obraz în faţa întregii lumi, pentru pervertirea conştiinţei socialiste a maselor muncitoare — a singurei baze care ne poate asigura victoria —, răsplata pentru aceasta o constituie nişte *proiecte* bombastice de reforme mizere, atît de mizere încît chiar şi de la guvernele burgheze se putea obţine mai mult!

Numai cine închide dinadins ochii poate să nu vadă că noul curent „critic" din cadrul socialismului nu este altceva decît o nouă varietate a *oportunismului*. Şi dacă judecăm oamenii nu după uniforma strălucitoare pe care

www.dacoromanica.ro

şi-au pus-o singuri, nu după titlul răsunător pe care şi l-au luat ei înşişi, ci după ceea ce fac şi după ceea ce propovăduiesc ei în realitate, — atunci este limpede că „libertatea criticii" înseamnă libertatea curentului oportunist în cadrul social-democraţiei, libertatea de a transforma social-democraţia într-un partid democratic al reformelor, libertatea de a infiltra în socialism idei burgheze şi elemente burgheze.

Libertatea e un cuvînt măreţ, dar sub steagul libertăţii industriei au fost duse cele mai prădalnice războaie, sub steagul libertăţii muncii au fost jefuiţi oamenii muncii. Aceeaşi falsitate lăuntrică se găseşte şi în folosirea actuală a expresiei „libertatea criticii". Nişte oameni cu adevărat convinşi că au făcut să progreseze ştiinţa ar cere nu libertatea noilor concepţii de a fiinţa alături de cele vechi, ci înlocuirea acestora din urmă prin cele dintîi. Iar vociferările care se aud astăzi: „trăiască libertatea criticii!" prea ne fac să ne gîndim la basmul cu butoiul gol.

Noi înaintăm în grup compact pe un drum abrupt şi anevoios, ţinîndu-ne strîns de mînă. Sîntem înconjuraţi din toate părţile de duşmani şi mai totdeauna sîntem nevoiţi să păşim sub focul lor. Ne-am unit de bunăvoie, tocmai pentru a lupta împotriva duşmanilor şi a nu aluneca în mlaştina vecină, ai cărei locuitori de la bun început ne-au reproşat că ne-am unit într-un grup deosebit, alegînd calea luptei, şi nu a împăciuirii. Şi iată că unii dintre noi încep să strige: să intrăm în această mlaştină! Iar cînd sînt mustraţi, răspund: cît sînteţi de înapoiaţi! Cum nu vă e ruşine să ne contestaţi libertatea de a vă chema pe un drum mai bun! — O, da, domnilor, sînteţi liberi nu numai să ne chemaţi, dar şi să vă duceţi unde vă place, fie chiar şi în mlaştină; ba chiar sîntem de părere că adevăratul vostru loc e tocmai în mlaştină, şi sîntem gata să facem tot ce ne stă în putinţă ca să vă ajutăm să *vă* mutaţi acolo. Numai că trebuie să daţi drumul mîinilor noastre, să nu vă agăţaţi de noi şi să nu întinaţi măreţul cuvînt de libertate, fiindcă şi noi sîntem „liberi" să mergem unde vrem, sîntem liberi să luptăm nu numai împotriva mlaştinei, ci şi împotriva acelora care cotesc spre mlaştină!

www.dacoromanica.ro

b) NOII APĂRĂTORI AI „LIBERTĂȚII CRITICII"

Și iată că tocmai lozinca aceasta („libertatea criticii") este solemn proclamată în ultima vreme de către „Rabocee Delo" (nr. 10), organul „Uniunii social-democraților ruși" [13] din străinătate, și nu ca un postulat teoretic, ci ca o cerință politică, ca răspuns la întrebarea: „e oare cu putință unificarea organizațiilor social-democrate care activează în străinătate?" — „Pentru o unificare trainică este nevoie de libertatea criticii" (pag. 36).

Din această declarație decurg două concluzii absolut precise: 1. „Rabocee Delo" ia apărarea curentului oportunist din cadrul social-democrației internaționale în general; 2. „Rabocee Delo" revendică libertatea oportunismului în rîndurile social-democrației ruse. Să examinăm aceste concluzii.

Revistei „Rabocee Delo" îi displace „îndeosebi" „tendința ziarelor «Iskra» și «Zarea» [14] de a prooroci o ruptură între *Muntele* și *Gironda* [15] social-democrației internaționale" *.

„În general — scrie B. Kricevski, redactor al revistei „Rabocee Delo" —, credem că a vorbi despre un *Munte* și o *Gironda* în rîndurile social-democrației înseamnă a face o analogie istorică superficială, care pare stranie atunci cînd iese din pana unui marxist: Muntele și Gironda nu reprezentau temperamente sau curente de gîndire diferite, cum ar putea să creadă istoricii-ideologi, ci clase sau pături diferite — burghezia mijlocie pe de o parte și mica burghezie și proletariatul pe de altă parte. Or, în mișcarea socialistă contemporană nu există o ciocnire a unor interese de clasă; mișcarea în întregul ei, în *toate* (subliniat de B. Kr.) varietățile ei, inclusiv bernsteinienii cei mai înveterați, se situează pe terenul intereselor de clasă ale proletariatului, al luptei lui de clasă pentru eliberarea politică și economică" (pag. 32—33).

Îndrăzneață afirmație! Oare B. Kricevski n-a auzit de faptul de mult relevat că tocmai participarea pe scară largă a *păturii* „titraților" la mișcarea socialistă din ultimii ani

* Comparația între cele două curente din rîndurile proletariatului revoluționar (curentul revoluționar și cel oportunist) și cele două curente din rîndurile burgheziei revoluționare din secolul al XVIII-lea (curentul iacobin — „Muntele" — și curentul girondin) a fost făcută în articolul de fond din nr. 2 al „Iskrei" (februarie 1901). Autorul acestui articol este Plehanov. Și cadeților, și „bezzaglavților" [16], și menșevicilor pînă în ziua de azi le place foarte mult să vorbească despre „iacobinismul" din social-democrația rusă. Cît despre faptul că Plehanov a fost primul care a lansat această noțiune împotriva aripii drepte a social-democrației — acest lucru ei preferă să-l treacă astăzi sub tăcere sau să-l... uite. (Nota autorului la ediția din 1907. — *Nota red.*).

www.dacoromanica.ro

a făcut posibilă o răspîndire atît de rapidă a bernsteinismului? Şi mai ales: pe ce îşi întemeiază autorul nostru părerea că şi „bernsteinienii cei mai înveteraţi" se situează pe terenul luptei de clasă pentru eliberarea politică şi economică a proletariatului? Nu se ştie. Apărarea fără rezerve a bernsteinienilor celor mai înveteraţi nu se sprijină absolut pe nici un argument şi pe nici un considerent. Autorul crede, probabil, că de vreme ce el repetă ceea ce spun înşişi bernsteinienii cei mai înveteraţi despre ei, afirmaţia lui nu mai are nevoie de dovezi. Dar se poate oare închipui ceva mai „superficial" decît această apreciere a unui întreg curent pe baza celor ce spun despre ei reprezentanţii înşişi ai acestui curent? Se poate oare închipui ceva mai superficial decît „morala", pe care o întîlnim mai departe, cu privire la două tipuri sau căi diferite şi chiar diametral opuse ale dezvoltării partidului (pag. 34—35 din „Rabocee Delo")? Social-democraţii germani, vedeţi dv., admit deplina libertate a criticii, pe cînd francezii n-o admit, şi tocmai din exemplul lor se vede tot „răul intoleranţei".

Tocmai din exemplul lui B. Kricevski — răspundem noi la aceasta — putem vedea că uneori îşi zic marxişti oameni care privesc istoria literalmente „à la Ilovaiski". Pentru a explica unitatea partidului socialist german şi fărîmiţarea celui francez, nu e nicidecum nevoie să scoteceşti particularităţile istoriei celor două ţări, să confrunţi condiţiile semiabsolutismului militar cu cele ale parlamentarismului republican, să analizezi urmările Comunei şi ale legii excepţionale împotriva socialiştilor [17], să compari viaţa economică şi dezvoltarea economică, să-ţi aminteşti că „creşterea nemaipomenită a social-democraţiei germane" a fost însoţită de o luptă energică, fără precedent în istoria socialismului, nu numai împotriva rătăcirilor teoretice (Mühlberger, Dühring *, socialiştii de catedră [20]), ci şi

* Atunci cînd Engels l-a atacat pe Dühring, un număr destul de mare de reprezentanţi ai social-democraţiei germane înclinau spre concepţiile acestuia din urmă, şi asupra lui Engels a început să plouă cu acuzaţii de vehemenţă, de intoleranţă, de polemică netovărăşească etc. chiar şi în mod public, la congresul partidului. Most şi tovarăşii săi au propus (la congresul din 1877 [18]) să nu se publice în „Vorwärts" [19] articolele lui Engels, întrucît „nu prezintă interes pentru imensa majoritate a cititorilor", iar Vahlteich a declarat că publicarea acestor articole a făcut un mare rău partidului, că Dühring a adus şi el servicii social-democraţiei: „noi trebuie să-i folosim

www.dacoromanica.ro

împotriva celor tactice (Lassalle) etc. etc. Toate acestea sînt de prisos! Francezii se ceartă fiindcă sînt intoleranți, germanii sînt uniți fiindcă sînt băieți cuminți.

Și observați că prin această extraordinară profunzime de gîndire „se înlătură" faptul care răstoarnă cu totul apărarea bernsteinienilor. *Se situează* ei oare pe terenul luptei de clasă a proletariatului? Această problemă poate fi dezlegată definitiv și irevocabil numai de experiența istorică. Prin urmare, în această privință cea mai mare însemnătate o are tocmai exemplul Franței, singura țară în care bernsteinienii au încercat *să stea* pe propriile lor picioare, fiind aprobați cu căldură de colegii lor germani (iar în parte și de oportuniștii ruși: vezi „Rabocee Delo" nr. 2—3, pag. 83—84). Referirea la „intoleranța" francezilor — în afară de semnificația ei „istorică" (în sens nozdrevian) — se dovedește a fi pur și simplu o încercare de a cocoloși prin vorbe mînioase niște fapte foarte neplăcute.

Dar nici pe germani n-avem de gînd să-i dăruim lui B. Kricevski și celorlalți numeroși apărători ai „libertății criticii". Dacă „bernsteinienii cei mai înveterați" mai sînt încă tolerați în rîndurile partidului german, ei sînt tolerați numai în măsura în care *se supun* rezoluției de la Hanovra, care a respins cu hotărîre „corectările" lui Bernstein [21], și celei de la Lübeck, care (cu tot caracterul ei diplomatic) conține un avertisment direct la adresa lui Bernstein [22]. Se poate discuta, din punct de vedere al intereselor partidului german, în ce măsură diplomația aceasta a fost la locul ei, dacă în cazul de față o pace strîmbă e mai bună decît o ceartă dreaptă; într-un cuvînt, pot exista păreri deosebite în aprecierea justeței unui *mod* sau a altuia de a respinge bernsteinismul; dar nu se poate ignora faptul că partidul german *a respins* în două rînduri bernsteinismul. De aceea a socoti că exemplul germanilor este o confirmare a tezei potrivit căreia „bernsteinienii cei mai înveterați se situează pe terenul luptei de clasă a proletariatului pentru eliberarea

---

pe toți în interesul partidului, iar dacă profesorii polemizează între ei, nu în «Vorwärts» trebuie să-și găsească locul asemenea polemici" („Vorwärts" nr. 65 din 6 iunie 1877). După cum vedeți, este și acesta un exemplu de apărare a „libertății criticii". Și n-ar strica de loc dacă criticii noștri legali și oportuniștii noștri ilegali, cărora le place atît de mult să se refere la germani, ar reflecta puțin asupra acestui exemplu!

www.dacoromanica.ro

lui economică şi politică" înseamnă a nu înţelege de loc ceea ce se petrece în văzul tuturor*.

Mai mult. După cum am mai arătat, revista „Rabocee Delo" prezintă în faţa social-democraţiei *ruse* cerinţa „libertăţii criticii" şi susţine bernsteinismul. Se vede treaba că ea a ajuns la convingerea că „criticii" şi bernsteinienii noştri au fost jigniţi pe nedrept. Dar care anume? De către cine? Unde? Cînd? Şi în ce a constat această nedreptăţire? Asupra acestei chestiuni „Rabocee Delo" păstrează tăcerea şi nu mai pomeneşte nici măcar o singură dată de vreun critic sau bernsteinian rus! Nu ne rămîn decît două presupuneri posibile. *Ori* partea jignită pe nedrept nu e altcineva decît însăşi „Rabocee Delo" (ceea ce se confirmă prin aceea că în amîndouă articolele din nr. 10 se vorbeşte numai despre jignirile pe care „Zarea" şi „Iskra" le-au adus revistei „Rabocee Delo"). Dar atunci cum se explică faptul straniu că „Rabocee Delo", care întotdeauna s-a lepădat cu atîta îndîrjire de orice solidaritate cu bernsteinismul, n-a găsit altă modalitate de a se apăra decît punînd o vorbă bună în favoarea „bernsteinienilor celor mai înveteraţi" şi a libertăţii criticii? *Ori* jignite pe nedrept au fost alte persoane. Atunci care pot fi motivele care au îndemnat-o să le treacă sub tăcere?

Vedem deci că „Rabocee Delo" continuă acelaşi joc de-a v-aţi ascunselea pe care l-a practicat (aşa cum vom arăta mai jos) chiar de la apariţia ei. Şi apoi observaţi această *primă* folosire efectivă a mult trîmbiţatei „liberatea criticii". În realitate, ea s-a redus imediat nu numai la lipsa oricărei critici,

---

* Trebuie să remarcăm că, în problema bernsteinismului din partidul german, „Rabocee Delo" s-a mărginit întotdeauna la o simplă înşirare a faptelor, „abţinîndu-se" cu desăvîrşire de la a face aprecieri proprii asupra lor. Vezi, de pildă, în nr. 2—3, pag. 66, relatările despre Congresul de la Stuttgart[22]; toate divergenţele sînt reduse la „tactică", făcîndu-se doar constatarea că imensa majoritate a rămas credincioasă vechii tactici revoluţionare. Sau în nr. 4—5, pag. 25 şi urm. — o simplă expunere a cuvîntărilor rostite la Congresul de la Hanovra şi reproducerea rezoluţiei lui Bebel; expunerea şi critica vederilor lui Bernstein sînt amînate şi de astă dată (ca şi în nr. 2—3) „sine die". E curios că la pag. 33 din nr. 4—5 putem citi: „...de partea concepţiilor expuse de Bebel se situează imensa majoritate a congresului", iar ceva mai jos: „...David a susţinut concepţiile lui Bernstein... Înainte de toate, el a căutat să dovedească că... Bernstein şi prietenii lui se situează totuşi (sic!) pe terenul luptei de clasă..." Aceste cuvinte au fost scrise în decembrie 1899, iar în septembrie 1901 „Rabocee Delo" nu mai crede, probabil, în justeţea concepţiilor lui Bebel şi repetă părerea lui David ca fiind propria ei părere!

www.dacoromanica.ro

dar şi la lipsa, în general, a oricărei judecăţi independente. Aceeaşi „Rabocee Delo" care trece sub tăcere bernsteinismul rus ca pe o boală secretă (după expresia fericită a lui Starover [24]), pentru lecuirea acestei boli propune *să se copieze pur şi simplu* ultima reţetă germană împotriva varietăţii germane a bolii! În locul libertăţii criticii, o imitare servilă... mai rău chiar: o maimuţăreală! Oportunismul internaţional din zilele noastre, care are pretutindeni acelaşi conţinut social-politic, se manifestă într-o varietate sau alta, în funcţie de particularităţile naţionale. Într-o ţară, grupul oportuniştilor a acţionat de multă vreme sub un steag propriu; în alta, oportuniştii, desconsiderînd teoria, au dus în practică politica radical-socialiştilor; într-o a treia, cîţiva membri ai partidului revoluţionar au dezertat în lagărul oportunismului şi caută să-şi atingă scopurile nu printr-o luptă făţişă pentru principii şi pentru o tactică nouă, ci încetul cu încetul, pe nesimţite, printr-o corupere treptată şi, dacă putem spune aşa, nepedepsită a partidului lor; într-o a patra, transfugi de acelaşi soi folosesc aceleaşi procedee în bezna sclaviei politice, stabilind un raport cu totul original între activitatea „legală" şi cea „ilegală" etc. Să te apuci însă să vorbeşti de libertatea criticii şi a bernsteinismului ca de o condiţie a unirii social-democraţilor *ruşi* şi, în acelaşi timp, să nu cercetezi prin ce anume s-a manifestat şi ce roade specifice a dat bernsteinismul *rus*, — aceasta înseamnă să te apuci să vorbeşti pentru a nu spune nimic.

Să încercăm deci noi să spunem, fie şi numai în cîteva cuvinte, ceea ce „Rabocee Delo" n-a voit să spună (sau, poate, nici n-a putut să înţeleagă).

c) CRITICA ÎN RUSIA

Din punctul de vedere de care ne ocupăm, principala particularitate a Rusiei constă în faptul că, pe de o parte, *însuşi începutul* mişcării muncitoreşti spontane şi, pe de altă parte, cotitura spre marxism a opiniei publice progresiste au fost marcate prin unirea unor elemente vădit eterogene sub un steag comun şi în vederea luptei împotriva duşmanului comun (concepţia social-politică învechită). Ne

www.dacoromanica.ro

referim la luna de miere a „marxismului legal". Acesta a fost în general un fenomen extrem de original, în a cărui posibilitate n-ar fi putut să creadă nimeni în deceniul al 9-lea sau începutul ultimului deceniu al secolului trecut. Într-o țară absolutistă, cu o presă complet încătușată, în epoca unei reacțiuni politice feroce, care prigonea pînă și cele mai slabe manifestări de nemulțumire politică și de protest, își croiește pe neașteptate drum, într-o literatură *supusă cenzurii*, teoria marxismului revoluționar, expusă într-o limbă esopică, dar inteligibilă pentru toți cei pe care aceasta „îi interesează." Guvernul era obișnuit să considere primejdioasă numai teoria curentului „Narodnaia Volea" (revoluționar), și neobservînd, cum se întîmplă de obicei, evoluția ei lăuntrică, se bucura de *orice* critică îndreptată împotriva acestei teorii. Pînă să-și dea seama guvernul, pînă cînd armata greoaie a cenzorilor și a jandarmilor să descopere pe noul dușman și să se năpustească asupra lui, a trecut o bună bucată de vreme (după socoteala noastră rusească). Și în timpul acesta apăreau una după alta cărți marxiste, se fondau reviste și ziare marxiste, toți deveneau, pe capete, marxiști, marxiștii erau tămîiați, marxiștilor li se făcea curte, editorii erau încîntați de cererea neobișnuit de mare de cărți marxiste. E de la sine înțeles că printre marxiștii începători înconjurați de această atmosferă amețitoare erau și destui din categoria unui „scriitor căruia i s-au urcat fumuri în cap"...[25]

În prezent despre această perioadă se poate vorbi cu calm, ca de una care aparține trecutului. Nu este pentru nimeni un secret că înflorirea de scurtă durată a marxismului la suprafața literaturii noastre a fost determinată de alianța unor elemente extremiste cu elemente foarte moderate. În fond, aceștia din urmă erau democrați burghezi și această concluzie (confirmată pînă la evidență de evoluția lor „critică" ulterioară), s-a impus unora încă de pe vremea cînd „alianța" era intactă*.

Și dacă așa stau lucrurile, oare cea mai mare răspundere pentru „confuzia" de mai tîrziu nu o poartă tocmai social-democrații revoluționari care au intrat în această alianță

* Aluzie la articolul publicat înainte de K. Tulin împotriva lui Struve, articol alcătuit dintr-un referat intitulat: „Oglindirea marxismului în literatura burgheză". Vezi prefața [26]. (Nota autorului la ediția din 1907. — *Nota red.*)

www.dacoromanica.ro

cu viitorii „critici"? Această întrebare, împreună cu răspunsul afirmativ, o auzim uneori din partea unor oameni care privesc problema într-un mod peste măsură de simplist. Dar acești oameni n-au cîtuși de puțin dreptate. Numai cine nu este sigur de el însuși se poate teme de alianțe vremelnice, fie chiar și cu oameni nesiguri; nici un partid politic n-ar putea exista fără asemenea alianțe. Iar unirea cu marxiștii legali a fost, în felul ei, prima alianță într-adevăr politică a social-democrației ruse. Datorită acestei alianțe s-a ajuns uimitor de repede la victoria asupra narodnicismului și la o foarte mare răspîndire în lărgime a ideilor marxiste (deși într-o formă vulgarizată). De altfel, alianța n-a fost încheiată chiar fără nici un fel de „condiții". Dovadă: culegerea marxistă „Materiale cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei", care a fost arsă de cenzură în 1895. Dacă acordul pe tărîm publicistic cu marxiștii legali poate fi comparat cu o alianță politică, această carte poate fi comparată cu o convenție politică.

Ruptura a fost provocată, bineînțeles, nu de faptul că „aliații" s-au dovedit a fi democrați burghezi. Dimpotrivă, reprezentanții acestui curent sînt aliați firești și de dorit ai social-democrației, în măsura în care este vorba de sarcinile ei democratice, puse pe primul plan de situația actuală a Rusiei. Dar condiția necesară într-o asemenea alianță este ca socialiștii să aibă deplina posibilitate de a dezvălui în fața clasei muncitoare contradicția antagonistă dintre interesele ei și interesele burgheziei. Or, bernsteinismul și curentul „critic", la care au aderat pe capete majoritatea marxiștilor legali, au făcut să dispară această posibilitate și au pervertit conștiința socialistă, vulgarizînd marxismul, propovăduind teoria atenuării contradicțiilor sociale, declarînd că ideea revoluției sociale și a dictaturii proletariatului este o absurditate, reducînd mișcarea muncitorească și lupta de clasă la un trade-unionism îngust și la o luptă „realistă" pentru reforme mărunte și treptate. Aceasta echivala pe deplin cu negarea, din partea democrației burgheze, a dreptului socialismului la independență și, prin urmare, a dreptului său la existență; aceasta însemna în practică tendința de a face din mișcarea muncitorească, aflată în faza de început, un apendice al liberalilor.

www.dacoromanica.ro

Se-nțelege că în asemenea condiții ruptura era necesară. Dar particularitatea „originală" a Rusiei și-a găsit expresia în faptul că această ruptură a însemnat pur și simplu îndepărtarea social-democraților din publicistica „legală", cea mai accesibilă tuturor și cea mai răspîndită. În această publicistică s-au cuibărit „foștii marxiști", care au pornit la atac „sub semnul criticii" și au dobîndit aproape monopolul „executării" marxismului. Strigătele de „jos ortodoxia" și „trăiască libertatea criticii" (pe care le-a reluat acum „Rabocee Delo") au devenit dintr-o dată o modă. Și acestei mode nu i-au rezistat nici cenzorii, nici jandarmii, după cum se vede din asemenea fapte ca apariția a *trei* ediții în limba rusă a cărții celebrului Bernstein [27] (de o celebritate herostratică), sau ca recomandarea de către Zubatov a cărților lui Bernstein, ale d-lui Prokopovici etc. („Iskra" nr. 10)[28]. Social-democraților le revenea acum sarcina de a lupta împotriva noului curent, sarcină destul de grea ca atare și pe care piedici pur exterioare o făceau nespus de grea. Dar acest curent nu se limita la domeniul publicisticii. Cotitura spre „critică" a fost însoțită de înclinarea spre „economism" a social-democraților practicieni.

Cum a apărut și a devenit tot mai strînsă legătura și interdependența dintre critica legală și „economismul" ilegal, această problemă interesantă ar putea forma obiectul unui articol separat. Noi ne mulțumim să relevăm aici existența neîndoielnică a acestei legături. Faimosul „Credo"* și-a dobîndit o celebritate bine meritată, tocmai pentru că a formulat fățiș această legătură și a divulgat tendința politică fundamentală a „economismului": muncitorii să ducă lupta economică (mai exact ar fi să se spună: lupta trade-unionistă, căci aceasta cuprinde și politica specific muncitorească), iar intelectualii marxiști să se contopească cu liberalii în vederea „luptei" politice. Activitatea trade-unionistă „în rîndurile poporului" a însemnat îndeplinirea primei jumătăți, iar critica legală îndeplinirea celei de-a doua jumătăți a acestei sarcini. Această declarație a fost o armă atît de minunată împotriva „economismului", încît, dacă „Credo" n-ar fi existat, el ar fi trebuit inventat.

* — simbol al credinței, program, expunerea concepției despre lume. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

„Credo" n-a fost născocit, dar a fost publicat fără voia, ba poate chiar împotriva voinței autorilor lui. În orice caz, autorul acestor rînduri, care a luat parte la publicarea noului „program"*, a avut prilejul să audă plîngeri și imputări în legătură cu faptul că rezumatul concepțiilor oratorilor, făcut de ei, a fost răspîndit în copie, că i s-a dat eticheta de „Credo" și că a apărut chiar în presă împreună cu protestul! Amintim de acest episod pentru că el dezvăluie o trăsătură extrem de curioasă a „economismului" nostru: frica de publicitate. Aceasta e trăsătura caracteristică a „economismului" în general și nu numai a autorilor „Credo"-ului; trăsătura aceasta au manifestat-o atît „Raboceaia Mîsl" [31], adeptul cel mai fățiș și cel mai cinstit al „economismului", cît și „Rabocee Delo" (pe care l-a indignat publicarea documentelor „economiste" în „Vademecum"**) și Comitetul din Kiev, care n-a vrut acum doi ani să încuviințeze ca „Profession de foi" [33] a lui să fie publicată împreună cu dezmințirea scrisă împotriva ei***, și încă mulți, mulți reprezentanți ai „economismului".

Această teamă de critică pe care o manifestă adepții libertății criticii nu poate fi explicată numai prin șiretenie (deși pe ici, pe colo nu lipsește, fără îndoială, nici șiretenia: nu e prudent să expui mlădițele încă fragede ale noului curent la un atac din partea adversarilor!). Nu! Cei mai mulți economiști sînt absolut sinceri în ostilitatea cu care privesc (și, dată fiind esența „economismului", trebuie să privească) orice dispute teoretice, divergențe fracționiste, probleme politice ample, proiecte de a organiza pe revoluționari etc. „Toate acestea ar trebui să fie lăsate pe seama străinătății!" — îmi spunea o dată un economist destul de consecvent, și prin aceasta el exprimă o părere foarte răspîndită (și de asemenea pur trade-unionistă): ceea ce ne interesează pe

---

* Este vorba de *protestul celor 17* împotriva „Credo"-ului. Autorul rîndurilor de față a luat parte la întocmirea acestui protest (la sfîrșitul anului 1899). Protestul a fost tipărit împreună cu „Credo" în străinătate, în primăvara anului 1900 [35]. În prezent, din articolul doamnei Kuskova (publicat, pare-se, în revista „*Bîloe*"[36]) s-a aflat că ea a fost autoarea „Credo"-ului și că dintre „economiștii" aflați în străinătate în acea vreme, d-l Prokopovici a jucat un rol foarte important. (Nota autorului la ediția din 1907. — *Nota red.*)

** — în „Călăuza" [32]. — *Nota trad.*

*** După cîte știm, între timp compoziția Comitetului din Kiev s-a schimbat.

www.dacoromanica.ro

noi este mişcarea muncitorească, organizaţiile muncitoreşti de aici, de la noi; toate celelalte sînt plăsmuiri ale doctrinarilor, o „supraapreciere a ideologiei", cum s-au exprimat autorii scrisorii din nr. 12 al „Iskrei" în unison cu nr. 10 al revistei „Rabocee Delo".

Acum se pune întrebarea: date fiind aceste particularităţi ale „criticii" ruse şi ale bernsteinismului rus, care trebuia să fie sarcina acelora care voiau, în fapt, şi nu numai în vorbe, să fie adversari ai oportunismului? În primul rînd, ei trebuiau să se îngrijească de reluarea acelei munci teoretice care, abia începută în epoca marxismului legal, a căzut acum din nou în sarcina militanţilor ilegali; fără o asemenea muncă, dezvoltarea cu succes a mişcării era cu neputinţă. În al doilea rînd, trebuiau să pornească o luptă activă împotriva „criticii" legale, care perverteşte profund minţile. În al treilea rînd, trebuiau să pornească o luptă activă împotriva haosului şi şovăielilor din cadrul mişcării practice, demascînd şi respingînd toate încercările de a diminua, conştient sau inconştient, programul nostru şi tactica noastră.

Că „Rabocee Delo" n-a făcut nimic din toate acestea, asta se ştie, — şi, mai jos, noi vom trebui să lămurim în amănunt, sub aspectele cele mai diferite, acest adevăr cunoscut. Acum vrem numai să arătăm în ce contradicţie flagrantă este cerinţa de „libertate a criticii" cu particularităţile criticii de la noi şi ale „economismului" rus. Într-adevăr, aruncaţi o privire asupra textului rezoluţiei prin care „Uniunea social-democraţilor ruşi din străinătate" a aprobat punctul de vedere al revistei „Rabocee Delo".

„În vederea dezvoltării ideologice continue a social-democraţiei, considerăm ca absolut necesară libertatea de a critica teoria social-democrată în publicistica de partid, în măsura în care această critică nu vine în contradicţie cu caracterul de clasă şi revoluţionar al acestei teorii!" („Două congrese", pag. 10).

Şi motivarea: rezoluţia „coincide în prima ei parte cu rezoluţia Parteitag-ului de la Lübeck în legătură cu Bernstein"... În naivitatea lor, „aliaţii" nici nu-şi dau seama ce testimonium paupertatis (certificat de paupertate) îşi dau ei singuri prin această copiere!... „dar... în a doua parte a ei îngrădeşte cu mai multă rigurozitate libertatea criticii decît a făcut-o Parteitag-ul de la Lübeck".

www.dacoromanica.ro

Aşadar, rezoluţia „Uniunii" e îndreptată împotriva bernsteinienilor ruşi? Altfel ar fi cu desăvîrşire absurd să se refere la Lübeck! Dar nu este adevărat că ea „îngrădeşte cu rigurozitate libertatea criticii". Prin rezoluţia lor de la Hanovra, germanii au respins punct cu punct *tocmai acele* corectări pe care le propusese Bernstein, iar prin rezoluţia de la Lübeck i-au dat lui *Bernstein personal* un avertisment, menţionîndu-i numele în rezoluţie. Pe cînd „liberii" noştri imitatori nu fac *nici cea mai mică aluzie la nici una* dintre manifestările specifice ale „criticii" ruse şi ale „economismului" rus; dată fiind această trecere sub tăcere, simpla referire la caracterul de clasă şi revoluţionar al teoriei lasă mult mai mult loc interpretărilor false, mai ales dacă „Uniunea" refuză să încadreze în oportunism „aşa-zisul economism" („Două congrese", pag. 8, punctul I). Dar aceasta numai în treacăt. Important este însă faptul că în Germania şi în Rusia poziţiile oportuniştilor faţă de social-democraţii revoluţionari sînt diametral opuse. În Germania, social-democraţii revoluţionari se pronunţă, după cum se ştie, pentru menţinerea a ceea ce există: pentru vechiul program şi pentru vechea tactică, cunoscute de toţi şi pe care o experienţă de cîteva decenii le-au lămurit în toate amănuntele. „Criticii" însă vor să introducă schimbări, şi cum ei alcătuiesc o minoritate infimă, iar tendinţele lor revizioniste sînt foarte timide, se pot înţelege motivele pentru care majoritatea se mărgineşte la o simplă respingere a „inovaţiei". Pe cînd la noi, în Rusia, criticii şi „economiştii"sînt aceia care susţin menţinerea a ceea ce există: „criticii" vor să fie consideraţi în continuare marxişti şi să li se asigure „libertatea criticii" de care s-au folosit pînă acum în toate sensurile (căci, în fond, ei niciodată n-au recunoscut nici un fel de legătură *de partid* * şi nici

* Chiar şi numai această lipsă a unei legături de partid legale şi a unei tradiţii de partid constituie o deosebire cardinală între Rusia şi Germania, o deosebire care ar trebui să pună în gardă pe orice socialist cu judecată împotriva unei imitări orbeşti. Or, iată o pildă din care se vede pînă unde poate ajunge „libertatea criticii" în Rusia. Criticul rus d-l Bulgakov face următoarea mustrare criticului austriac Hertz: „Cu toată independenţa concluziilor sale, e evident totuşi că în punctul acesta (cu privire la cooperaţie) Hertz rămîne prea legat de părerile partidului său, şi, fiind în dezacord în probleme de amănunt, nu se hotărăşte să se despartă de principiul comun" („Capitalism şi agricultură", vol. II, pag. 287). Supusul unei ţări înrobite politiceşte, în care 99% din populaţie e pervertită pînă în măduva oaselor de servilismul politic şi de o abso-

www.dacoromanica.ro

n-a existat la noi un organ de partid unanim recunoscut care să fi putut „să îngrădească" măcar cu un sfat libertatea criticii); „economiștii" vor ca revoluționarii să recunoască „drepturile depline ale mișcării prezente" („Rabocee Delo" nr. 10, pag. 25), adică „legitimitatea" existenței a ceea ce există; ei vor ca „ideologii" să nu încerce „să abată" mișcarea de pe drumul care „e determinat de interacțiunea dintre elementele materiale și mediul material" („Scrisoarea" din nr. 12 al „Iskrei"); ei vor să se admită că este de dorit să se ducă „singura" luptă „pe care muncitorii au posibilitatea s-o ducă în împrejurările date" și că posibilă este acea luptă „pe care aceștia o duc în realitate în momentul de față" („Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl»", pag. 14). Dimpotrivă, noi, social-democrații revoluționari, sîntem nemulțumiți de această ploconeală în fața spontaneității, adică în fața a ceea ce există „în momentul de față"; noi cerem schimbarea tacticii dominante în ultimii ani; declarăm că „înainte de a ne uni și pentru a ne uni, trebuie să ne delimităm în mod categoric și riguros" (din declarația cu privire la editarea „Iskrei") *. Într-un cuvînt, germanii rămîn la ceea ce există și resping orice schimbare, pe cînd noi cerem schimbarea celor existente, respingînd ploconeala și resemnarea în fața lor.

„Liberii" noștri copiști de rezoluții ale germanilor au scăpat din vedere această „mică" diferență!

d) ENGELS DESPRE ÎNSEMNĂTATEA LUPTEI TEORETICE

„Dogmatismul, doctrinarismul", „anchilozarea partidului — pedeapsă inevitabilă pentru încătușarea gîndirii" — iată dușmanii împotriva cărora campionii „libertății criticii" duc o luptă cavalerească în „Rabocee Delo". — Sîntem foarte bucuroși că această problemă a fost pusă la ordinea zilei și am propune numai să fie completată cu o altă problemă:

---

lută lipsă de înțelegere a onorei de partid și a legăturii de partid, îl mustră cu aroganță pe cetățeanul unui stat constituțional că e prea „legat de părerile partidului"! Numai asta le și rămîne organizațiilor noastre ilegale, să se apuce să întocmească rezoluții asupra libertății criticii...

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 349. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Dar judecători cine sînt?

Avem în fața noastră două declarații cu privire la editarea de publicații. Prima este „Programul organului periodic al Uniunii social-democraților ruși «Rabocee Delo»" (extras din „Rabocee Delo" nr. 1). Cealaltă este „Declarația cu privire la reluarea activității publicistice a grupului «Eliberarea muncii»" [34]. Ambele datează din anul 1899, cînd „criza marxismului" se afla de mult la ordinea zilei. Și ce se constată? În zadar ați căuta în prima declarație vreo indicație cu privire la această criză și o expunere precisă a poziției pe care noul organ intenționează s-o adopte în această problemă. Despre activitatea teoretică și sarcinile ei esențiale în momentul de față nu găsim nici un cuvînt, nici în acest program, nici în completările lui adoptate de Congresul al treilea al „Uniunii" în 1901 [35] („Două congrese", pag. 15—18). În tot acest răstimp redacția revistei „Rabocee Delo" a lăsat la o parte problemele teoretice, cu toate că ele frămîntau pe toți social-democrații din lumea întreagă.

Cealaltă declarație, dimpotrivă, vorbește înainte de toate despre slăbirea în ultimii ani a interesului pentru teorie, cerînd insistent să se dea „toată atenția laturii teoretice a mișcării revoluționare a proletariatului" și îndemnînd la o „critică necruțătoare a tendințelor bernsteiniene și a celorlalte tendințe antirevoluționare" din mișcarea noastră. Numerele apărute ale publicației „Zarea" sînt o dovadă de felul cum s-a îndeplinit acest program.

Vedem, prin urmare, că frazele răsunătoare împotriva anchilozării gîndirii etc. ascund o lipsă de preocupare și o neputință în ceea ce privește dezvoltarea gîndirii teoretice. Exemplul social-democraților ruși ilustrează cum nu se poate mai pregnant un fenomen european general (de mult semnalat și de marxiștii germani), și anume că faimoasa libertate a criticii înseamnă nu înlocuirea unei teorii prin alta, ci o renunțare la orice teorie unitară și bine chibzuită, înseamnă eclectism și lipsă de principii. Cine cunoaște cît de cît situația de fapt a mișcării noastre nu poate să nu vadă că larga răspîndire a marxismului a fost însoțită de o oarecare scădere a nivelului teoretic. La mișcare, avînd în vedere însemnătatea ei practică și succesele ei practice,

www.dacoromanica.ro

au aderat mulți oameni foarte puțin sau chiar de loc pregătiți teoreticește. De aceea ne putem da seama de ce lipsă de tact dă dovadă „Rabocee Delo" atunci cînd, cu un aer triumfător, invocă cuvintele lui Marx: „fiecare pas făcut de mișcarea reală este mai important decît o duzină de programe" [36]. A repeta aceste cuvinte într-o epocă de disensiuni teoretice este ca și cum cineva, văzînd un cortegiu funebru, ar striga: „azi unul, mîine zece!" De altfel cuvintele de mai sus sînt luate din scrisoarea lui Marx în legătură cu programul de la Gotha [37], scrisoare în care el *condamnă cu vehemență* eclectismul în formularea principiilor: dacă trebuie să vă uniți — scria Marx fruntașilor partidului —, atunci încheiați acorduri în vederea atingerii scopurilor practice ale mișcării , dar nu vă pretați la o tîrguială cu principiile, nu faceți „concesii" teoretice. Aceasta era ideea lui Marx; iar la noi se găsesc oameni care, în numele lui, caută să diminueze însemnătatea teoriei!

Fără teorie revoluționară nu poate să existe nici mișcare revoluționară. Oricît am insista asupra acestei idei, nu ar fi prea mult într-o perioadă cînd moda propovăduirii oportunismului merge mînă în mînă cu înclinația excesivă pentru formele cele mai înguste ale activității practice. Iar pentru social-democrația rusă însemnătatea teoriei crește datorită următoarelor trei împrejurări, care adeseori sînt date uitării: în primul rînd, faptul că partidul nostru abia se încheagă, abia își formează fizionomia și este încă departe de a-și fi încheiat socotelile cu celelalte curente ale gîndirii revoluționare care amenință să abată mișcarea de la calea cea dreaptă. Dimpotrivă, tocmai timpul din urmă a fost marcat (așa cum Akselrod le-a prezis-o de mult „economiștilor" [38]) de o înviorare a curentelor revoluționare nesocial-democrate. În asemenea condiții, o greșeală, „neînsemnată" la prima vedere, poate avea urmările cele mai dureroase, și numai niște miopi pot socoti discuțiile dintre fracțiuni și delimitarea strictă a nuanțelor ca fiind inoportune sau de prisos. De consolidarea unei „nuanțe" sau a alteia poate să depindă viitorul social-democrației pentru ani și ani de zile.

www.dacoromanica.ro

În al doilea rînd, mișcarea social-democrată este internațională prin însăși esența ei. Aceasta înseamnă nu numai că trebuie să luptăm împotriva șovinismului național. Aceasta înseamnă că și mișcarea care începe într-o țară tînără poate fi încununată cu succes numai cu condiția ca ea să folosească experiența celorlalte țări. Pentru aceasta însă numai simpla cunoaștere a acestei experiențe sau simpla copiere a ultimelor rezoluții nu sînt suficiente. Pentru aceasta este nevoie de priceperea de a aprecia critic această experiență și de a o verifica tu însuți. Numai cine își dă seama ce proporții uriașe a luat mișcarea muncitorească contemporană și cît de mult s-a ramificat, poate înțelege ce rezerve de forțe teoretice și de experiență politică (precum și revoluționară) sînt necesare pentru îndeplinirea acestei sarcini.

În al treilea rînd, în fața social-democrației ruse se pun asemenea sarcini naționale cum nu s-au mai pus în fața nici unui alt partid socialist din lume. Vom avea prilejul mai departe să vorbim despre obligațiile politice și organizatorice pe care ni le impune sarcina de a dezrobi întregul popor de sub jugul absolutismului. Acum însă vrem numai să arătăm că *rolul de luptător de avangardă îl poate îndeplini numai un partid călăuzit de o teorie înaintată.* Iar pentru ca cititorul să-și facă o idee cît de cît concretă ce înseamnă aceasta, să-și amintească de premergătorii social-democrației ruse, Herțen, Belinski, Cernîșevski și strălucita pleiadă de revoluționari din deceniul al 8-lea al secolului trecut; să se gîndească la importanța mondială pe care o capătă în prezent literatura rusă, să... dar e destul și atît!

Vom cita observațiile făcute în 1874 de Engels cu privire la importanța teoriei în mișcarea social-democrată. Engels consideră că există *nu două* forme ale marii lupte a social-democrației (lupta politică și cea economică) — cum e obiceiul să se considere la noi — , *ci trei, punînd alături de ele și lupta teoretică.* Sfaturile date de el mișcării muncitorești germane, care se întărise sub raport practic și politic, sînt atît de instructive din punctul de vedere al problemelor și disputelor actuale, încît nădăjduim că cititorul nu ne va lua în nume de rău acest lung extras din prefața

www.dacoromanica.ro

broşurii „Der deutsche Bauernkrieg“*, devenită de mult o mare raritate bibliografică:

„Muncitorii germani au două avantaje esenţiale faţă de muncitorii din restul Europei. În primul rînd, faptul că ei aparţin poporului cu cel mai dezvoltat spirit teoretic din Europa şi că au păstrat acest spirit teoretic, pe care aşa-numitele clase «culte» din Germania l-au pierdut aproape cu desăvîrşire. Dacă n-ar fi fost precedat de filozofia germană, în special de filozofia lui Hegel, socialismul ştiinţific german, singurul socialism ştiinţific care a existat vreodată, n-ar fi apărut niciodată. Dacă muncitorii n-ar fi avut acest spirit teoretic, socialismul ştiinţific nu le-ar fi intrat niciodată atît de mult în sînge cum s-a întîmplat acum. Ce avantaj imens reprezintă acest fapt, o dovedeşte, pe de o parte, indiferenţa faţă de orice teorie, care este una dintre principalele cauze ce fac ca mişcarea muncitorească engleză să progreseze atît de încet, cu toată organizarea excelentă a diferitelor meserii, şi, pe de altă parte, confuzia şi şovăielile pe care le-a semănat proudhonismul, sub forma lui iniţială, printre francezi şi belgieni, şi sub forma caricaturizată pe care i-a dat-o Bakunin — printre spanioli şi italieni.

Al doilea avantaj constă în faptul că germanii au început aproape printre cei din urmă să participe la mişcarea muncitorească. După cum socialismul teoretic german nu va uita niciodată că se sprijină pe umerii lui Saint-Simon, Fourier şi Owen — trei gînditori care, cu toate fanteziile şi cu tot utopismul doctrinelor lor, se numără printre minţile cele mai de seamă ale tuturor timpurilor şi care au anticipat în mod genial nenumărate adevăruri a căror justeţe noi o dovedim acum în mod ştiinţific —, tot astfel mişcarea muncitorească germană practică nu trebuie să uite niciodată că s-a dezvoltat sprijinindu-se pe mişcarea engleză şi franceză, că a avut posibilitatea să beneficieze pur şi simplu de experienţa pe care acestea au plătit-o atît de scump, să evite acum greşelile lor, care, în majoritatea cazurilor, atunci n-au putut fi evitate. Unde am fi noi

* Dritter Abdruck. Leipzig, 1875. Verlag der Genossenschaftsbuchdruckerei („Războiul ţărănesc german“. Ediţia a treia, Leipzig, 1875. Editura cooperativă. — *Nota trad.*)

www.dacoromanica.ro

acum fără modelul trade-unionurilor engleze şi al luptelor politice ale muncitorilor francezi, fără giganticul impuls pe care l-a dat în special Comuna din Paris?

Trebuie să recunoaştem că muncitorii germani au ştiut să folosească cu o rară pricepere avantajele situaţiei lor. Pentru prima oară de cînd există o mişcare muncitorească, lupta se duce în mod unitar, coerent şi sistematic în cele trei direcţii ale ei: cea teoretică, cea politică şi cea practic-economică (împotrivirea faţă de capitalişti). În acest atac, ca să zicem aşa, concentric stă forţa şi invincibilitatea mişcării germane.

Pe de o parte, datorită situaţiei lor avantajoase, pe de altă parte ca urmare a particularităţilor insulare ale mişcării engleze şi înăbuşirii prin violenţă a celei franceze, muncitorii germani au ajuns în momentul de faţă în fruntea luptei proletare. Cît timp le vor permite evenimentele să ocupe acest post de onoare nu se poate prevedea. Sperăm însă că, atîta timp cît îl vor ocupa, ei îşi vor îndeplini cum se cuvine obligaţiile ce decurg de aici. Pentru aceasta este necesar un efort dublu în toate domeniile luptei şi agitaţiei. Îndeosebi va fi datoria conducătorilor de a se lămuri din ce în ce mai mult asupra tuturor problemelor teoretice; de a se elibera din ce în ce mai mult de sub influenţa frazelor tradiţionale, care aparţin vechii concepţii despre lume, şi de a avea întotdeauna în vedere că, de cînd a devenit o ştiinţă, socialismul cere să şi fie tratat ca o ştiinţă, adică să fie studiat. Ei vor trebui să depună tot mai mult zel pentru ca conştiinţa astfel dobîndită şi mereu mai luminată să devină un bun al masei muncitorilor, iar partidul, ca şi sindicatele, să devină organizaţii tot mai închegate...

...Dacă muncitorii germani vor merge tot astfel înainte pe acest drum, ei nu vor merge în fruntea mişcării — de altfel nici nu este în interesul mişcării ca muncitorii unei singure naţiuni să meargă în fruntea ei —, dar vor ocupa un loc de cinste în rîndul luptătorilor; şi dacă încercări neaşteptat de grele sau evenimente mari le vor cere mai mult curaj, mai multă hotărîre şi energie, ei vor fi pe deplin pregătiţi pentru aceasta" [39].

Cuvintele lui Engels s-au dovedit a fi profetice. Cîţiva ani mai tîrziu muncitorii germani au avut de înfruntat

www.dacoromanica.ro

pe neașteptate încercări grele sub forma legii excepționale împotriva socialiștilor. Și muncitorii germani le-au întîmpinat într-adevăr pe deplin pregătiți și au reușit să iasă biruitori din aceste încercări.

Proletariatul rus va avea de înfruntat încercări incomparabil mai grele. El va trebui să lupte împotriva unui monstru, față de care legea excepțională dintr-o țară constituțională pare un adevărat pigmeu. Istoria a pus acum în fața noastră o sarcină imediată, care este *cea mai revoluționară* dintre toate sarcinile *imediate* ale proletariatului din oricare altă țară. Îndeplinirea acestei sarcini, doborîrea celui mai puternic bastion al reacțiunii nu numai europene, dar (putem spune acum) și asiatice, ar face din proletariatul rus avangarda proletariatului revoluționar internațional. Și sîntem îndreptățiți să credem că vom dobîndi acest titlu de onoare, pe care l-au meritat încă înaintașii noștri, revoluționarii din deceniul al 8-lea, dacă vom ști să insuflăm mișcării noastre, care este de o mie de ori mai largă și mai profundă, aceeași hotărîre și energie plină de abnegație.

II

SPONTANEITATEA MASELOR ȘI CONȘTIINȚA SOCIAL-DEMOCRAȚIEI

Am spus că trebuie să insuflăm mișcării noastre, care este cu mult mai largă și mai profundă decît mișcarea din deceniul al 8-lea, aceeași hotărîre și energie plină de abnegație pe care a avut-o mișcarea de atunci. Într-adevăr, pînă acum se pare că nimeni încă nu s-a îndoit de faptul că forța mișcării contemporane constă în deșteptarea maselor (și, în primul rînd, a proletariatului industrial), iar slăbiciunea ei — în neîndestulătoarea conștiință și inițiativă a conducătorilor revoluționari.

Dar în ultima vreme s-a făcut o descoperire uluitoare, care amenință să răstoarne toate părerile dominante pînă acum în problema dată. Această descoperire a fost făcută de „Rabocee Delo", care, polemizînd cu „Iskra" și cu „Zarea", nu s-a mulțumit numai cu obiecții de amănunt, ci a încercat să găsească „divergenței generale" o rădăcină

www.dacoromanica.ro

mai adîncă, şi anume „aprecierea diferită a însemnătăţii *relative* a elementului spontan şi a celui conştient « dirijat »". Capul de acuzare al revistei „Rabocee Delo" sună astfel: *„subaprecierea însemnătăţii elementului obiectiv sau spontan al dezvoltării"* *. La aceasta noi răspundem: chiar dacă polemica cu „Iskra" şi „Zarea" n-ar avea absolut nici un alt rezultat decît acela de a fi îmboldit revista „Rabocee Delo" să ajungă la ideea acestei „divergenţe generale", acest unic rezultat ar fi suficient pentru a ne da o mare satisfacţie, căci această teză este deosebit de semnificativă şi pune într-o lumină deosebit de vie întreaga esenţă a actualelor divergenţe teoretice şi politice dintre social-democraţii ruşi.

Iată de ce problema raportului dintre conştiinţă şi spontaneitate prezintă un imens interes general şi asupra acestei probleme trebuie să insistăm în modul cel mai amănunţit.

a) ÎNCEPUTUL AVÎNTULUI SPONTAN

În capitolul precedent am relevat că pe la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut atracţia pentru teoria marxistă devenise *un fenomen general* în rîndurile tineretului rus cult. Un caracter tot atît de general au luat, cam tot pe atunci, şi grevele muncitoreşti după vestitul război industrial din Petersburg din anul 1896 [40]. Răspîndirea lor pe tot cuprinsul Rusiei este o dovadă evidentă a adîncimii mişcării populare care lua din nou avînt. Şi dacă e să vorbim de „elementul spontan", desigur că spontană trebuie considerată în primul rînd tocmai această mişcare grevistă. Dar există spontaneitate şi spontaneitate. Greve au fost în Rusia şi în deceniul al 8-lea, şi în al 7-lea (ba chiar şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea), însoţite de distrugeri „spontane" de maşini etc. În comparaţie cu aceste „răzvrătiri", despre grevele din anii 1890—1900 se poate spune chiar că erau „conştiente", atît de important este pasul înainte pe care l-a făcut în acest răstimp mişcarea muncitorească. Aceasta dovedeşte că „elementul spontan" nu este în fond altceva decît *forma embrionară* a conştiinţei.

* „Rabocee Delo" nr. 10, septembrie 1901, pag. 17 şi 18. Sublinierea aparţine revistei „Rabocee Delo".

www.dacoromanica.ro

Şi chiar răzvrătirile primitive exprimau o oarecare trezire a conştiinţei: muncitorii începeau să piardă credinţa străveche în imuabilitatea rînduielilor care-i apăsau, începeau . . . nu zic să înţeleagă, dar să simtă necesitatea unei împotriviri colective şi o rupeau hotărît cu supunerea de rob faţă de stăpînire. Totuşi, asta era mai mult o manifestare a deznădejdii şi a dorinţei de răzbunare decît *o luptă*. În grevele din anii 1890—1900 se observă mult mai multe licăriri de conştiinţă: se formulează anumite revendicări, se chibzuieşte dinainte care-i momentul mai prielnic, se discută cazuri şi exemple cunoscute din alte părţi etc. Dacă răzvrătirile însemnau numai revolta unor oameni asupriţi, în grevele sistematice îşi găseau expresia germeni ai luptei de clasă, dar nu mai mult decît germeni. Aceste greve, privite ca atare, reprezentau o luptă trade-unionistă, dar nu încă social-democrată; ele marcau trezirea antagonismului dintre muncitori şi patroni, dar muncitorii nu aveau şi nici nu puteau să aibă conştiinţa contradicţiilor de neîmpăcat dintre interesele lor şi întreaga orînduire politică şi socială actuală, ad că o conştiinţă social-democrată. Din acest punct de vedere, grevele din anii 1890—1900, cu toate că însemnau un progres uriaş în comparaţie cu „răzvrătirile", rămîneau o mişcare pur spontană.

Am spus că muncitorii *nici nu puteau să aibă* o conştiinţă social-democrată. Ea le putea fi adusă numai din afară. Istoria tuturor ţărilor arată că numai prin forţe proprii clasa muncitoare nu-şi poate forma decît o conştiinţă trade-unionistă, adică convingerea necesităţii de a se uni în sindicate, de a lupta împotriva patronilor, de a lupta pentru a obţine de la guvern cutare sau cutare lege necesară muncitorilor etc. * Învăţătura socialistă însă s-a dezvoltat din teoriile filozofice, istorice şi economice pe care le-au elaborat reprezentanţii culţi ai claselor avute, intelectualii. Fondatorii socialismului ştiinţific modern, Marx şi Engels, au aparţinut şi ei, prin situaţia lor socială, intelectualităţii burgheze. La fel şi în Rusia, învăţătura teoretică a social-

* Trade-unionismul nu exclude nicidecum orice „politică", cum se crede uneori. Trade-unionurile au făcut întotdeauna o anumită agitaţie politică şi au dus o anumită luptă politică (dar nu social-democrată). Despre deosebirea dintre politica trade-unionistă şi cea social-democrată vom vorbi în capitolul următor.

www.dacoromanica.ro

democrației a apărut cu totul independent de creșterea spontană a mișcării muncitorești, a apărut ca un rezultat firesc și inevitabil al dezvoltării gîndirii intelectualității revoluționare socialiste. În perioada de care este vorba, adică pe la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut, această învățătură nu numai că devenise programul pe deplin închegat al grupului „Eliberarea muncii", dar cîștigase de partea ei majoritatea tineretului revoluționar din Rusia.

Așadar, existau atît o trezire spontană a maselor muncitoare, trezire la o viață conștientă și la o luptă conștientă, cît și un tineret revoluționar care era înarmat cu teoria social-democrată și care tindea să se apropie de muncitori. În legătură cu aceasta e deosebit de important să relevăm un fapt, adeseori uitat (și relativ puțin cunoscut), și anume că *primii* social-democrați din această perioadă, *care se ocupau cu multă rîvnă de agitația economică* (și în această privință țineau în totul seama de sfaturile cu adevărat folositoare cuprinse în broșura „Despre agitație" [41], care pe atunci circula încă în manuscris), nu numai că nu considerau această agitație drept unica lor sarcină, dar, dimpotrivă, au formulat *chiar de la început* și sarcinile istorice cele mai largi ale social-democrației ruse în general și sarcina răsturnării absolutismului în special. Așa, de pildă, grupul de social-democrați din Petersburg care a întemeiat „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" [42] a întocmit încă la sfîrșitul anului 1895 primul număr al unui ziar intitulat „Rabocee Delo". Acest număr, cînd era complet gata pentru tipar, a fost confiscat de jandarmi în cursul percheziției făcute în noaptea de 8 spre 9 decembrie 1895 la unul dintre membrii grupului, Anatolii Aleksandrovici Vaneev *, astfel încît publicației „Rabocee Delo", în prima sa formă, nu i-a fost dat să apară. Articolul de fond al acestui ziar (pe care, poate, peste vreo 30 de ani o „Russkaia Starina" oarecare îl va dezgropa din arhivele departamentului

* A. A. Vaneev a murit în 1899 în Siberia răsăriteană, de tuberculoză, boală pe care a contractat-o în cursul unei detențiuni celulare în arestul preventiv. De aceea am considerat că putem publica informațiile pe care le dăm în text, de a căror autenticitate garantăm, întrucît le deținem de la persoane care l-au cunoscut personal și îndeaproape pe A. A. Vaneev.

www.dacoromanica.ro

poliției) expunea sarcinile istorice ale clasei muncitoare din Rusia, punînd în fruntea acestor sarcini cucerirea libertății politice [43]. Ziarul mai conținea articolul „La ce se gîndesc miniștrii noștri?" *, în care se vorbea despre devastarea de către poliție a Comitetelor de alfabetizare, și o serie de corespondențe nu numai din Petersburg, dar și din alte localități ale Rusiei (de pildă, o corespondență în legătură cu măcelărirea muncitorilor din gubernia Iaroslavl [44]). Așadar, această, dacă nu ne înșelăm, „primă încercare" a social-democraților ruși din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea nu era un ziar cu caracter îngust local, și cu atît mai puțin cu caracter „economist", ci un ziar care căuta să unească lupta grevistă cu mișcarea revoluționară îndreptată împotriva absolutismului și să asigure social-democrației sprijinul tuturor celor asupriți de politica obscurantismului reacționar. Și oricine cunoaște cît de cît starea mișcării din acea vreme nu se va îndoi că un astfel de ziar ar fi fost primit cu toată simpatia atît de muncitorii din capitală cît și de intelectualitatea revoluționară și ar fi cunoscut cea mai largă răspîndire. Iar dacă această inițiativă a suferit un insucces, de aici nu reiese decît că social-democrații din acea perioadă s-au dovedit a nu fi în stare să satisfacă cerința imperioasă a momentului, din cauză că nu aveau destulă experiență revoluționară și pregătire practică. Același lucru trebuie să spunem și despre „S.P.B. Rabocii Listok" [45] și mai cu seamă despre „Raboceaia Gazeta" și despre „Manifestul" Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia [46], întemeiat în primăvara anului 1898. Se înțelege de la sine că nici prin cap nu ne trece să învinuim pe militanții de atunci pentru această lipsă de pregătire. Dar pentru a putea folosi experiența mișcării și pentru a trage din această experiență învățăminte practice, trebuie să fim pe deplin conștienți de cauzele și de însemnătatea unui neajuns sau ale altuia. De aceea e extrem de important să stabilim că o parte (poate chiar majoritatea) a social-democraților, care au activat în anii 1895-1898, socoteau pe bună dreptate că e cu putință să formuleze chiar atunci, chiar la începutul

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 75—80. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

mișcării „spontane", un program foarte larg și o tactică de luptă *. Lipsa de pregătire a majorității revoluționarilor însă, fiind un fenomen cu totul firesc, nu putea trezi prea multă îngrijorare. Din moment ce sarcinile erau just formulate, din moment ce exista suficientă energie pentru a repeta încercările de a îndeplini aceste sarcini, insuccesele trecătoare nu constituiau o mare nenorocire. Experiența revoluționară și iscusința organizatorică sînt însușiri care se dobîndesc. E destul să vrei să-ți cultivi însușirile necesare! E destul să fii conștient de lipsurile tale, căci în activitatea revoluționară aceasta înseamnă că lipsurile sînt mai mult decît pe jumătate îndreptate!

Dar ceea ce nu constituia o mare nenorocire a devenit o adevărată nenorocire atunci cînd această conștiință a început să se întunece (și ea fusese foarte vie la militanții grupurilor amintite mai sus), atunci cînd s-au ivit oameni, ba chiar și organe social-democrate, care erau gata să prezinte lipsurile drept virtuți, care încercau chiar să fundamenteze din punct de vedere *teoretic servilismul și ploconirea lor în fața spontaneității*. E timpul să facem bilanțul acestui curent, al cărui conținut e foarte inexact caracterizat prin termenul de „economism", un termen prea îngust pentru definirea lui.

b) PLOCONIREA ÎN FAȚA SPONTANEITĂȚII. „RABOCEAIA MÎSL"

Înainte de a trece la manifestările publicistice ale acestei ploconiri, vom releva următorul fapt caracteristic (ce ne-a fost comunicat din sursa amintită mai sus), fapt care aruncă

* „Avînd o atitudine negativă față de activitatea social-democraților de la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului trecut, „Iskra" ignorează faptul că în acea vreme nu existau condițiile necesare pentru o altă activitate în afară de lupta pentru revendicări mărunte" — declară economiștii în a lor „Scrisoare către organele social-democrate ruse" („Iskra" nr. 12). Faptele citate în text dovedesc că această afirmație, potrivit căreia „nu existau condiții", e *diametral opusă adevărului*. Nu numai la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului trecut, ci și pe la mijlocul acestui deceniu existau toate condițiile necesare pentru o altă activitate în afară de lupta pentru revendicări mărunte, — toate condiții, în afară de o pregătire suficientă a conducătorilor. Și în loc de a recunoaște fățiș această pregătire insuficientă a noastră, a ideologilor, a conducătorilor, „economiștii" vor să arunce totul pe seama faptului că „nu existau condiții", pe seama influenței exercitate de mediul material, care determină drumul de la care nici un fel de ideologi n-ar putea abate mișcarea. Ce este aceasta dacă nu servilism în fața spontaneității, dacă nu o îndrăgostire a „ideologilor" de propriile lor lipsuri?

www.dacoromanica.ro

o oarecare lumină asupra felului cum s-a ivit şi a crescut în rîndurile tovarăşilor care activau la Petersburg disensiunea dintre cele două orientări de mai tîrziu ale social-democraţiei ruse. La începutul anului 1897, înainte de a fi trimişi în deportare, A. A. Vaneev şi unii dintre tovarăşii săi au participat la o adunare neoficială, unde s-au întrunit membrii „bătrîni" şi „tineri" ai „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" [47]. Discuţia s-a purtat mai ales în jurul problemei organizării, şi îndeosebi în jurul „statutului casei muncitoreşti", care în forma sa definitivă a fost publicat în nr. 9—10 al publicaţiei „Listok «Rabotnika»" [48] (pag. 46). Între cei „bătrîni" („decembriştii", cum le spuneau pe atunci în glumă social-democraţii din Petersburg) şi unii dintre „tineri" (care ulterior au colaborat intens la „Raboceaia Mîsl") s-au ivit de la început divergenţe categorice şi s-a încins o polemică aprinsă. „Tinerii" susţineau principiile de bază ale statutului sub forma în care fusese publicat. „Bătrînii" susţineau că nu de aceasta avem noi în primul rînd nevoie, ci de transformarea „Uniunii de luptă" într-o organizaţie de revoluţionari căreia trebuie să-i fie subordonate diferitele case muncitoreşti, cercurile de propagandă în rîndurile tineretului studios etc. Se înţelege de la sine că oponenţii erau departe de gîndul de a vedea în aceste divergenţe începutul unei dezbinări. Ei, dimpotrivă, le socoteau ca un fenomen izolat şi întîmplător. Dar acest fapt arată că nici în Rusia apariţia şi răspîndirea „economismului" n-a avut loc fără o luptă cu „bătrînii" social-democraţi (lucru pe care economiştii de azi îl uită adeseori). Şi dacă această luptă, în cea mai mare parte, n-a lăsat urme „documentare", *singura* cauză este faptul că compoziţia cercurilor care activau se schimba extrem de des şi nu se stabilea nici un fel de continuitate; de aceea nici divergenţele nu se fixau în nici un fel de documente.

Apariţia ziarului „Raboceaia Mîsl" a scos „economismul" la lumina zilei, dar tot nu dintr-o dată. Trebuie să-ţi faci o idee concretă despre condiţiile de muncă şi despre existenţa de scurtă durată a nenumăratelor cercuri din Rusia (şi o idee concretă îşi poate face numai acela care a trăit aceste lucruri), pentru a înţelege ce mare importanţă a

www.dacoromanica.ro

avut factorul întîmplare în succesele sau insuccesele înregistrate de noul curent în diferitele orașe și cît de mult timp nici adepții și nici adversarii acestui curent „nou" n-au putut stabili, literalmente n-au avut posibilitatea să stabilească, dacă era vorba într-adevăr de un curent deosebit sau pur și simplu de o expresie a lipsei de pregătire a unora. De pildă, cele dintîi numere șapirografiate ale ziarului „Raboceaia Mîsl" au rămas chiar cu desăvîrșire necunoscute imensei majorități a social-democraților; și dacă astăzi ne putem referi la articolul de fond din primul lui număr, aceasta se datorește numai faptului că a fost reprodus în articolul lui V. I. („Listok «Rabotnika»" nr. 9—10, pag. 47 și urm.), care, bineînțeles, n-a pierdut prilejul să laude cu mult zel — cu un zel excesiv — noul ziar, care se deosebea într-un mod atît de categoric de ziarele și de proiectele de ziare pe care le-am amintit mai sus *. Și merită să ne oprim asupra acestui articol de fond, care a exprimat atît de sugestiv *întregul spirit* al ziarului „Raboceaia Mîsl" și al „economismului" în general.

După ce arată că pumnul jandarmului nu va putea să oprească în loc dezvoltarea mișcării muncitorești, articolul de fond continuă: „. . . Această vitalitate a mișcării muncitorești se datorește faptului că muncitorul își ia, în sfîrșit, soarta în propriile sale mîini, smulgînd-o din mîinile conducătorilor", — și această teză fundamentală este dezvoltată pe larg mai departe. În realitate, conducătorii (adică social-democrații, organizatorii „Uniunii de luptă") au fost smulși de poliție, s-ar putea spune, din mîinile muncitorilor **; or, lucrurile sînt prezentate în așa fel, ca și cum muncitorii ar fi luptat împotriva acestor conducători și s-ar fi eliberat de sub jugul lor! În loc de îndemnul de a merge înainte, spre întărirea organizației revoluționare

* De altminteri, această laudă adusă ziarului „Raboceaia Mîsl" în noiembrie 1898, cînd „economismul" se precizase pe deplin, mai ales în străinătate, este opera aceluiași V.I., care curînd după aceea a devenit unul dintre redactorii revistei „Rabocee Delo". Și „Rabocee Delo" mai tăgăduia că în cadrul social-democrației ruse există două curente, după cum continuă să tăgăduiască și astăzi!

** Că această comparație e întemeiată, se poate vedea din următorul fapt caracteristic. Cînd, după arestarea „decembriștilor", printre muncitorii din șoseaua Schlüsselburgului s-a răspîndit știrea că la această cădere a contribuit agentul provocator N.N. Mihailov (dentist), care avusese legături cu un grup ce era în contact cu „decembriștii", muncitorii au fost atît de revoltați, încît au hotărît să-l ucidă pe Mihailov.

www.dacoromanica.ro

și spre extinderea activității politice, a început să se audă îndemnul de a merge *înapoi*, spre o luptă exclusiv trade-unionistă. S-a declarat că „baza economică a mișcării este pusă în umbră de tendința de a nu uita nici un moment idealul politic", că deviza mișcării muncitorești trebuie să fie: „lupta pentru situația economică" (!) sau, și mai bine, „muncitorii pentru muncitori"; s-a declarat că casele pentru ajutorarea greviștilor „sînt mai valoroase pentru mișcare decît o sută de alte organizații" (comparați această afirmație, făcută în octombrie 1897, cu discuția care a avut loc între „decembriști" și „tineri" la începutul anului 1897) etc. Cuvinte de felul acelora că pe primul plan nu trebuie pusă „crema" muncitorilor, ci muncitorul „mijlociu", muncitorul din masă, că „politicul urmează întotdeauna cu supunere economicul" * etc. etc. au devenit o modă și se bucurau de o influență irezistibilă asupra masei tineretului atras spre mișcare, tineret care în majoritatea cazurilor cunoștea numai frînturi din marxism, așa cum a fost expus în publicațiile legale.

Aceasta însemna o totală înăbușire a conștiinței de către spontaneitate — spontaneitatea „social-democraților" care repetau „ideile" d-lui V.V., spontaneitatea muncitorilor care se lăsau amăgiți de argumentul că un spor de o copeică la o rublă este o cucerire mai imediată și mai valoroasă decît orice socialism și orice politică, că ei trebuie să ducă „lupta știind că nu luptă pentru nu știu care generații viitoare, ci pentru ei înșiși și pentru copiii lor" (articolul de fond din „Raboceaia Misl" nr. 1). Asemenea fraze au constituit întotdeauna arma preferată a burghezilor din apusul Europei, care, fiind animați de ură împotriva socialismului, lucrau chiar ei (cum e cazul cu „social-politicul" german Hirsch) la transplantarea trade-unionismului englez în patria lor, spunînd muncitorilor că lupta numai-sindicală**

* Din același articol de fond al primului număr al ziarului „Raboceaia Misl". De aici se poate vedea care era pregătirea teoretică a acestor „V.V. ai social-democrației ruse", care repetau vulgarizarea grosolană a „materialismului economic" tocmai în momentul cînd marxiștii se războiau în publicistică cu autenticul domn V.V., supranumit de mult „meșter în materie de reacționarism" pentru *același fel* de a înțelege raportul dintre politic și economic!

** Germanii au chiar un cuvînt special: „Nur-Gewerkschaftler", care desemnează pe partizanii luptei „numai-sindicale".

www.dacoromanica.ro

înseamnă tocmai lupta pentru ei înşişi şi pentru copiii lor, şi nu pentru nu ştiu care generaţii viitoare sau nu ştiu care socialism viitor. Şi „V.V. ai social-democraţiei ruse" s-au apucat acum să repete aceste fraze burgheze. E important să relevăm aici trei împrejurări care ne vor înlesni foarte mult analiza divergenţelor *actuale* *.

În primul rînd, înăbuşirea conştiinţei de către spontaneitate, de care am vorbit mai sus, s-a produs tot *în mod spontan*. Pare un calambur, dar, din păcate, este tristul adevăr. Această înăbuşire s-a produs nu pe calea unei lupte făţişe între două concepţii diametral opuse şi a victoriei uneia asupra celeilalte, ci prin „smulgerea" de către jandarmi a unui număr tot mai mare de revoluţionari „bătrîni" şi prin intrarea în scenă a unui număr tot mai mare de „tineri" „V.V. ai social-democraţiei ruse". Orice om, nu spun care să fi luat parte la mişcarea muncitorească *contemporană*, dar care măcar să fi respirat atmosfera acesteia, ştie foarte bine că aşa stau lucrurile. Şi dacă, totuşi, insistăm îndeosebi ca cititorul să-şi lămurească pe deplin acest fapt îndeobşte cunoscut, dacă pentru ilustrare, ca să zicem aşa, prezentăm date cu privire la „Rabocee Delo" în prima sa formaţie şi cu privire la disputa dintre „bătrîni" şi „tineri" de la începutul anului 1897, o facem pentru că oamenii care se fălesc cu „democratismul" lor speculează faptul că marele public (sau cei foarte tineri) nu ştie acest lucru. Vom reveni mai jos asupra acestei chestiuni.

În al doilea rînd, chiar de la prima manifestare publicistică a „economismului" putem observa fenomenul — cum nu se poate mai specific şi extrem de caracteristic pentru înţelegerea tuturor divergenţelor din rîndurile social-democraţilor de astăzi — că partizanii „mişcării pur muncitoreşti", adepţii înflăcăraţi ai unei legături cît se poate de strînse şi de „organice" (expresia este a revistei „Rabocee Delo") cu lupta proletară, adversarii oricărei intelectualităţi nemuncitoreşti (chiar dacă este vorba de

* Subliniem cuvîntul *actuale* avînd în vedere pe cei care ridică fariseic din umeri spunînd: acum este uşor să faci una cu pămîntul „Raboceaia Misl", dar asta-i arhaism! Mutato nomine de te fabula narratur (sub alt nume, de tine este vorba. — *Nota trad.*), le vom răspunde noi acestor farisei de astăzi şi mai jos vom *dovedi* totalul lor servilism faţă de ideile ziarului „Raboceaia Misl".

www.dacoromanica.ro

intelectualitatea socialistă), sînt nevoiți, pentru a-și apăra poziția, să recurgă la argumentele „numai trade-unioniste" ale *burghezilor*. Aceasta ne dovedește că „Raboceaia Mîsl", chiar de la începutul existenței ei, a pornit — fără să-și dea nici ea seama de acest lucru — să înfăptuiască programul „Credo"-ului. Aceasta dovedește (lucru pe care „Rabocee Delo" nu poate să-l înțeleagă cu nici un chip) că *orice* ploconire în fața spontaneității mișcării muncitorești, orice diminuare a rolului „elementului conștient", a rolului social-democrației *înseamnă* implicit — *absolut independent de faptul dacă cel care diminuează acest rol o dorește sau nu — o creștere a influenței ideologiei burgheze asupra muncitorilor*. Toți cei care vorbesc despre „supraaprecierea ideologiei" *, despre exagerarea rolului elementului conștient ** etc. își închipuie că mișcarea pur-muncitorească ar putea ea însăși să-și formeze și își va forma o ideologie proprie, cu singura condiție ca muncitorii „să-și smulgă soarta din mîinile conducătorilor". Dar aceasta e o eroare profundă. În completarea celor spuse mai sus, vom mai cita și cuvintele foarte juste și foarte importante spuse de K. Kautsky cu privire la proiectul noului program al partidului social-democrat austriac ***:

„Mulți dintre criticii noștri revizioniști cred că Marx a susținut că dezvoltarea economică și lupta de clasă creează nu numai condițiile pentru producția socialistă, dar în mod nemijlocit generează și *conștiința* (subliniat de K.K.) necesității ei. Și aceștii critici obiectează că Anglia, țara cu cea mai înaltă dezvoltare capitalistă, este cea mai străină de această conștiință. Din examinarea proiectului, s-ar putea deduce că și comisia care a elaborat programul austriac împărtășește acest punct de vedere pretins ortodox marxist și respins în modul arătat. În proiect se spune: « Cu cît dezvoltarea capitalismului face să crească rîndurile proletariatului, cu atît mai mult proletariatul este silit și capătă posibilitatea de a duce lupta împotriva capitalismului. El ajunge la conștiința» posibilității și necesității socialismului. Așadar, conștiința socialistă e prezentată aici ca o urmare necesară și directă a luptei de clasă proletare. Or, această părere este absolut greșită. Firește că socialismul, ca teorie, își are, la fel ca și lupta de clasă a proletariatului, rădăcinile în relațiile economice moderne, că decurge, la fel ca și aceasta, din lupta împotriva sărăciei și mizeriei maselor, generate de capitalism; dar socia-

* Scrisoarea „economiștilor" în nr. 12 al „Iskrei".

** „Rabocee Delo" nr. 10.

*** „Neue Zeit" [46], 1901—1902, XX, I, nr. 3, pag. 79. Proiectul comisiei despre care vorbește K. Kautsky a fost adoptat de Congresul de la Viena (la sfîrșitul anului trecut) într-o formă întrucîtva modificată [47].

www.dacoromanica.ro

lismul şi lupta de clasă iau naştere una alături de cealaltă şi nu una din cealaltă, ele iau naştere pe baza unor premise diferite. Conştiinţa socialistă modernă poate lua naştere numai pe baza unor cunoştinţe profunde ştiinţifice. Într-adevăr, ştiinţa economică modernă este o condiţie a producţiei socialiste tot aşa ca şi, să zicem, tehnica modernă; iar proletariatul, oricît ar dori, nu poate crea nici una, nici alta; amîndouă se nasc din procesul social modern. Exponentul ştiinţei nu este proletariatul, ci *intelectualitatea burgheză* (subliniat de K.K.): căci şi socialismul modern s-a născut în mintea unora dintre membrii acestei pături, şi ei l-au transmis proletarilor celor mai ridicaţi din punct de vedere intelectual, care îl introduc apoi acolo unde condiţiile o permit, în lupta de clasă a proletariatului. Conştiinţa socialistă este, aşadar, ceva introdus din afară (von aussen Hineingetragenes) în lupta de clasă a proletariatului, iar nu ceva care se naşte în mod spontan (urwüchsig) din ea. În conformitate cu aceasta, vechiul program de la Hainfeld spunea pe bună dreptate că sarcina social-democraţiei este de a introduce în rîndurile proletariatului (textual: a umple proletariatul) *conştiinţa* situaţiei sale şi conştiinţa sarcinilor sale. N-ar fi nevoie de acest lucru dacă această conştiinţă ar decurge de la sine din lupta de clasă. Or, noul proiect de program a luat această teză din vechiul program şi a lipit-o de teza citată mai sus. Dar prin aceasta s-a rupt cu desăvîrşire firul ideii..."

Dacă nici vorbă nu poate fi de o ideologie proprie elaborată de masele muncitoreşti înseşi în cursul mişcării lor*, atunci problema se poate pune *numai astfel:* ideologie burgheză sau ideologie socialistă. În această privinţă nu există cale de mijloc (pentru că omenirea n-a elaborat nici un fel de „a treia" ideologie; şi, în general, într-o societate sfîşiată de contradicţii de clasă nu poate exista niciodată o ideologie în afară de clase sau deasupra claselor). De aceea *orice* diminuare a ideologiei socialiste, orice *îndepărtare* de ea înseamnă implicit o întărire a ideologiei burgheze. Se vorbeşte de spontaneitate. Dar dezvoltarea *spontană* a mişcării muncitoreşti duce tocmai la subordonarea ei faţă de ideologia burgheză, *are loc tocmai potrivit progra-*

* Asta nu înseamnă, desigur, că muncitorii nu participă la această elaborare. Dar ei participă nu în calitate de muncitori, ci în calitate de teoreticieni ai socialismului, în calitate de Proudhoni şi Weillingi, cu alte cuvinte participă numai atunci cînd şi numai în măsura în care reuşesc să-şi însuşească într-un grad mai mare sau mai mic ştiinţa veacului lor şi s-o facă să progreseze. Dar pentru ca muncitorii *să reuşească mai des să facă acest lucru,* trebuie să ne îngrijim cît mai mult de ridicarea nivelului de conştiinţă al muncitorilor în general, trebuie ca muncitorii să nu se închidă în cadrul artificial îngustat al *„literaturii pentru muncitori"*, ci să înveţe să-şi însuşească din ce în ce mai mult *literatura generală.* Ar fi chiar mai just ca, în loc de „să nu se închidă", să spunem să nu fie închişi, pentru că muncitorii înşişi citesc şi vor să citească totul, şi ceea ce se scrie pentru intelectuali; şi numai unii intelectuali (proşti) îşi închipuie că „pentru muncitori" e de ajuns să povesteşti despre rînduielile din fabrici şi să rumegi lucruri de mult cunoscute.

www.dacoromanica.ro

mului „Credo"-ului, pentru că mişcarea muncitorească spontană este trade-unionism, este Nur-Gewerkschaftlerei, iar trade-unionism nu înseamnă altceva decît înrobirea ideologică a muncitorilor de către burghezie. De aceea sarcina noastră, sarcina social-democraţiei, este de *a lupta împotriva spontaneităţii*, de *a abate* mişcarea muncitorească de la tendinţa ei spontană trade-unionistă de a se pune sub aripa burgheziei şi a o atrage sub aripa social-democraţiei revoluţionare. De aceea afirmaţia autorilor scrisorii „economiste" din nr. 12 al „Iskrei", că nici un efort al ideologilor celor mai inspiraţi nu poate să abată mişcarea muncitorească de pe calea determinată de influenţa reciprocă dintre elementele materiale şi mediul material, *echivalează pe deplin* cu o *renunţare la socialism*. Şi dacă autorii acestei scrisori ar fi în stare să se gîndească pînă la capăt, fără teamă şi consecvent la ceea ce spun, aşa cum trebuie să-şi aprofundeze bine ideile oricine păşeşte pe arena activităţii publicistice şi sociale, nu le-ar rămîne altceva de făcut decît „să-şi încrucişeze pe piept braţele lor inutile" şi . . . şi să cedeze cîmpul de acţiune celor de teapa d-lor Struve şi Prokopovici, care trag mişcarea muncitorească „pe linia minimei rezistenţe", adică pe linia trade-unionismului burghez, sau celor de teapa d-lui Zubatov, care o trag pe linia „ideologiei" jandarmo-popeşti.

Aminţiţi-vă de exemplul Germaniei. În ce consta meritul istoric al lui Lassalle faţă de mişcarea muncitorească din Germania? În faptul că *a abătut* această mişcare de pe calea trade-unionismului şi a cooperativismului progresist, pe care se îndrepta în mod spontan *(cu participarea binevoitoare a lui Schulze-Delitzsch şi a celor de teapa lor)*. Pentru îndeplinirea acestei sarcini a fost nevoie de ceva care nu aduce nici pe departe cu vorbăria despre subaprecierea elementului spontan, despre tactica-proces, despre interacţiunea dintre elemente şi mediu etc. Pentru aceasta a fost nevoie de *o luptă înverşunată împotriva spontaneităţii*, şi numai ca urmare a acestei lupte, care a durat ani şi ani de zile, s-a obţinut, de pildă, ca populaţia muncitorească din Berlin, dintr-un sprijin al partidului progresist, să ajungă unul dintre cele mai puternice bastioane ale social-democraţiei. Şi lupta aceasta n-a încetat de fel nici pînă

www.dacoromanica.ro

în prezent (cum ar putea să creadă cei care studiază istoria mişcării muncitoreşti germane după Prokopovici, iar filozofia ei după Struve [51]). Şi acum clasa muncitoare germană este, dacă ne putem exprima astfel, împărţită între cîteva ideologii: o parte dintre muncitori sînt grupaţi în sindicatele catolice şi monarhiste, o alta în cele hirsch-dunkeriste [52], înfiinţate de admiratorii burghezi ai trade-unionismului englez, iar a treia parte — în sindicatele social-democrate. Această ultimă parte e incomparabil mai numeroasă decît toate celelalte; dar ideologia social-democrată a putut să dobîndească şi va putea să păstreze această întîietate numai printr-o luptă neobosită împotriva tuturor celorlalte ideologii.

Dar — va întreba cititorul — de ce mişcarea spontană, mişcarea pe linia minimei rezistenţe, duce neapărat la dominaţia ideologiei burgheze? Pentru simplul motiv că ideologia burgheză, prin originea ei, este cu mult mai veche decît cea socialistă, că ea este elaborată mai multilateral şi dispune de *infinit* mai multe mijloace de răspîndire *. Şi de aceea, cu cît într-o ţară oarecare mişcarea socialistă este mai tînără, cu atît mai energică trebuie să fie lupta împotriva tuturor încercărilor de a statornici ideologia nesocialistă, cu atît mai hotărît trebuie să fie puşi în gardă muncitorii împotriva răilor sfătuitori care ţipă împotriva „supraaprecierii elementului conştient" etc. Autorii scrisorii „economiste" tună şi fulgeră, la unison cu „Rabocee Delo", împotriva intoleranţei caracteristice perioadei de copilărie a mişcării. La aceasta noi vom răspunde: da, mişcarea noastră se găseşte într-adevăr în perioada copilăriei şi, ca să se maturizeze mai repede, ea trebuie tocmai să înveţe să fie intolerantă faţă de cei ce îi frînează creşterea prin ploconirea lor în faţa spontaneităţii. Nimic nu e mai

* Se spune adeseori: clasa muncitoare e atrasă *spontan* spre socialism. Asta e perfect adevărat în sensul că teoria socialistă defineşte mai profund şi mai just decît oricare alta cauzele suferinţelor clasei muncitoare, şi tocmai de aceea muncitorii şi-o însuşesc cu atîta uşurinţă, numai *dacă* această teorie însăşi nu capitulează în faţa spontaneităţii, numai *dacă* ea îşi subordonează spontaneitatea. De obicei acest lucru se înţelege de la sine. Dar „*Rabocee Delo*" uită şi denaturează tocmai acest lucru de la sine înţeles. Clasa muncitoare este atrasă în mod spontan spre socialism; totuşi, ideologia burgheză, care este mai răspîndită (şi renaşte mereu sub formele cele mai variate), se impune spontan în cea mai mare măsură muncitorului.

www.dacoromanica.ro

ridicol şi mai dăunător decît să-ţi dai aere de bătrîn care a trecut de mult prin toate fazele hotărîtoare ale luptei!

În al treilea rînd, primul număr al ziarului „Raboceaia Mîsl" ne dovedeşte că denumirea de „economism" (la care nu ne gîndim, bineînţeles, să renunţăm, căci într-un fel sau altul această denumire s-a şi statornicit) nu redă destul de exact esenţa noului curent. „Raboceaia Mîsl" nu neagă în mod absolut lupta politică: în statutul casei muncitoreşti, publicat în nr. 1 al ziarului „Raboceaia Mîsl", se vorbeşte de luptă împotriva guvernului. Numai că „Raboceaia Mîsl" consideră că „politicul urmează întotdeauna cu supunere economicul" (iar „Rabocee Delo" prezintă o variantă a acestei teze, susţinînd în programul ei că „în Rusia, mai mult decît în oricare altă ţară, lupta economică *e indisolubil* legată de lupta politică"). Aceste teze ale publicaţiilor „Raboceaia Mîsl" şi „Rabocee Delo" sînt cu desăvîrşire greşite *dacă prin politică se înţelege politica social-democrată*. Foarte des lupta economică a muncitorilor e legată (deşi nu indisolubil) de politica burgheză, clericală etc., după cum am văzut mai înainte. Tezele lui „Rabocee Delo" sînt juste dacă prin politică se înţelege politica trade-unionistă, adică năzuinţa comună tuturor muncitorilor de a lupta pentru a obţine de la stat anumite măsuri îndreptate împotriva mizeriei inerente situaţiei lor, dar care încă nu înlătură această situaţie, adică nu desfiinţează subordonarea muncii faţă de capital. Această năzuinţă e într-adevăr comună şi trade-unionurilor engleze, care sînt ostile socialismului, şi muncitorilor catolici, şi muncitorilor „zubatovişti" etc. Există politică şi politică. Vedem, aşadar, că şi în ceea ce priveşte lupta politică, la „Raboceaia Mîsl" se constată nu atît o negare a acestei lupte, cît o ploconire în faţa *spontaneităţii* ei, în faţa lipsei ei de conştiinţă. Recunoscînd pe deplin lupta politică (mai bine zis: dezideratele şi revendicările politice ale muncitorilor) născută în mod spontan din însăşi mişcarea muncitorească, „Raboceaia Mîsl" renunţă cu desăvîrşire la *elaborarea de sine stătătoare* a unei *politici* specific *social-democrate* care să corespundă sarcinilor generale ale socialismului şi condiţiilor actuale din Rusia. Mai jos vom arăta că aceeaşi greşeală o face şi „Rabocee Delo".

www.dacoromanica.ro

c) „GRUPUL AUTOELIBERĂRII"[53] ŞI „RABOCEE DELO"

Am analizat atît de amănunţit articolul de fond puţin cunoscut, şi astăzi aproape uitat, din primul număr al ziarului „Raboceaia Mîsl", pentru că el a exprimat, cel dintîi şi în modul cel mai sugestiv, acel torent general care a ieşit apoi la suprafaţă transformîndu-se în nenumărate pîrîiaşe. V.I. a avut perfectă dreptate atunci cînd, lăudînd primul număr şi articolul de fond al ziarului „Raboceaia Mîsl", a spus că acesta e scris „tăios, cu patimă" („Listok «Rabotnika»" nr. 9—10, pag. 49). Orice om convins de justeţea părerii sale şi care crede că aduce ceva nou scrie „cu patimă" şi scrie în aşa fel, încît îşi exprimă sugestiv părerile sale. Numai oamenii deprinşi să stea în două luntri sînt lipsiţi de orice „patimă", numai ei sînt în stare ca, după ce au lăudat ieri ziarul „Raboceaia Mîsl" pentru patima sa, să-l atace astăzi pentru că „polemizează cu patimă" împotriva adversarilor lui.

Nu ne vom opri la „Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl»" (vom avea prilejul să ne referim mai jos, în legătură cu diverse chestiuni, la această scriere, care exprimă în modul cel mai consecvent ideile „economiştilor") şi vom vorbi pe scurt despre „Apelul grupului autoeliberării muncitorilor" (martie 1899, reprodus în nr. 7 din iulie 1899 al revistei „Nakanune"[54] din Londra). Autorii acestui apel afirmă cu drept cuvînt că „Rusia muncitorească *abia se trezeşte*, abia priveşte în jur şi *se agaţă instinctiv de primele* mijloace de luptă *care îi ies în cale*". Dar de aici ei trag aceeaşi concluzie greşită ca şi „Raboceaia Mîsl", uitînd că a te călăuzi după instincte înseamnă tocmai lipsa de conştiinţă (spontaneitatea), căreia trebuie să-i vină în ajutor socialiştii, că „primele mijloace de luptă care îi ies în cale" în societatea contemporană vor fi întotdeauna mijloacele trade-unioniste de luptă şi că „prima" ideologie „care îi iese în cale" va fi ideologia burgheză (trade-unionistă). Tot astfel autorii aceştia nu „neagă" nici politica, dar spun numai (numai !), ca şi V.V., că politica este o suprastructură şi de aceea „agitaţia politică trebuie să fie o suprastructură a agitaţiei în favoarea luptei economice, trebuie să se dezvolte pe terenul acestei lupte şi s-o urmeze".

www.dacoromanica.ro

Cît despre „Rabocee Delo", această revistă şi-a început activitatea de-a dreptul cu „apărarea" „economiştilor". După ce chiar în primul ei număr (nr. 1, pag. 141—142) a spus *pur şi simplu un neadevăr* că ea, vedeţi dv., „nu ştie despre ce tovarăşi tineri a vorbit Akselrod", care, în cunoscuta sa broşură * îi avertizează pe „economişti", „Rabocee Delo" a trebuit să recunoască, în polemica ce s-a încins între ea, pe de o parte, şi Akselrod şi Plehanov, pe de altă parte, în jurul acestui neadevăr, că, „sub forma unei nedumeriri, a vrut *să apere* pe toţi social-democraţii mai tineri din străinătate de această învinuire nedreaptă" (învinuirea de îngustime adusă de Akselrod „economiştilor") [55]. În realitate, învinuirea aceasta era pe deplin îndreptăţită, şi „Rabocee Delo" ştia foarte bine că ea viza între alţii şi pe V.I., membru al redacţiei revistei „Rabocee Delo". În treacăt ţin să relev că Akselrod a avut perfectă dreptate în polemica amintită şi că „Rabocee Delo" a interpretat cu totul greşit broşura mea „Sarcinile social-democraţilor ruşi" **. Această broşură a fost scrisă în 1897, încă înainte de apariţia ziarului „Raboceaia Mîsl", cînd socoteam şi eram în drept să socot că orientarea dominantă este orientarea iniţială a „Uniunii de luptă" din Petersburg, pe care am caracterizat-o mai sus. Şi, cel puţin pînă la jumătatea anului 1898, această orientare era într-adevăr dominantă. De aceea „Rabocee Delo" n-avea absolut nici un drept să invoce, pentru a contesta existenţa şi primejdia „economismului", o broşură care expune concepţii *înlăturate* la Petersburg în 1897—1898 de concepţiile „economiste" ***.

* „Despre sarcinile actuale şi despre tactica social-democraţilor ruşi", Geneva 1898. Două scrisori către „Raboceaia Gazeta" scrise în 1897.

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediţia a doua, pag. 427—463. — *Nota red.*

*** „Rabocee Delo", pentru a se apăra, a completat primul neadevăr („noi nu ştim despre care tovarăşi tineri a vorbit P.B. Akselrod") printr-un al doilea neadevăr, scriind în „Răspuns": „De cînd a fost scrisă recenzia la « Sarcini » în rîndul unor social-democraţi ruşi a apărut sau s-a precizat mai mult sau mai puţin limpede tendinţa spre unilateralitatea economistă, care înseamnă un pas înapoi în comparaţie cu situaţia mişcării noastre înfăţişată în « Sarcini »" (pag. 9). Asta o spune „Răspunsul", care a apărut *în 1900*. Iar primul număr al revistei „Rabocee Delo" (în care s-a publicat recenzia) a apărut *în aprilie 1899*. Să fi apărut oare „economismul" abia în 1899? Nu, în 1899 s-a făcut auzit pentru prima oară protestul social-democraţilor *ruşi* împotriva „economismului" (protestul împotriva „Credo"-ului). (Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 157—170). „Economismul" însă a apărut în 1897, lucru pe care „Rabocee Delo" îl ştie foarte bine, căci *V.I.* a lăudat ziarul „Raboceaia Mîsl" încă *în noiembrie 1898* („Listok « Rabotnika »" nr. 9—10).

www.dacoromanica.ro

Dar „Rabocee Delo" nu numai că „i-a apărat" pe „economiști", dar ea însăşi a alunecat într-una pe panta greşelilor fundamentale ale acestora. Cauza acestei alunecări este înţelegerea echivocă a următoarei teze din programul lui „Rabocee Delo": „noi socotim că fenomenul cel mai însemnat din viaţa rusă, fenomenul care *va determina* în primul rînd *sarcinile* (subliniat de noi) şi caracterul activităţii publicistice a Uniunii, este *mişcarea muncitorească de masă* (subliniat de „Rabocee Delo") care a apărut în ultimii ani". Nu încape discuţie că mişcarea de masă este un fenomen extrem de însemnat. Dar problema este cum trebuie să înţelegem „determinarea sarcinilor" de către această mişcare de masă. Ea poate fi înţeleasă în două feluri: *ori* în sensul ploconirii în faţa spontaneităţii acestei mişcări, cu alte cuvinte, în sensul de a reduce rolul social-democraţiei la acela de simplu instrument al mişcării muncitoreşti ca atare (aşa cum înţeleg ziarul „Raboceaia Mîsl", „Grupul autoeliberării" şi ceilalţi „economişti"); *ori* în sensul că mişcarea de masă pune în faţa noastră *noi* sarcini teoretice, politice şi organizatorice, mult mai complexe decît acelea cu care ne puteam mulţumi în perioada dinaintea apariţiei mişcării de masă. „Rabocee Delo" a înclinat şi înclină tocmai spre primul mod de a înţelege, deoarece ea n-a spus nimic precis despre vreo sarcină nouă, ci tot timpul a prezentat lucrurile în aşa fel ca şi cum această „mişcare de masă" *ne-ar scuti* de necesitatea de a cunoaşte temeinic şi de a îndeplini sarcinile pe care ea ni le pune în faţă. E de ajuns să amintim că „Rabocee Delo" a socotit că nu e cu putinţă să se pună ca *primă* sarcină a mişcării muncitoreşti de masă răsturnarea absolutismului şi a redus această sarcină (în numele mişcării de masă) la sarcina de a lupta pentru revendicări politice imediate („Răspuns", pag. 25).

Lăsînd la o parte articolul redactorului revistei „Rabocee Delo", B. Kricevski — „Lupta economică şi politică în mişcarea rusă", articol apărut în „Rabocee Delo" nr. 7 şi în care găsim aceleaşi greşeli * — , să trecem de-a dreptul la nr. 10 al revistei „Rabocee Delo". N-o să ne apucăm,

* „Teoria stadiilor" sau teoria „zigzagului timid" în lupta politică, de pildă, este formulată în acest articol astfel: „Revendicările politice, care prin caracterul lor sînt aceleaşi pentru întreaga Rusie, trebuie totuşi în primele timpuri" (aceste cuvinte au

www.dacoromanica.ro

firește, să analizăm una cîte una obiecțiile ridicate de B. Kricevski și de Martînov împotriva publicațiilor „Zarea" și „Iskra". Aici ne interesează numai poziția principială pe care s-a situat „Rabocee Delo" în nr. 10 al său. Nu vom examina, de pildă, faptul ciudat că „Rabocee Delo" vedea o „totală contradicție" între teza:

„Social-democrația nu-și leagă mîinile, nu-și îngustează activitatea, limitîndu-se la un singur plan sau la o singură metodă de luptă politică dinainte întocmite, — ea admite toate mijloacele de luptă, cu condiția ca ele să corespundă forțelor de care dispune partidul" etc. (nr. 1 al „Iskrei") *

și teza:

„Dacă nu există o organizație puternică, încercată în lupta politică dusă în orice situații și în orice perioade, nici vorbă nu poate fi de un plan de activitate sistematic, elaborat în lumina unor principii bine statornicite și aplicat fără șovăire, singurul care merită numele de tactică" (nr. 4 al „Iskrei") **.

A confunda admiterea *în principiu* a oricăror mijloace de luptă, a oricăror planuri și metode, numai cu condiția să fie raționale, cu cerința ca *într-un moment politic dat* să te călăuzești după un plan aplicat fără șovăire, dacă vrei

fost scrise în august 1900 !) „să corespundă experienței dobîndite în cursul luptei economice de pătura dată (sic !) a muncitorilor. Numai (!) pe baza acestei experiențe se poate trece și trebuie să se treacă la agitație politică etc. (pag. 11). La pag. 4, autorul, ridicîndu-se împotriva învinuirilor, cu totul neîntemeiate după părerea lui, de erezie economică, exclamă patetic: „Care social-democrat nu știe că, potrivit doctrinei lui Marx și Engels, interesele economice ale diferitelor clase joacă un rol hotărîtor în istorie și că, *deci*, în special lupta proletariatului pentru interesele sale economice trebuie să aibă o însemnătate primordială pentru dezvoltarea lui ca clasă și pentru lupta lui de eliberare?" (subliniat de noi). Acest „deci" este absolut deplasat. Din faptul că interesele economice au un rol hotărîtor *nu rezultă nicidecum* vreo concluzie în privința însemnătății primordiale a luptei economice (= sindicale), deoarece interesele de clasă cele mai esențiale, „hotărîtoare" pot fi satisfăcute *numai* prin prefaceri *politice* radicale în general; îndeosebi interesul economic fundamental al proletariatului poate fi satisfăcut numai printr-o revoluție politică, care să înlocuiască dictatura burgheziei prin dictatura proletariatului. B. Kricevski reia raționamentul „V.V.-ilor social-democrației ruse" (— politicul urmează economicul etc.) și al bernsteinienilor social-democrației germane (de pildă, Woltmann căuta să dovedească tocmai prin astfel de raționamente că muncitorii trebuie să dobîndească mai întîi „puterea economică" și apoi să se gîndească la revoluția politică).

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 368. — *Nota red.*

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 6 — 7. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

să vorbești de tactică, ar însemna același lucru ca și cînd ai confunda faptul că știința medicală admite sisteme de tratament diferite cu cerința de a urma un anumit sistem de tratament atunci cînd e vorba de o anumită boală. Dar tocmai asta e, că „Rabocee Delo", care suferă ea însăși de boala pe care am numit-o ploconire în fața spontaneității, nu vrea să admită nici un „sistem de tratament" al *acestei* boli. De aceea a făcut remarcabila descoperire că „tactica-plan este în contradicție cu spiritul fundamental al marxismului" (nr. 10, pag. 18), că tactica este „*un proces de creștere a sarcinilor partidului care cresc o dată cu partidul*" (pag. 11, subliniat de „Rabocee Delo"). Maxima aceasta din urmă are toate șansele să devină o maximă celebră, un monument nepieritor al „orientării" revistei „Rabocee Delo". La întrebarea: „*încotro să mergem?*" — acest organ de îndrumare răspunde: mișcarea este un proces de modificare a distanței dintre punctul de plecare și punctele următoare ale mișcării. Această cugetare, de o profunzime incomparabilă, nu e însă numai o simplă ciudățenie (dacă ar fi așa, n-ar merita să insistăm îndeosebi asupra ei), dar este și *programul unui întreg curent*, anume programul pe care R.M. (în „Suplimentul special al ziarului « Raboceaia Mîsl »") l-a expus astfel: de dorit este acea luptă care este posibilă, și posibilă este aceea care se dă în momentul de față. Aceasta nu este altceva decît orientarea oportunismului nemărginit care se adaptează pasiv la spontaneitate.

„Tactica-plan este în contradicție cu spiritul fundamental al marxismului!" Dar aceasta este o clevetire a marxismului, este transformarea lui în aceeași caricatură pe care ne-o opuneau narodnicii în războiul pe care-l duceau împotriva noastră. Aceasta înseamnă a minimaliza importanța inițiativei și energiei militanților conștienți, pe cînd marxismul dă, dimpotrivă, un uriaș impuls inițiativei și energiei social-democratului, deschizîndu-i cele mai largi perspective, punîndu-i (dacă ne putem exprima astfel) la dispoziție forțele viguroase ale milioanelor și milioanelor de muncitori care se ridică „spontan" la luptă! Întreaga istorie a social-democrației internaționale abundă în planuri preconizate de un conducător politic sau altul, planuri care confirmă clarviziunea și temeinicia vederilor politice și orga-

www.dacoromanica.ro

nizatorice ale unuia sau care dau la iveală miopia şi greşelile politice ale altuia. Cînd Germania a cunoscut una dintre cele mai importante cotituri din istoria ei — formarea imperiului, înfiinţarea Reichstagului, acordarea votului universal —, Liebknecht a avut un anumit plan de politică social-democrată şi de activitate în general, iar Schweitzer alt plan. Cînd asupra socialiştilor germani s-a abătut legea excepţională, un plan au avut Most şi Hasselmann, care erau gata să îndemne pur şi simplu la acte de violenţă şi de teroare, şi alt plan au avut Höchberg, Schramm şi (în parte) Bernstein, care au început să predice social-democraţilor că prin dîrzenia şi revoluţionarismul lor nesăbuit au provocat această lege şi că acum, printr-o purtare exemplară, trebuie să se învrednicească de iertare; un al treilea plan l-au avut cei care pregăteau şi realizau editarea unui organ ilegal [56]. Aruncînd o privire înapoi acum, după ani de zile de la încheierea luptei pentru alegerea drumului şi după ce istoria şi-a spus ultimul cuvînt în legătură cu justeţea drumului ales, e uşor, desigur, să-ţi arăţi înţelepciunea prin maxime profunde privitoare la creşterea sarcinilor partidului care cresc o dată cu partidul. Dar într-un moment de haos *, cînd „criticii" şi „economiştii" ruşi vor să coboare social-democraţia la nivelul trade-unionismului şi cînd teroriştii propovăduiesc cu zel adoptarea unei „tactici-plan" care să repete vechile greşeli, într-un asemenea moment a te mărgini la astfel de cugetări profunde înseamnă a-ţi da singur un „certificat de paupertate". Într-un moment cînd numeroşi social-democraţi ruşi suferă tocmai de lipsă de iniţiativă şi energie, de lipsă de „amploare a propagandei, agitaţiei şi organizării politice" **, de lipsa unor „planuri" de organizare mai amplă a muncii revoluţionare, — într-un asemenea moment a spune că „tactica-plan este în contradicţie cu spiritul fundamental al marxismului", înseamnă nu numai să vulgarizezi din

* Ein Jahr der Verwirrung (un an de haos), aşa şi-a intitulat Mehring paragraful din „Istoria social-democraţiei germane", în care descrie şovăielile şi nehotărîrea manifestate la început de socialişti în alegerea unei „tactici-plan" corespunzătoare noilor condiţii.

** Din articolul de fond din nr. 1 al „Iskrei". (Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 366. — *Nota red.*)

www.dacoromanica.ro

punct de vedere teoretic marxismul, dar şi *să tîrăşti partidul înapoi* din punct de vedere practic.

„Sarcina revoluţionarului social-democrat — ne învaţă mai departe „Rabocee Delo" — este numai să grăbească prin activitatea sa conştientă dezvoltarea obiectivă, şi nu s-o suprime sau s-o înlocuiască prin planuri subiective. În teorie, «Iskra» ştie toate acestea. Dar imensa însemnătate pe care marxismul o acordă pe drept cuvînt activităţii revoluţionare conştiente o împinge în practică, datorită punctului ei de vedere doctrinar în ceea ce priveşte tactica, *să subaprecieze însemnătatea elementului obiectiv sau spontan al dezvoltării*" (pag. 18).

Iarăşi o enormă confuzie teoretică, demnă de V.V. şi consorţii. L-am întreba pe filozoful nostru: în ce se poate exprima „subaprecierea" dezvoltării obiective din partea unuia care întocmeşte planuri subiective? Evident, în aceea că el scapă din vedere faptul că această dezvoltare obiectivă creează sau întăreşte, suprimă sau slăbeşte anumite clase, pături, grupuri, anumite naţiuni, grupuri de naţiuni etc., determinînd prin aceasta cutare sau cutare grupare politică a forţelor pe plan internaţional, cutare sau cutare poziţie a partidelor revoluţionare etc. Dar vina unui asemenea autor de planuri va consta atunci nu în subaprecierea elementului spontan, ci, dimpotrivă, în subaprecierea elementului *conştient*, pentru că el nu este destul de „conştient" pentru a înţelege just dezvoltarea obiectivă. De aceea chiar faptul că se vorbeşte despre „aprecierea însemnătăţii *relative*" (subliniat de „Rabocee Delo") a spontaneităţii şi a conştiinţei dovedeşte o totală lipsă de „conştiinţă". Dacă anumite „elemente spontane ale dezvoltării" sînt în general accesibile conştiinţei omeneşti, greşita apreciere a acestora va echivala cu o „subapreciere a elementului conştient". Iar dacă nu sînt accesibile conştiinţei, atunci nu le cunoaştem şi nu putem vorbi despre ele. Dar despre ce vorbeşte B. Kricevski? Dacă consideră că „planurile subiective" ale „Iskrei" sînt greşite (şi el le declară tocmai ca fiind greşite), atunci ar trebui să arate care anume fapte obiective sînt ignorate în aceste planuri, şi pentru această ignorare să învinovăţească „Iskra" de *insuficientă conştiinţă*, de „subaprecierea elementului conştient", ca să folosim limbajul lui. Dacă însă el, fiind nemulţumit de planurile subiective, n-are alte argumente decît invocarea „subaprecierii

www.dacoromanica.ro

elementului spontan" (!!), el nu dovedește prin aceasta decît: (1) că din punct de vedere teoretic înțelege marxismul à la Kareev și Mihailovski, atît de ridiculizați de către Beltov, și (2) că din punct de vedere practic e pe deplin mulțumit cu „elementele spontane ale dezvoltării" care au atras pe marxiștii noștri legali spre bernsteinism, iar pe social-democrații noștri spre „economism" și că e „supărat foc" pe aceia care s-au hotărît *să abată* cu orice preț social-democrația rusă de pe drumul dezvoltării „spontane".

Urmează apoi niște lucruri amuzante de tot. „Așa cum, cu toate progresele științelor naturii, oamenii vor continua să se înmulțească așa cum au apucat din bătrîni, — tot așa și apariția unei noi ordini sociale, cu toate progresele științelor sociale și cu toată creșterea numărului luptătorilor conștienți, va fi și pe viitor rezultatul *mai ales* al unor explozii spontane" (19). După cum înțelepciunea din bătrîni spune: ca să faci copii, nu e nevoie de prea multă minte, — tot așa și înțelepciunea „socialiștilor moderni" (à la Narcis Tuporîlov [57]) spune: ca să participi la apariția spontană a unei ordini sociale noi, nu e nevoie de prea multă minte. Și noi sîntem de părere că nu e nevoie de prea multă minte. Pentru o asemenea participare este suficient *să cedezi* în fața „economismului" atunci cînd domnește „economismul" și în fața terorismului atunci cînd a apărut terorismul. Astfel, în primăvara acestui an, cînd era atît de necesar de a pune în gardă împotriva înclinației spre terorism, „Rabocee Delo" stătea nedumerită în fața acestei probleme, „nouă" pentru ea. Iar acum, după ce au trecut șase luni și problema a încetat de a mai fi atît de actuală, ea ne servește în același timp și declarația: „noi credem că sarcina social-democrației nu poate fi și nu trebuie să fie aceea de a se opune accentuării tendințelor teroriste" („Rabocee Delo" nr. 10, pag. 23), și rezoluția congresului: „Congresul consideră că teroarea ofensivă sistematică este inoportună" („Două congrese", pag. 18). Cîtă claritate și cîtă coerență ! Nu ne opunem, dar declarăm că este inoportună, și declarăm în așa fel, încît teroarea nesistematică și defensivă să nu fie cuprinsă în „rezoluție". Trebuie să recunoaștem că o asemenea rezoluție nu este de loc periculoasă și că e cu totul ferită de erori, așa cum e ferit de erori un om care a vorbit pentru

www.dacoromanica.ro

a nu spune nimic! Şi pentru a întocmi o asemenea rezoluţie e nevoie de un singur lucru: să ştii să te ţii *de coada* mişcării. Atunci cînd „Iskra" şi-a bătut joc de faptul că „Rabocee Delo" a declarat că problema terorii este o problemă nouă *, „Rabocee Delo" i-a reproşat „Iskrei" pe un ton mînios că „are pretenţia pur şi simplu de necrezut de a impune partidului o rezolvare a problemelor de tactică, dată cu mai bine de 15 ani în urmă de un grup de publicişti emigraţi" (pag. 24). Într-adevăr, ce pretenţie şi ce exagerare a elementului conştient: să rezolvi mai întîi o problemă în mod teoretic, pentru a convinge apoi şi organizaţiile, şi partidul, şi masele de justeţea acestei rezolvări! ** Altceva e să repeţi pur şi simplu lucruri arhicunoscute şi, fără „să impui" nimănui nimic, să te supui oricărei „cotituri" atît spre „economism" cît şi spre terorism. „Rabocee Delo" generalizează chiar acest important precept al înţelepciunii practice, învinuind „Iskra" şi „Zarea" că „contrapun mişcării programul lor ca un spirit care pluteşte deasupra haosului amorf" (pag. 29). Dar care este rolul social-democraţiei dacă nu de a fi un „spirit" care nu numai să plutească deasupra mişcării spontane, dar s-o şi *ridice* pe aceasta *pînă la înălţimea „programului său"?* Căci rolul ei n-o fi să se tîrască în *coada* mişcării; fiindcă, în cazul cel mai bun, acest lucru este nefolositor pentru mişcare, iar în cazul cel mai rău este foarte, foarte dăunător. „Rabocee Delo" însă nu numai că urmează această „tactică-proces", dar o şi ridică la rangul de principiu, aşa că ar fi mai just ca şi orientarea ei să fie numită nu oportunism, ci *codism* (de la cuvîntul coadă). Şi nu putem să nu recunoaştem că nişte oameni ferm hotărîţi să meargă întotdeauna în urma mişcării, în calitate de coadă a ei, vor fi întotdeauna şi în mod absolut la adăpost de orice „subapreciere a elementului spontan al dezvoltării".

* * *

Aşadar, am putut să ne convingem că greşeala fundamentală a „noului curent" din cadrul social-democraţiei

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 7—8. — *Nota red.*

** Nu trebuie să uităm, de asemenea, că, rezolvînd „în mod teoretic" problema terorii, grupul „Eliberarea muncii" *a sintetizat* experienţa mişcării revoluţionare premergătoare.

www.dacoromanica.ro

ruse constă în ploconirea în fața spontaneității, în neînțelegerea faptului că spontaneitatea masei cere de la noi, social-democrații, o foarte mare conștiință. Cu cît e mai mare avîntul spontan al maselor, cu cît mișcarea ia mai multă amploare, cu atît se cere mai multă conștiință, și într-o proporție incomparabil mai mare, atît în activitatea teoretică cît și în cea politică și organizatorică a social-democrației.

Avîntul spontan al maselor din Rusia a crescut (și continuă să crească) într-un asemenea ritm, încît tineretul social-democrat s-a dovedit nepregătit pentru îndeplinirea acestor sarcini uriașe. Această lipsă de pregătire este păcatul nostru comun, păcatul *tuturor* social-democraților ruși. Avîntul maselor a crescut și s-a extins permanent și continuu; el nu numai că nu a încetat acolo unde a pornit, dar a cuprins și noi regiuni și noi pături ale populației (sub influența mișcării muncitorești s-au accentuat frămîntările în rîndurile tineretului studios, ale intelectualilor în general și chiar în rîndurile țărănimii). Revoluționarii însă *au rămas în urma* acestui avînt și în „teoriile" lor, și în activitatea lor; ei n-au izbutit să creeze o organizație permanentă cu o activitate continuă, în stare *să conducă* întreaga mișcare.

În primul capitol am constatat că „Rabocee Delo" minimalizează sarcinile noastre teoretice și că repetă „spontan" lozinca la modă a „libertății criticii"; celor care o repetau le lipsea „conștiința" necesară pentru a înțelege opoziția fundamentală dintre pozițiile „criticilor" oportuniști și ale revoluționarilor din Germania și pozițiile pe care se situează aceștia în Rusia.

În capitolele următoare vom analiza cum s-a manifestat această ploconire în fața spontaneității în domeniul sarcinilor politice și în activitatea organizatorică a social-democrației.

III

POLITICA TRADE-UNIONISTĂ ȘI POLITICA SOCIAL-DEMOCRATĂ

Vom începe tot prin a lăuda revista „Rabocee Delo". „Literatura de demascare și lupta proletară", așa își intitulează Martînov articolul din „Rabocee Delo" nr. 10

www.dacoromanica.ro

cu privire la divergențele cu „Iskra". „Nu ne putem mărgini numai la demascarea rînduielilor care stau în calea dezvoltării lui (a partidului muncitoresc). Trebuie să știm să ne facem ecoul intereselor imediate și curente ale proletariatului" (pag. 63) — astfel își formulează el esența acestor divergențe. „. . .«Iskra». . . este de fapt un organ de opoziție revoluționară care demască rînduielile de la noi, și în primul rînd rînduielile politice. . . Noi însă lucrăm și vom lucra pentru cauza muncitorească în strînsă legătură organică cu lupta proletară" (ibid.). Trebuie să-i fim recunoscători lui Martînov pentru această formulare. Ea prezintă un mare interes general, fiindcă în fond cuprinde nu numai divergențele dintre noi și „Rabocee Delo", ci în general toate divergențele dintre noi și „economiști" în problema luptei politice. Am mai arătat că „economiștii" nu neagă în mod absolut „politica", numai că ei alunecă permanent de la înțelegerea social-democrată a politicii la cea trade-unionistă. Întocmai așa alunecă și Martînov, și de aceea sîntem de acord să-l luăm tocmai pe el ca *exemplu* pentru a ilustra erorile economiste în problema respectivă. Împotriva acestei alegeri nu vor fi în drept să ridice vreo obiecție — ne vom strădui să dovedim acest lucru — nici autorii „Suplimentului special al ziarului «Raboceaia Mîsl»", nici autorii manifestului „Grupului autoeliberării", nici autorii scrisorii „economiste" din nr. 12 al „Iskrei".

a) AGITAȚIA POLITICĂ ȘI ÎNGUSTAREA EI DE CĂTRE ECONOMIȘTI

Toată lumea știe că larga răspîndire și întărire a luptei economice * a mers mînă în mînă cu crearea unei „literaturi" de demascare economică (care arată adevărul cu privire la rînduielile din fabrici și la situația muncitorilor). Conținutul principal al „manifestelor" îl forma demascarea stării de lucruri din fabrici; în scurtă vreme muncitorii au

* Pentru a evita orice neînțelegere, precizăm că, în expunerea ce urmează, prin luptă economică (potrivit sensului pe care l-a căpătat în mod curent acest cuvînt la noi) înțelegem, pretutindeni, acea „luptă economică-practică" pe care Engels, în pasajul mai sus citat, o numește „rezistență împotriva capitaliștilor" și care în țările libere este denumită luptă profesională, sindicală sau trade-unionistă.

www.dacoromanica.ro

fost cuprinşi de o adevărată pasiune pentru demascări. De îndată ce muncitorii au văzut că cercurile social-democrate vor şi pot să le dea un nou fel de manifeste, care spun tot adevărul despre viaţa lor de mizerie, despre munca lor peste măsură de grea şi despre lipsa lor de drepturi, a început să vină, se poate spune, o adevărată avalanşă de corespondenţe din fabrici şi uzine. Această „literatură de demascare" stîrnea o mare senzaţie nu numai în fabrica ale cărei rînduieli erau biciuite în manifestul respectiv, ci şi în toate fabricile în care se auzise cîte ceva despre faptele denunţate. Şi fiindcă suferinţele şi nevoile muncitorilor din diferitele întreprinderi şi profesiuni au multe trăsături comune, „adevărul despre viaţa muncitorului" stîrnea entuziasmul *tuturor*. O adevărată pasiune de „a se vedea publicat", o nobilă pasiune pentru această formă embrionară de război împotriva întregii orînduiri sociale actuale, bazate pe jaf şi asuprire, a cuprins pînă şi pe muncitorii cei mai înapoiaţi. Şi de cele mai multe ori „manifestele" însemnau, într-adevăr, o declaraţie de război, pentru că demascările stîrneau o foarte mare frămîntare printre muncitori, îndemnîndu-i să ceară cu toţii înlăturarea blestemăţiilor celor mai scandaloase şi insuflîndu-le hotărîrea de a susţine prin greve aceste revendicări. În cele din urmă fabricanţii înşişi au fost în aşa măsură siliţi să recunoască faptul că aceste manifeste au semnificaţia unor declaraţii de război, încît de cele mai multe ori nici nu voiau să aştepte pînă ce va izbucni războiul propriu-zis. Demascările, ca întotdeauna, au devenit o forţă prin simplul fapt al apariţiei lor, dobîndind însemnătatea unei puternice presiuni de ordin moral. De multe ori se întîmpla ca în urma simplei apariţii a unui manifest, revendicările muncitorilor să fie satisfăcute total sau în parte. Într-un cuvînt, demascările economice (demascarea stării de lucruri din fabrici) au fost şi rămîn o pîrghie însemnată în lupta economică. Şi ele îşi vor păstra această însemnătate atîta timp cît va exista capitalismul, care generează în mod necesar autoapărarea muncitorilor. În ţările europene cele mai înaintate se mai poate vedea încă şi astăzi că demascarea blestemăţiilor din vreun „meşteşug" dintr-un fund de provincie sau a celor dintr-o ramură de muncă la domiciliu, uitată de toată lumea, serveşte ca punct de

www.dacoromanica.ro

plecare pentru deşteptarea conştiinţei de clasă, pentru începerea luptei sindicale şi pentru răspîndirea socialismului *.

Marea majoritate a social-democraţilor ruşi din ultima vreme au fost aproape în întregime absorbiţi de munca lor de a organiza demascarea stării de lucruri din fabrici. E de ajuns să ne amintim de „Raboceaia Mîsl", pentru a ne convinge pînă unde a ajuns această absorbire şi cum se dă uitării faptul că, în fond, această activitate *ca atare* nu este încă social-democrată, ci doar trade-unionistă. Demascările se refereau, în fond, numai la relaţiile dintre muncitorii *dintr-o anumită profesiune* şi patronii lor, iar singurul lor rezultat era că cei care-şi vindeau forţa de muncă învăţau să vîndă această „marfă" în condiţii mai avantajoase şi să lupte cu cumpărătorul în cadrul unei tranzacţii pur comerciale. Aceste demascări puteau să devină (cu condiţia să fie folosite într-un anumit fel de organizaţia revoluţionarilor) un început şi o parte integrantă ale activităţii social-democrate, dar puteau şi să ducă (iar în condiţiile ploconirii în faţa spontaneităţii trebuiau să ducă) la lupta „exclusiv sindicală" şi la o mişcare muncitorească nesocial-democrată. Social-democraţia conduce lupta clasei muncitoare nu numai în vederea obţinerii unor condiţii avantajoase de vînzare a forţei de muncă, ci şi în vederea desfiinţării orînduirii sociale care sileşte pe cei neavuţi să se vîndă celor bogaţi. Social-democraţia reprezintă clasa muncitoare nu numai în relaţiile ei cu un anumit grup de întreprinzători, ci şi în relaţiile ei cu toate clasele societăţii contemporane şi cu statul ca forţă politică organizată. De aici se vede că social-democraţii nu numai că nu se pot mărgini la lupta econo-

* În acest capitol vorbim numai de lupta *politică*, în sensul ei mai larg sau mai îngust. De aceea nu vom pomeni decît în treacăt, cu titlul de curiozitate, de acuzaţia de „abţinere excesivă" în ceea ce priveşte lupta economică, pe care „Rabocee Delo" o lansează împotriva „Iskrei" („Două congrese", pag. 27, acuzaţie rumegată apoi de Martînov în broşura sa „Social-democraţia şi clasa muncitoare"). Dacă domnii acuzatori ar măsura fie şi în puduri sau coli de tipar (cum le place lor să facă) materialul publicat de „Iskra" în decurs de un an la rubrica consacrată luptei economice şi l-ar compara cu materialul publicat la rubrica respectivă din „Rabocee Delo" şi „Raboceaia Mîsl" luate laolaltă, ar putea constata cu uşurinţă că pînă şi în această privinţă ele rămîn în urmă. După cît se vede, conştiinţa acestui adevăr simplu îi determină să recurgă la argumente care dovedesc limpede în ce încurcătură se găsesc ei. „De voie sau de nevoie (!) — scriu ei — «Iskra» trebuie (!) să ţină seama de cerinţele imperioase ale vieţii şi cel puţin să publice (!!) corespondenţe cu privire la mişcarea muncitorească" („Două congrese", pag. 27). Iată un argument într-adevăr zdrobitor împotriva noastră!

www.dacoromanica.ro

mică, dar nici măcar nu pot admite ca organizarea demascărilor economice să constituie activitatea lor precumpănitoare. Noi trebuie să ne ocupăm în mod activ de educarea politică a clasei muncitoare, de dezvoltarea conştiinţei ei politice. *Acum*, după primul atac dat de „Zarea" şi de „Iskra" împotriva economismului, „toată lumea este de acord" cu acest lucru (deşi unii numai în vorbe, aşa cum vom vedea îndată).

Se pune întrebarea: în ce trebuie deci să constea educaţia politică? Ne putem oare limita la propagarea ideii de ostilitate a clasei muncitoare faţă de absolutism? Firește că nu! Nu este de ajuns *să explicăm* muncitorilor că ei sînt asupriţi politiceşte (după cum nu era de ajuns *să* le *explicăm* antagonismul dintre interesele lor şi interesele patronilor). Trebuie să facem agitaţie în jurul fiecărei manifestări concrete a acestei asupriri (după cum am făcut agitaţie în jurul manifestărilor concrete ale asupririi economice). Şi cum *această* asuprire se răsfrînge asupra celor mai diferite clase ale societăţii, cum această asuprire se manifestă în cele mai diferite domenii de viaţă şi de activitate, în domeniul profesional, civic, în domeniul vieţii private, al vieţii de familie, în domeniul religios, ştiinţific etc. etc., nu este oare evident că, dacă nu *luăm asupra noastră* organizarea *demascării politice multilaterale* a absolutismului, *nu ne îndeplinim sarcina* de a dezvolta conştiinţa politică a muncitorilor? Căci pentru a face agitaţie în jurul manifestărilor concrete ale asupririi, trebuie să demascăm aceste manifestări (aşa cum, pentru a face agitaţie economică, a fost nevoie să demascăm abuzurile din fabrici).

S-ar părea că este limpede. Dar tocmai aici se vădeşte că în privinţa necesităţii de a dezvolta *sub toate aspectele* conştiinţa politică, „toată lumea" este de acord numai în vorbe. Tocmai aici se vădeşte că, de pildă, „Rabocee Delo" nu numai că nu şi-a luat sarcina de a organiza (sau cel puţin de a lua iniţiativa de a organiza) demascarea politică multilaterală, dar a căutat chiar *să tragă înapoi* şi „Iskra", care şi-a asumat această sarcină. Ascultaţi: „Lupta politică a clasei muncitoare este numai" (tocmai că nu este numai) „forma cea mai dezvoltată, mai largă şi mai efectivă a luptei economice" (programul lui „Rabocee Delo", „R.D."

www.dacoromanica.ro

nr. 1, pag. 3). „În prezent social-democrații au sarcina de a imprima, pe cît e posibil, luptei economice însăși un caracter politic" (Martînov în nr. 10, pag. 42). „Lupta economică este mijlocul cel mai larg utilizabil pentru atragerea masei în lupta politică activă" (rezoluția congresului Uniunii și „amendamentele": „Două congrese", pag. 11 și 17). Toate aceste teze, după cum poate vedea cititorul, străbat „Rabocee Delo" chiar de la apariția ei și pînă la ultimele „instrucțiuni ale redacției", și toate exprimă, în mod vădit, o singură concepție în ceea ce privește agitația politică și lupta politică. Să examinăm dar această concepție din punctul de vedere al părerii care domină în rîndurile tuturor „economiștilor", anume că agitația politică trebuie *să urmeze* agitația economică. Să fie oare adevărat că lupta economică este în general * „mijlocul cel mai larg utilizabil" pentru atragerea masei în lupta politică? Nu e de loc adevărat. Un mijloc nu mai puțin „larg utilizabil" pentru „atragerea" masei în lupta politică îl constituie *toate* manifestările prigoanei polițienești și ale nelegiuirilor absolutiste, și nicidecum numai manifestările legate de lupta economică. Zemski nacealnicii și pedepsele corporale aplicate țăranilor, venalitatea funcționarilor și comportarea poliției față de „oamenii de rînd" de la orașe, lupta împotriva înfometaților și înăbușirea năzuinței poporului spre lumină și știință, stoarcerea birurilor și prigonirea sectelor religioase, mușchiuluirea soldaților și tratarea cazonă a studenților și a intelectualilor liberali, — de ce toate acestea și mii de alte manifestări de felul acestora ale asupririi, manifestări care nu sînt de-a dreptul legate de lupta „economică", ar reprezenta în general mijloace și prilejuri *mai puțin* „larg utilizabile" de agitație politică pentru atragerea masei în lupta politică? tocmai dimpotrivă: în totalitatea

* Spunem „în general" pentru că în „Rabocee Delo" este vorba tocmai de principiile generale și de sarcinile generale ale întregului partid. Fără îndoială că în practică există cazuri în care politicul *trebuie* într-adevăr să urmeze economicul: dar să vorbească despre aceasta într-o rezoluție care-i destinată întregii Rusii, de acest lucru numai „economiștii" sînt în stare. E știut că există și cazuri cînd o agitație politică *se poate* duce „din capul locului" „numai pe tărîm economic", și totuși, în cele din urmă, „Rabocee Delo" a ajuns la concluzia că „nu-i de loc nevoie" de așa ceva („Două congrese", pag. 11). În capitolul următor vom arăta că tactica „politicilor" și a revoluționarilor nu numai că nu ignorează sarcinile trade-unioniste ale social-democrației, dar, dimpotrivă, ea este singura care *asigură* îndeplinirea lor consecventă.

www.dacoromanica.ro

cazurilor curente în care muncitorul suferă (pentru el sau pentru cei apropiaţi lui) din pricina lipsei de drepturi, a arbitrarului şi violenţei, cazurile de prigoană poliţienească în lupta profesională nu constituie, fără îndoială, decît o mică minoritate. Atunci de ce *să îngustăm* dinainte cadrul agitaţiei politice, proclamînd numai *unul* din mijloace ca fiind „cel mai larg utilizabil", cînd pe lîngă acesta social-democratul trebuie să folosească şi alte mijloace care sînt, în general vorbind, nu mai puţin „larg utilizabile"?

În timpuri de mult, de mult apuse (acum un an!...) „Rabocee Delo" scria: „Revendicările politice imediate devin accesibile maselor după o grevă sau, în cel mai rău caz, după cîteva greve", „de îndată ce guvernul a pus în acţiune poliţia şi jandarmeria" (nr. 7, pag. 15, *august* 1900). Această teorie oportunistă a stadiilor este actualmente respinsă de Uniune, care ne face o concesie, declarînd: „nu e de loc nevoie ca agitaţia politică să fie dusă din capul locului numai pe tărîm economic" („Două congrese", pag. 11). Chiar şi numai din faptul că „Uniunea" se dezice de o parte a vechilor ei erori, viitorul istoric al social-democraţiei ruse va vedea mai bine decît din orice ample raţionamente cît de mult au înjosit „economiştii" noştri socialismul! Dar ce naivitate din partea Uniunii să-şi închipuie că, renunţînd la o formă de îngustare a politicii, ar putea să ne facă să consimţim la o altă formă de îngustare a ei! Nu ar fi fost oare mai logic să se spună şi aici că lupta economică trebuie dusă pe o scară cît mai largă, că ea trebuie folosită întotdeauna pentru agitaţia politică, dar că „nu este de loc nevoie" să se considere că lupta economică este mijlocul *cel mai* larg utilizabil pentru atragerea maselor în lupta politică activă?

Uniunea dă importanţă faptului că a înlocuit expresia „cel mai bun mijloc", care figura în rezoluţia respectivă a Congresului al 4-lea al Ligii muncitoreşti evreieşti (Bund) [58], prin expresia „mijlocul cel mai larg utilizabil". Trebuie să recunoaştem că ne-ar fi greu să spunem care din aceste două rezoluţii este mai bună: după părerea noastră, *una este mai rea decît cealaltă*. Atît Uniunea cît şi Bundul alunecă (poate, în parte, chiar inconştient, sub influenţa tradiţiei) spre interpretarea economistă, trade-unionistă a politicii.

www.dacoromanica.ro

Că aceasta se face cu ajutorul expresiei: „cel mai bun", sau al expresiei: „cel mai larg utilizabil", asta, în fond, nu schimbă cu nimic problema. Dacă Uniunea ar spune că „agitația politică pe tărîm economic" este mijlocul cel mai larg utilizat (și nu „utilizabil"), ea ar avea dreptate în ceea ce privește o anumită perioadă a dezvoltării mișcării noastre social-democrate. Și anume, ar avea dreptate în ceea ce-i privește pe *„economiști"*, în ceea ce-i privește pe mulți practicieni (dacă nu majoritatea lor) din anii 1898—1901, pentru că acești practicieni-„economiști" au folosit într-adevăr agitația politică (în măsura în care în general au folosit-o !) *aproape exclusiv pe tărîm economic.* După cum am văzut, și „Raboceaia Misl" și „Grupul autoeliberării" au admis și chiar au recomandat *o asemenea* agitație politică ! „Rabocee Delo" ar fi trebuit *să condamne categoric* faptul că agitația economică, folositoare, era însoțită de îngustarea dăunătoare a luptei politice. În loc de aceasta însă, ea declară mijlocul cel mai larg utili*zat (de către „economiști")* drept mijlocul cel mai larg utili*zabil* ! Nu-i de mirare că, atunci cînd le spunem acestor oameni „economiști", nu le rămîne altceva de făcut decît să ne ocărască de mama focului, făcîndu-ne și „mistificatori", și „dezorganizatori", și „nunți papali", și „calomniatori" *, să se jeluiască în fața lumii întregi că li s-a adus o ofensă gravă și mai-mai să jure că „absolut nici o organizație social-democrată nu păcătuiește astăzi prin „economism" **. Ah, calomniatorii ăștia, răii ăștia de politici ! Nu cumva au inventat dinadins tot „economismul" ăsta, ca să aducă oamenilor, numai din răutate ofense grave?

Ce sens concret, real are în gura lui Martînov acest mod de a formula sarcina social-democrației: „să imprime luptei economice însăși un caracter politic"? Lupta economică este lupta colectivă a muncitorilor împotriva patronilor pentru condiții mai avantajoase de *vînzare a forței de muncă*, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale muncitorilor. Această luptă este în mod necesar o luptă profesională, fiindcă condițiile de muncă se deosebesc

* Expresii autentice din broșura „Două congrese", pag. 31, 32, 28 și 30.
** „Două congrese", pag. 32.

www.dacoromanica.ro

extrem de mult în diferitele profesiuni, şi, prin urmare, lupta pentru îmbunătăţirea acestor condiţii nu poate să fie dusă altfel decît *pe profesiuni* (de către sindicate în Apus, de către asociaţii profesionale vremelnice şi prin manifeste în Rusia etc.). A imprima „luptei economice însăşi un caracter politic" înseamnă, prin urmare, a urmări satisfacerea aceloraşi revendicări profesionale şi aceleaşi îmbunătăţiri ale condiţiilor profesionale de muncă cu ajutorul „măsurilor legislative şi administrative" (cum se exprimă Martînov în pagina următoare, 43, a articolului său). Tocmai acest lucru îl fac şi l-au făcut întotdeauna toate sindicatele muncitoreşti. Răsfoiţi lucrarea savanţilor serioşi (şi oportuniştilor „serioşi"), soţii Webb, şi veţi vedea că sindicatele muncitoreşti din Anglia au înţeles şi înfăptuiesc de multă vreme sarcina de „a imprima luptei economice însăşi un caracter politic", că ele luptă de multă vreme pentru libertatea de grevă, pentru înlăturarea a tot felul de piedici juridice puse mişcării cooperatiste şi sindicale, pentru adoptarea unor legi de ocrotire a femeilor şi copiilor, pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă prin legislaţia sanitară şi industrială etc.

Aşadar, îndărătul frazei pompoase: „a imprima luptei economice *însăşi* un caracter politic", care sună „teribil" de profund şi de revoluţionar, se ascunde în fond tendinţa tradiţională de *a coborî* politica social-democrată la nivelul politicii trade-unioniste! Sub pretextul că corijează unilateralitatea „Iskrei", care pune, vedeţi dv., „revoluţionarea dogmei mai presus de revoluţionarea vieţii" *, ni se serveşte ca un lucru nou *lupta pentru reforme economice*. Într-adevăr, fraza: „a imprima luptei economice însăşi un caracter politic" nu conţine nimic altceva decît lupta pentru reforme economice. Martînov însuşi ar fi putut ajunge la această concluzie simplă dacă s-ar fi gîndit mai bine la sensul propriilor sale cuvinte. „Partidul nostru — spune el, folosind împotriva „Iskrei" arma sa cea mai teribilă — ar putea

* „Rabocee Delo" nr. 10, pag. 60. Aceasta este varianta martinovistă a modului în care trebuie să fie aplicată teza: „fiecare pas al mişcării reale este mai important decît o duzină de programe" la starea actuală, haotică a mişcării noastre, şi pe care l-am caracterizat mai sus. În fond, aceasta nu este decît traducerea în ruseşte a faimoasei fraze a lui Bernstein: „mişcarea este totul, scopul final nu este nimic".

www.dacoromanica.ro

și ar trebui să prezinte guvernului revendicări concrete de măsuri administrative și legislative împotriva exploatării economice, împotriva șomajului, împotriva foametei etc." („Rabocee Delo" nr. 10, pag. 42—43). Revendicări concrete de măsuri — oare aceasta nu înseamnă a cere reforme sociale? Și mai întrebăm o dată pe cititorii nepărtinitori: îi calomniem noi oare pe rabocedelți (să mi se ierte această greoaie expresie curentă) numindu-i bernsteinieni deghizați atunci cînd prezintă teza necesității luptei pentru reforme economice ca pe o *divergență* a lor cu „Iskra"?

Social-democrația revoluționară a inclus și include întotdeauna în activitatea sa lupta pentru reforme. Dar ea se folosește de agitația „economică" nu numai pentru a prezenta guvernului revendicarea de a înfăptui diferite măsuri, dar și (în primul rînd) revendicarea de a înceta să mai fie un guvern absolutist. În afară de aceasta, ea socotește de datoria sa să prezinte guvernului această revendicare *nu numai* pe tărîmul luptei economice, ci și pe tărîmul tuturor manifestărilor vieții social-politice în general. Într-un cuvînt, ea subordonează lupta pentru reforme, ca o parte a întregului, luptei revoluționare pentru libertate și pentru socialism. Martînov însă reînvie sub o altă formă teoria stadiilor, căutînd să prescrie luptei politice o cale de dezvoltare neapărat economică, ca să zicem așa. Prin faptul că într-un moment de creștere a valului revoluționar el formulează „sarcina" pretins deosebită a luptei pentru reforme, prin aceasta trage partidul înapoi și dă apă la moară atît oportunismului „economist" cît și celui liberal.

Mai departe. Ascunzînd pudic lupta pentru reforme sub teza pompoasă: „a imprima luptei economice însăși un caracter politic", Martînov cere, ca ceva deosebit, *numai reforme economice* (ba chiar numai reforme privind reglementarea muncii în fabrici). De ce a făcut el asta, nu știm. Să fie oare o simplă scăpare din vedere? Dar dacă el s-ar referi nu numai la reformele „privind reglementarea muncii în fabrici", întreaga sa teză, citată mai sus, și-ar pierde orice sens. Să fie oare pentru că el consideră posibile și probabile din partea guvernului numai „concesii" în dome-

www.dacoromanica.ro

niul economic?* Dacă-i așa, avem de-a face aici cu o eroare ciudată: concesiile sînt posibile și se fac și în domeniul legislației referitoare la pedepsele corporale, pașapoarte interne, plăți de răscumpărare, secte religioase, cenzură etc. etc. Pentru guvern concesiile (sau pseudoconcesiile) „economice" sînt, firește, cele mai ieftine și mai avantajoase, fiindcă prin aceasta el nădăjduiește să cîștige încrederea maselor muncitorești. Dar tocmai de aceea noi, social-democrații, *nu trebuie* să încurajăm în nici un chip și absolut prin nimic părerea (sau impresia rezultată dintr-o neînțelegere) că am pune mai mult preț pe reformele economice și că tocmai pe acestea noi le-am socoti ca fiind deosebit de importante etc. „Aceste revendicări — spune Martînov vorbind de revendicările concrete de măsuri legislative și administrative pe care le-a formulat mai sus — n-ar fi o vorbă goală, căci ele, întrucît promit anumite rezultate palpabile, ar putea fi susținute în mod activ de masele muncitorești"... Noi nu sîntem „economiști", o nu! Noi numai ne tîrîm în fața caracterului „palpabil" al rezultatelor concrete tot atît de slugarnic ca și domnii Bernstein, Prokopovici, Struve, R.M. e tutti quanti** ! Noi lăsăm numai să se înțeleagă (împreună cu Narcis Tuporîlov) că tot ce nu „promite rezultate palpabile" este „o vorbă goală" ! Noi ne exprimăm numai în așa fel, ca și cum masele muncitorești nu ar fi capabile (și n-ar fi dovedit capacitatea lor, în ciuda celor care vor să le atribuie propriul lor filistinism) să susțină în mod activ *orice* protest împotriva absolutismului, chiar și atunci cînd aceasta *nu-i promite absolut nici un rezultat palpabil!*

Să luăm, de pildă, aceleași exemple date chiar de Martînov în legătură cu „măsurile" împotriva șomajului și foametei. În timp ce revista „Rabocee Delo" se ocupă, judecînd după promisiunea ei, de elaborarea și formularea unor „revendicări concrete (sub formă de proiecte de lege?) de măsuri legislative și administrative", „care promit rezultate palpabile", „Iskra", „care în mod invariabil pune revo-

* Pag. 43: „Firește, dacă recomandăm muncitorilor să prezinte guvernului anumite revendicări economice, o facem fiindcă, de nevoie, guvernul absolutist este dispus să facă oarecare concesii în domeniul *economic*".

** — și toți cei de o seamă cu ei. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

luţionarea dogmei mai presus de revoluţionarea vieţii", a căutat să explice legătura indisolubilă dintre şomaj şi întreaga orînduire capitalistă, a avertizat că „vine foametea", a demascat „lupta" poliţienească „împotriva înfometaţilor" şi revoltătorul „regulament provizoriu al regimului de ocnă"; în acelaşi timp „Zarea" a publicat sub formă de broşură de agitaţie acea parte din „Cronica internă" * în care este vorba de foamete. Dar, dumnezeule, cît de „unilaterali" s-au dovedit a fi ortodocşii, cu incorigibila lor îngustime de vederi, dogmaticii aştia surzi la imperativele „vieţii însăşi". În nici unul din articolele lor nu se găsea — ce grozăvie! — *nici o* „revendicare concretă", puteţi să vă închipuiţi, absolut nici una — „care să promită rezultate palpabile"! Nefericiţii dogmatici! Ar trebui daţi la învăţătură la Kricevski şi la Martînov ca să se convingă că tactica este un proces de creştere, a ceea ce creşte etc. şi că luptei economice *însăşi* trebuie să i se imprime un caracter politic.

„În afară de însemnătatea ei nemijlocit revoluţionară, lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor şi guvernului („lupta *economică* împotriva guvernului"!!) este importantă şi pentru că face pe muncitori să se lovească mereu de problema lipsei lor de drepturi politice" (Martînov, pag. 44). Nu citãm această frază pentru a repeta a suta şi a mia oară ceea ce am spus mai sus, ci pentru a mulţumi în mod deosebit lui Martînov pentru această nouă şi admirabilă formulare: „Lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor şi guvernului". Ce minunat! Cu ce talent inegalabil, cu cîtă măiestrie în eliminarea tuturor divergenţelor parţiale şi deosebirilor de nuanţă dintre „economişti" este exprimată aici, într-o propoziţie concisă şi clară, *întreaga esenţă* a „economismului", începînd cu îndemnul muncitorilor la „lupta politică pe care ei o duc în interesul general, în vederea îmbunătăţirii situaţiei tuturor muncitorilor," **, continuînd cu teoria stadiilor şi sfîrşind cu rezoluţia congresului asupra „mijlocului celui mai larg

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 297—348. — *Nota red.*

** „Raboceaia Misl", „Suplimentul special", pag. 14.

www.dacoromanica.ro

utilizabil" etc. „Lupta economică împotriva guvernului" este tocmai politica trade-unionistă, care este încă foarte, foarte departe de politica social-democrată.

b) POVESTE DESPRE FELUL CUM L-A APROFUNDAT MARTÎNOV PE PLEHANOV

„Cît de mulți Lomonosovi social-democrați au apărut la noi în ultimul timp !" a remarcat o dată un tovarăș, făcînd aluzie la uimitoarea înclinație a multora dintre cei care înclină spre „economism" de a căuta să ajungă neapărat „cu propria lor minte" la adevăruri mari (de felul aceluia că lupta economică face pe muncitori să se lovească de problema lipsei lor de drepturi) și de a ignora în același timp, cu superbul dispreț al unui geniu înnăscut, tot ce a dat dezvoltarea anterioară a gîndirii revoluționare și a mișcării revoluționare. Un asemenea geniu înnăscut este Lomonosov-Martînov. Aruncați o privire asupra articolului său „Probleme la ordinea zilei" și veți vedea cum ajunge „cu propria lui minte" la lucruri de mult spuse de Akselrod (pe care Lomonosov al nostru îl trece, bineînțeles, cu totul sub tăcere), cum, de exemplu, *începe* să înțeleagă că nu putem ignora atitudinea opoziționistă a uneia sau alteia din păturile burgheziei („Rabocee Delo" nr. 9, pag. 61, 62, 71; compară cu „Răspunsul" dat de redacția revistei „Rabocee Delo" lui Akselrod, pag. 22, 23—24) etc. Dar — vai ! — el „ajunge" numai, „începe" numai, și nimic mai mult, căci e totuși atît de departe de a înțelege ideia lui Akselrod, încît vorbește de „lupta economică împotriva patronilor și guvernului". Trei ani de zile (1898—1901) a făcut „Rabocee Delo" eforturi să-l înțeleagă pe Akselrod, — și totuși nu l-a înțeles ! Poate că aceasta se explică tot prin faptul că social-democrația, „ca și omenirea", își pune întotdeauna numai sarcini pe care le poate realiza?

Dar trăsătura distinctivă a Lomonosovilor nu constă numai în faptul că sînt multe lucruri pe care nu le cunosc (aceasta încă n-ar fi o nenorocire chiar atît de mare !), dar și în faptul că nu sînt conștienți de ignoranța lor. Aceasta este o adevărată nenorocire, și de aici pornește hotărîrea lor de a se apuca de îndată „să aprofundeze" pe Plehanov.

www.dacoromanica.ro

„De cînd a scris Plehanov cartea menționată („Despre sarcinile socialiștilor în lupta împotriva foametei în Rusia") a curs multă apă pe gîrlă — ne spune Lomonosov-Martînov. — Social-democrații care au condus timp de 10 ani lupta economică a clasei muncitoare... n-au reușit încă să dea o fundamentare teoretică amplă tacticii partidului. Acum această problemă a devenit de actualitate. Și dacă am vrea să dăm o asemenea fundamentare teoretică, ar trebui neapărat să aprofundăm considerabil principiile de tactică pe care le-a dezvoltat cîndva Plehanov... Acum ar trebui să definim deosebirea dintre propagandă și agitație altfel decît a făcut-o Plehanov" (cu puțin înainte Martînov citase cuvintele lui Plehanov: „propagandistul transmite multe idei unuia sau mai multor oameni, pe cînd agitatorul transmite o singură idee sau numai cîteva idei, dar o transmite unei mase întregi de oameni"). „Prin propagandă noi am înțelege explicarea revoluționară a întregii orînduiri sociale de astăzi sau a unora dintre manifestările ei, indiferent dacă această explicare este făcută într-o formă accesibilă numai cîtorva sau unei mase largi. Prin agitație, în înțelesul strict al cuvîntului (sic!), am înțelege chemarea masei la anumite acțiuni concrete, contribuirea la intervenția revoluționară directă a proletariatului în viața socială".

Felicităm social-democrația rusă, ba chiar și pe cea internațională, pentru această terminologie nouă, martînovistă, mai riguroasă și mai profundă. Pînă acum credeam (împreună cu Plehanov și cu toți conducătorii mișcării muncitorești internaționale) că propagandistul, cînd tratează, de pildă, problema șomajului, trebuie să explice natura capitalistă a crizelor, să arate din ce cauză sînt ele inevitabile în societatea contemporană, să înfățișeze necesitatea transformării acestei societăți într-o societate socialistă etc. Într-un cuvînt, el trebuie să aducă „multe idei", atît de multe, încît în totalitatea lor nu vor putea fi însușite dintr-o dată decît de un număr (relativ) mic de persoane. Agitatorul însă, cînd vorbește despre aceeași problemă, va alege exemplul cel mai izbitor și mai cunoscut tuturor ascultătorilor lui — bunăoară, moartea de inaniție a familiei unui șomer, creșterea mizeriei etc. — și, folosind acest fapt cunoscut de toată lumea, își va concentra toate eforturile pentru a transmite „masei" *o singură idee*, și anume: cît de absurdă este contradicția dintre creșterea bogăției și creșterea mizeriei, va căuta *să trezească* nemulțumirea și revolta masei împotriva acestei nedreptăți flagrante, lăsînd pe seama propagandistului explicarea completă a acestei contradicții. De aceea propagandistul acționează mai ales prin intermediul cuvîntului *tipărit*, iar agitatorul prin *viu* grai. Propagandistului i se cer alte însușiri decît agitatorului. Pe Kautsky și pe

www.dacoromanica.ro

Lafargue, de pildă, îi considerăm propagandişti, iar pe Bebel şi Guesde agitatori. A admite însă că există un al treilea domeniu sau o a treia funcţie a activităţii practice, încadrînd în această funcţie „chemarea maselor la anumite acţiuni concrete", este cea mai mare absurditate, fiindcă „chemarea", ca act singular, ori întregeşte în chip firesc şi necesar şi tratatul teoretic, şi broşura de propagandă, şi cuvîntarea agitatorică, ori reprezintă o funcţie pur executivă. Într-adevăr, să luăm, de pildă, lupta actuală a social-democraţilor germani împotriva taxelor vamale pe cereale. Teoreticienii scriu studii asupra politicii vamale şi „cheamă", să zicem, la luptă pentru tratate comerciale şi pentru libertatea comerţului; propagandistul face acelaşi lucru în revistă, iar agitatorul în cuvîntări publice. „Acţiunile concrete" ale masei constau în acest moment în semnarea de petiţii adresate Reichstagului, prin care se cere să nu fie mărite taxele vamale pe cereale. Chemarea la aceste acţiuni porneşte indirect de la teoreticieni, propagandişti şi agitatori, iar direct de la muncitorii care adună semnături în fabrici şi prin case. După „terminologia martînovistă" ar reieşi — nu-i aşa? — că Kautsky şi Bebel sînt amîndoi propagandişti, iar cei care adună semnături sînt agitatori.

Exemplul germanilor m-a făcut să mă gîndesc la cuvîntul german Verballhornung, adică, textual, balhornizare. Johann Ballhorn a fost un editor din Leipzig care a trăit în secolul al XVI-lea. El a scos un abecedar care, aşa cum se obişnuieşte, conţinea şi un desen înfăţişînd un cocoş. Numai că imaginea acestui cocoş nu era cea obişnuită, cu pinteni la picioare, ci cocoşul era înfăţişat fără pinteni, dar cu două ouă alături de el. Pe coperta abecedarului era adăugat: „ediţie *îmbunătăţită* de Johann Ballhorn". De atunci germanii numesc Verballhornung o astfel de „îmbunătăţire", care în realitate este o înrăutăţire. Şi fără să vrei îţi aminteşti de Ballhorn cînd vezi cum îl „aprofundează" Martînovii pe Plehanov . . .

Pentru ce „a născocit" Lomonosov al nostru acest talmeş-balmeş? Pentru a ilustra că „Iskra" „dă atenţie numai unei laturi a problemei, cum a făcut şi Plehanov încă în urmă cu cincisprezece ani" (39). „În «Iskra», cel puţin în momentul de faţă, sarcinile propagandei împing sarcinile agitaţiei

www.dacoromanica.ro

pe planul al doilea" (52). Dacă traducem această ultimă frază din limba lui Martînov în limba pe care o vorbeşte toată lumea (căci omenirea n-a avut încă timp să-şi însuşească terminologia nou descoperită), ajungem la următoarele: în „Iskra" sarcinile propagandei politice şi ale agitaţiei politice împing pe planul al doilea sarcina „de a prezenta guvernului revendicări concrete de măsuri legislative şi administrative" „care să promită anumite rezultate palpabile" (sau revendicări de reforme sociale, dacă ne este permis să mai folosim o dată, o singură dată, vechea terminologie a vechii omeniri, care încă n-a ajuns la nivelul lui Martînov). Propunem cititorului să compare cu această teză următoarea tiradă:

„Izbitor în aceste programe" (programele social-democraţilor revoluţionari) „este şi faptul că ele pun mereu pe primul plan avantajele activităţii muncitorilor în parlament (care nu există la noi), ignorînd cu desăvîrşire (din cauza nihilismului lor revoluţionar) însemnătatea participării muncitorilor la adunările fabricanţilor pentru reglementarea muncii în fabrici, adunări care există la noi. .. sau fie şi a participării muncitorilor la administraţia comunală..."

Autorul acestei tirade exprimă ceva mai de-a dreptul, mai limpede şi mai deschis decît Martînov aceeaşi idee la care Lomonosov-Martînov a ajuns cu propria sa minte. Acest autor este R.M., care a scris această tiradă în „Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl»" (pag. 15).

e) DEMASCĂRILE POLITICE ŞI „CULTIVAREA COMBATIVITĂŢII REVOLUŢIONARE"

Lansînd împotriva „Iskrei" „teoria" sa a „creşterii combativităţii masei muncitoreşti", Martînov şi-a dovedit de fapt tendinţa de *a minimaliza* această combativitate, deoarece el a declarat că mijlocul preferabil, deosebit de important şi „cel mai larg utilizabil" pentru trezirea acestei combativităţi şi tărîmul desfăşurării ei este aceeaşi luptă economică în faţa căreia se prosternau şi toţi „economiştii". Această eroare tocmai de aceea este caracteristică pentru că nu este proprie numai lui Martînov. În realitate, „creşterea combativităţii masei muncitoreşti" poate fi dobîndită *numai* dacă *nu ne vom limita* la „agitaţia politică pe

www.dacoromanica.ro

tărîm economic". Iar una din condiţiile esenţiale pentru extinderea necesară a agitaţiei politice este organizarea demascărilor politice *multilaterale*. Altfel decît pe baza acestor demascări *nu poate* fi cultivată conştiinţa politică şi combativitatea revoluţionară a maselor. De aceea această activitate constituie una din funcţiile cele mai importante ale întregii social-democraţii internaţionale, deoarece nici libertatea politică nu elimină cîtuşi de puţin necesitatea activităţii de demascare, ci îi schimbă doar întrucîtva sfera. De pildă, partidul german îşi consolidează îndeosebi poziţiile şi îşi extinde influenţa datorită tocmai energiei neobosite a campaniei lui de demascare politică. Conştiinţa clasei muncitoare nu poate fi o conştiinţă cu adevărat politică dacă muncitorii nu sînt deprinşi să reacţioneze la absolut *toate* cazurile de samavolnicie şi asuprire, de violenţă şi abuz, *oricare ar fi clasele* care ar avea de suferit de pe urma acestor cazuri, şi totodată să reacţioneze tocmai din punctul de vedere social-democrat, şi nu din vreun alt punct de vedere. Conştiinţa maselor muncitoreşti nu poate fi o conştiinţă cu adevărat de clasă dacă muncitorii nu vor învăţa, pe baza faptelor şi evenimentelor politice concrete, şi anume a celor la ordinea zilei (de actualitate), să observe pe *fiecare* din celelalte clase sociale în *toate* manifestările vieţii lor intelectuale, morale şi politice, dacă nu vor învăţa să aplice în practică analiza materialistă şi aprecierea materialistă a *tuturor* laturilor activităţii şi vieţii *tuturor* claselor, păturilor şi grupurilor populaţiei. Cine îndreaptă atenţia, spiritul de observaţie şi conştiinţa clasei muncitoare exclusiv sau fie chiar în primul rînd asupra ei însăşi, acela nu este social-democrat, deoarece conştiinţa de sine a clasei muncitoare este indisolubil legată de deplina claritate nu numai a ideilor teoretice... sau poate mai bine ar fi să spunem: nu atît a ideilor teoretice despre relaţiile dintre *toate* clasele societăţii actuale, cît a ideilor dobîndite în această direcţie din experienţa vieţii politice. Iată de ce teoria „economiştilor" noştri, potrivit căreia lupta economică ar fi mijlocul cel mai larg utilizabil pentru atragerea maselor în mişcarea politică, este atît de profund dăunătoare şi atît de profund reacţionară prin semnificaţia ei practică. Pentru a deveni social-democrat, muncitorul trebuie să-şi

www.dacoromanica.ro

reprezinte clar natura economică şi fizionomia social-politică ale moşierului şi ale popii, ale demnitarului şi ale ţăranului, ale studentului şi ale vagabondului, să le cunoască părţile tari şi pe cele slabe, să ştie să se orienteze în frazeologia curentă şi în feluritele sofisme sub care fiecare clasă şi fiecare pătură îşi *ascunde* năzuinţele ei egoiste şi adevărata ei „fire", să ştie să-şi dea seama ce instituţii şi ce legi oglindesc şi cum anume oglindesc cutare sau cutare interese. Şi nu există nici o carte prin care poate fi dobîndită această „reprezentare limpede". Ea poate fi dată numai de tablourile vii şi de demascarea promptă a celor ce se petrec în momentul respectiv în jurul nostru, a lucrurilor despre care toţi laolaltă şi fiecare în felul lui vorbesc în gura mare sau numai în şoaptă, care îşi găsesc expresia în cutare sau cutare evenimente, cifre, sentinţe judecătoreşti etc. etc. Această demascare politică multilaterală este condiţia necesară şi *esenţială* a cultivării combativităţii revoluţionare a maselor.

De ce muncitorul rus dă încă în prea mică măsură dovadă de combativitate revoluţionară în legătură cu comportarea sălbatică a poliţiei faţă de popor, cu persecutarea sectanţilor, cu maltratarea ţăranilor, cu infamiile cenzurii, cu schingiuirea soldaţilor, cu înăbuşirea celor mai inofensive aspiraţii culturale etc.? Nu cumva din cauză că „lupta economică" nu-l face „să se lovească" de aceste lucruri, pentru că ele nu-i prea „promit" „rezultate palpabile", „pozitive"? Nu, această părere nu reprezintă, repetăm, nimic altceva decît o încercare de a arunca vina ta asupra altuia, de a atribui propriul tău filistinism (şi bernsteinism) masei muncitoreşti. Trebuie să ne învinuim pe noi, propria noastră rămînere în urmă faţă de mişcarea maselor, să ne învinuim că n-am fost încă în stare să organizăm demascări destul de ample, de pregnante şi de prompte ale tuturor acestor infamii. Dacă vom face acest lucru (pe care putem şi trebuie să-l facem), atunci şi cel mai înapoiat muncitor va înţelege *sau va simţi* că studentul şi sectantul, ţăranul şi scriitorul sînt batjocoriţi şi maltrataţi de aceleaşi forţe ale întunericului care-l asupresc şi pe el şi-l strivesc în viaţă pas cu pas. Şi cînd va simţi aceasta, el va fi cuprins de dorinţa, de o dorinţă irezistibilă, de a reacţiona, şi va

www.dacoromanica.ro

fi în stare astăzi să huiduiască pe cenzori, mîine să demonstreze în fața locuinței guvernatorului care a înăbușit o răscoală țărănească, poimîine să dea o lecție jandarmilor în sutană care își iau rolul de sfîntă inchiziție etc. Am făcut încă foarte puțin, aproape nimic n-am făcut pentru *a arunca* în rîndurile maselor muncitorești demascări prompte și multilaterale. Mulți dintre noi nici nu sînt încă conștienți de această *datorie* a lor; ei se tîrăsc spontan în coada „luptei mărunte de zi cu zi", dusă în cadrul îngust al vieții de fabrică. Și în această situație a spune că „« Iskra » are tendința de a diminua importanța mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi în comparație cu importanța propagării unor idei strălucite și desăvîrșite" (Martînov, pag. 61) înseamnă a trage partidul înapoi, înseamnă a apăra și a proslăvi lipsa noastră de pregătire și rămînerea noastră în urmă.

Cît privește chemarea maselor la acțiune, ea va veni de la sine de îndată ce va începe să se desfășoare o agitație politică energică și vor avea loc demascări vii și pregnante. A prinde pe cineva asupra faptului și a-l înfiera pe loc în fața tuturor și pretutindeni, acest lucru are mai mult efect decît orice „chemare", iar acest efect este adeseori atît de puternic, încît este cu neputință să stabilești apoi cine de fapt „a chemat" mulțimea și cine a propus cutare sau cutare plan de demonstrație etc. Să chemi — nu în sensul general, ci în sensul concret al cuvîntului —, acest lucru se poate face numai la locul acțiunii; să cheme poate numai cine este gata să pornească el însuși imediat la acțiune. Iar datoria noastră, a publiciștilor social-democrați, este să adîncim, să lărgim și să intensificăm demascările politice și agitația politică.

Și fiindcă veni vorba despre „chemări". *Singurul organ* care *înainte* de evenimentele din primăvară *a chemat* pe muncitori să intervină activ într-o problemă ce nu *promitea* muncitorilor nici un *rezultat palpabil*, cum era încorporarea forțată a studenților, *a fost „Iskra"*. Îndată după publicarea ordonanței din 11 ianuarie cu privire la „încorporarea a 183 de studenți", „Iskra" a publicat un articol în această chestiune (nr. 2, februarie), și *înainte* de a fi început vreo demonstrație, *a chemat* de-a dreptul pe „muncitor să vină în ajutorul studentului", a chemat „poporul" să dea

www.dacoromanica.ro

o ripostă fățișă insolentei provocări a guvernului *. Întrebăm pe oricine: cum se explică faptul interesant că Martînov, care vorbește atît de mult de „chemări", care consideră chiar „chemările" drept un gen deosebit de activitate, nu a pomenit nici un cuvînt despre *această* chemare? Și, așa stînd lucrurile, faptul că Martînov acuză „Iskra" de *unilateralitate* pentru că nu „cheamă" în suficientă măsură la luptă pentru revendicări „care promit rezultate palpabile" nu este oare o dovadă de filistinism?

„Economiștii" noștri, inclusiv „Rabocee Delo", au avut succes datorită faptului că s-au adaptat muncitorilor înapoiați. Dar muncitorul social-democrat, muncitorul revoluționar (și numărul acestor muncitori crește într-una) va respinge cu indignare toate aceste raționamente cu privire la lupta pentru revendicări care „promit rezultate palpabile" etc., deoarece va înțelege că toate acestea sînt simple variante ale vechiului cîntec al sporului de o copeică la rublă. Acest muncitor va spune sfătuitorilor săi de la „Raboceaia Mîsl" și „Rabocee Delo": degeaba vă agitați, domnilor, amestecîndu-vă cu atîta zel în treburi cu care sîntem în stare s-o scoatem și singuri la capăt, și, în același timp, vă sustrageți de la îndeplinirea adevăratelor voastre îndatoriri. Nu e nicidecum inteligent din partea voastră să spuneți că sarcina social-democraților este de a imprima luptei economice însăși un caracter politic; asta e numai un început și nu în aceasta constă principala sarcină a social-democraților, căci în lumea întreagă, inclusiv în Rusia, *poliția însăși începe deseori să imprime* luptei economice un caracter politic, muncitorii învață singuri să înțeleagă de partea cui se situează guvernul **. Căci doar „lupta econo-

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387. — *Nota red.*

** Cerința „de a imprima luptei economice însăși un caracter politic" exprimă în modul cel mai pregnant *ploconirea în fața spontaneității* în domeniul activității politice. De cele mai multe ori lupta economică ia un caracter politic *în mod spontan*, adică fără intervenția „bacilului revoluționar — intelectualitatea", fără intervenția social-democraților conștienți. Așa, de pildă, lupta economică a muncitorilor din Anglia a căpătat un caracter politic fără nici o participare a socialiștilor. Sarcina social-democraților nu se limitează însă la o agitație politică pe tărîm economic; sarcina lor *este de a transforma* această politică trade-unionistă într-o luptă politică social-democrată, *de a folosi* licăririle de conștiință politică pe care lupta economică le trezește în muncitori, pentru *a-i ridica* pe aceștia la nivelul conștiinței politice *social-democrate*. Iar Martinovii, în loc de a ridica și de a îmboldi conștiința politică deșteptată spontan, *se*

www.dacoromanica.ro

mică a muncitorilor împotriva patronilor şi guvernului", de care faceţi atîta caz de parcă aţi fi descoperit America, este dusă în masă de muncitorii din colţurile cele mai îndepărtate ale Rusiei, care au auzit de greve, dar n-au auzit aproape nimic de socialism. Căci doar acea „combativitate" a noastră, a muncitorilor, pe care voi cu toţii vreţi s-o sprijiniţi formulînd revendicări concrete care promit rezultate palpabile, noi o avem, iar în munca noastră măruntă, sindicală, de zi cu zi, formulăm noi înşine aceste revendicări concrete, de multe ori fără nici un fel de ajutor din partea intelectualilor. Dar noi nu ne mulţumim cu o *asemenea* combativitate. Nu sîntem nişte copii care pot fi hrăniţi cu terciul unei politici exclusiv „economice". Noi vrem să ştim tot ceea ce ştiu şi ceilalţi, vrem să cunoaştem în amănunţime *toate* aspectele vieţii politice şi să luăm parte *activă* la absolut toate evenimentele politice. Pentru aceasta se cere ca intelectualii să ne repete mai puţin ceea ce ştim şi singuri * şi să ne dea mai mult din ceea ce încă nu ştim, din ceea ce noi singuri n-am putea dobîndi niciodată pe baza experienţei cîştigate de noi în activitatea din fabrici şi a celei „economice", şi anume: cunoştinţe politice.

---

prosternează în faţa spontaneităţii, susţinînd şi repetînd într-una, pînă ţi se face silă, că lupta economică îi face pe muncitori „să se lovească" de problema lipsei lor de drepturi politice. Ceea ce e mai prost, domnilor, e că această deşteptare spontană a conştiinţei politice tradeunioniste nu vă face pe voi *„să vă loviţi"* de problema sarcinilor voastre social-democrate!

* Pentru a dovedi că toate aceste cuvinte adresate de muncitori „economiştilor" n-au fost scornite de noi, ne vom referi la doi martori care, fără îndoială, cunosc în mod direct mişcarea muncitorească şi nu înclină cîtuşi de puţin să ne ţină parte nouă, „dogmaticilor", deoarece unul dintre ei este un „economist" (care consideră pînă şi „Rabocee Delo" un organ politic), iar celălalt un terorist. Primul martor este autorul unui articol, remarcabil prin veracitatea şi vioiciunea lui, intitulat: „Mişcarea muncitorească din Petersburg şi sarcinile practice ale social-democraţiei", publicat în „Rabocee Delo" nr. 6. El împarte pe muncitori în 1) revoluţionari conştienţi, 2) o pătură intermediară şi 3) restul masei. Pătura intermediară, spune el, „se interesează adeseori în mai mare măsură de problemele vieţii politice decît de interesele sale economice imediate, a căror legătură cu condiţiile sociale generale a înţeles-o de mult"... „Raboceaia Misl" este „aspru criticată": „mereu aceleaşi lucruri de mult cunoscute, de mult citite", „nici la cronica politică nu găseşti nimic" (pag. 30 şi 31). Dar chiar şi în cea de-a treia pătură: „masa muncitorilor mai receptivi, mai tineri şi mai puţin pervertiţi de circiumă şi de biserică şi care n-au aproape niciodată posibilitatea să-şi procure o carte cu conţinut politic discută alandala despre fenomenele vieţii politice, reflectînd, pe baza unor informaţii fragmentare, asupra tulburărilor studenţeşti" etc. Iar teroristul scrie: „... Ei citesc o dată, de două ori cele scrise în legătură cu diverse fapte mărunte din viaţa de fabrică din diferite alte oraşe, iar apoi nu se mai uită la ele... E plictisitor ... Să nu vorbeşti despre stat într-un ziar muncitoresc... înseamnă să-l consideri pe muncitor un copilaş... Muncitorul nu-i un copilaş" („Svoboda" [6], publicaţia grupului revoluţionar-socialist, pag. 69 şi 70).

www.dacoromanica.ro

Aceste cunoştinţe, voi, intelectualii, le puteţi dobîndi şi sînteţi *datori* să ni le împărtăşiţi într-o măsură de o sută şi de o mie de ori mai mare decît aţi făcut-o pînă acum, şi să ni le împărtăşiţi nu numai sub formă de raţionamente, broşuri şi articole (care adeseori sînt — iertaţi-mi sinceritatea! — cam plicticoase), ci neapărat sub forma unei *demascări* vii a tot ceea ce întreprind astăzi guvernul şi clasele diriguitoare de la noi în toate domeniile vieţii. Îndepliniţi-vă cu mai mult zel această datorie şi *vorbiţi mai puţin de „creşterea combativităţii masei muncitoreşti"*. Noi sîntem cu mult mai combativi decît credeţi voi şi ştim să susţinem prin lupta de stradă deschisă chiar şi revendicări care nu promit nici un fel de „rezultate palpabile"! Şi, apoi, nu voi aveţi căderea de a face „să crească" combativitatea noastră, fiindcă *voua înşivă tocmai combativitatea vă lipseşte*. Ploconiţi-vă mai puţin, domnilor, în faţa spontaneităţii şi preocupaţi-vă mai mult de creşterea propriei *voastre* combativităţi!

d) CE ARE COMUN ECONOMISMUL CU TERORISMUL?

Mai sus, în notă, am pus faţă în faţă un economist şi un terorist nesocial-democrat, care din întîmplare s-au dovedit a fi solidari între ei. Dar, în general vorbind, între unii şi ceilalţi există nu o legătură întîmplătoare, ci o legătură lăuntrică necesară, despre care va trebui să vorbim mai jos, şi anume va trebui să ne referim la ea în legătură cu problema cultivării combativităţii revoluţionare. Teroriştii de astăzi şi „economiştii" au o rădăcină comună: *ploconirea în faţa spontaneităţii*, despre care am vorbit în capitolul precedent ca despre un fenomen general şi pe care o examinăm acum din punctul de vedere al înrîuririi ce o are în domeniul activităţii politice şi al luptei politice. La prima vedere, afirmaţia noastră ar putea să pară un paradox: atît de mare pare să fie deosebirea dintre cei care subliniază „lupta măruntă de zi cu zi" şi cei care cheamă la o luptă individuală plină de abnegaţie. Dar acesta nu este un paradox. „Economiştii" şi teroriştii se ploconesc în faţa celor doi poli ai aceluiaşi curent al spontaneităţii: „economiştii" se ploconesc în faţa spontaneităţii „mişcării

www.dacoromanica.ro

pur muncitoreşti", teroriştii în faţa spontaneităţii înflăcăratei indignări a intelectualilor care nu ştiu sau nu au posibilitatea să lege activitatea revoluţionară într-un singur tot cu mişcarea muncitorească. Celui care şi-a pierdut credinţa sau nu a crezut niciodată în această posibilitate îi este într-adevăr greu să găsească altă ieşire sentimentului său de indignare şi energiei sale revoluţionare decît teroarea. Aşadar, ploconirea în faţa spontaneităţii în ambele direcţii arătate mai sus nu este altceva decît *începutul înfăptuirii* faimosului program al „Credo"-ului: muncitorii duc „lupta lor economică împotriva patronilor şi guvernului" (să ne ierte autorul „Credo"-ului că exprimăm ideea lui cu cuvintele lui Martînov ! Socotim că sîntem în drept s-o facem, deoarece şi în „Credo" se spune că, în lupta lor economică, „muncitorii se lovesc de regimul politic"), iar intelectualii duc cu propriile lor forţe lupta politică, firește, cu ajutorul terorii ! Aceasta-i *o concluzie* absolut logică şi inevitabilă, asupra căreia nu se poate să nu insistăm, *chiar dacă cei* care încep să înfăptuiască acest program *nu şi-ar da nici ei seama* de inevitabilitatea ei. Activitatea politică îşi are logica ei, care nu depinde de conştiinţa celor care, cu cele mai bune intenţii, fie că îndeamnă la teroare, fie că cer să se dea luptei economice însăşi un caracter politic. Iadul e pavat cu bune intenţii, şi în cazul de faţă bunele intenţii nu te scapă încă de atracţia spontană de a merge pe „linia minimei rezistenţe", pe linia programului *pur burghez* al „Credo"-ului. Şi doar nu este întîmplător nici faptul că mulţi liberali ruşi — atît liberalii declaraţi cît şi liberalii care poartă o mască marxistă — simpatizează din toată inima cu teroarea şi se străduiesc să sprijine accentuarea tendinţelor teroriste din momentul de faţă.

Cînd a luat naştere „Grupul revoluţionar-socialist Svoboda", care şi-a pus ca sarcină tocmai sprijinirea la maximum a mişcării muncitoreşti, dar a inclus *în program* teroarea şi a tins să se emancipeze, ca să zicem aşa, de social-democraţie, — acest fapt a constituit o confirmare în plus a remarcabilei perspicacităţi a lui P. B. Akselrod, care *literalmente a prevestit, încă la sfîrşitul anului 1897*, aceste rezultate ale oscilărilor social-democrate („Despre sarcinile actuale şi despre tactică") şi a schiţat renumitele sale „două pers-

www.dacoromanica.ro

pective". Toate disputele şi divergenţele care au urmat între social-democraţii ruşi sînt deja cuprinse, aşa cum e cuprinsă planta în sămînţă, în aceste două perspective*.

Din punctul de vedere arătat mai sus, devine limpede şi faptul că „Rabocee Delo", care n-a rezistat în faţa spontaneităţii „economismului", n-a rezistat nici în faţa spontaneităţii terorismului. E foarte interesant să menţionăm aici o argumentare specială la care recurge grupul „Svoboda" în favoarea terorii. El „neagă cu desăvîrşire" rolul terorii ca mijloc de înfricoşare („Renaşterea revoluţionarismului", pag. 64); în schimb, pune pe primul plan „însemnătatea ei ca mijloc de excitare (de îmboldire)". Acest lucru este caracteristic, în primul rînd, ca unul din stadiile de descompunere şi de declin ale acelui cerc de idei tradiţionale (anterioare ideilor social-democrate) în virtutea cărora revoluţionarii au proclamat principiul terorii. A recunoaşte că acum guvernul nu poate fi „înfricoşat" — şi, prin urmare, nici dezorganizat — prin teroare înseamnă, în fond, a condamna în mod categoric teroarea ca sistem de luptă, ca sferă de activitate consfinţită de program. În al doilea rînd, acest lucru este şi mai caracteristic ca model de neînţelegere a sarcinilor noastre imediate pe tărîmul „cultivării combativităţii revoluţionare a maselor". „Svoboda" propagă teroarea ca mijloc de „a îmboldi" mişcarea muncitorească, ca mijloc de a-i da un „puternic impuls". Cu greu îţi poţi imagina o argumentare care să se respingă singură în mod mai vădit! Se pune întrebarea: oare în viaţa din Rusia să fie atît de puţine infamii, încît să fie nevoie să se mai născocească mijloace speciale pentru a-i „îmboldi" pe oameni? Şi, pe de altă parte, nu este oare evident că cel pe care nu-l

* Martinov „îşi închipuie o altă dilemă, mai reală" (?) („Social-democraţia şi clasa muncitoare", 19): „Ori social-democraţia îşi asumă conducerea directă a luptei economice a proletariatului şi o transformă prin aceasta (!) într-o luptă revoluţionară de clasă"... „Prin aceasta", adică, evident, prin conducerea directă a luptei economice. Să ne arate Martinov unde s-a mai văzut ca *numai* prin conducerea luptei sindicale să se fi izbutit a transforma o mişcare trade-unionistă într-o mişcare revoluţionară de clasă. Cum de nu înţelege el că pentru această „transformare" trebuie să începem în mod activ „să conducem direct" agitaţia politică *multilaterală*?... „Ori cealaltă perspectivă: social-democraţia se dă în lături de la conducerea luptei economice a muncitorilor şi prin aceasta... îşi taie aripile"... Potrivit părerii menţionate mai sus a revistei „Rabocee Delo", cea care „se dă în lături" este „Iskra". Noi am văzut însă că „Iskra" face *mult mai mult* pentru conducerea luptei economice *decît* „*Rabocee Delo*", fără a se mărgini însă la acest lucru şi fără *a-şi îngusta*, de dragul acestei conduceri, sarcinile politice.

www.dacoromanica.ro

revoltă şi nu-l poate revolta nici măcar samavolnicia din Rusia va privi „scobindu-se în nas" liniştit şi la lupta dintre guvern şi o mînă de terorişti? Adevărul este că masele muncitoreşti sînt foarte revoltate de ticăloşiile vieţii din Rusia, dar noi nu ştim să strîngem, ca să zicem aşa, şi să concentrăm toate acele picături şi pîrîiaşe ale revoltei populare pe care viaţa rusă le generează în măsură infinit mai mare decît ne închipuim şi credem noi, or, ele trebuie adunate într-*un singur* torent uriaş. Că această sarcină este realizabilă, aceasta o dovedeşte fără putinţă de tăgadă creşterea uriaşă a mişcării muncitoreşti şi setea de literatură politică, pe care o vădesc muncitorii şi despre care am vorbit mai sus. Iar îndemnul la teroare, ca şi îndemnul de a da luptei economice însăşi un caracter politic, reprezintă forme diferite de *sustragere* de la datoria cea mai imperioasă a revoluţionarilor ruşi: organizarea unei agitaţii politice multilaterale. „Svoboda" vrea *să înlocuiască* agitaţia prin teroare, declarînd pe faţă că, „de îndată ce va începe o agitaţie intensă, energică în rîndurile maselor, teroarea îşi va fi îndeplinit rolul ei de mijloc de excitare (de îmboldire)" („Renaşterea revoluţionarismului", pag. 68). Aceasta arată tocmai că atît teroriştii cît şi „economiştii" *subapreciază* combativitatea revoluţionară a maselor, în ciuda faptului că evenimentele din primăvară * au constituit o mărturie vădită a acestei combativităţi, — unii pornind în căutarea unor „excitanţi" artificiali, ceilalţi vorbind de „revendicări concrete". Nici unii nici ceilalţi nu dau destulă atenţie creşterii *propriei lor combativităţi* în domeniul agitaţiei politice şi al organizării demascărilor politice. Şi acest lucru nu poate fi *înlocuit* cu nimic altceva, nici acum, nici altă dată.

c) CLASA MUNCITOARE, LUPTĂTOR DE AVANGARDĂ PENTRU DEMOCRAŢIE

Am văzut că desfăşurarea unei agitaţii politice foarte ample, prin urmare şi organizarea unor demascări politice multilaterale, constituie o sarcină absolut necesară, sarcina *cea mai imperioasă* a activităţii, dacă această activitate este

* Este vorba de primăvara anului *1901*, cînd au început mari demonstraţii de stradă **. (Nota autorului la ediţia din 1907. — *Nota red.*)

www.dacoromanica.ro

cu adevărat social-democrată. Dar noi am ajuns la această concluzie pornind *numai* de la nevoia cea mai arzătoare a clasei muncitoare de cunoştinţe politice şi de educaţie politică. Or, acesta ar fi un mod prea îngust de a pune problema, deoarece ar însemna ignorarea sarcinilor general-democratice ale oricărei social-democraţii în general şi ale social-democraţiei ruse contemporane în special. Pentru a explica cît mai concret această teză, vom încerca să tratăm problema sub aspectul cel mai „apropiat" pentru un „economist", şi anume, sub aspectul practic. „Toată lumea este de acord" că trebuie să dezvoltăm conştiinţa politică a clasei muncitoare. Se pune întrebarea: *cum* să facem acest lucru şi ce se cere pentru aceasta? Lupta economică face pe muncitori „să se lovească" numai de problemele privitoare la atitudinea guvernului faţă de clasa muncitoare şi, de aceea, *oricît ne-am strădui* să îndeplinim sarcina „de a imprima un caracter politic luptei economice însăşi", *niciodată nu vom putea* să ridicăm conştiinţa politică a muncitorilor (pînă la nivelul conştiinţei politice social-democrate) în cadrul acestei sarcini, deoarece *acest cadru însuşi este îngust*. Formula lui Martînov e interesantă pentru noi nu pentru că este o ilustrare a talentului lui Martînov de a încurca lucrurile, ci pentru că exprimă plastic greşeala fundamentală a tuturor „economiştilor", şi anume convingerea că am putea dezvolta conştiinţa politică de clasă a muncitorilor, ca să zicem aşa, *dinăuntrul* luptei lor economice, adică pornind numai (sau mai ales) de la această luptă, bazîndu-ne numai (sau mai ales) pe această luptă. Această concepţie este fundamental greşită; şi tocmai din pricină că „economiştii", supărîndu-se pe noi pentru polemica pe care o ducem împotriva lor, nu vor să chibzuiască cum se cuvine asupra originii divergenţelor noastre, ajungem la situaţia că literalmente nu ne mai înţelegem unii pe alţii, că vorbim limbi diferite.

Conştiinţa politică de clasă nu poate fi adusă muncitorului *decît din afară*, adică din afara luptei economice, din afara sferei relaţiilor dintre muncitori şi patroni. Singurul domeniu din care se pot sorbi cunoştinţe politice este domeniul relaţiilor *tuturor* claselor şi păturilor cu statul şi guvernul, domeniul relaţiilor dintre *toate* clasele.

www.dacoromanica.ro

De aceea la întrebarea: ce-i de făcut pentru a transmite muncitorilor cunoştinţe politice? nu se poate da numai răspunsul cu care, în majoritatea cazurilor, se mulţumesc practicienii — ca să nu mai vorbim de practicienii care înclină spre „economism", şi anume răspunsul că „trebuie să mergem la muncitori". Pentru a transmite *muncitorilor* cunoştinţe politice, social-democraţii trebuie *să meargă în toate clasele populaţiei*, trebuie să trimită în toate părţile detaşamente ale armatei lor.

Alegem intenţionat o formulare atît de colţuroasă, ne exprimăm intenţionat într-un mod simplist şi tăios, nu din dorinţa de a ne exprima în paradoxe, ci pentru a-i face pe „economişti" „să se lovească" de sarcinile pe care ei le desconsideră într-un mod inadmisibil, pentru a-i face „să se lovească" de deosebirea dintre politica trade-unionistă şi cea social-democrată, deosebire pe care ei nu vor s-o înţeleagă. De aceea rugăm pe cititor să-şi păstreze calmul şi să ne asculte cu atenţie pînă la capăt.

Să luăm tipul cel mai răspîndit în ultimii ani de cerc social-democrat şi să examinăm activitatea lui. El are „legături cu muncitorii" şi se mulţumeşte cu aceasta, publicînd manifeste în care înfierează abuzurile din fabrici, părtinirea capitaliştilor de către guvern şi samavolnicia poliţiei. La adunările la care participă muncitorii discuţia de obicei nu depăşeşte sau aproape nu depăşeşte cadrul aceloraşi teme; referatele şi conferinţele tratînd despre istoria mişcării revoluţionare, despre problemele de politică internă şi externă ale guvernului nostru, despre problemele evoluţiei economice a Rusiei şi a Europei, ale situaţiei diferitelor clase în societatea de astăzi etc. sînt o mare raritate. La stabilirea sistematică de legături cu celelalte clase sociale şi la extinderea acestor legături nu se gîndeşte nimeni. În fond, în majoritatea cazurilor, membrilor unui astfel de cerc le apare ca ideal de militant un om care seamănă mai curînd cu un secretar de trade-union decît cu un socialist — conducător politic. Căci orice secretar de trade-union englez, de pildă, ajută întotdeauna pe muncitori să ducă lupta economică, organizează demascări ale rînduielilor din fabrici, arată caracterul nedrept al legilor şi măsurilor care restrîng libertatea de grevă, libertatea de

www.dacoromanica.ro

organizare a pichetelor de grevă (pentru a preveni pe toţi că la fabrica respectivă are loc o grevă), arată că arbitrii, care aparţin claselor burgheze ale poporului, sînt părtinitori etc. etc. Într-un cuvînt, orice secretar de trade-union organizează şi ajută la organizarea „luptei economice împotriva patronilor şi guvernului". Şi n-am putea insista îndeajuns asupra faptului că *asta nu este încă* social-democratism, că idealul de social-democrat nu trebuie să fie un secretar de trade-union, ci *un tribun al poporului*, care să ştie să reacţioneze la toate manifestările de samavolnicie şi de asuprire, oriunde s-ar produce, oricare ar fi pătura sau clasa care ar avea de suferit de pe urma lor, care să ştie să sintetizeze toate aceste manifestări, înfăţişînd un singur tablou al samavolniciei poliţieneşti şi al exploatării capitaliste, care să ştie să se folosească de orice fapt mărunt pentru a-şi expune *în faţa tuturor* convingerile socialiste şi revendicările democratice, pentru a arăta absolut *tuturor* însemnătatea istorică mondială a luptei de eliberare a proletariatului. Faceţi, de pildă, o comparaţie între un militant cum este Robert Knight (cunoscutul secretar şi conducător al uniunii cazangiilor, unul dintre cele mai puternice trade-unionuri engleze) şi W. Liebknecht şi încercaţi să aplicaţi în acest caz contrapunerile în care îşi încadrează Martînov divergenţele lui cu „Iskra". Veţi vedea — încep să răsfoiesc articolul lui Martînov — că Robert Knight în mult mai mare măsură „chema masele la anumite acţiuni concrete" (39), pe cînd Wilhelm Liebknecht se îndeletnicea mai mult „cu explicarea de pe poziţii revoluţionare a întregii orînduiri actuale sau a unora dintre manifestările ei" (38—39); că Knight „formula revendicările imediate ale proletariatului şi arăta mijloacele pentru înfăptuirea lor" (41), pe cînd Liebknecht, deşi făcea şi acest lucru, nu se dădea totuşi în lături „de a conduce în acelaşi timp activitatea energică a diferitelor pături opoziţioniste" şi „să le dicteze un program de acţiune pozitiv" * (41); că R. Knight a căutat „să imprime, pe cît posibil, luptei economice însăşi un caracter politic" (42) şi se pricepea de minune „să prezinte

* De pildă, în timpul războiului franco-german, Liebknecht a dictat programul de acţiune *întregii democraţii* — şi în şi mai mare măsură au făcut-o Marx şi Engels în 1848.

www.dacoromanica.ro

guvernului revendicări concrete, care promit anumite rezultate palpabile" (43), pe cînd Liebknecht se îndeletnicea mult mai mult cu „demascări" „unilaterale" (40); că Knight dădea mai multă importanță „mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi" (61), pe cînd Liebknecht dădea mai multă importanță „propagării ideilor strălucite și desăvîrșite" (61); că Liebknecht a făcut din ziarul condus de el tocmai un „organ de opoziție revoluționară care demască rînduielile de la noi, și în special rînduielile politice, întrucît ele se ciocnesc cu interesele celor mai felurite pături ale populației" (63), în timp ce Knight „lucra pentru cauza muncitorilor, în strînsă legătură organică cu lupta proletară" (63) — dacă „strînsa legătură organică" e înțeleasă în sensul ploconirii în fața spontaneității pe care am analizat-o mai sus pe baza exemplului lui Kricevski și Martînov — și „își îngusta sfera sa de exercitare a influenței", fiind, firește, convins, ca și Martînov, că „prin aceasta face ca influența însăși să fie mai complexă" (63). Într-un cuvînt, veți vedea că, de facto, Martînov coboară social-democrația la nivelul trade-unionismului, deși el face acest lucru, firește, nu pentru că n-ar dori binele social-democrației, ci pur și simplu pentru că s-a cam pripit să-l aprofundeze pe Plehanov, în loc să-și dea osteneală să-l înțeleagă.

Dar să ne întoarcem la expunerea noastră. Am spus că un social-democrat, dacă este nu numai în vorbe pentru dezvoltarea sub toate aspectele a conștiinței politice a proletariatului, trebuie „să meargă în toate clasele populației". Se pune întrebarea: cum să facem acest lucru? avem destule forțe pentru aceasta? există teren pentru o astfel de muncă în toate celelalte clase? nu va însemna aceasta o abatere sau nu va duce la o abatere de la punctul de vedere de clasă? Să ne oprim asupra acestor probleme.

Trebuie „să mergem în toate clasele populației" și ca teoreticieni, și ca propagandiști, și ca agitatori, și ca organizatori. Că social-democrații trebuie să-și îndrepte activitatea teoretică spre studierea tuturor particularităților situației sociale și politice a diferitelor clase, — despre aceasta nu se îndoiește nimeni. Dar în această privință se face foarte puțin, mult prea puțin în comparație cu munca îndreptată spre studierea particularităților vieții din fabrici.

www.dacoromanica.ro

În comitete şi în cercuri veţi întîlni oameni care fac chiar studii speciale aprofundate în legătură cu o anumită ramură a industriei de prelucrare a fierului, dar nu veţi găsi aproape nici un caz în care membrii organizaţiilor (nevoiţi, cum se întîmplă adesea, să părăsească, dintr-un motiv sau altul, activitatea practică) să se ocupe în mod special cu strîngerea materialului în legătură cu vreo problemă de actualitate din viaţa noastră socială şi politică, problemă care ar putea constitui un prilej pentru activitate social-democrată în celelalte pături ale populaţiei. Vorbind despre slaba pregătire a majorităţii conducătorilor de astăzi ai mişcării muncitoreşti, nu se poate să nu pomenim şi de o pregătire în această privinţă, deoarece şi ea este legată de înţelegerea „economistă" a „strînsei legături organice cu lupta proletară". Dar principalul este, bineînţeles, *propaganda* şi *agitaţia* în rîndurile tuturor păturilor poporului. Pentru social-democratul din Europa occidentală, această sarcină este înlesnită de adunările şi întrunirile populare, la care poate veni *oricine* doreşte, este înlesnită de parlament, unde el are posibilitatea să vorbească în faţa deputaţilor *tuturor* claselor. La noi nu există nici parlament, nici libertate de întrunire, totuşi noi găsim posibilitatea să organizăm adunări cu muncitorii care vor să asculte pe *un social-democrat.* Trebuie să găsim şi posibilitatea de a organiza adunări cu reprezentanţii tuturor claselor populaţiei care vor să asculte pe *un democrat.* Căci nu este social-democrat acela care în practică uită că „comuniştii sprijină orice mişcare revoluţionară" [61], că sîntem deci datori să expunem şi să subliniem *în faţa întregului popor sarcinile general-democratice,* fără să ascundem nici o singură clipă convingerile noastre socialiste. Nu este social-democrat acela care în practică îşi uită datoria de a fi *în fruntea tuturor* în ceea ce priveşte formularea, accentuarea şi rezolvarea *oricărei* probleme general-democratice.

„Cu acest lucru toată lumea este de acord!" — ne va întrerupe cititorul nerăbdător —, iar în noile instrucţiuni pentru redacţia revistei „Rabocee Delo", adoptate de ultimul congres al uniunii, se spune limpede: „Drept prilej pentru propaganda şi agitaţia politică trebuie să servească toate fenomenele şi evenimentele din viaţa socială şi politică care privesc proletariatul fie direct, ca clasă aparte, fie ca

www.dacoromanica.ro

avangardă a tuturor forțelor revoluționare în lupta pentru libertate" („Două congrese", pag. 17, subliniat de noi). Da, acestea sînt cuvinte foarte frumoase și foarte juste, și noi am fi pe deplin mulțumiți dacă „Rabocee Delo" *le-ar înțelege, dacă pe lîngă aceste cuvinte n-ar spune și altele care se bat cap în cap cu ele.* Căci nu e destul să ne numim „avangardă", detașamentul cel mai înaintat; trebuie să și acționăm în așa fel încît *toate* celelalte detașamente să vadă și să fie nevoite să recunoască că noi mergem în frunte. Și-l întrebăm pe cititor: oare reprezentanții celorlalte „detașamente" sînt atît de proști încît să ne creadă pe cuvînt atunci cînd spunem că noi sîntem „avangarda"? Închipuiți-vă în mod concret următorul tablou. În „detașamentul" radicalilor ruși culți sau al constituționaliștilor liberali vine un social-democrat și declară: noi sîntem avangarda; „în prezent avem în fața noastră sarcina de a imprima, pe cît posibil, luptei economice însăși un caracter politic". Orice radical sau constituționalist mai mult sau mai puțin inteligent (și printre radicalii și constituționaliștii ruși sînt mulți oameni inteligenți) se va mulțumi să zîmbească auzind aceste cuvinte și va spune (bineînțeles în sinea lui, pentru că, în cele mai multe cazuri, ei sînt diplomați cu experiență): „naivă mai este și «avangarda» aceasta! Nici măcar nu înțelege că este sarcina noastră, a reprezentanților celor mai avansați ai democrației burgheze, de a imprima luptei economice *însăși* a muncitorilor un caracter politic. Căci și noi, ca și toți burghezii din Europa occidentală, vrem să-i antrenăm pe muncitori în politică, *dar numai în politica trade-unionistă, și nu în politica social-democrată.* Politica trade-unionistă a clasei muncitoare este tocmai *politica burgheză* a clasei muncitoare. Iar formularea pe care «avangarda» o dă sarcinii sale nu este altceva decît formularea politicii trade-unioniste! De aceea n-au decît să-și spună social-democrați cît poftesc. Doar nu sînt copil ca să fac caz de niște etichete! Numai să nu cadă sub influența acestor periculoși dogmatici ortodocși, să lase «libertatea criticii» în seama acelora care în mod inconștient împing social-democrația spre făgașul trade-unionist!"

Dar zîmbetul imperceptibil al constituționalistului nostru se va transforma într-un rîs homeric cînd va afla că în perioada actuală, cînd în mișcarea noastră spontaneitatea domină

www.dacoromanica.ro

în mod aproape absolut, social-democraţii care vorbesc de caracterul de avangardă al social-democraţiei nu se tem de nimic mai mult decît de „subaprecierea elementului spontan", că se tem „să nu minimalizeze importanţa mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi în comparaţie cu propagarea ideilor strălucite şi desăvîrşite" etc. etc.! Un detaşament „de avangardă" care se teme ca nu cumva elementul conştient s-o ia înainte elementului spontan, care se teme să propună un „plan" îndrăzneţ, un plan care să sileacă şi pe cei care au alte vederi să-l recunoască în mod unanim! N-or fi confundînd ei cumva cuvîntul avangardă cu cuvîntul ariergardă?

Într-adevăr, să aprofundăm următorul raţionament al lui Martînov. El spune la pag. 40 că tactica de demascare pe care o urmează „Iskra" ar fi unilaterală, că „oricît am semăna noi neîncrederea şi ura împotriva guvernului, nu ne vom atinge ţelul atîta timp cît nu vom reuşi să dezvoltăm o energie socială îndeajuns de activă pentru doborîrea lui". Aceasta, în paranteză fie zis, este tot grija, pe care o cunoaştem, de a spori combativitatea maselor, îmbinată cu tendinţa de a-ţi diminua propria combativitate. Dar nu de asta este vorba acum. Martînov vorbeşte aici, prin urmare, de energia *revoluţionară* („pentru doborîre"). Şi la ce concluzie ajunge? Întrucît în timpuri obişnuite diferitele pături sociale urmează inevitabil căi diferite, „este limpede că, avînd în vedere acest lucru, noi, social-democraţii, nu putem să conducem în acelaşi timp activitatea susţinută a diferitelor pături opoziţioniste, nu putem să le dictăm un program de acţiune pozitiv, nu putem să le arătăm prin ce mijloace trebuie să lupte zi de zi pentru interesele lor... Păturile liberale se vor îngriji ele singure de lupta activă pentru interesele lor imediate, care le va face să se lovească direct de regimul nostru politic" (41). Aşadar, începînd prin a vorbi despre energia revoluţionară, despre lupta activă pentru doborîrea absolutismului, Martînov alunecă imediat spre energia luptei profesionale, spre lupta activă pentru interesele imediate! Se înţelege de la sine că noi nu putem să conducem lupta studenţilor, a liberalilor etc. pentru „interesele" lor „imediate"; dar nu despre asta era vorba, onorabile „economist"! Era vorba de parti-

www.dacoromanica.ro

ciparea posibilă şi necesară a diferitelor pături sociale la doborîrea absolutismului; or, *această* „activitate energică a diferitelor pături opoziţioniste" nu numai că *putem*, dar trebuie neapărat s-o conducem, dacă voim să fim o „avangardă". Pentru ca studenţii noştri, liberalii noştri etc. „să se lovească de regimul nostru politic", — de aceasta se vor îngriji nu numai ei singuri, de aceasta se vor îngriji în primul rînd şi mai ales însăşi poliţia şi funcţionarii guvernului absolutist. Dar „noi", dacă vrem să fim democraţi de avangardă, trebuie să ne îngrijim *să-i facem* pe oamenii care, la drept vorbind, nu sînt nemulţumiţi decît de starea de lucruri din universităţi sau din zemstve etc. să se pătrundă de ideea că întregul regim politic este defectuos. *Noi* trebuie să ne asumăm sarcina de a organiza o asemenea luptă politică multilaterală sub conducerea partidului *nostru*, încît toate păturile opoziţioniste să poată sprijini şi chiar să sprijine efectiv, în limita puterilor lor, această luptă şi acest partid. *Noi* trebuie să formăm, din rîndurile practicienilor social-democraţi, conducători politici care să ştie să conducă această luptă multilaterală în toate manifestările ei, care la momentul oportun să ştie „să dicteze un program pozitiv de acţiune" şi studenţilor în rîndurile cărora sînt frămîntări, şi zemţilor nemulţumiţi, şi sectanţilor revoltaţi, şi învăţătorilor obijduiţi etc. etc. De aceea *este cu desăvîrşire greşită* afirmaţia lui Martînov că „faţă de aceştia, noi nu putem juca *decît* rolul *negativ* de demascatori ai rînduielilor existente . . . Noi nu putem *decît* să le spulberăm nădejdile pe care şi le pun în diferitele comisii guvernamentale" (subliniat de noi). Din această afirmaţie se vede că Martînov *nu înţelege absolut nimic* din problema adevăratului rol al „avangărzii" revoluţionare. Şi dacă cititorul va lua în consideraţie acest lucru, el va înţelege limpede *sensul adevărat* al următoarelor cuvinte de încheiere ale lui Martînov: „« Iskra » e un organ de opoziţie revoluţionară care demască rînduielile de la noi, şi în special rînduielile politice, în măsura în care ele se ciocnesc cu interesele celor mai felurite pături ale populaţiei. Noi însă lucrăm şi vom lucra pentru cauza muncitorească în strînsă legătură organică cu lupta proletară. Îngustînd sfera influenţei noastre, noi facem prin aceasta ca influenţa însăşi să fie mai complexă" (63). Sensul

www.dacoromanica.ro

adevărat al acestei concluzii e următorul: „Iskra" vrea *să ridice* politica trade-unionistă a clasei muncitoare (la care, din neînțelegere, din lipsă de pregătire sau din convingere, se mărginesc la noi atît de des practicienii) la nivelul unei politici social-democrate. Iar „Rabocee Delo" vrea *să coboare* politica social-democrată la nivelul politicii trade-unioniste. Și, după toate astea, mai încredințează pe cine vreți și pe cine nu vreți că „pozițiile noastre sînt absolut compatibile în cadrul cauzei comune" (63). O, sancta simplicitas! *

Să mergem mai departe. Avem noi oare destule forțe pentru a desfășura propaganda și agitația noastră în *toate* clasele populației? De bună seamă că avem. „Economiștii" noștri sînt adesea înclinați să conteste acest lucru, scăpînd din vedere uriașul pas înainte pe care mișcarea noastră l-a făcut din 1894 (aproximativ) pînă în 1901. Ca adevărați „codiști" ce sînt, ei trăiesc mai mult cu amintirea perioadei de mult apuse a începutului mișcării. Pe atunci aveam într-adevăr extrem de puține forțe, pe atunci era firească și legitimă hotărîrea de a ne consacra pe de-a-ntregul muncii în rîndurile muncitorilor și de a condamna cu asprime orice abatere de la această muncă, pe atunci întreaga noastră sarcină consta în a ne întări pozițiile noastre în rîndurile clasei muncitoare. Acum în mișcare este atrasă o masă uriașă de forțe, acum vin la noi toți reprezentanții cei mai buni ai tinerei generații a claselor culte; pretutindeni în provincie se află oameni, nevoiți să stea acolo, care au participat sau care doresc să participe la mișcare, oameni care se simt atrași de social-democrație (pe cînd în 1894 social-democrații ruși puteau fi numărați pe degete). Unul dintre principalele neajunsuri politice și organizatorice ale mișcării noastre este că *nu știm* să folosim toate aceste forțe, să dăm fiecăruia o muncă potrivită (despre aceasta vom vorbi mai amănunțit în capitolul următor). În imensa lor majoritate, aceste forțe sînt lipsite de orice posibilitate „de a merge la muncitori", așa că nici vorbă nu poate fi de primejdia de a abate forțele de la munca noastră principală. Iar pentru a pune la îndemîna muncitorilor cunoștințe politice autentice, vii și multilaterale, trebuie neapărat să

* — O, sfîntă simplicitate! — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

avem „oameni de-ai noştri", social-democraţi, pretutindeni, în toate păturile sociale, în toate poziţiile care ne permit cunoaşterea resorturilor lăuntrice ale mecanismului nostru de stat. Şi de aceşti oameni avem nevoie nu numai din punct de vedere propagandistic şi agitatoric, dar, încă în şi mai mare măsură, din punct de vedere organizatoric.

Există oare teren pentru o activitate în cadrul tuturor claselor populaţiei? Cine nu vede acest lucru, acela rămîne iarăşi cu conştiinţa sa în urma avîntului spontan al maselor. Mişcarea muncitorească a trezit şi continuă să trezească la unii nemulţumiri, la alţii nădejdea într-un sprijin din partea opoziţiei, sau conştiinţa că absolutismul nu poate fi tolerat şi că prăbuşirea lui este inevitabilă. Nu am fi decît în vorbă „oameni politici" şi social-democraţi (cum este foarte des cazul în realitate), dacă nu ne-am da seama că sarcina noastră este să folosim toate manifestările de nemulţumire de orice fel ar fi ele, să adunăm şi să prelucrăm toate fărîmele fie şi ale unui protest în faşă. Ca să nu mai vorbim că întreaga masă de milioane şi milioane de ţărani muncitori, meşteşugari, mici meseriaşi etc. ar asculta întotdeauna cu însetare propaganda unui social-democrat cît de cît priceput. Dar se poate oare găsi măcar o singură clasă a populaţiei în care să nu existe grupuri, cercuri şi oameni nemulţumiţi de lipsa de drepturi şi de samavolnicie, şi de aceea accesibili propagandei unui social-democrat care dă glas celor mai arzătoare cerinţe general-democratice? Iar aceluia care vrea să-şi facă o idee concretă despre felul cum trebuie să desfăşoare un social-democrat această agitaţie politică în rîndurile *tuturor* claselor şi păturilor populaţiei, îi vom indica *demascările politice*, în sensul larg al cuvîntului, ca mijloc principal (dar, bineînţeles, nu singurul) al acestei agitaţii.

„Trebuie — scriam eu în articolul „Cu ce să începem?" („Iskra" nr. 4, mai 1901), despre care vom vorbi amănunţit mai jos — să trezim în toate păturile cît de cît conştiente ale poporului pasiunea demascărilor *politice*. Nu trebuie să ne tulbure faptul că în momentul de faţă numărul celor ce fac demascări politice este atît de mic, că glasul lor este atît de slab şi de timid. Cauza acestei situaţii nu este în nici un caz o resemnare generală în faţa samavol-

www.dacoromanica.ro

niciei polițienești. Cauza este că oamenii care sînt în stare și sînt gata să demaște n-au o tribună de la care să poată vorbi — nu există un auditoriu care să asculte cu nesaț și să încurajeze pe vorbitori — și că ei nu văd nicăieri în popor acea forță în fața căreia ar avea rost să te plîngi de «atotputernicul» guvern rus... Acum sîntem în stare și sîntem datori să creăm o tribună pentru demascarea guvernului țarist în fața întregului popor; — o astfel de tribună trebuie să fie ziarul social-democrat" *.

Un asemenea auditoriu ideal pentru demascările politice este tocmai clasa muncitoare, care are nevoie, înainte de orice și mai mult decît de orice, de cunoștințe politice vii și multilaterale, care este cea mai capabilă să transforme aceste cunoștințe într-o luptă activă, chiar dacă această luptă nu i-ar promite nici un fel de „rezultate palpabile". Iar ca tribună de demascare *în fața întregului popor* poate servi numai un ziar pe întreaga Rusie. „Fără un organ politic nu se poate concepe, în Europa de astăzi, o mișcare politică demnă de acest nume", iar sub acest raport Rusia, fără îndoială, face și ea parte din Europa de astăzi. Presa a devenit la noi de mult o forță, altminteri guvernul n-ar cheltui zeci de mii de ruble pentru coruperea ei și pentru subvenționarea diverșilor Katkovi și Meșcerski. Și nu este pentru prima oară în Rusia absolutistă cînd presa ilegală rupe zăgazurile cenzurii și *silește* organele legale și conservatoare să vorbească deschis despre ea. Așa s-a întîmplat în deceniul al 8-lea, ba chiar și în deceniul al 6-lea al secolului trecut. Iar în prezent păturile poporului care sînt dornice să citească presa ilegală și să învețe din ea „cum trebuie să trăiască și să moară", după cum s-a exprimat un muncitor, autor al unei scrisori publicate în „Iskra" (nr. 7)[62], sînt cu mult mai largi și mai adînci. Demascările politice reprezintă o declarație de război făcută *guvernului*, tot așa cum demascările economice reprezintă o declarație de război făcută fabricantului. Și această declarație de război prezintă o importanță morală cu atît mai mare, cu cît mai amplă și mai intensă este această campanie de demascare,

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 10. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

cu cît mai numeroasă şi mai hotărîtă este *clasa* socială care *declară război pentru a porni acest război.* De aceea demascările politice, ca atare, constituie un puternic mijloc pentru *a descompune* rîndurile duşmanului, pentru a-i despărţi de duşman pe aliaţii lui întîmplători sau vremelnici, pentru a semăna vrajbă şi neîncredere între cei care iau parte permanent la puterea absolutistă.

În vremea noastră numai partidul care *va organiza* demascări într-adevăr *în faţa întregului popor* va putea deveni avangarda forţelor revoluţionare. Iar aceste cuvinte: „în faţa întregului popor" au un conţinut foarte important. Demascatorii din afara rîndurilor clasei muncitoare (iar pentru a deveni avangardă trebuie neapărat să atragem celelalte clase) sînt, în marea lor majoritate, oameni politici lucizi şi practici, oameni cu sînge rece. Ei ştiu foarte bine că nu este lipsit de primejdii „să te plîngi" chiar şi împotriva unui funcţionăraş, dar mi-te împotriva „atotputernicului" guvern rus. Şi numai atunci ne vor adresa *nouă* plîngerile lor, cînd vor vedea că ele pot într-adevăr să aibă efect, că sîntem *o forţă politică.* Ca să apărem ca atare în ochii celor dinafară trebuie să muncim mult şi cu perseverenţă la *ridicarea* propriei noastre conştiinţe, la creşterea propriei noastre iniţiative şi energii; pentru aceasta nu e destul să lipeşti eticheta de „avangardă" pe o teorie şi pe o practică de ariergardă.

Dar dacă trebuie să luăm asupra noastră organizarea demascării guvernului într-adevăr în faţa întregului popor, atunci prin ce se va exprima caracterul de clasă al mişcării noastre? — ne va întreba şi ne întreabă chiar de pe acum adeptul excesiv de zelos al „unei strînse legături organice cu lupta proletară". — Ei bine, acest caracter se va exprima tocmai prin faptul că demascările în faţa întregului popor vor fi organizate de noi, social-democraţii; prin faptul că elucidarea tuturor problemelor ridicate de agitaţie se va face în spirit social-democrat consecvent, fără nici un fel de îngăduinţă faţă de orice denaturare, fie ea intenţionată sau neintenţionată, a marxismului; — prin faptul că această agitaţie politică multilaterală va fi desfăşurată de un partid care uneşte într-un tot indisolubil şi ofensiva împotriva guvernului în numele întregului popor, şi educaţia revolu-

www.dacoromanica.ro

ţionară a proletariatului, păstrîndu-şi în acelaşi timp independenţa politică, şi conducerea luptei economice a clasei muncitoare, şi utilizarea ciocnirilor spontane dintre aceasta şi exploatatorii ei, ciocniri care ridică la luptă şi atrag în lagărul nostru noi şi noi pături ale proletariatului!

Dar una dintre trăsăturile cele mai caracteristice ale „economismului" este tocmai faptul că nu înţelege această legătură — mai mult: această coincidenţă dintre nevoia cea mai vitală a proletariatului (educarea politică multilaterală prin agitaţie politică şi demascări politice) şi nevoile mişcării general-democratice. Această neînţelegere se vădeşte nu numai în frazele „martînoviste", dar şi în referirile, identice ca sens cu aceste fraze, la un pretins punct de vedere de clasă. Iată, de pildă, cum se exprimă în legătură cu aceasta autorii scrisorii „economiste" din nr. 12 al „Iskrei" *: „Acelaşi principal neajuns al «Iskrei» (supraaprecierea ideologiei) este şi cauza inconsecvenţei ei în problema atitudinii social-democraţiei faţă de diferitele clase şi curente sociale. Rezolvînd pe baza unor consideraţii teoretice . . ." (şi nu pe baza „creşterii sarcinilor partidului care cresc împreună cu partidul" . . .) „problema trecerii imediate la lupta împotriva absolutismului şi simţind, probabil, cît de grea este această sarcină pentru muncitori în actuala stare de lucruri" . . . (şi nu numai simţind, ci ştiind foarte bine că muncitorilor această sarcină li se pare mai puţin grea decît intelectualilor „economişti", care se îngrijesc de muncitori ca de nişte copii mici, deoarece muncitorii sînt gata să lupte chiar şi pentru revendicări care, ca să folosim limbajul incomparabilului Martînov, nu le promit nici un fel de „rezultate palpabile") . . ., „dar întrucît nu are răbdare să aştepte pînă ce muncitorii vor acumula forţele necesare pentru această luptă, «Iskra» începe să caute aliaţi în rîndurile liberalilor şi ale intelectualilor . . ."

---

* Din cauza lipsei de spaţiu n-am putut să răspundem pe larg în „Iskra" la această scrisoare foarte caracteristică pentru „economişti". Apariţia ei ne-a bucurat foarte mult, căci vorbăria despre inconsecvenţa „Iskrei" în ceea ce priveşte punctul de vedere de clasă ne ajunsese de multă vreme la ureche şi din cele mai diferite părţi, şi căutam numai un prilej potrivit sau o formulare precisă a acestei învinuiri curente pentru a-i răspunde. Iar noi sîntem obişnuiţi ca la atacuri să răspundem nu apărîndu-ne, ci contraatacînd.

www.dacoromanica.ro

Da, dă, noi într-adevăr ne-am pierdut orice „răbdare" tot „aşteptînd" acea vreme fericită pe care de mult, de mult de tot ne-au promis-o „împăciuitorii" de tot felul, acea vreme în care „economiştii" noştri vor înceta să mai atribuie muncitorilor propria *lor* stare de înapoiere, să mai justifice lipsa lor de energie prin pretinsa lipsă de forţe a muncitorilor. Îi întrebăm pe „economiştii" noştri: în ce trebuie să constea „această acumulare de forţe, necesare pentru luptă, de către muncitori"? Nu este oare evident că trebuie să constea în educarea politică a muncitorilor, în demascarea în faţa lor a *tuturor* aspectelor abjectului nostru absolutism? Şi nu este oare limpede că *tocmai pentru această muncă* avem nevoie de „aliaţi din rîndurile liberalilor şi ale intelectualilor", gata să participe alături de noi la demascarea campaniei politice pornite împotriva zemţilor, învăţătorilor, statisticienilor, studenţilor etc.? Să fie oare într-adevăr chiar atît de greu să înţelegi această grozav de „complicată chestie"? Oare P. B. Akselrod nu vă spune mereu, încă din 1897: „Îndeplinirea sarcinii social-democraţilor ruşi de a dobîndi adepţi şi aliaţi direcţi sau indirecţi în rîndurile claselor neproletare depinde în primul rînd şi mai ales de caracterul activităţii propagandistice duse în rîndurile proletariatului însuşi"? [63] Or, martînovii şi ceilalţi „economişti" continuă totuşi să-şi închipuie lucrurile în aşa fel, ca şi cum muncitorii ar trebui *mai întîi* să acumuleze forţe (pentru politica trade-unionistă) „prin lupta economică împotriva patronilor şi guvernului", şi abia *apoi* „să treacă", probabil, de la „cultivarea combativităţii" în spirit trade-unionist la combativitatea social-democrată!

„. . . În căutările ei — continuă „economiştii" — «Iskra» deseori se abate de la punctul de vedere de clasă, estompînd contradicţiile de clasă şi punînd pe primul plan caracterul general al nemulţumirii stîrnite de guvern, deşi la «aliaţi» cauzele şi gradul acestei nemulţumiri diferă foarte mult. Aşa este, de pildă, atitudinea «Iskrei» faţă de zemstve". . . „«Iskra» — pretind ei — promite nobililor nemulţumiţi de pomenile guvernului ajutorul clasei muncitoare, fără să sufle nici un cuvînt despre deosebirile de clasă dintre aceste pături ale populaţiei". Dacă cititorul va consulta articolele „Absolutismul şi zemstvele" (nr. 2 şi 4 din „Iskra") [64], la

www.dacoromanica.ro

care, *probabil*, se referă autorii scrisorii, el va vedea că aceste articole * se ocupă de atitudinea *guvernului* față de „agitația blajină a zemstvelor cu caracterul lor corporatist-birocratic", față de „activitatea chiar și a claselor avute". În aceste articole se spune că muncitorul nu poate privi cu indiferență lupta guvernului împotriva zemstvelor, iar zemții sînt îndemnați să renunțe la discursurile lor blajine și să-și spună cuvîntul ferm și tăios atunci cînd în fața guvernului se va ridica, în toată forța sa, social-democrația revoluționară. Cu ce nu sînt aici de acord autorii scrisorii — nu se știe. Cred ei oare că muncitorul „nu va înțelege" cuvintele: „clasele avute" și „zemstvele cu caracterul lor corporatist-birocratic"? — că *a îmboldi* zemstvele să treacă de la cuvinte blajine la cuvinte tăioase înseamnă o „supraapreciere a ideologiei"? Își închipuie ei oare că muncitorii vor putea „acumula forțe" pentru lupta împotriva absolutismului dacă nu vor ști care este atitudinea absolutismului *și* față de zemstve? Nici asta nu se știe. Un lucru este limpede: că autorii scrisorii au o idee foarte vagă despre sarcinile politice ale social-democrației. Aceasta reiese și mai clar din fraza lor: „Aceeași este" (adică tot așa „estompează contradicțiile de clasă") „atitudinea «Iskrei» și față de mișcarea studențească". În loc să îndemnăm pe muncitori să declare printr-o demonstrație publică că adevăratul focar al samavolniciei, al nelegiuirilor și al dezmățului nu este studențimea, ci guvernul rus (nr. 2 al „Iskrei" **), noi ar fi trebuit, probabil, să publicăm reflecții în spiritul ziarului „Raboceaia Mîsl"! Și cei care exprimă asemenea idei sînt social-democrați, și asta în toamna anului 1901, după evenimentele din februarie și martie, în ajunul unui nou avînt al mișcării studențești, care arată că și în acest domeniu „spontaneitatea" protestului împotriva absolutismului *o ia înaintea* conducerii conștiente a mișcării către social-democrație. Pornirea spontană a muncitorilor de a lua apărarea studenților maltratați de poliție și de

* Iar *între* aceste articole a apărut (în nr. 3 al „Iskrei") un articol care se ocupa în mod special de antagonismele de clasă existente în satul nostru. (Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 421—429. — *Nota red.*)

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

cazaci o ia înaintea activității conștiente a organizației social-democrate!

„Or, în alte articole — continuă autorii scrisorii — «Iskra» condamnă cu asprime orice compromis și apără, de pildă, atitudinea intransigentă a guesdiștilor". Sfătuim pe oamenii care, atunci cînd este vorba de divergențele din rîndurile social-democraților de astăzi, fac de obicei, cu atîta încredere în sine și cu atîta ușurință, afirmația că aceste divergențe nu sînt esențiale și nu justifică o sciziune, — să se gîndească bine la aceste cuvinte. Este oare cu putință ca oamenii care susțin că am făcut extrem de puțin în direcția explicării ostilității absolutismului față de cele mai diferite clase, în direcția informării muncitorilor asupra atitudinii opoziționiste a celor mai diferite pături față de absolutism, — și oamenii care văd în acest lucru un „compromis", evident un compromis cu teoria „luptei economice împotriva patronilor și guvernului", să desfășoare în cadrul aceleiași organizații o activitate încununată de succes?

Noi am vorbit, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la dezrobirea țăranilor, despre necesitatea de a introduce lupta de clasă la țară (nr. 3) *, iar în legătură cu memoriul secret al lui Witte am vorbit despre. incompatibilitatea dintre autonomia administrativă și absolutism (nr. 4); am atacat, în legătură cu noua lege, mentalitatea iobăgistă a moșierilor și a guvernului care se află în slujba lor (nr. 8) ** și am salutat congresul ilegal al zemstvelor, îndemnîndu-i pe zemți să renunțe la demersurile lor umile și să treacă la luptă (nr. 8) ***; — i-am îmbărbătat pe studenții care începeau să înțeleagă necesitatea luptei politice și să treacă la această luptă (nr. 3), și în același timp am biciuit „neînțelegerea stupidă" de care dădeau dovadă adepții mișcării „numai studențești", care îndemnau pe studenți să nu participe la demonstrațiile de stradă (nr. 3, pe marginea apelului Comitetului executiv al studențimii din Moscova din 25 februarie); — am demascat „iluziile absurde" și

* Op. cit., pag. 421—429.

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 86—91. — *Nota red.*

*** Vezi op. cit., pag. 92—93.

www.dacoromanica.ro

„fățărnicia abjectă" a vîclenilor liberali de la ziarul „Rossiia"[65] (nr. 5) și în același timp am înfierat teroarea polițienească dezlănțuită de guvern, care „reprimă publiciști pașnici, profesori și savanți bătrîni, cunoscuți militanți liberali ai zemstvei" (nr. 5 — „Atacul polițienesc împotriva publicisticii")[66]; am demascat adevărata semnificație a programului „de preocupare a statului de bunăstarea muncitorilor" și am salutat „mărturisirea prețioasă" că „e mai bine să preîntîmpini prin transformări de sus revendicarea acestora de jos, decît să aștepți să fie prezentată o asemenea revendicare" (nr. 6)*; — am îmbărbătat pe statisticienii protestatari (nr. 7) și am blamat pe statisticienii-spărgători de grevă (nr. 9)[67]. Cine consideră că această tactică înseamnă o întunecare a conștiinței de clasă a proletariatului și *un compromis cu liberalismul*, dovedește că nu înțelege de loc sensul adevărat al programului „Credo"-ului și că de facto *aplică tocmai acest program*, oricît s-ar lepăda de el! Pentru că *prin aceasta* împinge social-democrația spre „lupta economică împotriva patronilor și guvernului" și *capitulează în fața liberalismului*, renunțînd la sarcina de a interveni activ în *fiecare* problemă „liberală" și de a-și preciza atitudinea *sa proprie*, social-democrată, față de această problemă.

f) ÎNCĂ O DATĂ „CALOMNIATORI", ÎNCĂ O DATĂ „MISTIFICATORI"

Aceste cuvinte amabile aparțin, după cum își amintește cititorul, revistei „Rabocee Delo", care răspunde în felul acesta la învinuirea noastră că „în mod indirect pregătește terenul pentru transformarea mișcării muncitorești într-o unealtă a democrației burgheze". În naivitatea sa, „Rabocee Delo" a ajuns la concluzia că această învinuire nu este altceva decît o ieșire polemică: dogmaticii ăștia haini și-au pus în gînd — își zic ei — să ne spună tot felul de lucruri neplăcute; și ce poate fi mai neplăcut decît să fii o unealtă a democrației burgheze? Și iată că apare o „dezmințire" tipărită cu caractere aldine: „calomnie crasă" („Două congrese", pag. 30), „mistificare" (31), „mascaradă" (33), „Rabocee Delo", ca și Jupiter (deși nu prea seamănă cu

* Vezi op. cit., pag. 78.

www.dacoromanica.ro

Jupiter), se supără tocmai pentru că n-are dreptate, dovedind prin înjurăturile sale pripite că nu este în stare să urmărească înlănţuirea de idei a adversarilor săi. Or, e de ajuns să gîndeşti puţin ca să înţelegi de ce *orice* ploconire în faţa spontaneităţii mişcării de masă, *orice* coborîre a politicii social-democrate la nivelul politicii trade-unioniste înseamnă tocmai pregătirea terenului pentru transformarea mişcării muncitoreşti într-o unealtă a democraţiei burgheze. Mişcarea muncitorească spontană ca atare este în stare să creeze (şi creează inevitabil) numai trade-unionism, iar politica trade-unionistă a clasei muncitoare este tocmai politica burgheză a clasei muncitoare. Participarea clasei muncitoare la lupta politică şi chiar la revoluţia politică nu face nicidecum din politica ei o politică social-democrată. Nu cumva „Rabocee Delo" are de gînd să conteste acest lucru? Nu cumva are de gînd ca, în sfîrşit, să expună în faţa tuturor, deschis şi fără subterfugii, punctul ei de vedere în problemele acute ale social-democraţiei internaţionale şi ruse? — O nu, ea n-are de gînd să facă vreodată aşa ceva, pentru că ea este o adeptă credincioasă a metodei care poate fi numită metoda „de a străluci prin absenţă". Nu ştiu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut. Noi nu sîntem „economişti", „Raboceaia Mîsl" nu înseamnă „economism", în general în Rusia nu există „economism". Este o metodă foarte abilă şi „politică", care are un singur mic neajuns, şi anume că organelor care o practică li se aplică de obicei epitetul: „cu ce vă putem servi?"

„Rabocee Delo" crede că în general în Rusia democraţia burgheză este o „fantomă" („Două congrese", pag. 32) *. Fericiţi oameni! Ca şi struţul, ei îşi ascund capul sub aripă şi îşi închipuie că aceasta face să dispară tot ce există în jurul lor. Toată seria de publicişti liberali care în fiecare lună îşi strigă în gura mare triumful lor în legătură cu

* În legătură cu aceasta, se invocă „condiţiile concrete din Rusia care împing în mod fatal mişcarea muncitorească pe calea revoluţionară". Nu vor oamenii aştia să înţeleagă că o cale revoluţionară a mişcării muncitoreşti poate fi şi o cale ne-social-democrată. Doar în timpul absolutismului, întreaga burghezie din Europa occidentală „împingea", şi împingea în mod conştient, pe muncitori pe calea revoluţionară. Noi însă, social-democraţii, nu ne putem mulţumi cu aceasta. Şi dacă coborîm prin ceva politica social-democrată la nivelul unei politici spontane, trade-unioniste, prin aceasta nu facem altceva decît jocul democraţiei burgheze.

www.dacoromanica.ro

descompunerea, ba chiar cu dispariția marxismului; toată seria de ziare liberale („S.—PB. Vedomosti" [68], „Russkie Vedomosti" [69] și multe altele) care încurajează pe liberalii ce aduc muncitorilor concepția brentanistă cu privire la lupta de clasă [70] și concepția trade-unionistă cu privire la politică; — întreaga pleiadă de critici ai marxismului, ale căror adevărate tendințe le-a dezvăluit atît de bine „Credo" și ale căror mărfuri literare sînt singurele care circulă nestingherite prin toată Rusia; — înviorarea curentelor revoluționare *ne*-social-democrate, îndeosebi după evenimentele din februarie și martie, — toate acestea nu sînt, probabil, decît o fantomă! Toate acestea n-au nici în clin, nici în mînecă cu democrația burgheză!

„Rabocee Delo", ca și autorii scrisorii „economiste" din nr. 12 al „Iskrei", ar trebui „să se întrebe de ce evenimentele din primăvară au provocat o asemenea înviorare a curentelor revoluționare ne-social-democrate, în loc să determine o creștere a autorității și a prestigiului social-democrației?" — Pentru că noi n-am fost la înălțimea sarcinii noastre, pentru că masele muncitorești s-au dovedit a fi mai combative decît noi și pentru că n-am avut conducători și organizatori revoluționari destul de pregătiți care să cunoască bine starea de spirit a tuturor păturilor opoziționiste, să fie în stare să se situeze în fruntea mișcării și să transforme demonstrația spontană într-o demonstrație politică, să lărgească caracterul ei politic etc. În asemenea condiții, de rămînerea noastră în urmă se vor folosi în mod inevitabil revoluționarii ne-social-democrați mai activi, mai energici; iar muncitorii — cu oricîtă abnegație și energie ar lupta împotriva poliției și armatei, oricît de revoluționar ar acționa — nu vor fi decît o forță care îi sprijină pe acești revoluționari ne-social-democrați, vor fi o ariergardă a democrației burgheze, și nu o avangardă social-democrată. Să luăm social-democrația germană, de la care „economiștii" noștri nu vor să împrumute decît părțile slabe. De ce în Germania nu are loc *nici un* eveniment politic care să nu influențeze tot mai mult și mai mult în sensul creșterii autorității și prestigiului social-democrației? Pentru că social-democrația este întotdeauna în fruntea tuturor în ceea ce privește aprecierea revoluționară a fiecărui eveni-

www.dacoromanica.ro

ment şi susţinerea oricărui protest împotriva samavolniciei. Ea nu se lasă îmbătată de raţionamentul că lupta economică îi va face pe muncitori să se lovească de problema lipsei lor de drepturi şi că condiţiile concrete împing în mod fatal mişcarea muncitorească pe calea revoluţionară. Ea intervine în toate domeniile şi în toate problemele vieţii sociale şi politice; ea intervine şi atunci cînd Wilhelm nu vrea să confirme în funcţia de primar pe un progresist burghez („economiştii" noştri n-au reuşit încă să-i lămurească pe germani că în fond aceasta înseamnă un compromis cu liberalismul!), şi atunci cînd este vorba de promulgarea unei legi împotriva scrierilor şi tablourilor „imorale" sau de influenţarea de către guvern a alegerilor de profesori etc. etc. Pretutindeni social-democraţii sînt în fruntea tuturor, trezind nemulţumirea politică a tuturor claselor, dezmeticindu-i pe cei adormiţi, îmboldind pe cei rămaşi în urmă, furnizînd tot felul de material pentru dezvoltarea conştiinţei politice şi a combativităţii politice a proletariatului. Şi rezultatul este că pînă şi duşmanii conştienţi ai socialismului încep să se pătrundă de respect faţă de acest luptător politic de avangardă, şi nu rareori se întîmplă ca un document important, provenit nu numai din sferele burgheze, dar chiar şi din cele ale birocraţiei sau din cele ale curţii, să nimerească, ca prin minune, în redacţia lui „Vorwärts".

Acesta este secretul acelei „contradicţii" aparente care depăşeşte în aşa măsură puterea de înţelegere a revistei „Rabocee Delo", încît nu-i rămîne decît să ridice braţele la cer şi să strige: „mascaradă"! Şi într-adevăr, închipuiţi-vă: noi, „Rabocee Delo", punem *pe primul plan* mişcarea muncitorească *de masă* (şi tipărim acest lucru cu caractere aldine!), noi punem în gardă pe toată lumea împotriva minimalizării importanţei elementului spontan, noi vrem să imprimăm luptei economice însăşi, *însăşi*, *însăşi* un caracter politic, noi vrem să rămînem în strînsă legătură organică cu lupta proletară! Şi după toate astea ni se spune că pregătim terenul pentru transformarea mişcării muncitoreşti într-o unealtă a democraţiei burgheze. Şi cine spune asta? Oameni care fac un „compromis" cu liberalismul, care se amestecă în orice problemă „liberală" (ce lipsă de înţelegere

www.dacoromanica.ro

a „legăturii organice cu lupta proletară"!), care dau atîta atenţie şi studenţilor şi chiar (ce oroare!) zemţilor! Oameni care în general vor să-şi consacre forţele într-o proporţie mai mare (în comparaţie cu „economiştii") activităţii în rîndurile claselor neproletare ale populaţiei! Nu este asta o „mascaradă"??

Sărmana „Rabocee Delo"! Va ajunge ea cîndva să înţeleagă această complicată chestiune?

IV

METODELE PRIMITIVE ALE ECONOMIŞTILOR ŞI ORGANIZAŢIA DE REVOLUŢIONARI

Afirmaţiile revistei „Rabocee Delo" analizate de noi mai sus, şi anume că lupta economică este mijlocul de agitaţie politică cel mai larg utilizabil, că în prezent sarcina noastră este de a imprima luptei economice însăşi un caracter politic etc., vădesc o înţelegere îngustă nu numai a sarcinilor noastre politice, ci şi a sarcinilor noastre *organizatorice*. Pentru „lupta economică împotriva patronilor şi guvernului" nu este nicidecum necesară — şi de aceea în cursul unei astfel de lupte nici nu se poate forma — o organizaţie centralizată, pe întreaga Rusie, care să unească într-un singur asalt comun absolut toate manifestările de opoziţie politică, de protest şi de revoltă, o organizaţie alcătuită din revoluţionari de profesie şi condusă de adevăraţi conducători politici ai întregului popor. De altfel, acest lucru este limpede. Caracterul organizării oricărei instituţii este determinat în mod firesc şi inevitabil de conţinutul activităţii acestei instituţii. De aceea „Rabocee Delo", prin afirmaţiile sale analizate mai sus, consfinţeşte şi legitimează nu numai îngustimea activităţii politice, ci şi îngustimea muncii organizatorice. Şi în cazul de faţă, ca şi întotdeauna, „Rabocee Delo" apare ca un organ a cărui conştiinţă capitulează în faţa spontaneităţii. Or, ploconirea în faţa formelor organizatorice care se dezvoltă spontan, faptul că nu sîntem conştienţi că munca noastră organizatorică este atît de îngustă şi de primitivă, că sîntem încă atît de „meşteşugari" în acest

www.dacoromanica.ro

domeniu important, faptul că ne lipseşte această conştiinţă, spun, constituie o adevărată boală a mişcării noastre. Nu este o boală a declinului, ci o boală de creştere, asta se înţelege de la sine. Dar tocmai acum, cînd pe noi, conducătorii şi organizatorii mişcării, valul revoltei spontane, am putea spune, ne copleşeşte, este deosebit de necesară lupta neîmpăcată împotriva oricărei apărări a stării noastre de înapoiere, împotriva oricărei legitimări a îngustimii manifestată în acest domeniu; tocmai acum este deosebit de necesar să trezim în fiecare dintre cei care participă sau care au de gînd să participe la munca practică nemulţumirea faţă de *metodele primitive* care domnesc la noi şi hotărîrea nestrămutată de a ne debarasa de ele.

a) CE ÎNSEAMNĂ METODE PRIMITIVE?

Vom încerca să răspundem la această întrebare zugrăvind un mic tablou al activităţii unui cerc tipic social-democrat de prin anii 1894—1901. Am mai semnalat că în acea perioadă tineretul studios era atras în masă de marxism. Bineînţeles că marxismul îl atrăgea nu numai ca teorie, ba chiar nu atît ca teorie, cît ca răspuns la întrebarea: „ce-i de făcut?", ca o chemare de a porni la luptă împotriva duşmanului. Şi noii luptători porneau la luptă cu o pregătire şi cu un armament uimitor de primitive. În cele mai multe cazuri nu aveau aproape nici un fel de armament şi absolut nici o pregătire. Porneau la război cum ar porni ţăranul de la plug, luînd cu el numai o bîtă. Un cerc de studenţi, fără nici o legătură cu cercurile din alte localităţi sau măcar din alte părţi ale oraşului (sau din alte instituţii de învăţămînt), fără să fi organizat cîtuşi de puţin diferitele părţi ale muncii revoluţionare, fără nici un plan sistematic de activitate pentru o perioadă de timp cît de cît îndelungată, intră în legătură cu muncitorii şi porneşte la treabă. Cercul desfăşoară treptat o propagandă şi o agitaţie din ce în ce mai largă, îşi atrage, prin simplul fapt că acţionează, simpatia unor straturi muncitoreşti destul de largi, simpatia unei oarecare părţi din societatea cultă, care le procură bani şi pune „Comitetului" la dispoziţie noi şi noi grupuri de tineri. Creşte puterea de atracţie

www.dacoromanica.ro

a comitetului (sau a uniunii de luptă), creşte amploarea activităţii lui, şi el îşi lărgeşte această activitate în mod absolut spontan: aceiaşi oameni care cu un an sau cu cîteva luni în urmă îşi puneau în cercurile studenţeşti întrebarea: „încotro să mergem?", care stabileau şi întreţineau legături cu muncitorii, care întocmeau şi lansau manifeste, încep să stabilească legături cu alte grupuri de revoluţionari, procură literatură, se apucă să scoată un ziar local, încep să vorbească despre organizarea unei demonstraţii, trec, în sfîrşit, la operaţii făţişe de luptă (iar asemenea operaţii făţişe de luptă pot fi, în funcţie de împrejurări, şi primul manifest agitatoric, şi primul număr de ziar, şi prima demonstraţie). Şi, de obicei, aceste operaţii atrag după ele, chiar din momentul în care au fost începute, o cădere imediată şi totală. O cădere imediată şi totală tocmai pentru că aceste operaţii de luptă nu erau rezultatul unui plan sistematic de luptă îndelungată şi perseverentă, al unui plan chibzuit de mai înainte şi pregătit pe îndelete, ci erau pur şi simplu rezultatul creşterii spontane a activităţii care se desfăşura, conform tradiţiei, în cercuri; pentru că poliţia cunoştea aproape întotdeauna, cum e şi firesc, pe principalii militanţi ai mişcării locale, care „s-au recomandat" ca atare încă de pe băncile facultăţii, şi nu aştepta decît momentul potrivit pentru a face arestări în masă, lăsînd intenţionat cercul să crească şi să se lărgească, ca să aibă un corpus delicti palpabil, şi lăsînd intenţionat întotdeauna „de sămînţă" (după expresia tehnică folosită, pe cîte ştiu eu, atît de ai noştri cît şi de jandarmi) cîteva persoane cunoscute ei. Un război ca acesta poate fi comparat cu un atac pornit de cete de ţărani înarmaţi cu bîte împotriva unei armate moderne. Şi nu putem decît să ne mirăm de vitalitatea acestei mişcări, care se extindea, creştea şi repurta victorii în ciuda acestei totale lipse de pregătire a luptătorilor. Ce-i drept, din punct de vedere istoric, primitivitatea armamentului era la început nu numai inevitabilă, ci *chiar legitimă*, ca o condiţie pentru atragerea largă a luptătorilor. Dar de îndată ce au început operaţii de luptă serioase (şi ele au început, de fapt, o dată cu grevele din vara anului 1896), lipsurile organizaţiei noastre de luptă au început să se facă simţite din ce în ce

www.dacoromanica.ro

mai mult. Guvernul, care la început s-a zăpăcit şi a făcut o serie de greşeli (de pildă, apelurile către opinia publică în care se descriau fărădelegile săvîrşite de socialişti, sau expulzarea din capitale a unor muncitori şi trimiterea lor în centrele industriale din provincie), s-a adaptat repede la noile condiţii de luptă şi a ştiut să plaseze la locurile cuvenite detaşamentele sale de provocatori, spioni şi jandarmi, înarmate cu tot felul de mijloace perfecţionate. Pogromurile au început să se repete atît de frecvent şi să lovească un număr atît de mare de persoane, să măture în aşa măsură cercurile locale, încît masa muncitorească îşi pierdea literalmente toţi conducătorii, mişcarea căpăta un caracter extrem de discontinuu, neputîndu-se stabili nici o continuitate şi legătură în muncă. Faptul că militanţii locali erau din cale-afară de răzleţiţi, compoziţia întîmplătoare a cercurilor, lipsa de pregătire şi îngustimea de orizont în domeniul problemelor teoretice, politice şi organizatorice, — toate acestea reprezentau consecinţa inevitabilă a condiţiilor descrise mai sus. Lucrurile au mers pînă acolo, încît din pricina că nu sîntem îndeajuns de fermi şi de conspirativi, în unele locuri muncitorii devin neîncrezători faţă de intelectuali şi încep să-i ocolească: prin excesiva lor nechibzuinţă, zic ei, intelectualii ne duc la căderi!

Oricine cunoaşte cît de cît mişcarea ştie că folosirea acestor metode primitive a început să fie, în sfîrşit, resimţită ca o boală de către orice social-democrat care gîndeşte. Şi pentru ca cititorul care nu cunoaşte mişcarea să nu creadă că noi „construim" în mod artificial un stadiu deosebit sau o boală deosebită a mişcării, ne vom referi la martorul pe care l-am mai amintit. Rugăm să nu ni se ia în nume de rău acest lung citat.

„Dacă trecerea treptată la o activitate practică pe scară mai largă — scrie B—v în „Rabocee Delo" nr. 6 —, trecere care este în funcţie directă de perioada generală de tranziţie pe care o trăieşte mişcarea muncitorească rusă, constituie o trăsătură caracteristică... în mecanismul general al revoluţiei muncitoreşti ruse, mai există şi o altă trăsătură, nu mai puţin interesantă. Ne referim la *lipsa generală de forţe revoluţionare capabile de acţiune* *, lipsă care se resimte nu numai la Petersburg, ci şi în toată Rusia. O dată

* Subliniat peste tot de noi.

www.dacoromanica.ro

cu înviorarea generală a mişcării muncitoreşti, cu dezvoltarea generală a masei muncitoreşti, cu cazurile de grevă din ce în ce mai frecvente, cu lupta de masă a muncitorilor din ce în ce mai făţişă, care face să se înteţească prigoana guvernamentală, arestările, expulzările şi deportările, această *lipsă de forţe revoluţionare calificate devine tot mai vizibilă şi influenţează*, indiscutabil, *asupra profunzimii şi caracterului general al mişcării*. Au loc numeroase greve asupra cărora organizaţiile revoluţionare nu exercită o influenţă puternică şi directă... se resimte lipsa de manifeste agitatorice şi de literatură ilegală... cercurile muncitoreşti rămîn fără agitatori... Pe lîngă aceasta se remarcă şi lipsa permanentă de bani. Într-un cuvînt, *creşterea mişcării muncitoreşti o ia înaintea creşterii şi dezvoltării organizaţiilor revoluţionare*. Efectivul de revoluţionari militanţi este prea neînsemnat pentru a concentra în mîinile sale influenţa asupra întregii mase muncitoreşti care se frămîntă şi pentru a da tuturor frămîntărilor măcar o aparenţă de coordonare şi de organizare... Diferitele cercuri, diferiţii revoluţionari nu sînt grupaţi, nu sînt uniţi, nu alcătuiesc o organizaţie unitară, puternică şi disciplinată, cu părţi dezvoltate în mod sistematic"... Şi după ce arată că apariţia imediată a unor cercuri noi în locul celor distruse „dovedeşte numai vitalitatea mişcării..., dar nu vădeşte încă existenţa unui număr îndestulător de militanţi revoluţionari întru totul corespunzători", autorul conchide: „Lipsa de pregătire practică a revoluţionarilor din Petersburg se face simţită şi în rezultatele muncii lor. Ultimele procese, îndeosebi procesul grupului «Autoeliberarea» şi cel al grupului «Lupta muncii împotriva capitalului»[71], au arătat limpede că un agitator tînăr care nu cunoaşte în amănunt condiţiile de muncă şi, prin urmare, nici cele de agitaţie de la fabrica respectivă, care nu cunoaşte principiile conspiraţiei şi şi-a însuşit numai concepţiile generale ale social-democraţiei" (şi le-a însuşit oare?) „poate să lucreze cel mult 4, 5, 6 luni. Apoi vine arestarea, care atrage deseori după sine distrugerea întregii organizaţii sau cel puţin a unei părţi a ei. Se pune întrebarea: e cu putinţă ca un grup a cărui existenţă nu durează mai mult de cîteva luni să aibă o activitate rodnică şi încununată de succes? Evident că lipsurile organizaţiilor existente nu pot fi puse în întregime pe seama perioadei de trecere... evident că un rol important are aici componenţa, sub raport numeric şi mai ales calitativ, a organizaţiilor care activează, şi prima sarcină a social-democraţilor noştri... trebuie să fie *unirea reală a organizaţiilor şi selecţionarea riguroasă a membrilor lor*".

b) METODELE PRIMITIVE ŞI ECONOMISMUL

Trebuie să ne oprim acum asupra unei probleme pe care şi-o pune, desigur, fiecare cititor. Se poate oare stabili o legătură între aceste metode primitive, ca boală de creştere proprie *întregii* mişcări, şi „economismul", ca *unul* dintre curentele existente în cadrul social-democraţiei ruse? Noi credem că da. Lipsa de pregătire practică, lipsa de pricepere în munca organizatorică ne sînt într-adevăr comune *nouă tuturor*, inclusiv acelora care de la bun început s-au

www.dacoromanica.ro

situat ferm pe punctul de vedere al marxismului revoluționar. Și pentru lipsa de pregătire ca atare, desigur că nimeni n-ar putea să-i învinuiască pe practicieni. Dar, în afară de lipsa de pregătire, în noțiunea de „metode primitive" mai intră și altceva: caracterul îngust al muncii revoluționare în general, neînțelegerea faptului că această muncă îngustă nu permite formarea unei bune organizații de revoluționari, în sfîrșit — și asta-i principalul — încercările de a justifica această îngustime și de a o ridica la rangul unei „teorii" speciale, adică ploconirea și în acest domeniu în fața spontaneității. Din moment ce s-au ivit aceste încercări, a devenit neîndoios că metodele primitive sînt legate de „economism" și că nu ne putem debarasa de îngustimea activității noastre organizatorice dacă nu ne vom debarasa de „economism" în general (adică de înțelegerea îngustă atît a teoriei marxismului cît și a rolului social-democrației și a sarcinilor ei politice). Iar aceste încercări s-au manifestat în două direcții. Unii au început să spună: masa muncitorească n-a formulat încă ea însăși sarcini politice atît de ample și de combative ca acelea pe care i le „impun" revoluționarii; ea mai trebuie să lupte pentru revendicări politice *imediate*, să ducă „lupta economică împotriva patronilor și guvernului" * (și acestei lupte „accesibile" mișcării de masă îi corespunde, firește, și o organizație „accesibilă" chiar și tineretului celui mai nepregătit). Alții, care nu admit nici un fel de „dezvoltare treptată", au început să spună: este posibil și necesar „să înfăptuim revoluția politică", dar pentru aceasta nu e de loc nevoie de crearea unei organizații puternice de revoluționari care să educe proletariatul printr-o luptă fermă și perseverentă; pentru aceasta este de ajuns să punem mîna cu toții pe bîta „accesibilă" și bine cunoscută. Ca să vorbim fără alegorii — să facem o grevă generală ** sau să îmboldim mersul „molatic" al mișcării muncitorești cu ajutorul „terorii ca mijloc de excitație" ***. Amîndouă aceste curente — și oportuniștii și „revoluționiștii" — capitulează în fața

* „Raboceaia Misl" și „Rabocee Delo", îndeosebi „Răspuns" lui Plehanov.

** Broșura: „Cine va înfăptui revoluția politică?" din culegerea „Proletarskaia Borba", editată în Rusia. A fost retipărită și de Comitetul organizației Kiev.

*** „Reînvierea revoluționarismului" și „Svoboda".

www.dacoromanica.ro

metodelor primitive dominante; ei nu cred că e cu putinţă să ne debarasăm de ele, nu înţeleg care e prima şi cea mai imperioasă sarcină practică a noastră: de a crea *o organizaţie de revoluţionari*, capabilă să asigure luptei politice energie, stabilitate şi continuitate.

Am citat mai sus cuvintele lui B—v: „creşterea mişcării muncitoreşti o ia înaintea creşterii şi dezvoltării organizaţiilor revoluţionare". Această „comunicare preţioasă a unui observator direct" (aprecierea făcută de redacţia revistei „Rabocee Delo" articolului lui B—v) are pentru noi o valoare dublă. Ea arată că am avut dreptate considerînd că principala cauză a actualei crize din cadrul social-democraţiei ruse este *rămînerea în urmă a conducătorilor* (a „ideologilor", a revoluţionarilor, a social-democraţilor) faţă de *avîntul spontan al maselor*. Ea arată că toate aceste raţionamente ale autorilor scrisorii „economiste" (din nr. 12 al „Iskrei"), ale lui B. Kricevski şi Martînov, cu privire la primejdia pe care o prezintă diminuarea importanţei elementului spontan, a luptei mărunte de zi cu zi, cu privire la tactica-proces etc., înseamnă tocmai preamărirea şi apărarea metodelor primitive. Oamenii aceştia, care nu pot rosti cuvîntul „teoretician" fără o grimasă de dispreţ, care numesc „simţ al realităţii" îngenuncherea lor în faţa lipsei de pregătire practică şi a înapoierii, dovedesc de fapt că nu înţeleg cele mai imperioase sarcini *practice* care stau în faţa noastră. Unor oameni rămaşi în urmă ei le strigă: ţineţi pasul! n-o luaţi înainte! Unor oameni care suferă de lipsă de energie şi iniţiativă în munca organizatorică, de lipsa unor „planuri" de organizare amplă şi îndrăzneaţă, ei le strigă: „tactica e un proces!" Păcatul nostru cel mai mare constă în *coborîrea* sarcinilor noastre politice *şi organizatorice* la nivelul intereselor imediate, „palpabile", „concrete" ale luptei economice de fiecare zi, iar ei găsesc de cuviinţă să ne cînte într-una: trebuie să imprimăm luptei economice însăşi un caracter politic! Repet: este acelaşi „simţ al realităţii" ca cel de care dădea dovadă eroul eposului popular care, văzînd un cortegiu funebru, a strigat: „azi unul, mîine zece!".

Amintiţi-vă cu ce neasemuită aroganţă, cu adevărat „narcisiană", îl învăţau înţelepţii aceştia pe Plehanov:

www.dacoromanica.ro

„*cercurilor* muncitoreşti în general (sic!) le sînt inaccesibile sarcinile politice în sensul real, *practic* al acestui cuvînt, adică în sensul unei lupte practice adecvate şi efective pentru revendicări politice" („Răspunsul redacţiei revistei «Rabocee Delo»", pag. 24.) Există cercuri de toată mîna, domnilor! Unui cerc care foloseşte metode „meşteşugăreşti", desigur că sarcinile politice îi sînt inaccesibile atîta vreme cît membrii acestui cerc nu-şi dau seama că folosesc metode primitive şi nu se dezbară de ele. Iar dacă mai sînt şi îndrăgostiţi de metodele lor primitive, dacă scriu cuvîntul „practic" neapărat cu caractere cursive şi îşi închipuie că a fi practic înseamnă a coborî sarcinile noastre la nivelul de înţelegere al păturilor celor mai înapoiate ale masei, se înţelege că în ceea ce-i priveşte nu mai există nici o speranţă de îndreptare şi că în general *sarcinile politice le sînt inaccesibile*. Dar unui cerc de corifei cum sînt Alekseev şi Mîşkin, Halturin şi Jeleabov, sarcinile politice, în sensul cel mai real, în sensul cel mai practic al acestui cuvînt, îi sînt accesibile şi îi sînt accesibile tocmai pentru că şi în măsura în care propaganda lor fierbinte găseşte ecou în masa care se deşteaptă spontan, în măsura în care energia lor clocotitoare este însuşită de clasa revoluţionară şi este sprijinită de energia acesteia. Plehanov a avut de o mie de ori dreptate atunci cînd nu numai că a arătat care este această clasă revoluţionară, nu numai că a dovedit necesitatea şi inevitabilitatea deşteptării ei spontane, dar a şi pus în faţa „cercurilor muncitoreşti" o sarcină politică înaltă şi măreaţă. Voi însă vă referiţi la mişcarea de masă apărută de atunci încoace, pentru *a diminua* această sarcină, pentru *a îngusta* energia şi amploarea activităţii „cercurilor muncitoreşti". Ce este aceasta dacă nu o atitudine de meşteşugar îndrăgostit de metodele lui primitive? Vă făliţi cu practicismul vostru şi nu vedeţi un fapt pe care-l ştie orice practician rus: ce minuni poate săvîrşi pe tărîm revoluţionar energia nu numai a unui cerc, ci chiar şi a unei persoane izolate. Sau sînteţi de părere că în mişcarea noastră nu pot exista corifei ca aceia din deceniul al 8-lea? Dar de ce credeţi asta? Pentru că sîntem prea puţin pregătiţi? Dar noi ne pregătim, ne vom pregăti şi vom fi pregătiţi! E drept că la noi apele stătătoare ale „luptei econo-

www.dacoromanica.ro

mice împotriva patronilor şi guvernului" au prins, din nenorocire, mucegai: au apărut oameni care îngenunchează şi se închină în faţa spontaneităţii, contemplînd cu veneraţie (cum spune Plehanov) „posteriorul" proletariatului rus. Dar vom şti noi să ne debarasăm de acest mucegai. Tocmai acum revoluţionarul rus, călăuzindu-se după o teorie cu adevărat revoluţionară, sprijinindu-se pe o clasă cu adevărat revoluţionară şi care se deşteaptă spontan, poate, în sfîrşit, — în sfîrşit! — să se ridice în toată mărimea sa şi să-şi desfăşoare toate forţele sale de uriaş. Pentru aceasta se cere numai ca masa practicienilor, ca masa şi mai mare de oameni care visează la o activitate practică încă de pe băncile şcolii să întîmpine cu batjocură şi dispreţ orice tentativă de a diminua sarcinile noastre politice şi amploarea muncii noastre organizatorice. Şi fiţi siguri, domnilor, că aşa va fi!

În articolul „Cu ce să începem?" am scris împotriva revistei „Rabocee Delo": „Poţi să schimbi, în 24 de ore, tactica agitaţiei într-o chestiune specială, poţi să schimbi tactica într-o chestiune de amănunt care priveşte organizarea partidului; dar a-ţi schimba nu în 24 de ore, dar chiar şi în 24 de luni, părerea în chestiunea dacă sînt în general şi întotdeauna absolut necesare existenţa unei organizaţii de luptă şi desfăşurarea unei agitaţii politice în rîndul maselor, e un lucru pe care-l pot face numai nişte oameni lipsiţi de orice principii" *. „Rabocee Delo" răspunde: „Această învinuire, singura cu pretenţii de caracter concret pe care o aduce «Iskra», este cu totul neîntemeiată. Cititorii revistei «Rabocee Delo» ştiu prea bine că noi de la bun început, fără să aşteptăm apariţia «Iskrei», nu numai că am îndemnat la agitaţie politică"... (spunînd totodată că nu numai cercurile muncitoreşti, „dar nici mişcarea muncitorească de masă nu-şi poate pune ca primă sarcină politică răsturnarea absolutismului", ci numai lupta pentru revendicările politice imediate, şi că „revendicările politice imediate devin accesibile maselor după o grevă sau, în cazul cel mai rău, după cîteva greve") ...„dar prin publicaţiile noastre din străinătate am pus la îndemîna tovară-

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 6. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

şilor care activau în Rusia *unicul* material de agitaţie politică social-democrată . . .“ (iar în acest unic material nu numai că aţi utilizat pe scară largă agitaţia politică doar pe terenul luptei economice, dar aţi mers pînă acolo încît să susţineţi că această agitaţie restrînsă este „cea mai larg utilizabilă“. Şi nu vă daţi seama, domnilor, că argumentarea voastră nu dovedeşte altceva decît că apariţia „Iskrei“ era necesară — avînd în vedere felul cum se prezenta acest *unic* material — ca şi lupta „Iskrei“ împotriva lui „Rabocee Delo“?) . . . „Pe de altă parte, activitatea noastră publicistică pregătea în fapt unitatea tactică a partidului“ . . .(unitatea în convingerea că tactica este un proces de creştere a sarcinilor partidului, care cresc o dată cu partidul? Preţioasă unitate!) . . . „şi, implicit, posibilitatea unei « organizaţii de luptă», pentru crearea căreia Uniunea a făcut tot ce stătea în putinţa unei organizaţii din străinătate“ („Rabocee Delo“ nr. 10, pag. 15). Zadarnică încercare de a ieşi din încurcătură! Nu mi-a trecut nicicînd prin cap să contest că aţi făcut tot ce a stat în putinţa voastră. Ceea ce am susţinut şi susţin eu este că *limitele* acţiunilor care stau „în putinţa“ voastră sînt îngustate de miopia concepţiilor voastre. E şi ridicol să vorbeşti de „o organizaţie de luptă“ în vederea luptei pentru „revendicări politice imediate“ sau în vederea „luptei economice împotriva patronilor şi guvernului“.

Dar dacă cititorul vrea să vadă perle de extaziere „economistă“ în faţa metodelor primitive, el trebuie, bineînţeles, să treacă de la eclectica şi nestatornica „Rabocee Delo“ la consecventa şi hotărîta „Raboceaia Mîsl“. „Şi acum cîteva cuvinte chiar despre aşa-zisa intelectualitate revoluţionară — scria R.M. în „Suplimentul special“, pag. 13. — Ce-i drept, ea în repetate rînduri a dovedit în fapt că e oricînd gata « să se angajeze într-o luptă hotărîtă cu ţarismul ». Toată nenorocirea este numai că, fiind prigonită fără cruţare de poliţia politică, intelectualitatea noastră revoluţionară ia lupta împotriva acestei poliţii politice drept o luptă politică împotriva absolutismului. Tocmai de aceea pentru ea problema « de unde să luăm forţe pentru lupta împotriva absolutismului? » a rămas nelămurită şi pînă în ziua de azi“.

www.dacoromanica.ro

Nu-i așa că acest dispreț suveran față de lupta împotriva poliției manifestat de un admirator (în sensul peiorativ al cuvîntului) al mișcării *spontane* este superb? El este gata *să justifice* lipsa noastră de pricepere în materie de conspirație prin aceea că, în condițiile mișcării spontane de masă, pentru noi lupta împotriva poliției politice nici nu este, în fond, prea importantă!! Puțini, foarte puțini vor subscrie la această concluzie monstruoasă: atît de acută a ajuns pentru toată lumea problema lipsurilor organizațiilor noastre revoluționare. Dar dacă Martînov, de pildă, nu va subscrie la această concluzie, aceasta este numai pentru că el nu știe, sau n-are curajul, să-și ducă ideile pînă la capăt. Într-adevăr, oare o „sarcină" cum este formularea de către mase a unor revendicări concrete care promit rezultate palpabile reclamă o grijă specială pentru crearea unei organizații de revoluționari trainice, centralizate și combative? Oare o asemenea „sarcină" nu poate fi adusă la îndeplinire și de o masă care de loc nu „luptă împotriva poliției politice"? Mai mult: oare sarcina aceasta ar fi realizabilă dacă în afară de un mic număr de conducători n-ar pune umărul (într-o imensă majoritate) și muncitori care *nu sînt* de loc *în stare* „să lupte împotriva poliției politice"? Asemenea muncitori, oameni de rînd din masă, sînt în stare să dea dovadă de o uriașă energie și abnegație în cursul unei greve, într-o luptă de stradă cu poliția și armata, sînt în stare (și numai ei pot) *să determine* rezultatul întregii noastre mișcări, — dar tocmai lupta împotriva poliției *politice* cere însușiri speciale, cere revoluționari *de profesie*. Și noi trebuie să avem grijă nu numai ca masa „să formuleze" revendicări concrete, dar și ca masa muncitorilor „să ridice" un număr tot mai mare din acești revoluționari de profesie. Am ajuns, așadar, la problema raporturilor dintre organizația de revoluționari de profesie și mișcarea pur muncitorească. De această problemă, care nu prea a fost tratată în publicistică, noi, „politicii", ne-am ocupat foarte mult în convorbirile și discuțiile avute cu tovarășii cu înclinații mai puternice sau mai slabe spre „economism". Asupra acestei probleme merită să ne oprim în mod special. Dar mai întîi să încheiem cu încă un citat ilustrarea tezei noastre despre legătura dintre metodele primitive și „economism".

www.dacoromanica.ro

„Grupul « Eliberarea muncii » — scria d-l N.N. în „Răspunsul" său — cere o luptă directă împotriva guvernului, fără să se gîndească de unde am putea lua forța materială pentru această luptă și fără să arate *care sînt căile pentru această luptă*". Și subliniind ultimele cuvinte, autorul face următoarea notă la cuvîntul „căile": „La explicarea acestei împrejurări nu se pot invoca scopurile conspirative, întrucît în program nu este vorba de o conspirație, ci de *o mișcare de masă*. Iar masa nu poate să meargă pe căi secrete. E oare cu putință o grevă secretă? E oare cu putință o manifestație sau o petiție secretă?" („Vademecum", pag. 59.) Autorul vorbește direct și despre această „forță materială" (organizatorii de greve și de manifestații) și despre „căile" de luptă, și totuși se dovedește a fi dezorientat și nedumerit, deoarece el „se ploconește" în fața mișcării de masă, adică o privește ca pe ceva care *ne scutește* de activitatea noastră revoluționară, și nu ca pe ceva care trebuie să încurajeze și *să îmboldească* activitatea noastră revoluționară. O grevă secretă este cu neputință pentru cei care participă la ea și pentru persoanele care vin în contact direct cu ea. Dar pentru masa muncitorilor ruși această grevă poate să rămînă (și de cele mai multe ori rămîne) „secretă", căci guvernul are grijă să taie orice legătură cu greviștii, are grijă să facă imposibilă orice răspîndire de știri asupra grevei. Și iată, aici e nevoie de o „luptă" specială „împotriva poliției politice", de o luptă pe care niciodată n-o va putea duce în mod activ o masă atît de largă cum este aceea care ia parte la grevă. Această luptă trebuie să fie organizată „după toate regulile artei" de către oameni care se ocupă cu activitatea revoluționară ca revoluționari de profesie. Organizarea acestei lupte n-a devenit *mai puțin necesară* din pricină că în mișcare sînt atrase în mod spontan masele. Dimpotrivă, ca urmare a acestui fapt, organizarea devine *mai necesară*, căci noi, socialiștii, nu ne-am îndeplini îndatoririle noastre directe față de mase dacă n-am fi în stare să împiedicăm poliția de a face secretă orice grevă și orice manifestație (și dacă uneori nu le-am pregăti noi înșine în mod secret). Și sîntem în stare *să facem* aceasta tocmai pentru că masa care se deșteaptă în mod spontan *va ridica și ea din mijlocul ei* un număr tot mai mare

www.dacoromanica.ro

de „revoluționari de profesie" (dacă noi nu ne vom apuca să îndemnăm în fel și chip pe muncitori să bată pasul pe loc).

c) ORGANIZAȚIE DE MUNCITORI ȘI ORGANIZAȚIE DE REVOLUȚIONARI

Dacă pentru un social-democrat noțiunea de luptă politică este identică cu noțiunea de „luptă economică împotriva patronilor și guvernului", este firesc să ne așteptăm ca pentru el noțiunea de „organizație de revoluționari" să fie mai mult sau mai puțin identică cu noțiunea de „organizație de muncitori". Și în realitate așa se și întîmplă; de aceea, atunci cînd vorbim despre organizare, ne pomenim literalmente vorbind limbi diferite. Îmi este foarte vie în memorie, de pildă, o convorbire avută cu un „economist" destul de consecvent, pe care pînă atunci nu avusesem prilejul să-l cunosc mai înainte [72]. Am început să discutăm despre broșura: „Cine va înfăptui revoluția politică?", și de la început am căzut de acord că principala lipsă a broșurii este că ignorează problema organizării. Și unul și altul aveam impresia că între noi doi există o solidaritate, dar... pe măsură ce convorbirea noastră evolua, constatam că vorbim despre lucruri diferite. Interlocutorul meu îi aducea autorului învinuirea că ignorează casele de ajutor pentru caz de grevă, asociațiile de ajutor reciproc etc., pe cînd eu aveam în vedere organizația de revoluționari, necesară pentru „înfăptuirea" revoluției politice. Și, de îndată ce a ieșit la iveală această divergență, nu-mi amintesc în general să se mai fi întîmplat să fiu de acord în vreo problemă principială cu acest „economist"!

Care era deci sursa divergențelor noastre? Tocmai faptul că „economiștii" alunecă mereu de la social-democratism la trade-unionism, atît în ceea ce privește sarcinile organizatorice cît și cele politice. Lupta politică a social-democrației este mult mai amplă și mai complexă decît lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului. Tot astfel (și din această cauză) organizarea unui partid social-democrat revoluționar trebuie să fie inevitabil *de alt gen* decît organizarea muncitorilor în vederea acestei

www.dacoromanica.ro

lupte. În primul rînd, organizaţia muncitorilor trebuie să fie o organizaţie profesională; în al doilea rînd, trebuie să fie cît mai largă cu putinţă; în al treilea rînd, trebuie să fie cît mai puţin conspirativă cu putinţă (aici şi mai jos mă refer, bineînţeles, numai la Rusia absolutistă). Organizaţia de revoluţionari, dimpotrivă, trebuie să cuprindă în primul rînd şi mai ales oameni a căror profesie este activitatea revoluţionară (de aceea şi vorbesc despre organizaţia de *revoluţionari*, avînd în vedere pe revoluţionarii social-democraţi). În faţa acestei trăsături caracteristice generale a membrilor unei astfel de organizaţii, orice deosebire *între muncitori şi intelectuali trebuie să se şteargă cu desăvîrşire*, ca să nu mai vorbim despre deosebirea dintre diferitele profesiuni ale unora şi altora. Această organizaţie trebuie în mod necesar să fie nu prea largă şi cît mai conspirativă cu putinţă. Să ne oprim asupra acestei triple deosebiri.

În ţările în care există libertate politică, deosebirea dintre organizaţia sindicală şi organizaţia politică este cît se poate de limpede, după cum este limpede şi deosebirea dintre trade-unionuri şi social-democraţie. Bineînţeles, relaţiile dintre social-democraţie şi trade-unionuri variază inevitabil în diferite ţări în funcţie de condiţiile istorice, juridice şi de alte condiţii; aceste relaţii pot fi mai mult sau mai puţin strînse, mai mult sau mai puţin complicate etc. (după părerea noastră, ele trebuie să fie cît mai strînse şi cît mai puţin complicate); dar în ţările libere nici vorbă nu poate fi despre o identificare a organizaţiei sindicatelor cu organizaţia partidului social-democrat. În Rusia însă, jugul absolutismului şterge, la prima vedere, orice deosebire dintre organizaţia social-democrată şi asociaţia muncitorească, fiindcă *orice* asociaţii muncitoreşti şi *orice* cercuri sînt interzise, fiindcă principala manifestare şi principala armă a luptei economice a muncitorilor — greva — este în general o infracţiune de drept comun (şi adesea chiar o infracţiune politică!). Aşadar, condiţiile de la noi, pe de o parte, „îi fac" în mare măsură pe muncitorii care duc lupta economică „să se lovească" de problemele politice, iar pe de altă parte „îi fac" pe social-democraţi să confunde trade-unionismul cu social-democratismul (iar alde Kri-

www.dacoromanica.ro

cevski, Martînov & Co., vorbind cu mult zel despre primul fenomen, nu-l observă pe cel de-al doilea). Într-adevăr, închipuiți-vă niște oameni care în proporție de 99% sînt absorbiți de „lupta economică împotriva patronilor și guvernului". Unii dintre ei de-a lungul *întregii* lor perioade de activitate (4—6 luni) nu se vor lovi niciodată de problema necesității unei organizații de revoluționari mai complexe; alții se vor „lovi", probabil, de literatura bernsteiniană, relativ răspîndită, din care vor sorbi convingerea că „mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi" este de o deosebită importanță. Alții, în sfîrșit, se vor lăsa atrași, poate, de ideea ademenitoare de a arăta lumii o nouă mostră de „legătură strînsă și organică cu lupta proletară", de legătură între mișcarea sindicală și mișcarea social-democrată. Cu cît o țară pășește mai tîrziu în arena capitalismului, deci și a mișcării muncitorești — își pot spune acești oameni —, cu atît mai mult socialiștii pot să participe la mișcarea sindicală și s-o sprijine, cu atît pot și trebuie să existe mai puține organizații sindicale nesocial-democrate. Pînă aici raționamentul acesta este absolut just. Nenorocirea este însă că ei merg mai departe și visează la contopirea deplină a social-democratismului cu trade-unionismul. Din exemplul „Statutului Uniunii de luptă din Petersburg", vom vedea îndată ce efecte dăunătoare au aceste visuri asupra planurilor noastre organizatorice.

Organizațiile muncitorilor pentru lupta economică trebuie să fie organizații sindicale. Orice muncitor social-democrat trebuie să sprijine în măsura posibilului aceste organizații și să acționeze intens în cadrul lor. Asta așa este. Dar nu este cîtuși de puțin în interesul nostru să cerem ca membri ai uniunilor „de breaslă" să poată fi numai social-democrații: aceasta ar îngusta influența noastră asupra masei. Din uniunile de breaslă trebuie să facă parte orice muncitor care înțelege necesitatea unirii în vederea luptei împotriva patronilor și guvernului. Nici chiar scopul uniunilor de breaslă nu ar putea fi atins dacă ele n-ar cuprinde pe toți cei ce sînt în stare să se ridice fie și numai pînă la această treaptă elementară de înțelegere, dacă aceste uniuni de breaslă n-ar fi organizații foarte *largi*. Și cu cît aceste organizații sînt mai largi, cu atît și influența noastră asupra

www.dacoromanica.ro

lor se va exercita pe scară mai largă, şi se va exercita nu numai prin dezvoltarea „spontană" a luptei economice, dar şi prin exercitarea unei influenţe directe, conştiente de către membrii socialişti ai uniunii asupra tovarăşilor lor. Dar într-o organizaţie cu un număr mare de membri nu este cu putinţă o conspiraţie strictă (care cere o pregătire mult mai mare decît pregătirea necesară pentru a participa la lupta economică). Cum poate fi împăcată această contradicţie dintre necesitatea unei organizaţii largi şi necesitatea unei conspiraţii stricte? Cum se poate obţine ca organizaţiile de breaslă să fie pe cît posibil mai puţin conspirative? Pentru aceasta, în general vorbind, nu pot exista decît două căi: ori legalizarea uniunilor de breaslă (care în unele ţări a precedat legalizarea uniunilor socialiste şi politice), ori menţinerea organizaţiei ca organizaţie secretă, dar într-atît de „liberă", de slab închegată, lose, cum spun germanii, încît pentru masa membrilor conspiraţia să fie redusă aproape la zero.

Legalizarea uniunilor muncitoreşti nesocialiste şi nepolitice din Rusia a şi început, şi nu încape nici o îndoială că fiecare pas al mişcării noastre muncitoreşti social-democrate, care se dezvoltă rapid, va contribui la creşterea numărului şi la încurajarea încercărilor de legalizare de acest fel, încercări care pornesc mai ales de la adepţii orînduirii existente, dar în parte şi de la muncitorii înşişi, şi de la intelectualii liberali. Steagul legalizării a şi fost arborat de-alde Vasiliev şi Zubatov, alde Ozerov şi Vorms i-au făgăduit şi i-au şi dat concurs, iar printre muncitori există deja adepţi ai noului curent. Şi de aici înainte noi trebuie să ţinem seama de acest curent. Cum să ţinem seama de el, — în această privinţă în rîndurile social-democraţilor nu pot exista două păreri. Sîntem datori să demascăm neîncetat orice participare a zubatovilor şi vasilievilor, a jandarmilor şi popilor la acest curent şi să dezvăluim muncitorilor adevăratele intenţii ale acestor participanţi. Sîntem datori să demascăm de asemenea orice note împăciuitoare, de „armonie", care s-ar face auzite în cuvîntările oamenilor politici liberali la adunările deschise ale muncitorilor, indiferent dacă aceste note exprimă convingerea lor sinceră că o colaborare paşnică între clase este un lucru de dorit,

www.dacoromanica.ro

sau dorința de a se pune bine cu autoritățile, sau, în sfîrșit, constituie pur și simplu o expresie a stîngăciei lor. Sîntem datori, în sfîrșit, să-i punem în gardă pe muncitori împotriva cursei pe care le-o întinde adeseori poliția, punînd ochii la aceste adunări deschise și în asociațiile legale pe „cei mai îndrăciți" și încercînd, prin intermediul organizațiilor legale, să strecoare provocatori și în organizațiile ilegale.

Dar a face toate acestea nu înseamnă cîtuși de puțin să uităm că *în cele din urmă* noi, și nicidecum Zubatovii, vom trage foloase de pe urma legalizării mișcării muncitorești. Dimpotrivă, tocmai prin campania noastră de demascare noi separăm neghina de grîu. Care e neghina am arătat. Grîul îl constituie faptul că atragem atenția unor pături muncitorești și mai largi și celor mai înapoiate asupra problemelor sociale și politice; grîul îl constituie eliberarea noastră, a revoluționarilor, de funcțiuni care în fond sînt legale (difuzarea cărților legale, ajutorul reciproc etc.) și a căror dezvoltare ne va furniza nouă, tuturor, în mod inevitabil, din ce în ce mai mult material pentru agitație. În acest sens putem și trebuie să spunem zubatovilor și ozerovilor: dați-i înainte, domnilor! În măsura în care întindeți muncitorilor o cursă (fie în sens de provocare directă, fie în sens de pervertire „cinstită" a muncitorilor prin „struvism"), vom avea noi grijă să vă demascăm. În măsura în care faceți un pas real înainte — fie și sub forma celui mai „timid zigzag", totuși un pas înainte — vom spune: poftiți, poftiți! Un pas real înainte îl poate constitui numai o lărgire reală, fie ea și minusculă, a cîmpului de activitate al muncitorilor. Orice lărgire de acest fel va fi în folosul nostru și va grăbi apariția unor asociații legale în care nu provocatorii vor vîna pe socialiști, ci, dimpotrivă, socialiștii vor recruta adepți. Într-un cuvînt, ceea ce trebuie noi să facem acum este să luptăm împotriva neghinei. Noi nu ne vom ocupa cu creșterea grîului în ghivece. Stîrpind neghina, noi curățim terenul pentru eventuala încolțire a seminței de grîu. Și atîta timp cît alde Afanasie Ivanovici și Pulheria Ivanovna se îndeletnicesc cu cultivarea plantelor de casă, noi trebuie să pregătim

www.dacoromanica.ro

secerători care să fie în stare şi să stîrpească neghina de astăzi şi să secere grîul de mîine *.

Aşadar, prin legalizare *noi* nu putem *rezolva* problema creării unei organizaţii sindicale cît mai puţin conspirative şi cît mai largă cu putinţă (dar am fi foarte bucuroşi dacă zubatovii şi ozerovii ne-ar deschide măcar o posibilitate parţială a unei astfel de rezolvări, — şi pentru aceasta noi trebuie să luptăm în modul cel mai energic împotriva lor !). Mai rămîne calea organizaţiilor sindicale secrete, şi *noi trebuie* să dăm tot sprijinul muncitorilor care o şi pornesc (după cum ştim în mod sigur) pe această cale. Organizaţiile sindicale nu numai că pot aduce un mare folos în ceea ce priveşte dezvoltarea şi întărirea luptei economice, dar pot şi să devină un foarte important ajutor pentru agitaţia politică şi pentru organizarea revoluţionară. Pentru a obţine acest rezultat, pentru a putea îndruma mişcarea sindicală care începe pe făgaşul dorit de social-democraţie, trebuie înainte de toate să ne fie limpede cît de absurd este planul de organizare pe care de aproape cinci ani îl tot preconizează „economiştii" din Petersburg. Planul acesta este expus şi în „Statutul casei muncitoreşti" din iulie 1897 („Listok «Rabotnika»" nr. 9—10, pag. 46, — din „Raboceaia Mîsl" nr. 1) şi în „Statutul organizaţiei sindicale muncitoreşti" din octombrie 1900 (foaie specială, tipărită la Petersburg şi amintită în nr. 1 al „Iskrei"). Principala lipsă a ambelor statute constă în aceea că în ele sînt elaborate pînă la cele mai mici amănunte formele de organizare ale unor organizaţii muncitoreşti largi pe care autorii lor le confundă cu organizaţia de revoluţionari. Să luăm cel de-al doilea statut, care este elaborat mai amănunţit. El este alcătuit din *cincizeci şi două* de paragrafe: 23 de paragrafe expun organizarea, normele de

* Lupta dusă de „Iskra" împotriva neghinei i-a atras din partea revistei „Rabocee Delo" următoarea ieşire furioasă: „Pentru «Iskra» însă, un semn al timpului îl constituie nu atît aceste mari evenimente (din primăvară), cît lamentabilele încercări ale agenţilor lui Zubatov de «a legaliza» mişcarea muncitorească. Ea nu vede că tocmai aceste fapte vorbesc împotriva ei: tocmai ele dovedesc că în ochii guvernului mişcarea muncitorească a luat o amploare periculoasă" („Două congrese", pag. 27). În această privinţă toată vina o poartă „dogmatismul" acestor ortodocşi „surzi la toate imperativele vieţii". Ei se încăpăţînează să nu vadă grîul crescut pînă la brîu şi se luptă cu neghina de o şchioapă ! Ce este aceasta, oare, dacă nu o „deformare a simţului perspectivei în ceea ce priveşte mişcarea muncitorească rusă" (op. cit., pag. 27)?

www.dacoromanica.ro

funcționare și limitele atribuțiilor „cercurilor muncitorești", care se organizează în fiecare fabrică („cel mult 10 oameni") și care aleg „grupe centrale (de fabrică)". „Grupa centrală — se spune în § 2 — urmărește tot ce se întîmplă în fabrica sau uzina ei și ține cronica evenimentelor întîmplate acolo". „Grupa centrală face lunar o dare de seamă despre situația casei în fața tuturor cotizanților" (§ 17) etc. 10 paragrafe sînt consacrate „organizației raionale" și 19 — unei împletiri extrem de complicate între „Comitetul organizației muncitorești" și „Comitetul Uniunii de luptă din Petersburg" (delegați din partea fiecărui raion și din partea „grupurilor executive" — „grupuri de propagandiști, grupuri pentru legături cu provincia, pentru legături cu străinătatea, pentru administrarea depozitelor, pentru activitatea editorială și pentru casă").

Social-democrația = „grupuri executive" în ceea ce privește lupta economică a muncitorilor! Cu greu s-ar fi putut găsi un mod mai pregnant de a demonstra cum se abate gîndul „economistului" de la social-democratism la trade-unionism, cît de străină de el este ideea că un social-democrat trebuie să se gîndească înainte de toate la o organizație de revoluționari capabili să conducă *întreaga* luptă de eliberare a proletariatului. Să vorbești despre „eliberarea politică a clasei muncitoare", despre lupta împotriva „samavolniciei țariste" și să întocmești asemenea statute de organizare, înseamnă să nu ai absolut nici o idee despre adevăratele sarcini politice ale social-democrației. În nici unul din cele cincizeci de paragrafe nu găsești nici măcar o sclipire de înțelegere a faptului că este nevoie de cea mai largă agitație politică în rîndurile maselor, care să lămurească toate aspectele absolutismului rus, întreaga fizionomie a diverselor clase sociale din Rusia. Și cu un astfel de statut, nu numai scopurile politice, dar nici cele trade-unioniste nu sînt realizabile, căci pentru realizarea acestor scopuri este nevoie de organizarea *pe profesiuni*, despre care nici nu se amintește.

Dar lucrul, poate, cel mai izbitor este caracterul extrem de greoi al acestui întreg „sistem", care încearcă să lege fiecare fabrică în parte cu „comitetul" printr-un fir permanent de reguli uniforme și ridicol de mărunte, în cadrul

www.dacoromanica.ro

unui sistem de alegeri pe trei trepte. Strivită de orizontul îngust al „economismului", gîndirea se pierde aici în amănunte cu un puternic iz de birocratism şi conţopism. În realitate, fireşte, trei sferturi din aceste paragrafe nu se aplică niciodată, în schimb, însă, o asemenea organizaţie „conspirativă", care prevede un grup central în fiecare fabrică, înlesneşte jandarmilor provocarea unor căderi de foarte mari proporţii. Tovarăşii polonezi au trecut şi ei prin această fază a mişcării, cînd toţi aveau pasiunea înfiinţării de case muncitoreşti pe scară largă, dar au renunţat foarte curînd la această idee, căci s-au convins că prin aceasta nu fac decît să furnizeze jandarmilor o recoltă bogată. Dacă vrem organizaţii muncitoreşti pe scară largă, şi nu vrem căderi de largi proporţii, dacă nu vrem deci să le facem jandarmilor pe plac, trebuie să căutăm ca aceste organizaţii să nu fie nicidecum constituite în mod formal. — Va fi oare posibilă în acest caz funcţionarea lor? — Să examinăm aceste funcţii: „. . .a urmări tot ce se întîmplă în fabrică şi a ţine cronica evenimentelor care au loc acolo" (§ 2 al statutului). Oare aceasta necesită neapărat o constituire formală? Oare acest lucru nu se poate realiza şi mai bine prin corespondenţe trimise ziarelor ilegale, fără să fie nevoie ca în acest scop să se formeze grupuri speciale? „. . .A conduce lupta muncitorilor pentru îmbunătăţirea situaţiei lor în fabrică" (§ 3 al statutului). Nici pentru aceasta nu este nevoie de o constituire formală. Ce anume revendicări vor să ridice muncitorii, acest lucru îl poate afla în cele mai mici amănunte, dintr-o simplă convorbire, orice agitator cît de cît priceput, iar după ce l-a aflat, el va şti să-l transmită organizaţiei de revoluţionari, care nu este o organizaţie largă, ci una restrînsă, pentru ca aceasta să se ocupe de transportarea manifestului respectiv. „. . .Să se organizeze o casă. . . cu o cotizaţie de 2 copeici la rublă" (§ 9) — şi apoi să se prezinte în fiecare lună în faţa tuturor membrilor o dare de seamă asupra situaţiei casei (§ 17), să fie excluşi membrii care nu-şi plătesc cotizaţiile (§ 10) etc. Uite asta ar fi un adevărat rai pentru poliţie, căci nu-i nimic mai uşor decît să pătrundă în toată această conspiraţie a „casei centrale de fabrică", să confişte banii şi să ridice pe oamenii cei mai buni. Nu este oare mai

www.dacoromanica.ro

simplu să se emită timbre de una sau două copeici, cu ştampila unei anumite organizaţii (foarte restrînse şi foarte conspirative), sau să se facă — fără nici un fel de timbre — colecte, urmînd ca dările de seamă asupra banilor colectaţi să fie publicate, sub o anumită parolă convenţională, în ziarul ilegal? Se va atinge acelaşi scop, iar jandarmilor le va fi de o sută de ori mai greu să dea de firul organizaţiei.

Aş putea continua această analiză cu titlu de exemplificare a statutului, dar consider că este suficient şi atît. Un nucleu mic, strîns închegat, format din muncitorii cei mai de nădejde, cei mai cu experienţă şi cei mai călîţi, care să aibă oamenii săi de încredere în principalele regiuni şi să fie legat, după toate regulile celei mai stricte conspiraţii, cu organizaţia de revoluţionari, va putea foarte bine să îndeplinească, cu concursul cel mai larg al masei şi fără nici o constituire formală, *toate* funcţiile care revin organizaţiei sindicale şi, în plus, să le îndeplinească tocmai în felul în care este de dorit pentru social-democraţie. Numai pe această cale se poate dobîndi, în pofida tuturor jandarmilor, *consolidarea* şi dezvoltarea mişcării sindicale *social-democrate*.

Mi se va obiecta: o organizaţie în aşa măsură lose* încît nu este măcar formal constituită, încît nu are măcar membri cunoscuţi şi înregistraţi, nici nu se poate numi organizaţie. — Se poate. Eu nu mă dau în vînt după denumiri. Dar această „organizaţie fără membri" va face tot ce trebuie şi va asigura de la bun început o legătură trainică între viitoarele noastre trade-unionuri şi socialism. Iar cel care, în condiţiile absolutismului, vrea o organizaţie muncitorească *largă*, cu alegeri, dări de seamă, vot universal etc., acela este pur şi simplu un utopist incorigibil.

Morala care rezultă de aici este foarte simplă: dacă vom începe cu crearea unei organizaţii trainice şi puternice de revoluţionari, atunci vom putea asigura stabilitatea mişcării în întregul ei, vom putea înfăptui atît scopurile social-democrate cît şi cele trade-unioniste propriu-zise.

* — liberă, largă. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Dacă însă vom începe cu o organizație muncitorească largă mai „accesibilă", chipurile, maselor (dar care în fapt este mai accesibilă jandarmilor și face ca revoluționarii să fie mai accesibili poliției), atunci nu vom înfăptui nici unul din aceste scopuri, nu vom scăpa de metodele primitive de muncă și, prin fărîmițarea noastră, prin nesfîrșitele noastre căderi, nu vom face decît ca trade-unionurile de tip zubatovist sau ozerovist să fie mai accesibile masei.

Care trebuie să fie de fapt funcțiile acestei organizații de revoluționari? — Despre aceasta vom vorbi pe larg imediat. Dar mai întîi să analizăm încă un raționament destul de tipic al teroristului nostru, care se dovedește a fi iarăși (ce jalnică soartă !) în imediata vecinătate a „economistului". În revista „Svoboda" (nr. 1), revistă pentru muncitori, găsim un articol intitulat „Organizarea", al cărui autor vrea să-și apere cunoscuții, muncitorii-„economiști" din Ivanovo-Voznesensk.

„E rău — scrie el — cînd mulțimea este mută, inconștientă, cînd mișcarea nu pornește de jos. Priviți și dv.: studenții dintr-un oraș universitar pleacă acasă de sărbători sau în timpul verii și mișcarea muncitorească stagnează... Poate oare o astfel de mișcare muncitorească, care este îmboldită din afară să constituie o forță reală? Nici vorbă de așa ceva!... Ea n-a învățat încă să meargă pe picioarele ei, trebuie să fie dusă de mînă de alții. Și așa este în toate: au plecat studenții — totul se oprește; au fost ridicați cei mai capabili, spuma, — laptele se acrește; a fost arestat «Comitetul» — pînă se organizează altul, intervine din nou o perioadă de acalmie; și nici nu se știe încă ce fel de comitet se va organiza — poate unul care nu va semăna de loc cu cel precedent; acela spunea una, iar acesta va spune contrarul. Legătura dintre ziua de ieri și cea de mîine se pierde, experiența trecutului nu servește de învățătură pentru viitor. Și toate vin de acolo că nu există rădăcini în adîncuri, în mulțime; lucrează nu o sută de proști, ci zece deștepți. Zece oameni pot fi prinși foarte ușor; cînd însă organizația cuprinde mulțimea, cînd totul pornește de la mulțime, oricît zel ar depune autoritățile nu vor fi în stare să ducă acțiunea de ripă" (pag. 63).

Faptele sînt descrise exact. Tabloul metodelor noastre primitive de muncă este destul de bine realizat. Dar concluziile sînt demne de „Raboceaia Mîsl", atît prin lipsa lor de logică cît și prin lipsa lor de tact politic. Ele sînt o culme a lipsei de logică, căci autorul confundă problema filozofică și social-istorică a „rădăcinilor" mișcării în „adîncuri" cu problema tehnică-organizatorică a unei lupte mai eficace împotriva jandarmilor. Ele sînt o culme a lipsei de tact

www.dacoromanica.ro

politic, căci autorul, în loc să ceară înlocuirea conducătorilor răi prin conducători buni, cere înlocuirea conducătorilor în general prin „mulțime". Avem de-a face cu aceeași încercare de a fi trași înapoi sub raport organizatoric, așa cum, sub raport politic, sîntem trași înapoi de ideea înlocuirii agitației politice prin teroare ca mijloc de excitație. Drept să spun, mă găsesc într-un adevărat embarras de richesses * și nu știu cu ce să încep examinarea confuziei pe care ne-o oferă „Svoboda". Voi încerca să încep, pentru a fi mai clar, cu un exemplu. Să-i luăm pe germani. Sper că nu veți nega că la ei organizația cuprinde mulțimea, că totul pornește de la mulțime, că mișcarea muncitorească a învățat să meargă pe picioarele ei. Și totuși cît de mult prețuiește această mulțime de milioane de oameni pe cei „zece" conducători politici încercați ai ei, cît de ferm îi urmează ea pe conducătorii săi! În parlament nu o dată s-a întîmplat ca deputații partidelor dușmane să încerce să-i provoace pe socialiști: „halal democrați! numai în vorbe aveți o mișcare a clasei muncitoare, — în fapt însă acționează întotdeauna același grup de șefi. Iarăși Bebel, iarăși Liebknecht, mereu aceiași, din an în an, din deceniu în deceniu. Cît despre așa-zișii delegați aleși ai muncitorilor, sînt mai inamovibili chiar și decît funcționarii numiți de kaiser!". Germanii însă s-au mulțumit să răspundă cu un zîmbet disprețuitor acestor încercări demagogice de a opune pe „șefi" „mulțimii", de a ațița în mulțime instincte josnice și vanitoase, de a răpi mișcării trăinicia și stabilitatea ei, prin subminarea încrederii masei în „cei zece deștepți". Germanii au o gîndire politică destul de dezvoltată, ei au acumulat destulă experiență politică pentru a înțelege că fără acești „zece" conducători talentați (iar talentele nu se nasc cu sutele), încercați, pregătiți ca revoluționari de profesie, trecuți printr-o școală îndelungată și care se înțeleg perfect între ei, în societatea modernă nu este cu putință o luptă dîrză din partea nici unei clase. Și printre germani au fost demagogi care lingușeau „sutele de proști", preamărindu-i și socotindu-i mai presus de „zecile de deștepți", care lingușeau „pumnul viguros" al

* — dificultatea de a alege din prea multe. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

masei, atîtînd-o (cum au făcut Most sau Hasselmann) la acțiuni „revoluționare" necugetate și semănînd neîncredere față de conducătorii încercați și dîrji. Și numai datorită luptei perseverente și neîmpăcate împotriva tuturor elementelor demagogice din cadrul socialismului, socialismul german a crescut și s-a întărit atît de mult. Iar înțelepții de la noi, într-o perioadă cînd întreaga criză a social-democrației ruse se explică prin faptul că masele, trezite spontan, n-au conducători destul de pregătiți, destul de ridicați și de experimentați, proclamă sentențios: „E rău cînd mișcarea nu pornește de jos"!

„Un comitet format din studenți nu e nimerit, fiindcă este lipsit de stabilitate". — Foarte just. Dar concluzia care rezultă de aici este că comitetul trebuie să fie format din revoluționari *de profesie*, indiferent dacă acela care va ști să se formeze ca revoluționar de profesie este student sau muncitor. Voi însă trageți concluzia că mișcarea muncitorească nu trebuie să primească nici un imbold din afară! În naivitatea voastră politică, nici nu observați că prin aceasta faceți jocul „economiștilor" și încurajați metodele noastre primitive. Prin ce s-a exprimat, permiteți-mi să întreb, „îmboldirea" muncitorilor noștri de către studenții noștri? *Numai* prin aceea că studentul aducea muncitorului frînturile de cunoștințe politice pe care le avea el, fărîmiturile de idei socialiste din care a putut și el să se înfrupte (căci principala hrană intelectuală a studentului de astăzi, marxismul legal, nici nu-i putea da decît lucruri elementare, decît fărîmituri). *O astfel de* „îmboldire din afară" n-a existat în prea mare măsură în mișcarea noastră, ci, dimpotrivă, într-o măsură prea mică, rușinos și scandalos de mică, deoarece noi prea cu mult zel am fiert în propria noastră zeamă, prea ne-am ploconit servil în fața elementarei „lupte economice a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului". Cu *o astfel* de „îmboldire" trebuie să ne îndeletnicim și ne vom îndeletnici de o sută de ori mai mult noi, revoluționarii de profesie. Dar tocmai prin faptul că dv. alegeți o expresie atît de odioasă cum este „îmboldirea din afară" — care stîrnește inevitabil în rîndurile muncitorilor (în orice caz ale muncitorilor tot atît de înapoiați ca și voi) neîncredere față de *toți* cei care-i aduc din afară

www.dacoromanica.ro

cunoştinţe politice şi experienţă revoluţionară, trezeşte dorinţa instinctivă de a da o ripostă *tuturor* oamenilor de acest fel, — dv. sînteţi un *demagog*, iar demagogii sînt cei mai răi duşmani ai clasei muncitoare.

Da, da! Nu vă grăbiţi să începeţi să ţipaţi în legătură cu „procedeele netovărăşeşti" pe care le folosesc *în* polemica mea! Nici nu mă gîndesc să pun la îndoială puritatea intenţiilor voastre; am mai spus-o: poţi să devii demagog chiar şi numai din cauza naivităţii politice. Dar am arătat că faceţi demagogie. Şi niciodată nu voi obosi să repet că demagogii sînt cei mai răi duşmani ai clasei muncitoare. Cei mai răi — tocmai pentru că ei aţîţă instinctele josnice ale mulţimii, pentru că muncitorii înapoiaţi nu au posibilitatea să identifice pe aceşti duşmani, care se manifestă — şi cîteodată în chip sincer — ca prieteni ai lor. Cei mai răi — pentru că într-o perioadă de disensiuni şi oscilări ideologice, într-o perioadă cînd fizionomia mişcării noastre abia se conturează, nu-i nimic mai uşor decît să ademeneşti prin mijloace demagogice mulţimea, care după aceea numai trecînd prin încercările cele mai dureroase se va putea convinge că a greşit. Iată de ce pentru social-democratul rus din zilele noastre lozinca momentului trebuie să fie: luptă hotărîtă atît împotriva revistei „Svoboda", care se pretează la demagogie, cît şi împotriva revistei „Rabocee Delo", care se pretează şi ea la demagogie (lucru despre care vom vorbi * pe larg mai departe).

„Zece deştepţi pot fi prinşi mai uşor decît o sută de proşti". Acest adevăr sublim (care vă va aduce întotdeauna aplauzele sutei de proşti) pare cum nu se poate mai evident numai datorită faptului că în cursul argumentării aţi sărit de la o problemă la alta. Aţi început şi continuaţi să vorbiţi despre prinderea „comitetului", despre prinderea „organizaţiei", iar acum aţi sărit la problema lichidării „rădăcinilor" mişcării „în adîncuri". Firește, mişcarea noastră nu poate fi lichidată tocmai pentru că are sute şi sute de mii de rădăcini

* Aici vom releva numai că tot ce am spus despre „îmboldirea din afară" şi despre toate celelalte raţionamente ale revistei „Svoboda" pe tema organizării este *întru totul* valabil pentru *toţi* „economiştii", inclusiv cei de la „Rabocee Delo", deoarece în parte ei au propovăduit şi apărat activ aceleaşi concepţii în problemele de organizare, iar în parte ei au alunecat spre aceste concepţii.

www.dacoromanica.ro

în adîncuri, dar aici nu este nicidecum vorba despre asta. Dacă este vorba de „rădăcinile din adîncuri", noi nici acum nu putem fi „lichidaţi", cu toate metodele noastre primitive de muncă — şi totuşi noi toţi ne plîngem şi nu putem să nu ne plîngem de prinderea *„organizaţiilor"*, care zădărniceşte orice continuitate a mişcării. Iar dacă veţi pune problema prinderii *organizaţiilor* şi nu vă veţi abate de la această problemă, vă voi spune că e mult mai greu să prinzi zece deştepţi decît o sută de proşti. Şi voi apăra această teză, oricît aţi ataca mulţimea împotriva mea în legătură cu „antidemocratismul" meu etc. În materie de organizare, prin „deştepţi" trebuie să înţelegem, aşa cum am arătat în repetate rînduri, numai pe *revoluţionarii de profesie*, indiferent dacă ei s-au format din studenţi sau din muncitori. Şi afirm: 1) că nici o mişcare revoluţionară nu poate fi trainică fără o organizaţie de conducători stabilă şi care să păstreze continuitatea; 2) că cu cît e mai largă masa spontan atrasă în luptă, care alcătuieşte baza mişcării şi participă la mişcare, cu atît necesitatea unei asemenea organizaţii este mai imperioasă şi cu atît trebuie să fie mai trainică această organizaţie (căci cu atît este mai uşor pentru tot felul de demagogi să ademenească păturile înapoiate ale maselor); 3) că această organizaţie trebuie să fie alcătuită mai ales din oameni care să se ocupe cu activitatea revoluţionară ca revoluţionari de profesie; 4) că într-o ţară absolutistă, cu cît *vom restrînge* mai mult numărul membrilor unei asemenea organizaţii, astfel încît să participe la ea numai membrii care se ocupă cu activitatea revoluţionară ca revoluţionari de profesie şi care au dobîndit o pregătire profesională în arta luptei împotriva poliţiei politice, cu atît mai greu va fi „de prins" o asemenea organizaţie, şi 5) cu atît *mai numeroase* vor fi elementele atît din rîndul clasei muncitoare cît şi din rîndul celorlalte clase ale societăţii care vor avea putinţa să ia parte la mişcare şi să activeze energic în cadrul ei.

Îi poftesc pe „economiştii", pe teroriştii şi pe „economiştii-teroriştii" * de la noi să răstoarne aceste teze, dintre

* În ceea ce priveşte „Svoboda", termenul acesta este, poate, mai just decît cel precedent, deoarece în „Renaşterea revoluţionarismului" se face apologia terorismului, iar în articolul analizat — a „economismului". E dorinţă, dar nu-i putinţă! — se

www.dacoromanica.ro

care mă voi opri acum la ultimele două. Problema ce e mai ușor de prins: „zece deștepți" sau „o sută de proști" se reduce la problema, analizată mai sus, dacă atunci cînd este nevoie de conspirația cea mai strictă este posibilă o *organizație* de masă. Nu vom putea niciodată ridica o organizație largă la acea înălțime conspirativă fără de care nici vorbă nu poate fi despre o luptă perseverentă împotriva guvernului și de păstrarea continuității în această luptă. Și concentrarea tuturor funcțiilor conspirative în mîinile unui număr restrîns de revoluționari de profesie nu înseamnă nicidecum că aceștia din urmă „vor gîndi pentru toți", că mulțimea nu va lua parte activă la *mișcare*. Dimpotrivă, din rîndurile mulțimii se va ridica un număr tot mai mare de revoluționari *de profesie*, căci atunci mulțimea va înțelege că nu este de ajuns să se adune cîțiva studenți și cîțiva muncitori care desfășoară o luptă economică pentru a forma un „comitet", ci că este nevoie de ani întregi de muncă pentru a te forma ca revoluționar de profesie, și mulțimea nu se va „gîndi" numai să folosească metode primitive de muncă, ci se va gîndi și la formarea acestor revoluționari. Centralizarea funcțiilor conspirative ale *organizației* nu înseamnă nicidecum centralizarea tuturor funcțiilor *mișcării*. Participarea activă a masei celei mai largi la publicistica ilegală nu va slăbi, ci *se va întări* de zece ori mai mult ca urmare a faptului că „zece" revoluționari de profesie vor centraliza funcțiile conspirative ale acestei munci. Așa și numai așa vom reuși să facem ca citirea literaturii ilegale, colaborarea la această literatură, în parte chiar și difuzarea ei, *să înceteze aproape de a mai fi o muncă conspirativă*, căci poliția va înțelege în scurt timp absurditatea și imposibilitatea de a se porni urmăriri pe cale judiciară și administrativă în legătură cu fiecare exemplar al unor publicații răspîndite cu miile. Și aceasta este valabil nu numai în

poate spune, în general, despre „Svoboda". Premisele și intențiile au fost dintre cele mai bune, dar rezultatul a fost o confuzie totală, mai ales din cauza faptului că „Svoboda", care susține continuitatea în organizație, nu vrea să știe de continuitate în gîndirea revoluționară și în teoria social-democrată. Să tinzi să rechemi la viață pe revoluționarul de profesie („Renașterea revoluționarismului") și în acest scop să propui, în primul rînd, teroarea ca mijloc de excitație și, în al doilea rînd, „o organizație de muncitori mijlocii" („Svoboda" nr. 1, pag. 66 și urm.) cît mai puțin „îmboldiți din afară" este ca și cum pentru a-ți încălzi casa, ai preface-o în lemne de foc.

www.dacoromanica.ro

ceea ce privește presa, dar și în ceea ce privește toate funcțiile mișcării, inclusiv demonstrațiile. Participarea foarte activă și foarte largă a masei la demonstrații nu numai că nu va suferi, ci, dimpotrivă, va cîștiga mult din faptul că „zece" revoluționari încercați, nu mai puțin pregătiți din punct de vedere profesional decît poliția de la noi, vor centraliza toate laturile conspirative ale muncii: pregătirea manifestelor, elaborarea unui plan aproximativ, numirea unui detașament de conducători pentru fiecare raion al orașului, pentru fiecare cartier industrial, pentru fiecare instituție de învățămînt etc. (știu că mi se va obiecta că ideile mele sînt „nedemocratice", dar la această obiecție, cu totul lipsită de inteligență, voi răspunde pe larg mai departe). Centralizarea funcțiilor celor mai conspirative de către organizația de revoluționari nu va slăbi, ci va face să crească amploarea și va îmbogăți conținutul activității unei serii întregi de alte organizații, destinate să cuprindă un public cît mai larg, și de aceea trebuie să fie cît mai puțin formal constituite cu putință și cît mai puțin conspirative cu putință: sindicatele muncitorești, cercurile muncitorești pentru învățămîntul de cultură generală și pentru citire de literatură ilegală, cercurile socialiste, precum și cercurile democratice din *toate* celelalte pături ale populației etc. etc. Asemenea cercuri, sindicate și organizații trebuie să existe pretutindeni în număr *cît mai mare* și să aibă funcțiile cele mai felurite, dar este absurd și dăunător ca ele să fie confundate cu organizația de *revoluționari*, să se șteargă linia de demarcație dintre ele, să se stingă în mase conștiința, care și așa este extrem de slabă, că pentru „deservirea" mișcării de masă e nevoie de oameni care să se consacre în mod special și în întregime activității social-democrate și că acești oameni trebuie *să se formeze* cu răbdare și perseverență ca revoluționari de profesie.

Da, această conștiință a slăbit extrem de mult. Păcatul nostru cel mai grav în ceea ce privește organizarea este că *din pricina metodelor noastre primitive de muncă am știrbit prestigiul revoluționarului în Rusia.* Molatic și șovăielnic în problemele teoretice, cu un orizont îngust, invocînd spontaneitatea masei pentru a-și justifica moliciunea sa, semănînd mai mult cu un secretar de trade-union decît cu un tribun

www.dacoromanica.ro

al poporului, incapabil să formuleze un plan amplu şi îndrăzneţ, care să insufle şi adversarilor respect, lipsit de experienţă şi de iscusinţă în profesiunea sa — lupta împotriva poliţiei politice, — ei bine, acesta nu este un revoluţionar, ci un jalnic meşteşugar.

Nu trebuie să se supere pe mine pentru acest cuvînt tăios nici un practician, deoarece cînd vorbesc de lipsa de pregătire mă refer, în primul rînd, la mine însumi. Am activat într-un cerc [73] care îşi propunea sarcini foarte largi, atotcuprinzătoare, şi noi toţi, membrii acestui cerc, sufeream cumplit, fiind conştienţi de faptul că nu eram decît nişte simpli meşteşugari într-un moment istoric cînd, parafrazînd o vorbă celebră, se putea spune: daţi-ne o organizaţie de revoluţionari şi vom răsturna Rusia! Şi ulterior, cu cît am avut mai des prilejul să-mi reamintesc de sentimentul penibil de ruşine pe care l-am încercat atunci, cu atît mai mult se acumula în mine un sentiment de amărăciune împotriva acelor pseudosocial-democraţi care prin predicile lor „dezonorează înaltul titlu de revoluţionar", care nu înţeleg că datoria noastră nu este să apărăm coborîrea revoluţionarului la nivelul celui care foloseşte metode primitive, ci să-i ridicăm pe cei care folosesc metode primitive la nivelul revoluţionarilor.

d) AMPLOAREA MUNCII ORGANIZATORICE

Am văzut mai sus ce scrie B — v „despre lipsa de forţe revoluţionare capabile de acţiune, lipsă care se resimte nu numai la Petersburg, ci şi în toată Rusia". Şi nu cred că se va găsi cineva care să conteste acest fapt. Dar problema este: cum se explică el? B — v scrie:

„Nu vom intra în explicarea cauzelor istorice ale acestui fenomen; vom spune numai că din mijlocul societăţii, demoralizată de îndelungata reacţiune politică şi sfîşiată de schimbările economice care au avut sau care au loc, se ridică *un număr extrem de restrîns de persoane capabile de muncă revoluţionară;* că clasa muncitoare, din mijlocul căreia se ridică muncitori revoluţionari, completează în parte rîndurile organizaţiilor ilegale, dar că numărul acestor revoluţionari nu corespunde cerinţelor vremii. Cu atît mai mult cu cît, prin situaţia sa, muncitorul care lucrează în fabrică $11^1/_2$ ore poate îndeplini mai ales funcţii de agitator; dar propaganda şi organizarea, procurarea şi multiplicarea literaturii ilegale, publicarea de manifeste etc. cad în mod necesar, în cea mai mare parte, în sarcina unui număr foarte restrîns de intelectuali" („Rabocee Delo" nr. 6, pag. 38—39).

www.dacoromanica.ro

În multe privinţe nu sîntem de acord cu această părere a lui B—v, şi îndeosebi nu sîntem de acord cu cuvintele pe care le-am subliniat şi care arată cît se poate de pregnant că B—v, exasperat (ca orice militant practic care ştie cît de cît să gîndească) de metodele noastre primitive de muncă, nu poate găsi — din cauză că e strivit de „economism" — o ieşire din această situaţie de nesuportat. Nu, din rîndurile societăţii se ridică extrem de *mulţi* oameni apţi pentru „acţiune", dar noi nu ştim să-i folosim pe toţi. În această privinţă starea critică, de tranziţie a mişcării noastre poate fi caracterizată prin cuvintele: *oameni nu-s, şi oameni sînt o mulţime*. Sînt o mulţime de oameni, pentru că atît în rîndurile clasei muncitoare cît şi în păturile din ce în ce mai diferite ale societăţii apar pe an ce trece tot mai mulţi nemulţumiţi, care doresc să-şi exprime protestul, care sînt gata să contribuie în măsura puterilor lor la lupta împotriva absolutismului; nu îşi dau încă toţi seama de caracterul de nesuportat al acestuia, dar o masă din ce în ce mai mare îl simte şi într-un mod din ce în ce mai ascuţit. Şi în acelaşi timp oameni nu sînt, pentru că nu există conducători, nu există conducători politici, nu există talente organizatorice capabile să organizeze o muncă amplă şi în acelaşi timp unitară şi armonioasă, care să folosească orice forţe, fie chiar şi cele mai neînsemnate. „Creşterea şi dezvoltarea organizaţiilor revoluţionare" rămîne în urmă nu numai faţă de creşterea mişcării muncitoreşti, fapt recunoscut şi de B—v, dar şi faţă de creşterea mişcării general-democratice în toate păturile poporului. (De altfel, în prezent, B—v ar considera, probabil, şi acest lucru ca o completare la concluzia lui.) Amploarea muncii revoluţionare este prea redusă în comparaţie cu baza spontană largă a mişcării, este prea îngustată de teoria searbădă a „luptei economice împotriva patronilor şi guvernului". Or, în timpul de faţă nu numai agitatorii politici, dar şi organizatorii social-democraţi trebuie „să meargă în toate clasele populaţiei" *.

* De pildă, în rîndurile armatei se observă în ultimul timp o neîndoioasă înviorare a spiritului democratic, în parte ca urmare a luptelor de stradă devenite tot mai frecvente împotriva unor „duşmani" cum sînt muncitorii şi studenţii. Şi îndată ce forţele de care dispunem o vor îngădui, va trebui neapărat să acordăm cea mai serioasă atenţie propagandei şi agitaţiei printre soldaţi şi ofiţeri, precum şi creării unor „organizaţii militare" care să facă parte din partidul nostru.

www.dacoromanica.ro

Şi nu cred că se va găsi vreun practician care să se îndoiască de faptul că social-democraţii ar putea împărţi miile de funcţii mărunte ale muncii lor organizatorice între diferiţi reprezentanţi ai celor mai diferite clase. Lipsa de specializare este una din cele mai mari neajunsuri ale tehnicii noastre, neajuns de care B—v se plînge cu atîta amărăciune şi atît de îndreptăţit. Cu cît mai mărunte vor fi diferitele „operaţii" ale muncii generale, cu atît se vor putea găsi mai multe persoane capabile să îndeplinească aceste operaţii (şi cu desăvîrşire incapabile, în majoritatea cazurilor, de a deveni revoluţionari de profesie) şi cu atît mai greu va fi pentru poliţie „să prindă" pe toţi aceşti „activişti de detaliu", cu atît mai greu îi va fi să însceneze pe baza prinderii unui om asupra unui oarecare fapt mărunt un „proces" care să justifice cheltuielile statului pentru „siguranţă". Iar cît priveşte numărul celor care sînt gata să ne dea concurs, am arătat şi în capitolul precedent schimbarea uriaşă care s-a produs în numai cinci ani sub acest raport. Dar, pe de altă parte, atît pentru a aduna într-un singur mănunchi toate aceste mici frînturi de funcţii, cît şi pentru a nu fărîmiţa, o dată cu funcţiile mişcării, mişcarea însăşi, precum şi pentru a insufla celui ce îndeplineşte funcţiile mărunte acea credinţă în necesitatea şi importanţa muncii sale, pe care dacă n-ar avea-o n-ar activa niciodată *, — pentru toate aceastea este neapărată nevoie tocmai de o puternică organizaţie de revoluţionari încercaţi. Cînd va exista o

* Îmi amintesc că un tovarăş mi-a relatat cu cită amărăciune i s-a plîns un inspector de fabrici — care e gata să ajute şi care a ajutat social-democraţia — de faptul că el nu ştie dacă „informaţia" lui ajunge pînă la adevăratul centru revoluţionar, că el nu ştie în ce măsură este nevoie de ajutorul lui şi în ce măsură există posibilitatea de a folosi serviciile lui mici şi mărunte. Orice practician cunoaşte, desigur, numeroase cazuri din acestea, cînd din pricina metodelor noastre primitive am pierdut aliaţi. Şi asemenea servicii — „mărunte" fiecare în parte, dar de nepreţuit în ansamblul lor — ne-ar putea face şi ne-ar face de bună seamă nu numai funcţionarii şi slujbaşii care lucrează în sectorul fabricilor, dar şi cei de la poştă, de la căile ferate, de la vamă, din instituţiile nobilimii, din instituţiile bisericeşti şi din *orice* alte instituţii, şi chiar şi de la poliţie, şi de la curtea imperială! Dacă am avea un adevărat partid, o organizaţie de revoluţionari cu adevărat combativă, noi nu am pune la bătaie pe aceşti „auxiliari", nu ne-am grăbi întotdeauna şi neapărat să-i atragem în centrul „ilegalităţii", ci, dimpotrivă, i-am cruţa în mod deosebit şi chiar am pregăti special oameni pentru asemenea funcţii, ţinînd seama că mulţi studenţi ar putea aduce partidului mai mult folos în calitate de „auxiliari" — slujbaşi decît în calitate de revoluţionari „de scurtă durată". Dar — mai repet o dată — numai o organizaţie pe deplin consolidată, care nu duce lipsă de forţe active, este în drept să folosească această tactică.

www.dacoromanica.ro

asemenea organizație, credința în forța partidului se va întări cu atît mai mult și se va răspîndi cu atît mai larg, cu cît această organizație va fi mai conspirativă, — și se știe doar că într-un război principalul este nu numai să insufli armatei proprii încredere în forțele sale, ci să faci ca și inamicul și toate elementele *neutre* să vadă cît sînt de puternice aceste forțe: o neutralitate binevoitoare poate uneori să hotărască soarta luptei. Cînd va exista o astfel de organizație, care să aibă o bază teoretică solidă și care să dispună de un organ de presă social-democrat, nu vom avea de ce să ne temem că mișcarea va fi abătută din drumul ei de numeroasele elemente „din afară" care au fost atrase spre ea (dimpotrivă, acum, cînd domină metodele primitive, constatăm că mulți social-democrați urmează linia „Credo"-ului, pretinzînd că numai ei sînt social-democrați). Într-un cuvînt, specializarea presupune în mod necesar centralizarea și, la rîndul ei, o cere neapărat.

Dar chiar B—v, care a descris atît de bine întreaga necesitate a specializării, n-o prețuiește îndeajuns, după părerea noastră, în partea a doua a raționamentului citat. Numărul revoluționarilor proveniți din rîndurile muncitorilor este insuficient, spune el. Este perfect adevărat, și subliniem din nou că „informația prețioasă a observatorului direct" confirmă pe deplin părerea noastră despre cauzele crizei actuale din cadrul social-democrației, prin urmare și despre mijloacele de a scăpa de această criză. Nu numai că revoluționarii rămîn în general în urma avîntului spontan al maselor, dar chiar și muncitorii-revoluționari rămîn în urma avîntului spontan al maselor muncitorești. Și acest *fapt* confirmă în chipul cel mai pregnant, chiar și din punct de vedere „practic", nu numai absurditatea, dar și *reacționarismul politic* al acelei „pedagogii" care ne este servită atît de des atunci cînd se discută problema îndatoririlor pe care le avem față de muncitori. Acest fapt dovedește că prima și cea mai imperioasă datorie a noastră este de a contribui la formarea de muncitori-revoluționari, care să fie la același nivel *în ceea ce privește activitatea de partid* ca și intelectualii-revoluționari (subliniem cuvintele: în ceea ce privește activitatea de partid, căci în celelalte privințe atingerea aceluiași nivel de către muncitori, deși este nece-

www.dacoromanica.ro

sară, nu e însă nici pe departe atît de ușoară și atît de imperioasă). De aceea *cea mai mare* atenție trebuie s-o acordăm *ridicării* muncitorilor la nivelul revoluționarilor, și nicidecum *coborîrii* noastre neapărat pînă la nivelul „masei muncitorești", cum vor „economiștii", sau neapărat pînă la nivelul „muncitorilor-mijlocii", cum vrea „Svoboda" (care în această privință se ridică pe treapta a doua a „pedagogiei" economiste). Departe de mine gîndul de a tăgădui necesitatea unei literaturi populare pentru muncitori și a unei literaturi și mai populare (desigur, însă, nu de bîlci) pentru muncitorii deosebit de înapoiați. Dar mă revoltă necontenita amestecare a pedagogiei cu problemele politicii, cu problemele organizării. Căci dumneavoastră, domnilor, care aveți atîta grijă de „muncitorul-mijlociu", în fond mai curînd îi jigniți pe muncitori prin dorința voastră de *a vă coborî* neapărat, înainte de a vorbi de politica muncitorească sau de organizația muncitorească. Înțelegeți o dată că trebuie să vorbiți de lucruri serioase fără a vă coborî, și lăsați pedagogia pe seama pedagogilor, iar nu pe seama oamenilor politici și a organizatorilor! Oare nu există și printre intelectuali fruntași, „mijlocii" și „masă"? Oare nu recunoaște toată lumea și necesitatea unei literaturi populare pentru intelectuali, și oare nu se scrie o astfel de literatură? Ei bine, închipuiți-vă că într-un articol despre organizarea studenților sau a liceenilor autorul ar începe să rumege, cu aerul unui om care face cine știe ce descoperire, ideea că este nevoie înainte de toate de o organizație de „studenți-mijlocii". Un asemenea autor va fi cu siguranță luat în rîs — și pe bună dreptate. Mai bine dați-ne, i se va spune, idei organizatorice, dacă aveți așa ceva, — și apoi ne descurcăm singuri cine dintre noi este „mijlociu", cine stă mai sus și cine mai jos. Iar dacă n-aveți idei organizatorice *proprii*, atunci toată vorbăria voastră pe tema „masei" și a celor „mijlocii" va fi pur și simplu plicticoasă. Înțelegeți o dată că înșeși problemele privind „politica" și „organizarea" sînt atît de serioase, încît despre ele nu se poate vorbi altfel decît cu toată seriozitatea: pot fi și trebuie *pregătiți* muncitorii (și studenții, și liceenii) ca *să se poată sta de vorbă* cu ei despre aceste probleme; dar, din moment ce vorbiți despre ele, dați răspunsuri temeinice și nu vă

www.dacoromanica.ro

dați înapoi spre „mijlocii" sau spre „mase", nu căutați să vă eschivați prin glume sau fraze goale *.

Muncitorul-revoluționar, ca să fie pe deplin pregătit pentru menirea sa, trebuie să devină și el un revoluționar de profesie. De aceea B—v n-are dreptate cînd spune că, dat fiind că muncitorul este ocupat în fabrică cîte 11½ ore pe zi, celelalte funcții revoluționare (afară de agitație), „în cea mai mare parte, cad *în mod necesar* în sarcina unui număr foarte restrîns de intelectuali". Aceasta nu se întîmplă nicidecum „în mod necesar", ci din cauza stării noastre de înapoiere, din cauză că nu sîntem conștienți de datoria noastră de a ajuta pe fiecare muncitor care se distinge prin aptitudinile sale să devină un agitator de *profesie*, un organizator de profesie, un propagandist de profesie, un curier de profesie etc. etc. În această privință, noi risipim într-un mod pur și simplu scandalos forțele noastre, fără să știm să cruțăm ceea ce trebuie cultivat și crescut cu o grijă deosebită. Uitați-vă la germani: ei au de o sută de ori mai multe forțe decît noi, dar ei înțeleg foarte bine că agitatori etc. cu adevărat capabili nu se ridică prea des dintre „muncitorii-mijlocii". De aceea pe orice muncitor capabil ei caută să-l pună de îndată în condiții în care aptitudinile lui să se poată dezvolta pe deplin și să fie folosite pe deplin: ei fac din el un agitator de profesie, îl îndeamnă să-și lărgească sfera de activitate, extinzînd-o de la o singură fabrică la întreaga ramură, de la o localitate la întreaga țară. El capătă experiență și îndemînare în profesiunea sa, își lărgește orizontul și cunoștințele, observă îndeaproape pe conducătorii politici remarcabili din alte localități și din alte partide, caută să se ridice și el la aceeași înălțime și să îmbine cunoașterea mediului muncitoresc și prospețimea convingerilor socialiste cu iscusința profesională, fără de care proletariatul *nu poate* să ducă o luptă

* „Svoboda" nr. 1, articolul „Organizarea", pag. 66: „înaintînd cu pasul ei greu, mulțimea muncitorilor va întări toate revendicările care vor fi formulate în numele Muncii ruse" — neapărat munca cu literă mare! Și același autor exclamă: „eu n-am nicidecum o atitudine dușmănoasă față de intelectuali, dar" ... (este același *dar* pe care Șcedrin îl traduce prin cuvintele: urechile nu cresc mai sus de frunte!) ... „dar mă supără foarte mult întotdeauna cînd vine cineva și spune lucruri foarte frumoase și sublime și cere ca ele să fie acceptate pentru frumusețea proprie (a lui?) și pentru alte calități" (62). Da, și pe mine aceasta „mă supără foarte mult întotdeauna" ...

www.dacoromanica.ro

dîrză împotriva detaşamentelor perfect instruite ale duşmanilor săi. Aşa şi numai aşa se ridică din masa muncitorească oameni ca Bebel şi Auer. Dar ceea ce într-o ţară politiceşte liberă se face în mare măsură de la sine, la noi trebuie s-o facă în mod sistematic organizaţiile noastre. Un agitator din rîndul muncitorilor care este cît de cît talentat şi „dă speranţe" *nu trebuie* să lucreze în fabrică 11 ore pe zi. Noi trebuie să avem grijă ca el să fie întreţinut de partid, ca să poată să treacă la timp în ilegalitate, ca să-şi schimbe locurile de activitate, căci altfel nu va dobîndi o experienţă bogată, nu-şi va lărgi orizontul, nu va şti să reziste cîţiva ani, cel puţin, în lupta cu jandarmii. Cu cît avîntul spontan al maselor muncitoreşti devine mai larg şi mai profund, cu atît se ridică mai mult din rîndurile lor nu numai agitatori talentaţi, dar şi organizatori şi propagandişti talentaţi, precum şi „practicieni" în înţelesul bun al cuvîntului (care sînt în număr atît de mic printre intelectualii noştri, în cea mai mare parte, potrivit specificului rus, puţin cam indolenţi şi cam greoi). Cînd vom avea detaşamente de muncitori-revoluţionari (şi, se-nţelege, revoluţionari de „toate armele"), pregătiţi în mod special şi trecuţi printr-o şcoală îndelungată, atunci nici o poliţie politică din lume nu va putea să ţină piept acestor detaşamente, pentru că aceste detaşamente de oameni animaţi de un devotament neprecupeţit faţă de revoluţie se vor bucura de încrederea, de asemenea neprecupeţită, a celor mai largi mase muncitoreşti. Şi este numai *vina* noastră că îi „îmboldim" prea puţin pe muncitori spre această cale, comună cu a „intelectualilor", de călire ca revoluţionari de profesie, că prea adesea îi tîrîm înapoi prin vorbăria noastră stupidă despre ceea ce este „accesibil" masei muncitoreşti, „muncitorilor-mijlocii" etc.

În această privinţă, ca şi în celelalte, îngustimea muncii organizatorice se află în legătură neîndoioasă şi indisolubilă (deşi marea majoritate a „economiştilor" şi a practicienilor începători nu-şi dau seama de acest lucru) cu îngustarea teoriei noastre şi a sarcinilor noastre politice. Ploconirea în faţa spontaneităţii duce la un fel de teamă de a ne abate măcar cu un pas de la ceea ce este „accesibil" masei, la teama de a ne ridica prea mult deasupra simplei deserviri a cerinţelor imediate şi directe ale masei.

www.dacoromanica.ro

Nu vă temeți, domnilor! Nu uitați că din punct de vedere organizatoric ne aflăm atît de jos, încît chiar și ideea că *am putea* să ne ridicăm *prea* sus este absurdă!

e) ORGANIZAȚIE „COMPLOTISTĂ" ȘI „DEMOCRATISM"

Există printre noi foarte mulți oameni care sînt atît de sensibili la „pulsul vieții", încît mai mult decît de orice se tem tocmai de acest lucru, învinuindu-i de „narodovolism", de neînțelegere a „democratismului" etc. pe cei care împărtășesc părerile expuse aici. Trebuie să ne oprim asupra acestor învinuiri, pe care le-a îmbrățișat, bineînțeles, și „Rabocee Delo".

Autorul acestor rînduri știe foarte bine că „economiștii" din Petersburg au învinuit de narodovolism și „Raboceaia Gazeta" (ceea ce este și lesne de înțeles dacă o comparăm cu „Raboceaia Mîsl"). De aceea nu ne-am mirat de loc cînd un tovarăș ne-a informat, curînd după apariția „Iskrei", că social-democrații din orașul X spun despre „Iskra" că este un organ „narodovolist". Bineînțeles că această învinuire nu putea decît să ne măgulească, căci n-a existat niciodată un social-democrat consecvent pe care „economiștii" să nu-l fi învinuit de narodovolism.

Aceste învinuiri izvorăsc dintr-o dublă neînțelegere. În primul rînd, istoria mișcării revoluționare este atît de puțin cunoscută la noi, încît orice idee cu privire la o organizație centralizată de luptă care declară război hotărît țarismului este calificată drept „narodovolism". Dar admirabila organizație pe care au avut-o revoluționarii din deceniul al 8-lea și care ar trebui să ne servească nouă tuturor drept model nu a fost nicidecum creată de narodovolți, ci de *zemlevolți*, care s-au scindat în ciornoperedelți și narodovolți[74]. Așadar, a considera o organizație revoluționară de luptă ceva specific narodovolist este absurd atît din punct de vedere istoric cît și din punct de vedere logic, pentru că *nici un* curent revoluționar, dacă se gîndește într-adevăr la o luptă serioasă, nu se poate lipsi de o asemenea organizație. Greșeala narodovolților n-a constat în faptul că ei au căutat să atragă în organizația lor pe *toți* nemulțumiții și să îndrumeze această organizație pe calea unei lupte

www.dacoromanica.ro

hotărîte împotriva absolutismului. Dimpotrivă, aceasta constituie marele lor merit istoric. Greşeala lor a constat în aceea că s-au sprijinit pe o teorie care în fond nu era nicidecum o teorie revoluţionară şi că n-au ştiut sau n-au putut să lege în mod indisolubil mişcarea lor cu lupta de clasă din cadrul societăţii capitaliste în dezvoltare. Şi numai cea mai grosolană lipsă de înţelegere a marxismului (sau „înţelegerea" lui în spiritul „struvismului") a putut da naştere părerii că apariţia mişcării muncitoreşti spontane de masă *ne scuteşte* de datoria de a crea o organizaţie de revoluţionari tot atît de bună, ba chiar incomparabil mai bună decît aceea a zemlevolţilor. Dimpotrivă, această mişcare *ne impune* tocmai această datorie, căci lupta spontană a proletariatului nu va deveni o adevărată „luptă de clasă" a acestuia atîta timp cît nu va fi condusă de o puternică organizaţie de revoluţionari.

În al doilea rînd, mulţi — inclusiv, pare-se, B. Kricevski („Rabocee Delo" nr. 10, pag. 18) — înţeleg greşit polemica pe care social-democraţii au dus-o întotdeauna împotriva concepţiei „complotiste" despre lupta politică. Ne-am ridicat şi ne vom ridica, firește, întotdeauna, împotriva *îngustării* luptei politice pînă la reducerea ei la un complot *, dar aceasta, bineînţeles, nu înseamnă nicidecum că tăgăduim necesitatea unei organizaţii revoluţionare puternice. Şi, de pildă, în broşura indicată în nota de la subsol, alături de polemica împotriva reducerii luptei politice la un complot este descrisă (ca un ideal social-democrat) o organizaţie într-atît de puternică, încît, „pentru a da lovitura decisivă absolutismului", să poată „recurge " şi la „insurecţie" şi la orice „alt mijloc de atac" **. În ceea ce priveşte *forma* sa,

* Vezi „Sarcinile social-democraţilor ruşi", pag. 21, polemica împotriva lui P.L. Lavrov. (Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediţia a doua, pag. 452—454. — *Nota red.*)

** „Sarcinile social-democraţilor ruşi", pag 23. (Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediţia a doua, pag. 454. — *Nota red.*) În treacăt fie zis, aceasta este o nouă ilustrare a faptului că „*Rabocee Delo*" ori nu înţelege ceea ce spune, ori îşi schimbă părerile „după cum bate vîntul". În „Rabocee Delo" nr. 1 e scris cu litere cursive: „*vederile expuse în broşură coincid întru totul cu programul redacţiei revistei «Rabocee Delo»*" (pag. 142). Aşa să fie? Coincide oare cu „Sarcinile" părerea că nu se poate pune ca o primă sarcină a mişcării de masă doborîrea absolutismului? coincide oare cu acestea teoria „luptei economice împotriva patronilor şi guvernului"? coincide teoria stadiilor? Lăsăm pe cititor să judece dacă se poate vorbi de consecvenţă principială la un organ care înţelege în mod atît de original „coincidenţa".

www.dacoromanica.ro

această organizație revoluționară puternică într-o țară absolutistă poate fi denumită și organizație „complotistă", deoarece cuvîntul francez „conspirație" are același înțeles ca și cuvîntul rus „zagovor" *, iar pentru o astfel de organizație conspirația este necesară în cel mai înalt grad. Conspirația este o condiție în așa măsură necesară pentru o astfel de organizație, încît toate celelalte condiții (numărul membrilor, selecționarea lor, funcțiile lor etc.) trebuie să fie coordonate cu aceea a conspirației. De aceea ar fi o mare naivitate să ne temem de învinuirea că noi, social-democrații, vrem să creăm o organizație complotistă. Aceste învinuiri trebuie să fie tot atît de măgulitoare pentru orice dușman al „economismului" ca și învinuirile de „narodovolism".

Ni se va obiecta: o organizație atît de puternică și de riguros secretă care concentrează în mîinile sale toate firele activității conspirative, o organizație în mod necesar centralistă, se poate lansa cu prea multă ușurință într-un atac prematur, poate imprima în mod necugetat mișcării un caracter acut, înainte ca acest lucru să fie posibil și necesar în raport cu gradul nemulțumirii politice, cu amploarea frămîntărilor și a revoltei din rîndurile clasei muncitoare etc. La aceasta vom răspunde: vorbind în mod abstract, nu se poate, desigur, nega că organizația de luptă *poate* duce la un atac necugetat ce *poate* să se încheie printr-o înfrîngere care în alte împrejurări n-ar fi fost nicidecum inevitabilă. Dar într-o astfel de problemă nu te poți mărgini la considerații abstracte, pentru că orice bătălie cuprinde în sine o posibilitate abstractă de înfrîngere, și pentru *a reduce* această posibilitate nu există alt mijloc decît pregătirea organizată a bătăliei. Dacă însă vom pune problema pe terenul concret al condițiilor actuale din Rusia, va trebui să tragem concluzia pozitivă că o organizație revoluționară puternică este neapărat necesară tocmai pentru a da stabilitate mișcării și pentru *a o feri* de eventualitatea unor atacuri necugetate. Tocmai acum, cînd lipsește o astfel de organizație și cînd mișcarea revoluționară se dezvoltă cu repeziciune în mod spontan, se observă două extreme opuse (care, așa cum se și cuvine, „se ating"): cînd un „eco-

* — complot. — *Nota trad*

www.dacoromanica.ro

nomism" cu desăvîrşire inconsistent şi propovăduirea moderaţiei, cînd o tot atît de inconsistentă „teroare ca mijloc de excitaţie", care tinde „să provoace în mod artificial — într-o mişcare care se dezvoltă şi se întăreşte, dar care deocamdată se află mai aproape de începutul decît de sfîrşitul ei — simptomele acestui sfîrşit" (V.Z. în „Zarea" nr. 2—3, pag. 353). Şi exemplul revistei „Rabocee Delo" dovedeşte că *există* social-democraţi care capitulează în faţa ambelor extreme. Acest fenomen nu este surprinzător, între altele, şi pentru că „lupta economică împotriva patronilor şi guvernului" nu-l va satisface *niciodată* pe un revoluţionar, şi extremele opuse vor apare întotdeauna cînd într-un loc, cînd într-altul. Numai o organizaţie centralizată de luptă care aplică în mod consecvent politica social-democrată şi care satisface, ca să spunem aşa, toate instinctele şi aspiraţiile revoluţionare, este în stare să ferească mişcarea de un atac necugetat şi să pregătească un atac care să promită succesul.

Ni se va obiecta apoi că concepţia expusă mai sus cu privire la organizaţie se află în contradicţie cu „principiul democratic". În măsura în care învinuirea precedentă este de provenienţă specific rusă, în aceeaşi măsură acuzaţia de faţă are un caracter *specific celor din străinătate*. Şi numai o organizaţie din străinătate („Uniunea social-democraţilor ruşi") putea să dea redacţiei sale, printre alte instrucţiuni, şi următoarea:

„*Principiul organizatoric.* În interesul unificării şi dezvoltării cu succes a social-democraţiei trebuie să subliniem, să dezvoltăm un principiu democratic larg al organizaţiei ei de partid, şi să luptăm pentru el, fiind deosebit de necesar, avînd în vedere tendinţele antidemocratice manifestate în rîndurile partidului nostru" („Două congrese", pag. 18).

Cum luptă „Rabocee Delo" împotriva „tendinţelor antidemocratice" ale „Iskrei" vom vedea în capitolul următor. Deocamdată să examinăm mai îndeaproape acest „principiu", formulat de „economişti". Oricine va fi, credem, de acord că „principiul larg democratic" include următoarele două condiţii necesare: în primul rînd, o publicitate deplină şi, în al doilea rînd, eligibilitatea tuturor funcţiilor. Fără publicitate, şi anume o publicitate care să nu se mărginească numai la membrii organizaţiei, ar fi ridicol să

www.dacoromanica.ro

se vorbească despre democratism. Spunem că organizaţia partidului socialist german este o organizaţie democratică, pentru că în ea totul, inclusiv şedinţele congresului de partid, sînt deschise; dar nimeni nu va spune despre o organizaţie ascunsă în dosul unui văl de ochii tuturor celor care nu sînt membrii ei că este o organizaţie democratică. Se pune întrebarea: care este deci sensul formulării „principiului democratic *larg*", cînd condiţia *fundamentală* a acestui principiu este *irealizabilă* pentru o organizaţie secretă? „Principiul larg" se dovedeşte a fi pur şi simplu o frază răsunătoare, dar goală. Şi nu numai atît. Fraza aceasta dovedeşte o totală neînţelegere a sarcinilor arzătoare ale momentului pe plan organizatoric. Toată lumea ştie cît de mare este lipsa de conspiraţie care domneşte la noi în rîndurile masei „largi" a revoluţionarilor. Am văzut cu cîtă amărăciune se plînge de acest lucru B—v, care cere, pe bună dreptate, „o selecţionare riguroasă a membrilor" („R.D" nr. 6, pag. 42). Şi iată că se găsesc oameni care se laudă că au „simţul realităţii" şi care în această situaţie *subliniază* nu necesitatea celei mai stricte conspiraţii şi a selecţionării celei mai riguroase (şi, prin urmare, în număr mai mic) a membrilor, ci „principiul democratic *larg*"! Asta înseamnă să nimereşti cu oiştea-n gard.

Nici cu a doua trăsătură caracteristică a democratismului — cu eligibilitatea, lucrurile nu stau mai bine. În ţările în care există libertate politică, această condiţie se subînţelege. „Membru de partid este considerat oricine recunoaşte principiile programului partidului şi sprijină partidul în măsura puterilor sale" — aşa sună primul paragraf al statutului organizatoric al partidului social-democrat german. Şi deoarece întreaga arenă politică este deschisă în faţa tuturor, ca o scenă în faţa spectatorilor unui teatru, recunoaşterea sau nerecunoaşterea, sprijinirea sau combaterea sînt cunoscute de toată lumea atît din ziare cît şi din întrunirile populare. Toţi ştiu că cutare om politic a început în cutare fel, a trecut prin cutare evoluţie, într-un moment greu al vieţii s-a manifestat în cutare chip, în general se distinge prin cutare calităţi, — şi de aceea, firește, pe un astfel de militant *toţi* membrii partidului, fiind în deplină

www.dacoromanica.ro

cunoştinţă de cauză, pot să-l aleagă sau să nu-l aleagă într-o anumită funcţie în partid. Controlul general (în sensul literal al cuvîntului) asupra fiecărui pas făcut de omul de partid pe tărîmul activităţii lui politice creează un mecanism care funcţionează automat şi care dă ceea ce în biologie se numeşte „supravieţuirea celor mai adaptaţi". „Selecţia naturală" realizată printr-o deplină publicitate, prin eligibilitate şi prin controlul general face ca fiecare om politic să ajungă pînă la urmă „la locul potrivit", să se îndeletnicească cu munca cea mai potrivită pentru aptitudinile şi forţele sale, să simtă pe propria sa piele consecinţele greşelilor sale şi să dovedească în faţa tuturor capacitatea sa de a-şi recunoaşte greşelile şi de a le evita.

Încercaţi să plasaţi acest tablou în cadrul absolutismului de la noi! Este oare de conceput în condiţiile de la noi ca toţi cei „care recunosc principiile programului partidului şi sprijină partidul în măsura puterilor lor" să controleze fiecare pas al revoluţionarului-conspirator? Ca ei toţi să aleagă din rîndurile acestora din urmă pe unul sau pe altul, atunci cînd în interesul muncii lui revoluţionarul *este obligat* să-şi ascundă identitatea faţă de nouă zecimi din aceşti „toţi"? Gîndiţi-vă puţin la adevărata semnificaţie a cuvintelor răsunătoare din „Rabocee Delo", şi veţi vedea că, în bezna absolutismului şi sub domnia selecţiei făcute de jandarm, „democratismul larg" al organizaţiei de partid nu este decît o *jucărie deşartă şi dăunătoare*. Este o jucărie deşartă pentru că în realitate nici o organizaţie revoluţionară n-a practicat vreodată democratismul *larg*, şi nici nu-l poate practica, oricît ar dori-o. Este o jucărie dăunătoare pentru că încercările de a înfăptui în practică „principiul democratic larg" nu fac decît să înlesnească poliţiei provocarea unor căderi pe scară largă, eternizează domnia metodelor primitive, abat gîndul practicienilor de la sarcina serioasă, imperioasă de a se forma ca revoluţionari de profesie, îndreptîndu-i spre întocmirea unor amănunţite statute „pe hîrtie" cu privire la sistemele de alegeri. Numai în străinătate, unde adeseori se adună oameni care nu au posibilitatea să-şi găsească o muncă adevărată, vie, a putut să ia amploare pe alocuri, îndeosebi în diferite grupuri mici, acest „joc de-a democratismul".

www.dacoromanica.ro

Pentru a arăta cititorului cît de urît este procedeul preferat al revistei „Rabocee Delo" de a formula un „principiu" atît de frumos cum este acela al democratismului în activitatea revoluționară, vom apela iarăși la un martor. Martorul acesta — E. Serebreakov, rêdactorul revistei „Nakanune" de la Londra, — are o mare slăbiciune pentru „Rabocee Delo" și nutrește o mare ură împotriva lui Plehanov și „plehanoviștilor"; în articolele privitoare la sciziunea „Uniunii social-democraților ruși" din străinătate, „Nakanune" s-a declarat hotărît de partea revistei „Rabocee Delo" și l-a împroșcat pe Plehanov cu un întreg torent de cuvinte lamentabile [75]. Și aceasta face ca pentru noi el să fie un martor cu atît mai prețios în problema de față. În nr. 7 al revistei „Nakanune" (iulie 1899), în articolul „În legătură cu apelul Grupului de autoeliberare a muncitorilor", E. Serebreakov spunea că „nu e frumos" să se vorbească „într-o mișcare revoluționară serioasă despre autoamăgire, despre întîietate, despre un așa-zis areopag", și între altele scria:

„Mișkin, Rogacev, Jeleabov, Mihailov, Perovskaia, Figner etc. nu s-au considerat niciodată conducători, și nimeni nu i-a ales și nu i-a numit, deși în realitate ei au fost conducători, deoarece atît în perioada de propagandă cît și în perioada de luptă împotriva guvernului, ei au luat asupra lor tot greul muncii, au mers în locurile cele mai primejdioase, iar activitatea lor a fost cea mai rodnică. Și această întîietate de care se bucurau nu era rezultatul dorințelor lor, ci rezultatul încrederii manifestate de tovarășii din jur în inteligența, în energia și devotamentul lor. Dar să te temi de nu știu ce areopag (iar dacă nu te temi, de ce să scrii despre el?) care ar putea conduce mișcarea într-un mod dictatorial este o prea mare naivitate. Căci cine o să-i dea ascultare?"

Să spună cititorul: ce deosebire este între „areopag" și „tendințele antidemocratice"? Și nu este oare evident că „frumosul" principiu organizatoric al revistei „Rabocee Delo" este tot atît de naiv pe cît este de reprobabil? Naiv, pentru că unui „areopag" sau unor oameni cu „tendințe antidemocratice" pur și simplu nimeni nu le va da ascultare dacă nu va exista „încrederea manifestată de tovarășii din jur în inteligența, în energia și în devotamentul lor". Reprobabil, deoarece constituie un procedeu demagogic,

www.dacoromanica.ro

care speculează la unii vanitatea, la alţii necunoaşterea adevăratei stări a mişcării noastre sau lipsa de pregătire şi necunoaşterea istoriei mişcării revoluţionare. Unicul principiu organizatoric serios pentru militanţii mişcării noastre trebuie să fie: conspiraţia cea mai riguroasă, selecţionarea cea mai riguroasă a membrilor, pregătirea de revoluţionari de profesie. Dacă există aceste calităţi, este asigurat şi ceva mai de preţ decît „democratismul", şi anume: o deplină încredere tovărăşească între revoluţionari. Iar acest ceva mai de preţ ne este absolut necesar, pentru că la noi în Rusia nici vorbă nu poate fi de înlocuirea lui printr-un control democratic general. Şi ar fi o mare greşeală dacă s-ar crede că faptul că nu este posibil un control cu adevărat „democratic" ar face ca membrii organizaţiei revoluţionare să fie de necontrolat: ei n-au timp să se gîndească la forme de democratism-jucărie (democratism înăuntrul unui nucleu strîns închegat, alcătuit din tovarăşi care au deplină încredere unii în alţii), dar ei simt foarte acut *răspunderea* pe care o poartă şi ştiu din experienţă că o organizaţie de adevăraţi revoluţionari nu se va da în lături de la nici un mijloc pentru a se debarasa de un membru netrebnic. Şi apoi mai există la noi şi o opinie publică destul de dezvoltată a mediului revoluţionar rus (şi a celui internaţional), care are în urma ei o istorie întreagă şi care pedepseşte cu asprime necruţătoare orice abatere de la îndatoririle tovărăşeşti (şi doar „democratismul", adevăratul democratism, nu democratismul-jucărie face parte integrantă din această noţiune de tovărăşie!). Luaţi aminte la toate acestea, şi vă veţi da seama ce iz urît de joc de-a generalii în străinătate se degajă din aceste afirmaţii şi rezoluţii cu privire la „tendinţele antidemocratice"!

Mai trebuie să remarcăm şi că celălalt izvor al acestor afirmaţii, adică naivitatea, este alimentat de asemenea de caracterul confuz al ideilor despre democraţie. În cartea soţilor Webb despre trade-unionurile engleze există un capitol ciudat: „Democraţia primitivă". Autorii relatează acolo că, în prima perioadă a existenţei sindicatelor lor, muncitorii englezi considerau că un semn necesar de democraţie este ca toţi să facă de toate în ceea ce priveşte conducerea sindicatelor: nu numai că toate problemele

www.dacoromanica.ro

se soluționau prin votul tuturor membrilor, dar și funcțiile erau exercitate de toți membrii pe rînd. A fost nevoie de o lungă experiență istorică pentru ca muncitorii să-și dea seama de absurditatea unei asemenea înțelegeri a ideii de democrație și de necesitatea, pe de o parte, a instituțiilor reprezentative și, pe de altă parte, a funcționarilor de profesie. A fost nevoie de cîteva cazuri de falimente financiare ale caselor sindicale pentru ca muncitorii să înțeleagă că problema proporționalității dintre cotizațiile plătite și ajutoarele primite nu poate fi rezolvată numai prin vot democratic, ci mai cere și părerea unui specialist în materie de asigurări. Să luăm apoi cartea lui Kautsky despre parlamentarism și legiferare de către popor, și vom vedea că concluziile teoreticianului marxist coincid cu învățămintele care decurg din practica îndelungată a muncitorilor uniți „în mod spontan". Kautsky se pronunță hotărît împotriva ideilor primitive ale lui Rittinghausen despre democrație, ridiculizează pe oamenii care în numele democrației sînt gata să ceară ca „ziarele populare să fie redactate chiar de popor", demonstrează necesitatea unor ziariști *de profesie*, unor parlamentari de profesie etc. pentru conducerea social-democrată a luptei de clasă a proletariatului și atacă „socialismul anarhiștilor și al literaților", care în „goană după efect" preamăresc legiferarea directă de către popor și nu înțeleg cît de relativă este posibilitatea de a o aplica în societatea contemporană.

Cine a desfășurat o activitate practică în mișcarea noastră știe cît de larg răspîndită este concepția „primitivă" despre democrație în rîndurile tineretului studios și ale muncitorilor. Nu-i de mirare că această concepție pătrunde și în statute și în literatură. „Economiștii" de nuanță bernsteiniană au scris în statutul lor: „§ 10. Toate problemele care privesc interesele întregii organizații sindicale sînt rezolvate prin majoritatea voturilor tuturor membrilor ei". „Economiștii" de nuanță teoristă le țin și ei isonul: „hotărîrile comitetului trebuie să treacă prin toate cercurile, și abia atunci devin hotărîri valabile" („Svoboda" nr. 1, pag. 67). Și notați că această cerință de a aplica pe scară largă referendumul este formulată *în plus* pe lîngă cerința de a clădi pe principiul eligibilității *întreaga* organizație!

www.dacoromanica.ro

Este, firește, departe de noi gîndul de a face din aceasta o vină practicienilor, care au prea puțină posibilitate de a cunoaște teoria și practica organizațiilor cu adevărat democratice. Dar cînd „Rabocee Delo", care pretinde că are un rol conducător, se limitează în asemenea condiții la o rezoluție cu privire la principiul larg democratic, cum să nu numim asta o simplă „goană după efect"?

f) ACTIVITATEA LOCALĂ ȘI ACTIVITATEA PE ÎNTREAGA RUSIE

Dacă obiecțiile împotriva planului de organizație expus aici, obiecții privitoare la nedemocratismul și la caracterul complotist al acesteia, sînt cu desăvîrșire neîntemeiate, mai rămîne o problemă, care este foarte des ridicată și care merită s-o analizăm pe larg. Aceasta este problema corelației dintre activitatea locală și activitatea pe întreaga Rusie. Unii își exprimă temerea că formarea unei organizații centraliste ar putea avea ca rezultat strămutarea centrului de greutate de la prima formă de activitate la cea de-a doua, că acest lucru ar putea aduce prejudicii mișcării, slăbind trăinicia legăturilor noastre cu masa muncitorească și în general micșorînd stabilitatea agitației locale. La aceasta vom răspunde că în ultimii ani mișcarea noastră suferă tocmai de pe urma faptului că activiștii locali sînt prea absorbiți de munca locală; că din această cauză este absolut necesar ca centrul de greutate să fie întrucîtva strămutat înspre activitatea pe întreaga Rusie; că o astfel de strămutare nu va slăbi, ci va spori atît trăinicia legăturilor noastre cît și stabilitatea agitației noastre locale. Să luăm problema organului central și a organelor locale de presă, rugînd pe cititor să nu uite că activitatea pe tărîmul presei nu constituie pentru noi decît un *exemplu* care ilustrează întreaga activitate revoluționară în general, activitate incomparabil mai largă și mai variată.

În prima perioadă a mișcării de masă (1896—1898) activiștii locali fac încercarea de a scoate un organ pe întreaga Rusie — „Raboceaia Gazeta"; în perioada următoare (1898—1900) mișcarea face un uriaș pas înainte, dar atenția conducătorilor este în întregime absorbită de organele locale.

www.dacoromanica.ro

Dacă totalizăm aceste organe locale, constatăm * că revine aproximativ un număr de ziar pe lună. Oare aceasta nu este o ilustrare concretă a metodelor noastre primitive de muncă? Oare nu arată aceasta în modul cel mai evident că organizația noastră revoluționară a rămas în urma avîntului spontan al mișcării? Dacă *tot atîtea* numere de ziar ar fi fost scoase nu de grupuri locale răzlețe, ci de o organizație unică, atunci nu numai că am fi economisit o sumedenie de forțe, dar am fi asigurat și o stabilitate și continuitate incomparabil mai mare a muncii noastre. Acest considerent simplu este prea adeseori scăpat din vedere atît de practicienii care lucrează *activ* aproape exclusiv la organele locale (din păcate, în marea majoritate a cazurilor, și în prezent situația se prezintă astfel), cît și de unii publiciști, care în această problemă dau dovadă de un uluitor donchișotism. Practicianul se mulțumește de obicei cu argumentul că pentru activiștii locali este „greu" ** să se ocupe cu editarea unui ziar pe întreaga Rusie și că e mai bine să avem ziare locale decît să nu avem de loc. Această din urmă afirmație este, desigur, absolut justă, și nici un practician nu-și dă mai bine seama decît noi de uriașa importanță a ziarelor locale și de folosul imens pe care-l aduc ele *în general*. Dar nu despre aceasta este vorba, ci despre felul în care am putea scăpa de fărîmițarea și de metodele primitive de muncă, care își găsesc o expresie atît de concretă în cele 30 de numere de ziare locale apărute în toată Rusia în timp de doi ani și jumătate. Să nu vă limitați deci la afirmația incontestabilă, dar prea generală, cu privire la folosul adus de ziarele locale în general, ci să aveți curajul de a recunoaște deschis laturile lor negative, pe care le-a dat la iveală experiența celor doi ani și jumătate. Această experiență denotă că, în condițiile noastre, ziarele locale dovedesc în majoritatea cazurilor instabilitate în principii, că din punct de vedere politic sînt lipsite de însemnătate,

* Vezi „Raportul prezentat la Congresul de la Paris" [*], pag. 14: „De atunci (1897) și pînă în primăvara anului 1900 au apărut în diferite localități 30 de numere din diferite ziare... În medie a apărut ceva mai mult de un număr pe lună.

** Această dificultate este numai aparentă. În realitate *nu* există cerc local care să nu aibă posibilitatea de a îndeplini în mod activ o funcție sau alta în cadrul activității pe întreaga Rusie. „Să nu spui: nu pot, spune: nu vreau".

www.dacoromanica.ro

că sînt prea costisitoare sub raportul cheltuirii de forțe revoluționare și cu totul nesatisfăcătoare sub raport tehnic (mă refer aici, bineînțeles, nu la tehnica tipăririi, ci la frecvența și regularitatea apariției). Și toate lipsurile arătate aici nu sînt ceva întîmplător, ci urmarea inevitabilă a fărîmițării, care, pe de o parte, explică precumpănirea ziarelor locale în perioada de care ne ocupăm, iar pe de altă parte este *întreținută* de această precumpănire. Pentru o organizație locală *este* de-a dreptul *peste puteri* să asigure stabilitatea în principii a ziarului ei și să-l ridice la înălțimea unui organ politic, *îi este peste puteri* să adune și să folosească material suficient pentru oglindirea întregii vieți politice de la noi. Iar argumentul care se aduce de obicei în țările libere în sprijinirea necesității de a avea numeroase ziare locale, și anume că sînt ieftine atunci cînd se tipăresc cu ajutorul muncitorilor locali și că populația locală este informată mai complet și mai rapid, la noi, după cum dovedește experiența, acest *argument* se întoarce *împotriva* ziarelor locale. Ele sînt din cale-afară de costisitoare, în sensul cheltuirii de forțe revoluționare, și apar *foarte* rar pentru simplul motiv că un ziar *ilegal*, oricît de mic ar fi, necesită un aparat conspirativ foarte vast, care presupune existența unei mari industrii de fabrică, deoarece într-un atelier meșteșugăresc un astfel de aparat nici nu poate fi organizat. Pe de altă parte, primitivitatea aparatului conspirativ are pretutindeni ca rezultat (orice practician cunoaște o sumedenie de exemple de acest fel) că poliția profită de apariția și difuzarea cîtorva numere pentru a provoca o cădere *în masă*, care mătură totul în așa măsură, încît munca trebuie luată iarăși de la capăt. Un bun aparat conspirativ cere o bună pregătire profesională a revoluționarilor și o diviziune a muncii aplicată în modul cel mai consecvent; or, amîndouă aceste cerințe sînt absolut peste puterile unei organizații locale, oricît de puternică ar fi ea la un moment dat. Ca să nu mai vorbim de interesele generale ale întregii noastre mișcări (educarea politică și socialistă principial-consecventă a muncitorilor), dar chiar și interesele pur locale *sînt mai bine deservite de organe de presă care nu sînt locale:* acest lucru pare un paradox numai la prima vedere, în realitate însă, experiența celor doi ani și jumătate îl dove-

www.dacoromanica.ro

deşte fără putinţă de tăgadă. Oricine va fi de acord că, dacă toate forţele locale care au scos cele 30 de numere de ziar ar fi lucrat la un singur ziar, acesta din urmă ar fi dat cu uşurinţă 60, dacă nu chiar 100 de numere, şi prin urmare ar fi oglindit mai complet toate particularităţile cu caracter pur local ale mişcării. Fără îndoială că această organizare nu este un lucru lesne de înfăptuit, dar trebuie să înţelegem o dată necesitatea lui, trebuie ca fiecare cerc local să gîndească şi *să lucreze în mod activ* în acest sens, fără a aştepta un imbold din afară, fără a se lăsa furat de impresia că organul local ar fi mai accesibil şi mai apropiat, impresie care — aşa cum rezultă din datele experienţei noastre revoluţionare — se dovedeşte a fi în bună parte iluzorie.

Şi publiciştii care îşi închipuie că sînt deosebit de apropiaţi de practicieni şi care nu văd acest caracter iluzoriu, limitîndu-se la formula extrem de ieftină şi cu totul lipsită de conţinut: e nevoie de ziare locale, e nevoie de ziare regionale, e nevoie de ziare centrale, fac un prost serviciu activităţii practice. Firește că, în general vorbind, e nevoie de toate acestea; dar, din moment ce abordezi o problemă organizatorică concretă, trebuie să te gîndeşti şi la condiţiile mediului şi ale momentului. Într-adevăr, oare „Svoboda" (nr. 1, pag. 68) nu dă dovadă de donchişotism atunci cînd, „oprindu-se" în mod special „asupra *problemei ziarului*", scrie: „Noi credem că orice centru muncitoresc cît de cît însemnat trebuie să aibă un ziar muncitoresc propriu. Nu un ziar adus din altă parte, ci un ziar propriu". Dacă publicistul acesta nu vrea să se gîndească la sensul cuvintelor lui, gîndeşte-te d-ta, cititorule: cîte zeci, dacă nu sute de „centre muncitoreşti cît de cît însemnate" există în Rusia şi dacă într-adevăr fiecare organizaţie locală s-ar apuca să scoată un ziar propriu, ce permanentizare a metodelor noastre primitive de muncă ar însemna acest lucru! Cît de mult ar înlesni această fărîmiţare sarcina jandarmilor noştri de a prinde — şi încă fără a face vreo sforţare „cît de cît însemnată" — pe militanţii locali chiar la începuturile activităţii lor, împiedicîndu-i să se formeze ca adevăraţi revoluţionari! — Într-un ziar pe întreaga Rusie — continuă autorul — descrierea matrapazlîcurilor fabricanţilor şi a „micilor întîmplări din viaţa de fabrică din alte

www.dacoromanica.ro

orașe ar fi lipsită de interes", pe cînd „un cititor din Orel nu se plictisește niciodată să citească despre cele ce se petrec în Orel. De fiecare dată el află pe cine «freacă» ziarul, pe cine «face de două parale», și «inima îi saltă de bucurie»" (pag. 69). Da, da, cititorului din Orel îi saltă inima de bucurie; dar și publicistului nostru prea îi „saltă" gîndul. Este oare un lucru la locul lui această apărare a îngustimii de orizont? — la asta ar fi trebuit el să se gîndească. Nimeni nu-și dă mai bine seama decît noi de necesitatea și importanța demascării rînduielilor din fabrici, dar trebuie să înțelegem că am ajuns la situația că tovarășilor din Petersburg le este lehamite să tot citească corespondențele din Petersburg ale ziarului petersburghez „Raboceaia Mîsl". Pentru demascarea rînduielilor din fabrici, în diverse localități am avut întotdeauna și *vor trebui să rămînă întotdeauna* foile volante; dar tipul *ziarului* trebuie să-l ridicăm, iar nu să-l coborîm la nivelul unei foi volante care se scoate în fabrici. Pentru „ziar" avem nevoie de demascări care să se refere nu atît la întîmplări mărunte, cît la neajunsurile mari, tipice ale vieții de fabrică, demascări făcute pe baza unor exemple deosebit de grăitoare și, prin urmare, de natură să intereseze *pe toți* muncitorii și pe toți conducătorii mișcării, într-adevăr să le îmbogățească cunoștințele, să le lărgească orizontul, să marcheze începutul trezirii unei noi regiuni, a unei noi pături profesionale de muncitori.

„Apoi, într-un ziar local toate matrapazlîcurile săvîrșite de administrația fabricii sau de autorități pot fi înregistrate imediat, cît sînt încă proaspete. Or, pînă să ajungă știrea la îndepărtatul ziar central, oamenii din localitatea respectivă au și uitat de cele întîmplate: «Cînd s-o mai fi întîmplat și asta, dumnezeu știe!»" (ibid.). Chiar așa: dumnezeu știe! Cele 30 de numere apărute în doi ani și jumătate au fost scoase, după cum aflăm din aceeași sursă, în 6 orașe. Aceasta înseamnă că în medie revine de fiecare oraș *cîte un număr de ziar la șase luni*! Și chiar dacă superficialul nostru publicist *ar tripla*, în presupunerile sale, productivitatea muncii locale (ceea ce ar fi, indiscutabil, greșit în ceea ce privește un oraș mijlociu, căci folosind metode primitive de muncă nu este posibilă o sporire considera-

www.dacoromanica.ro

bilă a productivităţii), — nu vom obţine totuşi decît un singur număr la două luni, adică ceva care nu seamănă de loc cu „relatarea evenimentelor cît sînt încă proaspete". Or, ar fi de ajuns ca zece organizaţii locale să se unească şi să detaşeze delegaţi de-ai lor pentru funcţii active în munca de organizare a unui ziar central, pentru ca *pe întreaga Rusie* să poată fi „relatate" o dată la două săptămîni nu întîmplări mărunte, ci matrapazlîcurile, într-adevăr importante şi tipice. De acest lucru nu se va îndoi nici un om care cunoaşte starea de lucruri din organizaţiile noastre. Cît despre surprinderea în flagrant delict a duşmanului — dacă e s-o luăm în serios, iar nu numai ca pe o figură de stil —, în general un ziar ilegal nu se poate gîndi la aşa ceva; acest lucru nu se poate face decît într-o foaie volantă, căci termenul maxim în care trebuie realizat nu depăşeşte, în majoritatea cazurilor, o zi sau două (luaţi, de pildă, o grevă obişnuită de scurtă durată, sau o ciocnire care are loc la o fabrică, sau o demonstraţie etc.).

„Muncitorul nu trăieşte numai în fabrică, ci şi în oraş", continuă autorul nostru, ridicîndu-se de la particular la general cu o consecvenţă atît de riguroasă, încît i-ar face cinste chiar şi lui Boris Kricevski. Şi indică problema dumelor orăşeneşti, a spitalelor orăşeneşti, a şcolilor orăşeneşti, cerînd ca ziarul muncitoresc să nu treacă sub tăcere treburile comunale în general. — Luată în sine, această cerinţă este foarte frumoasă, dar ea ilustrează în mod cît se poate de plastic abstracţiile lipsite de conţinut la care se mărginesc unii oameni prea adeseori atunci cînd discută despre ziarele locale. În primul rînd, dacă într-adevăr „în orice centru muncitoresc cît de cît însemnat" ar apărea ziare cu o rubrică în care problemele comunale să fie tratate atît de amănunţit cum vrea „Svoboda", apoi, în condiţiile de la noi, din Rusia, aceasta ar duce inevitabil la o îngustime de orizont, conştiinţa importanţei unui asalt revoluţionar pe scara întregii Rusii împotriva absolutismului ţarist ar fi slăbită şi s-ar întări mlădiţele foarte viabile — mai curînd ascunse sau înăbuşite decît smulse din rădăcină — ale curentului devenit faimos prin cunoscutul aforism cu privire la revoluţionarii care vorbesc prea mult despre parlamentul inexistent şi prea puţin despre dumele

www.dacoromanica.ro

orăşeneşti existente [77]. Spunem inevitabil, subliniind astfel faptul că „Svoboda", desigur, nu doreşte acest lucru, ci tocmai contrarul. Dar nu este de ajuns să ai intenţii bune. — Pentru a pune discutarea treburilor comunale într-o perspectivă corespunzătoare întregii noastre activităţi, trebuie *mai întîi* ca această perspectivă să fie în întregime elaborată şi bine definită nu numai prin raţionamente, dar şi printr-o sumedenie de exemple, trebuie ca ea să fi dobîndit trăinicia unei *tradiţii*. Noi sîntem încă departe de aşa ceva; or, tocmai de aşa ceva este nevoie *mai întîi*, înainte de a ne fi îngăduit să ne gîndim la o presă locală largă şi să vorbim despre ea.

În al doilea rînd, pentru a scrie cu adevărat bine şi interesant despre treburile comunale, trebuie să le cunoşti bine şi nu numai din cărţi. Dar aproape că nu există *în toată Rusia* social-democraţi care să aibă cunoştinţe de această natură. Pentru a scrie la ziar (şi nu într-o broşură populară) despre treburile comunale şi de stat, trebuie să dispui de un material proaspăt, variat, adunat şi prelucrat de o persoană competentă. Iar pentru a aduna şi a prelucra un asemenea material, „democraţia primitivă" a unui cerc primitiv, în care toţi fac de toate şi se amuză jucîndu-se de-a referendumul, nu este suficientă. Pentru aceasta este nevoie de un stat major de publicişti specialişti, de corespondenţi specialişti, este nevoie de o armată întreagă de reporteri social-democraţi, care să-şi creeze legături pretutindeni şi oriunde, care să ştie să afle diferitele „secrete de stat" (secrete cu care funcţionarul rus se făleşte atît de mult şi pe care le divulgă cu atîta uşurinţă), să ştie să pătrundă în orice „culise", o armată de oameni obligaţi „prin funcţia lor" să fie atotştiutori şi omniprezenţi. Şi noi, partidul care luptă împotriva *oricărei* asupriri economice, politice, sociale, naţionale, putem şi trebuie să găsim, să concentrăm, să instruim, să mobilizăm şi să punem în mişcare o astfel de armată de oameni atotştiutori, — dar acest lucru abia urmează să-l facem! La noi nu numai că, în marea majoritate a localităţilor, nu s-a făcut încă nici un pas în această direcţie, dar adesea nici nu există măcar *conştiinţa* necesităţii de a face acest lucru. Încercaţi să găsiţi în presa noastră social-democrată articole, corespondenţe

www.dacoromanica.ro

şi demascări vii şi interesante în legătură cu problemele noastre militare, diplomatice, bisericeşti, municipale, financiare etc. etc. mai mari şi mai mici: nu veţi găsi *aproape nimic* sau veţi găsi foarte puţin *. Iată de ce „întotdeauna mă supără foarte mult cînd vine cineva şi spune multe lucruri frumoase, minunate" despre necesitatea de a scoate, „în orice centru muncitoresc cît de cît însemnat", ziare care să demaşte şi matrapazlîcurile din fabrici şi pe cele ale administraţiei comunale şi de stat!

Precumpănirea presei locale asupra presei centrale este ori un semn de sărăcie, ori unul de lux. E un semn de sărăcie atunci cînd mişcarea nu şi-a format încă forţe pentru o producţie de mari proporţii, cînd ea vegetează încă în cadrul metodelor primitive de muncă şi aproape că se îneacă în „întîmplările mărunte ale vieţii de fabrică". E un semn de lux atunci cînd mişcarea *ajunge să poată îndeplini în totul* sarcina demascărilor multilaterale şi a agitaţiei multilaterale, astfel încît devin necesare, pe lîngă organul central, şi numeroase organe locale. Las la aprecierea fiecăruia să decidă ce anume denotă faptul că în momentul de faţă la noi precumpănesc ziarele locale. Iar eu mă voi limita doar la a-mi formula precis concluzia, ca să nu dau prilej la neînţelegeri. Pînă în prezent majoritatea organizaţiilor noastre locale se gîndesc aproape exclusiv la ziarele locale şi desfăşoară o activitate susţinută aproape exclusiv în vederea scoaterii lor. E un lucru anormal. Ar fi trebuit să fie invers: majoritatea organizaţiilor locale să se gîndească mai ales la un organ pe întreaga Rusie şi să activeze mai ales pentru scoaterea lui. Atîta timp cît acest lucru nu se va face, nu vom putea organiza *nici un* ziar cît de cît capabil să deservească efectiv mişcarea printr-o agitaţie *multilaterală* în presă. Iar atunci cînd acest lucru se va face,

* Iată de ce chiar şi exemplul organelor locale deosebit de bune confirmă pe deplin punctul nostru de vedere. De pildă, „Iujnii Rabocii" [7] este un ziar foarte bun, care nu se face nicidecum vinovat de instabilitate în principii. Dar ceea ce a vrut el să dea mişcării locale nu a putut realiza din pricina apariţiei rare şi căderilor masive. Sarcina deosebit de imperioasă pentru partid în momentul de faţă — formularea principială a problemelor fundamentale ale mişcării şi agitaţia politică multilaterală — s-a dovedit a fi peste puterile unui ziar local. Iar ceea ce a dat el deosebit de bun, cum ar fi articolele despre congresul proprietarilor de uzine siderurgice, despre şomaj etc., nu era un material cu caracter strict local, *şi era necesar pentru întreaga Rusie*, nu numai pentru sud. Asemenea articole n-au mai fost publicate în nici unul dintre organele presei noastre social-democrate.

www.dacoromanica.ro

între organul central necesar şi organele locale necesare se vor stabili de la sine relaţii normale.

* * *

La prima vedere s-ar părea că în domeniul luptei specialeconomice concluzia cu privire la necesitatea de a muta centrul de greutate de pe activitatea locală pe activitatea pe scara întregii Rusii nu este valabilă, deoarece duşmanul direct al muncitorilor este reprezentat aici de diferiţi patroni sau de diferitele grupuri de patroni, care nu sînt legaţi printr-o organizaţie care să semene cît de cît cu organizaţia — pur militară, strict centralistă şi condusă pînă în cele mai mici amănunte de o voinţă unică — a guvernului rus, care este duşmanul nostru direct în lupta politică.

Dar nu este aşa. Lupta economică este, după cum am subliniat în repetate rînduri, o luptă sindicală, şi de aceea ea impune unirea muncitorilor pe profesiuni, şi nu numai după locul lor de muncă. Şi această unire profesională devine cu atît mai imperios necesară, cu cît se desfăşoară mai rapid gruparea patronilor de la noi în tot felul de asociaţii şi sindicate patronale. Fărîmiţarea noastră şi metodele noastre primitive de muncă împiedică pur şi simplu această unire, care necesită o organizaţie de revoluţionari unică pe întreaga Rusie, organizaţie capabilă să-şi asume conducerea sindicatelor muncitorilor pe întreaga Rusie. Am vorbit mai sus de tipul de organizaţie care este de dorit în acest scop, şi acum vom adăuga numai cîteva cuvinte în legătură cu problema presei noastre.

Că fiecare ziar social-democrat trebuie să aibă *o rubrică* consacrată luptei sindicale (economice), acest lucru cred că nimeni nu-l pune la îndoială. Dar creşterea mişcării sindicale ne obligă să ne gîndim şi la o presă sindicală. Părerea noastră este însă că în Rusia, în afară de rare excepţii, nici vorbă nu poate fi deocamdată despre ziare sindicale: aceasta este un lux, iar nouă adeseori ne lipseşte şi pîinea cea de toate zilele. Forma de presă sindicală indicată în condiţiile muncii ilegale şi care încă de pe acum a devenit necesară ar trebui să fie la noi aceea de *broşuri sindicale*. În ele ar trebui să fie adunat şi grupat sistematic materialul

www.dacoromanica.ro

legal * şi ilegal privind condiţiile de muncă dintr-o ramură de producţie dată, deosebirile care există în această privinţă între diferite regiuni din Rusia, principalele revendicări ale muncitorilor dintr-o profesiune dată, neajunsurile legislaţiei referitoare la această profesiune, cazurile mai importante de luptă economică a muncitorilor din această profesiune, începuturile, starea actuală şi nevoile organizaţiei lor sindicale etc. Asemenea broşuri, în primul rînd, ar scuti presa noastră social-democrată de o mulţime de amănunte profesionale care interesează în mod special numai pe muncitorii din ramura respectivă; în al doilea rînd, ele ar fixa rezultatele experienţei noastre în lupta sindicală, ar păstra materialul adunat, care acum literalmente se pierde într-o sumedenie de foi volante şi corespondenţe fragmentare, şi ar sintetiza acest material; în al treilea rînd, ele ar putea servi ca un fel de călăuză pentru agitatori, deoarece condiţiile de muncă se schimbă relativ încet, revendicările fundamentale ale muncitorilor dintr-o ramură dată sînt extrem de stabile (vezi revendicările formulate de ţesătorii din regiunea Moscova în 1885 [80] şi cele formulate de cei din regiunea Petersburg în 1896), aşa încît aceste revendicări şi cerinţe în ansamblul lor ar putea

* Materialul legal este deosebit de important în această privinţă şi noi am rămas mult în urmă în ceea ce priveşte preocuparea de a-l aduna şi folosi sistematic. Nu vom exagera dacă vom spune că numai cu material legal se mai poate scrie o broşură sindicală, dar s-o scrii numai cu material ilegal e cu neputinţă. Adunînd de la muncitori material ilegal cu privire la probleme de genul celor tratate de „Raboceaia Misl" [79], cheltuim zadarnic o mulţime de forţe ale revoluţionarilor (care în această muncă ar putea fi uşor înlocuiţi prin activişti legali) şi totuşi nu obţinem niciodată un material bun, pentru că muncitorii, care cunosc de cele mai multe ori o singură secţie dintr-o fabrică mare şi cunosc aproape întotdeauna rezultatele economice, iar nu condiţiile şi normele generale ale muncii lor, nici nu au posibilitatea să obţină datele de care dispun funcţionarii, inspectorii, medicii din fabrici etc., date care în marea lor majoritate sînt risipite în mici corespondenţe de ziar şi în publicaţii speciale industriale, sanitare, de zemstvă etc.

Îmi este foarte proaspătă în minte „prima" mea „experienţă", pe care n-aş mai repeta-o niciodată. Am pierdut multe săptămini chestionînd „cu mult zel" pe un muncitor, care venea adeseori pe la mine, asupra tuturor rînduielilor dintr-o mare uzină la care lucra el. Este drept că am izbutit să întocmesc aproximativ, deşi cu mare greutate, descrierea (numai a unei singure uzine!), dar uneori muncitorul, la sfîrşitul convorbirii noastre, îşi ştergea sudoarea şi spunea zimbind: „mi-e mult mai uşor să lucrez un schimb în plus decît să vă răspund dv. la întrebări!"

. Cu cît mai energic vom duce lupta revoluţionară, cu atît mai mult va fi nevoit guvernul să legalizeze o parte din munca „sindicală", luîndu-ne astfel de pe umeri o parte din povară.

www.dacoromanica.ro

servi ani de-a rîndul ca un minunat îndreptar de agitație economică în localitățile înapoiate sau în rîndurile păturilor înapoiate ale muncitorilor; exemple de greve încununate de succes dintr-o regiune oarecare, date cu privire la nivelul de trai mai ridicat, la condiții de muncă mai bune dintr-o anumită localitate ar constitui și pentru muncitorii din alte localități un imbold spre noi și noi lupte; în al patrulea rînd, luînd asupra sa inițiativa sintetizării luptei sindicale și fixînd astfel legătura mișcării sindicale ruse cu socialismul, social-democrația s-ar îngriji în același timp ca activitatea noastră trade-unionistă să ocupe un loc nici prea mic și nici prea mare în ansamblul activității noastre social-democrate. Unei organizații locale care este ruptă de organizațiile din alte orașe îi este foarte greu, și uneori aproape chiar imposibil, să păstreze în aceste condiții o proporție justă (și exemplul ziarului „Raboceaia Misl" dovedește la ce exagerări monstruoase în direcția trade-unionismului se poate ajunge). Dar o organizație de revoluționari pe întreaga Rusie, care se situează ferm pe poziții marxiste ferme, care conduce întreaga luptă politică și dispune de un stat-major format din agitatori de profesie, nu va avea niciodată vreo dificultate în stabilirea acestei proporții juste.

V

„PLANUL" UNUI ZIAR POLITIC PE ÎNTREAGA RUSIE

„Cea mai mare greșeală a «Iskrei» în această privință — scrie B. Kricevski („Rabocee Delo" nr. 10, pag. 30), învinuindu-ne de tendința „de a transforma teoria, prin izolarea ei de practică, într-o doctrină moartă" — este «planul» ei cu privire la o organizație de partid pe întreaga Rusie" (adică articolul „Cu ce să începem?" *). Și Martînov îi ține isonul, declarînd că „tendința «Iskrei» de a diminua importanța mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi în comparație cu propagarea unor idei strălucite și desăvîrșite... a fost încununată de planul de organizare

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—13.— *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

a partidului, pe care ea îl propune în nr. 4, în articolul «Cu ce să începem?»" (op. cit., pag. 61). În sfîrşit, în ultimul timp celor pe care acest „plan" (ghilimelele sînt menite să exprime o atitudine ironică faţă de el) îi indignează li s-a raliat şi L. Nadejdin în broşura „Ajunul revoluţiei" (editată de „grupul revoluţionar-socialist" *Svoboda*, despre care am mai vorbit), broşură pe care am primit-o chiar acum şi în care se afirmă că „a vorbi acum despre o organizaţie ale cărei fire să pornească de la un ziar central înseamnă a plăsmui idei de cabinet şi a duce o activitate de cabinet" (pag. 126), înseamnă a face „literatură" etc.

Faptul că teroristul nostru s-a dovedit a fi solidar cu apărătorii „mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi" nu ne poate mira după ce în capitolele referitoare la politică şi la organizaţie am cercetat care sînt rădăcinile acestei apropieri. Dar se cuvine să relevăm chiar aici că L. Nadejdin este singurul care a încercat în mod conştiincios să urmărească firul ideilor acestui articol, care i-a displăcut, şi a încercat să răspundă la el în fond, pe cînd „Rabocee Delo" n-a spus absolut nimic în fond, ci a făcut numai în aşa fel încît să încurce lucrurile printr-o serie întreagă de atacuri demagogice nedemne. Şi, oricît de neplăcut ar fi, trebuie mai întîi să ne pierdem timpul cu curăţirea acestor grajduri ale lui Augias.

a) CINE S-A SUPĂRAT PENTRU ARTICOLUL „CU CE SĂ ÎNCEPEM?"?*

Reproducem un buchet din expresiile şi exclamaţiile cu care „Rabocee Delo" s-a năpustit asupra noastră. „Nu ziarul poate crea organizaţia de partid, ci invers"... „Un ziar care se situează *deasupra* partidului, *în afara controlului lui*, şi care, graţie unei reţele de agenţi proprii, este independent faţă de el"... „Prin ce minune a uitat «Iskra» de existenţa reală a organizaţiilor social-democrate ale

* În culegerea „În 12 ani", V. I. Lenin a omis paragraful „a" din capitolul cinci şi a dat următoarea notă: „Paragraful «a) Cine s-a supărat pentru articolul „Cu ce să începem?"?» — este omis în ediţia de faţă, căci el conţine numai o polemică cu «Rabocee Delo» şi cu Bundul în legătură cu încercările «Iskrei» de a «comanda» etc. În acest paragraf se spunea, printre altele, că Bundul însuşi a cerut (în 1898—1899) membrilor «Iskrei» să reia editarea O.C. al partidului şi să organizeze «un laborator publicistic»". — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

partidului căruia îi aparţine?“... „Posesorii principiilor ferme şi ai planului corespunzător sînt şi regulatori supremi ai luptei reale a partidului, dictînd partidului executarea planului lor“... „Planul izgoneşte organizaţiile noastre vii şi viabile în împărăţia umbrelor şi vrea să cheme la viaţă o reţea fantastică de agenţi“... „Dacă planul « Iskrei » ar fi pus în aplicare, el ar duce la stîrpirea completă a oricăror urme ale Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia care s-a format la noi“... „Organul de propagandă devine legiuitorul autocrat şi incontrolabil al întregii lupte revoluţionare practice“... „Care trebuie să fie atitudinea partidului nostru faţă de ideea de a fi *complet* subordonat unei redacţii autonome?“ etc. etc.

După cum îşi poate da seama cititorul din conţinutul şi tonul acestor citate, „Rabocee Delo“ *s-a supărat*. Dar nu s-a supărat pentru sine, ci pentru comitetele şi organizaţiile partidului nostru, pe care „Iskra“ ar vrea, chipurile, să le izgonească în împărăţia umbrelor şi chiar să stîrpească orice urme ale lor. Auzi, grozăvie! Numai un lucru e ciudat. Articolul „Cu ce să începem?“ a apărut în mai 1901, articolele din „Rabocee Delo“ au apărut în septembrie 1901, iar acum ne aflăm pe la mijlocul lunii ianuarie 1902. În aceste 5 luni (nici înainte de septembrie, nici după), *nici un* comitet şi *nici o* organizaţie de partid n-a protestat în mod formal împotriva acestui monstru care vrea să izgonească comitetele şi organizaţiile în împărăţia umbrelor! Şi doar în timpul acesta atît în „Iskra“ cît şi în numeroase alte publicaţii, locale şi nelocale, au apărut zeci şi sute de comunicări din toate colţurile Rusiei. Cum s-a putut întîmpla că cei ameninţaţi să fie izgoniţi în împărăţia umbrelor n-au observat acest lucru şi nu s-au supărat, şi în schimb s-a supărat o terţă persoană?

Aceasta s-a întîmplat deoarece comitetele şi celelalte organizaţii sînt ocupate cu munca adevărată, şi nu cu jocul „de-a democratismul“. Comitetele au citit articolul „Cu ce să începem?“, au văzut că este vorba de o încercare „de a elabora un anumit plan de organizaţie, *astfel ca să putem păşi din toate părţile la construirea ei*“, şi deoarece ştiau şi vedeau prea bine că *nici una* dintre aceste „părţi“ nu se va gîndi „să înceapă munca de construire“ înainte

www.dacoromanica.ro

de a se fi convins de necesitatea ei și de justețea planului athitectonic, firește că nici prin cap nu le-a trecut „să se supere" de nemaipomenita îndrăzneală a oamenilor care și-au spus părerea în „Iskra": „Date fiind importanța și urgența acestei chestiuni, ne permitem, în ce ne privește, să supunem atenției tovarășilor o schiță a planului pe care îl dezvoltăm mai amănunțit într-o broșură pe care o pregătim pentru tipar" *. Este oare cu putință ca un om de bună credință să nu înțeleagă că, dacă tovarășii *vor accepta* planul supus atenției lor, ei îl vor pune în aplicare nu în virtutea unei „subordonări", ci din convingerea că este necesar cauzei noastre comune, iar dacă *nu*-l *vor accepta*, atunci „schița" (ce cuvînt pretențios, nu-i așa?) nu va rămîne decît o simplă schiță? Nu este oare demagogie să combați o schiță de plan nu numai „făcînd-o una cu pămîntul" și sfătuind pe tovarăși să respingă acest plan, ci și *atîțînd* pe oamenii puțin experimentați în munca revoluționară împotriva autorilor acestei schițe, *numai pentru că* aceștia *îndrăznesc* „să legiferege", să procedeze ca „regulatori supremi", adică îndrăznesc *să propună* o schiță de plan?? Poate oare partidul nostru să se dezvolte și să progreseze dacă la încercarea *de a ridica* pe activiștii locali la nivelul unor concepții, sarcini, planuri etc. mai largi se va obiecta nu numai prin demonstrarea caracterului greșit al acestor concepții, dar și prin „supărări" pentru motivul că se găsește cineva care „vrea" să ne *„ridice"* ? Iată că și L. Nadejdin „a făcut una cu pămîntul" planul nostru, dar el nu s-a pretat la o demagogie care nu mai poate fi explicată numai prin naivitate sau prin primitivismul concepțiilor politice; el a respins de la bun început în mod categoric acuzația de „control asupra partidului". De aceea lui Nadejdin putem și trebuie să-i răspundem în fond la critica făcută planului, în timp ce revistei „Rabocee Delo" nu i se poate răspunde decît prin dispreț.

Dar disprețul față de un autor care se înjosește vociferînd despre „autocrație" și „subordonare" nu ne scutește de îndatorirea de a risipi confuzia pe care acești oameni

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 9. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

o servesc cititorilor. Aici avem prilejul să arătăm concret tuturor de ce calitate sînt aceste fraze curente despre „democratismul larg". Sîntem învinuiți că am dat uitării comitetele, că vrem să le izgonim în împărăția umbrelor etc. Cum să răspundem la aceste învinuiri dacă *nu putem* să spunem cititorului *aproape nimic concret* despre relațiile noastre reale cu aceste comitete, și n-o putem face din motive de ordin conspirativ? Oamenii care aruncă această învinuire șfichiuitoare, menită să atîțe mulțimea, au, în raport cu noi, un avantaj datorită impertinenței lor, datorită atitudinii lor de desconsiderare față de îndatoririle revoluționarului, care ferește cu grijă de privirile străinilor relațiile și legăturile pe care le are, pe care le stabilește sau caută să le stabilească. Firește că refuzăm categoric să ne luăm la întrecere cu astfel de oameni pe tărîmul „democratismului". Cît privește însă pe cititorul neinițiat în toate problemele de partid, singurul mijloc de a ne face datoria față de el este să-i relatăm nu ceea ce este și ceea ce este im Werden *, ci *o părticică* din ceea ce a fost și despre care se poate vorbi ca despre ceva aparținînd trecutului.

Bundul lasă să se înțeleagă că am fi niște „impostori" **. „Uniunea" din străinătate ne acuză de încercarea de a stîrpi orice urmă a partidului. Dați-ne voie, domnilor, vă vom da satisfacție deplină relatînd publicului *patru fapte* din trecut [81].

Primul *** fapt. Membrii uneia din „Uniunile de luptă" care au participat în mod direct la întemeierea partidului nostru și la trimiterea unui delegat la Congresul de constituire al acestuia se înțeleg cu unul dintre membrii grupului „Iskra" în privința înființării unei biblioteci muncitorești speciale care să deservească nevoile întregii mișcări. Înființarea bibliotecii muncitorești eșuează, iar broșurile „Sarcinile social-democraților ruși" și „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici" ****, scrise pentru această

* — în devenire. — *Nota trad.*

** „Iskra" nr. 8, răspunsul Comitetului central al Uniunii generale a muncitorilor evrei din Rusia și din Polonia la articolul nostru cu privire la problema națională.

*** În mod intenționat prezentăm faptele în altă ordine decît cea în care s-au petrecut în realitate.

**** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 427—463 și 253—305. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

bibliotecă, ajung pe căi ocolite şi prin intermediul unor terţe persoane în străinătate, unde sînt publicate.

Al doilea fapt. Membrii Comitetului Central al Bundului adresează unuia dintre membrii grupului „Iskra" propunerea de a organiza un „laborator literar", cum se exprima Bundul atunci. Ei arată totodată că, dacă lucrul acesta nu va reuşi, mişcarea noastră poate regresa simţitor. Rezultatul acestor tratative este broşura „Mişcarea muncitorească din Rusia" *.

Al treilea fapt. Comitetul central al Bundului se adresează, prin intermediul unei organizaţii dintr-un orăşel de provincie, unuia dintre membrii „Iskrei", propunîndu-i să ia asupra sa sarcina redactării publicaţiei „Raboceaia Gazeta", a cărei apariţie urma să fie reluată. Propunerea este, bineînţeles, acceptată. Ulterior propunerea este modificată: se propune o colaborare în vederea unei noi combinaţii cu redacţia. Şi această propunere este, bineînţeles, acceptată. Se trimit următoarele articole (care au putut fi păstrate): „Programul nostru", care conţine un protest direct împotriva bernsteiniadei şi împotriva cotiturii care a intervenit în literatura legală şi în orientarea ziarului „Raboceaia Mîsl"; „Sarcina noastră imediată" (crearea unui organ al partidului care să apară regulat şi să fie strîns legat de toate grupurile locale"; deficienţele „metodelor meşteşugăreşti" dominante); „O problemă vitală" (o analiză a obiecţiei că *înainte* de a se proceda la scoaterea unui organ central trebuie dezvoltată activitatea grupurilor locale; sublinierea importanţei primordiale a „organizaţiei revoluţionare" şi a necesităţii de a ridica „la cel mai înalt grad de perfecţiune organizarea, disciplina şi tehnica conspirativă revoluţionară") **. Propunerea de a se relua publicarea ziarului „Raboceaia Gazeta" nu se realizează şi articolele rămîn nepublicate.

---

* În treacăt fie zis, autorul acestei broşuri mă roagă să menţionez că, la fel ca şi broşurile sale anterioare, această broşură a fost trimisă „Uniunii" cu credinţa că publicaţiile acestei „Uniuni" sînt redactate de grupul „Eliberarea muncii" (din pricina anumitor condiţii în care se afla el atunci, adică în februarie 1899, nu putea şti că redacţia s-a schimbat). Broşura va fi reeditată în curînd de către Ligă [88].

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 176—180, 181—186, 187—193. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Al patrulea fapt. Un membru al comitetului care se ocupă de organizarea celui de-al doilea congres ordinar al partidului nostru transmite unui membru al grupului „Iskra" programul congresului şi propune candidatura acestui grup pentru funcţia de redactare a publicaţiei „Raboceaia Gazeta", care urma să reapară. Demersul său, ca să zicem aşa, preliminar este sancţionat apoi şi de comitetul din care făcea parte, şi de Comitetul central al Bundului; grupul „Iskra" primeşte o înştiinţare referitoare la locul şi la data congresului, dar (nefiind sigur, din anumite motive, că va reuşi să trimită un delegat la acest congres) întocmeşte şi un raport scris către congres. În acest raport se dezvoltă ideea că, limitîndu-ne doar la alegerea unui Comitet Central, nu numai că nu vom rezolva problema unificării într-o perioadă de totală confuzie ideologică cum este aceea prin care trecem în prezent, dar riscăm să compromitem măreaţa idee a creării partidului în cazul unei noi căderi rapide şi totale, care în condiţiile actualei lipse de conspiraţie este mai mult decît probabilă; că de aceea trebuie să începem prin a adresa o chemare tuturor comitetelor şi tuturor celorlalte organizaţii, îndemnîndu-le să sprijine organul comun ce urmează să reapară, organ care va lega *realmente* toate comitetele printr-o legătură *efectivă* şi va pregăti *realmente* un grup de conducători ai întregii mişcări, iar o dată ce acest grup creat de comitete se va fi format şi întărit, comitetele şi partidul vor putea uşor să-l transforme în Comitet Central. Dar din cauza unei serii de căderi, congresul nu se mai ţine, iar din motive de conspiraţie raportul este distrus, după ce a fost citit numai de cîţiva tovarăşi, printre care şi de împuterniciţii unui comitet.

Acum cititorul poate singur să *califice* asemenea procedee cum sînt aluzia Bundului că am fi impostori, sau afirmaţia revistei „Rabocee Delo" că vrem să izgonim comitetele în împărăţia umbrelor, „să înlocuim" organizaţia partidului cu organizarea răspîndirii ideilor unui singur ziar. Dar noi tocmai comitetelor le-am expus, *la cererea lor repetată*, necesitatea adoptării unui plan precis de muncă comună. Tocmai pentru organizaţia de partid am elaborat noi acest plan în articolele ce urmau să fie publicate în „Raboceaia

www.dacoromanica.ro

Gazeta", precum şi în raportul către congresul partidului, şi aceasta tot la invitaţia unor oameni care deţineau o poziţie atît de influentă în partid încît au luat iniţiativa reconstituirii (efective) a partidului. Şi numai după ce încercarea făcută *în două rînduri* de către organizaţia de partid de a reedita *în mod oficial împreună cu noi* organul central al partidului s-a soldat printr-un eşec, am considerat că este de datoria noastră directă să scoatem un organ *neoficial*, pentru ca la *a treia* încercare tovarăşii să aibă în faţa lor rezultatele precise ale unei *experienţe*, şi nu numai presupuneri ipotetice. În momentul de faţă toată lumea poate vedea unele rezultate ale acestei experienţe şi toţi tovarăşii au posibilitatea să judece dacă ne-am înţeles bine datoria şi ce trebuie să se creadă despre nişte oameni care — unii de necaz că le-am dovedit inconsecvenţa lor în problema „naţională", alţii de necaz că le-am dovedit cît de inadmisibile sînt oscilările lor neprincipiale — caută să inducă în eroare pe cei care nu cunosc trecutul apropiat.

b) POATE OARE UN ZIAR SĂ FIE UN ORGANIZATOR COLECTIV ?

Miezul articolului „Cu ce să începem?" constă *tocmai* în formularea acestei probleme şi în soluţionarea ei afirmativă. Singura încercare pe care o cunoaştem de a examina această problemă în fond şi de a dovedi necesitatea soluţionării ei negative a fost făcută de L. Nadejdin, ale cărui argumente le vom reproduce în întregime:

„... Ne place foarte mult cum pune «Iskra» (nr. 4) problema necesităţii unui ziar pe întreaga Rusie, dar nu putem fi nicidecum de acord că există vreo legătură între acest fel de a pune problema şi titlul articolului «Cu ce să începem?» Este, fără îndoială, un lucru extrem de important, dar nu cu acesta, nici cu o serie întreagă de foi populare şi nici cu un noian de proclamaţii se pot pune bazele unei organizaţii de luptă pentru momentul revoluţionar. Trebuie să se pornească la formarea unor puternice organizaţii politice locale. Noi nu le avem, la noi munca s-a desfăşurat mai ales în rîndurile muncitorilor culţi, în timp ce masele au dus aproape exclusiv o luptă economică. *Ce însemnătate poate avea un ziar central, fie el excelent organizat, dacă nu se vor forma organizaţii politice locale puternice ?* El va fi ca o tufă de mărăcini care arde fără să se stingă, dar şi fără să aprindă pe nimeni ! «Iskra» crede că în jurul acestui ziar, în munca dusă pentru el, se va aduna şi se va organiza poporul. *Dar poporului îi este mult mai la îndemînă să se adune şi să se organizeze în jurul unei activităţi mai concrete!* O astfel

www.dacoromanica.ro

de activitate poate şi trebuie să constea în organizarea de ziare locale pe scară largă, în pregătirea imediată de forţe muncitoreşti pentru demonstraţii, în activitatea permanentă desfăşurată de organizaţiile locale printre şomeri (să se difuzeze în permanenţă în rîndurile lor foi volante şi manifeste, să fie convocaţi la adunări, la acţiuni de rezistenţă împotriva guvernului etc.). Trebuie să înjghebăm o activitate politică locală vie, iar atunci cînd va deveni necesară unificarea pe această bază reală, ea nu va fi artificială, nu va fi numai pe hîrtie; nu prin ziare se poate realiza o asemenea unificare a activităţii locale într-o mişcare pe întreaga Rusie!" („Ajunul revoluţiei", pag. 54.)

Am subliniat în această tiradă plină de elocinţă pasajele care ne arată în chipul cel mai concret atît modul greşit în care autorul apreciază planul nostru cît şi caracterul greşit al punctului său de vedere general, care este opus aici „Iskrei". Dacă nu se vor forma puternice organizaţii politice locale, atunci chiar cel mai excelent ziar pe întreaga Rusie va fi lipsit de orice însemnătate. Perfect just. Dar tocmai aceasta e esenţa problemei că, în afară de un ziar pe întreaga Rusie, *nu există alt mijloc de a f o r m a* organizaţii politice, puternice. Autorul a scăpat din vedere cea mai esenţială declaraţie făcută de „Iskra" *înainte de a trece* la expunerea „planului" ei: e nevoie de „o chemare la formarea unei organizaţii revoluţionare în stare să unească toate forţele şi să conducă mişcarea *nu numai cu numele*, ci şi în fapt, adică să fie *întotdeauna gata să sprijine orice protest şi orice izbucnire*, folosindu-le pentru sporirea şi întărirea forţelor de luptă apte pentru lupta hotărîtoare". Din punct de vedere principial, acum, după evenimentele din februarie şi martie, toată lumea va fi de acord cu această concluzie, continuă „Iskra", dar noi avem nevoie nu de o rezolvare principială, ci *de o rezolvare practică a problemei*, noi trebuie să elaborăm imediat un plan al construcţiei atît de precis, încît toţi să poată păşi de îndată *din diferite părţi* la înfăptuirea ei. Dar iată că sîntem iarăşi traşi înapoi de la rezolvarea practică spre adevărul în principiu just, incontestabil, măreţ, dar absolut insuficient şi cu desăvîrşire de neînţeles pentru marea masă a celor care activează: „să formăm organizaţii politice puternice"! Nu despre asta este vorba, stimate autor, ci despre modul *cum anume* trebuie să le formăm!

Nu este adevărat că „la noi munca s-a desfăşurat mai ales în rîndurile muncitorilor culţi, în timp ce masele au

www.dacoromanica.ro

dus aproape exclusiv o luptă economică". Formulată astfel, această afirmație păcătuiește prin aceea că opune pe muncitorii culți „masei", lucru fundamental greșit și caracteristic pentru „Svoboda". La noi, în ultimii ani, și muncitorii culți „au dus aproape exclusiv o luptă economică". Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte însă, niciodată masele nu vor învăța și ele să ducă o luptă politică atîta timp cît nu vom ajuta *să se formeze* conducători pentru această luptă atît din rîndurile muncitorilor culți cît și din rîndurile intelectualilor; asemenea conducători însă se pot forma *numai* prin analizarea și aprecierea sistematică de zi cu zi a *tuturor* laturilor vieții noastre politice, a *tuturor încercărilor* de protest și de luptă făcute de diferite clase cu diferite prilejuri. De aceea este pur și simplu ridicol să vorbești despre „formarea unor organizații politice" și totodată *să opui* „activitatea pe hîrtie" a ziarului politic „muncii politice vii pe teren"! „Planul" de ziar propus de „Iskra" se rezumă tocmai la „planul" de a forma „hotărîrea de luptă" necesară pentru a sprijini și mișcarea șomerilor, și răzvrătirile țăranilor și nemulțumirea zemților, și „revolta populației împotriva başbuzucilor țarului, care-și fac de cap" etc. Oricine cunoaște mișcarea știe foarte bine că imensa majoritate a organizațiilor locale *nici nu se gîndește măcar* la așa ceva, că multe dintre perspectivele de „muncă politică vie" schițate aici nu au fost aplicate *încă niciodată* în practică de nici o organizație, că, de pildă, încercarea de a atrage atenția asupra creșterii nemulțumirii și a protestului în rîndurile intelectualilor din zemstve îi stîrnește un sentiment de nedumerire și dezorientare atît lui Nadejdin („dumnezeule, nu cumva ziarul acesta este destinat zemților?", „Ajunul revoluției", pag. 129) cît și în rîndurile „economiștilor" (scrisoarea din „Iskra" nr. 12) și ale multor practicieni. În condițiile acestea se poate „începe" *numai* prin a determina pe oameni *să se gîndească* la toate acestea, prin a-i îmboldi să adune și să sintetizeze pînă și cele mai mici licăriri de frămîntare și de luptă activă. În epoca noastră de subapreciere a sarcinilor social-democrate, „o activitate politică vie" poate *începe numai* printr-o agitație politică vie, iar aceasta nu este posibilă fără un ziar pe întreaga Rusie, care să apară des și să fie difuzat în mod regulat.

www.dacoromanica.ro

Oamenii care văd în „planul" „Iskrei" o manifestare de „literaturism" n-au înţeles cîtuşi de puţin însăşi esenţa planului: ei consideră drept scop ceea ce este prezentat drept cel mai potrivit mijloc în momentul de faţă. Aceşti oameni nu şi-au dat osteneala să reflecteze la cele două comparaţii prin care a fost ilustrat în mod concret planul propus. Înfiinţarea unui ziar politic pe întreaga Rusie, se spunea în „Iskra", trebuie să fie *firul principal* pe care, urmîndu-l, să putem dezvolta, adînci şi lărgi necontenit această organizaţie (adică o organizaţie revoluţionară care să fie întotdeauna gata să sprijine orice protest şi orice izbucnire). Spuneţi-mi, vă rog: cînd zidarii aşază în diferite locuri pietrele unei construcţii uriaşe şi nemaivăzute, nu cumva înseamnă că ei fac o muncă „pe hîrtie" prin faptul că întind un fir care să-i ajute să găsească locul potrivit pentru aşezarea pietrelor, care să arate ţelul final al muncii comune, care să dea posibilitatea de a folosi nu numai fiecare piatră, dar şi fiecare fărîmă de piatră, în aşa fel încît, făcînd legătura cu pietrele dinainte şi cu cele ce vor urma, să închege o linie desăvîrşită şi atotcuprinzătoare? Şi noi nu trecem oare în viaţa noastră de partid printr-un moment cînd avem şi pietre şi zidari, dar ne lipseşte tocmai firul care să fie vizibil pentru toţi şi de care toţi să se poată ţine? N-au decît să strige că, întinzînd firul, noi am vrea să comandăm! Dacă am fi vrut să comandăm, domnilor, atunci, în loc de „Iskra nr. 1", am fi scris „Raboceaia Gazeta nr. 3", aşa cum ne-au propus unii tovarăşi şi cum *am fi avut tot dreptul să facem* după evenimentele pe care le-am relatat mai sus. Dar noi n-am făcut acest lucru: am vrut să avem mîinile libere pentru a duce o luptă neîmpăcată împotriva pseudo-social-democraţilor de orice fel; am vrut ca firul nostru, dacă este just trasat, să fie respectat pentru justeţea lui şi nu pentru că a fost trasat de organul oficial.

„Problema unificării activităţii locale în cadrul unor organe centrale se învîrteşte într-un cerc vicios — ne dăscăleşte L. Nadejdin; — pentru unificare se cere ca elementele să fie omogene, iar această omogenitate poate fi creată numai de un element unificator; dar acest element unificator poate fi produsul unor organizaţii locale puternice,

www.dacoromanica.ro

care acum nu se disting cîtuşi de puţin prin omogenitate". Iată un adevăr tot atît de respectabil şi de incontestabil ca şi acela că trebuie formate organizaţii politice puternice. Şi tot atît de sterp. *Orice* problemă „se învîrteşte într-un cerc vicios", deoarece întreaga viaţă politică este un lanţ nesfîrşit, format dintr-un nesfîrşit şir de verigi. Toată iscusinţa omului politic constă tocmai în a găsi şi în a se prinde cu toată puterea de veriga care este cel mai greu să-i fie smulsă din mîini, care este cea mai importantă în momentul dat şi care garantează în cea mai mare măsură posesorului ei posesiunea întregului lanţ *. Dacă am avea un detaşament de zidari cu experienţă şi a căror muncă să fie atît de bine coordonată încît să poată aşeza pietrele acolo unde trebuie şi fără fir (vorbind în mod abstract, acest lucru nu este nicidecum imposibil), atunci am putea, probabil, să ne prindem şi de o altă verigă. Dar tocmai asta este nenorocirea, că nu avem încă zidari cu experienţă şi a căror muncă să fie coordonată, că pietrele sînt aşezate adesea fără nici o socoteală, nu sînt aşezate după un fir comun, ci într-un mod atît de împrăştiat, încît duşmanul le suflă de parcă n-ar fi pietre, ci nişte firicele de nisip.

Cealaltă comparaţie: „Ziarul nu este numai un propagandist colectiv şi un agitator colectiv, ci şi un organizator colectiv. În această privinţă el *poate să fie asemuit cu schelăria* care se ridică în jurul unei clădiri în construcţie şi care îi fixează contururile, înlesneşte legătura între diferiţii constructori, îi ajută să repartizeze munca şi să cuprindă dintr-o privire întregul ansamblu al rezultatelor obţinute prin munca organizată" **. Aşa e că asta seamănă foarte mult cu exagerarea rolului propriu de către un literat, de către un om care face muncă de cabinet? Pentru locuinţa

* Tovarăşe Kricevski şi tovarăşe Martinov! Vă atrag atenţia asupra acestei manifestări scandaloase de „autocratism", de „autoritarism incontrolabil", de „reglementare de sus" etc. Auzi: vrea *să pună* întregul lanţ!! Întocmiţi repede o plîngere! Uite o temă pe care se pot scrie două articole de fond pentru nr. 12 al revistei „Rabocee Delo"!

** Reproducînd în „Rabocee Delo" (nr. 10, pag. 62) prima frază din acest pasaj, Martinov a omis tocmai fraza a doua, ca şi cum prin aceasta ar fi vrut să sublinieze că nu doreşte să pătrundă în fondul chestiunii sau că nu este în stare să-l înţeleagă.

www.dacoromanica.ro

propriu-zisă nici nu e nevoie de schelărie; schelăria este confecționată din material de cea mai proastă calitate; ea se ridică pentru scurt timp și este pusă pe foc îndată ce construcția este isprăvită în roșu. Cît privește construirea organizațiilor revoluționare, experiența dovedește că uneori ele pot fi construite și fără schelărie; luați exemplul anilor 1870—1880. Dar astăzi la noi nici nu se poate măcar concepe posibilitatea de a ridica fără schelărie construcția de care avem nevoie.

Nadejdin nu este de acord cu aceasta și declară: „« Iskra» crede că în jurul acestui ziar, în munca dusă pentru el, se va aduna și se va organiza poporul. *Dar poporului îi este mult mai la îndemînă* să se adune și să se organizeze în jurul unei activități *mai concrete*!" Da, da: „îi este mult mai la îndemînă în jurul unei activități mai concrete"... O zicală rusească spune: să nu scuipi în fîntînă, căci s-ar putea să bei și tu din ea. Există însă oameni care n-au nimic împotrivă să bea apă chiar și dintr-o fîntînă în care s-a scuipat. Cîte lucruri dezgustătoare n-au debitat admirabilii noștri „critici" legali „ai marxismului" și admiratorii nelegali ai ziarului „Raboceaia Mîsl" în numele acestui caracter mai concret al activității! Cît de sugrumată este întreaga noastră mișcare de îngustimea, de lipsa de inițiativă și de timiditatea noastră, justificate prin argumentele tradiționale: „le este mult mai la îndemînă în jurul unei activități mai concrete"! Și Nadejdin — care se crede deosebit de sensibil la „pulsul vieții", care condamnă cu o deosebită asprime pe oamenii „de cabinet", care (pretinzîndu-se spiritual) învinuiește „Iskra" că suferă de slăbiciunea de a vedea pretutindeni și în toate „economism", care își închipuie că se situează mai presus de această împărțire în ortodocși și critici — nu-și dă seama că prin argumentele sale favorizează îngustimea care-l indignează, că bea dintr-o fîntînă în care s-a scuipat din plin! Da, cea mai sinceră indignare împotriva îngustimii, cea mai fierbinte dorință de a ridica pe oamenii care se ploconesc în fața ei nu sînt suficiente dacă cel cuprins de indignare se lasă purtat de valuri, fără cîrmă și fără pînze, și, tot atît de „spontan" ca și revoluționarii din deceniul al 8-lea al secolului trecut, se agață de „teroare ca mijloc de excitare",

www.dacoromanica.ro

de „teroarea agrară" de „alarmă" etc. Priviți acest caracter „mai concret" al activității în jurul căruia — crede el — oamenilor le „va fi mult mai la îndemînă" să se adune și să se organizeze: 1. ziare locale; 2. pregătirea pentru demonstrații; 3. munca desfășurată în rîndurile șomerilor. De la prima vedere ne putem da seama că toate acestea sînt luate absolut la întîmplare, la nimereală, pentru a spune ceva, căci, oricum le-am privi, e cu totul absurd să vedem în ele ceva deosebit de potrivit pentru „a aduna și a organiza". Căci chiar Nadejdin spune cu cîteva pagini mai departe: „e timpul să constatăm pur și simplu un fapt: în organizațiile locale se duce o activitate extrem de slabă, comitetele nu fac nici a zecea parte din ceea ce ar putea să facă... Centrele unificatoare pe care le avem astăzi sînt o ficțiune; ceea ce se face aici e birocratism revoluționar, o gratificare reciprocă cu titlul de general, și această situație va dăinui atîta timp cît nu vor crește organizații locale puternice". Pe lîngă exagerări, aceste cuvinte conțin, incontestabil, mult adevăr plin de amărăciune; și oare Nadejdin nu vede legătura dintre activitatea slabă desfășurată în organizațiile locale și acea îngustime de orizont a activiștilor, acea îngustime a activității lor, inevitabile în condițiile lipsei de pregătire a activiștilor care se închistează în cadrul acestor organizații locale? Oare să fi uitat și el, așa cum a uitat și autorul articolului cu privire la organizație apărut în „Svoboda", că trecerea la o presă locală pe scară largă (începînd din 1898) a fost însoțită de o deosebită accentuare a „economismului" și a „metodelor primitive de muncă"? Dar chiar dacă ar fi posibilă organizarea cît de cît satisfăcătoare a unei „prese locale pe scară largă" (și am arătat mai sus că, cu excepția unor cazuri cu totul speciale, această organizare este imposibilă), nici atunci organele locale n-ar putea „să adune și să organizeze" *toate* forțele revoluționarilor în vederea unui asalt *general* împotriva absolutismului, în vederea conducerii luptei *unite*. Nu uitați că aici este vorba *numai* de însemnătatea ziarului ca mijloc de „a aduna" și de a organiza; și am putea să-i răspundem lui Nadejdin, care apără fărîmițarea, chiar cu întrebarea ironică pusă de el: „nu cumva am primit drept moștenire pe undeva vreo 200 000 de

www.dacoromanica.ro

forţe organizatorice revoluţionare?" Mai departe, „pregătirea pentru demonstraţii" nu poate fi *opusă* planului „Iskrei" chiar şi pentru simplul motiv că în acest plan tocmai organizarea de demonstraţii cît mai largi este prevăzută *ca unul dintre ţeluri;* este vorba însă de alegerea unui *mijloc* practic. Aici Nadejdin se încurcă din nou: el scapă din vedere faptul că „pregătirea" demonstraţiilor (care pînă acum, în marea majoritate a cazurilor, se produceau în mod cu totul spontan) o poate face numai o armată care este „adunată şi organizată"; or, tocmai asta e că *nu ştim* să adunăm şi să organizăm. „Munca desfăşurată în rîndurile şomerilor". Din nou aceeaşi confuzie, deoarece şi aceasta constituie una dintre operaţiile de luptă ale unei armate mobilizate, iar nu un plan de mobilizare a armatei. Cît de mult subapreciază Nadejdin şi în cazul de faţă răul pricinuit de fărîmiţarea noastră, de faptul că nu avem cele „200 000 de forţe" rezultă din următoarele. Mulţi (printre care şi Nadejdin) au imputat „Iskrei" că e săracă în informaţii cu privire la şomaj şi că corespondenţele referitoare la viaţa satului au un caracter întîmplător şi tratează despre faptele cele mai obişnuite. Imputarea este întemeiată, dar în această privinţă „Iskra" este „o vinovată fără vină". Noi căutăm „să întindem un fir" care să treacă şi prin sate, dar acolo nu găseşti aproape nicăieri zidari, şi de aceea sîntem nevoiţi să încurajăm pe *oricine* comunică chiar şi un fapt obişnuit, în speranţa că aceasta va înmulţi numărul colaboratorilor pe acest tărîm şi *ne va învăţa pe toţi* să alegem, în sfîrşit, şi fapte cu adevărat izbitoare. Dar există atît de puţin material de studiu, încît, dacă nu-l generalizăm pe întreaga Rusie, n-avem de loc din ce învăţa. Fără îndoială că un om care posedă măcar cu aproximaţie asemenea aptitudini agitatorice şi o asemenea cunoaştere a traiului celor desculţi care se observă la Nadejdin ar putea aduce mişcării servicii de nepreţuit prin agitaţia desfăşurată în rîndurile şomerilor; dar acest om şi-ar îngropa în pămînt talantul său dacă nu s-ar îngriji să aducă la cunoştinţa tuturor tovarăşilor din Rusia fiecare pas al muncii sale, ca să servească de învăţătură şi de exemplu oamenilor care, luaţi în masă, încă nu se pricep cum să se apuce de această muncă nouă.

www.dacoromanica.ro

Despre importanţa unirii, despre necesitatea „de a aduna şi a organiza" vorbeşte astăzi absolut toată lumea, dar în majoritatea cazurilor nimeni nu are o idee precisă cu ce trebuie să începem şi cum să ducem această muncă de unire. Toată lumea va fi, cred, de acord că, dacă „unim" diferite cercuri — raionale, să zicem — dintr-un oraş oarecare, în acest scop este nevoie de *instituţii comune*, adică nu numai de denumirea comună de „uniune", ci de o muncă într-adevăr *comună*, de un schimb de materiale, de schimb de experienţă şi de forţe, de o repartizare a funcţiilor de data aceasta nu numai pe raioane, ci şi pe specialităţile existente în activitatea pe întregul oraş. Oricine va fi de acord că un aparat conspirativ solid nu va fi rentabil (dacă ne e permis să folosim un termen comercial) dacă va dispune numai de „mijloacele" (atît materiale cît şi umane, bineînţeles) pe care i le poate oferi un singur raion, că pe acest tărîm îngust un specialist nu are posibilitatea de a face ca talantul său să sporească. Dar acelaşi lucru e valabil şi în ceea ce priveşte unirea organizaţiilor din diferite oraşe, deoarece în istoria mişcării noastre social-democrate şi un tărîm cum este o localitate oarecare *se dovedeşte* şi s-a dovedit a fi mult prea îngust: acest lucru l-am demonstrat amănunţit mai sus atît prin exemplul agitaţiei politice cît şi prin acela al muncii organizatorice. Trebuie, trebuie neapărat şi înainte de toate să lărgim acest tărîm, să creăm o legătură *efectivă* între oraşe printr-o activitate *comună regulată*, căci fărîmiţarea are un efect deprimant asupra oamenilor care „stau ca într-o văgăună" (cum se exprimă autorul unei scrisori adresate „Iskrei" [83]), fără a şti ce se întîmplă pe lume, de la cine să înveţe, cum să dobîndească experienţă, cum să-şi satisfacă dorinţa de a duce activitate pe scară largă. Şi eu continui să susţin că putem *începe* să creăm această legătură *efectivă* numai cu ajutorul unui ziar central, ca unic for permanent, pe întreaga Rusie, care să adune rezultatele celor mai diverse genuri de activitate şi care *să îmboldească* astfel pe oameni să meargă neîncetat înainte pe *toate* drumurile fără număr care duc la revoluţie, aşa cum toate drumurile duc la Roma. Dacă nu dorim unirea numai în vorbe, fiecare cerc local trebuie *să repartizeze imediat*, să zicem, un sfert din forţele sale

www.dacoromanica.ro

muncii *active* pentru opera *comună*, şi ziarul îi va arăta * dintr-o dată conturul general, proporţiile şi caracterul acestei opere, îi va arăta care anume lacune se resimt mai puternic în ansamblul activităţii comune pe întreaga Rusie, îi va arăta unde nu se face agitaţie, unde sînt slabe legăturile, ce rotiţe anume din marele mecanism general ar putea cercul respectiv să le repare sau să le înlocuiască cu altele mai bune. Un cerc care încă n-a lucrat, ci abia caută de lucru, ar putea să înceapă acum nu ca un meseriaş într-un mic atelier izolat — care nu cunoaşte nici dezvoltarea „industriei" pînă la el, nici starea generală a metodelor industriale de producţie din ramura respectivă —, ci ca participant la o activitate vastă, care *oglindeşte* întregul asalt revoluţionar general împotriva absolutismului. Şi cu cît mai desăvîrşită ar fi cizelarea fiecărei rotiţe, cu cît mai mare ar fi numărul activiştilor care fac o muncă de detaliu în cadrul activităţii comune, cu atît mai deasă ar deveni reţeaua noastră şi cu atît mai puţine perturbări ar provoca în rîndurile noastre inevitabilele căderi.

Chiar şi numai funcţia de difuzare a ziarului (dacă acesta ar merita numele de ziar, adică ar apărea regulat, şi nu o dată pe lună, cum apar revistele voluminoase, ci de vreo patru ori pe lună) ar începe să creeze o legătură *efectivă*. În prezent legăturile dintre oraşe pentru nevoile activităţii revoluţionare sînt un lucru foarte rar şi, în orice caz, o excepţie; pe cînd atunci aceste legături ar deveni o regulă şi ar asigura, bineînţeles, nu numai difuzarea ziarului, ci şi (ceea ce este mult mai important) schimbul de experienţă, de materiale, de forţe şi de mijloace. Activitatea revoluţionară ar deveni dintr-o dată incomparabil mai amplă, iar succesul obţinut într-o anumită localitate ar încuraja mereu spre noi perfecţionări, ar trezi dorinţa de a folosi experienţa dobîndită de tovarăşul care activează la celălalt capăt al ţării. Activitatea locală ar deveni mult mai bogată şi mai variată decît este acum: demascările cu caracter

* *Cu o rezervă:* dacă cercul local simpatizează cu orientarea ziarului şi consideră că este în folosul cauzei să devină colaboratorul lui, înţelegînd prin aceasta nu numai colaborarea publicistică, ci în general orice colaborare revoluţionară. *Notă pentru „Rabocee Delo":* între revoluţionarii care preţuiesc munca, şi nu jocul de-a democratismul, la care „simpatia" implică participarea cea mai activă şi mai vie, această rezervă este de la sine înţeleasă.

www.dacoromanica.ro

politic şi economic, adunate din întreaga Rusie, ar oferi hrană intelectuală muncitorilor de toate profesiunile şi *aflaţi pe toate treptele de dezvoltare*, ar da material şi prilej pentru convorbiri şi lecturi cu privire la cele mai variate probleme, probleme ridicate prin aluzii şi în presa legală, şi în discuţiile din societate, şi în „pudicele" comunicate ale guvernului. Fiecare izbucnire, fiecare demonstraţie ar fi apreciate şi discutate sub toate aspectele în toate colţurile Rusiei, trezind dorinţa de a nu rămîne în urma altora, de a face mai bine decît alţii (noi, socialiştii, nu respingem nicidecum, în general, orice întrecere, orice „concurenţă" !), de a pregăti în mod conştient ceea ce prima oară s-a produs oarecum spontan, de a profita de împrejurările prielnice din localitatea respectivă sau ale momentului respectiv pentru a modifica planul de atac etc. În acelaşi timp, această înviorare a activităţii locale n-ar duce la desperata încordare „supremă" a *tuturor* forţelor şi la punerea în joc a *tuturor* oamenilor, aşa cum se întîmplă adeseori în prezent la fiecare demonstraţie sau la apariţia fiecărui număr de ziar local: pe de o parte, poliţiei îi este mult mai greu să descopere „rădăcinile" din moment ce nu ştie în ce localitate să le caute; pe de altă parte, munca comună sistematică i-ar învăţa pe oameni să coordoneze forţa atacului *respectiv* cu starea respectivă a forţelor din cutare detaşament al armatei comune (astăzi aproape nimeni nu se gîndeşte niciodată la o astfel de coordonare, pentru că în nouă cazuri din zece aceste atacuri se produc în mod spontan) şi ar înlesni „transportarea" din altă localitate nu numai a literaturii, ci şi a forţelor revoluţionare.

Acum, în cele mai multe cazuri, aceste forţe se sleiesc într-o activitate locală îngustă, pe cînd atunci s-ar ivi posibilitatea şi ar exista întotdeauna prilejuri de a deplasa pe un agitator sau pe un organizator cît de cît capabil dintr-o parte a ţării într-alta. Începînd cu o scurtă călătorie pentru treburi de partid pe socoteala partidului, oamenii s-ar obişnui să fie întreţinuţi complet de partid, să devină revoluţionari de profesie, să se formeze ca adevăraţi conducători politici.

Şi dacă am reuşi într-adevăr să facem ca toate comitetele, grupurile şi cercurile locale, sau marea lor majoritate,

www.dacoromanica.ro

să pornească în mod activ la munca comună, am putea organiza în viitorul cel mai apropiat editarea unui ziar săptămînal care să fie difuzat regulat în zeci de mii de exemplare în întreaga Rusie. Acest ziar ar deveni o părticică a unor foale uriaşe care ar preface fiecare scînteie a luptei de clasă şi a revoltei poporului într-un incendiu general. În jurul acestei munci, care în sine este încă foarte inofensivă şi încă foarte redusă, dar regulată şi *comună* în sensul deplin al cuvîntului, s-ar aduna şi s-ar instrui sistematic o armată permanentă de luptători încercaţi. Pe schelăria acestei construcţii organizatorice comune din rîndurile revoluţionarilor noştri s-ar urca şi s-ar evidenţia curînd Jeleabovii social-democraţi, iar din rîndurile muncitorilor noştri — Bebelii ruşi, care ar păşi în fruntea armatei mobilizate şi ar ridica întregul popor la luptă pentru a scăpa Rusia de blestemul şi ruşinea care apasă asupra ei.

Iată la ce trebuie să visăm!

* * *

„Trebuie să visăm!" Am scris aceste cuvinte şi m-am înspăimîntat. Mi-am imaginat că mă aflu la „consfătuirea de unificare" şi că în faţa mea stau redactorii şi colaboratorii revistei „Rabocee Delo". Şi iată că se ridică tovarăşul Martînov şi mă apostrofează ameninţător: „Daţi-mi voie să vă pun o întrebare: o redacţie autonomă mai are dreptul să viseze fără a consulta în prealabil comitetele partidului?" Iar după el se ridică tovarăşul Kricevski şi (aprofundîndu-l filozofic pe tovarăşul Martînov, care de multă vreme l-a aprofundat pe tovarăşul Plehanov) continuă pe un ton şi mai ameninţător: „Eu merg mai departe şi întreb: oare, în general, un marxist are dreptul să viseze fără să uite că, potrivit spuselor lui Marx, omenirea îşi pune întotdeauna sarcinile pe care le poate realiza şi că tactica este un proces de creştere a sarcinilor care cresc o dată cu partidul?"

Numai la gîndul acestor întrebări ameninţătoare mă trec fiori reci şi mă gîndesc unde aş putea să mă ascund. Am să încerc să mă ascund în spatele lui Pisarev.

„Există discordanţe şi discordanţe — scria Pisarev în legătură cu problema discordanţei dintre vis şi realitate. — Visul meu poate s-o ia înaintea mersului firesc al evenimen-

www.dacoromanica.ro

telor sau poate s-o ia razna într-o parte, într-o direcţie pe care nici un mers firesc al evenimentelor n-ar putea-o urma vreodată. În primul caz visul nu pricinuieşte nici un rău: el are chiar darul să stimuleze şi să intensifice energia omului muncitor... În aceste visuri nu există nimic de natură să deformeze sau să paralizeze puterea de muncă. Ba chiar dimpotrivă. Dacă omul ar fi cu totul lipsit de capacitatea de a visa în felul acesta, dacă el n-ar putea din cînd în cînd s-o ia înainte şi să contempleze în închipuirea sa imaginea închegată şi desăvîrşită a operei care abia începe să se înfiripe sub mîinile sale, nu-mi pot nici cum închipui ce mobil l-ar putea determina să întreprindă şi să ducă la capăt lucrări vaste şi istovitoare pe tărîmul artei, al ştiinţei şi al vieţii practice... Discordanţa dintre vis şi realitate nu pricinuieşte nici un rău dacă cel care visează crede serios în visul său, dacă, contemplînd cu atenţie viaţa, compară constatările sale cu creaţiile închipuirii sale şi în general munceşte conştiincios la realizarea fanteziei sale. Cînd între vis şi viaţă există un oarecare punct de contact, totul e în ordine" [84].

Din păcate, asemenea visări sînt puţin numeroase în mişcarea noastră. Şi cei mai vinovaţi de acest lucru sînt reprezentanţii criticii legale şi ai „codismului" ilegal, care se fălesc că sînt lucizi, că „le este la îndemînă" „ceea ce este concret".

c) CE TIP DE ORGANIZAŢIE NE TREBUIE?

Din cele spuse pînă acum, cititorul poate vedea că „tactica-plan" preconizată de noi constă în negarea *chemării* imediate la un asalt, în cerinţa de a organiza „un asediu în toată regula al fortăreţei inamicului" sau, cu alte cuvinte, în cerinţa de a depune toate eforturile pentru a aduna, a organiza şi *a mobiliza* o armată permanentă. Cînd am luat în rîs revista „Rabocee Delo" pentru saltul ei de la „economism" la urlete despre asalt (care au răsunat în *aprilie* 1901 în nr. 6 din „Listok «Rabocevo Dela»" [85]), ea s-a năpustit, bineînţeles, asupra noastră, acuzîndu-ne de „doctrinarism", de neînţelegere a datoriei revoluţionare, de apel la prudenţă etc. Din gura unor oameni lipsiţi de orice

www.dacoromanica.ro

principii şi care cred că pot scăpa enunţînd prea-înţeleapta lor „tactică-proces", firește, aceste învinuiri nu ne-au mirat cîtuşi de puţin, după cum nu ne-a mirat nici faptul că aceste învinuiri au fost repetate de Nadejdin, care în general manifestă un dispreţ suveran pentru principiile programatice şi tactice stabile.

Se spune că istoria nu se repetă. Dar Nadejdin se străduieşte din răsputeri s-o repete şi-l copiază cu mult zel pe Tkacev, făcînd una cu pămîntul „culturalismul revoluţionar", strigînd că „clopotul cel mare dă alarma", vociferînd despre „un punct de vedere" deosebit „al ajunului revoluţiei" etc. După cum se vede, el uită cunoscuta maximă potrivit căreia, dacă originalul unui eveniment istoric este o tragedie, copia lui nu este decît o farsă [86]. Încercarea de a pune mîna pe putere — încercare pregătită prin cele propovăduite de Tkacev, care se realiza prin teroare ca mijloc „de înfricoşare" şi care într-adevăr a înfricoşat — a fost măreaţă, în timp ce teroarea „ca mijloc de excitare" preconizată de Tkacev cel mic este de-a dreptul ridicolă şi devine deosebit de ridicolă atunci cînd e completată cu ideea organizării muncitorilor mijlocii.

„Dacă «Iskra» — scrie Nadejdin — ar părăsi sfera literaturismului pe care-l profesează, ea ar vedea că acestea (manifestări de felul scrisorii unui muncitor, apărută în «Iskra» nr. 7 etc.) sînt simptome care arată că în foarte scurt timp va începe «asaltul», şi a vorbi acum (sic!) despre o organizaţie ale cărei fire să se întindă de la un ziar pe întreaga Rusie înseamnă a plăsmui idei de cabinet şi a face muncă de cabinet". Priviţi ce confuzie inimaginabilă: pe de o parte, teroare „ca mijloc de excitare" şi „organizarea muncitorilor mijlocii" alături de părerea că „e mult mai la îndemînă" a se aduna în jurul „unei activităţi mai concrete", cum ar fi ziarele locale, iar pe de altă parte afirmaţia că a vorbi „acum" despre o organizaţie pe întreaga Rusie înseamnă să plăsmuieşti idei de cabinet, adică, vorbind mai de-a dreptul, „acum" este prea tîrziu! Dar pentru „organizarea pe scară largă a unor ziare locale" nu este prea tîrziu, stimabile L. Nadejdin? Şi comparaţi cu acestea punctul de vedere şi tactica „Iskrei": teroarea ca mijloc de excitare e un moft; a vorbi despre organizarea tocmai

www.dacoromanica.ro

a muncitorilor mijlocii şi despre înfiinţarea *pe scară largă* a unor ziare locale înseamnă a deschide larg porţile „economismului". Trebuie să se vorbească despre o organizaţie de revoluţionari unică pe întreaga Rusie, şi a vorbi despre ea nu va fi prea tîrziu atîta timp cît nu a început încă adevăratul asalt, iar nu un asalt pe hîrtie.

„Da, în privinţa organizării la noi, lucrurile nu stau de loc strălucit — continuă Nadejdin —, da, « Iskra » are perfectă dreptate cînd spune că grosul forţelor noastre de luptă îl alcătuiesc voluntarii şi insurgenţii... E bine că priviţi lucid situaţia forţelor noastre, dar de ce uitaţi *că mulţimea nu-i de loc a noastră* şi că de aceea *ea nu ne va întreba pe noi* cînd să înceapă acţiunile de luptă şi va porni la « răzmeriţă »... Cînd se va pune în mişcare mulţimea însăşi cu forţa ei distructivă spontană, ea *poate* să dea peste cap, să mătură « armata regulată » în care aţi tot avut de gînd să introduceţi o organizare cît se poate de sistematică, dar nu *aţi reuşit*". (Subliniat de noi.)

Curioasă logică! *Tocmai pentru* că „mulţimea nu este a noastră", este neraţional şi reprobabil să vociferezi despre un „asalt" imediat, căci asaltul este un atac dezlănţuit de o armată regulată, şi nu o izbucnire spontană a mulţimii. Tocmai pentru că mulţimea *poate* să dea peste cap şi să mătură armata regulată, trebuie neapărat ca în munca noastră de „introducere a unei organizări cît se poate de sistematice" în armata regulată „să reuşim" să ţinem pasul cu avîntul spontan, căci cu cît mai mult „vom reuşi" să introducem o astfel de organizare, cu atît mai probabil este că armata regulată nu va fi dată peste cap de mulţime, ci va păşi în fruntea mulţimii şi o va conduce. Nadejdin se încurcă, deoarece îşi închipuie că această armată sistematic organizată are o îndeletnicire care o face să fie ruptă de mulţime, pe cînd, în realitate, ea se îndeletniceşte exclusiv cu o agitaţie politică multilaterală şi atotcuprinzătoare, adică tocmai o activitate care *apropie şi contopeşte într-un singur tot* forţa distructivă spontană a mulţimii şi forţa distructivă conştientă a organizaţiei de revoluţionari. Dumneavoastră, domnilor, nu faceţi decît să învinuiţi pe alţii de propriile voastre păcate, căci doar tocmai grupul „Svoboda" este acela care, introducînd *în program* teroarea, cheamă implicit la crearea unei organizaţii de terorişti; iar o astfel de organizaţie ar abate într-adevăr armata noastră de pe drumul apropierii de mulţime, care, din păcate, nu e încă

www.dacoromanica.ro

a noastră, care, din păcate, nu ne întreabă încă sau ne întreabă în prea mică măsură cînd şi cum să înceapă acţiunile de luptă.

„Noi vom scăpa din vedere revoluţia însăşi — continuă Nadejdin să sperie „Iskra" —, după cum am scăpat din vedere recentele evenimente, care ne-au căzut ca o cărămidă în cap". Pusă în legătură cu cele citate mai sus, această frază ne arată limpede toată absurditatea „punctului de vedere" deosebit „al ajunului revoluţiei" *, născocit de „Svoboda". „Punctul de vedere" deosebit se reduce, dacă e să vorbim deschis, la ideea că „acum" este prea tîrziu să discutăm şi să facem pregătiri. Dacă este aşa, prea stimate duşman al „literaturismului", atunci ce nevoie a fost să scrii 132 de pagini de tipar „despre problemele teoriei ** şi tacticii"? Nu găsiţi că, de vreme ce vorbiţi de „punctul de vedere al ajunului revoluţiei", ar fi fost mult mai nimerit să scoateţi 132 000 de manifeste conţinînd un scurt îndemn: „pe ei!"?

Cel care riscă mai puţin decît oricine să scape din vedere revoluţia este tocmai acela care pune la baza întregului său program, la baza întregii sale *tactici şi* a întregii sale *munci organizatorice* agitaţia politică în rîndurile întregului popor, aşa cum face „Iskra". Oamenii care se ocupă în întreaga Rusie cu toarcerea firelor unei organizaţii ce se întinde de la ziarul central nu numai că n-au scăpat din vedere evenimentele din primăvară, ci, dimpotrivă, ne-au dat posibilitatea de a le prevedea. Ei n-au scăpat din vedere nici demonstraţiile, care sînt descrise în numerele 13 şi 14 ale „Iskrei" [87]: dimpotrivă, au luat parte la ele, dîndu-şi

* „Ajunul revoluţiei", pag. 62.

** De altfel, L. Nadejdin, în a sa „trecere în revistă a problemelor teoretice", n-a adus aproape nimic nou în problemele de teorie, exceptînd următorul pasaj, foarte ciudat din „punctul de vedere al ajunului revoluţiei": „În momentul de faţă bernsteiniada în ansamblu îşi pierde pentru noi caracterul acut, tot aşa cum este indiferent dacă d-l Adamovici va dovedi că d-l Struve şi-a meritat decoraţia sau, dimpotrivă, dacă d-l Struve îl va dezminţi pe d-l Adamovici şi nu va consimţi să-şi dea demisia, — toate acestea sînt absolut lipsite de orice interes din moment ce bate «ceasul revoluţiei»" (pag. 110). Ar fi greu să înfăţişezi în chip mai sugestiv dezinteresul total de care dă dovadă L. Nadejdin faţă de problemele teoriei. Am proclamat „ajunul revoluţiei", şi *de aceea* „este absolut indiferent" dacă ortodocşii vor reuşi sau nu să alunge definitiv pe critici de pe poziţiile lor!! Şi înţeleptul nostru nu sesizează că tocmai în timpul revoluţiei vom avea nevoie de rezultatele luptei teoretice împotriva criticilor, pentru a putea duce o luptă hotărîtă împotriva poziţiilor lor *practice!*

www.dacoromanica.ro

imediat seama că datoria lor este de a veni în ajutorul ridicării spontane a mulțimii și ajutînd în același timp, prin intermediul ziarului, pe toți tovarășii ruși să ia cunoștință de aceste demonstrații și să folosească experiența lor. Ei nu vor scăpa din vedere, dacă vor fi în viață, nici revoluția, care va cere de la noi, înainte de toate și mai presus de orice, experiență în materie de agitație, priceperea de a sprijini (de a sprijini în mod social-democrat) orice protest, priceperea de a îndruma mișcarea spontană, ferind-o atît de greșelile prietenilor cît și de cursele dușmanilor!

Am ajuns astfel la ultimul considerent care ne face să insistăm în mod deosebit asupra planului unei organizări în jurul unui ziar pe întreaga Rusie cu ajutorul muncii în comun pentru ziarul comun. Numai o astfel de organizare va asigura *elasticitatea* necesară unei organizații social-democrate de luptă, adică capacitatea de a se adapta imediat la condițiile de luptă cele mai variate și care se schimbă rapid, priceperea, „pe de o parte, să evite o bătălie în cîmp deschis cu un dușman covîrșitor prin forțele sale, atunci cînd și le-a concentrat într-un singur punct, iar pe de altă parte de a ști să profite de neîndemînarea acestui dușman și să-l atace în locul și în momentul cînd se așteaptă cel mai puțin" *. Ar fi cea mai mare greșeală să construim organizația de partid contînd numai pe explozii și pe lupte de stradă sau numai pe „mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi". Noi trebuie să ne ducem *întotdeauna* munca noastră de zi cu zi și să fim întotdeauna gata la orice, pentru că de cele mai multe ori este aproape imposibil să prevezi succesiunea perioadelor de explozie și a perioadelor de acalmie, iar în cazurile cînd acest lucru este posibil, n-am putea folosi această prevedere pentru reconstruirea organi-

* „Iskra" nr. 4: „Cu ce să începem?". — „Pe culturaliștii revoluționari care nu împărtășesc punctul de vedere al ajunului revoluției, faptul că munca are un caracter de lungă durată nu-i înspăimîntă de loc", scrie Nadejdin (pag. 62). În legătură cu aceasta remarcăm: dacă nu vom ști să făurim o tactică politică și un plan organizatoric care să fie neapărat calculate în vederea *unei munci de foarte lungă durată* și în același timp să asigure partidului nostru *prin însuși procesul acestei munci* capacitatea de a se afla oricînd la postul său și de a-și îndeplini datoria în fața oricărei surprize, la orice precipitare a mersului evenimentelor, atunci nu vom fi altceva decît niște jalnici aventurieri politici. Numai Nadejdin, care a început de foarte curînd să-și zică social-democrat, poate uita că scopul social-democrației este transformarea radicală a condițiilor de viață ale întregii omeniri și că de aceea unui social-democrat nu-i este îngăduit „să se sperie" de faptul că munca are un caracter de lungă durată.

www.dacoromanica.ro

zației, căci într-o țară cu o orînduire absolutistă această succesiune se desfășoară uimitor de rapid, ea fiind legată cîteodată de o singură descindere nocturnă a ienicerilor țariști [88]. Nici revoluția însăși nu trebuie nicidecum să ne-o închipuim sub forma unui act unic (după cum i se pare, pesemne, lui Nadejdin), ci sub forma cîtorva succesiuni rapide de explozii mai mult sau mai puțin violente și de stări de acalmie mai mult sau mai puțin totală. De aceea principalul conținut al activității organizației noastre de partid, focarul acestei activități trebuie să fie o muncă care este și posibilă și necesară atît în perioada celei mai puternice explozii cît și a celei mai depline acalmii, și anume munca de agitație politică, unită în cadrul întregii Rusii, care să reflecte toate laturile vieții și să fie orientată spre masele cele mai largi. Iar munca aceasta *nu* poate fi *concepută* în Rusia de astăzi fără un ziar central, care să apară foarte des. Organizația care se încheagă de la sine în jurul acestui ziar, organizația *colaboratorilor* lui (în înțelesul larg al cuvîntului, adică organizația tuturor celor care muncesc la scoaterea lui) va fi o organizație gata *la orice*, începînd cu salvarea onoarei, a prestigiului și a continuității partidului în momentele de maximă „asuprire" a revoluționarilor, și sfîrșind cu pregătirea, fixarea datei și înfăptuirea *insurecției armate a întregului popor*.

Într-adevăr, închipuiți-vă cazul unei căderi totale într-una sau în cîteva localități, caz cît se poate de obișnuit la noi. Întrucît nu există o activitate sistematică comună *unică* în *toate* organizațiile locale, aceste căderi sînt adeseori însoțite de întreruperea activității pe timp de mai multe luni. Dacă însă ar exista o activitate comună în toate organizațiile, atunci chiar și după căderea cea mai masivă, cîteva săptămîni de activitate depusă de 2—3 oameni energici ar fi suficiente pentru a lega de centrul comun noile cercuri de tineret, care, după cum se știe, apar foarte repede chiar și acum; iar atunci cînd această activitate comună, care are de suferit de pe urma căderii, se află în văzul tuturor, cercurile noi pot răsări și pot intra și mai repede în legătură cu acest centru comun.

Pe de altă parte, închipuiți-vă o insurecție populară. În momentul de față, toată lumea este, cred, de acord că

www.dacoromanica.ro

trebuie să ne gîndim la ea şi să ne pregătim în vederea ei. Dar *cum* să ne pregătim? Doar nu se va apuca Comitetul Central să numească în toate localităţile agenţi pentru pregătirea insurecţiei! Chiar dacă am avea un Comitet Central, în condiţiile care există astăzi în Rusia, el n-ar obţine absolut nimic prin asemenea numiri. Dimpotrivă, reţeaua de agenţi * care se formează de la sine în munca de organizare şi de difuzare a ziarului comun n-ar trebui „să stea şi să aştepte" lozinca insurecţiei, ci ar desfăşura tocmai o astfel de activitate sistematică care i-ar garanta cele mai multe şanse de succes în caz de insurecţie. Tocmai o astfel de activitate ar întări legăturile atît cu cele mai largi mase de muncitori cît şi cu toate păturile nemulţumite de absolutism, lucru atît de important pentru insurecţie. Tocmai printr-o astfel de activitate s-ar putea forma capacitatea de a aprecia just situaţia politică generală şi, prin urmare, capacitatea de a alege momentul potrivit pentru insurecţie. Tocmai o astfel de activitate ar deprinde *toate* organizaţiile locale să reacţioneze simultan la aceleaşi probleme, întîmplări şi evenimente politice care frămîntă întreaga Rusie, să răspundă la aceste „evenimente" cît se poate de energic, de uniform şi de eficace; or, în fond, „răspunsul" cel mai energic, cel mai uniform şi cel mai eficace pe care întregul popor îl dă guvernului este insurecţia. În sfîrşit, tocmai o astfel de activitate ar deprinde toate organizaţiile revoluţionare din toate colţurile Rusiei să întreţină cele mai permanente şi, în acelaşi timp, mai conspirative legături, care să creeze unitatea *efectivă* a partidului, iar fără asemenea legături este imposibil ca planul insurecţiei să fie dezbătut în mod colectiv şi în ajunul insurecţiei să se ia măsurile pregătitoare necesare, în privinţa cărora trebuie păstrat cel mai strict secret.

* Vai, vai! Iar mi-a scăpat îngrozitorul cuvînt „agent", care zgîrie atît de neplăcut urechea democrată a Martinovilor! Mi se pare foarte ciudat că acest cuvînt, care nu supăra pe corifeii din deceniul al 8-lea, îi supără pe meşteşugarii primitivi din deceniul al 10-lea. Mie îmi place acest cuvînt, pentru că indică clar şi precis *cauza comună* căreia toţi agenţii îi subordonează gîndurile şi acţiunile lor. Şi dacă trebuie să înlocuim acest cuvînt cu un altul, m-aş opri numai la cuvîntul „colaborator", dacă acesta n-ar avea un oarecare iz de literaturism şi n-ar fi cam vag. Or, noi avem nevoie de o organizaţie militară de agenţi. De altfel, numeroşii Martinovi (numeroşi mai ales în străinătate) cărora le place să se ocupe „de gratificarea reciprocă cu titlul de general" ar fi în stare ca, în loc de „agent pentru paşapoarte", să spună „director general al serviciului special pentru aprovizionarea cu paşapoarte a revoluţionarilor" etc.

www.dacoromanica.ro

Într-un cuvînt, „planul unui ziar politic pe întreaga Rusie" nu numai că nu este o plăsmuire de cabinet a unor oameni molipsiți de doctrinarism și de literaturism (cum li se părea acelora care nu l-au aprofundat cum se cuvine), ci, dimpotrivă, este planul cel mai practic pentru a începe din toate părțile și imediat pregătiri pentru insurecție, fără a uita în același timp nici un moment munca necesară de zi cu zi.

www.dacoromanica.ro

ÎNCHEIERE

Istoria social-democrației ruse se împarte în trei perioade distincte.

Prima perioadă cuprinde vreo zece ani, aproximativ anii 1884—1894. Aceasta a fost perioada apariției și consolidării teoriei și a programului social-democrației. Adepții noului curent în Rusia se numărau pe degete. Social-democrația exista fără o mișcare muncitorească, trecînd, în calitate de partid politic, printr-un proces de dezvoltare uterină.

A doua perioadă cuprinde vreo trei, patru ani, anii 1894—1898. Social-democrația își face apariția ca mișcare socială, ca un avînt al maselor populare, ca partid politic. Aceasta este perioada de copilărie și de adolescență. Cu iuțeala unei epidemii se răspîndește în rîndurile intelectualilor pasiunea generală pentru lupta împotriva narodnicismului și pentru activitatea în rîndurile muncitorilor, precum și pasiunea generală a muncitorilor pentru greve. Mișcarea face progrese uriașe. Majoritatea conducătorilor sînt oameni foarte tineri; ei erau departe de a atinge „vîrsta de 35 de ani", pe care N. Mihailovski o considera un fel de hotar natural. Din pricina tinereții lor, ei se dovedesc a fi nepregătiți pentru munca practică și părăsesc uimitor de repede scena. Dar, în cea mai mare parte, ei au desfășurat o activitate vastă. Mulți dintre ei au început să gîndească în chip revoluționar ca narodovolți. În prima tinerețe aproape toți s-au închinat, plini de admirație, în fața eroilor terorii. Pentru a se elibera de farmecul exercitat de această

www.dacoromanica.ro

tradiție eroică a fost nevoie de luptă și de ruptura cu oamenii care țineau cu orice preț să rămînă credincioși curentului „Narodnaia volea" și pentru care tinerii social-democrați aveau o înaltă considerație. Lupta îi silea să învețe, să citească literatura ilegală a tuturor curentelor, să studieze foarte serios problemele narodnicismului legal. Social-democrații formați în această luptă intrau în mișcarea muncitorească fără a uita „nici un moment" nici de teoria marxismului, a cărei lumină strălucitoare s-a răsfrînt asupra lor, nici de sarcina de a doborî absolutismul. Înființarea partidului, în primăvara anului 1898, a fost cea mai de seamă și în același timp *cea din urmă* acțiune a social-democraților din această perioadă.

A treia perioadă este pregătită, după cum am văzut, în 1897 și ia definitiv locul perioadei a doua în 1898 (1898—?) Aceasta este o perioadă de disensiuni ideologice, de destrămare, de oscilări. În timpul adolescenței i se schimbă omului vocea. Și social-democrației din această perioadă a început să i se schimbe vocea, a început să sune fals — pe de o parte în operele d-lor Struve și Prokopovici, Bulgakov și Berdeaev, pe de altă parte la V. I—n și la R.M., la B. Kricevski și Martînov. Dar cei care erau dezbinați și mergeau înapoi erau numai conducătorii: mișcarea continua să crească și să facă pași uriași înainte. Lupta proletară cuprindea noi pături de muncitori și se răspîndea în toată Rusia, influențînd în același timp indirect și asupra înviorării spiritului democratic în rîndurile studențimii și ale altor pături ale populației. Dar conștiința conducătorilor a capitulat în fața amploarei și forței avîntului spontan; în rîndurile social-democraților precumpănea acum altă generație, o generație de militanți care s-au format aproape exclusiv pe baza literaturii marxiste „legale", iar această literatură era cu atît mai insuficientă, cu cît spontaneitatea masei reclama din partea lor un grad mai înalt de conștiință. Conducătorii nu numai că rămîneau în urmă atît din punct de vedere teoretic („libertatea criticii") cît și din punct de vedere practic („metode primitive de muncă"), dar încercau să-și apere starea de înapoiere prin tot felul de argumente emfatice. Și brentaniștii în literatura legală și codiștii în cea ilegală au coborît social-democratismul la

www.dacoromanica.ro

nivelul trade-unionismului. Programul „Credo"-ului a început să fie înfăptuit mai ales atunci cînd „metodele primitive de muncă" ale social-democraţilor au dus la o înviorare a curentelor revoluţionare nesocial-democrate.

Şi dacă cititorul îmi va reproşa că m-am ocupat prea pe larg de o „Rabocee Delo" oarecare, îi voi răspunde: „Rabocee Delo" a căpătat o însemnătate „istorică" pentru că a oglindit în chipul cel mai plastic „spiritul" acestei a treia perioade *. Nu consecventul R.M., ci nestatornicii Kricevski şi Martînov şi cei de o seamă cu ei puteau să exprime în modul cel mai pregnant confuzia şi oscilările, înclinarea de a face concesii şi „criticii", şi „economismului", şi terorismului. Nu dispreţul suveran pentru practică manifestat de vreun adorator oarecare al „absolutului" este caracteristic pentru această perioadă, ci tocmai îmbinarea practicismului mărunt cu o totală nepăsare faţă de teorie. Eroii acestei perioade se dedau nu atît la negarea directă a „vorbelor mari", cît la vulgarizarea lor: socialismul ştiinţific a încetat de a mai fi o teorie revoluţionară unitară şi s-a transformat într-un mişmaş diluat „după plac", cu vorbărie extrasă din orice nou manual german; lozinca „luptei de clasă" nu a constituit un imbold pentru o activitate tot mai largă, tot mai energică, ci a servit ca un mijloc de liniştire, căci „lupta economică este în mod indisolubil legată de lupta politică"; ideea de partid nu a servit drept îndemn la crearea unei organizaţii combative de revoluţionari, ci a justificat un fel de „birocratism revoluţionar" şi un joc copilăresc de-a formele „democratice".

Cînd va lua sfîrşit perioada a treia şi va începe cea de-a patra (pe care, în orice caz, o prevestesc numeroase indicii) — nu ştim. Din domeniul istoriei, noi trecem aci în domeniul prezentului, în parte în cel al viitorului. Dar sîntem ferm convinşi că perioada a patra va duce la consolidarea marxismului militant, că social-democraţia rusă va ieşi din criză întărită şi maturizată, că „în locul" ariergărzii de

* Aş putea să răspund şi prin zicătoarea germană: Den Sack schlägt man, den Esel meint man, adică: bate şaua să priceapă iapa. Nu numai „Rabocee Delo", ci *masa largă* a practicienilor *şi a teoreticienilor* se pasiona pentru „critica" la modă, se încurca în chestiunea spontaneităţii şi aluneca de la înţelegerea social-democrată la înţelegerea trade-unionistă a sarcinilor noastre politice şi organizatorice.

www.dacoromanica.ro

oportuniști va veni detașamentul cu adevărat de avangardă al clasei celei mai revoluționare.

Ca un îndemn la această „înlocuire" și rezumînd toate cele expuse mai sus, la întrebarea ce-i de făcut? putem da un răspuns scurt:

Să lichidăm perioada a treia.

---

www.dacoromanica.ro

Anexă [89]

O ÎNCERCARE DE FUZIONARE A „ISKREI" CU „RABOCEE DELO"

Ne mai rămîne să descriem tactica pe care „Iskra" a adoptat-o şi a aplicat-o în mod consecvent în relaţiile ei organizatorice cu „Rabocee Delo". Această tactică a fost expusă în întregime încă în numărul 1 al „Iskrei", în articolul „Sciziunea din rîndurile Uniunii din străinătate a social-democraţilor ruşi" *. De la bun început noi ne-am situat pe punctul de vedere că *adevărata* „Uniune din străinătate a social-democraţilor ruşi", care, la primul congres al partidului nostru, a fost recunoscută ca reprezentant al partidului în străinătate, *s-a scindat* în două organizaţii; că problema reprezentării partidului rămîne deschisă, fiind soluţionată doar în mod provizoriu şi condiţionat prin faptul că la congresul internaţional de la Paris au fost aleşi din partea Rusiei doi membri în Biroul internaţional socialist permanent, şi anume cîte unul din partea fiecărei fracţiuni a „Uniunii" [90] scindate. Noi am declarat că, în fond, „Rabocee Delo" *nu are dreptate;* din punct de vedere principial ne-am pronunţat categoric în favoarea grupului „Eliberarea muncii", dar în acelaşi timp am refuzat să intrăm în amănuntele sciziunii şi am relevat meritele „Uniunii" în domeniul activităţii pur practice **.

Aşadar, într-o anumită măsură, poziţia noastră era o poziţie de expectativă: făceam o concesie părerii dominante

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 375—376. — *Nota red.*

** Această apreciere a sciziunii se baza nu numai pe cunoaşterea literaturii, ci şi pe datele pe care le-au adunat în străinătate unii membri ai organizaţiei noastre, care au fost acolo.

www.dacoromanica.ro

în rîndurile majorității social-democraților ruși potrivit căreia și adversarii cei mai hotărîți ai „economismului" pot să lucreze mînă în mînă cu „Uniunea", deoarece „Uniunea" a declarat în repetate rînduri că în ceea ce privește principiile este de acord cu grupul „Eliberarea muncii", că n-ar avea pretenții la o fizionomie proprie în problemele fundamentale ale teoriei și tacticii. Justețea poziției adoptate de noi a fost confirmată în mod indirect de faptul că, aproape concomitent cu apariția primului număr al „Iskrei" (decembrie 1900), trei membri ai „Uniunii" s-au despărțit de ea, formînd așa-numitul „grup de inițiatori", și s-au adresat: 1. secției din străinătate a organizației „Iskrei", 2. organizației revoluționare „Soțial-demokrat" [91] și 3. „Uniunii", oferindu-se ca mediatori pentru tratative în vederea unei împăcări. Primele două organizații s-au declarat imediat de acord; *a treia a respins propunerea*. E drept că, atunci cînd la congresul „de unificare" care a avut loc anul trecut un orator a expus aceste fapte, unul dintre membrii administrației „Uniunii" a declarat că refuzul a fost provocat *în mod exclusiv* de faptul că „Uniunea" nu era mulțumită de componența grupului de inițiatori. Socotind că e de datoria mea să menționez această explicație, nu pot totuși să nu relev că, în ceea ce mă privește, o consider nesatisfăcătoare: întrucît „Uniunea" știa că celelalte două organizații erau dispuse să înceapă tratative, ea ar fi putut să li se adreseze și prin alți mediatori sau în mod direct.

În primăvara anului 1901, atît „Zarea" (în nr. 1 din aprilie) cît și „Iskra" (în nr. 4 din mai) * au pornit o polemică deschisă împotriva revistei „Rabocee Delo". „Iskra" a atacat în special „Cotitura istorică" a revistei „Rabocee Delo", care în numărul său *din aprilie*, adică după evenimentele din primăvară, a adoptat o atitudine șovăitoare față de pasiunea pentru teroare și pentru îndemnurile „sîngeroase". În pofida acestei polemici, „Uniunea" a consimțit la reluarea tratativelor în vederea unei împăcări, și anume prin intermediul unui nou grup de „împăciuitori" [92]. În iunie a avut loc o conferință preliminară a reprezentanților

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—13. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

celor trei organizaţii menţionate mai sus, care a elaborat un proiect de acord pe baza unei „înţelegeri principiale" foarte amănunţite, pe care „Uniunea" a publicat-o în broşura „Două congrese", iar Liga în broşura „Documente ale congresului «de unificare»".

Conţinutul acestei înţelegeri principiale (sau al rezoluţiilor conferinţei din iunie, cum i se spune cel mai adesea) arată cît se poate de limpede că am cerut, ca o condiţie indispensabilă a unificării, *cea mai categorică* condamnare a oricăror manifestări ale oportunismului în general şi ale oportunismului rus în special. „Respingem — se spune în punctul 1 — toate încercările de a introduce oportunismul în lupta de clasă a proletariatului, încercări care şi-au găsit expresia în aşa-zisul «economism», în bernsteinism, în millerandism etc." „În sfera de activitate a social-democraţiei intră . . . lupta ideologică împotriva tuturor adversarilor marxismului revoluţionar" (4, c); „În nici un domeniu al activităţii organizatorice-agitatorice, social-democraţia nu trebuie să piardă nici o clipă din vedere sarcina imediată a proletariatului rus: răsturnarea absolutismului" (5, a); . . . „agitaţie nu numai pe terenul luptei de zi cu zi a muncii salariate împotriva capitalului" (5, b); . . . „fără a admite . . . un stadiu de luptă pur economică şi de luptă pentru revendicări politice parţiale" (5, c); . . . „considerăm importantă pentru mişcare critica tendinţelor care ridică la rangul de principiu . . . primitivismul . . . şi îngustimea formelor inferioare ale mişcării" (5, d). Citind cu oarecare atenţie aceste rezoluţii, pînă şi un om cu totul străin de mişcare va vedea, chiar din felul cum sînt formulate, că ele erau îndreptate împotriva celor care erau oportunişti şi „economişti", care uitau, fie şi numai pentru un moment, de sarcina răsturnării absolutismului, care admiteau teoria stadiilor, care ridicau îngustimea la rangul de principiu etc. Şi cine cunoaşte în cît de mică măsură polemica purtată de grupul „Eliberarea muncii", de publicaţiile „Zarea" şi „Iskra" împotriva revistei „Rabocee Delo" nu se va îndoi nici un moment că aceste rezoluţii resping punct cu punct tocmai erorile în care a căzut „Rabocee Delo". De aceea, cînd la congresul „de unificare" un membru al „Uniunii" a declarat că articolele din nr. 10 al lui „Rabocee

www.dacoromanica.ro

Delo" n-au fost provocate de noua „cotitură istorică" a „Uniunii", ci de caracterul extrem de „abstract" * al rezoluțiilor, unul dintre oratori a luat, pe bună dreptate, în derîdere această afirmație. Rezoluțiile nu numai că nu sînt abstracte, a răspuns el, ci, dimpotrivă, sînt cum nu se poate mai concrete: e destul să arunci o privire asupra lor ca să vezi intenția „de a prinde pe cineva".

Această expresie a servit drept prilej pentru iscarea unui incident caracteristic la congres. Pe de o parte, B. Kricevski s-a legat de cuvîntul „a prinde", spunînd că este un lapsus care trădează o rea intenție din partea noastră („de a întinde o cursă"), și a exclamat pe un ton patetic: „Dar cine, cine anume urma să fie prins?" — „Da, într-adevăr, cine?" — a întrebat ironic Plehanov. — „Am să-i dau o mînă de ajutor tovarășului Plehanov, care nu bănuiește cine — a răspuns B. Kricevski —, să-i explic că cea care urma să fie prinsă era *redacția* revistei «*Rabocee Delo*» (ilaritate generală). Dar noi nu ne-am lăsat prinși!" (voci din stînga: cu atît mai rău pentru voi!). — Pe de altă parte, un membru al grupului „Borba" (grupul împăciuitorilor), pronunțîndu-se împotriva amendamentelor la rezoluții propuse de „Uniune" și dorind să ia apărarea oratorului nostru, a declarat că, probabil, acestuia i-a scăpat în focul polemicii expresia „a prinde".

În ceea ce mă privește, sînt de părere că o asemenea „apărare" reprezintă un prost serviciu adus oratorului care a folosit expresia amintită. Cred că fraza: se vede aici intenția „de a prinde pe cineva" „a fost spusă în glumă, dar a fost gîndită serios"; noi am acuzat întotdeauna revista „Rabocee Delo" de instabilitate și oscilări, și de aceea *trebuia*, firește, să căutăm *s-o prindem* pentru a face ca pe viitor aceste oscilări să nu mai fie cu putință. De rea intenție nici vorbă nu putea fi, deoarece se avea în vedere instabilitatea în principii. Și am știut „să prindem" „Uniunea" într-un mod atît de tovărășesc **, încît rezoluțiile din iunie

* Această afirmație este repetată în „Două congrese", pag. 25.

** Și anume: am spus în introducerea la rezoluțiile din iunie că social-democrația rusă în întregul ei s-a situat pe terenul principiilor grupului „Eliberarea muncii" și că meritul „Uniunii" a constat în special în activitatea ei pe tărîm publicistic și organizatoric. Cu alte cuvinte, ne-am declarat gata să uităm tot trecutul și să recunoaștem ceea ce a fost util (cauzei) în munca tovarășilor noștri din „Uniune", *cu condiția* ca osci-

www.dacoromanica.ro

au fost semnate de B. Kricevski însuşi şi de încă un membru al administraţiei „Uniunii".

Din articolele apărute în nr. 10 al revistei „Rabocee Delo" (tovarăşii noştri au văzut acest număr abia cînd au venit la congres, cu cîteva zile înainte de începerea şedinţelor) reiese limpede că din vară pînă în toamnă în „Uniune" s-a produs o nouă cotitură: din nou „economiştii" erau cei care dădeau tonul, iar redacţia, care-şi pleacă docil urechea la orice „adiere" nouă, a început iar să apere pe „bernsteinienii cei mai inveteraţi" şi „libertatea criticii", să apere „spontaneitatea" şi să predice prin gura lui Martînov „teoria îngustării" sferei influenţei noastre politice (urmărind, chipurile, să facă mai complexă influenţa însăşi). S-a confirmat o dată mai mult cît de justă este observaţia lui Parvus că e greu să-l prinzi pe oportunist cu vreo formulă oarecare: el va subscrie cu uşurinţă *orice* formulă şi cu aceeaşi uşurinţă o va renega, deoarece oportunismul constă tocmai în lipsa oricăror principii cît de cît precise şi consecvente. Astăzi oportuniştii resping *orice* încercare de a introduce oportunismul, resping *orice* îngustime şi promit solemn „că nu vor uita nici un moment de răsturnarea absolutismului", că vor face „agitaţie nu numai pe terenul luptei de zi cu zi a muncii salariate împotriva capitalului" etc. etc. Dar mîine îşi schimbă limbajul şi revin la cele vechi, apărînd spontaneitatea, mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi, punerea pe primul plan a unor revendicări care să promită rezultate palpabile etc. Continuînd să susţină acum că în articolele din nr. 10, „« Uniunea » nu a văzut şi nu vede nici un fel de abatere eretică de la principiile generale ale proiectului consfătuirii" („Două congrese", pag. 26), prin aceasta „Uniunea" nu face decît să dovedească că este complet incapabilă sau că nu vrea să înţeleagă esenţa divergenţelor.

În urma apariţiei articolelor din nr. 10 al revistei „Rabocee Delo", nu ne-a mai rămas decît să facem următoarea încer-

lările pe care căutăm „să le prindem" să înceteze cu desăvîrşire. Orice om imparţial care citeşte rezoluţiile din iunie nu poate să le înţeleagă decît în modul acesta. Dar dacă acum, după ce *a provocat* o ruptură prin noua sa cotitură spre economism (în articolele din numărul 10 şi în amendamente), „Uniunea" ne acuză în mod solemn de *neadevăr* („Două congrese", pag. 30) pentru aceste cuvinte în legătură cu meritele ei, se înţelege că o asemenea acuzaţie nu poate decît să provoace zîmbete.

www.dacoromanica.ro

care: să angajăm o discuţie generală pentru a vedea dacă întreaga „Uniune" este de acord cu aceste articole şi cu redacţia sa. „Uniunea" este forte nemulţumită de noi din această cauză şi ne acuză că am încercat să semănăm discordie în rîndurile „Uniunii", că ne-am amestecat în chestiuni care nu ne privesc etc. Aceste acuzaţii sînt vădit neîntemeiate, deoarece atunci cînd ai de-a face cu o redacţie eligibilă şi care o „coteşte" la cea mai uşoară adiere a vîntului, ceea ce hotărăşte totul este tocmai direcţia vîntului, şi noi am definit această direcţie în şedinţe secrete, la care, în afară de membrii organizaţiilor întruniţi pentru a se uni, nu a asistat nimeni. Amendamentele prezentate în numele „Uniunii" la rezoluţiile din iunie au stins în noi ultima licărire de speranţă într-o înţelegere. Aceste amendamente constituiau o mărturie documentară a unei noi cotituri spre „economism" şi a solidarizării majorităţii „Uniunii" cu nr. 10 al revistei „Rabocee Delo". Din sfera formelor de manifestare a oportunismului era eliminat „aşa-numitul economism" (sub pretextul „sensului neprecis" al acestor trei cuvinte, deşi din această motivare nu rezultă decît necesitatea de a se defini mai exact esenţa acestei erori atît de răspîndite); era eliminat şi „millerandismul" (deşi B. Kricevski îi luase apărarea în „Rabocee Delo" nr. 2—3, pag. 83—84, şi într-un mod şi mai făţiş în „Vorwärts" *). Cu toate că rezoluţiile din iunie arătau limpede care este sarcina social-democraţiei — „a conduce *toate* manifestările luptei proletariatului împotriva *tuturor* formelor de oprimare politică, *economică* şi socială", cerîndu-se deci implicit o sistematizare şi o coordonare a tuturor acestor manifestări de luptă —, „Uniunea" mai adăuga aceste cuvinte cu totul superflue: „lupta economică este un stimulent puternic al mişcării de masă" (aceste cuvinte ca atare sînt indiscutabile, dar, atunci cînd există un „economism" îngust, nu se putea ca ele să nu dea loc la interpretări false). Mai mult, în rezoluţiile din iunie se introducea chiar o vădită *îngustare* a „politicii" atît prin înlăturarea cuvintelor: „nici un moment" (nu se va uita ţelul de a răsturna abso-

* În „Vorwärts" s-a angajat, în legătură cu aceasta, o polemică între redacţia actuală a acestui ziar, Kautsky şi „Zarea". Vom avea grijă să informăm pe cititorii ruşi despre această polemică [93].

www.dacoromanica.ro

lutismul), cît şi prin adăugarea cuvintelor: „lupta economică este mijlocul *cel mai larg* utilizabil pentru antrenarea maselor la lupta politică activă". Se înţelege că, după ce s-au propus aceste amendamente, toţi vorbitorii din partea noastră, unul după altul, au renunţat la cuvînt, considerînd că este absolut inutil să continue discuţiile cu oameni care coteau din nou spre „economism" şi care căutau să-şi asigure libertatea de a oscila.

„Tocmai ceea ce «Uniunea» considera ca o condiţie sine qua non * a trăiniciei viitorului acord, anume ca «Rabocee Delo» să-şi păstreze fizionomia independentă şi autonomia, «Iskra» a considerat-o drept o piedică în calea înţelegerii" („Două congrese", pag. 25). Absolut inexact. La autonomia revistei „Rabocee Delo" nu am atentat niciodată **. Ideea ca „Rabocee Delo" să păstreze o fizionomie proprie, într-adevăr, *am respins-o în mod categoric*, dacă prin aceasta se înţelege *„o fizionomie proprie"* în problemele principiale ale teoriei şi tacticii: rezoluţiile din iunie resping categoric tocmai o *asemenea* fizionomie proprie, deoarece, repetăm, în practică această „fizionomie proprie" a însemnat întotdeauna oscilări de tot felul şi alimentarea prin aceste oscilări a disensiunilor ideologice care domnesc la noi şi care din punct de vedere partinic nu pot fi tolerate. În articolele din nr. 10 şi în „amendamente", „Rabocee Delo" şi-a arătat limpede dorinţa de a păstra tocmai o asemenea fizionomie proprie; această dorinţă a provocat în mod firesc şi inevitabil o ruptură şi o declaraţie de război. Dar am fost cu toţii de acord să admitem „o fizionomie proprie" a revistei „Rabocee Delo", în sensul de a-i fi rezervate anumite funcţii publicistice. O justă repartizare a acestor funcţii se impunea de la sine: 1. o revistă ştiinţifică; 2. un ziar politic şi 3. culegeri şi broşuri de popularizare. Numai consimţind la această repartizare „Rabocee Delo" ar fi dovedit dorinţa sa *sinceră* de a termina definitiv cu erorile împotriva cărora erau îndreptate rezoluţiile din iunie; numai o asemenea repartizare ar fi înlăturat orice

* — absolut necesară. — *Nota trad.*

** Bineînţeles, dacă nu sînt considerate ca o îngrădire a autonomiei consfătuirile redacţionale în legătură cu înfiinţarea unui consiliu superior comun al organizaţiilor reunite, consfătuiri în privinţa cărora în iunie şi „Rabocee Delo" s-a declarat de acord.

www.dacoromanica.ro

posibilitate de fricțiune și ar fi asigurat cu adevărat trăinicia înțelegerii, servind în același timp ca bază pentru un nou avînt și pentru noi succese ale mișcării noastre.

Astăzi nici un social-democrat rus nu se mai poate îndoi că ruptura definitivă dintre curentul revoluționar și cel oportunist nu a fost provocată de cauze „organizatorice", ci tocmai de dorința oportuniștilor de a consolida fizionomia proprie a oportunismului și de a continua să semene confuzie în minți cu ajutorul raționamentelor unui Kricevski sau ale unui Martînov.

www.dacoromanica.ro

RECTIFICARE LA „CE-I DE FĂCUT?" [94]

„Grupul de inițiatori" despre care vorbesc în broșura „Ce-i de făcut?", pag. 141 *, mă roagă să fac următoarea rectificare la cele expuse de mine în legătură cu participarea lui la încercarea de a împăca organizațiile social-democrate din străinătate: „Dintre cei trei membri ai acestui grup, numai unul a ieșit din «Uniune» la sfîrșitul anului 1900, ceilalți doi au ieșit din «Uniune» în 1901, după ce s-au convins că este imposibil să obțină ca «Uniunea» să consimtă la o conferință cu organizația din străinătate a «Iskrei» și cu «Organizația revoluționară Soțial-Demokrat», lucru pe care îl propusese «Grupul de inițiatori». Administrația «Uniunii» a respins la început această propunere, motivînd refuzul său de a participa la conferință prin «incompetența» persoanelor care alcătuiau «Grupul de inițiatori» care încerca mediația, și și-a exprimat totodată dorința de a lua contact direct cu organizația din străinătate a «Iskrei». Curînd însă administrația «Uniunii» a anunțat «Grupul de inițiatori» că după apariția primului număr al «Iskrei», în care era publicată notița cu privire la sciziunea ce a avut loc în rîndurile «Uniunii», și-a schimbat hotărîrea și nu mai vrea să ia contact cu «Iskra». Cum se explică deci declarația făcută de un membru al administrației «Uniunii», și anume că refuzul «Uniunii» de a participa la conferință se datora *exclusiv* faptului că nu era mulțumită de componența «Grupului de inițiatori»? Ce-i drept, nu este de înțeles nici faptul că administrația «Uniunii» a consimțit

* Vezi volumul de față, pag. 182. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

să participe la conferința din iunie anul trecut: căci doar notița apărută în primul număr al «Iskrei» a rămas în picioare, iar atitudinea «negativă» a «Iskrei» față de «Uniune» a reieșit și mai limpede în primul număr din «Zarea» și în numărul 4 din «Iskra», care au apărut înainte de conferința din iunie".

N. Lenin

„Iskra" nr. 19 din 1 aprilie 1902

Se tipărește după textul apărut în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

MATERIALE PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI P.M.S.D.R. [95]

Scris în ianuarie—aprilie 1902

Publicat pentru prima oară în 1924, în „Culegeri din Lenin", vol. II

Se tipăreşte după manuscris

www.dacoromanica.ro

OBSERVAŢII LA PRIMUL PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

TEXTUL LUI PLEHANOV	OBSERVAŢIILE LUI LENIN
I. Principala particularitate economică a societăţii contemporane o constituie dominaţia *relaţiilor de producţie capitaliste* în cadrul ei,	Pagina 1. Nr. 1 — Capitalismul este nu o „particularitate" a societăţii contemporane, ci *orînduirea, formaţiunea* ei economică etc.
adică faptul că mijloacele de producţie şi circulaţia mărfurilor aparţin unei clase foarte puţin numeroase de *capitalişti*,	Nr. 2 — Mijloacele de producţie nu aparţin numai capitaliştilor, ci şi proprietarilor funciari şi micilor producători.
în timp ce majoritatea populaţiei este alcătuită din *proletari*,	Nr. 3 — În numeroase ţări proletariatul nu constituie majoritatea populaţiei.
care nu posedă nimic în afară de forţa lor de muncă şi care nu pot să-şi ducă existenţa decît prin vînzarea ei.	Nr. 4 — Proletariatul posedă unele obiecte de consum (iar în parte şi mijloace de producţie).
Din această cauză ei ajung într-o situaţie de dependenţă, în situaţia de *salariaţi*, care creează, prin munca lor, *venitul capitaliştilor*.	Pagina 2. Nr. 5 + al proprietarilor funciari.
II. *Sfera de dominaţie a relaţiilor de producţie capitaliste se extinde tot mai mult*, pe măsură ce perfecţionarea neîncetată a tehnicii	La pagina 2. Nu perfecţionarea tehnicii, ci proprietatea particulară expropriază şi verelendet * pe micul producător.

* — pauperizează. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

face să crească importanța economică a marilor întreprinderi și, prin aceasta,

Nr. 6 — „și prin aceasta"?? Dezvoltarea tehnicii ca atare nu poate face *să crească* importanța economică a marilor întreprinderi. Dezvoltarea tehnicii (+ o serie de transformări economice cum ar fi condițiile de desfacere etc.) duce la înlăturarea micii producții de către marea producție.

face să scadă numărul micilor producători independenți, restrînge rolul lor în viața economică a societății,

Nr. 6—7: Nu întotdeauna capitalismul *„face să scadă numărul* micilor producători" (numărul relativ, iar nu neapărat cel absolut, mai ales în Rusia).

[Îl expropriază și-l duce la umilință, la mizerie . . . capitalismul pe micul producător.]

Nr. 7 — Restrînge rolul micilor producători = face să crească importanța economică a celor mari (unul și același lucru).

iar pe alocuri îi transformă de-a dreptul în vasali și tributari ai marilor capitaliști.

Nr. 8 — „de-a dreptul" — să fie șters. Procesul separării producătorului de mijloacele de producție nu este arătat.

III. Relațiile de producție capitaliste *apasă din ce în ce mai greu asupra clasei muncitoare*, pe măsură ce progresul tehnic, făcînd să crească productivitatea muncii, nu numai că dă capitaliștilor *posibilitatea* materială de a ridica nivelul de exploatare a muncitorilor, dar și transformă această posibilitate în *realitate*, pricinuind scăderea relativă a

Pagina 3 a proiectului inițial.

Nr. 9 + și asupra micilor producători

[țăranii, în general, trebuie menționați separat].

Nr. 10 — provocînd sau dînd naștere.

www.dacoromanica.ro

cererii de forță de muncă concomitent cu creșterea relativă și absolută a *ofertei* ei.

Pagina 3 — exprimat într-un mod foarte nepopular, abstract. Mult mai bine în programul de la Erfurt [96] „. . . crește armata muncitorilor care sînt de prisos", — „existența lor este din ce în ce mai puțin asigurată".

IV. Dezvoltarea productivității muncii nu numai că nu ridică *prețul forței de muncă*, dar, dimpotrivă, este foarte adeseori cauza directă a *scăderii* lui.

Pagina 4 — „prețul forței de muncă" foarte adeseori < * (de asemenea foarte abstract exprimat; = creșterea exploatării, a asupririi, a mizeriei, a oprimării).

Așadar, progresul tehnic, care înseamnă creșterea *avuției sociale*, determină în societatea capitalistă *creșterea inegalității sociale, mărirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți, accentuarea dependenței economice a muncitorilor față de capitaliști.*

„Așadar", determină creșterea inegalității. Reiese că creșterea inegalității ar fi determinată *numai* de creșterea (intensificarea) *exploatării* muncitorului salariat, în timp ce ea este generată: 1) de exproprierea micului producător + 2) de pauperizarea micului producător + 3) de creșterea exploatării + 4) de creșterea armatei de rezervă.

V. Dată fiind această stare de lucruri din societatea capitalistă și dată fiind concurența reciprocă în continuă creștere dintre țările capitaliste pe piața mondială, *desfacerea* mărfurilor rămîne, în mod necesar, în urma *producției* lor, fapt care pricinuiește în mod periodic *crize industriale* mai mult sau mai puțin acute, însoțite *de perioade* mai mult sau mai puțin îndelungate *de stagnare industrială*, ceea ce

Pagina 5.

E nevoie oare să se arate în program *cauzele* crizelor?

Dacă da, atunci este o lipsă faptul că sînt arătate două cauze: 1) creșterea inegalității sociale („dată fiind această stare de lucruri", pag. 4) + 2) creșterea concurenței.

* — scade. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Nu este arătată principala cauză a crizelor = Planlosigkeit*, însuşirea privată, producţia avînd caracter social.

reduce şi mai mult numărul şi importanţa economică a micilor producători,

Paginile 5—6: reducerea „*importanţei economice*" a micilor producători — termen prea abstract. Expropriază (= reduce numărul?) şi verelendet.

care face să crească şi mai mult dependenţa muncii salariate de capital

Pagina 6 — „*muncii*" salariate? N-ar fi oare mai bine *muncitorilor ?*

şi care duce şi mai rapid la *înrăutăţirea relativă*, iar pe alocuri şi *absolută, a situaţiei proletariatului* şi a micilor producători.

Pagina 6 — urmările crizei — *înrăutăţirea relativă şi absolută a situaţiei.* N-ar fi oare mai bine să se spună direct: şomajul, mizeria muncitorilor şi a micilor producători?

VI. Dar, în timp ce cresc şi se dezvoltă aceste contradicţii inevitabile ale capitalismului, creşte şi nemulţumirea clasei muncitoare faţă de starea de lucruri existentă, se ascute lupta ei împotriva clasei capitaliştilor şi în rîndurile ei capătă o tot mai largă şi mai rapidă răspîndire conştiinţa faptului

Pagina 7 — în loc de „nemulţumire" — *revoltă.*

Pagina 7 — răspîndirea conştiinţei (γ) este pusă *pe acelaşi plan* cu creşterea revoltei (α) şi cu ascuţirea luptei (β). Dar

α şi β sînt spontane, în timp ce

γ trebuie introdusă de *noi.*

* — lipsă de planicitate. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

că numai prin propriile sale eforturi poate să scuture jugul dependenței economice care apasă pe umerii ei și că pentru scuturarea acestui jug este nevoie de *revoluție socială*,

Pagina 7 — „numai prin propriile sale eforturi".

Mai bine o exprimare mai generală: *poate fi numai opera clasei muncitoare* etc.

adică *desființarea* relațiilor de producție capitaliste, exproprierea exploatatorilor, trecerea mijloacelor de producție și a circulației produselor în *proprietatea socială*.

Paginile 7—8.

1) desființarea relațiilor de producție capitaliste? — *Înlocuirea** producției de mărfuri cu producția socialistă **,

2) exproprierea exploatatorilor, } transformarea proprietății private în proprietate socială

3) trecerea mijloacelor de producție *în proprietate socială* } ?

VII. Această revoluție a proletariatului va însemna eliberarea întregii omeniri care este asuprită și suferă în prezent, deoarece ea va pune capăt tuturor formelor de asuprire și exploatare a omului de către om.

VIII. Pentru a înlocui producția capitalistă *de mărfuri* cu organizarea socialistă a producției *de bunuri* pentru satisfacerea nevoilor societății și pentru asigurarea bunăstării tuturor membrilor ei, pentru a-și înfăptui revoluția, proletariatul trebuie să aibă în mîinile sale *puterea politică*,

Pagina 9 — „pentru satisfacerea nevoilor societății" ((neclar)) „și pentru asigurarea bunăstării tuturor membrilor ei".

E puțin: (compară programul de la Erfurt „maximum de bunăstare și o perfecționare armonioasă multilaterală").

* Cum se și spune la pagina 8—9.

** Trebuie să se explice ce este această producție socialistă.

www.dacoromanica.ro

care îl va face stăpîn pe situaţie şi îi va permite să zdrobească fără cruţare toate piedicile pe care le va întîmpina în calea spre scopul său măreţ. În acest sens, *dictatura proletariatului* constituie o condiţie *politică* necesară a revoluţiei *sociale*.

Pagina 9 — „stăpîn pe situaţie", „să zdrobească fără cruţare", „dictatura"??? (Ne ajunge revoluţia socială.)

IX. Dar dezvoltarea schimbului internaţional şi a pieţei mondiale a stabilit o legătură atît de strînsă între toate popoarele lumii civilizate, încît acest scop măreţ poate fi atins numai prin eforturile unite ale proletarilor din toate ţările. De aceea mişcarea muncitorească din zilele noastre a trebuit să devină şi a devenit de mult o mişcare *internaţională*.

Pagina 10 — nil *.

X. Social-democraţia rusă se consideră a fi unul dintre detaşamentele armatei mondiale a proletariatului, o parte *a social-democraţiei internaţionale*.

XI. Ea urmăreşte acelaşi *scop final* pe care şi-l propune social-democraţia din toate celelalte ţări.

Pagina 11 — „acelaşi End-ziel **". De ce e nevoie de o repetare?

Ea dezvăluie în faţa muncitorilor contradicţia de neîmpăcat dintre interesele lor şi interesele capitaliştilor, le explică însemnătatea istorică, caracterul şi condiţiile revoluţiei sociale pe care trebuie s-o înfăptuiască proletariatul şi organizează forţele muncitorilor în vederea unei lupte neîncetate împotriva exploatatorilor lor.

Pagina 11 — „acelaşi End-ziel" — şi chiar alături *s a r c i n a* (n-o să dea loc la vreo confuzie?) partidului social-democrat:

1) Să dezvăluie *în faţa*(?) muncitorilor contradicţia de neîmpăcat dintre interesele lor şi interesele capitaliştilor.

2) Să li se explice însemnătatea, caracterul şi condiţiile revoluţiei sociale [+ necesitatea revoluţiei?].

* — nihil — nimic. — *Nota trad.*
** — scop final. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

La germani e mai pregnant: weisen naturnotwendiges Ziel *.

3) Să organizeze forțele lor în vederea unei lupte neîncetate *împotriva exploatatorilor lor* (*N. B.*? + *împotriva guvernului?*) + *? să conducă* lupta proletariatului.

1) intră în 2).

1) — prea îngust.

{ Ar trebui:
α) să se arate scopul final,
β) să se creeze o organizație de revoluționari pentru *a conduce* lupta proletariatului. }

XII. Dar scopurile ei imediate diferă considerabil prin faptul că numeroasele rămășițe existente la noi ale orînduirii sociale precapitaliste — *iobăgiste* — apasă ca un jug îngrozitor asupra întregii populații muncitoare și constituie cea mai puternică dintre toate piedicile care frînează succesele mișcării muncitorești ruse.

Pagina 12 — „rămășițele orînduirii iobăgiste . . . apasă ca un jug îngrozitor asupra întregii populații muncitoare"

{ + împiedică dezvoltarea forțelor de producție
+ înrăutățește condițiile de trai
+ țin în întuneric și într-o stare de oprimare întregul popor }

— cea mai puternică piedică (= rămășițele)? (Ce sînt aceste rămășițe? Absolutismul + toate celelalte? Acest lucru este spus *mai jos*.)

* — să se indice scopul firesc necesar. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Social-democraţii ruşi trebuie abia să lupte pentru obţinerea unor astfel de instituţii juridice care, constituind o completare juridică firească a relaţiilor de producţie capitaliste, există în ţările capitaliste înaintate

12—13 — trebuie să obţină *astfel de* (?) instituţii *juridice* care *există* (?) în ţările înaintate.

[Trebuie numite mai direct. Nu este popular.]

şi care sînt necesare pentru dezvoltarea *deplină şi multilaterală* a luptei de clasă a muncii salariate împotriva capitalului.

Pagina 13 — a muncii salariate? — a muncitorilor, a luptei clasei muncitoare împotriva clasei capitaliştilor, pentru completa sa eliberare.

Iar, întrucît absolutismul ţarist, care reprezintă rămăşiţa cea mai importantă şi cea mai dăunătoare pentru dezvoltarea socială ulterioară a vechii orînduiri iobăgiste, este absolut incompatibil cu aceste instituţii juridice şi întrucît, prin însăşi natura lui, el este în mod necesar cel mai înrăit şi mai periculos duşman al mişcării de eliberare a proletarilor, social-democraţii ruşi îşi propun ca sarcină a lor politică imediată răsturnarea *monarhiei* şi înlocuirea ei cu *o republică* bazată pe o constituţie democratică...

Pagina 13. Absolutismul este incompatibil cu aceste instituţii juridice
(cu libertatea politică??).

Pagina 14. — Întrucît *absolutismul* este incompatibil — răsturnarea *monarhiei* ((neconcordanţă)).

Scris nu mai tîrziu de 8 (21) ianuarie 1902

www.dacoromanica.ro

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin
„Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia". — 1902

Micşorat

www.dacoromanica.ro

PROIECT DE PROGRAM AL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA *

[A]

I. Producția de mărfuri se dezvoltă tot mai rapid în Rusia și dominația modului de producție capitalist devine tot mai deplină.

II. Perfecționarea neîncetată a tehnicii face ca mica producție să fie în măsură din ce în ce mai mare înlăturată de marea producție. Cea mai mare parte a mijloacelor de producție (pămînturile și fabricile, uneltele și mașinile, căile ferate și celelalte mijloace de comunicație) se concentrează în mîinile unui număr relativ neînsemnat de capitaliști și de mari proprietari funciari, ca proprietate privată a lor. Micii producători independenți (țăranii, meșteșugarii, meseriașii) se ruinează din ce în ce mai mult, pierzînd mijloacele de producție și transformîndu-se astfel în proletari, sau devenind slugi și tributari ai capitalului. Un număr tot mai mare de oameni ai muncii sînt nevoiți să recurgă la vînzarea forței lor de muncă, să devină muncitori salariați, care se află într-o stare de dependență față de proprietari, creîndu-le bogățiile prin munca lor.

III. Cu cît tehnica progresează mai mult, cu atît creșterea cererii de forță de muncă rămîne mai mult în urmă față de creșterea ofertei ei, cu atît capitaliștii capătă mai multe posibilități de a ridica nivelul de exploatare a muncitorilor. Nesiguranța zilei de mîine și șomajul, jugul exploatării și înjosirile de tot felul sînt hărăzite unor pături tot mai largi ale populației muncitoare.

* Partea principială a acestui proiect reprezintă proiectul propus de unul dintre membrii redacției, Frei (și a fost întocmit de el pe baza proiectului inițial al lui G. V. Plehanov). Partea practică însă (de la pasajul indicat mai jos și pînă la sfîrșit) este propusă de întreaga comisie, adică de cei cinci membri ai redacției.

www.dacoromanica.ro

IV. Acest proces este agravat şi mai mult de crizele industriale pe care le provoacă în mod inevitabil contradicţiile fundamentale ale capitalismului. Sărăcia şi mizeria maselor se îmbină cu irosirea avuţiei sociale ca urmare a neputinţei de a găsi un debuşeu pentru mărfurile produse.

V. Aşadar, gigantica dezvoltare a forţelor de producţie ale muncii sociale şi care capătă un caracter social din ce în ce mai accentuat este însoţită de faptul că toate principalele avantaje obţinute de pe urma acestei dezvoltări sînt monopolizate de către o infimă minoritate a populaţiei. Paralel cu creşterea avuţiei sociale creşte inegalitatea socială, se adînceşte şi se lărgeşte prăpastia dintre clasa proprietarilor (burghezia) şi clasa proletariatului.

[B]

VI. Dar, pe măsură ce toate aceste contradicţii inevitabile ale capitalismului cresc şi se dezvoltă, numărul şi coeziunea, nemulţumirea şi revolta proletarilor cresc, lupta clasei muncitoare împotriva clasei capitaliştilor se ascute şi creşte năzuinţa de a se elibera de sub jugul de nesuportat al capitalismului.

VII. Eliberarea clasei muncitoare poate fi numai opera clasei muncitoare însăşi. Toate celelalte clase ale societăţii contemporane sînt pentru menţinerea bazelor orînduirii economice existente. Pentru eliberarea efectivă a clasei muncitoare este nevoie de o revoluţie socială pregătită de întreaga dezvoltare a capitalismului, adică de desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, de trecerea lor în proprietate socială şi de înlocuirea producţiei capitaliste de mărfuri prin organizarea socialistă a producţiei pe seama întregii societăţi, pentru a asigura o bunăstare deplină şi o dezvoltare liberă multilaterală a tuturor membrilor ei.

VIII. Această revoluţie a proletariatului va desfiinţa cu desăvîrşire împărţirea societăţii în clase, prin urmare şi orice inegalitate socială şi politică care decurge din această împărţire.

IX. Pentru a înfăptui această revoluţie socială, proletariatul trebuie să cucerească puterea politică, care îl va face stăpîn pe situaţie şi-i va permite să înlăture toate piedi-

www.dacoromanica.ro

cile pe care le întîmpină în calea spre măreţul său scop. În acest sens, dictatura proletariatului constituie condiţia politică necesară a revoluţiei sociale.

X. Social-democraţia rusă îşi propune ca sarcină să dezvăluie în faţa muncitorilor contradicţia de neîmpăcat dintre interesele lor şi interesele capitaliştilor — să lămurească proletariatului însemnătatea istorică, caracterul şi condiţiile revoluţiei sociale pe care va trebui s-o înfăptuiască —, să organizeze un partid de clasă revoluţionar, în stare să conducă toate manifestările luptei proletariatului.

XI. Dar dezvoltarea schimbului internaţional şi a producţiei pentru piaţa mondială a creat o legătură atît de strînsă între toate popoarele lumii civilizate, încît mişcarea muncitorească contemporană trebuia să devină şi a şi devenit de mult o mişcare internaţională. Social-democraţia rusă se consideră unul dintre detaşamentele armatei mondiale a proletariatului, o parte a social-democraţiei internaţionale.

XII. Scopurile imediate ale social-democraţiei ruse diferă însă considerabil datorită faptului că numeroasele rămăşiţe existente la noi ale orînduirii sociale precapitaliste, iobăgiste, frînează în foarte mare măsură dezvoltarea forţelor de producţie, fac imposibilă dezvoltarea deplină şi multilaterală a luptei de clasă a proletariatului, fac să scadă nivelul de trai al populaţiei muncitoare, atrage după sine forme asiatice-barbare de stingere treptată a multor milioane de ţărani, ţin întregul popor în ignoranţă, lipsă de drepturi şi oprimare.

XIII. Cea mai importantă dintre aceste rămăşiţe ale orînduirii iobăgiste, cel mai puternic bastion al întregii acestei barbarii este absolutismul ţarist. El este cel mai înverşunat şi mai primejdios duşman al mişcării de eliberare a proletariatului şi al dezvoltării culturale a întregului popor.

[C]

De aceea *, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia îşi propune ca sarcină politică imediată răsturnarea

* Începînd de aici, textul este adoptat de către întreaga comisie.

www.dacoromanica.ro

absolutismului ţarist şi înlocuirea lui printr-o *republică* bazată pe o constituţie democratică, care să asigure:

1) puterea absolută a poporului, adică concentrarea întregii puteri supreme de stat în mîinile unei adunări legislative alcătuite din reprezentanţi ai poporului;

2) drept de vot universal, egal şi direct, atît în alegerile pentru adunarea legislativă cît şi pentru toate organele locale de autoadministrare, acordat tuturor cetăţenilor care au împlinit 21 de ani; vot secret în toate alegerile; dreptul pentru fiecare alegător de a fi ales în toate adunările reprezentative; remunerarea reprezentanţilor poporului;

3) inviolabilitatea persoanei şi a domiciliului cetăţenilor;

4) libertatea neîngrădită a conştiinţei, a cuvîntului, a presei, a întrunirilor, a grevelor şi asociaţiilor;

5) libertatea deplasărilor şi a îndeletnicirilor;

6) desfiinţarea stărilor şi deplina egalitate în drepturi a tuturor cetăţenilor, indiferent de sex, religie şi rasă;

7) recunoaşterea dreptului la autodeterminare tuturor naţiunilor statului;

8) dreptul oricărui cetăţean de a da în judecată pe orice funcţionar fără reclamaţie pe cale ierarhică;

9) înlocuirea armatei permanente prin înarmarea generală a poporului;

10) separarea bisericii de stat şi a şcolii de biserică;

11) învăţămînt general gratuit şi obligatoriu pînă la 16 ani; asigurarea copiilor săraci cu hrană, îmbrăcăminte şi material didactic pe socoteala statului.

[D]

În interesul protecţiei clasei muncitoare şi al ridicării capacităţii ei de luptă *, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia cere:

1) să se limiteze ziua de muncă la 8 ore pentru toţi muncitorii salariaţi;

2) să se stabilească prin lege repausul săptămînal, de cel puţin 36 de ore fără întrerupere, pentru muncitorii

---

* Propunerea lui Frei: începutul acestui paragraf să se schimbe după cum urmează: „Pentru a feri clasa muncitoare de degenerare fizică şi morală, precum şi pentru a face să crească capacitatea sa de luptă în vederea eliberării sale...".

www.dacoromanica.ro

salariaţi, indiferent de sex, din toate ramurile economiei naţionale;

3) să se interzică complet muncile suplimentare;

4) să se interzică munca de noapte (de la ora 9 seara pînă la ora 5 dimineaţa) în toate ramurile economiei naţionale, cu excepţia acelora unde, din considerente tehnice, este absolut necesară;

5) să se interzică patronilor de a folosi munca salariată a copiilor sub vîrsta de 15 ani;

6) să se interzică munca femeilor în ramurile unde ea este deosebit de dăunătoare pentru organismul femeii;

7) să se stabilească prin lege răspunderea civilă a patronilor pentru pierderea totală sau parţială de către muncitori a capacităţii de muncă, pierdere survenită de pe urma accidentelor sau din cauza condiţiilor dăunătoare de muncă; muncitorul să fie scutit de obligaţia de a dovedi că pierderea menţionată a avut loc din vina patronului;

8) să se interzică plata salariului în produse *;

9) să se acorde pensii de stat muncitorilor bătrîni, care şi-au pierdut capacitatea de muncă;

10) să se mărească numărul inspectorilor de fabrici; să se numească inspectoare în ramurile în care predomină munca femeilor; să se instituie un control asupra aplicării legilor cu privire la reglementarea muncii în fabrici prin intermediul reprezentanţilor aleşi de muncitori şi salarizaţi de stat, precum şi un control exercitat de delegaţii muncitorilor asupra stabilirii tarifelor şi rebutării mărfurilor;

11) să se instituie un control al organelor de administraţie locală cu participarea unor delegaţi din partea muncitorilor asupra stării sanitare a locuinţelor rezervate de către patroni muncitorilor, precum şi asupra regulamentului interior al acestor locuinţe şi asupra condiţiilor de închiriere, în scopul apărării muncitorilor salariaţi împotriva amestecului patronilor în viaţa şi activitatea lor ca persoane particulare şi ca cetăţeni;

12) să se instituie un control sanitar multilateral şi organizat în mod just asupra condiţiilor de muncă în toate întreprinderile care folosesc muncă salariată;

* Propunerea lui Frei: să se treacă aici (chiar la acest punct): „să se stabilească prin lege termene săptămînale de plată la toate contractele de angajare a muncitorilor".

www.dacoromanica.ro

13) să se extindă controlul inspecției de fabrică asupra producției meseriașilor, a industriei casnice și meșteșugărești, precum și asupra întreprinderilor de stat;

14) să se stabilească răspunderea penală pentru încălcarea legilor cu privire la protecția muncii;

15) să se interzică patronilor să facă rețineri din salariu, indiferent sub ce pretext și cu ce titlu le-ar face (amenzi, rebuturi etc.);

16) să se instituie în toate ramurile economiei naționale tribunale de muncă alcătuite din reprezentanți ai muncitorilor și ai patronilor în număr egal.

[E]

În afară de aceasta, în scopul democratizării administrației de stat a Rusiei, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia cere: desființarea tuturor impozitelor indirecte și instituirea unui impozit progresiv pe venit.

În scopul înlăturării rămășițelor vechii orînduiri iobăgiste, el va lupta pentru a obține *:

1) anularea ratelor de răscumpărare și a sumelor datorate cu titlu de dijmă, precum și a oricăror prestații care cad în momentul de față în sarcina țărănimii ca stare socială obligată să plătească biruri;

2) desființarea răspunderii solidare și a tuturor legilor care îngrădesc dreptul țăranului de a dispune de pămîntul său;

3) să se restituie poporului sumele de bani care i-au fost luate drept rate de răscumpărare sau cu titlu de dijmă; confiscarea, în acest scop, a averilor mănăstirești și a pămînturilor domeniale și fixarea unui impozit special asupra pămînturilor marilor latifundiari-nobili, beneficiari ai împrumuturilor de răscumpărare; transformarea sumelor obținute pe această cale într-un fond popular special destinat nevoilor culturale și de binefacere ale obștilor sătești;

* Propunerea lui Frei:

Să se introducă aici cuvintele: „și în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate",

astfel încît întregul paragraf ar suna:

„În scopul înlăturării rămășițelor vechii orînduiri iobăgiste și în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia va lupta pentru a obține:".

www.dacoromanica.ro

4) instituirea unor comitete țărănești:

a) pentru a restitui obștilor sătești (prin expropriere sau — în cazul cînd pămînturile au trecut din mînă în mînă — prin răscumpărare etc.) pămînturile răsluite din pămînturile țăranilor cu prilejul desființării iobăgiei și care servesc moșierilor drept mijloc de înrobire a țăranilor;

b) pentru înlăturarea rămășițelor orînduirii iobăgiste, care mai există încă în Ural, în Altai, în ținutul de vest și în alte regiuni ale statului;

5) învestirea judecătoriilor cu dreptul de a reduce arenzile exagerat de mari și de a declara nule tranzacțiile cu caracter înrobitor.

[F]

Tinzînd să-și atingă țelurile politice și economice imediate *, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia sprijină orice mișcare opozițională și revoluționară îndreptată împotriva orînduirii sociale și politice existente în Rusia, respingînd cu hotărîre toate proiectele de reformă în care orice extindere a tutelei polițiste asupra maselor de oameni ai muncii este prezentată drept un pas spre rezolvarea problemei sociale **.

În ceea ce-l privește, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia este ferm convins că înfăptuirea deplină, consecventă și temeinică a transformărilor politice și sociale arătate poate fi obținută numai pe calea răsturnării absolutismului și a convocării unei Adunări constituante alese în mod liber de întregul popor.

Scris între 25 ianuarie și 18 februarie (7 februarie și 3 martie) 1902

---

* Propunerea lui Frei: să se schimbe începutul paragrafului în felul următor: „Luptînd pentru cerințele arătate, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia" etc.

** Propunerea lui Frei: să se schimbe sfîrșitul acestui paragraf în felul următor: „. . .proiectele legate de orice fel de extindere sau întărire a tutelei polițiste-birocratice asupra maselor celor ce muncesc".

www.dacoromanica.ro

TREI AMENDAMENTE LA PROIECTUL DE PROGRAM

Trei amendamente

Nr. 1. În paragraful (A) II, în locul cuvintelor: „Perfecționarea neîncetată a tehnicii face ca mica producție să fie în măsură din ce în ce mai mare înlăturată de marea producție",

să se pună următoarea propoziție:

„Perfecționarea tehnicii progresează necontenit, marea producție ia o amploare tot mai mare, iar mica producție este înlăturată sau decade tot mai mult".

Nr. 2. În paragraful (B) VII, după cuvintele: „Toate celelalte clase ale societății contemporane sînt pentru menținerea bazelor orînduirii economice existente",

să se introducă cuvintele:

„iar micul producător, care piere sub jugul capitalismului, devine cu adevărat revoluționar numai în măsura în care devine conștient de situația lui fără ieșire și trece pe pozițiile proletariatului",

iar mai departe să se înceapă un nou paragraf.

Nr. 3. În paragraful (B) XII, în locul cuvintelor: „atrage după sine forme asiatice-barbare de stingere treptată a multor milioane de țărani",

să se pună cuvintele:

„atrage după sine forme asiatice-barbare de exploatare și de chinuitoare stingere treptată a multor milioane de țărani".

Scris nu mai tîrziu de 18 februarie (3 martie) 1902

www.dacoromanica.ro

OBSERVAȚII LA AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

Observații la proiectul de program

După mine, lipsa principală și cea mai generală a acestui proiect, lipsă care-l face inacceptabil, este *întreg tipul* programului, și anume: acesta nu este programul unui partid care luptă în mod practic, ci un Prinzipienerklärung *; acesta este mai curînd (îndeosebi în capitolul principal, consacrat caracterizării capitalismului) un program *pentru cei care învață*, și încă pentru cei de la un curs elementar, în care se vorbește despre capitalism în general, și nici măcar nu despre capitalismul rus. Această lipsă fundamentală atrage, de asemenea, după sine o mulțime de repetări, făcînd ca *programul* să alunece spre un *comentariu*. Voi căuta să dovedesc acest lucru analizîndu-l punct cu punct, iar apoi voi trage o concluzie generală.

„Dezvoltarea schimbului internațional" etc. pînă la cuvintele: „a devenit de mult internațională" (§ I — pentru a fi mai lesne de citat, voi numi paragraf fiecare alineat, numerotînd în ordine).

În ceea ce privește fondul, nu se poate obiecta nimic. Numai cuvintele „măreața mișcare de eliberare a timpului nostru" sînt de prisos, deoarece despre caracterul eliberator al mișcării muncitorești se vorbește pe larg și concret mai jos.

Apoi, după părerea mea, acest alineat nu-și are locul aici. Programul Partidului social-democrat rus trebuia să înceapă cu caracterizarea (și acuzarea) capitalismului rus și abia după aceea să sublinieze caracterul internațional al mișcării,

* — declarație, enunțare de principii. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

care prin forma sa — ca să folosim cuvintele „Manifestului Comunist" — la început este în mod necesar națională [97].

§ II. *„Ca și social-democrații din toate celelalte țări, social-democrații ruși se situează pe o platformă internațională.* Ei consideră partidul lor drept unul dintre detașamentele armatei mondiale a proletariatului, o parte a social-democrației internaționale".

Cuvintele subliniate de mine sînt de prisos, căci ele nu adaugă absolut nimic la ceea ce s-a spus înainte și după aceasta. Aceste cuvinte de prisos nu fac decît să slăbească ideea exprimată absolut suficient și sugestiv prin cuvintele „detașament" și „o parte".

§ III. „Ei urmăresc același scop final ca și social-democrații din toate celelalte țări".

Și aceste cuvinte sînt de prisos, fiind repetate mai jos *de încă două ori* în § XIII („scopul final al tuturor eforturilor social-democrației internaționale" etc.) și § XVII („unitatea scopului final comun"). „Detașamentul" unei armate este detașament tocmai pentru că urmărește același scop.

§ IV. „Acest scop final comun social-democraților din toate țările" (din nou o repetare inutilă) „este determinat de caracterul și de mersul dezvoltării societății burgheze".

Iar cuvinte de prisos, căci mai departe se arată tocmai *în ce fel* caracterul și mersul dezvoltării societății burgheze „determină" acest scop final. Acest paragraf este un fel de titlu, de denumire a capitolului. Dar titlurile, care în manuale sau articole sînt necesare, sînt absolut inutile într-un program. Alles, was im Programm überflüssig, schwächt es* (Engels în observațiile la proiectul programului de la Erfurt) [98].

§§ V și VI (precum și începutul celui de-al VII-lea) determină, în afară de observațiile formale, o obiecție generală și fundamentală, îndreptată împotriva întregului tip de program trasat de proiect.

Voi expune mai întîi această obiecție generală (ceea ce va necesita uneori apărarea contraproiectului), iar apoi voi trece la observații formale.

---

* — Într-un program, tot ceea ce este de prisos îl face mai slab. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Замѣчанія на проэктъ
программы.

Сначала общія и основныя недостатки, которые даетъ этотъ проэктъ программы, а затѣмъ частныя замѣчанія, именно: это на программныя страницы брошюрки партіи, и Befreiungsblatt, это скорѣе программа для пропаганды (особенно въ самомъ началѣ д. 1-й, посвященная характеристикѣ капитализма) и программа учащихся перваго курса, на которомъ говорятъ о капиталистѣ вообще, а еще не о русскомъ капиталистѣ. Этотъ основной недостатокъ вызываетъ другіе, менѣе важные, проэкта программы составленъ по каноническому: Послѣ краткаго введенія о разграниченіи пункта и цѣли подробно общій отдѣлъ.

Первые четыре абзаца д. 1. до слов:

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin cu observațiile la al doilea proiect de program al lui Plehanov. — 1902.

Micșorat
www.dacoromanica.ro

§ V formulează *definiția* capitalismului „dezvoltat" în general; § VI vorbește despre „extinderea" relațiilor de producție capitaliste pe măsura progresului tehnicii și a creșterii marilor întreprinderi în dauna celor mici (sau pe seama celor mici), adică pe măsura înlăturării micii producții de către marea producție.

Acest mod de expunere este nelogic și nejust.

Este nejust pentru că proletariatul care luptă învață ce este capitalismul nu din definiții (cum se învață din manuale), ci făcînd în practică cunoștință cu *contradicțiile* capitalismului, cu *dezvoltarea* societății și urmările ei. Și această dezvoltare, noi trebuie *s-o definim* în programul nostru, să spunem — cît se poate mai concis și mai limpede — *cum se petrec lucrurile*. Iar orice explicații în această privință: de ce se petrec tocmai așa, și nu altfel, orice amănunte cu privire la formele de manifestare a principalelor tendințe, trebuie să le lăsăm să fie discutate în comentarii. Ce este capitalismul, aceasta va rezulta de la sine din caracterizarea făcută de noi cu privire la felul cum stau (resp. * se petrec) lucrurile.

Este nelogic pentru că procesul înlăturării micii producții de către marea producție (§ VI) și procesul diferențierii societății în proprietari și proletari (§ V) constituie *unul și același proces*. Iar acest lucru nu reiese din formularea dată în proiect. Din proiect reiese: *Prima teză*. Capitalismul dezvoltat constă în faptul că mica producție de sine stătătoare este, în cea mai mare parte, înlăturată de marea producție cu muncitori salariați. *A doua teză*. Dominația capitalismului se extinde pe măsură ce mica producție este înlăturată de marea producție...

Cred că, din motivul arătat, aceste două paragrafe ar trebui contopite într-unul singur, iar procesul să fie exprimat în felul următor: dezvoltarea tehnicii — înlăturarea micii producții de către marea producție — concentrarea mijloacelor de producție în mîinile capitaliștilor și proprietarilor funciari — ruinarea micilor producători independenți: transformarea lor în proletari sau în persoane dependente de capital.

---

* — respective — sau. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Împotriva unei astfel de formulări (în contraproiect s-a încercat să se dea o altfel de formulare) se obiectează:

(1) Ea înfăţişează lucrurile în aşa fel ca şi cum ruinarea ţărănimii ruse (resp. formarea marii proprietăţi funciare în Rusia etc.) ar depinde *numai* de dezvoltarea capitalismului.

Eu socot că această obiecţie este inconsistentă. La locul respectiv (şi anume la sfîrşitul programului) se spune cît se poate de limpede că la noi există o sumedenie de rămăşiţe ale iobăgiei şi că aceste rămăşiţe „barbarizează" procesul de dezvoltare. Dar, din moment ce noi considerăm că procesul de dezvoltare a capitalismului este procesul *fundamental* în evoluţia economică-socială a Rusiei, trebuie să caracterizăm chiar de la început *acest* proces, precum şi contradicţiile şi urmările *lui*. Numai în felul acesta putem să exprimăm în mod pregnant ideea noastră că procesul de dezvoltare a capitalismului, procesul înlăturării micii producţii, al concentrării proprietăţii etc. se desfăşoară şi se va desfăşura *în pofida* tuturor rămăşiţelor iobăgiei şi *prin* toate aceste rămăşiţe.

(2) Se spune că teza „mica producţie este tot mai mult înlăturată de marea producţie" „este prea categorică", „şablon" etc.

De aceea trebuie să explic ce considerente mă fac să socot această formulare *nu mai puţin justă* şi *mult mai indicată* decît formularea dată în proiectul examinat: „creşterea importanţei economice a marilor întreprinderi, scăderea numărului relativ al micilor întreprinderi, descreşterea rolului lor în viaţa social-economică a ţării".

Din punct de vedere pur teoretic, ambele formulări sînt *absolut echivalente*, şi orice încercare de a construi *o deosebire în fond* între ele este absolut arbitrară *. „Creşterea importanţei marilor întreprinderi şi descreşterea rolului micilor întreprinderi" este tocmai o *înlăturare*. În nimic altceva nu poate să constea înlăturarea. Şi caracterul complex, confuz al problemei înlăturării micii producţii de către marea producţie *nu* depinde *nicidecum de faptul* că cineva

* Celui care nu este de acord cu aceasta i-am propune să citeze sau măcar să inventeze un singur exemplu *de asemenea* creştere a importanţei economice a marilor întreprinderi şi de descreştere a rolului micilor întreprinderi care *să nu fie* un proces evident pentru oricine de *înlăturare* a celor din urmă de către cele dintîi.

www.dacoromanica.ro

a putut (fiind de bună credință) să nu înțeleagă că înlăturare înseamnă „creșterea importanței întreprinderilor mari și descreșterea rolului întreprinderilor mici", ci depinde *în întregime și exclusiv* de faptul că este greu să se ajungă la un acord în privința *alegerii indicilor și criteriilor* de înlăturare, resp. de creștere a importanței, resp. de descreștere a rolului.

În forma cea mai generală, procesul de dezvoltare a capitalismului, sub acest raport, poate fi exprimat astfel:

Perioada inițială.

Întreaga producție = *100*.

Marea producție = *a*. Mica producție = *100 — a*.

Perioada următoare.

Întreaga producție = *200*.

Marea producție = **2a + b**. Mica producție = 200 — **— 2a — b**.

Se poate garanta fără nici o teamă că orice fel de date cu privire la corelația dintre marea și mica producție se vor încadra în această schemă. Și nici un om care dorește să înțeleagă acest proces nu se poate îndoi că aceasta este tocmai *înlăturarea*. În ceea ce privește volumul său, *200 — 2a — b* va fi mai mare decît *100—a* (înlăturare relativă) sau mai mic (înlăturare absolută), — *în orice caz* este *înlăturare*. Acest lucru poate „să nu-l înțeleagă" numai un „critic" care nu vrea să înțeleagă, dar cu astfel de oameni nu o scoți la capăt. De altfel, și în comentarii vor fi luate măsuri directe împotriva lor.

Toată dificultatea problemei nu constă de fel în a înțelege că modificarea indicată este „înlăturare", ci *cum anume* să fie stabilite aceste mărimi: *100*, *a* etc. Iar aceasta este o problemă concretă, o problemă de fapt, și nu ne apropiem nici cu o iotă de rezolvarea acestei probleme dacă cuvintele sînt dispuse astfel: „creșterea importanței și descreșterea rolului".

De pildă, întreaga statistică industrială europeană determină, *în marea majoritate a cazurilor*, această „importanță" și acest „rol" *prin numărul* muncitorilor (iar statistica agrară *prin suprafața de pămînt)*. Și nimeni încă n-a încercat să pună la îndoială că *micșorarea procentului* muncitorilor (resp. a pămînturilor) este tocmai *înlăturare*. Dar toată greutatea constă în faptul că *foarte adeseori* asemenea criterii

www.dacoromanica.ro

cum este numărul muncitorilor (resp. suprafața de pămînt) *nu sînt suficiente. Înlăturarea* micilor întreprinderi este posibilă și paralel cu *creșterea* procentului muncitorilor (pămînturilor) lor dacă, de pildă, acești muncitori prelucrează material *străin*, dacă acest pămînt este lucrat cu vite mai slabe, cu muncitori mai prost întreținuți, dacă se lucrează mai prost, dacă solul este îngrășat mai prost etc. etc. Toată lumea știe că argumentele „critice" împotriva „dogmei lui Marx" abundă tocmai în „nedumeriri" de acest fel, *dar aceste „nelămuriri" nu sînt cîtuși de puțin elucidate* prin înlocuirea expresiei „înlăturare" cu expresia „creșterea importanței și descreșterea rolului", căci „în general se obișnuiește" să se exprime „importanța" și „rolul" prin numărul muncitorilor și prin suprafața de pămînt pur și simplu.

Nimeni nu se îndoiește că tocmai *înlăturarea* micii producții de către marea producție constă (în domeniul agriculturii) din procese cum sînt descompunerea țărănimii, dezvoltarea utilizării mașinilor mai ales la marii proprietari, îmbunătățirea efectivului de vite de muncă la marii proprietari și înrăutățirea lui la micii proprietari (înlocuirea cailor cu vaci etc.), „pretențiile" crescînde ale salariatului în marile întreprinderi și prelungirea zilei de muncă, resp. micșorarea consumului de către micul țăran, îmbunătățirea îngrijirii solului marilor proprietari și îngrășarea lui, precum și înrăutățirea îngrijirii solului micilor proprietari, depășirea celor din urmă de către cei dintîi în materie de credite, asociații etc. etc. Nu este de loc greu de demonstrat (de altfel nici nu este nevoie de demonstrat) că toate aceste procese înseamnă „înlăturare", — greu de demonstrat este că *tocmai* acestor procese trebuie să li se acorde atenție, că aceste procese *au loc* într-adevăr. Cuvintele „creșterea importanței și descreșterea rolului" nu ușurează cîtuși de puțin această dificultate, ea poate fi ușurată *numai* cu ajutorul comentariilor, *numai* prezentîndu-se exemple de felul cum oamenii *nu știu să definească* (nu vor să definească) adevărata expresie a procesului de înlăturare (= creșterea importanței și descreșterea rolului).

Este o pură iluzie să-ți închipui că cuvintele „creșterea importanței și descreșterea rolului" ar fi mai profunde, mai consistente, mai largi decît cuvîntul „înlăturare",

www.dacoromanica.ro

cuvînt „îngust" şi „şablon". Aceste cuvinte nu exprimă cîtuşi de puţin o înţelegere mai profundă a procesului, — ele nu fac decît să exprime acest proces în mod *mai nebulos, mai vag*. Dacă mă pronunţ cu atîta energie împotriva acestor cuvinte este nu pentru că ele ar fi greşite din punct de vedere teoretic, ci tocmai pentru că ele dau un aspect de profunzime unei *simple nebulozităţi*.

Un om care „a învăţat la seminar" şi care ştie că înlăturarea înseamnă micşorarea procentului (şi nu neapărat o micşorare absolută) va vedea în această nebulozitate dorinţa de a ascunde goliciunea „dogmei lui Marx" * compromise de critici. Un om care nu a învăţat la seminar se va mulţumi numai să ofteze gîndindu-se cît de inaccesibilă este „înţelepciunea fără margini" — pe cînd cuvîntul „înlăturare" sugerează fiecărui muncitor şi ţăran zeci şi sute de exemple cunoscute lui. Nu va fi nici o nenorocire chiar dacă el nu va înţelege nici pe departe dintr-o dată această expresie în toată lărgimea ei: selbst wenn einmal ein Fremdwort oder ein nicht auf den ersten Blick in seiner ganzen Tragweite zu erfassender Satz vorkommt, schadet das nichts. Der mündliche Vortrag in den Versammlungen, die schriftliche Erklärung in der Presse tut da alles Nötige, und der kurze, prägnante Satz befestigt sich dann, einmal verstanden, im Gedächtniss, wird Schlagwort, und das passiert der breiteren Auseinandersetzung nie **. (Engels în critica proiectului de la Erfurt) [99].

Nici din punct de vedere al stilului nu este de dorit ca cuvintele „creşterea importanţei şi descreşterea rolului" să fie puse în locul cuvîntului înlăturare. Acesta nu este limbajul unui partid revoluţionar, ci limbajul ziarului „Russkie Vedomosti". Nu este un termen indicat pentru propaganda socialistă, ci un termen indicat pentru o culegere

* O astfel de *interpretare* a nebulozităţii este cu atît mai inevitabilă, cu cît este mai larg cunoscută, de pildă, formularea precisă a programului de la Erfurt: „...geht die Verdrängung der zersplitterten Kleinbetriebe durch kolossale Grossbetriebe..." („...are loc înlăturarea micilor întreprinderi fărîmiţate de către întreprinderile gigantice...". — *Nota trad.*).

** — chiar dacă se întîlneşte un cuvînt străin sau o frază complet neînţeleasă la prima vedere, nu este o nenorocire. Din expunerile verbale la adunări, din explicaţiile date în scris în presă se va înţelege tot ce trebuie, şi atunci o frază concisă, expresivă, o dată înţeleasă, se va fixa în memorie, va deveni lozincă, ceea ce nu se întîmplă niciodată cu o expunere amplă. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

statistică. Aceste cuvinte parcă ar fi dinadins alese pentru a produce cititorului impresia că procesul caracterizat nu este un proces violent, că nu este un proces care se termină cu ceva precis, că este un proces nedureros. Dar, în măsura în care în realitate lucrurile stau tocmai invers, *în această măsură* cuvintele respective sînt de-a dreptul greşite. Noi nu putem şi nu trebuie să alegem formulările *cele mai abstracte*, căci nu scriem un articol împotriva criticilor, ci programul unui partid de luptă, program care se adresează maselor de meşteşugari şi ţărani. Cînd ne adresăm lor, trebuie să spunem klipp und klar * că capitalul „îi transformă în slugi şi tributari", îi „ruinează", îi „înlătură", împingîndu-i în rîndurile proletariatului. Numai o formulare de acest fel va constitui o reflectare justă a faptului pe care orice meşteşugar şi ţăran îl cunoaşte din mii de exemple. Şi numai o astfel de formulare va duce în mod *inevitabil* la concluzia: unica salvare pentru voi este aderarea la partidul proletariatului.

Trecînd la observaţii formale cu privire la §§ V şi VI, voi releva următoarele:

În § V se vorbeşte despre societatea burgheză „într-o formă dezvoltată" şi, în acelaşi timp, se spune că în această societate se menţine şi „pătura meseriaşilor", şi „mica ţărănime". Este o inexactitate. Dacă e să înţelegem cuvintele „formă dezvoltată" în sensul strict teoretic, într-o astfel de societate nu vor exista nici meseriaşi, nici ţărani cu gospodărie mică. Şi chiar dacă am da acestor cuvinte înţelesul curent: ţările *cele mai* dezvoltate, — şi atunci se va vedea că, de pildă, în Anglia „mica ţărănime", ca pătură socială deosebită, în fond aproape nu mai există.

„Dominaţia producţiei de mărfuri *pe baza* relaţiilor de producţie capitaliste". Este cam stîngaci. Desigur că o producţie de mărfuri *pe deplin* dezvoltată este posibilă numai în societatea capitalistă, dar „producţia de mărfuri" în general, şi din punct de vedere logic, şi din punct de vedere istoric, este prius ** în raport cu capitalismul.

Termenul „relaţii de producţie capitaliste" nu este folosit în mod consecvent în proiect. Uneori este înlocuit cu

* — clar şi răspicat. — *Nota trad.*

** — premergătoare, primară. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

termenul „modul de producție capitalist" (§ XI). După mine, pentru a diminua greutățile de înțelegere a programului, ar trebui menținut un singur termen, și anume cel de-al doilea, căci primul este mai teoretic și, dacă nu i se adaugă cuvintele „sistemul" etc. (relațiilor), nu indică nimic definitiv și întreg.

„Perioada feudală-meșteșugărească . . ." Aici ai zice că dinadins a fost aleasă o expresie care este cel mai puțin potrivită pentru Rusia, căci valabilitatea termenului „feudalism" în ceea ce privește evul mediu la noi este contestată. Or, *în esență*, caracterizarea societății burgheze „dezvoltate" este făcută tocmai în așa fel încît să fie valabilă și pentru Rusia („se mențin" micii producători de sine stătători și mica țărănime, își vînd „periodic sau permanent forța de muncă" etc.). Așadar, chiar prin felul cum este formulat, proiectul dezminte părerea că nu se poate face o caracterizare a dezvoltării capitalismului avînd în vedere direct și precis Rusia.

„Micii producători-meseriași care lucrează pe bază de comenzi . . ." Comenzile consumatorilor sau comenzile negustorilor? Probabil că este vorba de primii. Dar tocmai în Rusia majoritatea micilor producători din industrie lucrează nu pe bază de comenzi, ci pentru piață.

„. . . Cea mai însemnată parte a obiectelor de consum" . . . (de ce nu și a „mijloacelor de producție"?) . . . „se produce pentru schimbul *pe piața internă sau pe piața internațională* . . ." Cuvintele subliniate reprezintă o repetare inutilă, căci creșterea schimbului internațional este indicată la § I.

„. . . Mijloacele de producție *și de circulație*" a mărfurilor. Părerea mea este că cuvintele subliniate ar trebui scoase din program și trecute în comentarii, căci faptul că *mijloacele de circulație* se află în mîna capitaliștilor poate fi *dedus* din faptul că în societatea bazată pe producția de mărfuri mijloacele de producție aparțin acestora.

„. . . Din astfel de persoane care nu posedă nici un fel de mijloace de producție și de circulație *în afara forței lor de muncă* . . ." Așa nu se poate spune.

Indicația cu privire la vînzarea „permanentă sau periodică — în decurs de un an întreg sau numai de cîteva luni" — a forței de muncă este un amănunt inutil, care ar trebui trecut la comentarii.

www.dacoromanica.ro

(§ VI) „. . . Sporind importanța economică a marilor întreprinderi *industriale*", — iar mai jos: descreșterea rolului micilor producători independenți în general. Oare întîmplător au fost omise marile întreprinderi *agricole ?* sau intenția a fost să se spună că importanța economică a marilor întreprinderi crește *numai* în industrie, dar că rolul micilor întreprinderi descrește și în industrie, *și* în agricultură? Dacă am admite a doua ipoteză, ar fi *absolut inexact.* Și în agricultură crește „importanța economică a marilor întreprinderi" (ar fi suficient să indicăm ca exemplu mașinile, — iar mai sus au fost citate și alte exemple). Se înțelege că aici procesul este *mult mai complex*, dar despre aceasta trebuie să se vorbească (și trebuie să se vorbească dîndu-se explicații concrete) în comentarii.

. . . Dependența „mai mult sau mai puțin deplină, mai mult sau mai puțin evidentă, mai mult sau mai puțin grea . . ." — acestea sînt, după mine, cuvinte de prisos și care *slăbesc* sensul. Expresia din proiectul inițial: „slugi și tributari" este mai puternică și mai pregnantă.

În § VII la început se face o repetare inutilă, amintindu-se încă o dată despre „transformarea micilor producători în proletari", deși acest lucru a fost arătat în §§ V și VI.

În § VII se dă o explicație amplă faptului că creșterea cererii de forță de muncă rămîne în urma creșterii ofertei ei. Nu cred că în acest caz expunerea cîștigă de pe urma „amploarei" explicației. Oricum, *procesul* nu poate fi *explicat* pe deplin (de pildă, este amintită folosirea crescîndă a muncii femeilor și a copiilor, dar nu este amintită creșterea intensității muncii etc.). Este mai just deci ca *toate* explicațiile (cu exemple concrete) să fie trecute în comentarii, iar în program să se formuleze numai *în ce* constă contradicțiile capitalismului, *care* sînt tendințele lui.

Se obiectează, că dacă s-ar spune: „cu cît tehnica progresează mai mult, cu atît creșterea cererii de forță de muncă rămîne mai mult în urmă față de creșterea ofertei ei", lucrurile iau un aspect greșit; „creșterea ofertei" nu depinde nici pe departe numai de „progresul tehnicii". Dar această obiecție este inconsistentă, căci cuvintele „cu cît — cu atît" nu sînt nicidecum echivalente cu „dat fiind că — ca urmare". *Ce anume* provoacă „creșterea ofertei" este expus în para-

www.dacoromanica.ro

graful anterior („ruinare", „înlăturare" etc.) și va fi explicat mai concret în comentarii.

„. . .Partea care revine clasei muncitoare din masa totală a avuției materiale create prin munca sa descrește în permanență. . ." Aceste cuvinte se găsesc în alineatul în care este vorba despre creșterea gradului de exploatare (compară cu cele imediat anterioare cuvintelor citate). De aceea s-ar putea crede că prin „parte" se înțelege raportul dintre v și $v + p$. Dar atunci este de prisos și nu corespunde cuvintelor „masa totală a avuției".

Dacă însă masa totală $= c + v + p$, atunci, în primul rînd, nu este tocmai potrivit să fie numită „parte" $c + p$ (în raport cu v), căci prin „parte" se înțelege ceea ce propriuzis se împarte, adică obiectele de consum. Apoi, prin conținutul ei, această teză se referă la paragraful ulterior, în care este vorba despre creșterea avuției sociale (c + v + p) și a inegalității sociale. De aceea este mai bine să se renunțe la cuvintele citate, deoarece ele constituie o repetare inutilă.

În afară de aceasta, prin formularea lor, cuvintele respective presupun o societate *dezvoltată*, în care există *numai* muncitori salariați și capitaliști (căci și partea micilor producători scade); or, aceasta nu corespunde alineatului V, în care se spune că micii producători se mențin și în societatea „dezvoltată".

§ VIII ar fi trebuit să fie plasat *după* §§ IX și X, căci acestea tratează despre crize, adică despre *una* dintre contradicțiile capitalismului, în vreme ce § VIII face bilanțul *tuturor* contradicțiilor capitalismului și tuturor tendințelor dezvoltării sale.

La cuvintele „creșterea productivității muncii" ar trebui să se adauge: „a muncii sociale și care capătă un caracter social din ce în ce mai accentuat". Proiectul se referă la procesul de socializare a muncii într-un loc nepotrivit (§ XI) și într-o formă prea restrînsă („procesul de perfecționare a tehnicii unește tot mai mult munca muncitorilor"). Socializarea muncii de către capitalism nu constă numai în „unirea muncii muncitorilor".

Cuvintele „creșterea distanței dintre cei avuți și cei neavuți" după cuvintele „creșterea inegalității sociale" reprezintă o repetare inutilă. Iar referirea la „ adîncirea prăpastiei"

www.dacoromanica.ro

dintre proletariat şi burghezie ar fi trebuit adăugată neapărat pentru caracterizarea principalei consecinţe sociale a tuturor contradicţiilor capitalismului, care au fost relevate, şi pentru trecerea la lupta de clasă.

În legătură cu aceasta. Cu privire la caracterizarea consecinţelor sociale ale capitalismului, trebuie spus că aici în special proiectul păcătuieşte prin *caracterul său abstract*, limitîndu-se la o teză absolut insuficientă: „sporirea numărului greutăţilor în lupta pentru existenţă şi a tuturor privaţiunilor şi suferinţelor legate de ea". Socot că este absolut necesar să se indice *mai precis* tocmai consecinţele sociale care apasă deosebit de greu atît asupra clasei muncitoare cît şi asupra micilor producători.

Împotriva felului cum aceste consecinţe sînt formulate în contraproiect se obiectează că, de pildă, cuvintele „înjosirile de tot felul" nu sînt juste. Eu cred că ele sînt juste, întrucît se referă la fenomene cum sînt *prostituţia*, transformarea „intelectualilor" în simpli năimiţi, transformarea muncitorului într-un om care-şi vinde nevasta şi copiii, supunerea faţă de disciplina de fier a capitalului, folosirea forţei economice în vederea asupririi politice, a presiunii asupra libertăţii de opinii etc. etc. De asemenea socot absolut necesar să se vorbească despre „sărăcia şi mizeria maselor" în capitalism. Eu nu propun să se vorbească despre creşterea absolută a sărăciei şi mizeriei, dar împărtăşesc întru totul părerea lui Kautsky că „ein ausführliches s.-d Programm, welches nicht erkennen lässt, dass der Kapitalismus naturnotwendig Massenarmut und Massenelend erzeugt, das nicht als den Inhalt des Strebens der Sd-tie den Kampf gegen diese Armut und dieses Elend bezeichnet, verschweigt die entscheidende Seite unserer Bewegung und enthält also eine empfindliche Lücke" * (împotriva proiectului austriac).

Tot atît de necesar este, după părerea mea, să se arate că „toate avantajele principale" (prin urmare nu absolut

* — „un program social-democrat amănunţit din care nu reiese că capitalismul generează cu o necesitate firească sărăcia şi mizeria maselor, care nu indică lupta împotriva acestei sărăcii şi mizerii ca fiind conţinutul acţiunii social-democraţiei, — un astfel de program trece sub tăcere ceea ce este cel mai hotărîtor în mişcarea noastră şi suferă astfel de o lipsă esenţială". — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

toate) „ale procesului de dezvoltare a forțelor de producție sînt monopolizate de către o infimă minoritate a populației".

În §§ IX și X se vorbește despre crize. În ceea ce privește fondul, aici nu e nimic de obiectat, întrucît formularea este schimbată. Dar ca formă aceste paragrafe suferă din cauza repetărilor (iarăși „piața mondială", iarăși „relații de producție capitaliste"). Ar fi mult mai bine dacă s-ar scoate cu totul din program încercarea de *a explica* crizele mărginindu-ne la *constatarea* inevitabilității lor, iar explicarea și dezvoltarea problemei s-ar rezerva pentru comentarii. Or, aici se vorbește, de pildă, și de criză și de „perioada de stagnare", totuși oricum nu poate fi cuprins întregul ciclu al producției capitaliste, în ansamblul lui.

În legătură cu consecințele sociale ale crizelor sînt, de asemenea, unele repetări (este suficient să se vorbească despre „ascuțirea" procesului etc.) și din nou aceste consecințe sînt arătate prea vag: crizele nu numai că îngreuiază situația micilor producători, nu numai că duc la înrăutățirea relativă și absolută a situației acestora, ci de-a dreptul îi ruinează și îi înlătură, împingîndu-i în rîndurile proletariatului.

Împotriva §§ XI și XII am de făcut o foarte importantă obiecție principală: ele prezintă *într-o formă absolut unilaterală și greșită* atitudinea proletariatului față de micii producători (căci „masa muncitoare și exploatată" este formată tocmai din proletariat și micii producători). Ele contrazic direct tezele fundamentale ale „Manifestului Comunist" și tezele Statutelor Internaționalei [100] și ale majorității programelor actuale ale social-democrației și deschid larg porțile pentru pătrunderea unor confuzii „critice", narodniciste și a tot felul de confuzii mic-burgheze.

„. . .Crește nemulțumirea maselor muncitoare și exploatate" — aceasta este adevărat, dar este absolut greșit să se identifice și să se contopească nemulțumirea proletariatului și nemulțumirea micului producător, așa cum s-a făcut aici. Nemulțumirea micului producător generează foarte adeseori (și trebuie în mod inevitabil să genereze în rîndurile acestora sau ale unei părți considerabile dintre ei) tendința *de a-și apăra existența de mic proprietar*, adică de a apăra bazele rînduielilor actuale și chiar de a le împinge înapoi.

www.dacoromanica.ro

„...Se ascute lupta lor, şi în primul rînd lupta reprezentantului lor înaintat — proletariatul...“ Se ascute, desigur, şi lupta micului producător. Dar „lupta“ lui este *foarte adeseori* îndreptată *împotriva* proletariatului, deoarece interesele micului producător prin însăşi situaţia acestuia, sînt în multe privinţe *net opuse* intereselor proletariatului. Proletariatul *nu este nicidecum*, în general vorbind, „reprezentantul înaintat“ al micii burghezii. Şi dacă aceasta totuşi se întîmplă, se întîmplă numai atunci cînd micul producător îşi dă seama de inevitabilitatea pieirii sale, cînd el *„renunţă* la punctul său de vedere şi adoptă punctul de vedere al proletariatului“. Iar reprezentantul înaintat al micului producător *contemporan*, care nu a renunţat încă la „punctul său de vedere“, este de cele mai multe ori antisemitul şi agrarianul, naţionalistul şi narodnicul, social-reformistul şi „criticul marxismului“. Şi tocmai acum, cînd „ascuţirea luptei“ micilor producători este însoţită de „ascuţirea luptei“ „Girondei socialiste“ împotriva „Muntelui“, lucrul cel mai puţin indicat este de a pune pe acelaşi plan toate aceste lupte care se ascut.

„... Social-democraţia internaţională se află în fruntea mişcării de eliberare a *maselor muncitoare şi exploatate*...“ Nu este nicidecum aşa. Ea se află *numai* în fruntea *clasei muncitoare*, numai a *mişcării muncitoreşti*, şi dacă la această clasă aderă alte elemente, acestea sînt elemente, şi nu clase. Şi ele aderă pe deplin şi în întregime *numai* atunci cînd „renunţă la propriul lor punct de vedere“.

„...Ea organizează forţele de luptă ale *acestora*...“ Nici aceasta nu este adevărat. Nicăieri social-democraţia nu organizează „forţele de luptă“ ale micilor producători. Ea organizează numai forţele de luptă ale *clasei* muncitoare. Formularea dată în proiect este cu atît mai puţin nimerită, *cu cît* se referă *mai puţin* la Rusia, cu cît este mai mult *îngrădită expunerea* (comp. § V) prin expresia societatea burgheză *„dezvoltată“*.

Summa summarum *. În proiect se vorbeşte în mod *categoric* despre spiritul revoluţionar al micii burghezii (dacă ea „sprijină“ proletariatul nu înseamnă oare aceasta

* — Total general. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

că este revoluționară?) și nu se spune nici un cuvînt despre spiritul ei conservator (și chiar reacționar). Este absolut unilateral și nejust.

Noi putem (și sîntem datori) să vorbim în mod categoric despre spiritul *conservator* al micii burghezii. Iar despre *spiritul ei revoluționar* trebuie să vorbim *numai într-o formă condițională.* Numai o astfel de formulare va corespunde întru totul spiritului teoriei lui Marx. De pildă, „Manifestul Comunist" declară în mod direct că, „dintre toate clasele care se contrapun în zilele noastre burgheziei, singur proletariatul este o clasă cu adevărat revoluționară... micul industriaș... meșteșugarul, țăranul... *nu sînt revoluționari, ci conservatori.* Mai mult încă, ei sînt reacționari... Iar dacă acționează în chip revoluționar („dacă"!), o fac în vederea trecerii lor apropiate în rîndurile proletariatului,... și *părăsesc* propriul lor punct de vedere ca să și-l însușească pe acela al proletariatului" [101].

Și să nu ni se spună că în jumătatea de secol care a trecut de la apariția „Manifestului Comunist" lucrurile s-au schimbat radical. Tocmai din acest punct de vedere nu s-a schimbat nimic: și teoreticienii au admis întotdeauna și permanent această teză (de pildă, în 1894 Engels a combătut tocmai din acest punct de vedere programul agrar francez. El a afirmat direct că, *atîta timp* cît micul țăran nu *va renunța* la punctul său de vedere, el nu este de-al nostru, locul lui este alături de antisemiți, lasă să-l șlefuiască ei, și cu cît îl vor înșela mai mult partidele burgheze, cu atît mai sigur este că va veni la noi [102]), — și de altfel, de-a lungul istoriei, mergînd pînă în zilele noastre, pînă la nos chers amis *, domnii „critici", sumedenie de fapte vin să confirme din plin această teorie.

În legătură cu aceasta. În proiect este omisă indicația care exista inițial în legătură cu *dictatura proletariatului.* Chiar dacă este o omisiune întîmplătoare, datorită neatenției, totuși este în afară de orice îndoială că noțiunea de „dictatură" este incompatibilă cu recunoașterea *categorică* a sprijinului străin acordat proletariatului. Dacă noi într-adevăr am ști *categoric* că mica burghezie va sprijini prole-

* — prietenii noștri dragi. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

tariatul atunci cînd acesta va înfăptui revoluția sa proletară, n-ar mai avea rost să vorbim despre „dictatură", căci am avea asigurată o majoritate atît de zdrobitoare, încît am putea foarte bine să ne lipsim de dictatură (așa cum și vor să ne convingă „criticii"). Recunoașterea necesității *dictaturii* proletariatului este *în modul cel mai strîns și mai indisolubil* legată de teza „Manifestului Comunist" potrivit căreia proletariatul este *singura* clasă cu adevărat revoluționară.

(În paranteză fie zis, — cît de „gelos" era Engels pe această parte din proiect se vede din următorul paragraf al criticii făcute de el proiectului de la Erfurt. „Der Ruin weiter Volksschichten" * — citează Engels proiectul — și remarcă: „statt dieser deklamatorischen Phrase, die aussieht als täte uns der Ruin von Bourgeois und Kleinbürgern noch leid (!!), würde ich die einfache Tatsache erzählen; die durch den Ruin der städtischen und ländlichen Mittelstände, der Kleinbürger und Kleinbauern, den Abgrund zwischen Besitzenden und Besitzlosen erweitern oder vertiefen" **.)

Mi se va obiecta că în contraproiect conservatorismul micului producător este exprimat categoric („toate celelalte

---

* — „Ruinarea maselor populare largi". — *Nota trad.*

** — „în locul acestei fraze declamatorii, care dă impresia că noi n-am înceta să regretăm ruinarea burghezilor și a micilor burghezi (!!), eu aș releva un simplu fapt: că, în urma ruinării păturilor mijlocii ale populației de la orașe și de la sate, a micilor burghezi și a micilor țărani, se lărgește sau se adîncește prăpastia dintre cei avuți și cei neavuți" [108]. — *Nota trad.*

În proiectul programului de la Erfurt era următorul paragraf: „In diesem Befreiungskampf verficht die Sozialdemokratie als die Verfechterin (sau Vertreterin — „Neue Zeit", IX, 2, 789) nicht bloss der Lohnarbeiter, sondern der Ausgebeuteten und Unterdrückten insgesamt, alle Forderungen, Massregeln und Einrichtungen, welche die Lage des Volkes im allgemeinen und der Arbeiterklasse im besonderen zu verbessern geeignet sind" („În această luptă de eliberare, social-democrația se manifestă ca apărătoarea (sau reprezentanta) nu numai a muncitorilor salariați, ci și în general a celor exploatați și asupriți, susținînd toate revendicările, măsurile și instituțiile în stare să îmbunătățească situația poporului în general și a clasei muncitoare în special". — *Nota trad.*). Engels a sfătuit *în mod categoric* ca tot acest paragraf să fie scos și nu a pierdut ocazia de a-și bate joc de: „des Volkes im allgemeinen (wer ist das?)" („popor în general (cine este acesta?)". — *Nota trad.*). Și, potrivit sfatului lui Engels, acest paragraf a fost *scos în întregime:* paragraful în care se spune că „eliberarea clasei muncitoare poate fi numai opera clasei muncitoare, căci *toate celelalte* clase se situează pe pozițiile proprietății private asupra mijloacelor de producție și au ca scop comun menținerea bazelor societății contemporane", — *sub influența directă a lui Engels*, acest paragraf a fost adoptat într-o *formă mult mai accentuată* decît în proiectul inițial.

www.dacoromanica.ro

clase ale societății contemporane sînt pentru menținerea bazelor orînduirii economice existente"), pe cînd spiritul revoluționar *nu este exprimat nici măcar în mod condițional.*

Această obiecție este cu totul neîntemeiată. Spiritul revoluționar condițional al micului producător este exprimat în contraproiect în singurul fel în care putea fi exprimat, adică *prin formularea acuzației împotriva capitalismului.* Spiritul revoluționar condițional al micului producător este exprimat:

(1) prin cuvintele cu privire la *înlăturarea, ruinarea* lui de către capitalism. Noi, proletariatul, acuzăm capitalismul că duce la marea producție pe calea *ruinării* țăranului. De aici concluzia directă că, *d a c ă* țăranul va înțelege inevitabilitatea acestui proces, „va renunța la punctul său de vedere și îl va adopta pe al nostru".

(2) — prin cuvintele „nesiguranța zilei de mîine și șomajul, jugul exploatării și înjosirile de tot felul sînt hărăzite" (nu numai proletariatului, ci și) „unor pături tot mai largi ale populației muncitoare". Prin această formulare este exprimat tocmai faptul că proletariatul *reprezintă* întreaga populație muncitoare, și o reprezintă în așa fel, încît noi chemăm (și *obligăm)* pe toți să renunțe la punctul *lor* de vedere și să adopte punctul nostru, și nu invers, noi nu renunțăm la punctul nostru de vedere și nu contopim lupta noastră de clasă cu tot felul de elemente nestabile.

Tot așa este exprimată și ideea de reprezentanță.

(3) — prin cuvintele despre sărăcia și mizeria *maselor* (masele în general, și nu numai masele muncitoare).

Partidul clasei revoluționare poate să exprime spiritul revoluționar condițional al celorlalte clase *n u m a i î n a c e a s t ă f o r m ă:* să expună în fața lor felul cum înțelege *e l* suferințele lor și mijloacele pentru a-i scăpa de aceste suferințe, și declarația *s a* de război capitalismului s-o facă nu numai în numele lui, ci și în numele tuturor maselor aflate în „sărăcie și mizerie". De aici rezultă în mod firesc că cel care adoptă această teorie va trebui să vină alături de noi. Ar fi pur și simplu ridicol dacă ne-am gîndi să mai menționăm în mod expres acest lucru în program și să declarăm că *dacă* cutare elemente nesigure vor adopta punctul nostru de vedere, atunci și ele vor deveni revoluționare!

www.dacoromanica.ro

Ar fi cel mai bun mijloc pentru a zdruncina încrederea pe care o inspirăm tocmai acelor aliaţi inconsecvenţi şi lipsiţi de fermitate, care şi aşa nu prea au încredere în noi*.

În afară de această obiecţie principială împotriva §§ XI şi XII , mai am numai o mică remarcă formală cu privire la § XI. Nu e locul să se vorbească în acest paragraf despre „posibilitatea *materială* de a înlătura capitalismul": căci tocmai aici este vorba *nu* de premisele materiale, *ci* de premisele ideologice ale înlăturării capitalismului. Dacă vorbim despre premisele materiale, atunci trebuie să adăugăm şi premisele ideologice (morale etc.) Dar mult mai just ar fi ca despre „posibilitatea materială" să se vorbească nu în paragraful care se referă la lupta de clasă, ci în cel care se referă la evoluţia şi tendinţele capitalismului.

Nu este logic ca în § XII să se vorbească despre viitoarea revoluţie socială şi abia în § XV — despre această revoluţie şi necesitatea ei. „Ordinea" trebuie să fie „inversă".

În § XIII, după părerea mea, înlocuirea cuvintelor „nimicirea (sau desfiinţarea) proprietăţii private" prin expresia „exproprierea exploatatorilor" nu este reuşită. Este mai puţin limpede şi precis. Nu este reuşit nici sfîrşitul paragrafului: „organizarea planificată a procesului de producţie social pentru satisfacerea nevoilor atît ale întregii societăţi cît şi ale membrilor ei". Aceasta e puţin. Şi trusturile pot avea ca rezultat o astfel de organizare. Ar fi fost mai precis să se spună „pe seama *întregii* societăţi" (căci aceasta include şi planificarea şi indică şi cine dirijează planificarea), şi nu numai pentru satisfacerea nevoilor membrilor, ci pentru asigurarea *deplinei* bunăstări şi a liberei dezvoltări *multilaterale* a *t u t u r o r* membrilor societăţii.

§ XIV, după mine, este vag (nu ştiu încă dacă vom elibera „întreaga omenire" asuprită: de pildă, asuprirea celor care au un caracter slab de către cei care au un

* Cu cît manifestăm mai multă „bunătate" faţă de micul producător (de pildă faţă de ţăran) în partea practică a programului nostru, cu atît trebuie să fim mai „severi" faţă de aceste elemente sociale cu două feţe şi nesigure în partea *principială* a programului şi să nu renunţăm nici cu o iotă la punctul *n o s t r u* de vedere. Adică, dacă adopţi punctul nostru de vedere, te vei bucura de „bunătate", iar dacă nu-l adopţi, atunci să nu fie cu supărare! În condiţiile „dictaturii" vom spune referindu-ne la tine: ce să ne mai batem gura acolo unde trebuie să facem uz de putere...

www.dacoromanica.ro

caracter foarte ferm). Mai bine să luăm formula propusă de Marx în critica programului de la Gotha: desființarea împărțirii în clase și a inegalității care decurge din aceasta [104]. Și Engels, în critica programului de la Erfurt, a insistat asupra faptului că die Abschaffung der Klassen ist unsere Grundforderung *, și, numai *indicînd exact și direct* această „revendicare fundamentală", dăm un sens *bine determinat* (și nu exagerat) făgăduielilor noastre de a elibera pe toți și de a scăpa pe toți de toate calamitățile.

§ XV — în privința „sprijinirii proletariatului de către celelalte pături ale populației" și a faptului că a fost omisă „dictatura proletariatului" am vorbit mai sus.

§ XVI — este cît se poate de ciudat și nepotrivit. „Educația politică" a proletariatului constă tocmai în aceea că noi îl luminăm, îl organizăm și conducem lupta dusă de el, — dar despre acest lucru a fost vorba în § XII (unde ar mai fi trebuit să se adauge numai ceva cu privire la „conducerea luptei lui").

Și în § XVII mi se pare că este multă vorbărie de prisos. De ce să vorbim în general despre dependența sarcinilor imediate de deosebirile în ceea ce privește situația social-politică? Să se scrie despre aceasta în tratate, noi însă trebuie să declarăm direct că aceste particularități (rămășițe ale iobăgiei, absolutismul etc.) modifică într-un anumit fel sarcina noastră imediată.

§ XVIII: „În Rusia, capitalismul *devine* din ce în ce mai mult modul predominant de producție . . ." Aceasta este, fără îndoială, puțin. El *a* și *devenit* predominant (—dacă spun că 60 predomină în raport cu 40 aceasta nu înseamnă de fel că 40 nu există sau că este redus la un fleac lipsit de importanță). La noi mai există încă atît de mulți narodnici, liberali care fac pe narodnicii și „critici" care se rostogolesc rapid spre narodnicism, încît în această privință nu se poate lăsa nici cea mai mică imprecizie. Și dacă capitalismul nu a devenit încă nici măcar „predominant", atunci, poate, să mai așteptăm și cu social-democrația.

---

* — desființarea claselor este revendicarea noastră fundamentală [105]. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

„...punînd social-democrația *chiar pe primul loc...*" Capitalismul abia *a început* să fie predominant, iar noi ne și punem „chiar pe primul" loc... Eu cred că despre primul loc nu e nevoie să se vorbească de fel: acest lucru reiese de la sine din întregul program. Să nu vorbim noi înșine despre noi, ci să vorbească istoria.

Proiectul, pe cît se pare, respinge expresia: vechea orînduire socială *iobăgistă*, considerînd că expresia „iobăgie" se poate aplica numai la structura *juridică*. Cred că această diferențiere nu este întemeiată: „iobăgia" a fost, desigur, o instituție juridică, dar ea corespundea și unui sistem deosebit de *economie* moșierească (și țărănească); ea și-a găsit expresia într-o mulțime de relații de toate zilele care nu aveau o formă „juridică". De aceea nu cred că este cazul să evităm expresia: „orînduire socială iobăgistă, precapitalistă".

În programul nostru, „descrierea" iobăgiei (cu alte cuvinte că masele au fost o proprietate consfințită prin lege) este absolut nelalocul ei și de prisos.

Despre influența rămășițelor orînduirii iobăgiste nu este de ajuns să se spună că ele apasă ca un jug greu asupra maselor muncitoare. Trebuie să se indice că dezvoltarea forțelor de producție ale țării este frînată, precum și alte consecințe sociale ale iobăgiei *.

§ XIX. După mine, este absolut de prisos să se arate că pentru noi democrația (resp.: libertatea politică) este „o treaptă de trecere" (de trecere spre ce? despre republică am vorbit direct mai jos, ca despre o revendicare practică *imediată*), — și că constituția este „o completare juridică, firească („un bun", evident, greșeală de transcriere) ** a relațiilor de producție capitaliste". Acest lucru este complet deplasat în program. Este absolut suficient să spunem că absolutismul întîrzie sau împiedică „*întreaga* dezvoltare socială": prin urmare, nici dezvoltarea capitalismului nu se împacă cu el. Amănunte în această privință trebuie să fie date în comentarii, căci altfel ele slăbesc în program decla-

* Printre altele. În contraproiect este o expresie nereușită: „*forme* asiatice-barbare *de stingere treptată* a țărănimii". Se poate spune: forme de dispariție sau ceva asemănător.

** — completare = dopolnenie, bun = dostoianie. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

rația noastră de război absolutismului, imprimă programului un caracter livresc, abstract.

Și la ce bun aceste expresii generale cu privire la completările juridice ale capitalismului și la „ordinea de drept" (§ XX), cînd mai jos noi vorbim mult mai direct și mai precis despre republică? (În legătură cu aceasta, în § XX figurează expresia „vechea orînduire iobăgistă"; asta înseamnă că aici proiectul însuși atribuie cuvîntului „iobăgie" un sens mai larg decît sensul pur juridic).

De asemenea n-are rost să se vorbească despre incompatibilitatea absolutismului cu ordinea de drept, din moment ce imediat urmează revendicarea răsturnării absolutismului și a înlocuirii lui prin republică. Mai bine ar fi să se exprime mai precis faptul că în condițiile absolutismului poporul este „lipsit de drepturi" etc.

„...Absolutismul este cel mai înverșunat dușman al năzuințelor de eliberare ale clasei muncitoare..."; ar trebui să se adauge: „și al dezvoltării culturale a întregului popor" sau ceva în genul acesta. Prin aceasta (și nu prin cuvinte despre „reprezentanță") vom exprima noi faptul că social-democrația reprezintă nu numai interesele clasei muncitoare, ci ale *întregii* dezvoltări sociale.

Rezumînd toate observațiile făcute mai sus, socot că proiectul are patru lipsuri fundamentale, care, după mine, fac ca acest proiect să fie inaplicabil.

1) *caracterul* extrem de *abstract* al multor formulări, de parcă ar fi destinate nu unui partid de luptă, ci unei serii de prelegeri;

2) înlăturarea și estomparea problemei *capitalismului rus* în special este o lipsă deosebit de însemnată, căci programul trebuie să constituie un îndreptar și o călăuză în agitația împotriva capitalismului rus. Noi trebuie să facem o apreciere fățișă a capitalismului și să declarăm fățiș război tocmai capitalismului rus;

3) prezentarea absolut unilaterală și greșită *a atitudinii proletariatului față de micii producători*, fapt care ne lipsește de bază în războiul atît împotriva „criticilor" cît și împotriva multor altora;

www.dacoromanica.ro

4) tendința de a da permanent în program *explicarea* procesului. Oricum nu se reușește să se dea o explicare, iar expunerea devine dezlînată, repetările abundă și programul ia în permanență aspectul de comentariu.

Scris înainte de 14 (27) martie 1902

www.dacoromanica.ro

APRECIERE ASUPRA CELUI DE-AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

Întregul proiect este străbătut de patru lipsuri fundamentale, carel-l fac, după părerea mea, absolut inacceptabil:

1) Prin felul cum este formulată principala secțiune, care se referă la caracterizarea capitalismului, acest proiect nu reprezintă un program al proletariatului *care luptă* împotriva unor manifestări foarte reale ale unui capitalism foarte bine determinat, ci un program de *manual* de economie consacrat capitalismului în general.

2) Îndeosebi acest program nu este indicat pentru partidul proletariatului *rus*, pentru că evoluția capitalismului rus, contradicțiile generate de capitalismul rus și calamitățile sociale sînt aproape cu totul ocolite și puse în umbră datorită aceluiași sistem de a caracteriza capitalismul în general. În programul său partidul proletariatului rus trebuie să condamne cît se poate de neechivoc capitalismul rus, să declare război capitalismului rus. Acest lucru este cu atît mai necesar cu cît, în această privință, programul rus nu poate fi identic cu cele europene: acestea din urmă vorbesc despre capitalism și despre societatea burgheză fără să indice că aceste noțiuni se referă și la Austria, și la Germania etc., căci aceasta se presupune de la sine. În ceea ce privește Rusia, acest lucru nu poate fi subînțeles.

A te mărgini să spui că „în forma sa dezvoltată" capitalismul se deosebește *în general* prin cutare însușiri, iar în Rusia capitalismul „devine dominant", înseamnă *a te eschiva* de la o acuzare concretă și de la declararea războiului, lucrul cel mai important pentru un partid care luptă efectiv.

www.dacoromanica.ro

De aceea, proiectul nu atinge unul dintre principalele ţeluri ale programului: de a da partidului directiva pentru propaganda şi agitaţia zilnică cu prilejul tuturor manifestărilor variate ale capitalismului rus.

3) Unor puncte foarte importante li se dă în proiect o formulare atît de neprecisă, încît în mod inevitabil vor da naştere la o serie de nedumeriri dintre cele mai periculoase, îngreuindu-ne lupta teoretică şi propaganda. Astfel, de pildă, creşterea marii producţii se limitează numai la întreprinderile „industriale". Evoluţia capitalismului agricol fie că este estompată, fie că este cu totul trecută sub tăcere. Apoi locul „dictaturii proletariatului" l-a luat „revoluţia pe care trebuie s-o săvîrşească proletariatul, susţinut de celelalte pături ale populaţiei care suferă de pe urma exploatării capitaliste", şi chiar în locul luptei de clasă a proletariatului este pusă „lupta maselor muncitoare şi exploatate". Această formulare vine în contradicţie cu principiul fundamental al Internaţionalei: „eliberarea clasei muncitoare poate fi numai opera clasei muncitoare însăşi". În afară de proletariat, o altă parte „a maselor muncitoare şi exploatate" (adică în special micii producători) este *numai în parte* revoluţionară în lupta ei împotriva burgheziei. Şi anume, ea este revoluţionară numai atunci cînd, „în vederea trecerii lor în rîndurile proletariatului", *„îşi însuşesc punctul de vedere al proletariatului"* („Manifestul Comunist"). Caracterul reacţionar al micilor producători însă nu este de loc scos în evidenţă în proiect, aşa încît, *în general*, atitudinea proletariatului faţă de „masa muncitoare şi exploatată" este prezentată *greşit*. (De pildă, în proiect se spune: „se ascute lupta ei [a masei muncitoare şi exploatate], şi în primul rînd lupta reprezentantului ei înaintat: a proletariatului". „Ascuţirea luptei" micilor producători se exprimă şi prin antisemitism, şi prin cezarism, şi prin uniunile ţărăneşti îndreptate împotriva muncitorilor agricoli, şi chiar prin lupta Girondei socialiste împotriva Muntelui. Faptul că proletariatul este reprezentantul întregii mase muncitoare şi exploatate trebuie să fie exprimat în program prin aceea că noi *declarăm* capitalismul *vinovat* de mizeria *maselor* [şi nu numai de mizeria clasei munci-

www.dacoromanica.ro

toare], de şomajul „unor pături tot mai largi ale populației muncitoare" [şi nu numai al clasei muncitoare].)

4) Proiectul alunecă permanent de pe linia unui program propriu-zis, aducînd mai mult cu un *comentariu.* Programul trebuie să ofere *teze concise,* care să nu conțină nici un cuvînt de prisos, lăsînd *explicațiile* pe seama comentariilor, a broşurilor, agitației etc. De aceea Engels a învinuit, pe bună dreptate, programul de la Erfurt că, din pricina lungimii sale, a caracterului amănunțit şi a repetărilor, aduce mai mult cu un comentariu [106].

Iar în proiect această lipsă este şi mai accentuată, repetările sînt extrem de numeroase şi încercările de a introduce în program *explicarea* procesului (în loc să se dea numai o *caracterizare* a procesului) în nici un caz nu-şi ating scopul, ci dezlînează numai programul într-un mod nepermis.

Scris înainte de 14 (27) martie 1902

www.dacoromanica.ro

AMENDAMENT LA PARTEA AGRARĂ A PROGRAMULUI [107]

N.B.: *Amendament*

La punctul al patrulea din programul nostru agrar propun să se facă următoarea schimbare:

în locul cuvintelor:

„instituirea de comitete țărănești (a) pentru a restitui obștilor sătești (prin expropriere *sau, în cazul cînd pămînturile au trecut din mînă în mînă, prin răscumpărare etc.)* pămînturile" etc.

să se spună:

„instituirea unor comitete țărănești (a) pentru a restitui obștilor sătești (prin expropriere) pămînturile care" etc.,

adică *să se scoată cuvintele subliniate.*

Consider că acest amendament trebuie făcut din următoarele considerente:

1. În programul agrar, noi formulăm „maximul" nostru, „revendicările" noastre „social-revoluționare" (vezi comentariile mele [108]). Or, admiterea răscumpărării vine în contradicție cu caracterul social-revoluționar al întregii revendicări.

2. „Răscumpărarea" are și prin tradiția istorică (răscumpărarea din 1861 [109]), și prin conținutul său (vezi celebrul: „răscumpărare înseamnă tot o cumpărare" [110]) un iz specific de măsură banală onorabilă și burgheză. Nu este imposibil ca unii, agățîndu-se de răscumpărarea *admisă* de noi,

www.dacoromanica.ro

să împroaşte cu noroi întreaga esenţă a revendicării noastre (şi se vor găsi destui nemernici pentru această operaţie) *.

3. N-avem nici un temei să ne temem că e „nedrept" ca pămînturile răşluite să fie luate unor oameni care au plătit bănişori pentru ele. Noi oricum am pus această măsură de restituire a pămînturilor răşluite în funcţie de două condiţii stricte [(1) — „pămînturile care au fost răşluite în 1861" şi (2) — „care *acum* servesc drept instrument de înrobire"]. Este cît se poate de just ca proprietatea care serveşte pentru exploatare *iobăgistă* să fie confiscată şi fără despăgubiri. (Iar cumpărătorul pămînturilor răşluite n-are decît să se judece cu vînzătorul — asta nu e treaba noastră.)

4. Admiţînd „răscumpărarea", noi împovărăm cu plăţi *în bani* pe ţărani, care, tocmai datorită muncii în dijmă, erau legaţi în cea mai mare măsură de economia naturală; trecerea bruscă la *plăţi în bani* poate să ruineze *deosebit de repede* pe ţărani, iar aceasta ar contrazice întregul spirit al programului nostru.

5. Chiar dacă, *cu titlu de excepţie*, face să fie „recompensat" cumpărătorul pămînturilor răşluite, acest lucru în orice caz nu trebuie să se facă pe seama ţăranilor care au un drept moral şi istoric asupra acestor pămînturi răşluite. El poate fi „recompensat" rezervîndu-i-se o bucată de pămînt corespunzătoare undeva la margine etc.; aceasta nu ne mai priveşte pe noi.

Îi rog pe toţi să se pronunţe: *pentru* = înseamnă pentru scoaterea cuvintelor cu privire la răscumpărare, pentru ştergerea cuvintelor însemnate de mine.

Împotrivă = înseamnă a lăsa în vechea formă.

1) G.V. —
2) P.B. —
3) V.I. —
4) Berg —
5) A.N. —
6) Frei — pentru.

Scris înainte de 22 martie (4 aprilie) 1902

---

* Prin admiterea răscumpărării noi *degradăm* restituirea pămînturilor răşluite — măsură revoluţionară imediată — într-o „reformă" de duzină.

www.dacoromanica.ro

OBSERVAȚII LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI [111]

TEXTUL PROIECTULUI COMISIEI	OBSERVAȚIILE LUI LENIN
	Semnul de întrebare înseamnă dorința de a se face corectări stilistice.
1. Dezvoltarea schimbului internațional a stabilit o legătură atît de strînsă între toate popoarele lumii civilizate, încît măreața mișcare de eliberare a proletariatului trebuia să devină, și de mult a devenit, internațională.	
2. De aceea social-democrații ruși consideră partidul lor a fi unul dintre detașamentele armatei mondiale a proletariatului, o parte a social-democrației internaționale, și urmăresc același scop final ca și social-democrații din toate celelalte țări.	Ar trebui îmbunătățit stilul. Acest „ca" nu este în spiritul limbii, este greoi din punct de vedere stilistic. „Ei urmăresc același scop final pe care și l-au propus și social-democrații din celelalte țări" sau așa ceva.
3. Acest scop final este determinat de caracterul și de mersul dezvoltării societății burgheze.	Cuvintele „de caracterul și" sînt de părere să fie șterse, întrucît sînt de prisos. *Scopul final* este determinat de *mersul*, și nu de

www.dacoromanica.ro

varietățile „mersului" general, care se explică prin noțiunea: „caracterul dezvoltării". Prin urmare, aceste cuvinte de prisos nici nu sînt tocmai exacte.

Această societate se caracterizează prin dominația producției de mărfuri, relațiile de producție fiind capitaliste, adică prin faptul că cea mai mare și mai însemnată parte a obiectelor de consum

De ce numai „a obiectelor de consum"? Dar mijloacele de producție? Ar fi mai bine: „a produselor" etc.

se produc pentru a fi desfăcute pe piața internă sau internațională, iar cea mai mare și mai importantă parte a mijloacelor

După mine, aceste cuvinte trebuie șterse. Este o repetare inutilă.

de producție și de circulație a acestor obiecte de consum — mărfurile —

Aceste cuvinte ar trebui șterse. Nu numai obiectele de consum sînt mărfuri.

aparțin unei relativ puțin numeroase

(În loc de „relativ puțin numeroase" poate fi *infime*, căci o limitare suficientă reprezintă cuvintele: „*cea mai* mare și mai importantă parte". Dar aceasta nu este important.)

clase, V pe cînd majoritatea populației este alcătuită în parte din persoane

V Ar trebui să se adauge: „a capitaliștilor și proprietarilor funciari". Altfel reiese o *abstracție*, care este cu totul *ne la locul ei*, mai ales în comparație cu cele ce urmează: „țărani și meșteșugari".

www.dacoromanica.ro

care nu au nici un fel de mijloace de producție și de circulație (proletarii),

„Și de circulație" trebuie șters: proletarul cel mai autentic poate dispune și dispune de „mijloacele de circulație" care se schimbă pe *obiecte de consum*.

parte din cei care dispun numai de foarte neînsemnate mijloace de producție, care nu le asigură existența (unele pături de mici producători, de pildă mici țărani și meșteșugari). Toate aceste persoane sînt nevoite, datorită situației lor economice, să-și vîndă *permanent* sau *periodic* forța lor de muncă, adică să se angajeze ca salariați la posesorii mijloacelor de producție și de circulație a mărfurilor și prin munca lor să le creeze venitul.

Ar trebui îmbunătățit stilul! „Mijloacele de producție" *asigură* (?) existența.

4. Dominația relațiilor de producție capitaliste se extinde tot mai mult, pe măsură ce continua perfecționare a tehnicii, făcînd să crească importanța economică a marilor întreprinderi, înlătură pe micii producători de sine stătători, adică determină scăderea relativă a numărului lor, transformînd o parte dintre ei în proletari, face să descrească rolul celorlalți în viața economică-socială, iar pe alocuri îi pune într-o dependență mai mult sau mai puțin completă, mai mult sau mai puțin vădită, mai mult sau mai puțin grea față de marii capitaliști.

„De capital" — nu numai de cel mare.

5. Transformînd o parte dintre micii producători independenți în proletari, aceeași perfecționare a tehnicii duce la o și mai mare creștere a ofertei forței de muncă, dînd capitaliștilor posibilitatea de a folosi într-o măsură tot mai mare munca femeilor și a copiilor în

?

www.dacoromanica.ro

procesul de producție și de circulație a mărfurilor. Iar întrucît, pe de altă parte, același proces de perfecționare a tehnicii (mașini) duce la o scădere relativă a cererii de muncă vie a muncitorilor de către capitaliști, cererea de forță de muncă rămîne în mod necesar în urma ofertei ei, ceea ce face să crească dependența muncii salariate de capital și să se ridice nivelul exploatării ei de către capital. Partea ce revine clasei muncitoare din suma totală a venitului social, creat de munca sa, scade în permanență.

?

Aceste cuvinte ar trebui scoase, deoarece sînt o repetare inutilă a ideii expuse în teza anterioară.

În general § 5 înfățișează deosebit de limpede lipsa generală a proiectului: *lungimea* și o expunere supărător de *greoaie*. Printre altele: aceasta dă naștere la ceea ce Engels a numit în critica proiectului de la Erfurt „schiefe Nebenbedeutung“ *. De pildă, reiese că folosirea pe scară tot mai largă a muncii femeilor și a muncii copiilor este determinată *numai* „de transformarea“ micilor producători de sine stătători în proletari; or, acest lucru nu este exact, fenomenul respectiv are loc și *înainte* de această „*transformare*“. Începutul § 5 este o repetare inutilă.

6. O astfel de stare de lucruri în cadrul soc. burgheze — Supraproducția, care generează crize industriale mai mult sau mai puțin

Omisiune.

* — „posibilitatea unor interpretări greșite“. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

ascuțite, după care urmează perioade de stagnare industrială mai mult sau mai puțin îndelungate, este urmarea inevitabilă a creșterii forțelor de producție în condițiile în care dezvoltarea nu este planică, fapt caracteristic producției de mărfuri, și în condițiile relațiilor de producție capitaliste, proprii societății actuale. Crizele și perioadele de stagnare industrială îngreuiază, la rîndul lor, și mai mult situația micilor producători de sine stătători, duc și mai rapid la înrăutățirea relativă, iar în unele locuri și absolută a situației proletarilor.

Din nou repetare!!

Aceasta este puțin. Nu numai că „îngreuiază situația lor", ci pur și simplu îi *ruinează* în masă.

Prima parte a § 6 ar cîștiga mult dacă ar fi scurtată.

7. Așadar, perfecționarea tehnicii, care înseamnă mărirea productivității muncii și creșterea avuției sociale, determină în societatea burgheză creșterea inegalității sociale, mărirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți, nesiguranța tot mai mare a zilei de mîine, creșterea șomajului și a mizeriei sub toate aspectele.

„*Creșterea* mizeriei sub toate aspectele" — această împrumutare din proiectul meu nu este tocmai reușită. Eu nu am vorbit despre *creșterea* mizeriei. „Sub toate aspectele" cuprinde și „*absolut*". De aceea mențiunea cu privire la *mizeria maselor* ar fi trebuit formulată altfel.

8. Dar, pe măsură ce cresc și se dezvoltă toate aceste contradicții, proprii modului de producție capitalist, crește și nemulțumirea maselor muncitoare și exploatate față de rînduielile existente și se ascute lupta reprezentantului ei înaintat — a proletariatului — împotriva apărătorilor acestei ordini.

§ 8 arată *perseverenta lipsă de dorință* a comisiei de a respecta *condiția* precisă și neechivocă care i-a fost pusă chiar „la naștere" ei. *Pe baza acestei condiții* trebuia să fie introdusă o intercalare (pe care comisia a și introdus-o în § *10*), *iar* pînă

www.dacoromanica.ro

la intercalare trebuia să se vorbească numai despre lupta de clasă a proletariatului *singur*. Comisia *nu a îndeplinit* ultima condiție, exprimată limpede în acordul de împăciuire, și consider că sînt îndreptățit să insist asupra îndeplinirii ei.

Nu este just să se vorbească despre nemulțumirile întregii mase a oamenilor muncii în general și să se numească proletariatul „reprezentantul" ei „înaintat" *înainte* de cele spuse la sfîrșitul § 10, deoarece acest lucru este adevărat *numai cu condiția* exprimată în § 10, la sfîrșit. Comisia dă drept absolut ceea ce este condiționat. Inconsecvența micului producător, caracterul lui *semireacționar* nu au fost *prin nimic exprimate* de comisie: aceasta este cu desăvîrșire inadmisibil. A reieșit că *posibilitatea* ca acest mic producător (sau *părți* din această pătură) să se afle printre „apărătorii" *principiali* „ai acestei ordini" (aceeași frază și în § 8!!) este cu desăvîrșire *uitată!!* Or, *foarte* adeseori această posibilitate se transformă sub ochii noștri în realitate.

Pentru a avea dreptul de a vorbi despre mișcarea proletariatului, despre lupta sa

www.dacoromanica.ro

de clasă şi chiar despre *dictatura de clasă*, trebuie neapărat ca *mai întîi să fie delimitată* această *singură* clasă şi numai după aceea să se facă o completare cu privire la rolul ei de reprezentant. În caz contrar, proiectul este incoerent; § 8 *nu este legat* în mod riguros logic nici cu *cele ce urmează* (de ce nu „dictatura maselor muncitoare" ??), *nici cu începutul* (dacă se ascut toate contradicţiile sociale, *înseamnă* că se ascute tot mai mult lupta celor *două clase;* or, acest lucru comisia a uitat să-l spună!!). Problema nu este dusă pînă la capăt.

În acelaşi timp, perfecţionarea tehnicii, socializînd procesul muncii în interiorul atelierului şi concentrînd producţia,

Socializarea muncii este departe de a se mărgini numai la ceea ce se petrece în cadrul atelierului: acest pasaj trebuie corectat.

creează tot mai repede posibilitatea înfăptuirii revoluţiei sociale, care constituie scopul final al întregii activităţi a social-democraţiei internaţionale, ca exponentă conştientă a mişcării de clasă a proletariatului.

+ „şi *necesitatea*" (revoluţiei sociale).

9. Această revoluţie socială va consta în înlăturarea relaţiilor de producţie capitaliste şi în înlocuirea lor cu relaţii de producţie socialiste, adică în exproprierea exploatatorilor, pentru a trece mij-

Pentru confruntare. N.B.

?

www.dacoromanica.ro

loacele de producție și de circulație a produselor în proprietate socială, și în organizarea planificată a procesului de producție social, pentru satisfacerea nevoilor atît ale întregii societăți cît și ale diferiților ei membri.

Nu este exact. *O astfel* de „satisfacere" „dă" și capitalismul, dar *nu tuturor* membrilor societății și *nu în egală măsură.*

Înfăptuirea acestui scop va elibera întreaga omenire asuprită, întrucît va pune capăt tuturor formelor de exploatare a unei părți a societății de către cealaltă parte.

— Am arătat care sînt obiecțiile mele — N.B.*

10. Pentru a săvîrși revoluția sa socială, proletariatul trebuie să cucerească puterea politică *(dictatura de clasă)*, care îl va face stăpîn pe situație și îi va permite să învingă toate piedicile. Organizîndu-se în vederea acestui scop într-un partid politic de sine stătător, opus tuturor partidelor burgheze,

?

„Opus *tuturor* partidelor burgheze", deci și partidelor *mic-burgheze*, nu-i așa?? Dar *majoritatea* micilor burghezi constituie „masele muncitoare și exploatate". Nu se leagă.

proletariatul cheamă în rîndurile sale toate celelalte pături ale populației care suferă de pe urma exploatării capitaliste,

Social-democrația organizează și cheamă. „Proletariatul . . . cheamă în rîndurile *sale* (!) păturile" — ganz unmöglich! **

contînd pe sprijinul lor, întrucît ele sînt conștiente de situația lor desperată în societatea actuală și adoptă punctul de vedere al proletariatului.

Cuvintele „contînd pe sprijinul lor" trebuie scoase. Sînt *de prisos* (dacă cheamă, înseamnă că contează pe ele) și au schiefe Nebenbedeutung. Cheamă pe cei care

* Vezi volumul de față, pag. 229. — *Nota red.*
** — absolut imposibil! — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

sînt conştienţi, — întrucît sînt conştienţi, das genügt *.

11. Partidul proletariatului care luptă, social-democraţia, conduce toate manifestările luptei sale de clasă, demască în faţa tuturor maselor muncitoare şi exploatate contradicţia de neîmpăcat dintre interesele exploatatorilor şi interesele celor exploataţi şi le explică importanţa istorică şi condiţiile necesare desfăşurării viitoarei revoluţii sociale.

„Contradicţia de neîmpăcat dintre interesele lor (ei) şi însăşi existenţa capitalismului", sau o corectare în felul acesta. Nu toţi oamenii muncii se află într-o situaţie în care „interesele lor" să fie în mod „de neîmpăcat" opuse intereselor exploatatorilor. Ţăranul muncitor are *c e v a*, puţin, $\frac{a}{n}$, **comun** cu proprietarul funciar. Este necesară o exprimare *mai generală*, mai largă, căci altfel rezultă o inexactitate şi se alunecă pe panta *frazeologiei*.

12. Dar, cu toată unitatea scopului lor final comun, determinată de dominaţia aceluiaşi mod de producţie în toată lumea civilizată, social-democraţii din diferite ţări îşi propun sarcini *imediate* diferite atît pentru că acest mod nu este peste tot dezvoltat în acelaşi grad cît şi pentru că dezvoltarea lui se desfăşoară în diferite ţări în diferite condiţii social-politice.

? Stilul!!

§ 12 — sfîrşitul. Ar trebui să se încerce să *i* se dea o formă mai concisă. Ar fi extrem de util ca acest paragraf să fie scurtat. Nu s-ar putea oare ca prin „particularităţi naţionale" sau ceva asemănător zece cuvinte să fie comprimate în două?

* — aceasta este suficient. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

13. În Rusia, alături de capitalism, a cărui sferă de dominație se extinde rapid și care devine din ce în ce mai mult modul de producție care domină, se întîlnesc încă la fiecare pas rămășițe aie vechii noastre orînduiri sociale precapitaliste, care se baza pe înrobirea maselor muncitoare de către moșieri, de către stat sau de către șeful statului. Aceste rămășițe împiedică într-o foarte mare măsură dezvoltarea forțelor de producție, nu permit dezvoltarea multilaterală a luptei de clasă a proletariatului, fac să scadă nivelul de trai al populației muncitoare, determină forme barbare-asiatice de ruinare și decăderea multor milioane de țărani și țin în întuneric întregul popor, lipsit de drepturi și oprimat.

§ 13 începutul. Mă înclin și mulțumesc pentru micuțul pas făcut în direcția mea. Dar „*care* devine, *care* domină“... care.. care —. fui, fui!

N.B.

? Stilul!

§ 13 sfîrșitul. Este de dorit să se corecteze: eu am mai propus — *cum* anume (amendamentele făcute de mine la proiectul meu *), altfel reiese „... formă barbară de ruinare și decădere...“?

14. Fiind cea mai însemnată dintre toate rămășițele orînduirii noastre iobăgiste și cel mai puternic bastion al întregii aceste barbarii, absolutismul țarist este absolut incompatibil cu libertatea politică și civilă, care există de mult în țările înaintate cu producție capitalistă ca o completare juridică naturală a acesteia.

? Stilul.

„O completare juridică *naturală*“ — o formă foarte nereușită de exprimare a unei idei juste. Caracterul „natural“ al libertății se complică în condițiile capitalismului cu 1 001 factori social-istorici, lucru pe care nu-l exprimă cuvîntul „natural“. Și miroase, duhnește a un

* Vezi volumul de față, pag. 208. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

fel de liberalism. Să se spună cam în felul următor: „absolutismul este *inevitabil* condamnat la moarte *de întreaga* dezvoltare a capitalismului, care cere neapărat libertate civilă şi politică pentru exprimarea intereselor care se complică“ sau aşa ceva, într-un cuvînt, să se exprime ideea *inevitabilităţii* fără a da naştere la confuzii prin includerea acestei inevitabilităţi în rîndul celor „naturale“.

Prin însăşi natura sa, el trebuie să înăbuşe orice mişcare socială şi să fie în mod inevitabil cel mai înverşunat duşman al tuturor năzuinţelor de eliberare ale proletariatului.

?

Nu merge. *Nu* orice: bimetalismul (şi prerafaelismul) [112] sînt tot „mişcări sociale“. Trebuie corectat.

De aceea social-democraţia rusă îşi propune ca sarcină politică imediată răsturnarea absolutismului ţarist şi înlocuirea lui printr-o republică bazată pe o constituţie democratică, care să asigure

e t c.

În general, cu cît aprofundezi mai mult proiectul comisiei, cu atît te convingi mai mult că este, ca să spunem aşa, un proiect *nerumegat*. Eu prevăd că, dacă vom publica proiectul în forma în care *este acum*, ni se vor aduce multe imputări, de altfel îndreptăţite, din pricina acestui caracter al proiectului. *Toată* lumea îşi va da seama că nu este decît „o cîrpăceală“ superficială.

Dacă însă pentru păcatele noastre domnul dumnezeu ne-a pedepsit, impunîndu-ne necesitatea de a publica un proiect „avorton“, trebuie cel puţin să depunem *toate* eforturile pentru *a slăbi* urmările regretabile care ar rezulta.

www.dacoromanica.ro

De aceea sînt complet greşiţi cei care se călăuzesc *mai ales* după dorinţa „de a termina mai repede": se poate garanta că *acum*, în aceste condiţii, de pe urma grabei nu va ieşi nimic bun, şi proiectul nostru redacţional va fi nesatisfăcător. Important nu este să apară neapărat în nr. 4 al revistei „Zarea": îl vom publica în nr. 5 şi vom scoate o ediţie separată *înainte* de apariţia nr. 5. Dacă vom proceda astfel, faptul că va întîrzia cu aproximativ o lună nu va aduce nici cel mai mic prejudiciu partidului. Şi zău că ar fi mai bine ca înalta comisie să mai revadă, să mai aprofundeze, să rumege bine de tot şi să ne dea un proiect al *său* finit, şi nu o cîrpăceală. Repet: dacă această sarcină este irealizabilă, atunci va fi mult mai util pentru cauză să revenim la planul celor două proiecte (şi vom putea foarte bine să înfăptuim acest plan fără *nici un fel* de „inabilitate": Plehanov îl va publica sub semnătura sa în „Zarea", iar eu „separat", la Geneva, ca x, y, z). Cer în modul cel mai respectuos înaltului colegiu să cîntărească *cu atenţie* „toate aspectele chestiunii".

12.IV.1902 — în vagon: cer iertare pentru mîzgăleală. Dacă voi reuşi, voi mai scrie, şi mai clar.

Scris la 30 martie (12 aprilie) 1902

www.dacoromanica.ro

OBSERVAȚII SUPLIMENTARE LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI

În completare la observațiile făcute chiar pe proiect, voi mai relevă:

§ 3. „Societatea (burgheză) se caracterizează prin dominația producției de mărfuri, relațiile de producție *fiind* capitaliste, *adică*“ . . . și mai departe sînt descrise trăsăturile fundamentale ale capitalismului. Aici este o discordanță: prin intermediul lui „*adică*“ sînt unite noțiuni eterogene, inegale, și anume 1) *forma modificată* a producției de mărfuri care este determinată de dominația relațiilor de producție capitaliste și 2) desfacerea produselor pe piață și faptul că masa populației își vinde forța sa de muncă.

Această discordanță, această echivalare a trăsăturilor celor mai generale și *fundamentale* ale producției de mărfuri în general și ale capitalismului în general — și a formei modificate a producției de mărfuri bazate pe relațiile de producție capitaliste (cînd mărfurile nu se mai schimbă *pur și simplu* după valoare) — dovedește în mod concret cît de nefericită este formularea lui G.V. (iar comisia a adoptat și s-a mulțumit *numai* să parafrazeze această formulare). În program, unde sînt expuse numai cele mai generale și mai fundamentale trăsături ale capitalismului, *unde nu este expusă nici măcar teoria plusvalorii*, ne vom apuca deodată să facem „aluzie“ la Böhm-Bawerk, amintind că „producția de mărfuri pe baza capitalismului“ nu este tocmai același lucru cu producția de mărfuri simplă! Dacă este așa, de ce să nu se adauge în program și aluzii speciale la Mihailovski, Berdeaev etc.? Pe de o parte, întregii teorii

www.dacoromanica.ro

a lui Marx cu privire la exploatarea muncii de către capital îi este consacrată numai o singură expresie cu caracter socialist foarte general: „prin munca lor le creează venitul" (§ 3 la sfîrşit), — iar pe de altă parte se relevă transformarea specială a plusvalorii în profit în condiţiile „producţiei de mărfuri pe baza relaţiilor de producţie capitaliste".

G.V. are perfectă dreptate cînd spune că cuvintele „producţia de mărfuri pe baza relaţiilor de producţie capitaliste" exprimă ideea fundamentală a volumului al III-lea [113]. Dar atît. Această idee n-are rost să figureze în program, aşa cum n-are rost nici descrierea mecanismului realizării care alcătuieşte ideea fundamentală a volumului al II-lea, şi cum n-are rost nici descrierea transformării profitului suplimentar în rentă funciară. În program este suficient *să se releve* exploatarea muncii de către capital = formarea plusvalorii, iar despre diferitele feluri de *transformare* şi modificare a formelor acestei plusvalori nu este oportun să se vorbească (şi acest lucru e şi imposibil în cîteva teze scurte).

O COMPLETARE LA PROBLEMA LUPTEI DE CLASĂ

Împărtăşesc întru totul ideea V. Dm. în sensul că la noi poate fi atrasă în rîndurile social-democraţiei o parte mult mai mare a micilor producători şi mult mai devreme (decît în Apus), că pentru a realiza acest lucru trebuie să facem *tot* ceea ce depinde de noi, — că acest „deziderat" trebuie să fie exprimat în program „împotriva" Martînovilor & Co. Cu toate acestea sînt întru totul de acord. Faptul că s-a adăugat ceea ce se spune la sfîrşitul §10 *îl salut* — subliniez acest lucru pentru a se evita neînţelegerile.

Dar nu trebuie să îndoim arcul în partea cealaltă, aşa cum face V. Dm.! Nu trebuie confundat „dezideratul" cu *realitatea*, şi încă cu realitatea imanent necesară, căreia îi este consacrat Prinzipienerklärung*-ul nostru. E de dorit să atragem pe *toţi* micii producători, — desigur. Dar noi ştim că aceştia constituie o clasă aparte şi, deşi este legată de proletariat prin mii de fire şi trepte intermediare, este totuşi o clasă aparte.

* — declaraţie de principii. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Este neapărat necesar ca **mai întîi** *să* ne *delimităm* de toţi, să desprindem numai proletariatul, *singur şi e x c l u s i v*, iar abia *d u p ă a c e e a* să declarăm că proletariatul îi va elibera pe toţi, îi cheamă pe toţi, îi invită pe toţi.

Eu sînt de acord cu acest „după aceea", dar înainte de aceasta cer un „mai întîi"!

La noi, în Rusia, chinurile diabolice în care se zbat „masele muncitoare şi exploatate" nu au stîrnit nici o mişcare *populară* pînă cînd un „mănunchi" de muncitori din fabrici şi uzine n-a început lupta, lupta de clasă. Şi *n u m a i* acest „mănunchi" garantează desfăşurarea, continuarea şi *extinderea* ei. Tocmai în Rusia, unde şi criticii (Bulgakov) învinuiesc pe social-democraţi de „ţăranofobie", şi socialiştii-revoluţionari [114] ţipă despre necesitatea de *a î n l o c u i* noţiunea de luptă de clasă prin noţiunea „lupta *t u t u r o r* celor ce muncesc şi sînt exploataţi" („Vestnik Russkoi Revoliuţii" nr. 2), — tocmai în Rusia trebuie *mai întîi*, printr-o definire foarte categorică numai a luptei de clasă, dusă *n u m a i* de către proletariat, *să* ne *delimităm* de toată această adunătură, — iar apoi să declarăm că noi *chemăm pe toţi*, vom lua totul, vom face totul, vom extinde asupra tuturor. Pe cînd comisia „extinde", uitînd să delimiteze?! Şi mă acuză de îngustime pentru faptul că eu cer ca extinderea *să fie precedată* de această „delimitare"?! Aceasta este o mistificare, domnilor!!

Lupta împotriva criticilor uniţi + domnii mai de stînga de la „Russkie Vedomosti" şi „Russkoe Bogatstvo" [115] + socialiştii-revoluţionari, luptă pe care mîine va trebui s-o dăm în mod inevitabil, ne va cere neapărat tocmai *delimitarea luptei de clasă* a proletariatului de „lupta" (luptă să fie oare?) „maselor muncitoare şi exploatate". Frazele despre aceste mase constituie principalul atu al tuturor unsicheren Kantonisten *, iar comisia le face jocul şi ne ia arma de luptă împotriva inconsecvenţei, numai pentru a sublinia una dintre laturi! Dar nu trebuie să uitaţi nici cealaltă latură!

Scris la începutul lunii aprilie 1902

---

* — cantonişti în care nu se poate avea încredere. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

CU PRIVIRE LA BUGETUL DE STAT

Ca de obicei, ziarele noastre au publicat preasupusul raport asupra bugetului de stat pe anul 1902, prezentat ţarului de ministrul de finanţe. Ca de obicei, reiese — după asigurările ministrului — că totul e în regulă: „finanţele sînt într-o stare cît se poate de bună", bugetul „e perfect echilibrat", „construcţia de căi ferate continuă să se dezvolte cu succes", şi chiar „are loc o continuă creştere a bunăstării poporului"! Nu e de mirare că la noi lumea se interesează atît de puţin de problemele economiei de stat, cu toată importanţa pe care o prezintă aceste probleme: interesul este atenuat din pricina proslăvirii oficiale obligatorii, — toată lumea ştie că hîrtia rabdă orice, că publicului „oricum" „îi este interzis accesul" în culisele scamatoriei financiare oficiale.

De data aceasta însă sare îndeosebi în ochi următorul fapt. Cu obişnuita-i dibăcie, scamatorul arată publicului mîinile goale şi, după o mişcare abilă, prezintă una după alta monede de aur. Publicul aplaudă. Totuşi, scamatorul, din proprie iniţiativă, începe să se apere cu mult zel şi asigură aproape cu lacrimi în ochi că nu face potlogării, că nu există deficit, că are mai puţine datorii decît avere. Publicul rus este atît de bine muştruluit în ceea ce priveşte comportarea cuviincioasă în instituţiile de stat, încît, deşi este vorba de un om străin, se simte oarecum jenat pentru el, şi numai cîte unii îşi mormăie în barbă zicala franceză: „cine se scuză se acuză".

Să vedem cum „se scuză" Witte al nostru. Enormele cheltuieli de aproape două miliarde de ruble (1 946 000 000)

www.dacoromanica.ro

sînt acoperite în întregime numai datorită faptului că o sumă de 144 000 000 a fost luată din faimosul „disponibil în numerar" al vistieriei statului, iar disponibilul în numerar a fost completat cu împrumutul din anul trecut în sumă de 127 000 000 de ruble cu dobîndă de 4% (întregul împrumut este de 148 000 000 de ruble, dar 21 000 000 n-au fost încă primite). Va să zică, un deficit acoperit cu un împrumut? — Nici vorbă de aşa ceva, ne asigură magul nostru, „contractarea împrumutului a fost determinată nu de necesitatea de a acoperi cheltuieli neprevăzute în buget", căci după acoperirea lor mai rămîne „întru totul disponibilă" o sumă de 114 000 000 de ruble, ci de dorinţa de a construi noi linii ferate. — Foarte bine, d-le Witte! Dar, în primul rînd, prin aceasta nu dezminţi existenţa unui deficit, căci chiar cu cele 114 000 000 de ruble „întru totul disponibile" nu poţi acoperi o cheltuială de 144 000 000 de ruble. În al doilea rînd, în disponibilul în numerar (114 000 000 de ruble) au intrat cele 63 000 000 de ruble reprezentînd o depăşire a încasărilor veniturilor ordinare pe 1901 faţă de prevederile bugetului, iar presa noastră de mult semnalează că d-ta *micşorezi în mod artificial* prevederile veniturilor din buget, pentru a umfla în mod fictiv „disponibilul în numerar" şi a majora necontenit impozitele. Astfel, anul trecut au fost majorate taxele de timbru (noul regulament al taxelor de timbru), a fost ridicat preţul la rachiul de monopol, de la 7 ruble la 7 ruble şi 60 de copeici vadra, a fost continuată perceperea taxelor vamale majorate (majorarea taxelor vamale a fost efectuată în 1900, chipurile, „temporar", în legătură cu războiul chinez [116]) şi altele. În al treilea rînd, preamărind „rolul civilizator" al căilor ferate, treci cu modestie sub tăcere obiceiul pur rusesc şi complet necivilizat de *a jefui vistieria statului* cu prilejul construirii de căi ferate (ca să nu mai vorbim de modul scandalos în care sînt exploataţi muncitorii şi ţăranii înfometaţi de către antreprenorii construcţiei de căi ferate!). Aşa, de pildă, un ziar rusesc relata de curînd că costul construcţiei căii ferate transsiberiene a fost stabilit iniţial la 350 000 000 de ruble; în realitate însă s-au cheltuit **780 000 000** de ruble, iar totalul cheltuielilor, probabil, va trece de *un miliard* (despre jaful care s-a făcut cu prilejul

www.dacoromanica.ro

construirii căii ferate transsiberiene, „Iskra" a mai scris şi altă dată cîte ceva: vezi nr.2 [117]). Veniturile, d-le Witte, le calculezi bine, fără nici o omisiune, dar încearcă să dai socoteală de *mărimea reală a cheltuielilor!*

Apoi nu trebuie să scăpăm din vedere că construcţia de căi ferate în 1902 este determinată în parte de scopurile militare ale guvernului nostru „iubitor de pace" (marea linie Bologoe-Sedleţ, cu o lungime de peste 1 000 de verste), în parte de necesitatea absolută de „a ajuta" măcar cît de cît industria aflată în depresiune şi în ale cărei afaceri Banca de stat este direct interesată. Banca de stat nu numai că a acordat cu dărnicie împrumuturi diverselor întreprinderi care se clătinau, dar a şi luat în mod efectiv multe din ele sub deplina ei conducere. Falimentul întreprinderilor industriale ameninţa să aducă după sine falimentul statului! În sfîrşit, nu trebuie să uităm nici că sub conducerea „genialului" Witte are loc creşterea în permanenţă a sumei împrumuturilor şi a impozitelor, cu toate că capitalurile caselor de economii sînt folosite în întregime pentru susţinerea creditului de stat. Or, aceste capitaluri au şi depăşit 800 000 000 de ruble. Luaţi în consideraţie toate acestea, — şi veţi înţelege că Witte conduce o economie de jaf, că absolutismul merge încet, dar sigur spre faliment, căci impozitele nu se pot majora la infinit şi doar nu întotdeauna burghezia franceză îl va salva pe ţarul rus.

Witte se apără de învinuirea de a fi făcut să crească datoria statului cu argumente care te fac să rîzi. El compară datoria şi „bunurile", compară suma împrumuturilor de stat din 1892 şi din 1902 cu valoarea căilor ferate ale statului din aceiaşi ani şi deduce de aici o reducere a datoriei „neto". Dar noi doar mai avem şi alte bunuri: „fortăreţe şi vase de război" (zău, chiar aşa se şi spune în raport!), porturi şi uzine de stat, venituri provenite din darea în arendă a terenurilor statului, păduri. — Admirabil, d-le Witte! Dar nu-ţi dai oare seama că semeni cu un negustor care, fiind chemat în faţa justiţiei pentru a fi declarat în stare de faliment, începe să se dezvinovăţească în faţa oamenilor care sînt gata să-i pună sechestru pe bunurile sale? Doar atîta timp cît întreprinderea stă, într-adevăr, solid pe picioare, — nimănui nu-i va trece prin cap să ceară

www.dacoromanica.ro

o garanție specială a împrumuturilor. Doar nimeni nu se îndoiește că poporul rus are multe „bunuri", dar cu cît sînt mai multe aceste bunuri, cu atît este mai mare vina acelora care, cu toată abundența de bunuri, gospodăresc numai prin sporirea împrumuturilor și majorarea impozitelor. Doar d-ta nu demonstrezi altceva decît că poporul trebuie să izgonească cît mai repede pe rechinii care dispun de averea lui. Într-adevăr, dintre toate țările europene, pînă acum numai Turcia s-a referit la bunurile speciale ale statului drept garanție a împrumuturilor de stat. Și urmarea firească a fost că *creditorii străini au pus sub controlul lor* gestiunea bunurilor care trebuie să asigure rambursarea banilor împrumutați. Economia „marelui stat al Rusiei" sub controlul vătafilor lui Rothschild și Bleichröder: ce strălucită perspectivă ne deschizi, d-le Witte! *

Nu mai vorbim că nici un bancher nu va accepta ca garanție fortărețele și vasele de război, că acestea nu constituie un plus, ci un minus în economia noastră națională. Dar și căile ferate pot servi drept garanție numai atunci cînd aduc venit. Or, din același raport al lui Witte aflăm că pînă în ultimul timp toate căile ferate ruse au lucrat, în general, în pierdere. Abia în 1900 deficitul de la căile ferate siberiene a fost acoperit și s-a realizat „un mic profit net", atît de mic încît Witte trece cu modestie sub tăcere cuantumul lui. El trece sub tăcere și faptul că în primele două treimi ale anului 1901 încasările căilor ferate din Rusia europeană au scăzut din cauza crizei. Care ar fi bilanțul căilor noastre ferate dacă s-ar socoti nu numai sumele alocate în mod oficial de stat pentru lucrările de construcție, ci și suma reală a banilor furați la lucrările de construcție? Nu este oare, într-adevăr, timpul ca aceste bunuri, cu adevărat de preț, să fie predate în mîini mai sigure?

Despre criza industrială Witte vorbește, bineînțeles, pe un ton cît se poate de liniștitor: „o dificultate vremelnică", care, „fără îndoială, nu va atinge succesele industriale gene-

* Witte și-a dat singur seama de stîngăcia raționamentelor sale cu privire la „bunuri", și de aceea, în altă parte a raportului său, caută „să se corecteze", declarînd că creșterea valorii bunurilor statului „nu are vreo importanță deosebită în ceea ce privește obligațiile vistieriei statului rus, deoarece creditul Rusiei n-are nevoie de garanții speciale". Firește! Dar a fost totuși lăsată, pentru orice eventualitate, o listă amănunțită cu enumerarea acestor garanții speciale!

www.dacoromanica.ro

rale, iar după trecerea unui oarecare interval de timp va începe, probabil (!!), o nouă perioadă de înviorare industrială". Frumoasă consolare pentru milioanele de muncitori care suferă de pe urma şomajului şi a reducerii cîştigului! În zadar aţi încerca să găsiţi în lista cheltuielilor statului vreo indicaţie din care să reiasă cîte milioane şi zeci de milioane a zvîrlit vistieria statului pentru sprijinirea directă şi indirectă a întreprinderilor industriale care „au de suferit" de pe urma crizei. Şi că în vederea acestui lucru statul nu s-a dat în lături nici de la cheltuirea unor sume fabuloase se vede din faptul relatat de ziare că suma totală a creditelor acordate de Banca de stat între 1 ianuarie 1899 şi 1 ianuarie 1901 a sporit de la 250 000 000 de ruble la 449 000 000 de ruble, iar totalul creditelor industriale de la 8 700 000 la 38 800 000 de ruble. Nici chiar dauna de 4 000 000 de ruble suferită la creditele acordate industriei n-a constituit nici cea mai mică greutate pentru vistierie. Pe muncitori însă, care au adus pe altarul „succeselor industriale" nu conţinutul pungii lor, ci viaţa lor şi viaţa milioanelor de oameni care trăiesc din cîştigul lor, — pe muncitori statul i-a ajutat trimiţîndu-i cu miile, „pe gratis" la urmă, din oraşele industriale în satele înfometate!

Witte evită cu totul cuvîntul „foamete", dînd asigurări în raportul său că „consecinţele grele ale recoltei proaste . . . vor fi atenuate prin acordarea unui generos ajutor celor care se află în nevoie". Acest generos ajutor este, după cum spune el, de **20 000 000** de ruble, în timp ce valoarea deficitului de recoltă de grîne se evaluează la **250 000 000** de ruble (socotind la un preţ foarte scăzut, 50 de copeici pudul, făcînd în schimb comparaţie cu anii recoltelor bune). Nu-i aşa că într-adevăr este „generos"? Chiar dacă am presupune că numai o jumătate din acest deficit de recoltă a lovit ţărănimea săracă, şi tot va reieşi că noi n-am ştiut să apreciem îndeajuns zgîrcenia guvernului rus atunci cînd am scris (în legătură cu circulara lui Sipeaghin, vezi nr. 9 al „Iskrei") * că guvernul reduce ajutorul *de cinci ori*. Ţarul Rusiei se arată generos nu atunci cînd e vorba să-l ajute pe

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 277—285. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

țăran, ci cînd e vorba să ia măsuri polițienești împotriva acelora care au vrut într-adevăr să-i ajute pe înfometați. Generos este și atunci cînd e vorba să zvîrle cu milioanele pentru a înșfăca o bucată cît mai grasă de la China. În doi ani — comunică Witte — pentru războiul chinez s-au cheltuit, din fondul alocat cheltuielilor extraordinare, **80 000 000** *de ruble* și, *„în plus*, sume foarte importante au fost cheltuite *din bugetul ordinar*". Deci, în total, probabil, pînă la *o sută de milioane de ruble*, dacă nu mai mult! Muncitorul șomer și țăranul înfometat se pot consola cu gîndul că în schimb Manciuria va fi cu siguranță a noastră...

Din pricina lipsei de spațiu sîntem nevoiți să ne referim numai pe scurt la celelalte părți ale raportului. Witte se apără și împotriva învinuirii că guvernul este zgîrcit cu sumele cheltuite pentru instrucțiunea publică: la cele 36 000 000 de ruble din bugetul acestui minister el adaugă cheltuielile făcute pentru învățămînt în cadrul tuturor celorlalte departamente și „umflă" cifra pînă la 75 000 000 de ruble. Dar chiar și această cifră (de o exactitate îndoielnică) este o cifră cu totul mizeră pentru întreaga Rusie și nu reprezintă nici 5% din întregul buget. — Faptul că „bugetul nostru de stat este bazat cu precădere pe sistemul impunerii indirecte", Witte îl consideră o superioritate, repetînd răsuflatele argumente burgheze cu privire la posibilitatea „de a face ca consumul obiectelor impuse să fie proporțional cu gradul de bunăstare". În realitate însă, după cum se știe, impozitele indirecte, grevînd obiectele pe care le consumă masele, sînt cît se poate de nedrepte. Tot greul lor apasă pe umerii sărăcimii, creînd un privilegiu pentru cei bogați. Cu cît omul este mai sărac, cu atît partea din venitul său pe care o dă statului sub forma de impozite indirecte este mai mare. Masa celor neavuți și săraci reprezintă $^{9}/_{10}$ din întreaga populație, consumă $^{9}/_{10}$ din totalul produselor impuse și plătește $^{9}/_{10}$ din întreaga sumă a impozitelor indirecte, în timp ce din întregul venit național ea capătă vreo două-trei zecimi.

În încheiere — un „amănunt" interesant. La care capitol au crescut cel mai mult cheltuielile între 1901 și 1902? Suma totală a cheltuielilor a crescut de la 1 788 000 000 de ruble la 1 946 000 000 de ruble, adică mai puțin decît cu o

www.dacoromanica.ro

zecime. Or, la *două* capitole cheltuielile au crescut *aproape cu un sfert*: „pentru întreținerea persoanelor familiei imperiale" — de la 9 800 000 de ruble la 12 800 000 de ruble și . . . „pentru întreținerea corpului special de jandarmi" — de la 3 960 000 de ruble la 4 940 000 de ruble. Iată răspunsul la întrebarea: care sînt cele mai imperioase dintre „nevoile poporului rus"? Și ce „unitate" mișcătoare între țar și jandarmi!

„Iskra" nr. 15 din 15 ianuarie 1902

Se tipărește după textul apărut în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

AGITAȚIA POLITICĂ ȘI „PUNCTUL DE VEDERE DE CLASĂ"

Să începem cu un exemplu.

Cititorii își amintesc, probabil, cîtă zarvă a stîrnit referatul cu privire la necesitatea de a se recunoaște prin lege *libertatea de conștiință* ținut de mareșalul nobilimii din gubernia Orel, M. A. Stahovici, la congresul misionarilor. Presa conservatoare, în cap cu „Moskovskie Vedomosti" [118], tună și fulgeră împotriva d-lui Stahovici, neștiind cu ce cuvinte să-l mai ocărască și mai mai că acuză de înaltă trădare pe toți nobilii din gubernia Orel pentru faptul că l-au ales din nou pe d-l Stahovici ca mareșal al lor. Or, această alegere este, într-adevăr, un fenomen instructiv, care capătă într-o oarecare măsură caracterul unei demonstrații a nobilimii împotriva samavolniciei și nelegiuirilor polițienești.

Stahovici — ne încredințează ziarul „Moskovskie Vedomosti" — „nu este atît mareșal al nobilimii, cît Mișa Stahovici, un chefliu, sufletul societății, un flecar..." (1901, nr. 348). Cu atît mai rău pentru voi, domnilor apărători ai bîtei. Dacă pînă și moșierii-cheflii au început să vorbească despre libertatea de conștiință, înseamnă că într-adevăr mîrșăviile la care se dedau popii noștri și poliția noastră sînt fără număr. — ... „Ce o interesează pe ușuratica noastră gloată «intelectuală», din rîndurile căreia se nasc oameni de teapa d-lor Stahovici, oameni pe care ea îi aplaudă, lucrurile noastre sfinte, credința noastră pravoslavnică și legăturile sacre care ne unește cu ea?" ... Repet: cu atît mai rău pentru voi, domnilor apărători ai absolutismului, ai credinței pravoslavnice, ai națiunii. Bune trebuie să mai fie rînduielile absolutismului nostru polițist dacă pînă și religia

www.dacoromanica.ro

a îmbibat-o pînă într-atît cu spirit de pușcărie, încît „Stahovicii" (care n-au nici un fel de convingeri ferme în problemele religioase, ci sînt interesați, după cum vom vedea mai departe, în trăinicia religiei) sînt pătrunși de o totală indiferență (dacă nu ură) față de această faimoasă sfîntă credință „a poporului"! — . . . „Despre credința noastră ei spun că este o rătăcire!! Își bat joc de noi pentru că datorită acestei « rătăciri» ne temem de păcat și fugim de el, ne îndeplinim fără murmur obligațiile, oricît de grele ar fi ele, pentru că găsim în noi tăria și curajul de a suporta durerea și lipsurile și nu ne înfumurăm cînd avem succese și cînd sîntem fericiți". . . Ăsta este miezul! De aceea le este scumpă sfînta credință pravoslavnică; pentru că îi învață pe oameni să suporte „fără murmur" durerea! Într-adevăr, cît de convenabilă este această sfîntă credință pentru clasele dominante! Cînd o societate este orînduită astfel încît o minoritate infimă huzurește în bogății și se bucură de putere, iar masa îndură mereu „lipsuri" și are de îndeplinit „obligații grele", simpatia exploatatorilor pentru religie, care învață pe oameni să suporte „fără murmur" iadul pe pămînt cu gîndul la raiul care se află, chipurile, în ceruri, este cît se poate de firească. Întrecîndu-se în zelul său, ziarul „Moskovskie Vedomosti" lasă să-l ia gura pe dinainte. Și în așa măsură l-a luat gura pe dinainte, încît, *fără să-și dea seama, a spus adevărul.* Ascultați mai departe: . . . „Ei nici nu bănuiesc că, datorită aceleiași « rătăciri», ei, d-nii Stahovici, mănîncă bine, dorm liniștit și duc o viață veselă".

Sfîntul adevăr! Chiar așa, chiar datorită imensei răspîndiri în masele populare a „rătăcirilor" religioase „dorm liniștit" și Stahovicii, și Oblomovii, și toți capitaliștii noștri, care trăiesc de pe urma muncii acestor mase, și însuși ziarul „Moskovskie Vedomosti". Și cu cît se va răspîndi mai mult cultura în rîndurile poporului, cu cît prejudecățile religioase vor fi în mai mare măsură înlăturate de conștiința socialistă, cu atît mai aproape va fi ziua victoriei proletariatului, care va izbăvi toate clasele asuprite de înrobirea în care trăiesc în societatea contemporană.

Dar „Moskovskie Vedomosti", pe care l-a luat gura pe dinainte cînd a vorbit despre un punct, încearcă să scape prea ușor de o altă problemă interesantă. Ziarul face vădit o

www.dacoromanica.ro

greşeală cînd crede că Stahovicii „nu bănuiesc" importanţa arătată a religiei şi cer reforme liberale dintr-o simplă „uşurinţă". O asemenea explicaţie a unui curent politic ostil este de o navitate într-adevăr puerilă! Iar faptul că în cazul de faţă d-l Stahovici nu este altceva decît un purtător de cuvînt al unui întreg curent liberal, — lucrul acesta l-a dovedit cel mai bine chiar ziarul „Moskovskie Vedomosti": altfel de ce era nevoie să pornească o întreagă campanie împotriva unui singur referat? de ce era nevoie să vorbească nu despre Stahovici, ci despre toţi Stahovicii, despre „gloata intelectuală"?

Această greşeală a ziarului „Moskovskie Vedomosti" este, desigur, o greşeală interesată. Despre ziarul „Moskovskie Vedomosti", desigur, se poate mai curînd spune că nu vrea decît că nu se pricepe să aplice punctul de vedere de clasă la analiza liberalismului care îi este odios. Despre faptul că nu vrea nici nu mai e nevoie să vorbim. Dar faptul că nu se pricepe prezintă pentru noi un mare interes general, deoarece de acest păcat suferă foarte mulţi revoluţionari şi socialişti. Suferă de acest păcat şi autorii scrisorii apărute în nr. 12 al „Iskrei", care ne învinuiesc că am abandonat „punctul de vedere de clasă", căutînd să urmărim în ziarul nostru toate manifestările de nemulţumire şi de protest ale liberalilor; — şi autorii culegerii „Lupta proletară", şi ai unor broşuri din „Biblioteca social-democrată" [119], care îşi închipuie că absolutismul nostru este dominaţia absolută a burgheziei; — şi Martînovii, care ne îndeamnă să trecem de la campania de demascări sub toate aspectele (adică de la cea mai largă agitaţie politică) împotriva absolutismului la lupta cu precădere pentru reforme economice (să dăm „ceva pozitiv" clasei muncitoare, să formulăm în numele ei „revendicări concrete" de măsuri legislative şi administrative, „care să promită anumite rezultate palpabile"); — şi Nadejdinii, care se întreabă nedumeriţi în legătură cu corespondenţele noastre despre conflictele cu statisticienii: „doamne, dumnezeule, nu este oare acesta un organ pentru zemţi?" [120].

Toţi aceşti socialişti uită că interesele absolutismului coincid numai în anumite împrejurări şi numai cu anumite interese ale claselor avute şi, în plus, adeseori nu cu interesele tuturor acestor clase în general, ci cu interesele diferitelor

www.dacoromanica.ro

pături ale acestora. Interesele celorlalte pături ale burgheziei, precum și interesele înțelese mai larg ale *întregii* burghezii, ale întregii dezvoltări a capitalismului în general, generează în mod necesar o opoziție liberală față de absolutism. Dacă, de pildă, pe de o parte, absolutismul garantează burgheziei posibilitatea de a folosi formele cele mai brutale de exploatare, pe de altă parte el pune mii de piedici în calea unei largi dezvoltări a forțelor de producție și a răspîndirii culturii, stîrnind prin aceasta împotriva sa nu numai mica burghezie, ci uneori și marea burghezie; dacă absolutismul garantează (?) burgheziei ocrotire împotriva socialismului, pe de altă parte această ocrotire, în condițiile lipsei de drepturi a populației, se transformă în mod necesar într-o samavolnicie polițienească, care revoltă absolut pe toată lumea. Care este rezultatul acestor tendințe opuse, care este raportul dintre starea de spirit sau orientarea conservatoare și cea liberală din rîndurile burgheziei în momentul de față, — aceasta nu se poate deduce din cîteva teze generale; aceasta depinde de toate particularitățile situației social-politice în momentul dat. Pentru a stabili acest lucru trebuie să cunoști această situație în toate amănuntele ei, trebuie să urmărești cu atenție toate ciocnirile de orice fel dintre guvern și oricare pătură socială, indiferent care ar fi ea. Tocmai în virtutea „punctului de vedere de clasă“ unui social-democrat *nu îi este permis* să rămînă nepăsător față de nemulțumirea și protestele „Stahovicilor“.

Or, socialiștii despre care am vorbit, atît prin raționamentele lor cît și prin activitatea lor, dau dovadă de nepăsare față de liberalism, vădind prin aceasta că nu înțeleg tezele fundamentale ale „Manifestului Comunist“, această „evanghelie“ a social-democrației internaționale. Gîndiți-vă, bunăoară, la pasajul în care se spune că însăși burghezia oferă material pentru educarea politică a proletariatului prin lupta ei pentru putere, prin ciocnirea dintre diferite pături și grupuri din cadrul ei etc. [121] Numai în țările libere din punct de vedere politic, proletariatul ajunge să capete de la sine acest material (și aceasta numai în parte). În Rusia înrobită însă, noi, social-democrații, trebuie să muncim activ pentru a furniza clasei muncitoare acest „material“, cu alte cuvinte trebuie *să luăm asupra noastră* sarcina unei

www.dacoromanica.ro

agitații politice multilaterale, a unei campanii naționale de demascare a absolutismului. Și această sarcină este deosebit de imperioasă în perioadele de frămîntări politice. Nu trebuie să uităm că într-un an de înviorare politică proletariatul poate să învețe, în sensul educației revoluționare, mai multe decît în cîțiva ani de acalmie. Iată de ce tendința socialiștilor despre care am vorbit *de a îngusta*, conștient sau inconștient, amploarea și conținutul agitației politice este deosebit de dăunătoare.

Mai departe, amintiți-vă cuvintele cu privire la sprijinirea de către comuniști a *oricărei* mișcări revoluționare împotriva regimului existent. Acestor cuvinte li se dă adeseori un sens prea îngust și nu sînt extinse la sprijinirea opoziției liberale. Dar nu trebuie să uităm că sînt epoci în care orice ciocnire cu guvernul în jurul unor interese sociale progresiste, oricît de mică ar fi această ciocnire ca atare, în anumite condiții *(iar sprijinul nostru constituie una dintre aceste condiții)* poate să se transforme într-un incendiu general. Este de ajuns să reamintim cum s-a transformat în Rusia într-o mare mișcare socială ciocnirea dintre studenți și guvern în jurul revendicărilor studențești, sau în Franța ciocnirea dintre toate elementele progresiste și clica militaristă în jurul unui proces în care s-a dat o sentință bazată pe falsuri [122]. Iată de ce este de datoria noastră directă să lămurim proletariatul, să lărgim și, prin participarea activă a muncitorilor, să sprijinim orice protest liberal și democratic, indiferent dacă va rezulta dintr-o ciocnire între zemți și ministerul afacerilor interne, sau între nobili și departamentul pravoslaviei polițiste, sau între statisticieni și pompaduri [123], între țărani și „zemski", între sectanți și ureadnici etc. etc. Cine strîmbă disprețuitor din nas, invocînd caracterul mizer al unora dintre aceste ciocniri sau „zădărnicia" încercărilor de a le transforma într-un incendiu general, acela nu înțelege că o agitație politică multilaterală este tocmai focarul în care se întîlnesc interesele vitale ale educației politice a proletariatului cu interesele vitale ale întregii dezvoltări sociale și ale întregului popor în sensul tuturor elementelor sale democratice. Este o datorie directă a noastră să ne amestecăm în orice problemă liberală, să ne stabilim atitudinea noastră proprie, social-democrată, față de ea, să luăm măsuri ca proletariatul

www.dacoromanica.ro

să participe activ la rezolvarea acestei probleme și să impună rezolvarea ei în sensul dorit de el. Cine se ferește de acest amestec (indiferent care ar fi intențiile lui) capitulează în fața liberalismului, dîndu-i pe mînă opera de educare politică a muncitorilor, cedînd hegemonia luptei politice unor elemente care, în ultimă instanță, sînt conducătorii democrației burgheze.

Caracterul de clasă al mișcării social-democrate trebuie să-și găsească expresia nu în îngustarea sarcinilor noastre pînă la nevoile directe și imediate ale unei mișcări „pur muncitorești“, ci în conducerea tuturor aspectelor și a tuturor manifestărilor marii lupte de eliberare a proletariatului, singura clasă cu adevărat revoluționară a societății contemporane. Social-democrația trebuie să extindă întotdeauna și neîncetat influența mișcării muncitorești asupra tuturor sferelor vieții sociale și politice a societății contemporane. Ea trebuie să conducă nu numai lupta economică a muncitorilor, dar și lupta politică a proletariatului, ea nu trebuie să piardă nici un moment din vedere țelul nostru final, trebuie să propage întotdeauna, să ferească de denaturări și să dezvolte mai departe ideologia proletară — teoria socialismului științific, adică marxismul. Trebuie să luptăm neîncetat împotriva oricărei ideologii burgheze, oricît ar fi de strălucitoare și oricît ar fi la modă haina pe care ar îmbrăca-o. Socialiștii despre care am vorbit se abat, de asemenea, de la punctul de vedere „de clasă“ și pentru că sînt indiferenți și în măsura în care sînt indiferenți față de sarcina luptei împotriva „criticii marxismului“. Numai niște orbi pot să nu vadă că această „critică“ a prins cel mai repede rădăcini în Rusia și a fost îmbrățișată în modul cel mai solemn de publicistica liberală rusă tocmai pentru că este unul dintre elementele democrației burgheze (astăzi devenite conștient burgheze), care în Rusia se află în proces de formare.

În ceea ce privește lupta politică în special, tocmai „punctul de vedere de clasă“ este acela care cere ca proletariatul *să împingă* înainte orice mișcare democratică. Din punctul de vedere al revendicărilor ei politice, democrația muncitorească nu se deosebește principial de democrația burgheză, ci numai prin gradul acestor revendicări. În lupta pentru eliberarea economică, pentru revoluția socialistă, proletariatul se

www.dacoromanica.ro

situează pe o bază diferită din punct de vedere principial şi este singur (micul producător îi va veni în ajutor numai în măsura în care trece sau se pregăteşte să treacă în rîndurile proletariatului). În lupta pentru eliberarea politică însă avem mulţi aliaţi, faţă de care nu ne este îngăduit să avem o atitudine de indiferenţă. Dar, în timp ce aliaţii noştri din rîndurile democraţiei burgheze, luptînd pentru reforme liberale, vor privi întotdeauna înapoi, căutînd să aranjeze lucrurile în aşa fel încît să poată continua „să mănînce bine, să doarmă liniştit şi să ducă o viaţă veselă" pe socoteala altora, — proletariatul va merge înainte, fără a arunca nici o privire înapoi, pînă la capăt. Cînd anumiţi domni R.N.S. (autorul prefeţei la memoriul lui Witte) [124] se vor tîrgui cu guvernul pentru drepturile unor zemstve învestite cu putere sau pentru constituţie, noi vom lupta pentru o republică democratică. Să nu uităm numai că, pentru a împinge pe cineva, trebuie întotdeauna să ţii mîna pe umărul lui. Partidul proletariatului trebuie să ştie să prindă pe orice liberal tocmai în momentul cînd e gata să înainteze cu un centimetru, şi să-l facă să înainteze cu un metru. Iar dacă acesta se va încăpăţîna, vom merge înainte fără el şi peste el.

„Iskra" nr. 16 din 1 februarie 1902

Se tipăreşte după textul apărut în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNS „UNUI CITITOR"

Am primit următoarea scrisoare adresată redacției:

„Referindu-se la problema agitației (dacă nu mă înșel, în nr. 13), «Iskra» se pronunță împotriva literaturii volante de agitație (mici broșuri de două-trei foi) pe teme politice. După părerea redacției, această literatură este înlocuită cu succes de ziare. Ziarele sînt, desigur, un lucru bun. Asta nu contestă nimeni. Dar pot ele oare înlocui foile volante, care sînt în mod special destinate să fie difuzate pe scară largă în mase? La redacție s-a mai primit o scrisoare din Rusia în care un grup de muncitori-agitatori își spun părerea în această problemă. Răspunsul «Iskrei» la această scrisoare vădește o neînțelegere evidentă. Problema agitației este acum tot atît de importantă ca și problema demonstrațiilor. De aceea ar fi de dorit ca redacția să pună din nou această problemă și, de data aceasta, să-i dea mai multă atenție.

Un cititor".

Celui care își va da osteneala să recitească cu atenție, o dată cu această scrisoare, și răspunsul nostru către „Muncitorii din sud", apărut în nr. 13 al „Iskrei" *, îi va fi ușor să se convingă că autorul scrisorii este acela care a vădit o neînțelegere evidentă. Nici vorbă n-a fost ca „Iskra" să se pronunțe „împotriva literaturii volante de agitație"; nimănui nu i-a trecut prin gînd să „înlocuiască" prin ziar „foile volante". Autorului i-a scăpat faptul că foile volante nu sînt altceva decît proclamații. În privința faptului că un asemenea gen de literatură ca proclamațiile *nu poate fi înlocuit prin nimic* și că întotdeauna va fi *absolut necesar*, — atît „Muncitorii din sud" cît și „Iskra" au fost întru totul de acord. Dar

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 373 — 374. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

ei au fost de acord şi că acest gen de literatură *nu este suficient*. Dacă vorbim despre necesitatea locuinţelor confortabile pentru muncitori, fiind de acord că ei n-au hrană bună în cantitate suficientă, aceasta, de bună seamă, nu înseamnă că sîntem „împotriva" hranei bune. Se pune deci întrebarea care este forma mai înaltă de literatură *de agitaţie?* Punînd această întrebare, „Muncitorii din sud" *n-au pomenit nici un cuvînt* despre ziar. Această trecere sub tăcere putea, desigur, să fie în funcţie de condiţiile locale, şi, fără a ne gîndi cîtuşi de puţin „să combatem" pe corespondenţii noştri, noi nu puteam, firește, să nu le amintim că şi proletariatul trebuie să înfiinţeze un ziar al său, aşa cum au şi făcut alte clase ale populaţiei; — că nu este de ajuns să se ducă o muncă fărîmiţată, ci este nevoie de o muncă regulată, activă şi comună a tuturor elementelor locale pentru editarea unui organ revoluţionar.

În ceea ce priveşte însă „broşurile de 3—4 pagini", *noi nu ne-am pronunţat nicidecum* „împotriva" lor, ci am pus numai la îndoială caracterul practic al planului de a face din ele o literatură *regulată*, care să fie răspîndită „simultan în întreaga Rusie". Întrucît nu au mai mult de 3—4 pagini, ele vor fi, în fond, tot nişte proclamaţii. Avem în toate colţurile Rusiei multe proclamaţii — şi studenţeşti, şi muncitoreşti — foarte bune, care nu sînt cîtuşi de puţin voluminoase şi echivalează chiar cu 6—8 pagini format mic. Or, o broşură cu adevărat de *popularizare*, în stare *să lămurească* chiar şi unui muncitor cu totul nepregătit fie şi numai o singură problemă oarecare, va fi, probabil, de un volum mai mare şi nu va fi nici posibil şi nici necesar (avînd în vedere că nu are o importanţă vremelnică) să fie răspîndită „simultan în întreaga Rusie". Admiţînd fără nici o rezervă absolut toate formele de literatură politică, vechi şi noi, cu singura condiţie să fie într-adevăr o bună literatură politică, în ce ne priveşte, sfatul nostru ar fi să se lucreze nu la născocirea unui tip intermediar între foile volante şi broşurile de popularizare, ci la un organ revoluţionar care să merite *în fapt* numele de periodic (adică să apară nu o dată pe lună, ci cel puţin de 2—4 ori pe lună) şi pe *întreaga* Rusie.

„Iskra" nr. 16 din 1 februarie 1902 *Se tipăreşte după textul apărut în ziarul „Iskra"*

www.dacoromanica.ro

SEMNELE FALIMENTULUI

Nu a trecut decît un an de cînd glonțul lui Karpovici doborînd pe Bogolepov, a curățat terenul pentru „noul curs" în domeniul politicii universitare a guvernului. În decursul acestui an, noi am constatat în mod consecvent creșterea neobișnuită a indignării societății, tonul neobișnuit de blînd al discursurilor guvernanților noștri, faptul prea obișnuit, din păcate, că societatea, inclusiv o anumită parte a studențimii, s-a lăsat dusă de aceste noi discursuri și, în sfîrșit, în urma îndeplinirii promisiunilor pompoase ale lui Vannovski, o nouă explozie de proteste ale studenților. Pentru cei care primăvara trecută așteptau o „nouă eră" și credeau în mod serios că feldwebelul țarist va realiza, fie și într-o doză mică, speranțele studenților și ale societății, — într-un cuvînt, pentru liberalii ruși trebuie să fie acum limpede cît de mult s-au înșelat acordînd încă o dată credit guvernului, cît de puțin îndreptățiți au fost să înceteze în primăvară mișcarea în folosul reformei, mișcare care începuse să ia forme impunătoare, și să se lase vrăjiți de cîntecele amăgitoare ale sirenelor guvernamentale. După ce a fost călcată promisiunea de a reprimi în universități pe toți cei care au avut de suferit anul trecut, după ce printr-o serie de noi măsuri reacționare a fost aruncată o provocare tuturor acelora care cereau o reformă reală a sistemului de învățămînt, după o serie de noi răfuieli brutale cu demonstranții, care au cerut falitului fraudulos să-și îndeplinească obligațiile asumate față de ei, — după toate acestea guvernul „grijii părintești" publică un „regulament provizoriu" cu privire la organizațiile studențești [125], plăsmuit cu scopul „împăciuirii", dar . . .

www.dacoromanica.ro

în locul „împăciuirii" li se înfăţişează tabloul incendiului general al „dezordinilor" care a cuprins din nou toate instituţiile de învăţămînt.

Noi, revoluţionarii, n-am crezut nici o clipă în seriozitatea reformelor promise de Vannovski. Noi n-am încetat să spunem liberalilor că circularele „părintescului" general şi rescriptele lui Nicolaie Obmanov * [126] nu constituie decît o nouă manifestare a aceleiaşi politici liberale în care absolutismul a devenit foarte iscusit în urma celor 40 de ani de luptă împotriva „duşmanului dinăuntru", adică împotriva tuturor elementelor progresiste din Rusia. Noi am pus în gardă pe liberali împotriva „visurilor absurde" pe aripile cărora au început să se lase duşi după primele măsuri luate de guvern în spiritul „noului curs", noi am demascat întregul caracter vădit mincinos al promisiunilor guvernamentale şi am spus societăţii: dacă adversarul tău s-a zăpăcit la primul atac serios, nu pregeta să-i dai noi lovituri, dublîndu-le forţa şi frecvenţa... Revoluţionarii au prezis această caricatură de drept de organizare, care este acordată astăzi studenţilor sub formă de „regulament provizoriu", chiar de la începutul discuţiilor cu privire la acest nou dar al guvernului. Noi am ştiut la ce putem şi la ce trebuie să ne aşteptăm din partea absolutismului şi a zadarnicelor lui eforturi reformatoare. Noi am ştiut că Vannovski nu „va împăciui" pe nimeni şi nimic, că el nu va realiza nici un fel de speranţe progresiste şi că în mod inevitabil „dezordinile" vor reîncepe într-o formă sau alta.

Anul a trecut, şi societatea ** se află la acelaşi punct mort. Instituţiile superioare de învăţămînt, care e normal să existe într-un stat bine organizat, au refuzat din nou să funcţioneze. Din nou zeci de mii de tineri au fost scoşi de pe făgaşul obişnuit şi din nou se pune în faţa societăţii aceeaşi problemă: „ce va fi mai departe?"

Marea majoritate a studenţilor refuză să accepte „regulamentul provizoriu" şi organizaţiile autorizate prin acesta.

* Obmanov — mincinosul; joc de cuvinte: în loc de Nicolaie Romanov — Nicolaie Obmanov. — *Nota trad.*

** Aici, ca şi în numeroase alte locuri din acest volum, Lenin foloseşte cuvîntul societate nu în sensul obişnuit, ci într-un sens mai restrîns, înţelegînd prin acest termen pătura politiceşte activă din rîndurile claselor dominante (burghezia liberală, intelectuali, funcţionari din aparatul de stat etc.). — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Profesorii își exprimă mult mai limpede decît de obicei nemulțumirea vădită față de acest dar al guvernului. Și, într-adevăr, nu e nevoie să fii revoluționar, nu e nevoie să fii radical pentru a-ți da seama că o astfel de, scuzați, „reformă" nu numai că nu dă studenților nimic care să semene a libertate, dar nici nu e de loc indicată din punctul de vedere al introducerii în viața universitară a unei cît de mici liniștiri. Oare nu reiese limpede, de la prima privire aruncată asupra acestui „regulament provizoriu", că el creează dinainte o serie întreagă de prilejuri de ciocniri între studenți și autorități? Oare nu e evident că aplicarea acestui regulament prezintă primejdia ca fiecare întrunire convocată *legal* în cel mai pașnic scop să devină un punct de plecare pentru noi „dezordini"? Încape oare vreo îndoială, de pildă, că, prin faptul că prezidează întrunirile, inspecția, cu ale ei funcții polițienești, va irita în permanență pe unii, va provoca protestul altora, va speria și va reduce la tăcere pe alții? Și nu este oare limpede că studențimea rusă nu va răbda ca la aceste întruniri conținutul discuțiilor să fie determinat în mod grosolan „așa cum vor socoti de cuviință" autoritățile?

Or, „dreptul" la întruniri și la organizații dăruit de guvern în forma absurdă în care a fost conceput în „regulamentul provizoriu" este *maximum* din ceea ce absolutismul, rămînînd absolutism, poate da studenților. Fiecare pas mai departe în această direcție ar însemna o încălcare, egală cu sinuciderea, a echilibrului care stă la baza relațiilor dintre putere și „supuși". Sau să se mulțumească cu acest maximum posibil pentru guvern sau să intensifice caracterul *politic, revoluționar* al protestului lor — aceasta este dilema pe care trebuie s-o rezolve studenții. Și majoritatea lor optează pentru a doua soluție. În chemările și în rezoluțiile studențești, nota revoluționară răsună mai categoric decît oricînd. Politica de alternare a represiunilor bestiale cu sărutări de Iuda își face efectul și revoluționează masa studențească.

Da, așa sau altfel, studenții au rezolvat problema care le stătea în față și au declarat că sînt gata să pună din nou mîna pe armele zvîrlite (sub influența cîntecelor de sirenă). Dar ce are de gînd să facă societatea, care s-a lăsat, pe semne, adormită de aceste cîntece trădătoare? De ce continuă ea

www.dacoromanica.ro

să tacă şi „să simpatizeze în tăcere"? De ce nu se aude nimic despre protestele *ei*, despre sprijinul activ acordat de *ea* frămîntărilor care reîncep? Să fie ea oare hotărîtă să aştepte „liniştită" desfăşurarea inevitabilelor evenimente tragice de care a fost însoţită pînă acum orice mişcare studenţească? Se gîndeşte ea oare să se limiteze la jalnicul rol de socotitor al jertfelor luptei şi de spectator pasiv al acestui tablou zguduitor? De ce nu se aude glasul „părinţilor" acum, cînd „copiii" au declarat fără echivoc că sînt gata să aducă noi jertfe pe altarul libertăţii ruse? De ce societatea noastră nu sprijină pe studenţi cel puţin aşa cum i-au sprijinit muncitorii? Doar nu fiii şi fraţii lor, ai proletarilor, învaţă în institutele superioare de învăţămînt; or, şi muncitorii din Kiev, şi cei din Harkov, şi cei din Ekaterinoslav şi-au manifestat făţiş simpatia lor faţă de protestatari, fără a ţine seama de seria de „măsuri preventive" luate de autorităţile poliţieneşti şi în pofida ameninţării acestora de a folosi împotriva demonstranţilor forţa armată. Oare această manifestare a idealismului revoluţionar al proletariatului rus nu va influenţa asupra atitudinii societăţii, pentru care soarta studenţilor prezintă un interes vital şi nemijlocit, şi nu o va determina să protesteze energic?

„Dezordinile" studenţeşti din acest an încep sub auspicii destul de bune. Simpatia „gloatei", a „străzii" le este asigurată. Ar fi o greşeală de neiertat din partea cercurilor liberale dacă nu ar depune toate eforturile pentru ca prin sprijinul acordat *la timp* studenţilor să demoralizeze definitiv guvernul şi să-i smulgă concesii reale.

Viitorul apropiat va arăta în ce măsură cercurile noastre liberale sînt capabile de acest rol. Rezultatele mişcării studenţeşti actuale depind în mare măsură de rezolvarea acestei probleme. Dar, oricare ar fi aceste rezultate, un lucru este sigur: reînceperea dezordinilor studenţeşti generale după o perioadă atît de scurtă de acalmie este un semn al falimentului politic al orînduirii actuale. De trei ani viaţa universitară nu poate intra în normal, cursurile se ţin cu întreruperi, una dintre roţile mecanismului de stat încetează să funcţioneze şi, învîrtindu-se neputincios cîtva timp, se opreşte din nou pentru o perioadă îndelungată. Şi acum nu încape nici o îndoială că în cadrul actualului regim politic nu există

www.dacoromanica.ro

mijloace pentru vindecarea radicală a acestei boli. Răposatul Bogolepov a încercat să salveze patria printr-un remediu „eroic", luat din arsenalul medicinei nicolaeviste, antediluviene. Se ştie care este rezultatul folosirii acestui remediu. Este evident că în *această* direcţie nu se poate merge mai departe. În prezent, politica de cochetare cu studenţii a suferit un eşec. Or, în afară de violenţă şi cochetare, o a treia cale nu există. Şi fiecare nouă manifestare a acestui faliment neîndoielnic al regimului actual va roade din ce în ce mai adînc bazele lui, făcînd ca guvernul să-şi piardă orice prestigiu în ochii cetăţenilor indiferenţi, mărind numărul persoanelor care îşi dau seama de necesitatea luptei împotriva lui.

Da, falimentul absolutismului este neîndoielnic şi absolutismul se grăbeşte să-l aducă la cunoştinţa întregii lumi. Oare nu este o declarare în stare de faliment introducerea „pazei întărite" în nu mai puţin de o treime a imperiului şi dezlănţuirea ofensivei concomitente a autorităţilor locale din toate colţurile Rusiei cu „dispoziţii obligatorii", care interzic sub ameninţarea unor pedepse mai drastice acţiuni care şi aşa nu sînt permise de legile ruseşti? Orice dispoziţii excepţionale care anulează acţiunea legilor generale se presupune că au, prin însăşi esenţa lor, o acţiune limitată în timp şi spaţiu. Se presupune că condiţii excepţionale cer aplicarea temporară în anumite localităţi a unor măsuri excepţionale pentru a restabili echilibrul zdruncinat, echilibru în condiţiile căruia este posibilă acţiunea nestingherită a legilor generale. Acesta este raţionamentul reprezentanţilor regimului actual. Dar iată că sînt 20 de ani şi mai bine de cînd a fost introdusă paza întărită. În cei 20 de ani de cînd este ea în vigoare în principalele centre ale imperiului nu s-a reuşit să se ajungă la „pacificarea" ţării, la restabilirea ordinii sociale. După 20 de ani de aplicare a acestui remediu foarte eficace se constată că boala „subversivităţii", pentru combaterea căreia a fost creat, s-a extins atît de mult şi a prins rădăcini atît de adînci, încît aplicarea lui trebuie să fie extinsă asupra tuturor oraşelor şi centrelor industriale cît de cît importante! Nu este oare aceasta o declarare în stare de faliment pe care o fac faliţii înşişi? Apărătorii convinşi ai actualei orînduiri (fără îndoială că asemenea apărători

www.dacoromanica.ro

există) trebuie să se gîndească cu groază la faptul că încetul cu încetul populația se obișnuiește cu acest remediu foarte eficace și devine insensibilă la injectarea unor noi doze.

În același timp, de data asta fără voia guvernului, iese la iveală falimentul politicii *economice* a acestuia. Economia de jaf a absolutismului se baza pe exploatarea monstruoasă a țărănimii. Această economie presupunea, ca pe o consecință inevitabilă, epoci de foamete, care se repetau periodic pentru țăranii dintr-o localitate sau alta. În aceste momente, statul-jefuitor încerca să pozeze în fața populației în rolul luminos de binefăcător grijuliu al poporului prădat de el. Începînd din 1891, foametea a atins proporții uriașe prin numărul victimelor, iar din 1897 perioadele de foamete au început să se succeadă aproape neîntrerupt. În 1892, Tolstoi spunea cu o ironie usturătoare că „parazitul se pregătește să hrănească planta din a cărei sevă se hrănește "[127]. Aceasta era, într-adevăr, o idee absurdă. Astăzi vremurile s-au schimbat, și, o dată cu transformarea foametei într-o stare normală la sate, despre parazitul nostru se poate spune nu atît că este preocupat de ideea utopică de a da de mîncare țărănimii prădate, cît că declară chiar această idee drept o crimă de stat. Scopul a fost atins: uriașa foamete de azi are loc în condițiile unei tăceri mormîntale, neobișnuite chiar la noi. Nu se aud gemetele țăranilor înfometați, nu există încercări de inițiativă obștească în lupta împotriva foametei, ziarele nu suflă nici un cuvînt cu privire la ceea ce se petrece la țară. Tăcere de invidiat, dar oare nu simt d-nii Sipeaghini că această liniște amintește în foarte mare măsură de liniștea dinaintea furtunii?

Orînduirea de stat care din cele mai vechi timpuri s-a bazat pe sprijinul pasiv al milioanelor de țărani i-a adus pe aceștia în situația ca an de an să nu fie în stare să se hrănească. Acest faliment *social* al monarhiei d-lor Obmanovi nu este mai puțin semnificativ decît falimentul ei *politic*.

Cînd va începe, așadar, lichidarea afacerilor falitului nostru fraudulos? Va reuși el oare mult timp să trăiască de pe o zi pe alta, peticindu-și găurile bugetului politic și financiar cu pielea de pe corpul viu al oganismului poporului? Durata mai mare sau mai mică a termenului pe care îl va da istoria falitului nostru va depinde de numeroși factori; dar unul

www.dacoromanica.ro

dintre cei mai importanți va fi gradul de activitate revoluționară de care vor da dovadă oamenii care și-au dat seama de falimentul complet al regimului actual. Descompunerea lui a ajuns foarte departe, ea a luat-o cu mult înaintea *mobilizării politice* a acelor elemente ale societății care sînt chemate să fie groparii lui. În modul cel mai sigur, cea care va realiza această mobilizare politică va fi social-democrația revoluționară, singura care va fi în stare să dea absolutismului lovitura de moarte. Noua încăierare dintre studenți și guvern ne dă tuturor posibilitatea și ne obligă să accelerăm această acțiune de mobilizare a tuturor forțelor sociale ostile absolutismului. În viața politică, cîteva luni de situație de război echivalează cu ani întregi de istorie. Iar vremurile pe care le trăim noi sînt, într-adevăr, vremuri de război.

„Iskra" nr. 17 din 15 februarie 1902

Se tipărește după textul apărut în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

DIN VIAŢA ECONOMICĂ A RUSIEI

Sub acest titlu general intenţionăm să publicăm periodic, pe măsură ce vom aduna material, articole şi note consacrate caracterizării din punct de vedere marxist a tuturor aspectelor vieţii economice şi dezvoltării economice a Rusiei. Acum, cînd „Iskra" a început să apară de două ori pe lună, lipsa unei astfel de rubrici se resimte îndeosebi. Totodată însă trebuie să atragem în mod foarte serios atenţia tuturor tovarăşilor şi celor care privesc cu simpatie publicaţiile noastre că, pentru ca această rubrică să apară (cît de cît regulat), este nevoie de un material deosebit de bogat, iar în această privinţă redacţia noastră se află în condiţii excepţional de nefavorabile. Un autor care scrie legal nici nu-şi poate imagina ce piedici elementare întîmpină uneori scriitorul „ilegal" în realizarea intenţiilor şi străduinţelor lui. Şi nu trebuie să uitaţi, domnilor, că noi nu putem să mergem la biblioteca publică imperială, unde ziaristul are la dispoziţia sa zeci şi sute de publicaţii de specialitate şi de ziare locale. Căci materialul pentru rubrica economică a unui „ziar" cît de cît decent, adică cît de cît viu, actual, care să prezinte interes atît pentru cititor cît şi pentru scriitor, — acest material îl găseşti risipit tocmai prin micile ziare locale şi prin publicaţiile de specialitate, care în cea mai mare parte fie că sînt inaccesibile din cauza preţului, fie că nu sînt puse de loc în comerţ (publicaţiile guvernamentale, ale zemstvelor, publicaţii medicale etc.). De aceea apariţia unei rubrici economice cît de cît acceptabile poate fi asigurată *numai* cu condiţia ca *toţi cititorii* ziarului ilegal să se comporte conform regulii: „cu un

www.dacoromanica.ro

petic de la fiecare, săracul își face cămașă". Și, lăsînd la o parte orice rușine, redacția „Iskrei" trebuie să recunoască că în această privință ea umblă aproape complet dezbrăcată. Sîntem încredințați că masa cititorilor noștri are posibilitatea să urmărească și urmărește într-adevăr „pentru sine" cele mai variate publicații de specialitate și locale. Numai atunci cînd *fiecare* cititor, de *fiecare dată* cînd întîlnește un material interesant, își va pune întrebarea: oare la redacția ziarului *nostru* există acest material? ce am făcut eu pentru a o pune la curent cu acest material? — numai atunci vom reuși ca toate fenomenele de seamă din viața economică a Rusiei să fie apreciate nu numai din punctul de vedere oficial, prin osanalele ridicate de cei de la „Novoe Vremea" [128] și de Witte, nu numai de dragul tînguielilor tradiționale liberale-narodnice, dar și din punctul de vedere al social-democrației revoluționare.

Ei, și acum, după aceste tînguieli neliberale, să trecem la chestiune.

I. CASELE DE ECONOMII

Casele de economii au devenit în ultimul timp unul dintre cele mai preferate pretexte pentru înălțarea de osanale. Doar că de acest pretext se folosesc nu numai cei care înalță osanale în stilul lui Witte, ci și cei care înalță osanale „critice". Alde David și Hertz, Cernov și Bulgakov, Prokopovici și Totomianț, — într-un cuvînt toți partizanii „criticii marxismului", devenită la modă (ca să nu mai vorbim de profesori serioși, cum sînt alde Kablukov și Karîșev), țipă pe diferite tonuri și voci: „acești ortodocși vorbesc despre concentrarea capitalului! — Dar chiar și numai casele de economii constituie o dovadă a descentralizării capitalului. Vorbesc despre creșterea mizeriei! În realitate însă se constată o creștere a micilor economii populare".

Să luăm datele oficiale cu privire la casele de economii din Rusia în 1899 [129], pe care ni le-a trimis un om binevoitor, și să le examinăm mai îndeaproape. În 1899, în Rusia erau în total 4 781 de case de stat pentru economii, număr în care intrau 3 718 case de la oficiile poștale-telegrafice și 84 de case ale fabricilor și uzinelor. În cinci ani (din 1895 pînă în 1899), numărul caselor a crescut cu 1 189, adică cu

www.dacoromanica.ro

o treime. Numărul depunătorilor a crescut în acelaşi timp de la 1 664 000 la 3 145 000, adică cu aproape un milion şi jumătate (cu 89%), suma depunerilor în bani a crescut de la 330 000 000 de ruble la 608 000 000 de ruble, adică cu 278 000 000 de ruble, sau cu 84%. Aşadar, după cum se vede, o creştere uriaşă a „economiilor populare"?

Dar iată că, totodată, sare în ochi următorul fapt. Din cele ce s-au scris despre casele de economii se ştie că, în deceniul al 9-lea şi începutul deceniului al 10-lea, suma depunerilor a crescut *cel mai rapid în anii de foamete*, 1891 şi 1892. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, ştim că în toată această perioadă în general, în deceniile al 9-lea şi al 10-lea luate la un loc, paralel cu creşterea „economiilor populare" a avut loc un proces uimitor de rapid şi de accentuat de sărăcire, de ruinare şi de înfometare a ţărănimii. Pentru a înţelege cum pot fi compatibile aceste fenomene contradictorii, trebuie să amintim că principala caracteristică a vieţii economice a Rusiei în perioada menţionată este *dezvoltarea economiei băneşti*. Cît despre creşterea depunerilor la casele de economii ca atare, acest lucru nu dovedeşte nicidecum creşterea economiilor „populare" în general, ci numai creşterea (uneori chiar numai concentrarea în instituţiile centrale) a „economiilor" *băneşti*. Pentru ţărănime, de pildă, în condiţiile trecerii de la economia naturală la cea bănească, este pe deplin posibil ca economiile băneşti *să crească*, întreaga sumă a economiilor „populare" *reducîndu-se*. Ţăranul de modă veche îşi ţinea economiile la ciorap, cînd avea economii băneşti, dar în cea mai mare parte aceste economii erau alcătuite din grîu, furaje, pînză, lemne şi alte obiecte „în natură". În prezent, ţăranul ruinat şi care continuă să se ruineze nu are economii nici în natură, nici în bani, iar o minoritate infimă de ţărani îmbogăţiţi acumulează economii băneşti, care încep să nimerească la casele de economii ale statului. Aşadar este cu totul explicabil de ce în acelaşi timp cu creşterea foametei cresc şi depunerile, fenomen care înseamnă nu ridicarea bunăstării poporului, ci înlăturarea vechiului ţăran, de sine stătător, de către noua burghezie sătească, adică de către ţăranii înstăriţi, care nu pot să-şi ducă gospodăria fără a angaja muncitori agricoli sau zileri.

www.dacoromanica.ro

O interesantă confirmare indirectă a celor spuse o constituie datele cu privire la repartizarea depunătorilor după ocupații. Aceste date se referă la posesorii a aproape 3 000 000 (2 942 000) de carnete, însumînd depuneri de 545 000 000 de ruble. Suma medie depusă este de 185 de ruble — după cum vedeți, această sumă arată limpede că precumpănitori sînt depunătorii care alcătuiesc o infimă minoritate a poporului rus, „norocoșii" cu avere moștenită sau dobîndită. Cei care depun sumele cele mai mari sînt *clericii:* 46 000 000 de ruble la 137 000 de carnete, adică cîte 333 de ruble de fiecare carnet. După cum se vede, grija de mîntuirea sufletelor turmei nu este o afacere chiar atît de nerentabilă . . . Apoi vin *proprietarii funciari:* 9 000 000 de ruble la 36 000 de carnete, adică cîte 268 de ruble de fiecare carnet; mai departe — *negustorii:* 59 000 000 de ruble la 268 000 de carnete, adică cîte 222 de ruble de fiecare carnet; apoi ofițerii — cîte 219 ruble de fiecare carnet; funcționarii civili — cîte 202 ruble. Numai pe al șaselea loc se află „agricultura și alte îndeletniciri de la sate": 640 000 de carnete, însumînd 126 000 000 de ruble, adică cîte 197 de ruble de fiecare carnet; apoi „servicii particulare" — cîte 196 de ruble; „diverse alte ocupații" — cîte 186 de ruble; meșteșugurile de la oraș — cîte 159 de ruble; „prestare de servicii" — cîte 143 de ruble; *munca în fabrici și în uzine* — cîte 136 de ruble, și pe ultimul loc „gradele militare inferioare" — cîte 86 de ruble.

Așadar, muncitorii din fabrici și uzine ocupă, în fond, *ultimul* loc în ceea ce privește mărimea economiilor (cu excepția soldaților, pe care-i întreține statul)! Chiar servitorii au în medie economii mai mari (143 de ruble de fiecare carnet, față de 136 de ruble) și numărul depunătorilor din rîndurile lor este mult mai mare. Anume: la servitori 333 000 de carnete, însumînd 48 000 000 de ruble, iar la muncitorii din fabrici și uzine 157 000 de carnete, însumînd 21 000 000 de ruble. Proletariatul, care creează toate bogățiile aristocrației noastre și ale magnaților noștri, este pus în condiții mai proaste decît servitorii acestora! Din numărul total al muncitorilor ruși din fabrici și uzine (nu mai puțin de 2 000 000 de oameni), numai aproximativ a *șasea* parte [130] are posibilitatea să facă depuneri la casele de economii,

www.dacoromanica.ro

şi încă depuneri cît se poate de neînsemnate, — şi aceasta cu toate că întregul venit al muncitorilor este exclusiv bănesc şi că adeseori ei sînt nevoiţi să-şi întreţină familia la ţară, ceea ce face ca depunerile lor, în cea mai mare parte, să nu fie cîtuşi de puţin „economii" în sensul propriu al cuvîntului, ci numai sume *puse deoparte* pînă cînd urmează să le expedieze acasă etc. Ca să nu mai vorbim de faptul că în rubrica „munca în fabrici şi uzine" au fost incluşi, probabil, funcţionari de birou, maiştri, supraveghetori, într-un cuvînt, oameni care nu sînt nicidecum muncitori propriu-zişi.

În ce priveşte ţărănimea — dacă considerăm că ea este inclusă mai cu seamă în rubrica „agricultura şi alte îndeletniciri de la sate" — reiese că mărimea medie a economiilor ei este, după cum vedem, mai mare chiar decît a celor încadraţi în servicii particulare, depăşind considerabil economiile medii ale „celor care au o ocupaţie la oraş" (adică, probabil, prăvăliaşi, meseriaşi, portari etc.). Evident, aceşti 640 000 de ţărani (la numărul total de aproximativ 10 000 000 de gospodării sau familii), avînd 126 000 000 de ruble la casele de economii, fac parte exclusiv din *burghezia ţărănească*. La aceştia şi, poate, şi la ţăranii care sînt foarte apropiaţi de aceştia se referă datele cu privire la progresul agriculturii, la răspîndirea maşinilor, la ridicarea nivelului cultivării pămîntului şi a nivelului de trai etc., — date pe care le folosesc alde d-nii Witte împotriva socialiştilor pentru a dovedi „creşterea bunăstării poporului", iar d-nii liberali (şi „critici") pentru a combate „dogma marxistă" cu privire la pieirea şi decăderea micii producţii în agricultură. Aceşti domni nu observă (sau se fac că nu observă) că decăderea micii producţii îşi găseşte expresia tocmai în faptul că din rîndurile micilor producători se desprinde un număr infim care se îmbogăţeşte pe seama ruinării maselor.

Şi mai interesante sînt datele cu privire la repartizarea numărului total de depunători după mărimea depunerilor lor. În cifre rotunde, această repartizare se prezintă astfel: din 3 000 000 de depunători, 1 000 000 au depuneri *pînă la 25 de ruble*. Ei au în total 7 000 000 de ruble (din 545 000 000 de ruble, adică în total 12 copeici din fiecare 10 ruble

www.dacoromanica.ro

ale sumei totale a depunerilor!). Mărimea medie a depunerilor lor este de *șapte ruble*. Prin urmare, depunătorii într-adevăr mici, care constituie *o treime* din numărul total, posedă numai $^1/_{83}$ parte din toate depunerile. Mai departe, depunătorii care au de la 25 pînă la 100 de ruble constituie a cincea parte din numărul total (600 000) și au în total 36 000 000 de ruble, în medie cîte 55 de ruble. Unind aceste două categorii, rezultă că *mai mult de jumătate* din numărul depunătorilor (1 600 000 din 3 000 000) au numai 42 000 000 de ruble din 545 000 000, adică $^1/_{12}$. Dintre ceilalți depunători, înstăriți, 1 000 000 au de la 100 pînă la 500 de ruble — în total ei au 209 000 000 de ruble, cîte 223 de ruble de depunător. 400 000 de depunători au fiecare peste 500 de ruble; în total ei au 293 000 000 de ruble, cîte 762 de ruble de fiecare depunător. Prin urmare, acești oameni, în mod evident bogați, care constituie *mai puțin* de $^1/_7$ din numărul total al depunătorilor, dețin *mai mult de jumătate* (54%) din întregul capital.

Așadar, *concentrarea capitalului* în societatea contemporană, starea de năpăstuire a maselor populației se manifestă deosebit de puternic chiar într-o instituție special adaptată pentru „fratele mai mic", pentru populația puțin înstărită, deoarece limita maximă a depunerilor a fost fixată prin lege la 1 000 de ruble. Și trebuie să relevăm că această concentrare a avuției, proprie oricărei societăți capitaliste, este și mai accentuată în țările înaintate, cu toată marea „democratizare" a caselor de economii de acolo. De pildă, în Franța, la 31 decembrie 1899 erau 10 500 000 de carnete la casele de economii, însumînd 4 337 000 000 de franci (francul valorează ceva mai puțin de 40 de copeici). În medie revin 412 franci de carnet, sau circa 160 de ruble, adică *mai puțin* decît depunerea medie în casele de economii din Rusia. Numărul micilor depunători în Franța e, de asemenea, relativ mai mare decît în Rusia: aproape o treime dintre depunători (3 000 000 și $^1/_3$) au depuneri care se ridică pînă la 20 de franci (8 ruble), în medie cîte 13 franci (5 ruble). În total, acești depunători au numai 35 000 000 de franci din suma totală de 4 337 000 000, adică $^1/_{125}$. Depunătorii care au pînă la 100 de franci alcătuiesc ceva mai mult de jumătate din numărul total (5 300 000) și au în

www.dacoromanica.ro

total 143 000 000 de franci, adică $^1/_{33}$ din suma totală a depunerilor. Dimpotrivă, depunătorii care au 1 000 de franci şi mai mult (400 de ruble şi mai mult), alcătuind *mai puţin de a cincea parte* (18,5%) din numărul total al depunătorilor, concentrază *peste două treimi* (68,7%) din suma totală a depunerilor, anume 2 979 000 000 de franci din 4 337 000 000.

În felul acesta, cititorul are acum în faţa sa un oarecare material pentru a aprecia raţionamentele „criticilor" noştri. Unul şi acelaşi fapt: uriaşa creştere a depunerilor în casele de economii şi mărirea în special a numărului micilor depunători este interpretat în diferite feluri. „Criticul marxismului" spune: creşte bunăstarea poporului, creşte descentralizarea capitalului. Socialistul spune: economiile „în natură" se transformă în economii băneşti, creşte numărul ţăranilor înstăriţi, care se transformă în burghezie şi care transformă economiile lor în capital. Incomparabil mai repede creşte numărul ţăranilor împinşi în rîndurile proletariatului, care trăiesc din vînzarea forţei lor de muncă şi care depun (fie pentru un timp limitat) părticele din minusculele lor venituri la casele de economii. Marele număr de mici depunători demonstrează tocmai marele număr al săracilor în societatea capitalistă, deoarece în suma totală a depunerilor partea acestor depunători este infimă.

Se pune întrebarea: prin ce se deosebeşte un „critic" de burghezul cel mai obişnuit?

Să mergem mai departe. Să vedem ce întrebuinţare se dă şi cum anume sînt întrebuinţate capitalurile caselor de economii. În Rusia, aceste capitaluri întăresc în primul rînd puterea statului burghez poliţienesc şi militar. Guvernul ţarist (după cum am arătat în articolul de fond din „Iskra" nr. 15)* dispune de aceste capitaluri, fără a fi supus unui control, la fel cum dispune de toate celelalte bogăţii ale poporului care intră în mîinile sale. El „împrumută" foarte liniştit din aceste capitaluri sute de milioane pentru plata expediţiilor sale în China, pentru pomeni pe care le face capitaliştilor şi proprietarilor funciari, pentru reînarmarea armatei, mărirea flotei şi altele. Aşa, de pildă, în

* Vezi volumul de faţă, pag. 253—259. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

1899, din suma totală de 679 000 000 de ruble aflate în casele de economii, 613 000 000 constituiau titluri purtătoare de dobîndă, și anume: **230 000 000** ***împrumuturi de stat***, 215 000 000 titluri ipotecare ale băncilor agricole și 168 000 000 titluri de împrumut ale căilor ferate.

Statul face un „gheșeft" foarte bun: în primul rînd, el acoperă toate cheltuielile pentru casele de economii și obține un profit net (care pînă acum constituia un capital de rezervă al caselor de economii); în al doilea rînd, el *obligă* pe depunători să acopere deficitele economiei noastre de stat (îi obligă să dea vistieriei statului bani cu împrumut). Între 1894 și 1899, cifra medie a vărsămintelor în casele de economii se ridica la 250 000 000 de ruble pe an, iar a plăților la 200 000 000 de ruble. Prin urmare, se obținea cîte *cincizeci de milioane* anual pentru a cîrpi prin împrumuturi găurile pungii vistieriei statului, pe care numai cine nu vrea n-o jefuiește. De ce să se teamă de un deficit de pe urma azvîrlirii banilor pe războaie și pe danii făcute camarilei de la curte, moșierilor și fabricanților! Din „economiile poporului" se poate acoperi oricînd o sumă frumușică!

În paranteză relevăm că statul face un gheșeft rentabil în parte pentru că scade continuu dobînda la depuneri, iar această dobîndă este mai mică decît dobînda la titluri. De pildă, în 1894 dobînda la depuneri era de 4,12%, la titluri — 4,34%; în 1899 — 3,92% și 4,02%. Reducerea dobînzii este, după cum se știe, un fenomen care este comun tuturor țărilor capitaliste și care demonstrează cel mai concret și mai pregnant creșterea marelui capital și *a marii producții pe seama celei mici*, deoarece dobînda este determinată, în ultimă instanță, de raportul dintre suma totală a profiturilor și suma totală a capitalului investit în producție. De asemenea nu se poate trece sub tăcere nici faptul că vistieria statului exploatează din ce în ce mai intens munca funcționarilor de la poștă și telegraf: la început ei se ocupau numai de operațiile de poștă, cărora li s-a adăugat apoi telegraful, iar acum le-au fost aruncate pe umeri și operațiile de încasări și plăți la casele de economii (reamintim că, din 4 781 de case, 3 718 sînt pe lîngă poștă și telegraf). O îngrozitoare intensificare a încordării muncii, prelungirea zilei pe muncă — iată ce înseamnă aceasta pentru masele de mici

www.dacoromanica.ro

funcţionari de la poştă şi telegraf. Cît despre plata lor, statul se zgîrceşte asemenea celui mai cărpănos chiabur: celor de jos, funcţionarilor începători, li se plătesc literalmente salarii *de mizerie*, stabilindu-se şi o nesfîrşită ierarhie de gradaţii cu majorări de cîte 25 de copeici sau 50 de copeici, iar perspectiva unei pensii derizorii după 40—50 de ani de jug este menită să înrobească şi mai tare pe acest autentic „proletariat funcţionăresc".

Dar să revenim la întrebuinţarea capitalurilor caselor. Am văzut că 215 000 000 de ruble sînt depuse (din voia guvernului rus) în titluri ipotecare ale băncilor agricole, iar 168 000 000 de ruble în titluri de împrumut ale căilor ferate. Acest fapt constituie un prilej pentru încă o manifestare a profunzimii de gîndire burgheze... pardon, „critice", foarte răspîndită în ultimul timp. În fond, ne spun alde Bernstein, Hertz, Cernov, Bulgakov şi alţii de teapa lor, acest fapt înseamnă că micii depunători ai caselor de economii devin *proprietari ai căilor ferate, posesori ai ipotecilor* asupra pămînturilor. Într-adevăr, chiar întreprinderi pur capitaliste şi colosal de mari, cum sînt căile ferate şi băncile, se descentralizează, pretind ei, tot mai mult, se fărîmiţează, trec în mîna micilor proprietari prin cumpărarea de către aceştia a acţiunilor, a obligaţiilor, a titlurilor ipotecare etc., astfel încît în realitate creşte numărul celor avuţi, numărul proprietarilor, iar aceşti marxişti înguşti fac caz de teoria învechită a concentrării şi de teoria pauperizării. Dacă, de pildă, muncitorii ruşi din fabrici şi din uzine au, potrivit statisticii, 157 000 de carnete la casele de economii, însumînd 21 000 000 de ruble, circa 5 000 000 de ruble din această sumă sînt depuse în titluri de împrumut ale căilor ferate şi aproape 8 000 000 de ruble constituie titluri ipotecare ale băncilor agricole. Prin urmare, muncitorii ruşi din fabrici şi din uzine sînt proprietari de căi ferate în valoare de — nici mai mult nici mai puţin — 5 000 000 de ruble şi proprietari de pămînt în valoare de — nici mai mult nici mai puţin — 8 000 000. Poftim de mai vorbiţi de proletariat! Prin urmare, muncitorii îi exploatează pe proprietarii funciari deoarece primesc, sub formă de dobînzi la titlurile ipotecare, o părticică din rentă, adică o părticică din plusvaloare. Da, tocmai acesta este modul cum raţionează cei mai noi critici ai marxismului...

www.dacoromanica.ro

Și — știți ce? — eu sînt gata, poftim, să accept această părere larg răspîndită potrivit căreia „critica" trebuie salutată, deoarece a introdus mișcare în teorie, care, chipurile, ar fi stagnat, — sînt gata să accept, dar cu o condiție. La timpul lor, socialiștii francezi făceau exerciții pentru a-și perfecționa capacitățile propagandistice și agitatorice analizînd sofismele lui Bastiat, cei germani — dezlegînd sofismele lui Schultze-Delitsch, nouă, socialiștilor ruși, ne-a revenit *deocamdată*, după cum se vede, numai compania „criticilor". Iată, sînt gata să strig: „trăiască critica!" — *cu condiția* ca noi, socialiștii, să introducem *pe o scară cît mai largă* în propaganda noastră și *în agitația în rîndurile maselor* analiza tuturor sofismelor burgheze ale „criticii" la modă. Sînteți de acord cu această condiție? — Atunci să batem palma! În treacăt fie zis, burghezia noastră păstrează din ce în ce mai mult tăcerea, preferînd apărării teoreticienilor burghezi apărarea arhanghelilor țariști, și nouă ne va fi foarte comod să folosim pe critici ca „avocați ai diavolului".

Prin intermediul caselor de economii, tot mai mulți muncitori și mici producători devin participanți la marile întreprinderi. Acest fapt este în afară de orice îndoială. Dar acest fapt dovedește nu creșterea numărului de proprietari, ci 1) creșterea socializării muncii în societatea capitalistă și 2) subordonarea crescîndă a micii producții față de cea mare. Să luăm pe depunătorul rus neavut. Cei care au pînă la 100 de ruble constituie, după cum am văzut, mai mult de jumătate, anume 1 618 000, cu un capital de 42 000 000 de ruble, adică cîte 26 de ruble de depunător. Prin urmare, acest depunător „posedă" pentru vreo 6 ruble căi ferate, pentru vreo 9 ruble „pămînturi". Devine el oare de pe urma acestui fapt „avut" sau „proprietar"? Nu, el rămîne un proletar, nevoit să-și vîndă forța de muncă, adică să se înrobească proprietarilor mijloacelor de producție. Iar „participarea" lui la „căile ferate și la bănci" nu dovedește decît că capitalismul împletește din ce în ce mai strîns între ei pe diferiții membri ai societății și diferitele clase. Interdependența diferiților producători era cu totul infimă în condițiile economiei patriarhale; acum ea devine tot mai mare. Munca capătă din ce în ce mai mult un caracter

www.dacoromanica.ro

social, întreprinderile devin din ce în ce mai puțin „particulare", rămînînd totuși *aproape în întregime* în mîinile unor persoane particulare.

Prin participarea sa la o mare întreprindere, micul depunător *se împletește* cu această întreprindere. Cine trage foloase de pe urma acestei împletiri? — Marele capital, care își extinde operațiile, plătind micului depunător nu mai mult (adeseori chiar mai puțin) decît oricărui creditor și fiind *cu atît mai independent* de micul depunător cu cît acești depunători sînt *mai mici* și mai fărîmițați. Am văzut că chiar partea din capitalul caselor de economii care revine micilor depunători este extrem de mică. Și atunci cît de infimă este partea care le revine din capitalul marilor magnați de la căile ferate și de la bănci? Dînd pe mîna acestor magnați fărîmița de capital de care dispune el, micul depunător este pus într-o *nouă dependență* față de marele capital. El nici nu se poate gîndi să dispună de acest mare capital; „profitul" lui este ridicol de mic (la 26 de ruble cîte 4% = 1 rublă pe an!). În schimb, în caz de faliment, el pierde în întregime chiar și aceste jalnice fărîmițe. Numărul mare al acestor mici depunători înseamnă nu fărîmițarea marelui capital, ci *întărirea puterii* marelui capital, care dispune chiar de cele mai mici fărîmițe ale economiilor „populare". Prin participarea la o mare întreprindere, micul depunător nu devine un gospodar mai independent, ci o persoană și *mai dependentă* de marele capitalist.

Din creșterea numărului micilor depunători rezultă nu liniștitoarea concluzie filistină în sensul creșterii numărului celor avuți, ci concluzia revoluționară în sensul accentuării dependenței celor mici de cei mari, cu privire la ascuțirea contradicției dintre caracterul tot mai social al întreprinderilor și menținerea proprietății private asupra mijloacelor de producție. Cu cît casele de economii se dezvoltă mai mult, cu atît micii depunători devin mai interesați în victoria socialistă a proletariatului, singura care îi va face „participanți" reali, și nu fictivi la avuția socială și le va da posibilitatea să dispună de ea.

„Iskra" nr. 17 din 15 februarie 1902

Se tipărește după textul apărut în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

RAPORTUL REDACȚIEI ZIARULUI „ISKRA" LA CONSFĂTUIREA (CONFERINȚA) COMITETELOR P.M.S.D.R. [131]

5 martie 1902

Tovarăși! Abia alaltăieri am primit înștiințarea cu privire la convocarea consfătuirii pentru 21 martie, precum și o comunicare cu totul neașteptată că planul inițial de a organiza o conferință a fost înlocuit cu planul de a organiza un congres de partid. Cine a făcut această înlocuire neașteptată și nemotivată, nu știm. În ce ne privește, considerăm această înlocuire extrem de nepotrivită, protestăm împotriva unor astfel de schimbări rapide ale hotărîrilor cu privire la măsuri deosebit de complexe și de importante pentru partid, și sfatul nostru stăruitor este de a se reveni la planul inițial de organizare a unei conferințe.

Pentru a ne convinge cît de necesar este acest lucru, e suficient, după părerea noastră, să se analizeze mai atent ordinea de zi (Tagesordnung) a congresului, care de asemenea ne-a fost comunicată abia alaltăieri și despre care noi nu știm dacă este numai un proiect al Tagesordnung-ului propus de o organizație sau de mai multe. În listă sînt înscrise nouă probleme, care urmează să fie discutate la congres în următoarea ordine (expun pe scurt conținutul problemelor): A) Lupta economică; B) Lupta politică; C) Agitația politică; D) 1 Mai; E) Atitudinea față de elementele opoziționiste; F) Atitudinea față de grupurile revoluționare care nu fac parte din partid; G) Organizarea partidului; H) Organul central și I) Reprezentanța din străinătate și organizațiile de partid din străinătate.

www.dacoromanica.ro

În primul rînd, prin arhitectura ei, precum şi prin felul cum au fost redactate unele probleme, această listă produce o puternică impresie de „economism". Noi nu credem, desigur, că organizaţia care a propus această listă ar mai avea şi acum concepţii „economiste" (deşi *pînă la un anumit grad* acest lucru nu este absolut imposibil), dar rugăm pe tovarăşi să nu uite că trebuie să se ţină seama şi de opinia publică a social-democraţiei revoluţionare internaţionale şi de rămăşiţele „economismului", care mai sînt încă răspîndite la noi. Gîndiţi-vă: partidul de avangardă al luptei politice convoacă un congres în momentul celei mai mari încordări a tuturor forţelor revoluţionare şi opoziţioniste ale ţării care au început asaltul direct împotriva absolutismului, şi deodată pe primul plan este pusă „lupta economică", şi abia *după ea* „politica"!! Oare aceasta nu înseamnă a copia tradiţionala eroare a „economiştilor" noştri după care agitaţia politică (resp. * lupta) trebuie să vină după cea economică? Se poate oare concepe ca unui partid social-democrat din Europa într-un moment revoluţionar să-i vină în minte ca dintre toate problemele să pună pe primul plan problema mişcării sindicale? Sau să luăm această separare a problemei agitaţiei politice de problema luptei politice! Oare nu se vădeşte aici obişnuita eroare a celor care contrapun agitaţia politică luptei politice ca ceva principial deosebit, ca ceva care aparţine unui alt stadiu? Sau, în sfîrşit, cum să ne explicăm faptul că pe ordinea de zi demonstraţiile figurează *în primul rînd* ca un *mijloc de luptă economică!??* Şi doar nu trebuie să uităm că în prezent o *serie întreagă* de elemente străine social-democraţiei aduc acuzaţii de „economism" întregii social-democraţii: asemenea acuzaţii aduc şi „Nakanune", şi „Vestnik Russkoi Revoliuţii", şi „Svoboda", ba chiar (chiar!) şi „Russkoe Bogatstvo". Nu trebuie să se uite că, oricare ar fi rezoluţiile conferinţei, însăşi ordinea de zi va rămîne un document istoric pe baza căruia se va judeca nivelul dezvoltării politice a întregului nostru partid.

În al doilea rînd, izbitor în ordinea de zi este faptul că pune (cu cîteva zile înainte de congres!) probleme care

* — respective — sau. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

trebuie discutate numai după ce au fost pregătite sub toate aspectele, numai atunci cînd este posibil să se ia hotărîri cu adevărat precise, cu adevărat clare, altfel este preferabil să nu fie discutate deocamdată. De pildă, punctele E și F: atitudinea față de curentele opoziționiste și față de celelalte curente revoluționare. Aceste probleme trebuie să fie examinate dinainte din toate punctele de vedere, să se alcătuiască rapoarte pe această temă, să se lămurească deosebirea dintre nuanțele existente, și numai atunci să se adopte rezoluții care să aducă într-adevăr ceva nou, care să poată servi ca un *îndreptar* real pentru întregul partid și nu numai să repete tradiționalele „banalități". Gîndiți-vă: putem noi oare în decurs de cîteva zile să elaborăm o hotărîre fondată, motivată și care să țină seama de toate cerințele de ordin practic ale mișcării, în problema atitudinii față de „grupul revoluționar-socialist «Svoboda»" sau față de „partidul" nou ivit al „socialiștilor-revoluționari"? Nu mai vorbim de impresia, cel puțin stranie, pe care o va produce asupra tuturor faptul că se vorbește despre grupurile revoluționare care nu fac parte din partid și că se trece sub tăcere o problemă atît de importantă cum este atitudinea față de Bund și revizuirea paragrafelor din rezoluțiile primului congres al partidului care tratează problema Bundului?

În al treilea rînd — și acesta este principalul —, ordinea de zi suferă de o lipsă de neiertat: este trecută complet sub tăcere *poziția principială* a social-democrației contemporane ruse și *programul* ei *de partid*. Într-un asemenea moment, cînd întreaga lume țipă despre „criza marxismului", iar întreaga publicistică liberală rusă chiar despre destrămarea *și dispariția* lui, cînd problema cu privire la cele „două curente în social-democrația rusă" nu numai că a fost pusă pe tapet, dar a reușit chiar să intre în tot felul de programe de lecturi sistematice, în programele lecțiilor propagandiștilor și ale lecțiilor din cercurile de studiu, — într-un astfel de moment a trece sub tăcere aceste probleme este absolut imposibil. Și așa, tovarăși, dușmanii noștri ne ironizează *în presă* (vezi „Ajunul revoluției" de Nadejdin), spunînd că noi sîntem obișnuiți „să raportăm: totul este în ordine!"...

Toate lipsurile din ordinea de zi menționate constituie, după părerea noastră, o dovadă convingătoare că planul

www.dacoromanica.ro

de a transforma conferința convocată într-un congres nu este rațional. Noi înțelegem, desigur, cît de puternic este resimțit de toți faptul că de la 1898 nu au mai avut loc congrese de partid, cît de ispititoare este ideea de a folosi eforturile făcute în vederea organizării conferinței pentru a pune capăt acestei existențe „a partidului fără instituții de partid". Dar ar fi cea mai mare greșeală ca din cauza acestor considerente de ordin practic să uităm că toți așteaptă acum de la congresul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia hotărîri care să fie la înălțimea *tuturor* sarcinilor revoluționare actuale, că dacă noi vom da înapoi *acum*, în acest moment cu adevărat critic, atunci putem îngropa toate speranțele social-democrației cu privire la hegemonia în lupta politică, că este mai bine să nu ne zgîrcim să cheltuim cîteva mii de ruble și cîteva luni de muncă organizatorică pregătitoare și să ne folosim de această conferință pentru a pregăti spre vară un adevărat congres *al întregului partid*, în stare să rezolve definitiv toate problemele curente și în domeniul teoriei (programul principial), și în domeniul luptei politice.

Uitați-vă la socialiștii-revoluționari care folosesc cu tot mai multă iscusință lipsurile noastre și fac progrese în dauna social-democrației. Nu de mult au format un „partid", au înființat un organ *teoretic* și au hotărît să creeze un ziar politic *lunar*. Ce se va spune despre social-democrați dacă ei, *în urma* unui astfel de eveniment, nu vor reuși să obțină la congresul lor *nici măcar asemenea* rezultate? Nu riscăm noi oare să dăm impresia că, în ceea ce privește precizia programului și organizarea revoluționară, social-democrații nu au ajuns mai departe decît acest „partid" care este știut că grupează în jurul său tot felul de elemente nedefinite, care nu s-au definit sau care nu se pot defini?

Avînd în vedere toate acestea, noi credem că actualul congres al reprezentanților comitetelor trebuie să fie numit nu al doilea congres ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, ci o *conferință neoficială* și trebuie să se stabilească ca *sarcină principală și directă* a acestei conferințe organizarea și pregătirea pentru vară a unui adevărat *congres al întregului partid*, care să fie în stare și să confirme programul de partid și să organizeze definitiv un organ politic săptămînal de partid și în general să obțină unirea

www.dacoromanica.ro

deplină și efectivă a tuturor comitetelor și chiar a tuturor grupurilor (tipografice etc.) ale social-democraților pe baza fermității principiale, a fidelității față de principiile social-democrației revoluționare și a mobilizării reale pentru acțiunile politice *ofensive*.

Pornind de la această idee principală, ne vom permite să propunem tovarășilor spre examinare următorul Tagesordnung al conferinței noastre:

1. *Rezoluția principială*. În această rezoluție trebuie să ne pronunțăm cu toată precizia împotriva regretabilelor încercări, destul de răspîndite în trecutul apropiat, de a îngusta teoria noastră și sarcinile noastre. Respingînd prin expresii hotărîte orice îngustare de acest fel, conferința de partid va aduce o contribuție importantă la unirea principială a tuturor social-democraților și va face să crească prestigiul, care a fost știrbit, al marxismului revoluționar. Poate că unii tovarăși își vor exprima teama că analizarea rezoluției principiale ar putea să ne ia mult timp în dauna rezolvării problemelor practice? Noi nu împărtășim cîtuși de puțin aceste temeri, căci credem că dezbaterile îndelungate în presa ilegală au lămurit în măsură suficientă problema și vom cădea foarte repede și lesne de acord asupra principiilor social-democrației revoluționare. Dar este absolut cu neputință să renunțăm la rezoluția principială.

În afară de aceasta, scoaterea acestei probleme de pe Tagesordnung-ul conferinței oricum nu și-ar atinge scopul, căci la analizarea rezoluțiilor cu privire la lupta economică, la lupta politică etc. s-ar pune în mod inevitabil aceeași problemă, numai că s-ar pune într-o formă mai fragmentară. De aceea ar fi mult mai rațional să terminăm mai întîi cu aceasta și să nu fărîmițăm rezoluțiile noastre cu privire la agitația politică, la greve și altele, ci să ne expunem coerent părerea asupra sarcinilor noastre fundamentale.

În ceea ce ne privește, vom încerca să schițăm proiectul unei astfel de rezoluții și să-l publicăm în suplimentul la acest raport (dacă vom reuși să facem aceasta).

2. *Al doilea congres ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia*. Noi ne referim aici la rezolvarea preliminară (și, desigur, pînă la un anumit grad, presupusă) a problemei cu privire la data congresului (la vară, sau cel

www.dacoromanica.ro

mai tîrziu la toamnă, căci ar fi de dorit să se termine la începutul „sezonului" viitor), cu privire la locul unde se va ţine (luîndu-se în consideraţie cu toată grija condiţiile de conspirativitate), cu privire la fondurile necesare pentru organizarea lui (în ceea ce o priveşte, „Iskra" ar fi gata chiar acum să aloce în acest scop suma de 500 de ruble dintr-o donaţie specială pe care a primit-o; este posibil ca în curînd să mai putem procura o sumă echivalentă sau chiar mai mult. Trebuie să examinăm aproximativ de cîte mii de ruble va fi nevoie şi modalitatea de a ne procura suma care ne mai lipseşte), — în sfîrşit, cu privire la criteriile generale ale reprezentării şi la reprezentarea pe cît posibil deplină (adică să fie reprezentate comitetele şi anumite grupuri stabilite dinainte, poate şi cercurile social-democraţilor ruşi, ca să nu mai vorbim de sarcina relativ uşoară de a lua măsuri ca ambele organizaţii social-democrate din străinătate să fie reprezentate; trebuie să stabilim şi ordinea de discutare a problemei convocării la congres a organizaţiilor care ar putea să apară în perioada dintre conferinţă şi congres etc. etc.).

3. *Alegerea Comitetului de organizare.* Sarcina acestui C.O. ar fi, în general vorbind, aducerea la îndeplinire a hotărîrilor conferinţei, pregătirea şi organizarea congresului, stabilirea definitivă a datei şi locului unde se va ţine, organizarea lui practică, pregătirea unor funcţii cum este transportul, organizarea tipografiilor partidului în Rusia (cu sprijinul „Iskrei", în Rusia au apărut două grupuri tipografice locale, care privesc cu simpatie publicaţiile noastre şi care au reuşit ca în cele două tipografii ale lor să publice nr. 10 şi 11 din „Iskra" şi broşurile: „Ce va urma?", „Aniversarea a 10 ani de la greva de la întreprinderile Morozov", „Discursul lui Piotr Alekseev", „Actul de acuzare în procesul Obuhov" şi multe altele, precum şi o serie de manifeste. Sperăm că reprezentanţii acestor grupuri locale vor reuşi să participe la lucrările conferinţei şi că vor sprijini prin toate mijloacele înfăptuirea sarcinilor generale ale partidului [132]), apoi sprijinirea tuturor organizaţiilor locale, sindicale (muncitoreşti), studenţeşti etc. etc. În 3—4 luni, acest C.O., sprijinit de toate organizaţiile, ar putea foarte bine să pregătească terenul pentru formarea unui adevărat C. C.,

www.dacoromanica.ro

capabil de facto să conducă întreaga luptă politică a partidului nostru.

Avînd în vedere complexitatea și varietatea sarcinilor C.O., acesta ar trebui, după părerea noastră, să fie alcătuit dintr-un număr nu prea mic de persoane (5—7 oameni), propunîndu-i-se să aleagă un birou, să repartizeze funcțiile și, pînă la congres, să se întrunească de cîteva ori.

4. *Alegerea comisiei pentru elaborarea proiectului de program al partidului.* Dat fiind că redacția „Iskrei" (inclusiv grupul „Eliberarea muncii") lucrează de mult la această problemă grea, ne-am permite să propunem tovarășilor următorul plan. Noi am terminat întregul proiect al părții practice a programului, inclusiv proiectul de program agrar, și, în afară de aceasta, au fost întocmite *două* variante ale părții principiale a programului. Reprezentantul nostru va aduce la cunoștință conferinței aceste proiecte, dacă acest lucru va fi socotit necesar și dacă, în ceea ce-l privește, nu va întîmpina piedici. Din aceste două variante noi alcătuim acum un proiect general, dar, bineînțeles, n-am vrea să-l publicăm în ciornă, adică înainte de a termina această lucrare. Dacă conferința ar alege cîțiva oameni care să se alăture redacției noastre în scopul elaborării programului, aceasta ar fi, poate, cea mai practică rezolvare a problemei.

În ceea ce ne privește, noi putem în orice caz să ne luăm chiar acum angajamentul categoric în fața tovarășilor de a prezenta peste cîteva săptămîni un proiect definitiv de program al partidului, pe care am vrea să-l publicăm în prealabil în „Iskra" pentru a-l face cunoscut *tuturor* tovarășilor și pentru a primi observațiile lor.

5. *Organul central.* Avînd în vedere uriașele greutăți pe care le prezintă munca de organizare a unui organ periodic cu apariție regulată și suficient de bine dotat sub aspect publicistic și tehnic, conferința se va opri, probabil, după exemplul primului congres al partidului, la unul dintre organele existente. Fie că această problemă va fi rezolvată în felul acesta, fie că se va hotărî organizarea unui organ cu totul nou, în orice caz o comisie specială, sau, și mai bine, tot Comitetul de organizare va fi însărcinat cu pregătirea acestui lucru și cu discutarea lui sub toate aspectele împreună cu redacția actuală sau cu redacția nou aleasă.

www.dacoromanica.ro

După părerea noastră, la această discutare ar trebui să fie atras grupul „Eliberarea muncii", fără participarea şi conducerea căruia nu ne putem imagina o organizare justă a unui organ politic consecvent din punct de vedere principial şi care să satisfacă în general toate necesităţile mişcării.

Dat fiind că încă înainte de conferinţă s-au făcut încercări de a înfiinţa un organ bilunar, partidul ar trebui să traseze ca sarcină imediată organizarea unui *ziar săptămînal;* acest lucru ar fi pe deplin posibil cu condiţia ca *toţi* social-democraţii ruşi să lucreze într-adevăr în comun la un astfel de organ.

6. *Pregătirea ordinii de zi a congresului de partid şi a rapoartelor la congres.* Conferinţa ar trebui în parte să elaboreze ea însăşi, în parte să însărcineze Comitetul de organizare să întocmească această ordine de zi şi să numească (resp. să găsească) neapărat raportori pentru fiecare problemă. Numai desemnîndu-se în prealabil raportori se poate asigura discutarea cu adevărat sub toate aspectele a problemelor (unele rapoarte ar putea fi publicate dinainte, în întregime sau în parte, şi supuse discuţiilor în presă: de pildă, noi sperăm să publicăm în curînd un referat, care este aproape terminat, al unuia dintre membrii redacţiei cu privire la programul agrar al social-democraţiei ruse* etc.) şi justa lor rezolvare la congres.

7. *Problemele practice curente ale mişcării,* de pildă a) discutarea şi adoptarea manifestului de 1 Mai (resp. discutarea proiectelor de manifest prezentate de „Iskra" şi de alte organizaţii);

b) demonstraţia de 1 Mai — data şi mijloacele de organizare;

c) însărcinare dată Comitetului de organizare de a contribui la organizarea boicoturilor, a demonstraţiilor etc., precum şi la pregătirea treptată, atît pregătirea spirituală a membrilor de partid cît şi a forţelor şi mijloacelor partidului în vederea insurecţiei generale;

d) diferite probleme financiare cu privire la cheltuielile pentru Comitetul de organizare *etc.*

---

* Vezi volumul de faţă, pag. 297—340 — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Încheind cu aceasta raportul meu cu privire la problemele sarcinilor și a Tagesordnung-ului congresului nostru, ținem doar să relevăm că ne este cu totul imposibil să întocmim un raport amănunțit despre activitatea „Iskrei" din cauză că timpul ne este extrem de limitat. De aceea sîntem nevoiți să ne mărginim la a schița pe scurt cele ce urmează în anexă.

(N. B) CIORNA REZOLUȚIEI

1. Conferința respinge cu hotărîre toate încercările de orice fel de a introduce oportunismul în mișcarea revoluționară de clasă a proletariatului, încercări care și-au găsit expresia în așa-numita „critică a marxismului", în bernsteinism și în „economism". În timp ce faimoasa „criză a socialismului" face să jubileze burghezia din toate țările, conferința își exprimă, în numele Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, solidaritatea cu social-democrația internațională revoluționară și convingerea ei fermă că social-democrația va ieși din această criză și mai puternică și gata să dea o luptă necruțătoare în vederea înfăptuirii marilor ei idealuri.

2. Conferința declară că se solidarizează cu Manifestul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia și confirmă că ea consideră răsturnarea absolutismului ca fiind sarcina politică imediată a partidului. Conferința declară că pe primul plan al activității sale îndreptate spre înfăptuirea acestei sarcini imediate, ca și a scopului său final, social-democrația pune agitația politică multilaterală în rîndurile întregului popor, agitație care cheamă proletariatul la lupta împotriva tuturor manifestărilor de asuprire economică, politică, națională și socială, indiferent care parte a populației suferă de pe urma acestei asupriri. Conferința declară că partidul va sprijini orice mișcare revoluționară și orice mișcare de opoziție progresistă îndreptată împotriva orînduirii politice și sociale existente. Ca mijloc practic de luptă, conferința recomandă în special organizarea boicoturilor, a manifestațiilor în teatre etc., precum și demonstrații de masă organizate. Conferința recomandă tuturor comitetelor și grupelor de partid să acorde atenție necesității unor măsuri de pregătire în vederea

www.dacoromanica.ro

insurecției armate a întregului popor împotriva absolutismului țarist.

3. Conferința declară că social-democrația rusă va conduce ca și pînă acum lupta economică a proletariatului, se va îngriji de extinderea și de dezvoltarea ei în profunzime, de întărirea legăturilor ei ideologice și organizatorice cu mișcarea muncitorească social-democrată, se va strădui să folosească orice manifestare a acestei lupte pentru dezvoltarea conștiinței politice a proletariatului și pentru atragerea lui în lupta politică. Conferința declară că nu este de loc necesar ca agitația să fie dusă la început numai pe tărîm economic sau să se considere în general agitația economică ca fiind mijlocul cel mai larg aplicabil în vederea atragerii maselor în lupta politică.

[N.B.: foarte important încă o dată *să prindem* și aici „*Rabocee Delo*" !!]

4. (În ceea ce privește țărănimea, poate în spiritul programului nostru agrar?

Voi căuta să elaborez și să trimit ulterior.)

Publicat pentru prima oară în 1923 în Operele lui N. Lenin (V. Ulianov), vol. V

Se tipărește după manuscris

www.dacoromanica.ro

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAŢIEI RUSE [133]

Scris în februarie — prima jumătate a lunii martie 1902

Publicat pentru prima oară în august 1902 în revista „Zarea" nr. 4 Semnat: N. Lenin

Se tipăreşte după manuscris

www.dacoromanica.ro

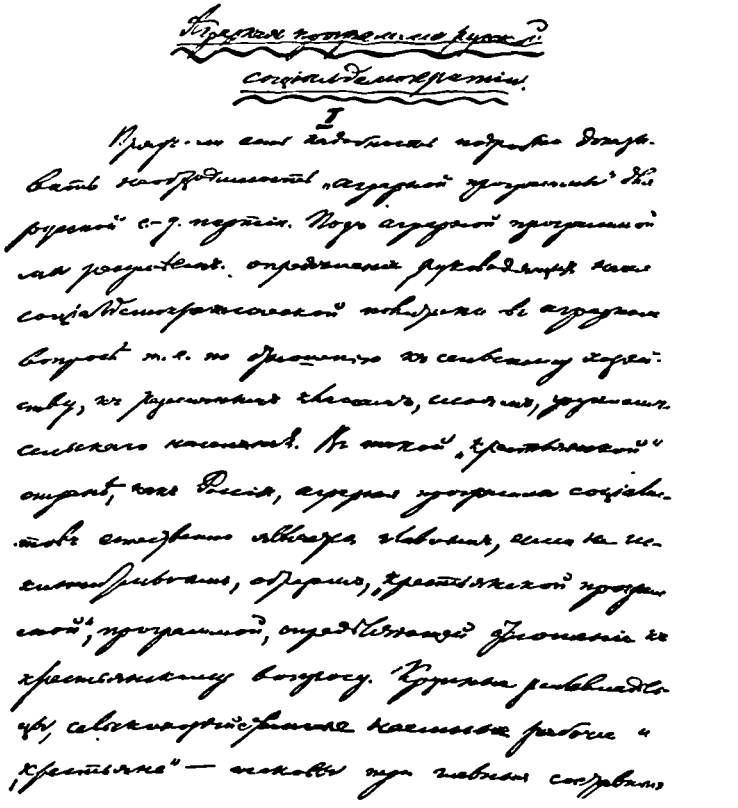

Prima pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin
„Programul agrar al social-democrației ruse".—1902

Micșorat

www.dacoromanica.ro

I

Nu cred că mai este nevoie să demonstrăm pe larg că partidului social-democrat din Rusia îi este necesar un „program agrar". Prin program agrar înțelegem definirea principiilor călăuzitoare ale politicii social-democrate în problema agrară, adică în ceea ce privește agricultura, diferitele clase, pături, grupuri ale populației rurale. Într-o țară „țărănească" cum este Rusia, programul agrar al socialiștilor este, desigur, în deosebi, dacă nu exclusiv, un model de „program țărănesc", program care determină atitudinea față de problema țărănească. Marii proprietari funciari, muncitorii agicoli salariați și „țăranii" sînt cele trei părți componente principale ale populației rurale din orice țară capitalistă, inclusiv Rusia. Și pe cît de precisă și limpede este prin sine însăși atitudinea social-democraților față de primele două dintre cele trei părți componente indicate (față de proprietarii funciari și de muncitori), pe atît de neprecisă este pînă și noțiunea însăși de „țărănime", și cu atît mai mult politica noastră în ceea ce privește problemele fundamentale ale modului ei de viață și ale evoluției ei. Dacă în Apus întregul miez al programului agrar al social-democraților îl alcătuiește tocmai „problema țărănească", pentru Rusia acest lucru este valabil într-o măsură mult mai mare. O definire lipsită de orice echivoc a politicii noastre în problema țărănească este cu atît mai necesară pentru noi, social-democrații ruși, cu cît în Rusia curentul nostru este încă foarte tînăr, cu cît tot socialismul rus vechi a fost, în ultimă instanță, un socialism „țărănesc". Este drept că masa „radicalilor" ruși, care se cred păstrătorii moștenirii lăsate de socialiștii-narodnici de toate nuanțele de la noi, nu a păstrat aproape nimic socialist. Dar ei toți pun cu atît

www.dacoromanica.ro

mai bucuros pe primul plan divergenţele dintre noi în problema „ţărănească", cu cît le este mai plăcut să ascundă faptul că pe avanscena vieţii social-politice din Rusia a apărut problema „muncitorească", că în ceea ce priveşte această problemă ei nu au nici un fel de baze solide, iar nouă zecimi dintre ei sînt, în fond, social-reformatori burghezi de duzină. În sfîrşit, numeroşi „critici ai marxismului", care în această ultimă privinţă s-au contopit aproape complet cu radicalii ruşi (sau cu liberalii?), se străduiesc şi ei să insiste tocmai asupra problemei ţărăneşti în care „marxismul ortodox" ar fi fost făcut de ruşine mai ales prin „cele mai noi lucrări" ale Bernsteinilor, Bulgakovilor, Davizilor, Hertzilor şi chiar... ale Cernovilor!

Mai departe, în afară de confuziile teoretice şi de războiul dintre curentele „înaintate", în ultimul timp nevoile pur practice ale mişcării înseşi pun pe primul plan sarcina propagandei şi agitaţiei la sate. Iar o organizare cît de cît serioasă şi pe scară largă a acestei acţiuni nu este posibilă fără un program consecvent din punct de vedere principial şi raţional din punct de vedere politic. Chiar din momentul apariţiei lor ca un curent aparte, social-democraţii ruşi şi-au dat seama de întreaga importanţă a „problemei ţărăneşti". Ţinem să amintim că în proiectul de program al social-democraţilor ruşi, întocmit de grupul „Eliberarea muncii" şi publicat în 1885, este înscrisă revendicarea „revizuirii radicale a relaţiilor agrare (condiţiile de răscumpărare şi de împroprietărire a ţăranilor)" *. În broşura „Despre sarcinile socialiştilor în lupta împotriva foametei din Rusia" (1892), G. V. Plehanov a vorbit şi el despre politica social-democrată în problema ţărănească.

De aceea este un lucru foarte firesc că şi „Iskra", într-unul dintre primele sale numere (aprilie 1901, nr. 3), a publicat o schiţă de program agrar, precizînd în articolul „Partidul muncitoresc şi ţărănimea" ** atitudinea sa faţă de bazele politicii agrare a social-democraţilor ruşi. Articolul a stîrnit nedumerire în rîndul multor social-democraţi ruşi; la redacţie am

* Vezi suplimentul la broşura lui P. B. Akselrod: „Cu privire la problema sarcinilor actuale şi a tacticii social-democraţilor ruşi". Geneva, 1898.

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 421—429. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

primit o serie de observații și scrisori în legătură cu acest articol. Principalele obiecții au fost provocate de punctul cu privire la restituirea pămînturilor răsluite și ne propuneam să începem o discuție în „Zarea" în legătură cu această problemă, cînd tocmai a apărut nr. 10 din „Rabocee Delo" cu articolul lui Martînov, care analiza, printre altele, și programul agrar al „Iskrei". Întrucît „Rabocee Delo" face un rezumat al multora dintre obiecțiile care se aduc în mod curent, sperăm că corespondenții noștri nu se vor plînge de faptul că *deocamdată* ne limităm să-i răspundem numai lui Martînov.

Iată ce motive mă fac să subliniez cuvîntul *deocamdată*. Articolul din „Iskra" a fost scris de unul dintre membrii redacției, iar ceilalți membri ai redacției, care în ceea ce privește modul general de a pune problema sînt solidari cu autorul, ar putea fi, desigur, de păreri diferite în ceea ce privește amănuntele, în ceea ce privește anumite puncte. Or, întregul nostru colegiu de redacție (adică inclusiv grupul „Eliberarea muncii") era ocupat cu elaborarea unui proiect de program colectiv, redacțional, al partidului nostru. Această elaborare a durat mult timp (în parte din cauza diferitelor treburi de partid și a unor împrejurări de ordin conspirativ, în parte din cauză că era nevoie să se convoace un congres special pentru a analiza sub toate aspectele programul) și a fost terminată abia nu de mult. Atîta timp cît punctul cu privire la restituirea pămînturilor răsluite rămînea părerea mea personală, nu m-am grăbit să-l susțin, căci pentru mine era mult mai important modul general de a pune problema politicii noastre agrare decît acest punct izolat, care putea fi încă respins sau schimbat radical în proiectul nostru comun. Acum voi susține acest proiect comun. Iar pe „cititorul-prieten", care a avut bunăvoința să ne facă cunoscută critica făcută programului nostru agrar, îl vom ruga să se ocupe acum de critica proiectului nostru comun.

II

Citățm în întregime partea „agrară" a acestui proiect.

„În scopul înlăturării rămășițelor vechilor rînduieli iobăgiste și în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la

www.dacoromanica.ro

sate, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia va lupta pentru a obține:

1. anularea ratelor de răscumpărare și a sumelor datorate cu titlu de dijmă, precum și a oricăror prestații care cad în momentul de față în sarcina țărănimii ca stare socială obligată să plătească biruri;

2. desființarea răspunderii solidare și a tuturor legilor care îngrădesc dreptul țăranului de a dispune de pământul său;

3. restituirea către popor a sumelor de bani care i-au fost luate drept rate de răscumpărare sau cu titlu de dijmă; confiscarea în acest scop a averilor mănăstirești și a pământurilor domeniale, precum și fixarea unui impozit special asupra pământurilor marilor latifundiari nobili, beneficiari ai împrumuturilor de răscumpărare; transformarea sumelor obținute pe această cale într-un fond popular special destinat nevoilor culturale și de binefacere ale obștilor sătești;

4. instituirea unor comitete țărănești:

a) pentru a restitui obștilor sătești (prin expropriere sau — în cazul cînd pământurile au trecut din mînă în mînă — prin răscumpărare etc.) pământurile răpite din pământurile țăranilor cu prilejul desființării iobăgiei și pe care moșierii le folosesc ca mijloc de înrobire a țăranilor;

b) pentru înlăturarea rămășițelor iobăgiei, care mai există încă în Ural, în Altai, în Ținutul de vest și în alte regiuni ale statului;

5. investirea tribunalelor cu dreptul de a reduce arenzile prea mari și de a anula tranzacțiile cu caracter înrobitor".

Cititorul se va mira, poate, că în „programul agrar" nu există nici o revendicare în favoarea muncitorilor agricoli salariați. În legătură cu aceasta vom releva că revendicările de asemenea natură au fost incluse în secțiunea precedentă a programului, care cuprinde revendicările partidului nostru „pentru a feri *clasa muncitoare* de degenerare fizică și morală, precum și pentru a face să crească capacitatea sa de luptă în vederea eliberării sale". Cuvintele subliniate de noi cuprind *pe toți* muncitorii salariați, inclusiv pe cei de la sate, și *toate cele* ***16*** *puncte* ale acestei secțiuni a programului se referă *și la muncitorii de la sate.*

www.dacoromanica.ro

Faptul că muncitorii industriali şi cei de la sate sînt cuprinşi într-o singură secţiune, în partea „agrară" a programului rămînînd numai revendicările „ţărăneşti", prezintă, ce-i drept, neajunsul că revendicările în favoarea muncitorilor de la sate nu sar în ochi, nu se impun de la prima vedere. La o examinare superficială a programului, unii ar putea chiar ajunge la ideea cu totul greşită că noi în mod intenţionat am pus în umbră revendicările în favoarea muncitorilor salariaţi de la sate. Nici nu mai e nevoie să spunem că o asemenea idee ar fi fundamental greşită. În fond, neajunsul arătat are un caracter pur aparent. El poate fi uşor înlăturat printr-o cercetare mai atentă a programului, precum şi a comentariilor la program (iar programul partidului nostru, bineînţeles, nu „va fi răspîndit în rîndurile poporului" decît însoţit nu numai de comentarii tipărite, ci — ceea ce este mult mai important — şi de comentarii verbale). Dacă vreun grup va dori să se adreseze în mod special muncitorilor de la sate, el va trebui să extragă din toate revendicările în favoarea muncitorilor în special pe acelea care sînt mai importante pentru muncitorii agricoli, zileri etc. şi să le expună într-o broşură, într-un manifest sau într-o serie de comunicări verbale.

Din punct de vedere principial, *singura* redactare *justă* a secţiunilor programului pe care le-am analizat este tocmai aceea de a expune împreună toate revendicările în favoarea muncitorilor salariaţi *din toate ramurile* economiei naţionale şi de a separa cu rigurozitate într-o secţiune aparte revendicările în favoarea „ţăranilor", căci principalul criteriu al celor ce putem şi trebuie să cerem în primul şi în al doilea caz *nu este nicidecum acelaşi*. Deosebirea principială dintre cele două secţiuni analizate ale programului este exprimată, potrivit proiectului, în cuvintele introductive ale fiecărei secţiuni.

În favoarea muncitorilor salariaţi, noi cerem *reforme* care „să-i ferească de degenerare fizică şi morală şi să facă să crească capacitatea lor de luptă"; în favoarea ţăranilor însă, noi luptăm numai pentru *transformări* care să contribuie la „înlăturarea rămăşiţelor vechilor rînduieli iobăgiste şi la dezvoltarea liberă a luptei de clasă la sate". De aici se vede că revendicările noastre în favoarea ţăranilor sînt mult mai

www.dacoromanica.ro

restrînse, că în legătură cu ele sînt prevăzute condiţii mult mai modeste, că sînt cuprinse într-un cadru mai restrîns. În ce priveşte pe muncitorii salariaţi, noi ne asumăm apărarea intereselor lor *ca clasă în societatea* contemporană; noi facem acest lucru întrucît socotim că mişcarea lor de clasă este unica mişcare *cu adevărat* revoluţionară (compară în partea principială a programului cuvintele cu privire la atitudinea clasei muncitoare faţă de celelalte clase) şi ne străduim să organizăm tocmai această mişcare, s-o conducem şi să răsfrîngem asupra ei lumina conştiinţei socialiste. Or, în ceea ce priveşte ţărănimea, *noi nu ne asumăm cîtuşi de puţin* apărarea intereselor ei *ca clasă de mici proprietari de pămînt şi de agricultori din societatea contemporană*. Nicidecum. „Eliberarea clasei muncitoare poate fi numai opera clasei muncitoare însăşi", şi de aceea social-democraţia reprezintă numai — *direct* şi *în întregime* — interesele proletariatului şi numai cu mişcarea de clasă a acestuia tinde să se contopească într-un tot indisolubil. Toate celelalte clase ale societăţii contemporane sînt însă pentru menţinerea bazelor orînduirii economice existente, şi de aceea social-democraţia poate să ia asupra ei apărarea intereselor acestor clase numai în anumite împrejurări şi cu anumite condiţii, bine determinate. De pildă, clasa micilor producători, inclusiv a micilor agricultori, în lupta ei împotriva burgheziei se manifestă ca o clasă *reacţionară*, şi de aceea „a încerca să salvezi ţărănimea prin măsuri pentru ocrotirea micii gospodării şi a micii proprietăţi împotriva asaltului capitalismului ar însemna să frînezi inutil dezvoltarea socială, să-l amăgeşti pe ţăran cu iluzia că bunăstarea lui ar fi posibilă şi în condiţiile capitalismului, să dezbini clasele de oameni ai muncii, creînd minorităţii o situaţie privilegiată în dauna majorităţii" („Iskra" nr. 3) *. Iată de ce prezentarea revendicărilor „ţărăneşti" în proiectul nostru de program este pusă în funcţie de *două condiţii extrem de restrînse*. Legitimitatea prezenţei „revendicărilor ţărăneşti" într-un program social-democrat noi o subordonăm condiţiei ca acestea să ducă, în primul rînd, la înlăturarea rămăşiţelor rînduielilor iobăgiste şi, în al doilea

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 423 — 424. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

rînd, să contribuie la dezvoltarea liberă a luptei de clasă la sate.

Să ne oprim mai pe larg asupra analizei fiecăreia dintre aceste condiții, care au fost schițate pe scurt încă în nr. 3 al „Iskrei".

În satul nostru, „rămășițe ale vechilor rînduieli iobăgiste" sînt încă îngrozitor de multe. Acesta este un fapt îndeobște cunoscut. Munca în dijmă și înrobirea, lipsa de drepturi a țăranului și ca stare socială, și ca cetățean, supunerea lui față de proprietarul funciar privilegiat, înarmat cu vergi, viața de umilinți, care face din țăran un adevărat barbar, — toate acestea nu sînt o excepție, ci o regulă generală în satul rus, fiind, în ultimă instanță, o rămășiță directă a rînduielilor iobăgiste. În cazurile și în relațiile în care mai domnesc aceste rînduieli și în măsura în care domnesc, *întreaga țărănime ca un tot* este dușmanul lor. Față de iobăgie, față de moșierii-iobăgiști și față de stat, care se află în slujba lor, țărănimea continuă încă să rămînă o *clasă*, și anume nu o clasă a societății capitaliste, ci a societății iobăgiste, adică o clasă-stare socială *. Și în măsura în care în satul nostru se mai menține încă acest antagonism de clasă, propriu societății iobăgiste, între „țărănime" și proprietarii funciari privilegiați, *în această măsură* partidul muncitoresc trebuie să fie, indiscutabil, de partea „țărănimii", trebuie să sprijine lupta ei și *s-o împingă la luptă* împotriva tuturor rămășițelor iobăgiei.

Punem în ghilimele cuvîntul țărănime pentru a releva existența în acest caz a unei contradicții care este în afară de orice îndoială: în societatea contemporană, țărănimea nu mai este, desigur, o clasă unitară. Dar cel pe care această contradicție îl tulbură uită că ea nu este o contradicție a expunerii, a doctrinei, ci o contradicție a vieții însăși. Nu

* Se știe că în societatea sclavagistă și în cea feudală deosebirea dintre clase era fixată și prin împărțirea populației în *stări*, fiind însoțită și de stabilirea unui loc *juridic* special în stat pentru fiecare clasă. De aceea, clasele din societatea sclavagistă și din societatea feudală (precum și din cea iobăgistă) au fost, de asemenea, și stări sociale deosebite. În societatea burgheză, capitalistă, dimpotrivă, din punct de vedere juridic toți cetățenii sînt egali, împărțirea în stări este desființată (cel puțin în principiu), și de aceea clasele au încetat de a mai fi stări sociale. Împărțirea societății în clase este comună și societății sclavagiste, și celei feudale, și celei burgheze, dar în primele două au existat clase-stări, iar în cea din urmă clase care nu sînt stări.

www.dacoromanica.ro

este o contradicție inventată, ci o contradicție dialectică vie. *În măsura în care* în satul nostru societatea iobăgistă este înlăturată de societatea „contemporană" (burgheză), *în aceeași măsură* țărănimea încetează de a fi o clasă, descompunîndu-se în proletariat sătesc și burghezie sătească (burghezie mare, mijlocie, mică și foare mică). *În măsura* în care se mai mențin relații iobăgiste, *în aceeași măsură* „țărănimea" continuă să fie o clasă, adică, repetăm, nu o clasă a societății burgheze, ci a societății iobăgiste. Acest „în măsura în care — în aceeași măsură" există în realitate sub forma unei *extrem de complexe* împletiri între relațiile iobăgiste și cele burgheze în satul contemporan rus. Ca să folosim termenii lui Marx, renta în muncă, renta în natură, renta în bani și renta capitalistă se împletesc la noi în modul cel mai bizar. Noi subliniem această împrejurare, constatată în toate studiile economice din Rusia, îndeosebi pentru că în mod necesar ea constituie, inevitabil, izvorul complexității, confuziei, caracterului artificial, dacă vreți, al unora dintre revendicările noastre „agrare", care la prima vedere multora li se par surprinzătoare. Cel care în obiecțiile pe care le aduce se limitează la nemulțumirea *generală* cu privire la această complexitate și „ingeniozitate" a revendicărilor propuse, acela uită că în probleme atît de încurcate o rezolvare simplă *nici nu poate exista.* Noi avem obligația să luptăm împotriva tuturor rămășițelor relațiilor iobăgiste — în această privință pentru un social-democrat nu încape nici o îndoială —, și dat fiind că aceste relații se împletesc în modul cel mai complex cu relațiile burgheze, sîntem *nevoiți* să pătrundem, dacă ne este permis să ne exprimăm astfel, în însuși miezul acestei încurcături, fără să ne speriem de complexitatea sarcinii. O rezolvare „simplă" a ei *n*-ar putea fi *decît una singură: să* ne descotorosim de ea, s-o ocolim, să lăsăm „elementul spontan" să descurce tot acest talmeș-balmeș. Dar o astfel de „simplitate", îndrăgită de absolut toți adepții spontaneității din rîndurile burghezilor și ale „economiștilor", nu este demnă de un social-democrat. Partidul proletariatului trebuie nu numai să sprijine, dar și să împingă înainte țărănimea în lupta ei împotriva tuturor rămășițelor iobăgiste, iar pentru a împinge înainte nu este suficient să ne limităm la deziderate generale, — trebuie să

www.dacoromanica.ro

dăm o directivă revoluționară precisă, trebuie să știm *să contribuim la descurcarea* confuziei care există în relațiile agrare.

III

Pentru ca cititorul să-și dea mai limpede seama de faptul că rezolvarea problemei agrare este în mod inevitabil complexă, îl vom ruga să compare sub acest raport secțiunea cu privire la muncitori și cea cu privire la țărani a programului. În prima secțiune toate soluțiile sînt extrem de simple, de limpezi, chiar și pentru un om foarte puțin inițiat și care n-a aprofundat de loc aceste probleme, sînt „firești", apropiate, ușor de înfăptuit. În a doua secțiune, dimpotrivă, majoritatea soluțiilor sînt la prima vedere extrem de complexe, „de neînțeles", artificiale, puțin probabile, greu de înfăptuit. Prin ce se explică această deosebire? Oare prin faptul că cei care au alcătuit programul au gîndit rezonabil și practic în primul caz, iar în al doilea caz s-au încurcat, s-au dezorientat, au căzut în romantism și frazeologie? O astfel de explicație, ca să spunem drept, ar fi fost extraordinar de „simplă", pueril de simplă, și nu ne mirăm că Martînov s-a agățat de ea. El nu s-a gîndit că însăși dezvoltarea economică a înlesnit și a simplificat pînă la extrem rezolvarea practică a problemelor muncitorești mărunte. Relațiile sociale-economice din domeniul marii producții capitaliste au devenit (și devin din ce în ce mai mult) atît de străvezii, de limpezi, de simple, încît următorii pași înainte sînt trasați de la sine, se impun dintr-o dată și de la prima vedere. Dimpotrivă, la sate, înlăturarea iobăgiei de către capitalism a încurcat și a complicat într-o asemenea măsură relațiile sociale-economice, încît la rezolvarea (în spiritul social-democrației revoluționare) a sarcinilor practice imediate trebuie să ne gîndim foarte bine, cît despre o rezolvare „simplă" — se poate spune dinainte cu toată convingerea —, ea nu va putea fi născocită.

În legătură cu aceasta, din moment ce am început să comparăm secțiunea cu privire la muncitori și cea cu privire la țărani din program, să mai relevăm încă o deosebire principială dintre ele. Pe scurt, această deosebire ar putea

www.dacoromanica.ro

fi formulată în felul următor: în secţiunea cu privire la muncitori, noi nu avem dreptul să depăşim cadrul revendicărilor social-reformiste, în secţiunea cu privire la ţărani, noi nu trebuie să ne oprim nici chiar în faţa revendicărilor social-revoluţionare. Sau cu alte cuvinte: în secţiunea cu privire la muncitori, noi sîntem fără doar şi poate îngrădiţi de cadrul programului minimal, în secţiunea cu privire la ţărani noi putem şi trebuie să dăm un program maximal*. Să ne lămurim.

În ambele secţiuni, noi expunem nu scopul nostru final, ci revendicările noastre imediate. De aceea, în ambele secţiuni noi trebuie să rămînem pe terenul societăţii contemporane (= burgheze). În aceasta constă asemănarea dintre cele două secţiuni. Dar deosebirea fundamentală dintre ele constă în faptul că secţiunea cu privire la muncitori conţine revendicări îndreptate împotriva *burgheziei*, pe cînd secţiunea cu privire la ţărani — revendicări îndreptate împotriva *moşierilor-iobăgişti* (împotriva feudalilor, aş spune eu, dacă problema aplicării acestui termen la nobilimea noastră agrară nu ar fi atît de controversată**). În secţiunea cu privire la muncitori, noi trebuie să ne limităm la îmbunătăţiri *parţiale* ale orînduirii actuale, burgheze. În cea cu privire la ţărani, noi trebuie să tindem spre curăţirea *totală* a acestei orînduiri date de toate rămăşiţele iobăgiei. În secţiunea cu privire la muncitori, noi nu putem formula revendicări a căror semnificaţie să echivaleze cu sfărîmarea definitivă a dominaţiei burgheziei; cînd vom atinge acest scop final al nostru, pe care în altă parte a programului l-am subliniat îndeajuns şi pe care nu-l pierdem din vedere „nici pentru un moment" în lupta pentru revendicările imediate, atunci noi, partidul proletariatului, nu ne vom mai limita la probleme cu privire la nu ştiu ce responsabi-

* Obiecţia că revendicarea restituirii pămînturilor răşluite este departe de a fi maximul revendicărilor noastre imediate în favoarea ţărănimii (resp. al revendicărilor noastre agrare în general) şi că de aceea ea nu este consecventă o vom analiza mai departe, cînd vom vorbi despre punctele concrete ale programului pe care îl susţinem. Noi afirmăm şi ne vom strădui să dovedim că revendicarea „restituirii pămînturilor răşluite" este maximul a ceea ce putem formula chiar acum în programul nostru agrar.

** Eu personal înclin să rezolv această problemă în sens afirmativ, dar în cazul de faţă, se înţelege, nu este nici locul, nici timpul să fundamentăm şi nici chiar să cerem această rezolvare, deoarece acum este vorba de susţinerea proiectului de program agrar colectiv, al întregii redacţii.

www.dacoromanica.ro

litate a patronilor sau la nu știu ce locuințe date de fabrică, ci vom lua în mîinile noastre *întreaga* conducere și vom dispune de întreaga producție socială, prin urmare și de repartiția ei. În secțiunea cu privire la țărani, dimpotrivă, putem și trebuie să formulăm revendicări a căror semnificație să echivaleze cu sfărîmarea definitivă a dominației moșierilor-iobăgiști, pentru a curăța complet satul nostru de toate urmele iobăgiei. În secțiunea cu privire la muncitori nu putem formula revendicări social-revoluționare ca revendicări imediate întrucît revoluția socială care răstoarnă dominația burgheziei este revoluția proletariatului, care înfăptuiește scopul nostru *final*. În secțiunea cu privire la țărani, noi formulăm și revendicări social-revoluționare, deoarece revoluția socială care răstoarnă dominația moșierilor-iobăgiști (adică tot o revoluție socială a burgheziei cum a fost și marea revoluție franceză) este posibilă și pe baza orînduirii existente, burgheze. În secțiunea cu privire la muncitori rămînem (deocamdată și condiționat, menținînd perspectivele și intențiile noastre independente, dar rămînem totuși) pe tărîmul reformei sociale, căci noi cerem aici numai ceea ce burghezia poate (în principiu) să ne dea fără să-și piardă încă dominația (și ceea ce, din această cauză, d-nii Sombarți, Bulgakovi, Struve, Prokopovici & Co. o sfătuiesc din timp să dea în mod rezonabil și de bunăvoie). În secțiunea cu privire la țărani, noi, *spre deosebire de social-reformatori*, trebuie să cerem și ceea ce moșierii-iobăgiști nu ne vor da niciodată și nici nu pot să ne dea nouă (sau țăranilor), — să cerem și ceea ce mișcarea revoluționară a țărănimii poate să-și ia numai cu forța..

IV

Iată de ce „simplul" criteriu al „posibilității de realizare" cu ajutorul căruia Martînov „a făcut praf" atît de „ușor" programul nostru agrar este insuficient și impropriu. Acest criteriu al „posibilității" directe și imediate „de realizare" îl aplicăm, în general, numai la secțiunile și punctele vădit reformatoare din programul nostru, și nicidecum la programul partidului revoluționar în general. Cu alte cuvinte, aplicăm acest criteriu la programul nostru numai cu titlu de excepție, și nicidecum ca o regulă generală.

www.dacoromanica.ro

Programul nostru trebuie să fie realizabil numai în sensul larg, filozofic al acestui cuvînt, în aşa fel încît nici o literă din program să nu contrazică direcţia întregii evoluţii sociale-economice. Şi, o dată ce am stabilit în mod just (în general şi în amănunte) această direcţie, trebuie, în numele principiilor noastre revoluţionare şi al datoriei noastre revoluţionare, să luptăm *din toate puterile*, întotdeauna şi neapărat pentru *maximul* revendicărilor noastre. A încerca însă să stabileşti anticipat, înainte de deznodămîntul definitiv al luptei, în timpul luptei, că, eventual, nu vom obţine *în întregime* maximum înseamnă să cădem în cel mai pur filistinism. Considerentele de acest fel duc întotdeauna la oportunism, chiar dacă cei care emit astfel de considerente nu o doresc.

Într-adevăr, nu înseamnă oare filistinism raţionamentul lui Martînov, care a văzut în programul agrar al „Iskrei" „romantism" — „pentru că *încadrarea masei ţărăneşti în mişcarea noastră* în condiţiile actuale *este foarte problematică*" („R.D." nr. 10, pag. 58, subliniat de mine)? Aceasta este o mostră frumuşică de raţionamente foarte „plauzibile" şi foarte ieftine cu ajutorul cărora social-democratismul rus s-a simplificat pînă la „economism". Dar aprofundaţi mai bine acest raţionament „plauzibil" şi veţi constata că nu este decît un balon de săpun. „Mişcarea noastră" este mişcarea muncitorească social-democrată. *Masa* ţărănească nu poate, într-adevăr, „să se încadreze" *în această mişcare:* nu este un lucru problematic, ci *imposibil*, şi despre aceasta nici n-a fost vreodată vorba. Dar masa ţărănească *nu poate să nu se încadreze* în „mişcarea" împotriva tuturor rămăşiţelor iobăgiste (inclusiv împotriva absolutismului). Prin expresia „mişcarea noastră", Martînov a încurcat lucrurile fără să se gîndească la caracterul în esenţă diferit al mişcării împotriva burgheziei şi al mişcării împotriva iobăgiei *.

* În ce măsură Martînov nu a aprofundat problema despre care s-a apucat să scrie reiese deosebit de limpede din următoarea frază din articolul său: „Avînd în vedere că partea agrară a programului nostru *va continua încă mult timp să aibă o importanţă practică relativ mică*, ea oferă un larg cîmp de acţiune pentru frazeologia revoluţionară". Cuvintele subliniate conţin tocmai confuzia despre care s-a vorbit în text. Martînov a auzit că în Apus programul agrar este formulat numai în cazul cînd mişcarea muncitorească este foarte dezvoltată. La noi, această mişcare se află abia la începutul ei. Prin urmare, „va continua încă mult timp"! — se grăbeşte să conchidă publicistul nostru.

www.dacoromanica.ro

Încadrarea masei țărănești în mișcarea împotriva rămășițelor iobăgiei nu poate fi nicidecum considerată ca problematică, ci, cel mult, *măsură* în care ea se încadrează; la sate relațiile iobăgiste sînt strîns împletite cu cele burgheze, iar țărănimea (micii agricultori) în calitate de clasă a societății burgheze este într-o mult mai mare măsură un element conservator decît unul revoluționar (în special datorită faptului că la noi evoluția burgheză a relațiilor agrare se află abia la început). De aceea, în epoca transformărilor politice, guvernului îi va fi mult mai ușor să dezbine pe țărani (decît, de pildă, pe muncitori), îi va fi mult mai ușor ca, prin concesii mici și lipsite de importanță făcute unui număr relativ mic de mici proprietari, să slăbească (sau chiar, în cazul cel mai rău, să paralizeze) spiritul lor revoluționar.

Astea toate-s bune. Dar ce rezultă de aici? Cu cît îi este mai ușor guvernului să se înțeleagă cu elementele conservatoare din rîndurile țărănimii, cu atît mai multe eforturi trebuie să depunem și cu atît mai repede trebuie să ajungem noi să ne înțelegem cu elementele revoluționare ale acesteia. Datoria noastră este de a stabili, cu cea mai mare precizie științifică posibilă, în ce *direcție* anume trebuie să sprijinim aceste elemente, iar apoi să le *îndemnăm* la o luptă hotărîtă și necondiționată împotriva tuturor rămășițelor iobăgiei, să le îndemnăm mereu și în toate împrejurările, folosind toate mijloacele accesibile. Și nu înseamnă oare filistinism încercarea de „a preciza" anticipat *gradul de reușită* al îndemnului nostru? Acest lucru îl va rezolva viața și-l va consemna

El a scăpat din vedere un amănunt: în Apus programele agrare urmăresc atragerea *semiță ranilor*, *semimuncitorilor* în mișcarea *social*-democrată împotriva *burgheziei*, la noi — atragerea *masei* țărănești în mișcarea *democratică* împotriva *rămășițelor iobăgiste*. De aceea, în Apus programul agrar va căpăta o importanță cu atît *mai mare*, cu cît capitalismul în agricultură se dezvoltă *mai mult*. Programul nostru agrar va avea, în ceea ce privește majoritatea revendicărilor lui, o importanță practică cu atît *mai mică*, cu cît capitalismul în agricultură se dezvoltă *mai mult*, căci rămășițele iobăgiei, împotriva cărora este îndreptat acest program, dispar și de la sine, și sub influența politicii guvernului. De aceea programul nostru agrar este valabil în mod practic mai ales pentru viitorul foarte apropiat, pentru perioada *dinainte* de căderea absolutismului. Revoluția politică din Rusia va aduce după sine în orice caz și inevitabil asemenea transformări radicale a celor mai înșpoiate rînduieli agrare de la noi, încît va trebui neapărat să revizuim programul nostru agrar. Iar Martînov un lucru știe sigur: că cartea lui Kautsky [184] este bună (asta e adevărat) și că este suficient să repeți și să-l copiezi pe Kautsky, fără să te gîndești la caracterul radical deosebit al Rusiei sub raportul programului agrar (aceasta nu denotă nicidecum inteligență).

www.dacoromanica.ro

istoria, dar acum datoria noastră este în orice caz de a lupta, şi de a lupta pînă la capăt. Oare va îndrăzni un soldat care a pornit la atac să mai stea să reflecteze că s-ar putea să nu nimicim întregul corp de armată duşman, ci numai trei cincimi din el? Oare în sens martinovist nu este „problematică", de pildă, şi o asemenea revendicare cum este revendicarea *republicii?* Guvernului îi va fi mai uşor să scape plătind o părticică din *această* poliţă decît plătind poliţa revendicărilor ţărăneşti de lichidare a tuturor urmelor iobăgiei. Dar ce ne priveşte asta pe noi? Noi, bineînţeles, vom pune în buzunar această părticică din plată, fără să încetăm totuşi nicidecum lupta noastră înverşunată pentru a obţine ca poliţa să fie plătită *în întregime*. Trebuie să răspîndim pe o scară mai largă ideea că numai în republică poate avea loc bătălia hotărîtoare dintre proletariat şi burghezie, trebuie *să creăm* * şi să consolidăm tradiţia republicană în rîndurile tuturor revoluţionarilor ruşi şi în rîndurile maselor cît mai largi ale muncitorilor ruşi, trebuie să exprimăm prin lozinca: „republică" faptul că, în lupta pentru democratizarea orînduirii de stat, vom merge pînă la capăt, fără să ne uităm înapoi, — rămînînd ca însăşi lupta să hotărască ce parte din această plată, cînd anume şi cum anume vom reuşi să obţinem. Ar fi o prostie să încercăm să calculăm cît de mare va fi această parte înainte de a-l face pe duşman să simtă toată puterea loviturilor noastre şi înainte de a simţi pe pielea noastră toată puterea loviturilor lui. Aşa şi în ceea ce priveşte revendicările ţărăneşti, datoria noastră este de a stabili, pe bază de date ştiinţifice, *maximul* acestor revendicări şi de a ajuta tovarăşilor să lupte pentru acest maximum, şi apoi n-au decît să rîdă de caracterul lui „problematic" lucizii critici legali şi „codiştii" nelegali, îndrăgostiţi de caracterul palpabil al rezultatelor! **

* Spunem: „să creăm", căci vechii revoluţionari ruşi nu au acordat niciodată o atenţie serioasă problemei republicii, niciodată nu au considerat-o ca fiind o problemă „practică", — narodnicii, răzvrătiţii şi alţii pentru că priveau politica cu dispreţul anarhiştilor, narodovolţii pentru că voiau să sară direct de la absolutism la revoluţia socialistă. Nouă (dacă nu vorbim de ideile republicane de mult uitate ale decembriştilor), social-democraţilor, ne revine sarcina de a răspîndi în mase revendicarea republicii şi de a crea o tradiţie republicană în rîndurile revoluţionarilor ruşi.

** Poate că în legătură cu problema „posibilităţii de realizare" a revendicărilor programului social-democrat ar fi util să amintim polemica dusă în 1896 de K. Kautsky împotriva Rosei Luxemburg. R. Luxemburg scria că revendicarea restabilirii Poloniei

www.dacoromanica.ro

V

Să trecem la a doua teză generală care determină caracterul tuturor revendicărilor noastre cu privire la țărani și care este exprimată în cuvintele: „... *în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate* ...“

Aceste cuvinte sînt extrem de importante și pentru modul principial de a pune problema agrară în general, și pentru aprecierea diferitelor revendicări agrare în special. Revendicarea lichidării rămășițelor iobăgiei este o revendicare comună atît social-democraților cît și tuturor liberalilor consecvenți, narodnicilor, social-reformatorilor, criticilor marxismului în problema agrară etc. etc. Formulînd această revendicare, noi ne deosebim de toți acești domni nu principial, ci numai sub raport cantitativ; și în acest punct ei se vor menține întotdeauna și inevitabil în limitele reformei, pe cînd noi nu ne vom opri (în sensul arătat mai sus) nici chiar în fața revendicărilor social-revoluționare. Dimpotrivă, prin faptul că cerem să se asigure „libera dezvoltare a luptei

---

nu-și are locul în programul practic al social-democraților polonezi, dat fiind că această revendicare este irealizabilă în societatea actuală. K. Kautsky obiecta, spunînd că acest argument „se bazează pe o ciudată neînțelegere a esenței programului socialist. Revendicările noastre practice, fie că sînt exprimate direct în program, fie că reprezintă « postulate » adoptate tacit, nu trebuie să fie în funcție (werden ... darnach bemessen) de caracterul lor *realizabil* în condițiile raportului de forțe dat, ci de *compatibilitatea* lor cu orînduirea socială existentă și de măsura în care înfăptuirea lor contribuie la înlesnirea luptei de clasă a proletariatului, dă un imbold dezvoltării ei (fördern) și netezește (ebnen) calea proletariatului spre dominația politică. În acest caz, noi nu ținem cîtuși de puțin seama de raportul de forțe dat. Programul social-democrat este scris nu pentru momentul dat (« den ») — el trebuie să constituie, pe cît posibil, o directivă (ausreichen) în orice conjunctură a societății contemporane. El trebuie să servească nu numai acțiunii practice (der Aktion), dar și propagandei, el trebuie să indice sub forma revendicărilor concrete, mai pregnant decît o pot face raționamentele abstracte, linia pe care noi intenționăm să mergem înainte. Cu cît ne putem trasa țeluri practice mai îndepărtate fără să ne pierdem în speculații utopice, cu atît mai bine. Cu atît va fi mai limpede pentru mase — chiar și pentru acele mase care nu sînt în stare să înțeleagă (erfassen) raționamentele noastre teoretice — linia pe care o urmăm. Programul trebuie să arate ce *cerem* noi de la societatea actuală sau de la statul actual, și nu ceea ce *așteptăm* de la el. Să luăm, de pildă, programul social-democrației germane. El cere ca funcționarii să fie aleși de popor. Această revendicare, dacă am măsura-o cu măsura Rosei Luxemburg, este tot atît de utopică ca și revendicarea de a crea un stat național polon. Nimeni nu-și face iluzia că revendicarea alegerii de către popor a funcționarilor publici în imperiul german poate fi considerată realizabilă în condițiile actuale. Cu același temei cu care se poate admite că statul național polon poate fi realizat numai după cucerirea puterii politice de către proletariat, — cu același temei se poate afirma acest lucru și despre revendicarea respectivă. Dar este oare acesta un motiv suficient pentru a nu o include în programul nostru practic?“ („Neue Zeit“, XIV, 2, SS. 513 u. 514 („Timpuri noi“, XIV, 2, pag. 513 și 514. — *Nota trad.*). Subliniat de K. Kautsky.)

www.dacoromanica.ro

de clasă la sate", se naşte o contradicţie *principială* între noi şi toţi aceşti domni *şi chiar* toţi revoluţionarii şi socialiştii *ne*social-democraţi. Aceştia din urmă nu se vor opri nici ei în faţa revendicărilor social-revoluţionare în problema agrară, dar nu vor voi să subordoneze aceste revendicări tocmai unei condiţii cum este libera dezvoltare a luptei de clasă la sate. Această condiţie este punctul central şi fundamental al teoriei marxismului revoluţionar în domeniul problemei agrare *. A recunoaşte această condiţie înseamnă a recunoaşte că şi evoluţia agriculturii, cu toate că este atît de încurcată şi de complexă, cu toată varietatea aspectelor ei, este tot o evoluţie capitalistă, că şi ea generează (ca şi evoluţia industrială) lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei, că tocmai *această* luptă de clasă trebuie să fie esenţiala şi prima noastră grijă, trebuie să fie piatra de încercare a problemelor principiale şi a sarcinilor politice, a metodelor de propagandă, de agitaţie şi de organizare. A recunoaşte această condiţie înseamnă a te obliga să te situezi pe un punct de vedere de clasă ferm şi în problema deosebit de spinoasă a participării micii ţărănimi la mişcarea social-democrată, a nu renunţa cu nimic la punctul de vedere al proletariatului în favoarea intereselor micii burghezii, ci, dimpotrivă, a cere ca micul ţăran, ruinat şi asuprit de întregul capitalism contemporan, să renunţe la punctul *său* de vedere de clasă şi să adopte punctul de vedere al proletariatului.

Formulînd această condiţie, ne delimităm astfel hotărît şi categoric nu numai de *duşmanii noştri* (adică de adepţii direcţi sau indirecţi, conştienţi sau inconştienţi ai burgheziei care sînt aliaţii noştri vremelnici şi parţiali în lupta împotriva rămăşiţelor orînduirii iobăgiste), ci şi de acei *prieteni nesiguri* care prin modul lor inconsecvent de a pune problema agrară pot să aducă (şi aduc de fapt) mult rău mişcării revoluţionare a proletariatului.

Formulînd această condiţie, noi dăm implicit un fir

* În fond, toate erorile şi rătăcirile „criticilor" marxismului în problema agrară se reduc tocmai la neînţelegerea acestui punct, şi cel mai curajos, cel mai consecvent (şi deci cel mai cinstit) dintre ei, d-l Bulgakov, declară pe faţă în „studiul" lui că „teoria" luptei de clasă este absolut inaplicabilă la domeniul relaţiilor agrare („Capitalismul şi agricultura", vol. II, pag. 289).

www.dacoromanica.ro

călăuzitor, pe care, urmîndu-l, un social-democrat, chiar dacă este zvîrlit într-un sat oarecare dintr-un fund de provincie, chiar dacă este pus în fața celor mai încîlcite relații agrare, care pun pe primul plan sarcinile *general*-democratice, poate să impună și să sublinieze, la rezolvarea acestor sarcini, punctul său de vedere proletar, — tot așa cum noi rămînem social-democrați și în rezolvarea sarcinilor politice *general*-democratice.

Formulînd această condiție, noi răspundem implicit la obiecția pe care mulți o ridică după ce au luat cunoștință în mod sumar de revendicările concrete ale programului nostru agrar... „Să se restituie sumele de răscumpărare și pămînturile răpite *obștilor sătești*"!? — dar unde este aici specificul nostru proletar și caracterul de sine stătător al proletariatului? oare, în fond, aceasta nu va constitui un dar făcut burgheziei sătești??

Desigur că da, dar numai în sensul în care însăși prăbușirea iobăgiei, adică eliberarea din lanțurile și de îngrădirile feudale tocmai a dezvoltării burgheze, și nu a vreunei alte dezvoltări, a fost „un dar făcut burgheziei". Proletariatul se deosebește de celelalte clase asuprite de către burghezie și opuse ei tocmai prin faptul că el își pune speranțe nu în frînarea dezvoltării burgheze, nu în tocirea sau atenuarea luptei de clasă, ci, dimpotrivă, în cea mai deplină și mai liberă dezvoltare a ei, în accelerarea progresului burghez *. În societatea capitalistă în dezvoltare, rămășițele iobăgiei, care îi stînjenesc dezvoltarea, *nu pot* fi desființate fără a întări și a consolida prin aceasta burghezia. A te lăsa „tulburat" de aceasta înseamnă a repeta greșeala acelor socialiști care susțineau că nouă libertatea politică nu ne folosește la nimic, întrucît ea întărește și consolidează dominația burgheziei.

VI

După ce am examinat „partea generală" a programului nostru agrar, vom trece la analiza diferitelor revendicări

* Bineînțeles că proletariatul nu susține orice măsuri care grăbesc progresul burghez, ci numai pe acelea care influențează *direct* asupra creșterii capacității clasei muncitoare de a lupta pentru eliberarea sa. Iar partea neavută și apropiată de proletariat a țărănimii resimte mult mai puternic „munca în dijmă" și aservirea decît partea înstărită.

www.dacoromanica.ro

formulate aici. Totodată, ne vom permite să începem nu cu primul punct, ci cu punctul patru (despre pămînturile răşluite), căci tocmai acesta este punctul central, punctul cel mai important, care imprimă un caracter special programului agrar şi este, în acelaşi timp, cel mai vulnerabil (cel puţin după părerea majorităţii celor care s-au pronunţat despre acest articol în nr. 3 din „Iskra"). Amintim că conţinutul acestui punct este alcătuit din următoarele părţi componente: 1. El cere instituirea unor comitete ţărăneşti împuternicite să reglementeze din nou acele relaţii agrare care constituie o rămăşiţă directă a iobăgiei. Expresia: „comitete *ţărăneşti*" este aleasă pentru a arăta limpede că, în opoziţie cu „reforma" de la 1861, cu comitetele ei de nobili [135], noua reglementare trebuie să fie efectuată de ţărani, şi nu de moşieri. Cu alte cuvinte: lichidarea definitivă a relaţiilor iobăgiste urmează să fie făcută nu de asupritori, ci de partea populaţiei care este oprimată de aceste relaţii, urmează să fie făcută nu de o minoritate, ci de majoritatea celor interesaţi. În fond aceasta nu este altceva decît *revizuirea democratică a reformei ţărăneşti* (adică tocmai ceea ce cerea primul proiect de program întocmit de grupul „Eliberarea muncii"). Şi dacă noi n-am ales această ultimă expresie este numai pentru că este mai puţin precisă, pentru că indică mai puţin sugestiv caracterul real şi conţinutul concret al acestei revizuiri. De aceea, de pildă, Martînov, în cazul cînd ar fi avut într-adevăr ceva de spus în ceea ce priveşte problema agrară, ar fi trebuit să declare precis dacă respinge însăşi ideea unei revizuiri democratice a reformei ţărăneşti, şi dacă nu, cum anume şi-o reprezintă *el* *.

* Relevăm inconsecvenţa (sau reticenţa?) lui Nadejdin, care în schiţa programului agrar făcută de el şi-a însuşit, pare-se, ideea „Iskrei" în ceea ce priveşte comitetele ţărăneşti, dar a formulat această idee într-un mod foarte nereuşit, spunînd: „crearea unei instanţe judecătoreşti speciale formate din reprezentanţi ai poporului pentru examinarea *reclamaţiilor* ţăranilor şi a declaraţiilor cu privire la toate operaţiile care au însoţit «eliberarea»" („Ajunul revoluţiei", pag. 65, subliniat de mine). *De reclamat* se poate reclama numai *înşăltarea* unei legi. „Eliberarea" din 19 februarie cu toate „operaţiile" ei este ea însăşi *o lege*. Crearea unor instanţe judecătoreşti speciale pentru examinarea reclamaţiilor cu privire la caracterul nedrept al unei anumite legi nu are nici un sens atîta timp cît această lege nu este abrogată, atîta timp cît în locul ei (sau pentru ceea ce este parţial abrogat) nu sînt date noi norme legislative. „Instanţa judecătorească" trebuie să fie învestită nu numai cu dreptul de a primi „reclamaţiile" cu privire la luarea imaşurilor, ci şi cu dreptul de a restitui (resp. de a răscumpăra etc.) aceste imaşuri, şi atunci, în primul rînd, „instanţa judecătorească" împuternicită să

www.dacoromanica.ro

Mai departe, 2. Comitetelor țărănești li se dă dreptul de a expropria și de a răscumpăra pămîntul moșieresc, de a efectua schimbul de pămînt etc. (punctul 4, b), acest drept fiind limitat numai la cazurile de menținere fățișă a relațiilor iobăgiste. Anume (3) dreptul de expropriere și de răscumpărare se acordă numai pentru pămînturile care, în primul rînd, „au fost răpite din pămînturile țăranilor cu prilejul desființării iobăgiei" (aceste pămînturi aparțineau, prin urmare, din timpuri străvechi gospodăriilor țărănești, făceau parte integrantă din aceste gospodării și au fost luate în mod nefiresc prin jaful legalizat care a fost marea reformă țărănească) și, în al doilea rînd, „servesc moșierilor drept mijloc de înrobire a țăranilor".

Această a doua condiție îngrădește și mai mult dreptul de răscumpărare și de expropriere, extinzînd acest drept nu asupra tuturor „otrezkilor" (pămînturilor răpite. — *Nota trad.*), ci numai asupra acelora care rămîn și acum o armă de înrobire, „prin intermediul cărora — după cum a formulat acest lucru « Iskra » — a fost *menținută* munca silită, înrobită, boierescul, adică în fapt tot munca de iobag" *. Cu alte cuvinte: acolo unde, datorită caracterului inconsecvent al reformei noastre țărănești, s-au menținut pînă acum, cu ajutorul pămînturilor răpite de la țărani, forme iobăgiste de economie, acolo se acordă țăranilor dreptul de a lichida dintr-o dată și definitiv aceste rămășițe ale iobăgiei fie și pe calea exproprierii, acolo se acordă dreptul *„de a se restitui pămînturile răpite"*.

De aceea putem să-l liniștim pe bunul nostru Martînov, care întreba foarte alarmat: „ce se va întîmpla cu acele pămînturi răpite aflate fie în mîna moșierilor, fie în mîna raznocinților pe baza unui act de cumpărare și care sînt exploatate acum după metode capitaliste model?" Nu despre aceste pămînturi răpite, care reprezintă cazuri izolate, este vorba, stimabile, ci despre acele pămînturi

---

emită legi nu va mai fi instanță judecătorească, iar în al doilea rînd trebuie să se arate precis ce anume drepturi de expropriere, de răscumpărare etc. are o astfel de „instanță judecătorească". Dar, oricît de nereușită ar fi formularea lui Nadejdin, el a înțeles mult mai just decît Martînov necesitatea revizuirii democratice a reformei țărănești.

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 426. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

răşluite tipice (şi foarte numeroase) care pînă în prezent mai servesc ca bază rămăşiţelor ce continuă să existe ale economiei iobăgiste [186].

În sfîrşit, 4. Punctul 4, b, învesteşte comitetele ţărăneşti cu împuternicirea de a înlătura rămăşiţele iobăgiei care s-au mai menţinut în anumite regiuni ale statului (servituţi, operaţii neterminate de împroprietărire şi de delimitare a pămînturilor etc. etc.).

Aşadar, pentru simplificare, întregul conţinut al punctului 4 poate fi exprimat în două cuvinte: „restituirea pămînturilor răşluite". Se pune întrebarea cum a apărut ideea unei astfel de revendicări. Ca o concluzie directă a tezei generale şi fundamentale potrivit căreia noi trebuie să-i ajutăm pe ţărani şi să-i împingem la o lichidare, pe cît posibil, mai deplină a tuturor rămăşiţelor iobăgiei. Cu acest lucru „toată lumea este de acord", nu-i aşa? Ei bine, dacă sînteţi de acord să păşiţi pe această cale, atunci faceţi bine să înaintaţi pe această cale în mod de sine stătător, nu ne siliţi să vă tragem după noi, nu vă înspăimîntaţi de aspectul „neobişnuit" al acestei căi, nu vă lăsaţi tulburaţi de faptul că în multe locuri nu veţi găsi o cale bătătorită, ci va trebui şi să vă tîrîţi pe marginea prăpastiei, şi să vă furişaţi prin hăţişuri, şi să săriţi peste gropi. Nu vă văitaţi că drumul este prost: ar fi o văicăreală inutilă, căci ar fi trebuit să ştiţi dinainte că nu porniţi pe o cale bătătorită, netezită şi nivelată de toate forţele progresului social, ci pe cărăruile fundăturilor şi fundurilor de provincie, care au o ieşire, dar nici voi, nici noi, nici nimeni altcineva niciodată nu va găsi o ieşire directă, simplă şi uşoară — „niciodată", adică în general atîta timp cît vor exista aceste funduri de provincie şi fundături care pier, şi care pier într-un timp chinuitor de lung.

Iar dacă nu vreţi să vă vîrîţi prin aceste fundături, atunci spuneţi direct că nu vreţi, şi nu căutaţi să vă eschivaţi prin fraze goale *.

* De pildă, Martînov învinuieşte de „frazeologie" „Iskra", care i-a dat şi bazele generale ale politicii sale agrare („introducerea luptei de clasă la sate"), şi rezolvarea practică a problemei revendicărilor programatice concrete. Fără să propună alte principii în locul acestor principii generale, fără să aprofundeze chiar de loc aceste principii, fără să încerce să lucreze la alcătuirea unui anumit program, Martînov se eschivează prin următoarea frază superbă: „...Noi trebuie să cerem apărarea lor (a ţără-

www.dacoromanica.ro

Sînteți de acord să luptați pentru lichidarea rămășițelor iobăgiei? — Bine. Atunci nu uitați că *nu există* nici o instituție juridică unică care să exprime sau să determine aceste rămășițe, — vorbesc, desigur, despre rămășițele iobăgiei exclusiv din domeniul relațiilor agrare, de care ne ocupăm acum, și nu despre cele din domeniul legislației financiare, corporatiste etc. Rămășițele directe ale gospodăriei bazate pe clacă, constatate de nenumărate ori în toate studiile economice din Rusia, se mențin nu datorită unei legi care le ocrotește în mod special, ci în virtutea relațiilor agrare existente de fapt. Acest lucru este atît de adevărat, încît în fața cunoscutei comisii Valuev [137] martorii spuneau fățiș: este în afară de orice îndoială că iobăgia ar renaște dacă ea nu ar fi fost interzisă printr-o lege expresă. Prin urmare, una din două: sau nu ne ocupăm de loc de relațiile agrare dintre țărani și moșieri, — și în acest caz toate celelalte probleme se rezolvă foarte „simplu", dar atunci nu vă ocupați nici de principalul izvor al tuturor rămășițelor economiei iobăgiste la sate, atunci lăsați „pur și simplu" la o parte această problemă foarte arzătoare, problemă care atinge cele mai profunde interese ale moșierilor-iobăgiști și ale țărănimii aservite, problemă care mîine sau poimîine poate ușor deveni o problemă social-politică dintre cele mai actuale în Rusia. Sau vreți să vă ocupați și de izvorul „formelor înapoiate de aservire economică" pe care-l constituie relațiile agrare, — și atunci trebuie să țineți seama de caracterul complex și încurcat al acestor relații, care pur și simplu nu permite o rezolvare ușoară și simplă. Atunci, voi, fiind nemulțumiți de rezolvarea concretă pe care o propunem noi referitor la această problemă încurcată, *nu aveți dreptul* să vă eschivați printr-o „văicăreală" generală în legătură cu caracterul încurcat, ci

nilor în calitatea lor de mici proprietari)... împotriva diferitelor forme înapoiate de aservire economică...". Nu va fi oare prea ieftin? N-ați vrea să încercați voi să ne indicați *măcar un singur* caz de apărare fie și numai împotriva *unei singure* (și nu a „diferitelor" !) forme înapoiate de aservire? (probabil că mai sînt și „forme" neînapoiate „de aservire" !!). Căci și micul credit, și întovărășirile pentru desfacerea produselor lactate, și asociațiile de împrumut și păstrare, și uniunile micilor patroni, și banca țărănească, și agronomii zemstvelor — toate acestea înseamnă și ele „apărare împotriva diferitelor forme înapoiate de aservire economică". Prin urmare, presupuneți că „noi trebuie să cerem" toate acestea?? Trebuie să vă gîndiți mai întîi, stimabile, și apoi să vorbiți despre programe !

www.dacoromanica.ro

trebuie să încercaţi să vă descurcaţi singuri în această problemă, să propuneţi o altă rezolvare concretă.

Importanţa pe care o au pămînturile răşluite în gospodăria ţărănească actuală este o problemă de fapt. Şi este semnificativ că, oricît de adîncă este prăpastia dintre narodnicism (în sensul larg al cuvîntului) şi marxism în ceea ce priveşte aprecierea rînduielilor economice şi a evoluţiei economice a Rusiei, — în *această* problemă nu există divergenţe între cele două doctrine. Reprezentanţii ambelor curente sînt de acord că în satul rus există numeroase rămăşiţe ale iobăgiei şi că (nota bene) sistemul de gospodărie bazat pe proprietate privată, sistem dominant în guberniile centrale din Rusia („sistemul de gospodărie bazat pe munca în dijmă"), este o rămăşiţă directă a iobăgiei. Mai departe, ei sînt de acord şi că pămînturile ţăranilor răşluite în folosul moşierilor — adică şi pămînturile răşluite în sensul direct, nemijlocit, şi privarea ţăranilor de dreptul la imaş, de folosire a pădurii, a adăpătoarei, a păşunilor etc. etc. — sînt una dintre principalele *(dacă nu principala)* baze ale sistemului de muncă în dijmă. Este suficient să amintim că, după cele mai noi date, sistemul gospodăriei moşiereşti bazate pe munca în dijmă este considerat *dominant în cel puţin 17 gubernii din Rusia europeană.* Să încerce să conteste acest fapt cei care văd în punctul cu privire la pămînturile răşluite o născocire pur artificială, „forţată", ingenioasă!

Sistemul de gospodărie bazat pe munca în dijmă înseamnă următorul lucru. De fapt, adică nu în virtutea dreptului de proprietate, ci a modului cum sînt folosite, pămînturile şi terenurile moşierilor, şi ale ţăranilor nu sînt împărţite definitiv, ci continuă să rămînă laolaltă: o parte din pămîntul ţăranilor serveşte, de pildă, pentru întreţinerea vitelor necesare pentru lucrarea pămîntului moşierilor, şi nu al ţăranilor; o parte din pămîntul moşieresc este absolut necesar, în condiţiile acestui sistem, pentru gospodăria ţărănească învecinată (adăpătoare, păşuni etc.). Şi această împletire de fapt în folosirea pămîntului generează *în mod inevitabil* (mai exact: menţine aceleaşi relaţii cărora le-a dat naştere o istorie milenară) aceleaşi relaţii între ţăran şi boier ca şi în condiţiile iobăgiei. De facto, ţăranul rămîne iobag, lucrînd, ca şi pînă acum, cu inventarul său străvechi,

www.dacoromanica.ro

după metoda străveche a asolamentului trienal, pentru străvechiul „stăpîn-moșier". Ce nevoie mai este de alte dovezi cînd pretutindeni țăranii înșiși numesc munca în dijmă clacă sau „boieresc"? — cînd înșiși moșierii, descriind gospodăria lor, spun: pămîntul mi-l lucrează „foștii mei..." (deci, nu numai foști, ci și actuali!) „. . . țărani" cu inventarul lor pentru imașul pe care-l închiriază de la mine?

Cînd se rezolvă o problemă social-economică oarecare complexă și încurcată, o regulă elementară cere ca mai întîi să se ia cazul cel mai tipic, cel mai liber de orice influențe și împrejurări secundare care îl complică și numai după aceea, pornindu-se de la rezolvarea acestui caz, să se meargă mai departe, luîndu-se treptat în considerație împrejurările secundare care îl complică. Luați și aici, deci, cazul cel mai „tipic": copiii foștilor iobagi muncesc pentru fiii fostului boier, pentru imașul pe care îl închiriază de la acesta. Munca în dijmă determină stagnarea tehnicii și stagnarea *tuturor* relațiilor social-economice de la sate, deoarece munca în dijmă constituie o piedică în calea dezvoltării economiei bănești și a diferențierii țărănimii, îl ferește (comparativ) pe moșier de influența concurenței, care îl silește să lucreze mai bine (în loc să dezvolte tehnica, el reduce partea dijmașului; în legătură cu aceasta trebuie să spunem că o astfel de reducere este constatată într-o serie întreagă de localități de-a lungul unui șir de ani din perioada de după reformă), leagă pe țăran de pămînt, împiedicînd prin aceasta ca strămutările și îndeletnicirile sezoniere în alte localități etc. să ia amploare.

Se pune întrebarea: există oare un social-democrat care să se îndoiască că în acest caz „pur" exproprierea părții respective a pămîntului moșieresc în folosul țăranilor este absolut firească, de dorit și realizabilă? Această expropriere îl va scutura pe Oblomov și îl va obliga să treacă la o gospodărie mai perfecționată pe o întindere mai mică din pămîntul său, această expropriere va submina (nu spun va desființa, ci tocmai va submina) sistemul de muncă în dijmă, va dezvolta independența și spiritul democratic în rîndurile țărănimii, va ridica nivelul ei de trai, va da un impuls puternic dezvoltării continue a economiei bănești și unui progres capitalist continuu în agricultură.

www.dacoromanica.ro

Şi în general: din moment ce este îndeobşte recunoscut că pămînturile răşluite constituie unul dintre principalele izvoare ale sistemului muncii în dijmă, iar acest sistem este o rămăşiţă directă a iobăgiei, care frînează dezvoltarea capitalismului, cum se poate pune la îndoială faptul că restituirea pămînturilor răşluite va submina munca în dijmă şi va grăbi dezvoltarea social-economică?

VII

Totuşi foarte mulţi s-au îndoit de acest lucru, şi noi vom trece acum la analiza argumentelor pe care le-au adus cei care se îndoiau. Toate aceste argumente pot fi încadrate în următoarele rubrici: a) corespunde oare revendicarea restituirii pămînturilor răşluite bazelor teoretice ale marxismului şi principiilor programatice ale social-democraţiei? b) este oare raţional din punctul de vedere al utilităţii politice de a revendica repararea unei nedreptăţi istorice a cărei importanţă slăbeşte cu fiecare pas al dezvoltării economice? c) oare această revendicare este practic realizabilă? d) dacă se recunoaşte că noi putem şi trebuie să formulăm o revendicare de acest fel şi să dăm în programul nostru agrar nu minimum, ci maximum, este oare logică din acest punct de vedere revendicarea restituirii pămînturilor răşluite? Oare această revendicare reprezintă într-adevăr maximum?

După cum judec eu, *toate* obiecţiile „împotriva pămînturilor răşluite" se încadrează într-unul sau altul din aceste patru puncte, iar majoritatea celor care au ridicat obiecţii (inclusiv Martînov) au răspuns negativ la toate cele patru întrebări, considerînd că revendicarea restituirii pămînturilor răşluite este şi greşită din punct de vedere principial, şi inutilă din punct de vedere politic, şi irealizabilă din punct de vedere practic, şi inconsecventă din punct de vedere logic.

Să examinăm deci, în ordinea importanţei, toate aceste probleme.

(a) Revendicarea restituirii pămînturilor răşluite este considerată o revendicare greşită din punct de vedere principial din două motive. În primul rînd, se spune că aceasta „va leza" agricultura capitalistă, adică va opri sau va întîrzia dezvoltarea capitalismului; în al doilea rînd, se

www.dacoromanica.ro

spune că ea nu va face numai să se întărească mica proprietate, dar o va face să și crească. Primul dintre aceste argumente (subliniat în mod special de Martînov) este absolut nefondat, căci, dimpotrivă, pămînturile răsluite tipice frînează dezvoltarea capitalismului, pe cînd restituirea lor va intensifica această dezvoltare; în ceea ce privește cazurile netipice (nu mai spunem că excepțiile sînt posibile oricînd și oriunde și că ele nu fac decît să confirme regula) s-a făcut o rezervă și în „Iskra", și în program („. . . pămînturile care au fost răsluite . . . și servesc drept mijloc de înrobire . . ."). Această obiecție se bazează pur și simplu pe necunoașterea importanței reale a pămînturilor răsluite și a sistemului de muncă în dijmă în economia satului rus [138].

Al doilea argument (expus foarte pe larg în unele scrisori particulare) este mult mai serios și în general este cel mai puternic argument împotriva programului susținut de noi. În general vorbind, a dezvolta, a sprijini, a întări și cu atît mai mult a face să crească mica gospodărie și mica proprietate nu este nicidecum sarcina social-democrației. Aceasta este foarte just. Dar fapt este că aici avem în fața noastră nu un exemplu „general", ci tocmai un exemplu *excepțional* de mică gospodărie, și acest caracter excepțional este *clar exprimat* în introducerea la programul nostru agrar: „lichidarea rămășițelor orînduirii iobăgiste și libera dezvoltare a luptei de clasă la sate". *În general* vorbind, sprijinirea micii proprietăți are un caracter reacționar, *căci* ea este îndreptată împotriva marii gospodării *capitaliste*, împiedicînd, prin urmare, dezvoltarea socială, estompînd și atenuînd lupta de clasă. În cazul de față însă noi vrem tocmai să sprijinim mica proprietate nu împotriva capitalismului, ci împotriva iobăgiei, — în cazul de față, prin sprijinirea micii țărănimi noi dăm un uriaș impuls dezvoltării luptei de clasă. Într-adevăr, prin aceasta noi facem, pe de o parte, *o ultimă* încercare de a atîța rămășițele dușmăniei de clasă (de stare socială) a țăranilor împotriva moșierilor-iobăgiști, pe de altă parte netezim drumul pentru dezvoltarea antagonismului de clasă burghez la sate, căci acest antagonism este *camuflat* astăzi prin starea de asuprire, chipurile, generală și egală a tuturor țăranilor, creată de rămășițele iobăgiei.

www.dacoromanica.ro

Orice lucru are două laturi. Ţăranul proprietar din Apus şi-a şi jucat rolul în mişcarea democratică şi îşi apără situaţia privilegiată în comparaţie cu aceea a proletariatului. Ţăranul proprietar din Rusia se află încă în ajunul unei mişcări democratice, hotărîte şi a întregului popor, cu care el nu poate să nu simpatizeze. El încă priveşte mai mult înainte decît înapoi. El încă luptă mult mai mult împotriva privilegiilor de castă, iobăgiste, care mai sînt încă atît de puternice în Rusia, decît pentru a-şi apăra situaţia privilegiată. Într-un *asemenea* moment istoric datoria noastră directă este de a sprijini ţărănimea şi a căuta să canalizăm nemulţumirea ei, încă vagă şi inconştientă, împotriva adevăratului ei duşman. Şi nu ne vom contrazice de loc dacă în următoarea perioadă istorică, cînd vor dispărea particularităţile acestei „conjuncturi" social-politice, cînd ţărănimea, să spunem, se va mulţumi cu pomeni neînsemnate din partea unei părţi infime dintre proprietari şi „va începe să mîrîie" hotărîtă împotriva proletariatului, dacă vom scoate atunci din programul nostru lupta împotriva rămăşiţelor iobăgiei. Atunci, probabil, va trebui să scoatem din program şi lupta împotriva absolutismului, pentru că în nici un caz nu se poate presupune că ţărănimea se va elibera de cel mai respingător şi mai greu jug iobăgist *înainte* de a exista libertate politică.

În condiţiile dominaţiei gospodăriei capitaliste, mica proprietate frînează dezvoltarea forţelor de producţie, legînd pe ţărani de micul său petic de pămînt, legalizînd tehnica rutinară, creînd greutăţi în calea atragerii pămîntului în circuitul comercial. În condiţiile dominaţiei gospodăriei bazate pe sistemul de muncă în dijmă, mica proprietate de pămînt, eliberîndu-se de munca în dijmă, împinge în felul acesta înainte dezvoltarea forţelor de producţie, eliberează pe ţărani de lanţurile care-l ţin legat de un anumit loc, eliberează pe moşieri de slugile „gratuite", înlătură posibilitatea de a se înlocui îmbunătăţirile tehnice printr-o intensificare nelimitată a exploatării „patriarhale", înlesnind atragerea pămîntului în circuitul comercial. Într-un cuvînt, situaţia contradictorie a micii ţărănimi la hotarul dintre economia iobăgistă şi economia capitalistă justifică pe deplin această sprijinire excepţională şi vremelnică a micii proprietăţi de către social-democraţie. Repetăm încă o dată:

www.dacoromanica.ro

aceasta nu este o contradicție în redactarea sau în formularea programului nostru, ci o contradicție a vieții însăși.

Ni se va obiecta: „oricît de greu ar ceda gospodăria bazată pe munca în dijmă asaltului capitalismului, ea totuși îi cedează, — ba mai mult: ea este condamnată la dispariție totală; marea gospodărie bazată pe munca în dijmă cedează și va ceda locul în mod nemijlocit marii gospodării capitaliste. Voi însă vreți să grăbiți procesul de lichidare a iobăgiei printr-o măsură care în fond înseamnă fărîmițarea (deși parțială, dar totuși fărîmițare) marii gospodării. Oare prin aceasta nu sacrificați interesele viitorului de dragul intereselor prezentului? Pentru o posibilitate problematică de răscoală a țăranilor împotriva iobăgiei într-un viitor apropiat, voi creați greutăți în calea răscoalei proletariatului de la sate împotriva capitalismului într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat!"

Acest raționament, oricît de convingător ar părea la prima vedere, păcătuiește printr-o pronunțată unilateralitate: în primul rînd, și mica țărănime cedează, deși greu, dar cedează, asaltului capitalismului, și ea este condamnată, în ultimă instanță, la o înlăturare inevitabilă; în al doilea rînd, și marea gospodărie bazată pe munca în dijmă cedează locul marii gospodării capitaliste nu întotdeauna „în mod nemijlocit", ci în cele mai multe cazuri creînd pături de semidependenți, semimuncitori agricoli, semiproprietari; or, o asemenea măsură revoluționară cum este restituirea pămînturilor răsluite ar fi de un uriaș folos tocmai prin faptul că cel puțin o dată ar înlocui „metoda" transformării treptate și pe neobservate a dependenței iobăgiste în dependență burgheză prin „metoda" transformării revoluționare fățișe: aceasta *nu ar putea* să nu aibă *cea mai profundă influență* asupra spiritului de protest și de luptă independentă în rîndurile întregii populații muncitoare de la sate. În al treilea rînd, și noi, social-democrații ruși, vom căuta să folosim experiența celor din Europa și ne vom ocupa de atragerea „lumii satelor" în mișcarea muncitorească socialistă, și aceasta mult mai devreme, mult mai stăruitor decît au reușit s-o facă tovarășii noștri din Apus, care după ce și-au cucerit libertatea politică au mai căutat încă mult timp „pe bîjbîite" căile spre mișcarea muncitorilor industriali:

www.dacoromanica.ro

în acest domeniu noi vom lua multe de-a gata „de la germani", în domeniul agrar însă vom elabora poate şi ceva nou. Şi pentru a înlesni în viitor muncitorilor agricoli şi semimuncitorilor agricoli de la noi trecerea la socialism, este foarte important ca partidul socialist să înceapă *chiar acum* „să apere" mica ţărănime, făcînd pentru ea „tot ce-i stă în putinţă", fără a renunţa să participe la rezolvarea problemelor „străine" (neproletare), spinoase şi încurcate, deprinzînd întreaga masă muncitoare şi exploatată să vadă în el pe conducătorul şi reprezentantul său.

Să trecem mai departe. (b) Revendicarea restituirii pămînturilor răşluite este considerată inutilă din punct de vedere politic: este o nechibzuinţă ca atenţia partidului să fie orientată în direcţia îndreptării tuturor nedreptăţilor istorice care îşi pierd importanţa actuală, — distrăgînd-o de la problema fundamentală, şi care devine tot mai actuală, a luptei dintre proletariat şi burghezie. S-au gîndit „cu o întîrziere de 40 de ani să reelibereze ţăranii" — ironizează Martînov.

Şi acest raţionament pare plauzibil numai la prima vedere. Dar vezi că nedreptăţile istorice sînt de mai multe feluri. Există nedreptăţi istorice care rămîn, ca să spunem aşa, la o parte de principalul torent istoric, fără să-l oprească, fără să împiedice cursul lui, fără să împiedice adîncirea şi lărgirea luptei de clasă a proletariatului. Asemenea nedreptăţi istorice ar fi într-adevăr stupid să te apuci să le îndrepţi. Vom da ca exemplu alipirea de către Germania a Alsaciei şi Lorenei. Nici un partid social-democrat nu se va gîndi să includă în programul său îndreptarea unei *asemenea* nedreptăţi, deşi, totodată, nici un partid social-democrat nu se va da înapoi de la datoria sa de a protesta împotriva acestei nedreptăţi şi de a înfiera pentru săvîrşirea ei toate clasele dominante. Şi dacă noi am motiva revendicarea restituirii pămînturilor răşluite prin faptul şi numai prin faptul că a fost comisă o nedreptate şi de aceea trebuie s-o îndreptăm, ar însemna că recurgem la o frazeologie democratică sforăitoare. Dar noi motivăm revendicarea noastră nu văicărindu-ne în legătură cu nedreptatea istorică comisă, ci prin necesitatea de a lichida rămăşiţele iobăgiei şi de a netezi drumul pentru lupta de clasă la sate, adică printr-o necesitate foarte „practică" şi foarte imperioasă pentru proletariat.

www.dacoromanica.ro

Avem de-a face aici cu un exemplu de nedreptate istorică *de altă* natură, și anume: o nedreptate care *în mod nemijlocit* continuă *să frîneze* dezvoltarea socială și lupta de clasă. A renunța la încercarea de a îndrepta *asemenea* nedreptăți istorice ar însemna „să aperi biciul pentru motivul că este un bici istoric". Problema eliberării satului nostru de sub jugul rămășițelor „vechiului regim" este una dintre problemele de cea mai mare actualitate a vremurilor noastre, problemă ridicată de toate curentele și partidele (în afară de cel al moșierilor-iobăgiști), așa încît referirea la întîrziere este în general nelalocul ei, iar în gura lui Martînov este de-a dreptul amuzantă. Burghezia rusă „a întîrziat" cu sarcina care este propriu-zis *a ei* de a mătura toate rămășițele vechiului regim, — și noi sîntem cei care trebuie să îndreptăm această lipsă, și o vom face atîta timp cît ea nu va fi îndreptată, atîta timp cît nu vom avea libertate politică, atîta timp cît situația țărănimii va alimenta nemulțumirile din rîndurile aproape ale întregii mase a societății burgheze culte (așa cum vedem în Rusia), și nu vom alimenta în mase sentimentul de automulțumire conservatoare privitor la „indestructibilitatea" celui mai puternic, chipurile, reazem împotriva socialismului (așa cum vedem în Apus, unde automulțumirea despre care am vorbit se observă la toate partidele ordinii, începînd cu agrarienii și conservatorii pur sang *, continuînd cu burghezii liberali și liberii cugetători și terminînd chiar... să nu le fie cu supărare domnilor Cernovi și celor de la „Vestnik Russkoi Revoliuții"!... terminînd chiar cu „criticii" la modă ai „marxismului" în problema agrară). Ei, și apoi au mai „întîrziat", desigur, acei social-democrați ruși care din principiu se tîrăsc în coada mișcării, ocupîndu-se numai de problemele care „promit rezultate palpabile": prin întîrzierea lor de a da o directivă precisă și în problema agrară, acești „codiști" nu fac decît să dea curentelor revoluționare nesocial-democrate o armă foarte puternică și sigură.

În ceea ce privește (c) caracterul „irealizabil" în sens practic al revendicării de restituire a pămînturilor răpite, această obiecție (în mod special subliniată de Martînov)

* — pur sînge. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

este una dintre cele mai slabe. În ceea ce privește problema în care cazuri anume și cum anume să se efectueze exproprierea, răscumpărarea, schimbul, delimitarea etc., comitetele țărănești s-ar fi descurcat în condițiile existenței libertății politice de zece ori mai ușor decît comitetele de nobili, alcătuite din reprezentanți ai minorității și care acționau în interesul minorității. Numai oamenii obișnuiți să aprecieze prea puțin activitatea revoluționară a maselor pot să acorde importanță acestei obiecții.

Aici se ridică a patra și ultima obiecție. Dacă este vorba să contăm pe activitatea revoluționară a țărănimii și să elaborăm pentru ea nu un program-minimal, ci un program-maximal, atunci trebuie să fim consecvenți și să cerem fie „împărțirea pămînturilor" („cernîi peredel") în favoarea țăranilor, fie naționalizarea burgheză a pămîntului! „Dacă am vrea — scrie Martînov — să găsim o lozincă cu adevărat (sic!) de clasă pentru masele țărănimii cu pămînt puțin, ar trebui să mergem mai departe, ar trebui să formulăm revendicarea «împărțirii pămînturilor», dar atunci am fi nevoiți să părăsim programul social-democrat".

Acest raționament trădează într-o formă foarte evidentă pe „economist" și ne amintește proverbul despre oamenii care, dacă sînt puși să se închine lui dumnezeu, își sparg fruntea de podea.

Voi v-ați pronunțat pentru *una* dintre revendicările care duc la realizarea *anumitor* interese ale unei anumite pături de mici producători: *prin urmare*, voi trebuie să renunțați la punctul vostru de vedere și să adoptați punctul de vedere al acestei pături!! — Nu-i de loc așa; așa judecă numai „codiștii", ce confundă elaborarea unui program care să corespundă intereselor de clasă înțelese în sens larg cu servilismul față de această clasă. În calitatea noastră de reprezentanți ai proletariatului, noi vom condamna, totuși, de-a dreptul această prejudecată a proletarilor înapoiați, potrivit căreia lupta trebuie dusă numai pentru revendicări „care promit rezultate palpabile". Vom sprijini interesele și revendicările progresiste ale țărănimii, dar vom respinge cu hotărîre revendicările ei reacționare. Cît despre „împărțirea pămînturilor", care este una dintre cele mai concrete lozinci ale vechiului narodnicism, ea

www.dacoromanica.ro

reprezintă tocmai împletirea momentului revoluționar și a celui reacționar. Și social-democrații au afirmat de zeci de ori că ei nu aruncă cîtuși de puțin peste bord întregul narodnicism, cu rigiditatea caracteristică unei anumite păsări lipsite de inteligență; ei desprind din narodnicism elementele lui revoluționare, elementele lui general-democratice, pe care le consideră ca fiind ale lor proprii. În revendicarea împărțirii pămînturilor, reacționară este utopia de a generaliza și a eterniza mica producție țărănească, dar ea are (în afară de ideea utopică că „țărănimea" ar putea fi purtătorul revoluției *socialiste*) și o latură revoluționară, și anume: dorința de a mătura prin răscoală țărănească toate rămășițele iobăgiei. După părerea noastră, dintre toate revendicările echivoce și contradictorii ale țăranilor revendicarea restituirii pămînturilor răsluite desprinde tocmai ceea ce poate să acționeze în mod revoluționar numai în direcția dezvoltării sociale în ansamblu, și de aceea merită să fie sprijinit de proletariat. Invitația lui Martînov „de a merge mai departe" duce în fond doar la absurditatea ca noi să definim lozinca *„cu adevărat"* de clasă a țărănimii din punctul de vedere *cu adevărat* al prejudecăților țărănimii, și nu al intereselor proletariatului *cu adevărat înțelese*.

Altceva este naționalizarea pămîntului. Această revendicare (dacă este înțeleasă în sensul burghez, și nu socialist) într-adevăr „merge mai departe" de revendicarea restituirii pămînturilor răsluite, și în principiu noi sîntem întru totul de acord cu această revendicare. Într-un anumit moment revoluționar nu ne vom da în lături, bineînțeles, de a formula această revendicare. Dar noi întocmim actualul nostru program nu numai și chiar nu atît pentru o epocă de insurecție revoluționară, cît pentru o epocă de sclavie politică, pentru epoca premergătoare libertății politice. Iar într-o astfel de epocă revendicarea naționalizării pămîntului exprimă *mult mai slab* sarcinile imediate ale mișcării democratice în sensul luptei împotriva iobăgiei. Revendicarea alcătuirii comitetelor țărănești și a restituirii pămînturilor răsluite atîtă nemijlocit actuala luptă de clasă de la sate, și de aceea ea nu poate da loc la nici un fel de experiment în spiritul socialismului de stat. Dimpotrivă, revendicarea naționalizării pămîntului distrage în anumită măsură aten-

www.dacoromanica.ro

ţia de la cele mai sugestive manifestări şi de la cele mai puternice rămăşiţe ale iobăgiei. De aceea programul nostru agrar poate şi trebuie să fie promovat imediat ca unul dintre mijloacele care să dea imbold mişcării democratice din rîndurile ţărănimii. A formula însă revendicarea naţionalizării nu numai în condiţiile absolutismului, dar chiar şi în condiţiile unei monarhii semiconstituţionale ar fi de-a dreptul greşit, căci neexistînd instituţii politice democratice bine statornicite şi adînc înrădăcinate, această revendicare mai curînd ar sugera ideea unor experimente stupide de socialism de stat decît ar da un imbold „dezvoltării libere a luptei de clasă la sate" *.

Iată de ce socotim noi că în cadrul orînduirii sociale actuale maximul programului nostru agrar nu trebuie să meargă mai departe de revizuirea democratică a reformei ţărăneşti. Revendicarea naţionalizării pămîntului, fiind întru totul justă din punct de vedere principial şi întru totul potrivită în anumite momente, nu este oportună din punct de vedere politic în momentul actual.

Este interesant de relevat faptul că Nadejdin, în străduinţa sa de a ajunge tocmai la un astfel de maximum cum este naţionalizarea pămîntului, s-a împotmolit (în parte sub influenţa hotărîrii lui de a se limita în program la „revendicări care sînt *pe înţelesul* şi sînt necesare ţăranului"). Nadejdin formulează revendicarea naţionalizării astfel: „transformarea pămînturilor statului, a pămînturilor domeniale, bisericeşti şi a celor moşiereşti în proprietate a poporului, într-un fond naţional care să fie dat în arendă pe timp îndelungat în condiţiile cele mai avantajoase ţărănimii muncitoare". Această revendicare va fi, fără îndoială, pe înţelesul „ţăranului", — dar cu siguranţă nu pe înţelesul unui social-democrat. Revendicarea naţionalizării pămîntului din punct de vedere principial este o revendicare justă a programului social-democrat numai ca măsură burgheză,

* Foarte just a remarcat Kautsky într-unul din articolele sale împotriva lui Vollmar: „În Anglia muncitorii înaintaţi pot cere naţionalizarea pămîntului. Dar la ce rezultat s-ar ajunge dacă întregul pămînt al unui stat militar şi poliţist cum este Germania ar deveni proprietatea statului (eine Domäne)? Înfăptuirea unui atare socialism de stat găsim cel puţin, într-o mare măsură, în Mecklenburg" („Vollmar und der Staatssozialismus", „Neue Zeit", 1891—1892, X, 2, S. 710 („Vollmar şi socialismul de stat", „Timpuri noi", 1891—1892, X, 2, pag. 710. — *Nota trad.*)).

www.dacoromanica.ro

și nu ca măsură socialistă, căci în sens socialist noi cerem naționalizarea *tuturor* mijloacelor de producție. Rămînînd însă în cadrul societății burgheze, noi nu putem să cerem decît ca renta funciară să treacă în mîinile statului, — această trecere ca atare nu numai că nu ar împiedica, dar, dimpotrivă, ar grăbi chiar evoluția capitalistă a agriculturii. De aceea un social-democrat, sprijinind naționalizarea burgheză a pămîntului, ar trebui, în primul rînd, să nu excludă de fel pămînturile țăranilor, așa cum a făcut Nadejdin. Dacă menținem gospodărirea *privată* a pămîntului, desființînd doar proprietatea privată asupra pămîntului, ar fi de-a dreptul reacționar ca *în această privință* să se facă o excepție pentru micul proprietar. În al doilea rînd, în cazul unei *astfel* de naționalizări, un social-democrat s-ar manifesta cu hotărîre împotriva faptului de a se da pămîntul naționalizat în arendă „țărănimii muncitoare" cu precădere față de întreprinzătorii-capitaliști din agricultură. Această precădere ar fi reacționară și în condițiile de dominație sau de menținere a modului de producție capitalist. Dacă s-ar găsi o țară democratică care să săvîrșească o naționalizare burgheză a pămîntului, proletariatul acestei țări nu ar trebui să dea precădere nici micilor, nici marilor arendași, ci să ceară categoric ca *orice* arendaș să respecte regulile stabilite prin lege cu privire la protecția muncii (cu privire la ziua de muncă maximă, la respectarea regulilor sanitare etc. etc.), precum și cu privire la folosirea rațională a pămîntului și a vitelor. Bineînțeles că de fapt această atitudine a proletariatului în cazul naționalizării burgheze ar echivala cu accelerarea victoriei marii producții asupra micii producții (așa cum legile cu privire la reglementarea muncii în fabrici accelerează această victorie în industrie).

Tendința de a fi cu orice preț „pe înțelesul țăranului" l-a tîrît pe Nadejdin în labirintul utopiei reacționare micburgheze *.

* După analizarea articolului la consfătuirea de la Zürich a redacției „Iskrei" V. I. Lenin a omis ultimele două alineate, înlocuind acest text cu următoarea notă la subsol: „În ceea ce-l privește pe Nadejdin, în schița lui de program agrar a dat dovadă, după părerea noastră, de multă inconsecvență cerînd transformarea tuturor pămînturilor, *cu excepția celor țărănești*, « în proprietate a poporului » și darea în arendă a « fondului (funciar) național » « pe termen îndelungat *țărănimii muncitoare* ». Un social-democrat n-ar putea să excludă din naționalizarea generală a pămîntului pămînturile

www.dacoromanica.ro

Aşadar, analizînd obiecţiile ridicate împotriva revendicării de restituire a pămînturilor răşluite, ne convingem de inconsistenţa acestor obiecţii. Noi trebuie să cerem revizuirea democratică a reformei ţărăneşti, şi anume a transformărilor ei agrare. Iar pentru a stabili exact şi caracterul, şi limitele, şi modul de efectuare a acestei revizuiri, noi trebuie să cerem instituirea unor comitete ţărăneşti cu drept de a expropria, de a răscumpăra, de a schimba etc. acele „otrezki" (pămînturi răşluite. — *Nota trad.*) prin intermediul cărora se menţin rămăşiţele economiei iobăgiste.

VIII

În strînsă legătură cu punctul patru al proiectului nostru de program agrar este punctul cinci, care cere „învestirea judecătoriilor cu dreptul de a reduce arenzile exagerat de mari şi de a declara nule tranzacţiile cu caracter înrobitor". Ca şi punctul 4, şi acest punct este îndreptat împotriva înrobirii; spre deosebire de punctul 4, el nu cere o revizuire şi transformare a rînduielilor agrare în cadrul unei singure acţiuni, ci revizuirea permanentă a relaţiilor juridice civile. *Această* revizuire este pusă în sarcina „judecătoriilor", avîndu-se în vedere, bineînţeles, nu o asemenea jalnică parodie de judecătorie de felul „instituţiei" zemski nacealnicilor (sau chiar a judecătorilor de pace aleşi de clasele avute dintre persoanele avute), ci acele judecătorii despre care se vorbeşte în § 16 al secţiunii precedente a proiectului nostru de program. În acest § 16 se cere „instituirea de tribunale de muncă în toate ramurile economiei naţionale..." (prin urmare şi în agricultură) „...formate dintr-un număr egal de reprezentanţi ai muncitorilor şi patronilor". O astfel de compoziţie a tribunalelor ar asigura şi caracterul lor democratic, şi exprimarea liberă a diferitelor interese de clasă ale diferitelor pături ale populaţiei de la sate. Antagonismul de clasă nu s-ar acoperi cu frunza de viţă a unui

ţărăneşti, — aceasta în primul rînd. Iar în al doilea rînd, el ar face propagandă în favoarea naţionalizării pămîntului numai pentru a se trece la marea gospodărie comunistă, şi nu pentru a se trece la mica gospodărie individuală. Greşeala lui Nadejdin este determinată, probabil, de hotărîrea lui de a se limita în program la « revendicări care sînt *pe înţelesul* (subliniat de mine) şi sînt necesare ţăranului»". — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

birocratism putred — acest mormînt înfrumusețat al rămășițelor libertății populare —, ci ar ieși la iveală fățiș și limpede în fața tuturor și a fiecăruia, trezind totodată pe locuitorii satelor din lîncezeala lor patriarhală. Cunoașterea deplină a condițiilor de trai la sate în general și a particularităților lor locale în special ar fi pe deplin asigurată prin alegerea judecătorilor din rîndurile populației locale. În ceea ce privește masele de țărani care nu ar putea fi încadrați numai în categoria „muncitori" sau numai în categoria „întreprinzători", s-ar stabili, firește, reguli speciale pentru a se asigura prezentarea egală a tuturor elementelor populației de la sate, iar noi, social-democrații, am insista categoric în orice condiții, în primul rînd, ca să fie reprezentați *în mod special* muncitorii agricoli salariați, oricît ar fi ei de puțini, și, în al doilea rînd, pentru ca, după posibilități, țărănimea săracă și cea înstărită să fie reprezentate separat (căci amestecul acestor categorii duce nu numai la falsuri de ordin statistic, ci și la asuprirea și înlăturarea, în toate domeniile vieții, a primei categorii de către cea de-a doua).

Aceste tribunale ar avea o competență dublă: în primul rînd, ele ar avea dreptul *să reducă* arenzile dacă acestea sînt „exagerat de mari". Chiar și numai aceste cuvinte din program exprimă recunoașterea indirectă a faptului că acest fenomen este larg răspîndit. Dezbaterile publice și în contradictoriu care ar avea loc în judecătorii cu privire la problema proporțiilor arenzii ar aduce un uriaș folos, indiferent chiar de hotărîrea judecătorilor. Reducerea arenzii (chiar dacă aceste reduceri nu s-ar face prea des) și-ar juca rolul în înlăturarea rămășițelor iobăgiei: se știe că în satul nostru arendarea are adeseori un caracter mai mult iobăgist decît burghez, iar arenda reprezintă mai mult renta „în bani" (adică rentă feudală transformată) decît renta capitalistă (adică un surplus la profitul întreprinzătorului). Reducerea arenzii ar contribui, prin urmare, direct la înlocuirea formelor iobăgiste ale economiei prin forme capitaliste.

Mai departe, în al doilea rînd, judecătoriile ar avea dreptul „de a declara nule tranzacțiile înrobitoare". Aici noțiunea de „înrobire" nu este definită, căci n-ar fi de loc

www.dacoromanica.ro

de dorit să-i stingherim pe judecătorii aleşi în ceea ce priveşte acest punct. Ce este înrobirea, ţăranul rus o ştie prea bine! Din punct de vedere ştiinţific însă, această noţiune cuprinde toate acele tranzacţii în care există elementul *cămătăresc* (angajarea de cu iarnă etc.) sau *iobăgist* (munca în dijmă pentru stricăciuni pricinuite de vite etc.).

Un caracter întrucîtva diferit are punctul 3, care se referă la necesitatea de a se restitui poporului ratele de răscumpărare. Acest punct nu trezeşte îndoielile cu privire la mica proprietate cărora le dă naştere punctul 4, în schimb însă se ridică obiecţii şi în legătură cu caracterul irealizabil din punct de vedere practic al acestei revendicări şi cu lipsa de legătură logică dintre această revendicare şi partea generală a programului nostru agrar (= „înlăturarea rămăşiţelor iobăgiei şi libera dezvoltare a luptei de clasă la sate"). Totuşi nimeni nu va nega că tocmai rămăşiţele iobăgiei, în totalitatea lor, determină o foamete permanentă în rîndurile a milioane de ţărani, fapt care deosebeşte de la bun început Rusia de toate celelalte naţiuni civilizate. De aceea chiar şi absolutismul este nevoit să creeze din ce în ce mai des un „fond" special (cu totul mizer, bineînţeles, din care partea cea mai însemnată nu era întrebuinţată în folosul înfometaţilor, ci era sustrasă de delapidatori şi birocraţi) — „fondul pentru nevoile culturale şi de binefacere ale obştilor săteşti". Este firesc ca şi noi să cerem, printre alte transformări democratice, crearea unui astfel de fond. Nu cred ca cineva să aibă de făcut vreo obiecţie împotriva acestui lucru.

Acum se pune întrebarea: din ce sursă să fie luate sumele pentru crearea acestui fond? După cîte putem noi aprecia, aici ni s-ar putea indica impozitul progresiv pe venit: să se mărească în mod special cota impozitelor pe veniturile oamenilor bogaţi şi să se întrebuinţeze aceste sume pentru acest fond. Ar fi cît se poate de just ca cei mai avuţi membri ai statului să participe cel mai din plin la ajutorarea înfometaţilor şi la cheltuielile pentru înlăturarea pe cît posibil a calamităţilor pricinuite de foamete. — Noi nu am avea nimic împotriva unei atari măsuri, despre care nu este nevoie să se vorbească în mod special în program, căci ea este cuprinsă în întregime în revendicarea impozitului progresiv

www.dacoromanica.ro

pe venit, care este menționat în mod special în program. Dar de ce să ne limităm la această sursă? De ce să nu încercăm, pe lîngă aceasta, să restituim poporului măcar o parte din acel tribut pe care îl luau și continuă să-l ia de la țărani foștii proprietari de sclavi cu ajutorul statului polițist? Oare între acest tribut și foametea *actuală* nu există o foarte strînsă legătură? Și oare revendicarea de a restitui acest tribut nu ne va face cel mai mare serviciu în acțiunea de lărgire și de intensificare a indignării revoluționare a țăranilor împotriva tuturor moșierilor-iobăgiști și împotriva oricărei iobăgii?

Dar acest tribut *nu poate* fi restituit în întregime — ni se obiectează. — Acest lucru este just *(așa cum nu pot fi restituite în întregime nici pămînturile răsluite)*. Dar dacă nu putem obține să ni se plătească întreaga datorie, de ce n-am accepta să primim o parte din ea? Ce obiecții se pot aduce împotriva unui impozit special asupra pămînturilor marilor latifundiari nobili care s-au folosit de împrumuturile de răscumpărare? Numărul acestor proprietari de latifundii (transformate uneori chiar în moșii inalienabile și indivizibile) este foarte mare în Rusia, și ar fi just ca aceștia să fie trași la răspundere specială pentru foametea pe care o îndură țăranii. Și mai justă va fi confiscarea totală a averilor mănăstirești și a pămînturilor domeniale, ca fiind proprietăți în care tradițiile iobăgiei sînt cel mai mult înrădăcinate, care servesc la îmbogățirea celor mai reacționari și mai dăunători paraziți ai societății, care sustrag totodată o suprafață destul de mare de pămînt din sfera tranzacțiilor civile și comerciale. Confiscarea acestor moșii ar fi, prin urmare, întru totul în interesul întregii dezvoltări sociale *; aceasta ar fi tocmai o naționalizare burgheză parțială a pămîntului, care, desigur, nu ar putea duce la hocus-pocusul „socialismului de stat"; ea ar avea o importanță politică nemijlocită și uriașă pentru întărirea instituțiilor democratice din *noua* Rusie; și totodată ar procura și fondurile suplimentare pentru ajutorarea înfometaților.

* În cazul cînd aceste moșii confiscate ar fi date în arendă, social-democrația ar trebui să promoveze chiar de pe acum nu o politică specific țărănească, ci politica pe care noi am schițat-o mai sus atunci cînd i-am dat replica lui Nadejdin.

www.dacoromanica.ro

IX

În ceea ce privește, în sfîrșit, primele două puncte ale programului nostru agrar, nu va fi nevoie să insistăm prea mult asupra lor. „Anularea ratelor de răscumpărare și a sumelor datorate cu titlu de dijmă, precum și a oricăror prestații care cad în momentul de față în sarcina țărănimii ca stare socială obligată să plătească biruri" (punctul 1) este ceva de la sine înțeles pentru orice social-democrat. După cîte putem noi aprecia, nu se ivesc, de asemenea, nici un fel de nedumeriri în ceea ce privește înfăptuirea practică a acestei măsuri. Al doilea punct cere: „desființarea răspunderii solidare și a tuturor legilor care îngrădesc dreptul țăranului. . ." (notați: „al țăranului", și nu „al țăranilor") „. . .de a dispune de pămîntul său". Aici trebuie să spunem cîteva cuvinte despre faimoasa și de pomina *„obște"*. De fapt, se înțelege, desființarea răspunderii solidare (cît privește această reformă, s-ar putea ca d-l Witte s-o înfăptuiască încă înainte de revoluție), desființarea împărțirii în stări sociale, libertatea de deplasare și libertatea pentru fiecare țăran de a dispune de pămîntul său vor duce la desființarea inevitabilă și rapidă a poverii fiscale-iobăgiste pe care o constituie, în proporție de trei sferturi, obștea țărănească de astăzi. Dar un astfel de rezultat nu va face decît să demonstreze justețea concepțiilor noastre cu privire la obște, va dovedi că ea este incompatibilă cu întreaga dezvoltare social-economică a capitalismului. Acest rezultat nu va fi nicidecum provocat de vreo măsură oarecare „împotriva obștii", măsură recomandată de noi, căci noi nu am susținut și nu vom susține niciodată *nici o măsură* îndreptată nemijlocit împotriva vreunui sistem de rînduieli agrare țărănești. Mai mult: noi vom apăra indiscutabil obștea, ca organizare democratică a administrației locale, ca asociație tovărășească sau de vecini, împotriva oricăror atentate ale birocraților — atentate care sînt atît de îndrăgite de dușmanii obștii din lagărul ziarului „Moskovskie Vedomosti". Noi nu vom ajuta niciodată pe nimeni „să distrugă obștea", dar vom lupta fără nici o rezervă pentru desființarea tuturor instituțiilor care vin în contradicție cu democratismul, *oricare ar fi influența acestei desființări*

www.dacoromanica.ro

asupra împărțirilor radicale și parțiale ale pămîntului etc.: în aceasta constă deosebirea esențială dintre noi și narodnicii fățiși și ascunși, consecvenți și inconsecvenți, timizi și îndrăzneți, care, pe de o parte, sînt, „desigur", democrați, iar pe de altă parte se tem să-și precizeze hotărît și fără echivoc atitudinea față de revendicări democratice elementare, cum sînt *deplina* libertate de deplasare, *deplina* desființare a împărțirii obștii țărănești în stări sociale, *prin urmare* și deplina desființare a răspunderii solidare, desființarea tuturor legilor care îngrădesc dreptul țăranului de a dispune de pămîntul său *.

Ni se va obiecta: tocmai ultima măsură, care consfințește voința individuală a fiecărui țăran în parte, va distruge obștea nu numai ca sistem de împărțire etc., ci chiar ca asociație tovărășească de vecinătate. Fiecare țăran în parte va avea dreptul să ceară, în pofida voinței majorității, să i se dea pămîntul lui ca parcelă separată. Nu contrazice oare aceasta tendința generală a tuturor socialiștilor de a contribui la extinderea, și nu la restrîngerea drepturilor colectivității față de individ?

La aceasta vom răspunde: din formularea noastră nu reiese încă dreptul fiecărui țăran de a cere neapărat separarea pămîntului într-o parcelă aparte. Din formularea noastră reiese numai libertatea de a-și vinde pămîntul, fără ca acestei libertăți să i se opună dreptul de prioritate al membrilor obștii la cumpărarea pămîntului care se vinde. Desființarea răspunderii solidare trebuie să transforme pe toți membrii obștii țărănești în coproprietari liberi ai unei anumite parcele de pămînt, iar felul în care vor dispune de această parcelă îi privește, aceasta fiind în funcție de legile civile generale și de înțelegerile speciale dintre ei. În ceea ce privește însă extinderea drepturilor colectivității față de individ, socialiștii o apără numai atunci cînd este în interesul progresului tehnic și social **. În această formă,

* Aceasta și este piatra de încercare pentru verificarea numeroșilor radicali din Rusia (și chiar a revoluționarilor de la „Vestnik Russkoi Revoliuții"), care în această problemă sînt înclinați să stea în două luntri.

** De pildă, Kautsky consideră justă revendicarea „limitării drepturilor proprietății funciare particulare în interesul: 1) delimitării și desființării fîșiilor intercalate; 2) ridicării nivelului culturilor agricole; 3) prevenirii epidemiilor" („Die Agrarfrage", S. 437) („Problema agrară", pag. 437. — *Nota trad.*). Asemenea revendicări întru totul fondate nu sînt de fel legate și nu trebuie să fie legate de obștea țărănească.

www.dacoromanica.ro

bineînțeles că și noi am apăra orice lege corespunzătoare, cu condiția să se refere nu numai la micii proprietari, nu numai la țărani, ci la *toți* proprietarii de pămînt în general.

X

În încheiere vom rezuma tezele fundamentale care au stat la baza programului nostru agrar. Oricine a avut ocazia să lucreze la întocmirea unui program sau să cunoască amănuntele întocmirii lui în alte țări știe că aceeași idee poate fi formulată în cele mai diferite feluri, — pentru noi este important ca toți tovarășii cărora le supunem spre apreciere proiectul nostru să fie întru totul de acord în primul rînd și mai ales în ceea ce privește principiile fundamentale. Cît despre diferitele deosebiri de amănunt în ceea ce privește formularea, acestea nu au o importanță hotărîtoare.

Noi considerăm că lupta de clasă este un fapt central și în domeniul rînduielilor agrare din Rusia. Noi construim întreaga noastră politică agrară (deci și programul agrar) pe baza recunoașterii ferme a acestui fapt și a tuturor consecințelor care rezultă din el. Principalul nostru scop imediat este de a netezi drumul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate, a luptei de clasă a proletariatului, îndreptată spre înfăptuirea scopului final al social-democrației mondiale, spre cucerirea puterii politice de către proletariat și spre crearea bazelor societății socialiste. Declarînd că lupta de clasă este firul nostru călăuzitor în toate „problemele agrare", implicit noi ne delimităm în mod hotărît și definitiv de adepții atît de numeroși în Rusia ai teoriilor inconsecvente și vagi: teoria „narodnică", „etic-sociologică", „critică", social-reformistă și mai știu eu cum le zice!

Pentru a *netezi drumul liberei dezvoltări a luptei de clasă* la sate trebuie să fie înlăturate toate rămășițele rînduielilor iobăgiste, care *acoperă* acum germenii antagonismelor capitaliste din rîndurile populației rurale și nu le permit să se dezvolte. Și noi facem *ultima* încercare de a ajuta țărănimea să mături dintr-o singură lovitură hotărîtoare toate aceste rămășițe, — „ultima", pentru că însuși capitalismul rus în dezvoltare face în mod spontan același lucru, se îndreaptă spre același scop, dar merge pe o cale proprie

www.dacoromanica.ro

lui, calea violenței și a asupririi, a ruinei și a morții prin înfometare. Transformarea exploatării iobăgiste în exploatare capitalistă este inevitabilă, și a încerca s-o oprești sau s-o „ocolești" ar fi o iluzie dăunătoare și reacționară. Dar această transformare poate fi concepută și sub forma răsturnării prin violență a acelor urmași ai iobăgiștilor care, sprijinindu-se nu pe „puterea banilor", ci pe tradițiile puterii anterioare a sclavagismului, sug acum ultimele picături de vlagă ale țărănimii patriarhale. Această țărănime patriarhală, care trăiește din munca brațelor ei în sistemul economiei naturale, este condamnată la pieire, dar nu este nicidecum condamnată în mod „obligatoriu" și nu legea „imanentă" a evoluției social-economice o condamnă la chinurile „stoarcerii birurilor" și la bătaia cu vergi, la chinurile lente ale morții prin înfometare, moarte îngrozitoare prin durata ei.

Și, fără să ne facem iluzii în legătură cu posibilitatea înfloririi sau chiar a unei existențe suportabile a micilor producători în societatea capitalistă (cum devine Rusia din ce în ce în mai mare măsură), noi cerem lichidarea și nimicirea deplină și necondiționată, și nu o lichidare reformistă, ci una revoluționară a rămășițelor iobăgiei, noi considerăm că sînt ale țăranilor pămînturile ce le-au fost răpluite de guvernul nobililor, care continuă și pînă în ziua de azi să-i țină într-o adevărată robie. Noi devenim, așadar, — cu titlu de excepție și datorită unor împrejurări istorice deosebite — apărătorii micii proprietăți, dar noi o apărăm numai în lupta ei împotriva a ceea ce a rămas din „vechiul regim" și numai cu condiția desființării instituțiilor care împiedică transformarea oblomovismului patriarhal, închistat în nemișcarea, abrutizarea și vegetarea sa; cu condiția creării unei depline libertăți de deplasare, a libertății de circulație a pămîntului, a totalei desființări a împărțirii în stări sociale. Noi vrem să completăm revizuirea democratică a legilor civile și de stat ale Rusiei cu o revizuire democratică, revoluționară a faimoasei „reforme țărănești".

Călăuzindu-se după aceste principii în politica agrară, un social-democrat rus va ști, în cazul cînd va nimeri la țară, să se descurce în rețeaua complexă a relațiilor de acolo, va ști „să adapteze" la aceste relații propaganda și agitația sa

www.dacoromanica.ro

revoluționară riguros consecventă. O eventuală mișcare țărănească (care pe alocuri se pare că a și început) nu-l va găsi nepregătit. El nu se va limita la revendicări în apărarea muncitorilor agricoli salariați, revendicări expuse amănunțit în programul nostru în secțiunea în care sînt formulate revendicările „muncitorești" imediate și pe care, bineînțeles, le va susține întotdeauna și pretutindeni. El va fi în stare să împingă înainte și în rîndurile țărănimii mișcarea general-democratică, care va începe (dacă îi va fi dat să depășească în satul nostru limitele stării embrionare) cu lupta împotriva moșierilor-iobăgiști de la sate și se va sfîrși printr-o răscoală împotriva celei mai puternice și mai odioase rămășițe a iobăgiei care se numește absolutismul țarist.

* * *

P.S. Articolul de față a fost scris înainte de începutul răscoalelor țărănești din sudul Rusiei, care au avut loc în primăvara anului acesta [139]. Tezele principale ale articolului au fost pe deplin confirmate de aceste evenimente. Cît despre sarcinile tactice, care se pun acum cu deosebită tărie în fața partidului nostru în ceea ce privește munca lui la „sate", sperăm să vorbim cu altă ocazie.

www.dacoromanica.ro

SCRISOARE CĂTRE ZEMȚI

Reproducem în întregime scrisoarea hectografiată adresată zemților, scrisoare care în timpul ultimei sesiuni a adunărilor zemstvelor a trecut din mînă în mînă (nouă, *din păcate*, scrisoarea ne-a căzut în mînă abia în ultimul timp):

„Stimate domn!

Condițiile grele în care se află în prezent Rusia, poporul rus și zemstvele ruse ne îndeamnă să ne adresăm, prin prezenta scrisoare, Dumneavoastră, stimate domn, în speranța că veți întîmpina cu simpatie intențiile și gîndurile expuse aici.

O serie nesfîrșită de fapte triste și revoltătoare, la care am asistat în ultima vreme fără să crîcnim, apasă ca un nor negru asupra conștiinței sociale, și în fața fiecărui intelectual se pune categoric o problemă fatală: putem noi oare să rămînem în această stare de inactivitate politică și să asistăm pasivi la sărăcirea și coruperea tot mai mare a patriei?

Recoltele proaste cu caracter cronic și povara birurilor peste puteri, care îmbracă forma plăților de răscumpărare și a taxelor speciale, au ruinat literalmente poporul, ducînd la degenerarea lui fizică.

Privarea de fapt a țărănimii de orice organe de administrație locală, mărunta tutelă exercitată de reprezentanții oficiali și voluntari ai «puterii ferme», precum și artificiala înfometare intelectuală în care este ținut poporul de către păzitorii nedoriți ai «principiilor legale și tradiționale» îi slăbesc forța morală, inițiativa și energia.

Forțele de producție ale țării sînt jefuite cu nerușinare de oameni de afaceri autohtoni și străini, cu sprijinul binevoitor al aventurierilor care se joacă cu soarta țării. Zadarnic se străduiește «guvernul binefăcător» să înlocuiască printr-o serie de măsuri contradictorii și născocite la repezeală lupta vie și sistematică a grupurilor economice din țară. «Sprijinul» ocrotitor și hotărîrile luate, după «apreciere», sînt neputincioase în fața precursorilor funești ai falimentului economic și financiar al Rusiei: crizele agricolă, industrială și financiară — acestea sînt strălucitele rezultate ale poli-

www.dacoromanica.ro

ticii de hazard şi aventură. Presa este înăbuşită şi lipsită de posibilitatea de a arunca lumină măcar asupra unei părţi din crimele săvîrşite ceas de ceas de apărătorii ordinii împotriva libertăţii şi onoarei cetăţenilor ruşi. Numai samavolnicia stupidă şi crudă îşi înalţă autoritar glasul şi domneşte asupra întregii întinderi de necuprins a ruinatului, umilitului şi obijduitului pămînt al patriei, fără să întîmpine nicăieri riposta cuvenită.

Dată fiind această stare de lucruri, este foarte firească suspiciunea sistematică a guvernului faţă de cele mai neînsemnate manifestări ale iniţiativei particulare sau sociale, faţă de activitatea asociaţiilor publice de orice fel şi în special faţă de instituţiile zemstvelor, — această piatră pe care Rusia din perioada 1860—1870 a sperat că se va ridica o nouă împărăţie. Prin triumful birocraţiei instituţiile zemstvelor sînt condamnate la o moarte lentă, şi fiecare an aduce o nouă lovitură activităţii lor vitale, importanţei şi prestigiului lor în ochii societăţii şi poporului, care nu fac aproape nici o deosebire între zemstve şi administraţia funcţionărească. Adunările zemstvelor sînt transformate, în pofida protestului clar manifestat de toate grupurile progresiste din ţară, în consfătuiri birocratice-de castă şi şi-au pierdut orice legătură cu masa poporului rus. Consiliile zemstvelor se transformă în nişte anexe ale cancelariilor guvernatorilor şi, pierzînd din independenţă, ajung să aibă treptat toate lipsurile unei instituţii oficiale. Adunările alese ale zemstvelor sînt reduse la un fel de comedie. Numărul mic al alegătorilor şi împărţirea acestora în grupuri după stare socială fac ca aceste adunări să nu poată servi, prin delegaţii aleşi, drept mijloc de exprimare a diferitelor interese sociale, transformîndu-se într-o arenă de luptă pentru ambiţii meschine şi personale.

Sfera de competenţă a instituţiilor zemstvelor este limitată treptat, dar necontenit. Problema aprovizionării a fost scoasă din competenţa zemstvelor. În chestiunea aprecierii zemstvele au fost transformate într-un executant al dispoziţiilor funcţionarilor. În domeniul învăţămîntului public, rolul zemstvelor a fost redus aproape la zero. Statutul de organizare sanitară întocmit de guvernul Goremîkin nu a fost anulat în mod formal şi atîrnă ca sabia lui Damocles asupra asistenţei medicale a zemstvelor. Spectrul negru al mandatului dat consiliilor şcolare se pare c-a fost înlăturat. Dar zemstvele nu au nici o garanţie că acest spectru nu va apărea din nou, de data aceasta sub formă de lege, şi că, drept urmare, şcoala primară a zemstvelor nu va pieri definitiv. Legăturile reciproce dintre instituţiile zemstvelor din diferite gubernii, a căror necesitate a devenit un adevăr banal, întîmpină noi piedici în urma ultimei circulare a ministerului afacerilor interne cu privire la această problemă. Fiecare pas al zemstvei ca instituţie socială se încurcă în păienjenişul numeroaselor circulare ale diferiţilor miniştri, şi pentru a aplica o măsură sau alta, un membru al zemstvei trebuie să piardă multă vreme şi energie şi să dea dovadă de multă ingeniozitate în munca ingrată de descurcare a acestui păienjeniş. Faimosul articol 87 din Regulamentul zemstvelor, şi în special punctul 2, pune întreaga activitate a zemstvelor la discreţia guvernatorului. Reviziile pe care guvernatorii le fac consiliilor zemstvelor devin tot mai frecvente; prin membrii permanenţi ai departamentelor guberniale pentru problemele zemstvelor, guvernul exercită, fără nici o jenă, o supraveghere făţişă asupra zemstvelor. Prin publicarea legii cu privire la limitarea plafonului de impuneri făcute de zemstve, guvernul îşi recunoaşte pe faţă extrema sa neîncredere faţă de principalul drept al zemstvei

www.dacoromanica.ro

— dreptul la autoimpunere. Datorită amestecului departamentului poliției, cei mai buni militanți ai zemstvelor, aleși și salariați, sînt forțat înlăturați din activitatea zemstvelor. Într-un viitor apropiat, proiectele ministeriale cu privire la controlul operațiilor financiare ale zemstvelor de către organele controlului de stat și la reglementarea activității comisiilor consultative ale zemstvelor vor căpăta, probabil, putere de lege.

Cererile zemstvelor nu numai că nu sînt satisfăcute, dar nici măcar nu sînt examinate în conformitate cu regulile stabilite în acest scop și sînt respinse cu nepăsare de miniștri, după bunul lor plac. În asemenea condiții este o imposibilitate să activezi în zemstve și să crezi serios în eficacitatea acestei activități. Sub ochii noștri se desfășoară un proces de diminuare tot mai mare a zemstvelor și în special a organelor executive ale zemstvelor — consiliile. Pleacă din zemstve oameni profund devotați cauzei zemstvelor, dar care și-au pierdut încrederea în eficacitatea activității acestora în condițiile actuale. Și în locul lor vin zemți de formație nouă, vin oportuniști, care tremură cu lașitate pentru numele, pentru forma instituțiilor zemstvelor și care le înjosesc definitiv printr-un servilism odios față de administrație. Rezultatul este descompunerea interioară a zemstvei, ceea ce este mult mai rău decît desființarea formală a administrației locale. Campania fățișă a guvernului împotriva ideii însăși de zemstvă ar putea duce la o frămîntare socială pe scară largă, de care se teme atît de mult birocrația. Dar sub ochii noștri are loc un proces de nimicire deghizată a principiului administrării locale, proces care, din nefericire, nu întîmpină o ripostă organizată.

În această situație, rezultatele materiale relativ neînsemnate ale activității zemstvelor nu sînt compensate cîtuși de puțin prin importanța educativă a acestora, și munca de aproape patruzeci de ani dusă de instituțiile zemstvelor în sensul dezvoltării simțului civic, a conștiinței sociale și a inițiativei poate să se piardă fără a lăsa nici o urmă în viitorul apropiat. Din acest punct de vedere așteptarea calmă, docilă a zemților oportuniști nu face decît să contribuie la moartea lipsită de glorie și inutilă a măreței idei a instituțiilor zemstvelor. Zemstvele nu pot fi scoase din impasul în care au fost aduse de sistemul tutelării decît luptînd cu energie împotriva ideii stupide că examinarea problemelor care depășesc cadrul problemelor mărunte ale vieții locale constituie o primejdie pentru popor. Împotriva acestei sperietori care, desigur, nu pentru popor și pentru securitatea statului este de temut, împotriva acestei idei a cărei stupiditate o recunosc în mod cinic înșiși susținătorii ei (vezi nota confidențială a lui Witte «Absolutismul și zemstvele»), zemstvele pot lupta numai prin examinarea fățișă și curajoasă în adunările zemstvelor a problemelor de importanță generală de stat, strîns legate de nevoile și foloasele populației locale. Și cu cît adunările zemstvelor vor examina mai multilateral, mai deplin și mai energic asemenea probleme, cu atît va deveni mai limpede că discutarea în public a relelor de care suferă poporul nu constituie o primejdie pentru popor, ci, dimpotrivă, preîntîmpină această primejdie, că starea de asuprire în care se găsește în prezent presa nu este utilă decît dușmanilor poporului, că ideile și cuvîntul aflate în subordinea poliției nu pot crea cetățeni cinstiți, că între legalitate și libertate nu există nici o contradicție. Lămurirea publică a unor asemenea probleme, care să se facă simultan în cîteva adunări guberniale ale zemstvelor, va fi întîmpinată, incontestabil, cu cea mai mare simpatie din partea

www.dacoromanica.ro

tuturor păturilor poporului şi va determina o activitate energică a conştiinţei sociale. Dacă însă zemstvele nu reacţionează în nici un fel împotriva actualei situaţii critice din Rusia, atunci, desigur, d-nii Sipeaghini şi Witte, privîndu-le de rolul de reprezentant al intereselor muncii, nu vor ezita să le pună definitiv în «concordanţă» cu structura generală a instituţiilor imperiului. Avînd în vedere profunzimea de gîndire şi inventivitatea actualilor conducători ai ţării, ne este foarte greu să ne imaginăm ce forme va lua această «concordanţă». Căci domnul ministru al afacerilor interne a fost în stare de atîta nerușinare şi de o desconsiderare atît de uluitoare faţă de «prima» stare a imperiului, încît să acorde aleşilor ei — mareşalii nobilimii — rolul mîrşav de spioni care să supravegheze pe cei ce citesc şi să urmărească ce citeşte poporul.

Din considerentele expuse, socotim că inactivitatea noastră şi continuarea atitudinii noastre de supunere docilă faţă de toate experimentele la care birocraţia supune zemstvele şi întreaga Rusie reprezintă nu numai un fel de sinucidere, ci şi o crimă gravă faţă de ţara noastră. Viaţa ne-a dovedit îndeajuns cît de inconsistentă şi de nebunească este tactica oportunismului — această vînzare a «dreptului de prim născut» pentru un «blid de linte» —: birocraţia absolutismului, însuşindu-şi la început dreptul primului născut, ne-a luat acum şi «blidul de linte». Pas cu pas ne-au fost luate aproape toate drepturile cetăţeneşti, şi cele patru decenii care au trecut de la începutul «marilor reforme» ne-au adus la acelaşi punct de la care am pornit cu 40 de ani în urmă, cînd am păşit la înfăptuirea acestor reforme. Mai avem oare mult de pierdut, şi ce va putea justifica continuarea tăcerii noastre, cum va putea ea fi explicată dacă nu printr-o laşitate ruşinoasă şi printr-o totală lipsă de conştiinţă a îndatoririlor noastre cetăţeneşti?

Ca cetăţeni ruşi, şi încă din cei care se află «sus», sîntem datori să apărăm drepturile poporului rus, sîntem datori să dăm riposta cuvenită birocraţiei absolutiste, care tinde să înăbuşe cea mai mică manifestare de libertate şi de independenţă în viaţa poporului şi să transforme întregul popor rus într-un sclav supus. Ca zemţi sîntem îndeosebi datori să apărăm drepturile instituţiilor zemstvelor, să le apărăm de arbitrarul şi asuprirea birocraţiei, să le apărăm dreptul la independenţă şi la satisfacerea pe scară largă a nevoilor tuturor păturilor poporului.

Să nu mai tăcem, deci, ca nişte şcolari vinovaţi: să dovedim, în sfîrşit, că sîntem cetăţeni maturi şi să cerem ceea ce ni se cuvine de drept, — dreptul nostru de «prim născut», drepturile noastre cetăţeneşti.

Birocraţia absolutistă nu dă niciodată nimic de bunăvoie, ea dă numai ceea ce este nevoită să dea, deşi caută să facă impresia că numai din mărinimie renunţă la «drepturile» sale. Iar dacă i se întîmplă să dea mai mult decît a fost nevoită să dea, ia imediat înapoi tot ceea ce a cedat în plus, aşa cum s-a întîmplat cu «marile» noastre «reforme». Guvernul nu s-a preocupat de muncitori pînă cînd nu s-a aflat în faţa unei serioase «mişcări muncitoreşti», sub forma demonstraţiilor unor mase muncitoreşti de multe mii; atunci s-a grăbit să treacă la «legiferarea muncitorească», deşi destul de fărnică, dar care totuşi era menită să satisfacă măcar unele revendicări ale muncitorilor şi să liniştească aceste mase amenințătoare. Timp de zeci de ani guvernul a schilodit tineretul nostru studios, pe surorile, fraţii şi copiii noştri fără a admite nici cea mai mică critică a «sistemului de învăţămînt» născocit de el şi înăbuşind cu cruzime «dezordinile» studenţeşti.

www.dacoromanica.ro

Dar iată că aceste «dezordini» s-au transformat într-o grevă de masă, mașina universitară s-a oprit, și birocrația s-a văzut cuprinsă deodată de sentimentul cald de «ocrotire părintească» a tineretului studios, și aceleași revendicări care pînă mai ieri nu primeau alt răspuns decît șuierul nagaicii cazacilor, astăzi sînt proclamate program guvernamental de «reformă a învățămîntului».

Desigur, și în această metamorfoză există o mare doză de fățărnicie, totuși... Totuși nu încape îndoială că «birocrația» este nevoită să recunoască pe față opinia publică și să-i facă o concesie destul de însemnată. Și noi, ca și întreaga societate rusă, ca și întregul popor rus, putem conta pe recunoașterea și realizarea drepturilor noastre numai în cazul cînd vom cere aceste drepturi cu curaj, deschis, solidar și insistent.

Avînd în vedere toate aceste considerente, am hotărît să ne adresăm prin această scrisoare Dumneavoastră, stimate domn, precum și multor altor membri ai zemstvelor din toate zemstvele guberniale, cu rugămintea de a contribui ca în actuala sesiune a adunărilor guberniale ale zemstvelor să fie ridicate, analizate și adoptate hotărîri corespunzătoare în legătură cu următoarele probleme:

I. Despre revizuirea Regulamentului zemstvelor și despre modificarea lui în sensul:

a) de a se acorda drepturi electorale egale tuturor grupurilor populației, fără nici un fel de deosebire de stare socială, în condițiile reducerii considerabile a censului electoral de avere; b) de a se înlătura din zemstve reprezentanții stărilor sociale ca atare; c) de a se elibera zemstvele de sub tutela administrației în toate acțiunile lor, de a se acorda o deplină independență zemstvelor în toate problemele locale, cu condiția supunerii față de legile țării pe baze egale cu toate celelalte persoane și instituții; d) de a se extinde competența zemstvelor, acordîndu-li-se deplină independență în preocupările lor în ceea ce privește toate foloasele și nevoile locale, în măsura în care acestea nu încalcă interesele generale de stat; e) de a abroga legea cu privire la limitarea plafonului de impuneri făcute de zemstve; f) de a se acorda cele mai largi drepturi zemstvelor în răspîndirea prin toate mijloacele a învățămîntului public, rezervîndu-li-se, în afară de chestiunile de administrație care cad în grija lor, dreptul de a supraveghea învățămîntul și a-i aduce îmbunătățiri; g) de a se abroga statutul de organizare sanitară menționat mai sus, statut care amenință drepturile zemstvelor în ceea ce privește asistența medicală; h) de a se trece din nou în mîinile zemstvelor problema aprovizionării și de a li se acorda deplină independență în organizarea și conducerea acțiunilor de estimare statistică a zemstvelor; i) de a se efectua toate acțiunile zemstvelor exclusiv prin delegați ai zemstvelor, care să nu fie supuși confirmării administrației, și cu atît mai mult să nu fie numiți peste capul adunărilor zemstvelor; j) de a se acorda zemstvelor dreptul de a angaja funcționari ai zemstvelor exclusiv la aprecierea zemstvei, fără confirmarea administrației; k) de a se acorda zemstvelor dreptul de a dezbate liber toate problemele generale de stat legate de foloasele și nevoile locale, cererile înaintate de zemstve trebuind să fie în mod obligatoriu examinate de instituțiile guvernamentale superioare într-un termen determinat; l) de a se acorda tuturor zemstvelor dreptul de a comunica între ele, precum și de a organiza congrese ale reprezentanților zemstvelor în vederea dezbaterii problemelor care se referă la toate zemstvele sau la unele dintre ele.

www.dacoromanica.ro

II. Despre revizuirea şi modificarea Regulamentului cu privire la ţărani, în sensul de a li se acorda drepturi absolut egale cu drepturile celorlalte stări sociale.

III. Despre modificarea sistemului de impunere în sensul repartizării în mod egal a poverii impozitelor prin impunerea progresivă a veniturilor provenite din avere, anumite venituri minimale fiind scutite de impunere.

De asemenea este foarte de dorit ca în adunările zemstvelor să fie ridicate şi dezbătute următoarele probleme:

IV. Despre reînfiinţarea peste tot a judecătoriilor de pace, precum şi despre abrogarea tuturor legilor care limitează competenţa curţii cu juri.

V. Despre acordarea unei mai mari libertăţi presei, despre necesitatea desfiinţării cenzurii preliminare, despre modificarea statutului cenzurii în sensul indicării precise şi exacte a ceea ce este permis şi ceea ce nu este permis să fie publicat, despre desfiinţarea arbitrarului administrativ în practica cenzurii şi despre judecarea tuturor delictelor de presă exclusiv în şedinţe publice de către instanţele ordinare.

VI. Despre revizuirea legilor şi dispoziţiilor ministeriale existente referitoare la măsurile pentru asigurarea siguranţei statului, despre înlăturarea «urmăririi» administrative secrete în acest domeniu şi despre dezbaterea publică a tuturor proceselor de acest fel în instanţele judecătoreşti ordinare.

Considerînd că Dumneavoastră nu veţi refuza să contribuiţi în adunarea Dumneavoastră gubernială la ridicarea problemelor generale menţionate, avem onoarea a vă ruga să comunicaţi eventuala hotărîre a adunării zemstvei, în măsura posibilului, tuturor zemstvelor prin delegaţii cunoscuţi sau ştiuţi de Dumneavoastră. Sperăm de asemenea că în cea mai mare parte a zemstvelor se vor găsi destui oameni curajoşi şi energici care vor şti să facă ca aceste revendicări să fie adoptate de adunările zemstvelor. Şi dacă noi toţi, în mod unanim, deschis şi într-o formă categorică, vom formula revendicările noastre juste, birocraţia va fi nevoită să cedeze aşa cum cedează întotdeauna cînd întîmpină o forţă unită şi conştientă.

Mai mulţi vechi zemţi".

Scrisoarea aceasta este foarte instructivă. Ea arată că chiar pe oamenii care nu prea sînt capabili de luptă şi sînt absorbiţi mai mult decît de orice de munca practică măruntă, viaţa însăşi îi obligă să se ridice *împotriva* guvernului absolutist. Şi dacă am face o comparaţie între această scrisoare şi o asemenea operă cum este, de pildă, prefaţa d-lui R.N.S. la memoriul lui Witte, scrisoarea produce, după părerea mea, o impresie mai bună.

E drept că în scrisoare nu există generalizări politice cît de cît „largi", — dar autorii ei nici nu vin cu declaraţii „programatice", ci cu un sfat modest cu privire la modul în care trebuie să înceapă din punct de vedere *practic* agitaţia. Ei sînt pînă într-atît de lipsiţi de „avîntul gîndirii", încît nici măcar nu vorbesc direct de libertatea politică,

www.dacoromanica.ro

și nu găsești la ei nici fraze despre persoane apropiate tronului care să poată, eventual, să influențeze pe țar. Nu există la ei nici preaslăvirea falsă a „înfăptuirilor" lui Alexandru al II-lea, ba, dimpotrivă, se simte ironia la adresa „marilor reforme" (în ghilimele). Ei au, în schimb, suficientă franchețe și curaj pentru a se ridica cu hotărîre împotriva „zemților-oportuniști", fără a se teme să declare război „lașității rușinoase", fără a căuta să facă pe placul liberalilor deosebit de înapoiați.

Pînă acum nu știm ce succes a avut apelul vechilor zemți, dar credem că în orice caz inițiativa lor merită sprijin deplin. Înviorarea prin care trece în ultimul timp mișcarea zemstvelor reprezintă în general un fenomen extrem de interesant. Autorii scrisorii arată ei înșiși cum a luat proporții mișcarea începută de muncitori, care s-a extins asupra studenților și care cuprinde acum și pe zemți. Toate aceste trei elemente sociale sînt dispuse, așadar, în ordinea justă, în măsura în care descrește forța lor numerică, mobilitatea lor socială, radicalismul lor social-politic și hotărîrea lor revoluționară.

Cu atît mai rău pentru dușmanul nostru. Cu cît elemente mai puțin revoluționare se ridică împotriva lui, cu atît mai bine pentru noi, dușmanii hotărîți ai absolutismului și ai întregii orînduiri economice actuale.

Să trimitem deci un salut noilor protestatari — și prin urmare și noilor noștri aliați. Să-i ajutăm.

Vedeți: ei sînt săraci; ei nu scot decît un mic manifest, tipărit în condiții mai proaste decît manifestele muncitorilor și studenților. Noi sîntem bogați. Să-l publicăm în presă. Să dăm publicității noua palmă dată țarilor-Obmanovi *. Această palmă este cu atît mai interesantă, cu cît sînt mai „serioși" oamenii care o dau.

Vedeți: ei sînt slabi; au atît de puține legături cu poporul, încît scrisoarea lor trebuie să treacă din mînă în mînă, de parcă într-adevăr ar fi copia unei scrisori particulare. Noi sîntem puternici, noi putem și trebuie să răspîndim această scrisoare „în popor", și în primul rînd în rîndurile proletariatului gata de luptă și care a și început lupta pentru libertatea întregului popor.

* — joc de cuvinte: Obmanov provine de la cuvîntul rus „obmanîvat" = a înșela. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Vedeți: ei sînt timizi, abia încep să-și lărgească agitația profesională de zemstvă. Noi sîntem mai curajoși decît ei, muncitorii noștri au și trecut prin „stadiul" (stadiu care le-a fost impus) agitației numai profesional-economice. Să le dăm deci un exemplu de luptă. Căci dacă muncitorii au luptat pentru o asemenea revendicare cum este desființarea „Regulamentului provizoriu" — pentru a-și exprima protestul împotriva absolutismului —, un motiv nu mai puțin însemnat îl poate constitui și batjocorirea de către administrație a „*autoadministrării*", care oricum ar fi este totuși autoadministrare!

Dar aici ne opresc tot felul de adepți fățiși și camuflați, conștienți și inconștienți ai „economismului". — Cui îi folosește sprijinul dat de muncitori zemților? — ne întreabă ei. Nu folosește oare numai zemților? Nu unor oameni care sînt nemulțumiți, poate, numai de faptul că guvernul îi răsfață mai mult pe industriași decît pe întreprinzătorii agricoli? Oare nu folosește numai burgheziei, ale cărei deziderate nu merg mai departe de „lupta vie a grupurilor economice ale țării"?

Cui îi folosește? Dar în primul rînd și cel mai mult folosește *clasei muncitoare însăși*. Această „singură clasă cu adevărat revoluționară" a societății contemporane n-ar fi cu adevărat revoluționară dacă nu ar profita *de orice* prilej pentru a da o nouă lovitură dușmanului său de moarte. Și cuvintele despre agitația politică și lupta politică din declarațiile și programele noastre nu ar fi decît niște vorbe goale dacă am scăpa acest prilej favorabil pentru luptă cînd cu dușmanul nostru încep să se certe chiar aliații lui de ieri (anii 1860—1870) și în parte și aliații lui de astăzi (zemții-oportuniști și moșierii-iobăgiști).

Să urmărim deci cu atenție viața zemstvelor, creșterea și extinderea (sau descreșterea și îngustarea) noului val de proteste. Să ne străduim ca clasa muncitoare să cunoască mai bine istoria zemstvelor, concesiile acordate de guvern societății între 1860 și 1870, vorbele mincinoase ale țarilor și tactica lor: la început să dea „blidul de linte" pentru „dreptul de prim născut", iar apoi (sprijinindu-se pe faptul că au păstrat „dreptul de prim născut") să ia și blidul de linte. Muncitorii să învețe să cunoască această străveche

www.dacoromanica.ro

tactică polițienească în toate manifestările ei. Această cunoaștere este necesară și luptei noastre pentru „dreptul" *nostru* „de prim născut", pentru libertatea luptei proletariatului împotriva *oricărei* asupriri economice și sociale. Să vorbim muncitorilor în adunările cercurilor despre zemstve și despre atitudinea lor față de guvern, să publicăm manifeste în legătură cu protestele zemstvelor, să ne pregătim ca la orice ofensă adusă de guvernul țarist mișcării zemstvelor cît de cît cinstite, proletariatul să poată răspunde prin demonstrații împotriva guvernatorilor-pompaduri, jandarmilor-bașbuzuci și cenzorilor-iezuiți. Partidul proletariatului trebuie să învețe să urmărească și să hărțuiască *orice* slugă a absolutismului pentru *orice* violență și exces manifestate față de orice pătură socială, indiferent de naționalitate sau rasă.

„Iskra" nr. 18
din 10 martie 1902

Se tipărește după textul apărut în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

DESPRE GRUPUL „BORBA"

K.N. Întrebi ce reprezintă grupul „Borba"? Am cunoscut din acest grup cîțiva colaboratori la „Zarea" (două articole) și la „Iskra" (3 corespondențe, 2 articole și 1 notă). Unele dintre articolele trimise de ei nu au fost publicate. Acum au scos o „declarație", în care se plîng de „nedemocratismul" nostru și se pronunță chiar . . . împotriva Personenkultus * ! Pentru d-ta, ca om cu experiență, este suficient chiar și numai acest cuvîntel fără pereche și incomparabil pentru a-ți da seama care este fondul problemei. Și atunci cînd „Borba" va publica articolul său — despre care ei spun în declarație că nu a fost acceptat — împotriva articolului „Cu ce să începem?", chiar și tovarășii cei mai neexperimentați în problemele de partid vor înțelege de ce nu i-am întîmpinat noi pe acești colaboratori cu brațele deschise.

Cît privește „democratismul", vezi „Ce-i de făcut?" IV, e) **: ceea ce s-a spus acolo despre „Rabocee Delo" este valabil și pentru „Borba".

„Iskra" nr. 18
din 10 martie 1902

Se tipărește după textul apărut în ziarul „Iskra"

---

* — cultul personalității. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 131—140. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

SCRISOARE CĂTRE „UNIUNEA DE NORD A P.M.S.D.R.“ [140]

Scrisoarea lui N. N. către „Uniunea de nord“

(Observații la „programul“ „Uniunii de nord“)

Trebuie să relevăm în primul rînd principala lipsă a „programului“ din punct de vedere *formal*, și anume: confundarea tezelor principiale fundamentale ale socialismului științific cu sarcinile concrete înguste nu numai ale unui moment, ci și ale unei localități. Această lipsă va ieși la iveală de îndată ce vom examina conținutul tuturor celor 15 paragrafe ale programului. Să le examinăm.

§ 1 — scopul mișcării muncitorești în general.
§ 2 — principala condiție pentru realizarea acestui scop.
§ 3 — sarcina politică imediată a social-democrației *ruse*.
§ 4 — atitudinea social-democrației ruse față de liberali și alții.
§ 5 — ibid.
§ 6 — noțiunile de „clasă“ și „partid“ (divergența parțială cu „economiștii“).
§ 7 — sarcinile practice ale agitației.
§ 8 — importanța propagandei.
§ 9 — despre demonstrații și manifestații.
§ 10 — despre sărbătorirea zilei de 1 Mai.
§ 11 — manifestele și demonstrațiile de la 19 februarie [141].
§ 12 — lupta economică și reformele sociale.
§ 13 — necesitatea luptei nu numai defensive, ci și ofensive a muncitorilor.
§ 14 — rolul activ, nu numai pasiv, în ceea ce privește grevele.

www.dacoromanica.ro

§ 15 — grevele ca cel mai bun mijloc de luptă.

Se poate lesne vedea că niște paragrafe atît de diferite prin conținutul lor ar fi trebuit împărțite în diferite secțiuni (altfel se pot ivi numeroase neînțelegeri în rîndurile publicului, care nu va fi în stare să deosebească principiile fundamentale de sarcinile practice ale momentului). Nu numai că nu este nimerit, dar este chiar de-a dreptul greșit și echivoc să se pună alături indicația cu privire la scopul final al socialismului și explicația cu „economiștii" sau definirea importanței grevelor. Ar fi trebuit să se delimiteze limpede declarația de principii în ceea ce privește convingerile noastre în general, — apoi indicarea sarcinilor politice ale partidului așa cum le înțelege „Uniunea de nord", — și, în al treilea rînd, dintre aceste teze programatice în sensul propriu al cuvîntului să se separe *rezoluțiile* organizației („Uniunii de nord") în problemele mișcării practice (§§ 7—11 și 13—15). § 6 ar fi trebuit pus separat, ca unul care definește atitudinea „Uniunii de nord" față de divergențele din rîndurile s.-d. ruși. Iar § 12 ar fi trebuit să facă parte din declarația de principii (căci raportul dintre actuala luptă pentru îmbunătățiri mărunte și reforme și lupta pentru scopul final este o problemă generală, și nu o problemă special-rusă).

După această remarcă de ordin general voi trece la analizarea diferitelor paragrafe.

§ 1 trasează țelurile generale ale social-democrației în general. Aceste țeluri sînt indicate foarte succint și fragmentar. E drept că în programul unei organizații locale nu se poate intra în amănuntele, care sînt *necesare* în programul partidului. Recunoscînd întru totul acest lucru și considerînd foarte folositoare și importantă hotărîrea „Uniunii de nord" de a nu trece sub tăcere principiile de bază ale social-democrației nici chiar în programul uneia din organizațiile ei locale, aș considera doar necesar să se adauge în acest caz indicația cu privire la o expunere mai amplă a principiilor fundamentale. Adică ar trebui, de pildă, să se arate, că „Uniunea de nord" se situează pe pozițiile socialismului științific *internațional* (despre caracterul internațional al mișcării nu se vorbește nicăieri în program) și că împărtășește teoria „marxismului revoluționar". Pe lîngă o asemenea

www.dacoromanica.ro

indicație *generală* de principii s-ar fi putut insera o teză de felul § 1, dar așa, luat aparte, el (§ 1) este insuficient.

Ca organizație care face parte din Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia, „Uniunea de nord" ar fi trebuit să se declare solidară cu „Manifestul" lui și totodată ar fi fost util ca „Uniunea de nord" să se declare solidară măcar cu proiectul de program al s.-d. ruși întocmit în deceniul al 9-lea de către grupul „Eliberarea muncii". Această indicație, deși nu ar fi hotărît dinainte problema modificărilor necesare în acest proiect, ar fi definit mai precis poziția principială a „Uniunii de nord". Una din două: *ori* trebuie să întocmească ei înșiși expunerea *completă* a tuturor principiilor fundamentale ale social-democrației (adică să întocmească ei înșiși partea principială a programului s.-d.), *ori* trebuie să declare categoric că „Uniunea de nord" *adoptă* principiile stabilite, mai mult sau mai puțin cunoscute. Cea de-a treia cale care a fost aleasă de program — indicarea cu totul fragmentară a scopului final — nu este bună.

§ 2 începe cu o declarație extrem de neprecisă, echivocă și periculoasă: „considerînd socialismul interesul de clasă al proletariatului". Aceste cuvinte identifică parcă socialismul cu „interesul de clasă al proletariatului". Or, această identificare este *absolut greșită*. Tocmai acum cînd interpretarea *extrem de îngustă* a „intereselor de clasă ale proletariatului" a luat o extindere neobișnuit de mare este de-a dreptul inadmisibil să se folosească o formulă care, chiar dacă de bine, de rău ar putea fi admisă, aceasta s-ar putea face numai cu condiția unei înțelegeri *foarte largi* a expresiei „interesul de clasă". „Interesul de clasă" îi determină pe proletari să se unească, să lupte împotriva capitaliștilor, să se gîndească la condițiile eliberării lor. „Interesul de clasă" îi face receptivi la socialism. Dar socialismul, fiind ideologia luptei de clasă a proletariatului, se supune condițiilor generale de apariție, de dezvoltare și de consolidare a ideologiei, adică se bazează pe întregul material al cunoștințelor omenești, presupune o înaltă dezvoltare a științei, necesită o muncă științifică etc. etc. În lupta de clasă a proletariatului, luptă care se dezvoltă spontan pe terenul relațiilor capitaliste, socialismul este *introdus* de ideologi. Iar formularea paragra-

www.dacoromanica.ro

fului al 2-lea expune în mod absolut greşit raportul real dintre socialism şi lupta de clasă. De altfel, § 2 nici nu vorbeşte despre lupta de clasă. Aceasta este a doua lipsă a lui.

În § 3 se face o caracterizare insuficientă a absolutismului (nu se arată, de pildă, legătura lui cu rămăşiţele iobăgiei), în parte prin vorbe goale („nemărginit") şi vag („ignorarea" *personalităţii*). Mai departe, cucerirea libertăţii politice (trebuie să relevăm că „Uniunea de nord" trasează această sarcină *întregului partid)* este necesară *nu numai* pentru deplina dezvoltare a luptei de clasă a muncitorilor; trebuie să se arate într-o formă sau alta că ea este necesară şi în interesul întregii dezvoltări sociale.

„Absolutismul reprezintă exclusiv interesele claselor dominante". Aceasta este inexact sau greşit. Absolutismul satisface *anumite* interese ale claselor dominante, menţinîndu-se, în parte, datorită imobilităţii maselor ţărănimii şi ale micilor producători în general, în parte, datorită creării unui echilibru între interesele contradictorii şi reprezentînd, în anumită măsură, o forţă politică organizată, de sine stătătoare. Formularea paragrafului al 3-lea este îndeosebi inadmisibilă, deoarece la noi este foarte răspîndită identificarea absurdă a absolutismului rus cu dominaţia burgheziei.

„Incompatibil cu principiul democraţiei". La ce bun această frază din moment ce despre democraţie nu s-a spus încă nimic? Şi oare revendicarea răsturnării absolutismului şi a cuceririi libertăţii politice nu exprimă tocmai „principiul" democraţiei? Fraza aceasta nu merge. În locul ei ar trebui să se indice mai precis consecvenţa noastră şi *hotărîrea* noastră (în comparaţie cu democraţia burgheză) în ceea ce priveşte înţelegerea „principiului democraţiei", — de pildă, să se descrie într-un fel sau altul noţiunea *şi conţinutul* „constituţiei democratice" sau să se vorbească despre revendicarea noastră „principială" — *republica democratică.*

§ 4 este cît se poate de nesatisfăcător. În loc să se vorbească despre „deplina" folosire a „largii" libertăţi (acestea sînt, în fond, fraze vagi, care pot fi pe deplin înlocuite şi trebuie să fie înlocuite cu indicaţia precisă cu privire la republica democratică şi constituţia democratică, căci „deplinătatea" constă tocmai în democratismul consecvent), trebuia *neapărat* să se vor-

www.dacoromanica.ro

bească despre faptul că libertatea politică este *nu numai* în interesul clasei muncitoare. A trece sub tăcere acest lucru înseamnă a deschide larg ușile celor mai nefaste forme de „economism" și a uita sarcinile noastre general-*democratice*.

Este cu totul inexact că înfăptuirea (?? obținerea, cucerirea) libertății politice este „la fel" de necesară proletariatului ca și creșterea salariului și reducerea zilei de lucru. Tocmai că *nu este la fel*: *această* necesitate este *de altă natură*, de o natură *mult mai complexă* decît necesitatea creșterii salariului etc. Deosebirea dintre „necesitatea" de o natură și necesitatea de altă natură reiese limpede și, de pildă, din faptul că absolutismul este gata să ofere *(și uneori într-adevăr oferă)* anumitor pături sau grupuri ale clasei muncitoare o îmbunătățire a situației, *numai ca* aceste pături să se împace cu absolutismul. Fraza analizată este cu desăvîrșire inadmisibilă, întrucît ea exprimă o vulgarizare crasă a materialismului „economic", precum și o coborîre a concepției social-democrației pînă la concepția trade-unionistă.

Mai departe. „Din această cauză"... urmează să fie înlăturată *din cauza* celor spuse mai sus... „în lupta care urmează să se desfășoare"... (adică, în lupta împotriva țarismului, probabil?)... „s.-d. au formulat un program de clasă și revendicări bine determinate..." Caracterul *de clasă* al programului nostru *politic* și al revendicărilor *politice* este exprimat tocmai în caracterul deplin și consecvent al democratismului. Dacă însă vorbim nu numai de revendicările politice, ci de întregul nostru program în genèral, caracterul lui de clasă trebuie să rezulte de la sine din conținutul programului nostru. Nu are rost să vorbim despre un program de clasă *„bine determinat"*, ci trebuie noi înșine *să determinăm*, să expunem, să exprimăm și să formulăm direct și precis, acest program de clasă.

„...Fără a subordona programului liberal..." Asta e chiar ridicol. Ne manifestăm ca un partid democratic progresist și deodată ne apucăm să spunem că „nu subordonăm"!! Parcă am fi niște copii care de-abia au ieșit din „subordonare"!

„Nesubordonarea" noastră față de liberali trebuie exprimată nu prin vorbe despre nesubordonare, ci prin întregul caracter al programului nostru *(și, bineînțeles, al activității noastre)*. Tocmai înțelegerea sarcinilor politice care identifică (sau

www.dacoromanica.ro

măcar echivalează) necesitatea libertății cu necesitatea ridicării salariului *exprimă subordonarea față de liberali a social-democrației.*

Sfîrșitul paragrafului 4 de asemenea nu merge; tot ceea ce am spus pînă acum conține o critică a acestui paragraf.

§ 5 reduce atitudinea noastră generală față de întreaga democrație numai la colaborarea cu alte partide în chestiunile practice. Este prea îngust. Dacă ar exista asemenea partide, ar trebui (nu în program, ci într-o rezoluție specială a congresului) să fie numite exact, și să fie definită exact atitudinea față de socialiștii-revoluționari, față de „Svoboda" etc. Dacă însă nu este vorba de anumite partide, ci în general despre atitudinea față de alte curente revoluționare *(și opoziționiste)*, atunci acest lucru trebuia formulat mai pe larg, repetînd într-o formă sau alta teza „Manifestului Comunist" cu privire la faptul că noi sprijinim orice mișcare revoluționară împotriva orînduirii existente [142].

§ 6 nu-și are locul în program. El ar trebui formulat într-o rezoluție separată în care să se spună *de-a dreptul* că este vorba despre divergențele (sau de două curente) din rîndurile social-democrației ruse. Aceasta este mai mult decît „numeroase neînțelegeri". Formularea divergențelor este prea îngustă, căci divergențele *sînt departe de a se reduce* la confundarea clasei cu partidul. În ceea ce privește această teză trebuia să existe o atitudine mai hotărîtă, mai precisă împotriva „criticii marxismului", împotriva „economismului", împotriva îngustării sarcinilor noastre politice.

Cît privește partea a doua a paragrafului 6, dat fiind că ea este *explicată* de celelalte paragrafe (7, 14 etc.), critica acestor paragrafe se referă și la această parte.

§ 7, ca și toate cele care urmează (în afară de § 12), trebuie să constituie obiectul unei rezoluții separate, și nu să facă parte direct din *program.*

§ 7 formulează îngust „sarcina" activității sale. Noi trebuie nu numai să „dezvoltăm conștiința de sine a proletariatului", ci și să-l *organizăm* într-un partid politic, — iar apoi *să conducem* lupta lui (și cea economică, și cea politică).

Indicația că proletariatul este pus în „anumite condiții concrete" este de prisos. Trebuie sau să se scoată această

www.dacoromanica.ro

indicație, sau *să se definească* aceste condiții (dar acest lucru trebuie făcut în alte pasaje din program).

Nu este adevărat că agitația este „singurul" mijloc de înfăptuire a sarcinilor noastre. Ea este departe de a fi singurul mijloc.

Nu este suficient să se definească agitația ca „influențarea păturilor largi de muncitori". Trebuie să se vorbească despre caracterul acestei influențări. Trebuie să se vorbească mai direct, mai hotărît, mai precis și mai amănunțit despre agitația *politică:* altfel programul — trecînd sub tăcere agitația pur politică și vorbind în două paragrafe întregi (14 și 15) despre agitația economică — alunecă (fără să vrea) pe panta „economismului". Trebuia să se sublinieze în special necesitatea agitației cu privire la *toate* manifestările asupririi politice și economice, naționale și legate de viața de fiecare zi, indiferent *ce clase sau pături ale populației au de suferit de pe urma acestei asupriri* — necesitatea (pentru s.-d.) de a fi în fruntea tuturor în orice ciocnire cu guvernul etc. —, și apoi să se indice mijloacele de agitație (verbală, ziare, manifeste, manifestații etc. etc.).

§ 8. Începutul este o repetare inutilă.

„Admite propaganda *numai* în măsura în care" etc. Aceasta nu este adevărat. Propaganda are nu numai această însemnătate, nu numai „pregătirea agitatorilor", ci și ridicarea nivelului de conștiință în general. Programul îndoaie prea mult arcul în cealaltă parte. Dacă trebuia să se pronunțe împotriva propagandei pe care unii prea o rup de sarcinile agitației, era mai bine să se spună: „în desfășurarea propagandei trebuie *mai ales* să nu pierdem din vedere sarcina pregătirii agitatorilor", sau ceva în genul acesta. Dar nu se poate reduce *întreaga* propagandă la pregătirea unor „agitatori experimentați și pricepuți", nu se poate „nega" pur și simplu „pregătirea numai a unui număr restrîns de muncitori conștienți". Noi considerăm că acest lucru este insuficient, dar nu-l „negăm". De aceea partea a doua a paragrafului 8 (de la cuvintele: „avînd o atitudine negativă") trebuie complet înlăturată.

§ 9. În ceea ce privește fondul sînt întru totul de acord. Poate ar fi bine să se adauge: „cu prilejul *celor mai* diferite fapte ale vieții sociale și măsuri ale guvernului . . . "

www.dacoromanica.ro

În loc de „cel mai bun mijloc", mai exact ar fi: *„unul* dintre cele mai bune mijloace".

Numai sfîrșitul paragrafului este nesatisfăcător. Demonstrațiile și manifestațiile unesc și trebuie să unească *nu numai* pe muncitori (de altfel *nu* este suficientă „unirea" prin manifestații, din moment ce vrem să unim **și** din punct de vedere organizatoric, direct și pentru totdeauna, iar nu în vederea unui singur eveniment) „... Dezvoltîndu-le *prin aceasta*...". Aceasta este ori inexact: *numai* prin manifestații nu dezvolți conștiința, ori de prisos (s-a mai spus că este unul dintre cele mai bune mijloace).

N-ar fi rău să se mai adauge ceva despre necesitatea *organizării* manifestațiilor, a pregătirii și desfășurării lor etc. În general, faptul că în program nu există nici o indicație cu privire la necesitatea de a se acorda o deosebită atenție *organizării revoluționare* — organizație de luptă pe întreaga Rusie — constituie o *mare lacună*. Din moment ce se vorbește despre agitație, propagandă, greve etc., este de-a dreptul de neiertat ca *organizarea revoluționară* să fie trecută sub tăcere.

§ 10. Ar fi trebuit să se adauge că la noi 1 Mai trebuie să devină și o demonstrație *împotriva absolutismului*, revendicîndu-se libertatea politică. Nu este suficient să se arate importanța internațională a sărbătorii. Ea trebuie să fie îmbinată cu lupta pentru revendicările politice *naționale* cele mai actuale

§ 11. Ideea este foarte bună. Dar este exprimată prea îngust. Să se spună, poate, „printre altele", că și cu prilejul aniversării Comunei și cu multe alte prilejuri trebuie să se organizeze demonstrații. Sau să se spună „îndeosebi", căci altfel reiese că cu alte prilejuri n-ar fi necesar.

Mai departe. La 19 februarie nu se poate să ne adresăm (prin manifeste) *numai* muncitorilor. Ca să nu mai vorbim de faptul că în general prin demonstrații și prin manifestele legate de acestea ne adresăm întotdeauna întregului popor și chiar întregii lumi, iar la 19 februarie trebuie să ne adresăm neapărat și *țărănimii*. Iar a te adresa țărănimii înseamnă a elabora o politică social-democrată în problema agrară. Programul nu atinge această problemă, și noi ne dăm foarte bine seama că se prea poate ca organizația locală să nu aibă timp sau forțe care să se ocupe de această chestiune. Dar ar

www.dacoromanica.ro

fi trebuit neapărat măcar să se vorbească despre aceasta într-o formă sau alta, în legătură cu o încercare sau alta de a formula această problemă în literatura social-democrată rusă şi în practica mişcării noastre *.

Sfîrşitul § 11 nu merge („numai forţa *clasei*" — a cărei clase? numai a clasei muncitoare?) Ar trebui scos.

§ 12. „Prin orice mijloace", noi nu putem contribui şi nu vom contribui la îmbunătăţirea situaţiei muncitorilor în condiţiile existente. De pildă, noi nu putem contribui în mod zubatovist, şi nici chiar în condiţiile pervertirii zubatoviste nu vom contribui. Noi luptăm numai pentru o îmbunătăţire a situaţiei muncitorilor care *să facă să crească* capacitatea lor de a desfăşura lupta de clasă, adică pentru o îmbunătăţire a condiţiilor care să *nu se împletească* cu coruperea conştiinţei politice, cu tutela poliţiei, cu legarea de un anumit loc de domiciliere, cu înrobirea de către „binefăcători", cu înjosirea demnităţii umane etc. etc. Tocmai în Rusia, unde absolutismul vădeşte o asemenea înclinaţie (şi această înclinaţie *devine* tot mai puternică) de a *se răscumpăra* de revoluţie prin diferite pomeni şi pseudoreforme, sîntem datori să ne delimităm de orice „reformişti". Şi noi luptăm pentru reforme, dar nu „prin orice mijloace", ci luptăm pentru reforme *numai* în mod social-democrat, numai în mod revoluţionar.

§ 13 este scos în urma hotărîrii congresului. De altfel trebuia scos.

În § 14 conţinutul şi sarcinile agitaţiei economice sînt formulate prea îngust. Agitaţia economică nu se rezumă la greve. De „condiţii mai bune" avem nevoie nu numai pentru dezvoltarea culturală, ci tocmai pentru dezvoltarea revoluţionară a proletariatului. „Rolul activ" al s.-d. în cadrul grevelor nu se limitează la îmboldirea la lupta *pentru îmbunătăţirea situaţiei economice*. De greve (ca şi de agitaţia economică în general) trebuie să ne folosim *întotdeauna* şi în vederea îmboldirii la lupta *revoluţionară* pentru libertate şi socialism. De greve trebuie să ne folosim şi în vederea agitaţiei *politice*.

* De pildă, încercările demonstraţiilor muncitoreşti în legătură cu bătaia cu biciu la care sînt supuşi ţăranii etc.

www.dacoromanica.ro

§ 15 de asemenea este foarte nesatisfăcător. Grevele nu reprezintă „cel mai bun" mijloc de luptă, ci numai *unul* dintre mijloace, şi nici măcar nu întotdeauna neapărat unul dintre cele mai bune. Trebuie să recunoaştem importanţa grevelor şi să le folosim întotdeauna, să le conducem; dar este cu atît mai periculos să le supraestimăm cu cît „economismul" a făcut mai mult acest lucru.

Ceea ce se spune mai departe despre greve este de prisos: s-a spus şi în § 14. Ar fi suficientă o indicaţie cu privire la conducerea luptei economice în general. Uneori această conducere îşi poate găsi expresia şi în abţinerea de la grevă. Programul se exprimă într-un mod prea absolut şi tocmai de aceea prea îngust. Trebuia să se vorbească în general despre sarcina de a conduce lupta economică a proletariatului, de a o face mai organizată şi mai conştientă, de a crea sindicate muncitoreşti şi de a tinde spre transformarea lor în uniuni pe întreaga Rusie, de a folosi orice grevă, orice manifestare a asupririi economice etc. pentru cea mai largă agitaţie şi propagandă socialistă şi revoluţionară.

Sfîrşitul paragrafului 15 *îngustează* sarcinile acestei agitaţii, punînd parcă folosirea agitaţiei politice în funcţie de intervenţia poliţiei etc. În realitate însă trebuie să căutăm să folosim agitaţia politică (şi cu conducători cît de cît pricepuţi acest lucru este foarte posibil) şi *înainte* de intervenţia „arhanghelilor", şi *independent* de intervenţia lor. Trebuie să se spună mai general: „să se folosească orice prilej pentru agitaţia politică" etc.

Sfîrşitul paragrafului 15 este de asemenea greşit. Cu atît mai puţin se cuvine să vorbim despre „grevele generale", cu cît la noi în Rusia există mai puţine posibilităţi de a le *pregăti*. Şi în genere nu are sens să se vorbească în program în mod *special* despre grevele „generale" (amintiţi-vă de stupida „grevă generală" despre care este vorba în broşura „Cine va săvîrşi revoluţia politică?". Se pot doar ivi şi asemenea neînţelegeri). A declara grevele *„cel mai bun* mijloc de dezvoltare a *conştiinţei*" este de asemenea greşit.

În general ar fi foarte de dorit o prelucrare serioasă a programului. Şi ar mai fi de dorit ca în genere „Uniunea de nord" să ia parte activă atît la acţiunea unirii *într-un partid* a social-democraţiei *revoluţionare* cît şi la acţiunea de elabo-

www.dacoromanica.ro

rare a programului partidului. În ceea ce o privește, redacția revistei „Zarea" și ziarului „Iskra" speră să comunice în scurt timp „Uniunii de nord" proiectul său (care în mare parte este gata) și speră că „Uniunea de nord" va participa la îndreptarea, la răspîndirea și la pregătirea lui, pentru a fi adoptat de întregul partid.

N. N.

Scris în aprilie 1902

Publicat pentru prima oară în 1923 în revista „Letopis Revoluției" nr. 1 Berlin—Petersburg—Moscova

Se tipărește după manuscris

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE LA PROCLAMAŢIA COMITETULUI ORGANIZAŢIEI DIN REGIUNEA DONULUI AL P.M.S.D.R. „CĂTRE CETĂŢENII RUŞI" [143]

Reproducem în întregime mai jos admirabila proclamaţie a Comitetului din regiunea Donului al partidului nostru. Din această proclamaţie se vede că social-democraţii ştiu să aprecieze eroismul Balmaşevilor, fără să cadă însă în greşeala pe care o fac socialiştii-revoluţionari. Pe primul plan social-democraţii pun mişcarea muncitorească (şi ţărănească). Ei prezintă guvernului revendicări în numele clasei muncitoare şi al întregului popor, şi nu ameninţînd că vor continua atentatele şi asasinatele. Ei privesc teroarea ca pe unul dintre mijloacele accesorii posibile, iar nu ca pe o metodă *specială* de tactică, care să justifice separarea de social-democraţia revoluţionară.

Scris după 9 (22) mai 1902

Publicat pentru prima oară în 1931, în cartea: V. Pleskov. „În anii tinereţii de luptă. Tineretul în ajunul primei revoluţii". Editura „Molodaia gvardiia"

Se tipăreşte după manuscris

www.dacoromanica.ro

DE CE TREBUIE SOCIAL-DEMOCRAŢIA SĂ DECLARE UN RĂZBOI HOTĂRÎT ŞI NECRUŢĂTOR SOCIALIŞTILOR-REVOLUŢIONARI?

1) Pentru că curentul gîndirii noastre sociale cunoscut sub numele de „socialist-revoluţionar", în realitate se îndepărtează şi s-a îndepărtat de singura teorie internaţională a socialismului revoluţionar care există în momentul de faţă, adică de marxism. În cadrul marii scindări a social-democraţiei internaţionale în oportunistă (sau „bernsteinistă") şi revoluţionară, acest curent s-a situat pe o poziţie cu totul neprecisă şi inadmisibil de inconsecventă, în două luntre, decretînd că marxismul a fost „zdruncinat" („Vestnik Russkoi Revoliuţii" nr. 2, pag. 62) pe baza exclusivă a criticii burghezo-oportuniste, promiţînd, în ceea ce-l priveşte, „să revizuiască" din nou şi în felul său marxismul şi nefăcînd absolut nimic pentru a duce la îndeplinire această teribilă promisiune.

2) Pentru că curentul socialist-revoluţionar capitulează neputincios în faţa acelei orientări dominante în gîndirea social-politică rusă care trebuie denumită liberal-narodnicistă. Repetînd greşeala organizaţiei „Narodnaia Volea" şi a întregului socialism rus vechi, în genere, socialiştii-revoluţionari nu văd cît de moleşită este această orientare, nu văd contradicţia ei internă, şi în ceea ce priveşte creaţia lor independentă în domeniul gîndirii revoluţionare ruse se mulţumesc să adauge o frazeologie revoluţionară vechiului testament al înţelepciunii liberal-narodniciste. Marxismul rus a fost cel dintîi care a subminat bazele teoretice ale orientării liberal-narodniciste, a dezvăluit conţinutul de clasă burghez şi mic-burghez al acesteia, a pornit un război împotriva ei şi-l duce fără a se sinchisi de faptul că o sumedenie de marxişti

www.dacoromanica.ro

critici (=oportuniști) au trecut în tabăra adversarilor. În tot acest război, socialiștii-revoluționari însă se situau și se situează pe o poziție *(în cel mai bun caz)* de neutralitate ostilă, așezîndu-se iarăși în două luntre, între marxismul rus (de la care nu au luat decît niște jalnice fărîme) și orientarea liberal-narodnicistă pseudo-socialistă.

3) Pentru că socialiștii-revoluționari, din cauza totalei lor lipse de principialitate în problemele socialismului internațional și rus, lipsă despre care s-a vorbit mai sus, nu înțeleg sau nu admit principiul *luptei de clasă*, singurul cu adevărat revoluționar. Ei nu înțeleg că în Rusia de astăzi nu poate fi cu adevărat revoluționar decît un partid care *contopește* socialismul *cu mișcarea muncitorească rusă*, mișcare pe care capitalismul rus în dezvoltare o generează tot mai intens și pe o scară tot mai largă. Atitudinea socialiștilor-revoluționari față de mișcarea muncitorească rusă a fost întotdeauna o atitudine de spectatori-diletanți, și cînd, de pildă, această mișcare s-a molipsit (din pricina creșterii uimitor de rapide) de „economism", socialiștii-revoluționari, pe de o parte, jubilau, văzînd greșelile oamenilor care îndeplineau noua și greaua muncă de deșteptare a maselor muncitoare, iar pe de altă parte puneau bețe în roate marxismului revoluționar, care a pornit și care a dus la un sfîrșit victorios lupta împotriva acestui „economism". O atitudine inconsecventă față de mișcarea muncitorească duce inevitabil la îndepărtarea efectivă de ea, și din cauza acestei îndepărtări partidul socialiștilor-revoluționari este lipsit de orice bază socială. El nu se sprijină pe nici o clasă socială, deoarece nu pot fi numite clase grupurile de intelectuali nestatornici care numesc „vederi largi" lipsa lor de preciziune și de principialitate.

4) Pentru că, desconsiderînd ideologia socialistă și vrînd să se sprijine în același timp și în egală măsură și pe intelectuali, și pe proletariat, și pe țărănime, partidul socialiștilor-revoluționari duce în mod inevitabil prin aceasta (independent de voința lui) proletariatul rus la înrobire politică și ideologică față de democrația burgheză rusă. Desconsiderarea teoriei, atitudinea de eschivare și de oscilări față de ideologia socialistă fac inevitabil jocul ideologiei burgheze. Intelectualitatea rusă și țărănimea rusă, ca pături sociale *considerate în raport* cu proletariatul, nu pot constitui un

www.dacoromanica.ro

sprijin decît pentru mişcarea *burghezo-democratică*. Aceasta nu este numai un considerent care rezultă în mod necesar din întreaga noastră teorie (potrivit căreia, de pildă, micul producător nu este revoluţionar decît în măsura în care o rupe complet cu societatea economiei de mărfuri şi a capitalismului şi-şi însuşeşte punctul de vedere al proletariatului) — nu, aceasta mai este, în plus, şi un fapt vădit, care începe să se facă simţit chiar de pe acum. Iar în momentul revoluţiei politice şi a doua zi după această revoluţie, acest fapt se va face în mod inevitabil şi mai mult simţit. Social-revoluţionarismul este una dintre manifestările inconsecvenţei ideologice mic-burgheze şi ale vulgarizării mic-burgheze a socialismului, împotriva cărora social-democraţia trebuie să ducă şi va duce întotdeauna un război hotărît.

5) Pentru că chiar şi acele revendicări de ordin practic-programatic pe care socialiştii-revoluţionari au reuşit — nu spun: să le formuleze, ci cel puţin să le schiţeze au arătat cît se poate de limpede ce prejudiciu uriaş aduce în practică lipsa de principii a acestei orientări. De pildă, programul minimal agrar, schiţat în numărul 8 al revistei „Revoliuţionnaia Rossiia“ [144] (poate că mai exact ar fi să spunem: risipit printre premisele răsuflate ale narodnicismului nostru?), în primul rînd, induce în eroare atît ţărănimea, întrucît îi promite ca pe un „minim“ socializarea pămîntului, cît şi clasa muncitoare, întrucît sădeşte în rîndurile ei idei absolut greşite despre adevăratul caracter al mişcării ţărăneşti. Asemenea promisiuni uşuratice nu fac decît să compromită partidul revoluţionar în general şi în special învăţătura socialismului ştiinţific despre socializarea tuturor mijloacelor de producţie ca scop final al nostru. În al doilea rînd, incluzînd în programul lor minimal sprijinirea şi dezvoltarea cooperaţiei, socialiştii-revoluţionari părăsesc prin aceasta cu desăvîrşire terenul luptei revoluţionare şi coboară aşa-zisul lor socialism la nivelul unui reformism mic-burghez de cea mai ordinară speţă. În al treilea rînd, ridicîndu-se împotriva revendicării social-democraţiei de a desfiinţa toate lanţurile medievale, care încătuşează obştea noastră, leagă pe ţăran de lotul său, îl lipsesc de libertatea de deplasare şi în mod inevitabil îi determină o situaţie de stare socială înjosită, socialiştii-revoluţionari au arătat prin aceasta că n-au fost în

www.dacoromanica.ro

stare nici măcar să se ferească de teoriile *reacționare* ale narodnicismului rus.

6) Pentru că, prin faptul că includ în programul lor teroarea și o propovăduiesc ca mijloc de luptă politică în forma ei actuală, socialiștii-revoluționari aduc prin aceasta un foarte mare prejudiciu mișcării, distrugînd legătura indisolubilă a activității socialiste cu masa clasei revoluționare. Nici un fel de asigurări verbale și nici un fel de jurăminte nu pot dezminți faptul neîndoielnic că teroarea de astăzi, așa cum o folosesc și o propovăduiesc socialiștii-revoluționari, *n-are nici o legătură* cu activitatea în rîndurile maselor, pentru mase și împreună cu masele, că organizarea de către partid a actelor teroriste sustrage extrem de puținele noastre forțe organizatorice de la sarcina lor grea și încă departe de a fi îndeplinită de organizare a unui partid *muncitoresc* revoluționar, că în *realitate* teroarea socialiștilor-revoluționari nu este altceva decît *o luptă de unu singur*, întru totul condamnată de experiența istoriei. Pînă și socialiștii de peste hotare încep să se simtă șocați de propaganda gălăgioasă în favoarea terorii pe care o fac acum socialiștii noștri revoluționari. Iar în rîndurile maselor muncitoare ruse această propagandă pur și simplu sădește iluziile dăunătoare că teroarea „ar obliga pe oameni să cugete politicește, fie chiar și împotriva voinței lor" („Revoliuționnaia Rossiia" nr. 7, pag. 4), că ea ar fi în stare, „mai curînd decît luni de propagandă verbală, să schimbe concepțiile. . . . a mii de oameni despre revoluționari și despre sensul (!!) activității lor", că ea ar fi în stare „să insufle noi forțe celor care șovăie, celor descurajați, înfrînți de sfîrșitul trist pe care l-au avut numeroase demonstrații" (ibid.) etc. Aceste iluzii dăunătoare nu pot să ducă decît la o grabnică dezamăgire și la slăbirea muncii de pregătire a asaltului maselor împotriva absolutismului.

Scris la sfîrșitul lui iunie—iulie 1902

Publicat pentru prima oară în 1923 în revista „Projektor" nr. 14

Se tipărește după manuscris

www.dacoromanica.ro

AVENTURISM REVOLUȚIONAR

I

Noi trecem printr-o perioadă furtunoasă, cînd istoria Rusiei păşeşte înainte cu paşi de uriaş, cînd fiecare an înseamnă uneori mai mult decît decenii în perioadele de pace. Se face bilanțul epocii de o jumătate de veac care a trecut de la reformă, se pun pietrele de temelie pentru construcțiile social-politice, care timp îndelungat vor determina destinele întregii țări. Mișcarea revoluționară continuă să crească cu o repeziciune uimitoare, — şi „orientările noastre" se coc (şi se veştejesc) cu o repeziciune neobişnuită. Orientările care au baze solide în orînduirea de clasă a unei țări capitaliste care se dezvoltă atît de rapid cum se dezvoltă Rusia îşi găsesc aproape de la început „locul lor" şi dibuiesc clasele cu care sînt înrudite. Un exemplu: evoluția d-lui Struve, căruia revoluționarii-muncitori nu mai departe decît cu un an şi jumătate în urmă propuneau să i se „smulgă masca" de marxist şi care acum şi-a scos el singur masca, apărînd ca un conducător (sau slugă?) al moşierilor liberali, mîndri de caracterul lor autohton şi de luciditatea lor. Dimpotrivă, orientările care nu exprimă decît tradiționala instabilitate a concepțiilor păturilor intermediare şi nedefinite ale intelectualilor caută să înlocuiască apropierea de anumite clase printr-o manifestare cu atît mai zgomotoasă, cu cît mai răsunătoare sînt evenimentele. „Facem zarvă, frățioare, facem zarvă " — aceasta este lozinca multor persoane cu stare de spirit revoluționară, prinse de vîltoarea evenimentelor, şi care sînt lipsiți şi de baze teoretice şi de baze sociale.

www.dacoromanica.ro

Dintr-o asemenea orientare „gălăgioasă" fac parte şi „socialiştii-revoluţionari", a căror fizionomie se conturează din ce în ce mai limpede. Şi e timpul ca proletariatul să cerceteze cu atenţie această fizionomie, să-şi dea bine seama ce reprezintă în realitate oamenii care îi caută prietenia cu atît mai insistent cu cît pentru ei devine mai palpabilă imposibilitatea de a exista ca orientare aparte, dacă nu stabilesc o strînsă apropiere de o clasă socială cu adevărat revoluţionară.

Trei împrejurări au contribuit cel mai mult la lămurirea adevăratei fizionomii a socialiştilor-revoluţionari. În primul rînd, sciziunea produsă între social-democraţia revoluţionară şi oportunism, care ridică capul sub steagul „criticii marxismului". În al doilea rînd, uciderea lui Sipeaghin de către Balmaşev şi o nouă cotitură spre teroare în starea de spirit a unora dintre revoluţionari. În al treilea rînd şi mai ales noua mişcare din rîndurile ţărănimii, mişcare care a făcut pe oamenii deprinşi să stea în două luntre şi care n-au nici un fel de program să vină *post factum* măcar cu un simulacru de program. Să examinăm toate aceste trei împrejurări, menţionînd că într-un articol de ziar principalele puncte ale argumentării pot fi doar schiţate pe scurt şi că, pentru a expune mai pe larg argumentarea noastră, va trebui, probabil, să mai revenim într-un articol de revistă sau într-o broşură. [145]

Socialiştii-revoluţionari s-au hotărît să facă o declaraţie teoretică principială abia în nr. 2 al revistei „Vestnik Russkoi Revoliuţii", într-un articol redacţional nesemnat: „Dezvoltarea pe scară mondială şi criza socialismului". Recomandăm stăruitor acest articol tuturor celor care vor să-şi facă o idee concretă despre totala neprincipialitate şi instabilitate teoretică (precum şi despre arta de a ascunde acest lucru sub un torent de cuvinte). Întreg conţinutul acestui foarte remarcabil articol poate fi redat în două cuvinte. Socialismul a crescut, devenind o forţă mondială, socialismul (= marxismul) se scindează acum datorită războiului dintre revoluţionari („ortodocşii") şi oportunişti („criticii"). Noi, socialiştii-revoluţionari, n-am simpatizat, „desigur", niciodată cu oportunismul, dar „critica", care ne-a eliberat de dogmă, ne face să sărim în sus de bucurie; noi pornim de asemenea

www.dacoromanica.ro

la revizuirea dogmei, — și deși n-am făcut încă nici un fel de critică (în afară de cea burghezo-oportunistă), deși n-am revizuit încă absolut nimic, tocmai această libertate a noastră față de teorie trebuie să ne fie recunoscută ca un merit special. Cu atît mai mult acest lucru trebuie să ne fie considerat ca un merit, cu cît, în calitate de oameni liberi de teorie, noi sîntem cu trup și suflet pentru unificarea generală, noi condamnăm cu vehemență orice controverse teoretice principiale. „O organizație revoluționară serioasă — ne încredințează cu un aer grozav de serios „V.R.R." (nr. 2, pag. 127) — ar trebui să renunțe la rezolvarea problemelor controversate ale teoriei sociale, probleme care duc întotdeauna la dezbinare, ceea ce, bineînțeles, nu trebuie să împiedice pe teoreticieni să caute rezolvarea lor", — sau, mai direct: publicistul n-are decît să scrie, cititorul — să tot citească, iar noi, pînă una, alta, să ne bucurăm de eliberarea unui loc gol.

Nu este cazul, bineînțeles, să analizăm în mod serios această teorie a devierii (în legătură cu controversele propriuzise) de la socialism. După părerea noastră, criza socialismului obligă pe socialiștii cît de cît serioși tocmai să acorde o mai mare atenție teoriei, să se situeze cu mai multă fermitate pe o poziție strict determinată, să se delimiteze mai categoric de elementele șovăielnice și nesigure. După părerea socialiștilor-revoluționari însă, de vreme ce „ chiar și la germani" există sciziune și disensiuni, înseamnă că nouă, rușilor, dumnezeu însuși ne-a poruncit să fim mîndri că nu știm nici noi singuri încotro mergem. După părerea noastră, o orientare revoluționară lipsită de teorie nu are dreptul la existență, și, mai devreme sau mai tîrziu, este condamnată în mod inevitabil la un faliment politic. După părerea socialiștilor-revoluționari însă, lipsa teoriei este un lucru foarte bun, deosebit de comod „pentru unificare". După cum vedeți, nu ne putem înțelege cu ei, deoarece pînă și de vorbit, vorbim limbi diferite. Avem o singură speranță: poate că-i va face să-și bage mințile în cap d-l Struve, care vorbește și el (numai că mai serios) de înlăturarea dogmei și de faptul că treaba „noastră" (ca și treaba oricărei burghezii care se adresează proletariatului) este nu să dezbinăm, ci să unim. Oare cu ajutorul d-lui Struve nu vor vedea o dată și o dată socialiștii-revoluționari care este *adevărata semnificație* a poziției

www.dacoromanica.ro

lor de eliberare de socialism în vederea unificării şi de unificare prin eliberarea de socialism?

Să trecem la al doilea punct, la problema terorii.

Apărînd teroarea, a cărei inutilitate a dovedit-o atît de limpede experienţa mişcării revoluţionare ruse, socialiştii-revoluţionari se întrec pe ei înşişi, declarînd că ei nu admit teroarea decît îmbinată cu munca în mase şi că, de aceea, argumentele cu care social-democraţii ruşi au combătut (şi au reuşit să combată pentru multă vreme) utilitatea acestei metode de luptă nu se referă la ei. Aici se repetă o poveste foarte asemănătoare cu atitudinea lor faţă de „critică". Noi nu sîntem oportunişti — strigă socialiştii-revoluţionari, dînd în acelaşi timp la arhivă dogma socialismului proletar avînd ca bază numai critica oportunistă, şi nu alta. Noi nu repetăm greşeala teroriştilor, noi nu ne abatem de la munca în mase — afirmă socialiştii-revoluţionari, şi în acelaşi timp recomandă stăruitor partidului acte de felul uciderii lui Sipeaghin de către Balmaşev, deşi oricine ştie şi vede foarte bine că acest act n-a avut nici o legătură cu masele şi, avînd în vedere modul cum a fost săvîrşit, nici nu putea să aibă, — că cei care au săvîrşit acest act n-au sperat şi n-au aşteptat nici o acţiune precisă sau sprijin din partea mulţimii. Socialiştii-revoluţionari, în naivitatea lor, nu observă că înclinaţia lor spre teroare este unită prin cea mai strînsă legătură cauzală de faptul că chiar de la început au stat şi continuă să stea de o parte de mişcarea muncitorească, fără să tindă măcar să devină partidul clasei revoluţionare, care-şi duce lupta de clasă. Cînd cineva se jură cu atîta foc, foarte adeseori îţi trezeşte bănuieli şi te face să pui la îndoială veridicitatea spuselor lui, care au nevoie de condimente tari. Şi adeseori cînd citesc afirmaţiile socialiştilor-revoluţionari: prin teroare noi nu dăm în lături munca în mase, îmi vin în minte cuvintele: cum de nu le-o fi lene să se jure atît de mult? Căci doar aceste afirmaţii le fac aceiaşi oameni care s-au şi îndepărtat de mişcarea muncitorească social-democrată, mişcare care într-adevăr ridică masele, aceiaşi oameni care continuă să se îndepărteze de ea, cramponîndu-se de frînturile oricăror teorii.

O admirabilă ilustrare a celor spuse o poate constitui proclamaţia din 3 aprilie 1902 publicată de „partidul socia-

www.dacoromanica.ro

liștilor-revoluționari" [146]. Acesta este izvorul cel mai viu, cel mai autentic, cel mai apropiat de militanții direcți. După prețioasa mărturie a revistei „Revoliuționnaia Rossiia" (nr. 7, pag. 24), „modul de a pune problema luptei teroriste" în această proclamație „coincide întru totul" și „cu concepția partidului" *.

Proclamația din 3 aprilie copiază cum nu se poate mai fidel șablonul „celei mai noi" argumentări a teroriștilor. De la început îți sar în ochi cuvintele: „noi chemăm la teroare nu în locul muncii în mase, ci tocmai în vederea acestei munci și concomitent cu ea". Iar cuvintele acestea sar în ochi fiindcă sînt culese cu caractere de trei ori mai mari decît restul textului (procedeu pe care-l repetă, desigur, și „Revoliuționnaia Rossiia"). Este doar atît de simplu, într-adevăr! Să tipărești cu caractere aldine „nu în locul, ci la un loc" — și toate argumentele social-democraților, toate învățămintele istoriei sînt dintr-o dată respinse. Încercați însă să citiți întreaga proclamație și veți vedea că jurămintele scrise cu caractere aldine iau în deșert numele maselor. — Vremurile „cînd poporul muncitor va ieși din beznă" și „puternicul val popular va sfărîma în bucăți porțile de fier" — „din păcate!" (așa scrie textual: din păcate!) „nu vor veni prea curînd și te înspăimînți dacă te gîndești cît de mare va fi atunci numărul victimelor!" Oare aceste cuvinte: „din păcate, nu prea curînd" nu exprimă o completă neînțelegere a mișcării de masă și neîncredere în ea? Oare n-au născocit ei dinadins acest argument pentru a-și bate joc de faptul că poporul muncitor se pune chiar de pe acum în mișcare? Și, în sfîrșit, chiar dacă acest argument răsuflat ar fi tot atît de temeinic pe cît este în realitate de absurd, — din el ar rezulta cît se poate de pregnant inutilitatea terorii,

* E drept că „Revoliuționnaia Rossiia" face și în legătură cu acest punct un fel de echilibristică. Pe de o parte — „coincide întru totul", pe de alta — o aluzie la „exagerări". Pe de o parte, „Revoliuționnaia Rossiia" declară că această proclamație este opera numai „a unui grup" de socialiști-revoluționari. Pe de altă parte există *faptul* că pe proclamație figurează semnătura: „publicat de *partidul* socialist-revoluționar" și, în afară de aceasta, este repetat epigraful aceleiași „Revoliuționnaia Rossiia" („prin luptă îți vei cîștiga dreptul"). Înțelegem că revistei „Revoliuționnaia Rossiia" îi este neplăcut să atingă acest punct delicat, credem însă că în asemenea cazuri este pur și simplu necuviincios să te joci de-a v-ați-ascunselea. Și social-democrației revoluționare i-a fost neplăcută existența „economismului", dar ea l-a demascat fățiș, fără să încerce să inducă vreodată pe cineva în eroare.

www.dacoromanica.ro

deoarece *fără* poporul muncitor orice bombe sînt neputincioase, evident neputincioase.

Ascultați mai departe: „Fiecare lovitură teroristă smulge parcă absolutismului o parte din forța lui și strămută (!) toată această forță (!) de partea luptătorilor pentru libertate". „Și de vreme ce teroarea va fi organizată în mod sistematic (!), este evident că în cele din urmă balanța se va înclina de partea noastră". Da, da, este evident pentru oricine că avem în fața noastră, într-o formă cum nu se poate mai brutală, cea mai crasă prejudecată a terorismului: asasinatul politic ca atare „strămută forța"! Iată, pe de o parte, teoria strămutării forței, iar pe de altă parte — „nu în locul, ci la un loc . . ." Cum de nu le-o fi lene să se jure?

Dar acesta-i numai începutul. Ce este mai important abia urmează. „În cine să lovim?" — se întreabă partidul socialiștilor-revoluționari și răspunde: în miniștri, și nu în țar, deoarece „țarul nu va împinge lucrurile la extrem" (!! de unde or fi aflat ei acest lucru??), și apoi „este și mai ușor" (așa scrie textual!): „nici un ministru nu se poate refugia în palat ca într-o cetate". Și această argumentare se încheie cu următorul raționament, care merită să fie eternizat ca model de „teorie" a socialiștilor-revoluționari. „Împotriva mulțimii absolutismul dispune de soldați, împotriva organizațiilor revoluționare — de poliție secretă și nesecretă, dar ce-l va salva . . ." (pe cine? absolutismul? fără să-și dea seama, autorul a și identificat absolutismul cu ministrul, în care e mai ușor să lovești!) „. . . de persoanele sau de cercurile mici care în permanență, fără măcar să știe unele de altele (!!), se pregătesc pentru atac și atacă? Nici o forță nu poate fi de folos împotriva a ceea ce este insesizabil. Așadar, sarcina noastră este limpede: să înlăturăm pe orice asupritor învestit cu putere de către absolutism prin singura metodă pe care ne-a lăsat-o (!) absolutismul, — prin moarte". Oricîți munți de hîrtie ar scrie socialiștii-revoluționari încercînd să ne convingă că prin propovăduirea terorii nu pun pe al doilea plan munca în mase, că nu o dezorganizează, — prin torentele de vorbe ei nu vor putea dezminți faptul că tocmai proclamația pe care am citat-o redă în mod just adevărata psihologie a teroristului de astăzi. Teoria strămutării forței se completează în mod firesc cu teoria

www.dacoromanica.ro

insesizabilității, teorie care răstoarnă în mod definitiv cu susul în jos nu numai întreaga experiență a trecutului, ci și orice bun simț. Că singura „speranță" a revoluției este „mulțimea", că împotriva poliției poate lupta numai și numai o organizație revoluționară, care conduce (în fapt, iar nu în vorbe) această mulțime, — este un lucru elementar. Este și ruşinos să se mai demonstreze aceasta. Și numai nişte oameni care au uitat totul și n-au învățat absolut nimic au putut să hotărască „invers", mergînd pînă la afirmația de o absurditate fantastică, strigătoare la cer, că soldații pot „salva" absolutismul de mulțime, poliția — de organizațiile revoluționare, pe cînd, de indivizii izolați care vînează pe miniștri, *nimic nu-l va salva*!!

Acest raționament fantastic, care, sîntem siguri, este sortit să devină celebru, nu este nicidecum o simplă ciudățenie. Nu, el este instructiv prin faptul că, ducînd cu îndrăzneală lucrurile pînă la absurd, demască greșeala fundamentală a teroriștilor, greșeală pe care o fac deopotrivă și „economiștii" (poate că ar fi cazul să spunem: foștii reprezentanți ai răposatului „economism"?). Așa cum am mai arătat în repetate rînduri, această greșeală constă în *neînțelegerea* fundamentalei lipse a mișcării noastre. Datorită creșterii neobișnuit de rapide a mișcării, conducătorii au rămas în urma maselor, organizațiile revoluționare s-au dovedit a nu fi la înălțimea combativității revoluționare a proletariatului, s-au dovedit a fi incapabile de a merge înaintea maselor și de a le conduce. Nici un om cinstit care cunoaște cît de cît mișcarea nu se va îndoi că o asemenea neconcordanță există. Or, de vreme ce așa se prezintă situația, este evident că teroriștii de astăzi sînt adevărați „economiști" pe de-a-ndoaselea, căzînd în cealaltă extremitate, la fel de stupidă. A chema la acte de teroare de felul organizării de către indivizi izolați și de către cercuri care nu se cunosc unul pe altul a atentatelor împotriva miniștrilor într-o vreme cînd revoluționarii *nu au destule* forțe și mijloace pentru a conduce masa care se și ridică, înseamnă nu numai a întrerupe *prin aceasta* munca în mase, ci și a introduce în această muncă o dezorganizare evidentă. — Noi, revoluționarii, „ne-am obișnuit să ne strîngem timizi toți grămadă — citim în proclamația din 3 aprilie — și chiar (N. B.) suflul nou, îndrăzneț, care a adiat în ultimii

www.dacoromanica.ro

2—3 ani, a creat deocamdată mai mult un avînt în starea de spirit a mulțimii decît a indivizilor". Aceste cuvinte conțin mult adevăr spus fără voie. Și tocmai acest adevăr dă o lovitură nimicitoare propovăduitorilor terorii. Orice socialist care gîndește trage de aici concluzia: trebuie să acționăm cu toții laolaltă mai energic, mai îndrăzneț și mai uniți. Pe cînd socialiștii-revoluționari conchid: „trage, individ insesizabil, căci, din păcate, grupurile nu se vor pune prea curînd în mișcare, ba mai există și soldați împotriva acțiunii în grup". Prea este prostesc, domnilor!

Nu lipsește din proclamație nici teoria terorii ca mijloc de excitație. Ni se spune că „fiecare luptă a eroului de unu contra unu trezește în toți un spirit de luptă și de vitejie". Din trecut noi știm însă și vedem și în prezent că *numai* noi forme ale mișcării de masă sau trezirea la luptă de sine stătătoare a unor noi pături ale masei trezește într-adevăr *în toți* un spirit de luptă și de vitejie. Pe cînd luptele de unu contra unu ale Balmașevilor stîrnesc în mod direct, tocmai în măsura în care ele rămîn *lupte de unu contra unu*, numai o senzație trecătoare, iar indirect duc chiar la apatie, la o așteptare pasivă a următoarei *lupte de unu contra unu*. Ni se spune mai departe că „fiecare fulger de teroare luminează mintea", ceea ce, din păcate, noi n-am observat la partidul socialiștilor-revoluționari, care propovăduiește teroarea. Ni se servește teoria muncii importante și a muncii mărunte: „Cine dispune de mai multe forțe, cine are mai multe posibilități și este mai hotărît, acela să nu se mulțumească cu o muncă măruntă (!); să caute și să se consacre unei activități importante, — propagării terorii în mase (!), pregătirii unor acțiuni teroriste complexe" (teoria insesizabilității a și fost dată uitării!). Cît de surprinzător de inteligent e, nu-i așa: să jertfești viața unui revoluționar pentru a te răzbuna împotriva canaliei de Sipeaghin, în locul căruia va veni canalia de Pleve — aceasta este o muncă importantă. Iar să pregătești, *de pildă*, masa pentru o demonstrație armată — este o muncă măruntă. Iată că „Revoliuționnaia Rossiia", în nr. 8, lămurește tocmai acest lucru, declarînd că despre demonstrații armate „e ușor să scrii și să vorbești ca despre un lucru de domeniul unui viitor foarte depărtat", „dar toate aceste discuții au avut pînă în prezent numai un caracter teoretic" [147]. Ce bine

www.dacoromanica.ro

cunoaștem noi acest limbaj al unor oameni care nu se simt stingheriți de convingeri socialiste ferme, de experiența împovărătoare a tot felul de mișcări populare! Ei confundă caracterul palpabil nemijlocit și elementul senzațional al rezultatelor cu spiritul practic. Cerința de a te situa ferm pe punctul de vedere de clasă și de a păstra caracterul de masă al mișcării constituie pentru ei o „teoretizare" „neprecisă". Precis înseamnă pentru ei a urma servil fiecare cotitură survenită în starea de spirit și... și neputința, inevitabilă din această cauză, în fața fiecărei cotituri. Cînd încep demonstrațiile, acești oameni revarsă fraze pline de groază, vorbesc despre începutul sfîrșitului. Cînd încetează demonstrațiile, ei cad pradă desperării și, înainte de a fi apucat măcar să rupă o pereche de cizme, exclamă: „poporul, din păcate, nu se va pune atît de repede în mișcare..." Cînd se produce o nouă mîrșăvie a asupritorilor țariști — cerem să ni se indice un mijloc „precis" care să servească drept *răspuns* complet tocmai la acest act de violență, un mijloc al cărui rezultat să fie o imediată „strămutare a forței", și promitem plini de mîndrie această strămutare! Acești oameni nu înțeleg că chiar și numai această promisiune de „strămutare" a forței constituie un aventurism politic și că aventurismul lor e în funcție de lipsa lor de principialitate.

Social-democrația va atrage întotdeauna atenția împotriva aventurismului și va demasca fără cruțare iluziile, care se soldează inevitabil cu o totală dezamăgire. Nu trebuie să uităm că un partid revoluționar își merită numele numai atunci cînd conduce *în mod efectiv* mișcarea clasei revoluționare. Nu trebuie să uităm că orice mișcare populară ia forme infinit de variate, elaborînd necontenit forme noi, înlăturînd pe cele vechi, modificîndu-le sau făcînd noi combinații între formele vechi și cele noi. Și datoria noastră este să participăm activ la acest proces de elaborare a metodelor și mijloacelor de luptă. Cînd mișcarea studențească a luat forme mai acute, noi am chemat muncitorimea în ajutorul studenților („Iskra" nr. 2) *, fără a ne apuca să prezicem forme noi de demonstrații, fără a promite că ele vor avea ca

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

rezultat strămutarea imediată a forței, nici luminarea minții, nici că revoluționarii nu vor putea fi prinși. Cînd demonstrațiile s-au statornicit, noi am început să chemăm la organizarea lor, la înarmarea maselor, am trasat sarcina pregătirii insurecției poporului. Fără a nega nicidecum în principiu violența și teroarea, noi am cerut să se activeze în vederea pregătirii unor forme de violență care să necesite participarea directă a masei și să asigure această participare. Noi nu ne facem că nu vedem cît de grea este această sarcină, dar vom munci cu fermitate și perseverență la realizarea ei, fără să ne sinchisim de obiecțiile că acest lucru este de domeniul „unui viitor foarte îndepărtat". Da, domnilor, noi sîntem și pentru formele de viitor, nu numai pentru formele din trecut ale mișcării. În locul unei repetări „lesnicioase" a ceea ce trecutul a condamnat, preferăm o muncă îndelungată și grea pentru ceea ce are viitor. Vom demasca întotdeauna pe oamenii care în vorbe duc război împotriva șabloanelor dogmei, iar în fapt nu prezintă altceva decît șabloane ale celor mai învechite și mai dăunătoare teorii, cum este aceea a strămutării forței, a deosebirii dintre munca importantă și munca măruntă, și, desigur, și aceea a luptei de unu contra unu. „Așa cum odinioară, în luptele dintre popoare, rezultatul bătăliei îl hotărau conducătorii, luptînd unu contra unu, tot așa și teroriștii, în lupta de unu contra unu cu absolutismul, vor cuceri Rusiei libertatea" — așa se încheie proclamația din 3 aprilie. Pentru a combate *asemenea* fraze e de ajuns să le reproduci.

Cine își desfășoară într-adevăr activitatea revoluționară în legătură cu lupta de clasă a proletariatului, acela știe foarte bine, vede și simte cît de multe dintre cerințele nemijlocite și directe ale proletariatului (și ale păturilor populare în stare să-l susțină) rămîn nesatisfăcute. Acela știe că în foarte multe localități, în regiuni întregi, foarte mari, poporul muncitor literalmente arde de dorința de a se arunca în luptă și elanurile lui se pierd în zadar din pricină că nu are publicații, nu are conducători, din pricină că organizațiilor revoluționare le lipsesc forțele și mijloacele. Și ne pomenim — ne dăm seama de acest lucru — , ne pomenim în același blestemat cerc vicios care ca o fatalitate a planat atîta timp asupra revoluției ruse. Pe de o parte, se irosește în vînt elanul revoluționar al mul-

www.dacoromanica.ro

țimii, neorganizată și insuficient de luminată. Pe de altă parte, se irosesc în vînt focurile trase de „indivizii insesizabili", care nu mai cred în posibilitatea de a se încadra în rînduri, de a munci mînă în mînă cu masele.

Dar lucrurile mai pot foarte bine fi îndreptate, tovarăși! Pierderea încrederii în adevărata acțiune nu este decît o rară excepție. Pasiunea pentru teroare nu este decît o stare de spirit trecătoare. Să se strîngă, așadar, în rînduri mai strînse social-democrații și noi vom uni într-un singur tot organizația de luptă a revoluționarilor și eroismul de masă al proletariatului rus!

În articolul următor vom analiza programul agrar al socialiștilor-revoluționari.

II

Un deosebit interes prezintă atitudinea socialiștilor-revoluționari față de mișcarea țărănească. Tocmai în problema agrară se considerau întotdeauna deosebit de tari atît reprezentanții vechiului socialism rus și succesorii lor liberalo-narodniciști, cît și acei partizani ai criticii oportuniste — în număr mare în Rusia — care strigă cît îi ține gura că, în ceea ce privește acest punct, marxismul a fost în mod definitiv scos de pe poziții de „ critică". Și soc.-rev.-ii noștri critică marxismul, de-l fac praf, nu alta: „prejudecăți dogmatice . . ., dogme perimate pe care viața de mult le-a spulberat . . ., intelectualitatea revoluționară nu se sinchisește de sat, ortodoxia interzice activitatea revoluționară în rîndurile țărănimii" și multe altele. Astăzi este o modă să dai cu copita în ortodoxism. Dar din care subspecie fac parte cei din categoria celor ce dau cu copita, care, *înainte de a începe* mișcarea în rîndurile țărănimii, *n-au reușit* nici măcar să schițeze un program agrar propriu? Cînd „Iskra", încă în nr. 3 *, a înfățișat programul său agrar, „Vestnik Russkoi Revoliuții" n-a găsit ceva mai bun de făcut decît să mormăie: „întrucît

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 421—429. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

problema este pusă în acest fel, se atenuează simțitor încă una dintre divergențele noastre "[148]; numai că redacției revistei „Vestnik Russkoi Revoliutii" i s-a întîmplat o mică nenorocire, și anume ea nu a înțeles de loc tocmai felul în care „Iskra" punea această problemă („introducerea luptei de clasă la sate"). Acum „Revoliutionnaia Rossiia" se referă post factum la broșura „O problemă la ordinea zilei", cu toate că nici în aceasta nu este expus nici un fel de program, ci numai preamărirea unor „celebri" oportuniști de teapa lui „Hertz".

Și iată că tocmai acești oameni, care înainte de a începe mișcarea erau de acord și cu „Iskra", și cu Hertz, a doua zi după răscoala țărănească publică manifestul „din partea uniunii țărănești (!) a partidului socialist-revoluționar", manifest în care nu veți găsi nici o buche care să provină într-adevăr de la țărani, veți găsi doar repetarea cuvînt cu cuvînt a ceea ce de sute de ori ați citit la narodnici, liberali și „critici"... Se zice că îndrăzneala cucerește cetăți. Asta așa e, domnilor socialiști-revoluționari, dar reclama aceasta grosolan mîzgălită nu este dovada unei asemenea îndrăzneli.

Am văzut că principala „superioritate" a socialiștilor-revoluționari constă în faptul că ei sînt liberi de teorie, iar principala lor artă — în faptul că știu să vorbească fără a spune nimic. Dar ca să formulezi un program trebuie să te pronunți într-un fel sau altul, trebuie, de pildă, să arunci peste bord „dogma social-democraților ruși de la sfîrșitul deceniului al 9-lea și începutul celui de-al 10-lea al secolului trecut potrivit căreia nu există altă forță revoluționară în afară de proletariatul orășenesc". Ce vorbuliță comodă: „dogmă"! E de ajuns să denaturezi puțintel o teorie adversă, să acoperi această denaturare cu sperietoarea „dogmei",— și s-a făcut!

Întreg socialismul contemporan, începînd cu „Manifestul Comunist", se bazează pe adevărul incontestabil că singura clasă *cu adevărat* revoluționară a societății capitaliste este proletariatul. Celelalte clase pot fi și sînt uneori revoluționare numai în parte și numai în anumite condiții. Se pune întrebarea: ce trebuie să crezi despre niște oameni care „au transformat" acest adevăr într-o dogmă a social-democraților ruși dintr-o anumită epocă și încearcă să încredințeze pe cititorul naiv că această dogmă ar fi fost „bazată în între-

www.dacoromanica.ro

gime pe credința că lupta politică fățișă se va desfășura într-un viitor îndepărtat"?

Învățăturii lui Marx potrivit căreia în societatea contemporană există o singură clasă cu adevărat revoluționară, socialiștii-revoluționari îi opun trinitatea: „intelectualitate, proletariat, țărănime", vădind prin aceasta o iremediabilă confuzie de noțiuni. A opune proletariatului și țărănimii intelectualitatea înseamnă a înțelege prin intelectualitate o anumită pătură socială, un grup de persoane care ocupă o poziție socială tot atît de bine determinată pe cît de bine determinată este poziția socială a muncitorilor salariați și a țăranilor. Dar ca o atare pătură, intelectualitatea rusă este tocmai o intelectualitate burgheză și mic-burgheză. În ceea ce privește această pătură, d-l Struve are perfectă dreptate cînd denumește ziarul său organ al intelectualității ruse. Dacă însă vorbiți de intelectualii care *n-au ocupat încă* nici o poziție socială bine determinată sau pe care viața *i-a și scos* de pe poziția lor normală și ei trec de partea proletariatului, este cu totul absurd ca acești intelectuali să fie opuși proletariatului. Ca și orice altă clasă a societății contemporane, proletariatul nu numai că-și creează o intelectualitate proprie, dar își recrutează și partizani din rîndurile tuturor oamenilor instruiți. Campania socialiștilor-revoluționari împotriva „dogmei" fundamentale a marxismului nu face decît să dovedească o dată mai mult că întreaga forță a acestui partid o reprezintă acel mănunchi de intelectuali ruși care s-au rupt de ceea ce este vechi fără a se fi alăturat la ceea ce este nou.

Cît privește raționamentele socialiștilor-revoluționari cu privire la țărănime, ele sînt și mai confuze. Cît face numai acest mod de a pune problema: „care clase sociale în general (!) susțin întotdeauna (!!) ordinea existentă... (numai cea absolutistă? sau în general burgheză?)... o păzesc și nu pot fi revoluționate?". La drept vorbind, la această întrebare nu se poate răspunde decît tot printr-o întrebare: care elemente dintre intelectuali în general susțin întotdeauna haosul de idei existent, îl păzesc și sînt refractari la influența unei concepții socialiste precise despre lume? Dar la o întrebare neserioasă socialiștii-revoluționari vor să dea un răspuns serios. Ei consideră că din „aceste" clase face parte în primul rînd burghezia, deoarece „interesele" ei „sînt

www.dacoromanica.ro

satisfăcute". Această prejudecată veche, că interesele burgheziei ruse ar fi în aşa măsură satisfăcute încît la noi nu există şi nici nu poate exista o democraţie burgheză (comp. „Vestnik Russkoi Revoliuţii" nr. 2, pag. 132—133), este astăzi un bun comun al „economiştilor" şi al socialiştilor-revoluţionari. Încă o dată: oare nu-i va face d-l Struve să-şi bage minţile-n cap?

În al doilea rînd, ei includ în aceste clase „păturile mic-burgheze", „ale căror interese sînt individualiste, nu sînt determinate din punct de vedere de clasă şi nu sînt formulate într-un program social-politic reformator sau revoluţionar". De unde or fi scos asta, Allah ştie. Că mica burghezie nu numai că nu stă în general şi întotdeauna de pază ordinii existente, ci, dimpotrivă, adeseori acţionează în mod revoluţionar chiar împotriva burgheziei (şi anume: cînd se alătură proletariatului), foarte des — împotriva absolutismului şi aproape întotdeauna formulează programe social-reformatoare, aceasta o ştie oricine. Autorul nostru pur şi simplu a flecărit „ceva mai zgomotos" împotriva micii burghezii, urmînd acea „regulă de viaţă" pe care a expus-o Turgheniev într-una din ale sale „Poezii în proză" prin gura unui „pezevenghi bătrîn": să ţipi cît mai tare împotriva viciilor pe care ştii că le ai şi tu [149]. Şi iată: *deoarece* socialiştii-revoluţionari ştiu că singura bază socială a poziţiei lor în două luntre nu pot fi decît unele pături mic-burgheze ale intelectualităţii, — *de aceea* ei scriu despre mica burghezie în aşa fel de parcă acest termen nu ar însemna o categorie socială, ci pur şi simplu o expresie polemică. Ei ar vrea de asemenea să ocolească punctul neplăcut că nu înţeleg faptul că ţărănimea contemporană, luată ca un tot, face parte din „păturile mic-burgheze". N-aţi vrea oare să încercaţi să ne răspundeţi la acest punct, domnilor socialişti-revoluţionari? N-aţi vrea oare să ne spuneţi cum se face că, repetînd frînturi de teorii ale marxismului rus (de pildă despre însemnătatea progresistă a faptului că ţăranii părăsesc satele şi a vagabondajului ţărănimii), voi vă faceţi că nu ştiţi că acelaşi marxism a demonstrat că economia ţărănească rusă este o formaţie mic-burgheză? N-aţi vrea oare să ne lămuriţi cum se poate ca „proprietarii şi semiproprietarii" din societatea contemporană să nu facă parte din păturile mic-burgheze?

www.dacoromanica.ro

Nu, să nu vă faceți speranțe! socialiștii-revoluționari nu vor răspunde, nu vor spune și nu vor lămuri nimic în fond, deoarece ei (iarăși ca și „economiștii") și-au însușit temeinic tactica ca, în materie de teorie, să strălucească prin absență. „Revoliuționnaia Rossiia" arată spre „Vestnik Russkoi Revoliucii" — asta, vezi dumneata, e treaba lor (comp. nr. 4, răspuns revistei „Zarea"), iar „Vestnik Russkoi Revoliucii" vorbește cititorului despre isprăvile criticii oportuniste și tot amenințări, amenințări și iar amenințări că vor face o critică și mai drastică. Asta e cam puțin, domnilor!

Socialiștii-revoluționari și-au păstrat puritatea în fața influenței pervertitoare a teoriilor socialiste contemporane. Ei au păstrat neatinse bunele metode vechi ale socialismului vulgar. Avem în fața noastră un nou fapt istoric, o nouă mișcare în rîndurile unei anumite pături a poporului. Ei nu cercetează situația acestei pături, nu-și propun ca scop explicarea mișcării ei prin caracterul acestei pături și prin raportul ei față de orînduirea economică în dezvoltare a întregii societăți. Toate acestea nu sînt pentru ei decît o dogmă lipsită de conținut, un ortodoxism perimat. Ei fac acest lucru mai simplu. — Despre ce vorbesc reprezentanții înșiși ai păturii care se ridică? Despre pămînt, adăugiri de loturi, reîmpărțire. Ei, iată, asta-i tot. Iată „programul semisocialist", „principiul absolut just", „ideea luminoasă", „idealul care într-o formă embrionară trăiește de pe acum în capul țăranului" etc. Nu trebuie decît „să purifici și să dezvolți acest ideal", să deduci „ideea pură a socialismului". Nu crezi, cititorule? Ți se pare neverosimil ca aceste vechituri narodniciste să fie din nou scoase la lumină de niște oameni care repetă cu atîta îndrăzneală ceea ce le spune ultima carte citită? Dar aceasta este realitatea, și toate vorbulițele pe care le-am citat sînt luate din declarația „din partea uniunii țărănești" publicată în nr. 8 al revistei „Revoliuționnaia Rossiia".

Socialiștii-revoluționari acuză „Iskra" că, spunînd despre mișcarea țărănească că este ultima răzvrătire a țărănimii, ea a început prea devreme să-i cînte prohodul: țărănimea, ne învață ei, poate să ia parte și la mișcarea socialistă a proletariatului. Această acuzare vădește în mod concret întreaga confuzie de idei care există în rîndurile socialiștilor-revolu-

www.dacoromanica.ro

ționari. Ei n-au înțeles nici măcar că una este mișcarea democratică împotriva rămășițelor iobăgiei, și alta mișcarea socialistă împotriva burgheziei. Întrucît n-au înțeles nici mișcarea țărănească însăși, ei n-au putut înțelege nici că cuvintele care i-au speriat ale „Iskrei" se referă numai la prima mișcare. Despre faptul că micii producători, care sînt pe cale de pieire (inclusiv țăranii), pot și trebuie să participe la mișcarea socialistă a proletariatului, „Iskra" nu numai că a vorbit în programul său, dar a și stabilit cu precizie condițiile acestei participări. Dar mișcarea țărănească de astăzi nu este nicidecum o mișcare socialistă îndreptată împotriva burgheziei și a capitalismului. Dimpotrivă, ea grupează elementele burgheze și cele proletare ale țărănimii, care într-adevăr sînt unite în lupta împotriva rămășițelor iobăgiei. Mișcarea țărănească de astăzi duce — și va duce — nu la statornicirea la sate a unei formații socialiste sau semisocialiste, ci a unei formații burgheze, curățind de cătușele iobăgiste temeliile capitaliste gata pregătite ale satului nostru.

De altfel, pentru socialiștii-revoluționari toate acestea reprezintă o carte ferecată cu șapte peceți. Ei încredințează chiar cu toată seriozitatea „Iskra" că curățirea drumului pentru dezvoltarea capitalismului este o dogmă lipsită de conținut, deoarece „reformele" (din deceniul al 7-lea) „au și dat (!) cîmp pe deplin liber (!!) dezvoltării capitalismului". Iată ce ajunge să scrie un om îndrăzneț care se lasă furat de o pană îndrăzneață și care își închipuie că „din partea uniunii țărănești" se poate înghiți orice: țăranul nu-și va da seama! — Dar faceți bine și gîndiți-vă puțin, amabile autor: oare niciodată n-ați auzit că rămășițele iobăgiei frînează dezvoltarea capitalismului? n-aveți oare impresia că aceasta este aproape o tautologie? și oare nicăieri n-ați citit despre rămășițele iobăgiei în satul rusesc de astăzi?

„Iskra" spune că viitoarea revoluție va fi o revoluție burgheză. Socialiștii-revoluționari obiectează: ea va fi „în primul rînd o revoluție politică și într-o anumită măsură democratică". N-ar vrea oare autorii acestei obiecții drăgălașe să încerce să ne explice dacă a existat vreodată în istorie, dacă se poate, în general, concepe o revoluție burgheză care să nu fi fost „într-o anumită măsură democratică"? Doar

www.dacoromanica.ro

nici chiar programul socialiștilor-revoluționari înșiși (folosirea egalitară a pămîntului trecută în proprietatea societății) nu depășește cadrul unui program burghez, deoarece menținerea producției de mărfuri și admiterea gospodăriei particulare, fie și pe un pămînt proprietate comună, nu înlătură cîtuși de puțin relațiile capitaliste din agricultură.

Cu cît mai ușuratic privesc socialiștii-revoluționari cele mai elementare adevăruri ale socialismului contemporan, cu atît mai ușor născocesc ei „deducțiile cele mai elementare", mîndrindu-se chiar cu faptul că „programul" lor „se reduce" la acestea. Să analizăm toate cele trei deducții ale lor, care, probabil, mult timp vor rămîne un monument al agerimii minții și al profunzimii convingerilor socialiste ale socialiștilor-revoluționari.

Deducția nr. 1: „Încă de pe acum cea mai mare parte din teritoriul Rusiei aparține statului — trebuie ca întregul teritoriu să aparțină poporului". „Încă de pe acum" ne-am săturat ca de mere pădurețe de înduioșătoarele referiri întîlnite în lucrările narodnicilor polițiști (à la Sazonov și alții) și ale diverșilor reformatori de catedră la posesiunea pămîntului de către stat existentă în Rusia. „Trebuie" ca în coada acestor domni să se tîrască cei care-și zic socialiști, ba încă și revoluționari. „Trebuie" ca socialiștii să sublinieze pretinsa atotputernicie a „statului" (uitînd pînă și faptul că cea mai mare parte a pămînturilor statului este concentrată la periferiile nelocuite ale țării), iar nu opoziția de clasă dintre țărănimea semiiobagă și un mănunchi privilegiat de mari latifundiari, care stăpînesc o suprafață imensă din cele mai bune pămînturi cultivate și cu care „statul" s-a înțeles întotdeauna de minune. Închipuindu-și că deduc ideea pură a socialismului, socialiștii noștri revoluționari nu fac în realitate decît să întineze această idee printr-o atitudine necritică față de vechiul narodnicism.

Deducția nr. 2: „Încă de pe acum pămîntul trece de la posesorii de capital la cei ce muncesc — trebuie ca acest proces să fie desăvîrșit de către stat". Cu cît te afunzi în pădure, cu atît dai peste mai multe lemne. Să mai facem un pas spre narodnicismul polițienesc, să îndemnăm „statul" (bazat pe împărțirea în clase!) să lărgească posesiunea de pămînt a țăranilor în general. E ceva grozav de socialist

www.dacoromanica.ro

şi uimitor de revoluţionar. Dar ce putem să ne aşteptăm din partea unor oameni pentru care cumpărarea şi arendarea pămîntului de către ţărani nu înseamnă trecerea pămîntului de la moşierii-iobăgişti la burghezia sătească, ci trecerea „de la posesorii de capital la cei ce muncesc". Să amintim acestor oameni fie măcar datele referitoare la repartizarea efectivă a pămînturilor care „trec la cei ce muncesc": de la 6 pînă la 9 zecimi din întreg pămîntul ţărănesc cumpărat şi de la 5 pînă la 8 zecimi din totalul pămîntului arendat este concentrat în mîna *unei cincimi din totalul gospodăriilor*, adică în mîna unei neînsemnate minorităţi de ţărani înstăriţi. Apreciaţi după aceste date cît adevăr conţin cuvintele socialiştilor-revoluţionari care afirmă că „nici nu contăm" pe ţăranii înstăriţi, ci doar pe „păturile pur muncitoare"?

Deducţia nr. 3: „Ţăranul are şi acum pămînt şi-l foloseşte în majoritatea cazurilor pe bază de repartiţie egalitară, — această folosire a pămîntului de către cei ce muncesc trebuie să fie dusă pînă la capăt... şi desăvîrşită, prin dezvoltarea a tot felul de cooperative de producţie agricolă colectivă". — Zgîriaţi puţin pe socialistul-revoluţionar, şi veţi da de d-l V. V.! De îndată ce se ajunge la fapte, toate vechile prejudecăţi ale narodnicismului, excelent păstrate sub paravanul frazelor dibace, ies la iveală. Posesiunea pămîntului de către stat — desăvîrşirea de către stat a trecerii pămîntului în mîna ţărănimii — obşte — cooperaţie — colectivism — în această minunată schemă a d-lor Sazonov, Iuzov, N. —on, a socialiştilor-revoluţionari, a lui Hofstätter, Totomianţ etc. etc., — în această schemă lipseşte numai un foarte mic amănunt. În ea nu există nici capitalismul în dezvoltare, nici lupta de clasă. Şi de altfel cum s-ar fi putut ca acest amănunt să-şi găsească locul în capetele unor oameni al căror întreg bagaj ideologic este alcătuit din zdrenţe de narodnicism şi din peticele elegante ale criticii la modă? Oare n-a spus *însuşi* d-l Bulgakov că la sate nu e loc pentru lupta de clasă? Oare înlocuirea luptei de clasă prin „tot felul de cooperative" nu va satisface şi pe liberali, şi pe „critici", şi în general pe toţi aceia pentru care socialismul nu este altceva decît o firmă tradiţională? Şi oare nu se poate încerca de a linişti pe naivi asigurîndu-i: „noi, bineînţeles, sîntem străini de orice idealizare a obştei", deşi alături de această asigurare

www.dacoromanica.ro

veți găsi colosala frazeologie despre „colosala organizare a țăranilor care fac parte din obștii", că „sub anumite raporturi nici o clasă din Rusia nu este atît de mult îmboldită la lupta pur (!) politică cum este țărănimea", că prin limitele și competența ei, autoadministrarea (!) țărănească este mult mai largă decît cea a zemstvelor, că această îmbinare a unei „largi"... (pînă hăt, la marginea satului?) „activități"... cu lipsa „celor mai elementare drepturi cetățenești" „a fost născocită parcă într-adins pentru... a deștepta și exersa (!) instinctele politice și deprinderea luptei sociale". Cui nu-i place — să n-asculte, dar...

„Numai un orb ar putea să nu vadă că este mult mai ușor să treci la ideea socializării pămîntului de la tradițiile folosirii în obște a pămîntului". Nu cumva e tocmai invers, domnilor? Nu cumva orbi și surzi fără scăpare sînt aceia care nu știu nici pînă astăzi că tocmai închistarea medievală a obștii semiiobage, care fărîmițează țărănimea în uniuni minuscule și leagă de mîini și de picioare proletariatul sătesc, menține tradițiile de anchilozare, abrutizare și sălbăticire? Nu cumva prin faptul că recunoașteți utilitatea părăsirii satelor de către țăran, fenomen care a și desființat pe trei sferturi faimosul egalitarism al tradițiilor de obște și a redus aceste tradiții doar la zîzanii polițienești, vă dați voi înșivă la cap?

Programul minimal al socialiștilor-revoluționari, fiind bazat pe teoria analizată mai sus, este o adevărată ciudățenie. Acest „program" cuprinde două puncte: 1) „socializarea pămîntului, adică trecerea lui în proprietatea întregii societăți și în folosința oamenilor muncii"; 2) „dezvoltarea în rîndurile țărănimii a tot felul de uniuni sociale și de cooperative economice... (în vederea luptei «pur» politice?)... în vederea eliberării treptate a țărănimii de sub stăpînirea capitalului bănesc... (sub stăpînirea celui industrial?)... și în vederea pregătirii viitoarei producții agricole colective". Întregul spirit al „social-revoluționarismului" se reflectă în aceste două puncte ca soarele într-o picătură de apă. În teorie — frazeologie revoluționară în locul unui sistem de concepții bine chibzuit și unitar, în practică — cramponare neputincioasă de un mijloc sau altul la modă în locul participării la lupta de clasă, — iată tot ce pot oferi ei. Ca să pui

www.dacoromanica.ro

alături în programul *minimal* socializarea pămîntului şi cooperaţia, pentru aceasta a fost nevoie, trebuie să recunoaştem, de un rar curaj civic. Programul nostru minimal este, pe de o parte, Babeuf, pe de altă parte — d-l Levitski. Ceva unic în felul său.

Dacă acest program ar putea fi luat în serios, ar trebui să spunem că, lăsîndu-se înşelaţi de eufonia propriilor lor cuvinte, socialiştii-revoluţionari înşală şi pe ţăran. Este o minciună că „cooperaţia de tot felul" ar juca un rol revoluţionar în societatea contemporană şi ar pregăti colectivismul, şi nu întărirea burgheziei de la sate. Este o minciună că s-ar putea pune în faţa *„ţărănimii"* socializarea pămîntului ca un „minimum", ca o revendicare tot atît de imediată ca şi cooperaţia. Orice socialist ar putea explica soc.-rev. noştri că desfiinţarea proprietăţii private asupra pămîntului nu poate fi acum decît preludiul direct al desfiinţării proprietăţii private în general, că numai trecerea pămîntului în „folosinţa oamenilor muncii" n-ar fi încă suficientă pentru a satisface proletariatul, deoarece milioane şi zeci de milioane de ţărani ruinaţi nu mai sînt în stare să-şi exploateze pămîntul chiar în ipoteza că l-ar avea. Iar înzestrarea cu unelte, vite etc. a acestor milioane de ţărani ruinaţi ar însemna socializarea tuturor mijloacelor de producţie, pentru realizarea căreia ar fi nevoie de o revoluţie socialistă a proletariatului, iar nu de o mişcare ţărănească împotriva rămăşiţelor iobăgiei. Socialiştii-revoluţionari confundă socializarea pămîntului cu naţionalizarea burgheză a pămîntului. Dacă vorbim în mod abstract, aceasta din urmă poate fi concepută şi pe baza capitalismului, fără desfiinţarea muncii salariate. Dar tocmai exemplul aceloraşi socialişti-revoluţionari constituie o confirmare elocventă a adevărului că a revendica naţionalizarea pămîntului într-un stat poliţienesc înseamnă a estompa singurul principiu revoluţionar, principiul luptei de clasă, şi a da apă la moară birocraţiei de tot felul.

Nu numai atît, socialiştii-revoluţionari coboară şi pînă la reacţionarism direct atunci cînd se ridică împotriva revendicării din proiectul nostru de program: „desfiinţarea tuturor legilor care îngrădesc dreptul ţăranului de a dispune de pămîntul său". În numele prejudecăţii narodniciste cu privire la „principiul obştii" şi „principiul egalitar", ei refuză ţăranului

www.dacoromanica.ro

un „drept civil dintre cele mai elementare" cum este dreptul de a dispune de pămîntul său, ei închid cu seninătate ochii asupra închistării de castă a adevăratei obști, devin apărători ai interdicțiilor polițienești, stabilite și sprijinite de „statul"... zemski nacealnicilor! Socotim că nu numai d-l Levitski, dar nici d-l Pobedonoștev nu se va speria prea tare de revendicarea socializării pămîntului în vederea folosirii lui egalitare, din moment ce această revendicare se formulează ca un minimum, alături de care figurează și cooperația și susținerea legării polițienești a țăranului de lotul primit de la stat, lot menit să-i asigure existența.

Programul agrar al socialiștilor-revoluționari trebuie să servească ca o lecție și un avertisment pentru toți socialiștii, ca exemplu concret din care se vede unde duce lipsa de idei și de principii, pe care unii oameni superficiali o numesc libertate față de dogme. De îndată ce s-a ajuns la fapte, a ieșit la iveală că la socialiștii-revoluționari nu există nici una dintre cele trei condiții necesare pentru a prezenta un program socialist consecvent: nici o idee limpede despre scopul final, nici o înțelegere justă a căii care duce la acest scop, nici o idee precisă despre situația reală din momentul actual și despre sarcinile imediate ale acestui moment. Ei n-au făcut decît să estompeze scopul final al socialismului, confundînd socializarea pămîntului cu naționalizarea burgheză a pămîntului, confundînd ideea țărănească primitivă a folosirii egalitare a pămîntului pe scară mică cu teoria socialismului modern cu privire la trecerea tuturor mijloacelor de producție în proprietatea socială și la organizarea producției socialiste. Felul cum văd ei calea care duce la socialism este caracterizat de minune prin faptul că ei înlocuiesc lupta de clasă prin dezvoltarea cooperației. În aprecierea momentului actual al evoluției agrare din Rusia, ei au uitat un amănunt: rămășițele iobăgiei care apasă asupra satului nostru. Faimoasa trinitate care exprimă concepțiile lor teoretice: intelectualitate, și proletariat, și țărănime, a fost completată cu o nu mai puțin faimoasă trinitate „programatică": socializarea pămîntului — cooperația — legarea de lot.

Comparați cu aceasta programul „Iskrei", care indică întregului proletariat care luptă scopul final unic, fără a-l reduce la „minimum", fără a-l coborî, de dragul adaptării,

www.dacoromanica.ro

la ideile unor pături nedezvoltate ale proletariatului sau de mici producători. Calea pentru atingerea acestui scop este una singură atît la oraş cît şi la sat — lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei. Dar în afară de această luptă de clasă, în satul nostru mai continuă să fie dusă şi o altă luptă: lupta întregii ţărănimi împotriva rămăşiţelor iobăgiei. Şi în *această* luptă partidul proletariatului promite sprijinul său *întregii* ţărănimi, căutînd să-i arate care este adevăratul scop spre care trebuie să-şi îndrepte avîntul revoluţionar, să-i îndrumeze răscoala împotriva adevăratului ei duşman, considerînd necinstit şi nedemn să-l trateze pe ţăran ca şi cum acesta ar fi sub tutelă, să-i ascundă că în momentul de faţă şi imediat el poate obţine numai înlăturarea completă a tuturor urmelor şi rămăşiţelor iobăgiei, numai curăţirea drumului în vederea unei lupte mai ample şi mai grele a întregului proletariat împotriva întregii societăţi burgheze.

„Iskra" nr. 23 din 1 august şi nr. 24 din 1 septembrie 1902

Se tipăreşte după textul apărut în ziar

www.dacoromanica.ro

NOUL PROIECT DE LEGE CU PRIVIRE LA GREVE

Ne-a parvenit un nou document secret: memoriul ministerului de finanțe „cu privire la revizuirea articolelor de lege referitoare la pedepsele aplicate în caz de greve și la rezilierea înainte de termen a contractelor de angajare, precum și cu privire la oportunitatea înființării unor organizații muncitorești de ajutor reciproc". Avînd în vedere proporțiile memoriului, precum și faptul că este necesar ca pături cît mai largi ale clasei muncitoare să ia cunoștință de conținutul lui, îl publicăm într-o broșură separată [150]. Acum însă ne vom mulțumi să expunem pe scurt conținutul acestui document interesant, arătînd totodată care este semnificația lui.

Memoriul începe prin a face un scurt istoric al legilor noastre cu privire la reglementarea muncii în fabrici, menționînd legile din 3 iunie 1886 și din 2 iunie 1897 [151], și trece apoi la problema desființării pedepselor penale pentru părăsirea lucrului și pentru greve. Ministerul de finanțe socoate că amenințarea cu arestul sau închisoarea pentru părăsirea samavolnică a lucrului de către un muncitor sau pentru încetarea lucrului potrivit unei înțelegeri între mai mulți muncitori nu-și atinge scopul. După cum a arătat experiența, prin aceasta nu se asigură menținerea ordinii publice; această amenințare nu face decît să întărîte pe muncitori, întrucît îi convinge că legea este nedreaptă. Este foarte greu ca aceste legi să fie aplicate „din cauza dificultății de a intenta sute și uneori mii de procese" pentru plecarea de la lucru a fiecărui muncitor, precum și din cauză

www.dacoromanica.ro

că fabricantului nu-i convine să rămînă fără muncitori în cazul cînd aceştia vor fi închişi pentru grevă. Considerarea grevei drept un delict aduce după sine amestecul excesiv de zelos al poliţiei, care aduce mai multe prejudicii decît foloase şi pricinuieşte fabricanţilor mai multe greutăţi şi bătaie de cap decît înlesniri. Memoriul propune desfiinţarea completă a oricăror pedepse pentru plecarea samavolnică din fabrică a unui muncitor şi pentru participarea la o grevă paşnică (care nu este însoţită nici de acte de violenţă, nici de încălcarea ordinii publice etc.). Pedepsele trebuie să fie stabilite, după modelul legilor străine, numai „pentru acte de violenţă, ameninţări sau *defăimare* (!) săvîrşite de cineva dintre patroni sau muncitori faţă de persoana sau avutul altuia, şi care au drept scop, în pofida intenţiilor libere şi legale ale acestuia, să-l constrîngă sau să-l împiedice" de a lucra în cutare sau cutare condiţii. Cu alte cuvinte, în locul pedepsei penale pentru greve, se preconizează pedeapsa penală pentru împiedicarea „celor ce vor să lucreze".

Cît priveşte asociaţiile de ajutor reciproc, ministerul de finanţe se plînge de debandada administrativă din acest domeniu (care, după cum afirmă el, s-ar manifesta în special la Moscova, unde asociaţia muncitorilor mecanici [152] a avut chiar pretenţii la „rolul de mediator" între muncitori şi administraţie) şi cere introducerea pe cale legislativă a unui statut normal al acestor asociaţii şi înlesnirea organizării lor.

Aşadar, caracterul general al noului memoriu al ministerului de finanţe este, fără îndoială, liberal, iar punctul central îl constituie propunerea de a desfiinţa pedepsele penale pentru greve. Nu ne vom apuca aici să analizăm în amănunţime conţinutul întregului „proiect de lege" (e mai bine să facem acest lucru după ce memoriul va fi publicat în întregime), ci vom atrage atenţia cititorului asupra caracterului şi semnificaţiei acestui liberalism. Propunerea de a acorda muncitorilor o oarecare libertate a grevelor şi libertatea de organizare nu este o noutate nu numai în publicistica noastră liberală, dar nici în preconizările comisiilor oficiale, guvernamentale. La începutul deceniului al 7-lea comisia Stackelberg, care a revizuit statutul de funcţionare al fabricilor şi cel al meseriilor, a propus să se instituie tribunale de muncă din delegaţi ai muncitorilor şi ai patronilor

www.dacoromanica.ro

şi să se acorde muncitorilor o anumită libertate de organizare. În deceniul al 9-lea comisia însărcinată cu întocmirea proiectului unui nou cod penal a preconizat desfiinţarea pedepselor penale pentru greve. Actualul proiect al ministerului de finanţe însă se deosebeşte esenţial de cele precedente, şi chiar în cazul cînd propunerile cuprinse în noul proiect vor fi puse la dosar ca şi toate cele precedente, această deosebire va rămîne un semn extrem de important al timpului. Deosebirea esenţială constă în faptul că noul proiect se caracterizează printr-o „bază" incomparabil mai largă: în el se simte nu numai glasul cîtorva fruntaşi teoreticieni şi ideologi ai burgheziei, ci glasul unei întregi pături de industriaşi practicieni. Acesta nu mai este numai liberalismul unor funcţionari şi profesori „umanitari", acesta este liberalismul primitiv, autohton al negustorilor şi industriaşilor moscoviţi. Faptul acesta, mărturisesc sincer, îmi umple inima de un înalt sentiment de mîndrie patriotică: liberalismul de trei copeici al unui negustor înseamnă mult mai mult decît liberalismul de cincisprezece copeici al unui funcţionar. Şi lucrul cel mai interesant din acest memoriu îl constituie nu plicticoasele raţionamente despre libertatea contractului şi despre folosul statului, ci considerentele practice ale fabricanţilor care străbat prin argumentarea tradiţional juridică.

Nu se mai poate răbda! Ne-am săturat! Nu te băga! — iată ce spune fabricantul rus poliţiei ruse prin gura autorului memoriului ministerial. Şi, într-adevăr, ascultaţi următoarele raţionamente:

„Potrivit concepţiilor organelor poliţieneşti, concepţii care se sprijină pe caracterul neprecis şi confuz al legii în vigoare, orice grevă este privită nu ca un fenomen economic natural, ci neapărat ca o încălcare a ordinii şi liniştii publice. Or, dacă ar exista o atitudine mai calmă faţă de cazurile de încetare a lucrului în fabrici şi uzine şi dacă grevele n-ar fi identificate cu încălcarea ordinii publice, ar fi mult mai uşor să se lămurească adevăratele cauze ale acestor greve, să se facă o deosebire între motivele legale şi juste şi cele ilegale şi neîntemeiate şi să se ia măsuri corespunzătoare pentru ca părţile să ajungă la o înţelegere paşnică. Dacă s-ar proceda astfel, mai normal, măsurile

www.dacoromanica.ro

de curmare şi de reprimare s-ar lua numai atunci cînd ar exista fapte care să învedereze existenţa unor dezordini". Poliţia nu cercetează cauzele grevei, ci are grijă *numai* să pună capăt grevei, recurgînd la unul din cele două procedee: sau constrîngîndu-i pe muncitori (prin arestări, deportări şi alte măsuri care merg „pînă la a face uz de forţa armată inclusiv") să reia lucrul, sau îndemnîndu-i pe patroni să facă concesii. „Despre nici unul din aceste procedee nu se poate spune că este indicat" pentru d-nii fabricanţi: primul „provoacă o stare de întărîtare în rîndurile muncitorilor", al doilea „face să se întărească convingerea extrem de dăunătoare a muncitorilor că greva constituie în toate cazurile mijlocul cel mai sigur de a obţine satisfacerea doleanţelor lor". „Istoria grevelor care au avut loc în cursul ultimului deceniu oferă numeroase exemple de daune rezultate de pe urma tendinţei de a reprima rapid şi cu orice preţ complicaţiile ivite. Arestările făcute în pripă provocau uneori o atare întărîtare în rîndurile muncitorilor care pînă atunci erau foarte liniştiţi, încît trebuia să se recurgă la cazaci, după care, desigur, nici vorbă nu putea fi de satisfacerea chiar şi a revendicărilor legitime ale greviştilor. Pe de altă parte, cazurile de satisfacere rapidă a revendicărilor nelegitime ale muncitorilor prin presiunea exercitată asupra fabricanţilor determinau neapărat greve analoge în alte întreprinderi industriale, care erau puse în situaţia de a aplica nu sistemul concesiilor, ci forţa armată, lucru ce nu poate fi nicidecum înţeles de muncitori şi le insuflă convingerea că atitudinea faţă de ei este nejustă şi că autorităţile procedează în mod samavolnic..." Afirmaţia că poliţia ar fi satisfăcut vreodată, prin presiunea exercitată asupra fabricanţilor, pînă şi revendicările nelegitime ale muncitorilor este, desigur, o exagerare a domnilor capitalişti, care vor să spună că uneori ei singuri, tocmindu-se cu greviştii, le-ar fi dat mai puţin decît sînt nevoiţi să le dea sub presiunea spectrului înfricoşător al „încălcării ordinii de stat şi a liniştii". Memoriul dă o înţepătură ministerului afacerilor interne, care în circulara din 12 august 1897, „publicată fără a se fi pus de acord cu ministerul de finanţe" (aicea-i buba!), dispune să se facă atît arestări cît şi deportări ori de cîte ori are loc o grevă, iar procesele în legătură cu

www.dacoromanica.ro

grevele să fie judecate ca procese pentru infracţiuni împotriva ordinii publice. „Autorităţile administrative superioare — continuă memoriul să expună plîngerile fabricanţilor — merg şi mai departe (decît legea) şi atribuie *tuturor* (subliniat în original) cazurilor de grevă de-a dreptul o importanţă de stat... Or, în fond, orice grevă (bineînţeles dacă nu este însoţită de acte de violenţă) este un fenomen pur economic, cît se poate de natural şi care nu ameninţă cîtuşi de puţin ordinea şi liniştea publică. Asigurarea ordinii în aceste cazuri ar trebui să ia forme de felul celor care se practică cu prilejul serbărilor populare, al festivităţilor, al spectacolelor şi în alte cazuri asemănătoare".

Acesta este un limbaj de adevăraţi liberali-manchesterieni [153], care declară lupta dintre capital şi muncă drept un fenomen pur natural, echivalează cu o admirabilă francheţă „negoţul cu mărfuri" cu „negoţul cu munca" (în altă parte a memoriului), cer neamestecul statului, reduc rolul acestui stat la acela de paznic de noapte (şi de zi). Şi, ceea ce este deosebit de important, cei care i-au silit pe fabricanţii ruşi să se situeze pe acest punct de vedere liberal nu sînt nimeni alţii decît muncitorii noştri. Mişcarea muncitorească a căpătat o asemenea amploare, încît grevele au devenit într-adevăr un „fenomen economic natural". Lupta muncitorilor a luat forme atît de îndîrjite, încît amestecul statului poliţienesc, care interzice orice manifestare a acestei lupte, a devenit într-adevăr dăunător nu numai pentru muncitori (lor acest amestec nu le-a adus niciodată altceva decît rău), ci chiar şi pentru fabricanţii în favoarea cărora se amesteca poliţia. Muncitorii au făcut ca interdicţiile poliţieneşti să fie de fapt ineficace, — poliţia însă a continuat (şi într-un stat absolutist nici nu putea să nu continue) să se amestece şi, simţindu-şi neputinţa, dădea din colţ în colţ: cînd recurgea la forţă armată, cînd la concesii, cînd la represiuni sălbatice, cînd la cochetare. Cu cît amestecul poliţiei pierdea din importanţă, cu atît fabricanţii resimţeau mai acut *samavolnicia* poliţiei, cu atît se convingeau mai mult că *nu este convenabil* pentru ei să sprijine această samavolnicie. Conflictul dintre o anumită parte a marilor industriaşi şi atotputernicia poliţiei se ascuţea tot mai mult, luînd forme deosebit de acute la Moscova, unde sistemul de cochetare

www.dacoromanica.ro

cu muncitorii era în floare. Memoriul cuprinde o plîngere directă împotriva administrației din Moscova, care s-a angajat într-un joc periculos prin faptul că stă de vorbă cu muncitorii și cu asociația de ajutor reciproc a muncitorilor din industria mecanică. Pentru a ademeni pe muncitori, a fost nevoie să se dea consiliului acestei asociații un anumit drept de mediator, — și fabricanții au sărit imediat ca arși. „Mai întîi — scrie în memoriu, așa cum au dictat fabricanții, — acest consiliu se adresa organelor inspecției de fabrică, apoi, însă, văzînd că acestea nu recunosc competența lui în ceea ce privește rolul de mediator pe care și l-a asumat în mod samavolnic, a început să se adreseze șefului poliției, care nu numai că primește cererile ce i se prezintă, dar le și dă curs legal, sancționînd prin aceasta drepturile pe care și le-a însușit consiliul". Fabricanții protestează împotriva dispozițiilor administrative particulare și cer stabilirea unor noi rînduieli pe cale legislativă.

Ce-i drept, deocamdată liberalismul fabricanților nu depășește cadrul profesional foarte îngust, atitudinea lor ostilă față de samavolnicia polițienească nu vizează decît unele manifestări exagerate care nu le convin, fără să fie îndreptate împotriva bazelor fundamentale ale despotismului birocratic. Dar de intensificarea acestei ostilități, de extinderea prilejurilor pentru manifestarea ei, de adîncirea ei se va îngriji dezvoltarea economică a Rusiei și a întregii lumi, ascuțind antagonismele de clasă din țările capitaliste. Forța proletariatului constă tocmai în faptul că numărul și unirea lui devine tot mai mare în virtutea însuși a procesului de dezvoltare economică, în timp ce în rîndurile marii și micii burghezii dezbinarea și fărîmițarea intereselor crește tot mai mult. Pentru a putea ține seama de această superioritate „naturală" a proletariatului, social-democrația trebuie să urmărească cu atenție toate ciocnirile de interese din rîndurile claselor dominante, folosind aceste ciocniri nu numai pentru a obține un avantaj practic în favoarea unor pături sau a altora ale clasei muncitoare, ci și pentru a lumina întreaga clasă muncitoare, pentru a trage învățăminte folositoare din fiecare nou episod social-politic.

Avantajul practic pe care-l prezintă pentru muncitori modificarea propusă de fabricanții liberali pentru a fi adusă

www.dacoromanica.ro

legii este prea evident ca să mai fie necesar să insistăm prea mult asupra lui. Aceasta este o concesie neîndoielnică făcută unei forțe în creștere, o părăsire de către inamic a uneia dintre pozițiile sale, care de fapt a și fost cucerită de proletariatul revoluționar și pe care conducătorii mai clarvăzători ai armatei dușmane nu vor s-o mai apere. Această concesie, ce-i drept, nu-i prea mare: în primul rînd, e ridicol și să ne gîndim măcar la posibilitatea unei *adevărate* libertăți, a libertății grevelor, de vreme ce nu există libertatea politică. Poliția își menține dreptul de a proceda la arestări și la expulzări fără judecată și îl va menține atîta timp cît va exista absolutismul. Iar menținerea acestui drept înseamnă menținerea a nouă zecimi din toate intrigile, fărădelegile și samavolnicia polițienească care pînă și fabricanților încep să le repugne. În al doilea rînd, și în domeniul îngust al legilor industriale propriu-zise ministerul de finanțe face un pas foarte timid înainte, imitînd proiectul de lege german pe care muncitorii germani l-au poreclit „draconic"[154], întrucît prevede pedepse *speciale* „pentru acte de violență, amenințări și defăimări" săvîrșite în legătură cu contractul de angajare, ca și cum n-ar fi existat legi penale *generale* care să sancționeze aceste delicte! Dar muncitorii ruși vor ști să se folosească și de o concesie neînsemnată pentru a-și întări poziția, pentru a intensifica și extinde măreața lor luptă pentru eliberarea omenirii muncitoare din robia salariată.

În ceea ce privește învățătura folositoare pe care o putem trage din noul memoriu, trebuie să relevăm, în primul rînd, faptul că protestul fabricanților împotriva legii medievale cu privire la greve ne dovedește, pe baza unui exemplu mic și izolat, neconcordanța generală existentă între interesele burgheziei în dezvoltare și cele ale absolutismului pe cale de dispariție. Asupra acestui lucru ar trebui să reflecteze oamenii care (asemenea socialiștilor-revoluționari) au închis pînă acum cu teamă ochii asupra elementelor opoziției *burgheze* din Rusia, susținînd, după vechiul obicei, că „interesele" (în general!) burgheziei ruse sînt satisfăcute. Reiese că despotismul polițienesc intră în conflict cînd cu unele interese, cînd cu altele, chiar și ale acelor pături ale burgheziei pe care poliția țaristă le *ocrotește* cît se poate

www.dacoromanica.ro

de direct, pentru care orice slăbire a frîului în care este ţinut proletariatul constituie o *ameninţare directă* de prejudicii materiale.

Reiese că o mişcare cu adevărat revoluţionară dezorganizează guvernul nu numai în mod direct, prin faptul că luminează, îmboldeşte şi uneşte masele exploatate, ci şi indirect, prin aceea că face ca legile învechite să-şi piardă orice bază, ca pînă şi acoliţii legaţi, s-ar părea, cu trup şi suflet de absolutism să-şi piardă credinţa în acesta, ca „certurile de familie" dintre aceşti acoliţi să devină tot mai frecvente, ca în tabăra duşmanilor discordiile şi oscilările să ia locul fermităţii şi unirii. Dar pentru a obţine aceste rezultate, este necesară o condiţie, pe care socialiştii-revoluţionari de la noi n-au putut niciodată s-o înţeleagă: pentru aceasta este necesar ca mişcarea să fie cu adevărat revoluţionară, adică să trezească la o viaţă nouă pături din ce în ce mai largi ale clasei cu adevărat revoluţionare, să transforme efectiv profilul spiritual şi politic al acestei clase, iar prin ea şi al tuturor acelora care vin în contact cu ea. Dacă ar înţelege acest adevăr, socialiştii-revoluţionari şi-ar da seama ce prejudiciu practic aduce lipsa lor de idei şi de principii în problemele fundamentale ale socialismului, şi-ar da seama că nu forţele guvernamentale, ci cele revoluţionare sînt dezorganizate de oamenii care propovăduiesc că împotriva mulţimii absolutismul dispune de soldaţi, împotriva organizaţiilor — de poliţie, în timp ce teroriştii care acţionează de unu contra unu, înlăturînd pe miniştri şi guvernatori, sînt într-adevăr insesizabili.

Din noul „pas" făcut de departamentul fabricanţilor se mai poate trage încă o învăţătură folositoare. Această învăţătură constă în aceea că trebuie să ştii să foloseşti orice liberalism în fapt, fie el chiar şi de trei copeici, şi în acelaşi timp trebuie „să fii cu ochii în patru" ca acest liberalism să nu perverteasscă masele populare prin modul lui fals de a pune problema. Un exemplu ni-l oferă d-l Struve. Noi am intitula convorbirea cu acesta: „cum vor liberalii să-i înveţe pe muncitori şi cum trebuie muncitorii să-i înveţe pe liberali". Începînd să publice în nr. 4 al revistei „Osvobojdenie" [155] memoriul pe care l-am analizat, d-l Struve spune acolo, printre altele, că noul proiect este expresia

www.dacoromanica.ro

„raţiunii de stat", şi că este greu de presupus că această raţiune va putea străbate zidul arbitrarului şi al lipsei de raţiune. Nu aşa stau lucrurile, d-le Struve. Noul proiect de lege cu privire la greve a fost depus nu dintr-o „raţiune de stat", ci a fost depus de fabricanţi. Acest proiect a apărut nu pentru că statul „a recunoscut" principiile fundamentale ale dreptului civil („libertatea şi egalitatea" burgheză a patronilor şi a muncitorilor), ci pentru că desfiinţarea pedepselor pentru greve a devenit *avantajoasă pentru fabricanţi*. Formulările juridice şi expunerile de motive pe deplin convingătoare pe care le prezintă acum „însăşi" („Osvobojdenie" nr. 4, pag. 50) ministerul de finanţe pot fi întîlnite de foarte mult timp în literatura rusă şi chiar în lucrările comisiilor guvernamentale, — dar toate acestea au fost puse la dosar pînă nu şi-au spus cuvîntul *stăpînii industriei*, cărora muncitorii le-*au demonstrat în mod practic* absurditatea vechilor legi. Subliniem această însemnătate hotărîtoare a avantajelor şi intereselor fabricanţilor nu pentru că, după părerea noastră, aceasta ar diminua importanţa celor preconizate de guvern, — ci, dimpotrivă, noi considerăm că acest lucru, aşa cum am mai spus, face să le crească importanţa. Dar în lupta lui împotriva întregii orînduiri contemporane, proletariatul trebuie înainte de toate să înveţe să privească lucrurile drept în faţă şi lucid, să descopere adevăratele mobile ale „înaltelor înfăptuiri ale statului" şi să demaşte fără şovăire mincinoasele fraze sforăitoare despre „raţiunea de stat" etc., lansate din calcul de poliţiştii abili şi din miopie de liberalii învăţaţi.

Mai departe, d-l Struve îi sfătuieşte pe muncitori să fie „reţinuţi" în agitaţia lor cu privire la desfiinţarea pedepselor pentru greve. „Cu cît ea (această agitaţie) va fi mai reţinută ca formă — propovăduieşte d-l Struve —, cu atît importanţa ei va fi mai mare". Muncitorul trebuie să mulţumească frumos fostului socialist pentru aceste sfaturi. Aici se vădeşte tradiţionala înţelepciune molcealinistă * a liberalilor — să propovăduiască reţinerea tocmai atunci cînd guvernul abia a început să şovăie (în legătură cu vreo problemă oarecare).

* — molcealinism — servilism faţă de superior, lipsă de principialitate, carierism. De la Molcealin — personaj din comedia „Prea multă minte strică" de Griboedov — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

Trebuie să fii mai reținut pentru a nu împiedica înfăptuirea reformei începute, pentru a nu speria, pentru a profita de momentul favorabil cînd primul pas a și fost făcut (memoriul a fost întocmit!) și cînd faptul că un departament recunoaște necesitatea reformelor constituie „o dovadă incontestabilă (?) atît pentru guvernul însuși cît și pentru societate (!) a caracterului just și oportun" (?) al acestor reforme. Așa raționează d-l Struve în legătură cu proiectul pe care-l analizăm, așa au raționat întotdeauna liberalii din Rusia. Nu așa raționează însă social-democrația. Priviți, va spune ea, pînă și unii dintre fabricanți au început să-și dea seama că formele europene ale luptei de clasă sînt mai bune decît samavolnicia asiatică a poliției. Pînă și pe fabricanți i-am silit prin lupta noastră dîrză să pună la îndoială atotputernicia opricinicilor absolutismului. Să mergem deci cu mai mult curaj înainte! Răspîndiți cît mai larg vestea bună despre nesiguranța ivită în rîndurile dușmanului, profitați de orice șovăială cît de mică a lui nu pentru o „reținere" molcealinistă în lupta pentru revendicările voastre, ci pentru intensificarea acestei lupte. În contul datoriei sale față de popor, guvernul vrea să vă restituie o copeică pentru o sută de ruble. Folosiți-vă de faptul că ați primit această copeică pentru a cere din ce în ce mai hotărît întreaga sumă datorată, pentru a discredita în mod definitiv guvernul, pentru a pregăti forțele noastre în vederea loviturii *hotărîtoare* pe care i-o veți da.

„Iskra" nr. 24
din 1 septembrie 1902

Se tipărește după textul apărut
în ziarul „Iskra"

www.dacoromanica.ro

MATERIALE PREGĂTITOARE

www.dacoromanica.ro

MATERIALE PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI P.M.S.D.R. [158]

1

SCHIŢA DIFERITELOR PUNCTE ALE PĂRŢII PRACTICE A PROIECTULUI DE PROGRAM

13. I. 02

p. 11. Din partea organelor locale de autoadministrare să se instituie un control, cu participarea unor delegaţi ai muncitorilor, asupra stării sanitare a locuinţelor destinate de patroni cazării muncitorilor, precum şi asupra regulamentului interior al acestor clădiri şi a condiţiilor în care sînt închiriate, în vederea ocrotirii muncitorilor salariaţi împotriva amestecului patronilor în viaţa şi activitatea lor ca persoane particulare şi ca cetăţeni.

S-a făcut

p. 12. Să se instituie un control sanitar multilateral şi bine organizat asupra condiţiilor de muncă în toate întreprinderile care folosesc munca salariată.

13. Să se extindă controlul inspecţiei de fabrică asupra întregii producţii a meseriaşilor, industriei meşteşugăreşti şi casnice, precum şi asupra întreprinderilor de stat şi a întreprinderilor agricole care folosesc muncitori salariaţi.

14.

etc.

Secţiunea agrară. În interesul lichidării tuturor rămăşiţelor vechilor noastre rînduieli

www.dacoromanica.ro

iobăgiste, partidul muncitoresc social-democrat cere:

1) anularea ratelor de răscumpărare
2) libertatea de a ieşi din obşte
3) reducerea prin justiţie a arenzilor
4) otrezki (pămînturi răşluite. — *Nota trad.*)

(Akselrod şi Berg: „*înlesnirea* luptei duse de *masele ţărăneşti* împotriva relaţiilor capitaliste (sau a anumitor tendinţe ale capitalismului)".

Se tipăreşte pentru prima oară, după manuscris

www.dacoromanica.ro

2

CONSPECTUL PRIMULUI PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV CU UNELE AMENDAMENTE

Paragrafele:

I. Dominația relațiilor capitaliste: mijloacele de producție în mîinile capitaliștilor și proletarii lipsiți de mijloace= salariați — 2 *.

II. Extinderea sferei de dominație a capitalului: creșterea importanței economice a întreprinderilor mari și reducerea importanței economice a celor mici — 1.

III. Relațiile capitaliste apasă tot mai greu asupra clasei muncitoare, făcînd să scadă relativ cererea concomitent cu creșterea ofertei — 4.

IV. Scăderea prețului forței de muncă. Creșterea inegalității sociale — 3.

+ așadar (capitalismul provoacă??) creșterea inegalității sociale, sporirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți (?+?).

V. Crizele — 5.

VI. Creșterea nemulțumirii clasei muncitoare, ascuțirea luptei + creșterea conștiinței că *revoluția socială este necesară, adică*

(explicarea ei) — 6.

VII. Revoluția socială e în interesul întregii omeniri asuprite — 7.

VIII. Pentru a înlocui producția de mărfuri prin producția socialistă, proletariatul trebuie să dețină *puterea politică — dictatura proletariatului* — 8.

* În manuscris cifrele sînt scrise cu creion albastru și arată, pare-se, ordinea în care dorea Lenin să fie schimbate paragrafele. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

IX. Mişcarea muncitorească a devenit o mişcare internaţională — 10.

X. Social-democraţia rusă este o parte a social-democraţiei internaţionale — 11.

XI. Social-democraţia rusă urmăreşte acelaşi scop final. Sarcina social-democraţiei ruse este

{ să dezvăluie caracterul de neîmpăcat al intereselor
să lămurească importanţa revoluţiei sociale
să organizeze forţele muncitorilor } —9.

XII. Scopul imediat diferă din pricina rămăşiţelor orînduirii iobăgiste (jugul care apasă asupra întregii populaţii muncitoare + principala piedică în calea mişcării muncitoreşti).

XIII. Trebuie să se ducă lupta pentru obţinerea unor instituţii juridice care să constituie o completare a capitalismului.

XIV. Absolutismul este o rămăşiţă a orînduirii iobăgiste, duşmanul de moarte, — deci, sarcina imediată este răsturnarea *monarhiei.*

AMENDAMENTELE LA PROIECTUL DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

	Propus la 21.I.02.	
III. (Relaţiile de producţie capitaliste apasă tot mai greu asupra clasei muncitoare pe măsură ce) progresul tehnic, (făcînd să crească productivitatea muncii) nu etc. {în loc de pricinuind — *provocînd*} + Creşterea şomajului, a mizeriei, a înjosirii şi a asupririi constituie un rezultat inevitabil al acestei tendinţe fundamentale a capitalismului.	III. Progresul tehnic (făcînd să crească productivitatea muncii?) nu numai că dă capitaliştilor posibilitatea materială de a ridica nivelul de exploatare a muncitorilor, dar şi transformă această posibilitate în realitate, provocînd scăderea relativă a *cererii* de forţă de muncă concomitent cu creşterea relativă şi absolută a ofertei. Creşterea şomajului, a mizeriei, a asupririi şi a	„permite“

www.dacoromanica.ro

înjosirii este rezultatul inevitabil al acestei tendințe fundamentale a capitalismului. (al tendințelor fundamentale menționate)

Să se facă § 5.

Inexact nu toate.

IV. Dezvoltarea forțelor de producție ale muncii sociale este însoțită, așadar, de faptul că toate avantajele obținute de pe urma acestei dezvoltări sînt monopolizate de o infimă minoritate, iar creșterea avuției sociale merge mînă în mînă cu creșterea inegalității sociale, cu sporirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți, precum și cu adîncirea și lărgirea prăpastiei dintre clasa proprietarilor și clasa proletarilor.

Să se facă § 4.

V. * La o înrăutățire și mai accentuată a situației clasei muncitoare și a micilor producători duc crizele industriale, provocate în mod inevitabil de contradicțiile menționate ale capitalismului,

dată fiind lipsa unui control obștesc asupra producției, concurența reciprocă în continuă creștere dintre țările capitaliste pe piața mondială **.

de lipsa unei planificări a producției, de creșterea concurenței dintre țările capitaliste pe piața mondială. Sărăcia și mizeria maselor se completează cu irosirea avuției sociale ca urmare a imposibilității de a găsi un debușeu pentru mărfurile produse.

Dată fiind existența acestei stări de lucruri în societate, dată fiind lipsa unei planificări a producției, dată fiind concurența în continuă creștere dintre țările capitaliste pe piața mondială, desfacerea mărfurilor rămîne, în mod necesar, în urma producției lor **.

Scris nu mai tîrziu de 8 (21) ianuarie 1902

Publicat pentru prima oară în 1924, în „Culegeri din Lenin", vol. II

Se tipărește după manuscris

---

* În manuscris, începutul paragrafului: „La o ascuțire și mai mare a acestor contradicții" este șters. — *Nota red.*

** În manuscris această variantă este ștearsă. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

3

ÎNSEMNARE CUPRINZÎND PARAGRAFELE I ŞI II ALE PRIMULUI PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV ŞI SCHIŢA PRIMULUI PARAGRAF AL PĂRŢII TEORETICE A PROGRAMULUI

I. Baza economică a societăţii burgheze moderne o constituie modul de producţie capitalist, în condiţiile căruia cea mai importantă parte a mijloacelor de producţie şi de circulaţie a produselor produse sub formă de mărfuri constituie proprietatea privată a unei clase relativ puţin numeroase, în timp ce majoritatea populaţiei nu poate să-şi ducă existenţa decît din vînzarea forţei sale de muncă. Ca urmare a acestui fapt, ea se află în situaţia de dependenţă, în situaţia de muncitori salariaţi (proletari), care prin munca lor creează venitul proprietarilor mijloacelor pe producţie şi de circulaţie a mărfurilor (capitaliştii şi marii proprietari funciari).

II. Sfera de dominaţie a modului de producţie capitalist se extinde pe măsură ce perfecţionarea neîncetată a tehnicii face să crească importanţa economică a marilor întreprinderi şi, prin aceasta, restrînge rolul micilor producători independenţi în viaţa economică a societăţii, făcînd să scadă nivelul lor de trai, pe unii împingîndu-i în rîndurile proletariatului şi pe alţii transformîndu-i de-a dreptul sau în mod indirect în slugi şi tributari ai capitalului.

*
* *

I (?). Dezvoltarea economică a Rusiei duce la o extindere tot mai mare şi o dominaţie tot mai accentuată a relaţiilor de producţie capitaliste în cadrul ei. ||?||

Scris nu mai înainte de 8 (21) ianuarie 1902

Se tipăreşte pentru prima oară, după manuscris

www.dacoromanica.ro

4

PLAN DE COMUNICARE CU PRIVIRE LA MERSUL ELABORĂRII PROIECTULUI DE PROGRAM

1. Relatarea situației în care se prezintă problema elaborării programului și pregătirea acestuia de către comisie.
2. Proiectul inițial al lui G.V.
3. Proiect de amendamente (cu unele motivări ale acestora).

Scris nu mai tnainte de 8 (21) ianuarie 1902

Publicat pentru prima oară în 1924, în „Culegeri din Lenin", vol. II

Se tipărește după manuscris

www.dacoromanica.ro

5

VARIANTA INIŢIALĂ A PĂRŢII TEORETICE A PROIECTULUI DE PROGRAM

FORMULAREA INIŢIALĂ	FORMULAREA CORECTATĂ
A.	
I. Dezvoltarea economică a Rusiei şi atragerea ei tot mai mare (mai intensă) în schimbul comercial internaţional duce la o extindere tot mai mare în cadrul ei a modului de producţie capitalist şi la dominaţia tot mai deplină a acestuia.	I. Atragerea mai intensă a Rusiei în schimbul comercial internaţional şi creşterea producţiei de mărfuri în interiorul ţării duc la o dominaţie tot mai deplină în cadrul ei a modului de producţie capitalist, care se caracterizează prin următoarele particularităţi principale.
II *. Perfecţionarea neîncetată a tehnicii face să crească tot mai mult importanţa economică a marilor întreprinderi, restrînge rolul micilor producători independenţi (ţăranii, meşteşugarii, meseriaşii etc.) în viaţa economică	III. Perfecţionarea neîncetată a tehnicii face să crească tot mai mult numărul, proporţiile şi importanţa economică a marilor întreprinderi, face să scadă nivelul de trai al micilor producători independenţi (ţăra-

Să fie exprimat altfel

* În manuscris se indică o schimbare a locului paragrafelor: cifra „II" este ştearsă cu creion albastru şi în locul ei este pus „III", şi invers. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

a țării, făcînd să scadă nivelul lor de trai, transformîndu-i pe unii în mod direct sau indirect în slugi și tributari ai capitalului, împingîndu-i pe alții în rîndurile clasei celor săraci, lipsită de mijloace de producție (proletariatul).

nii, meșteșugarii, meseriașii), transformîndu-i pe unii în slugi și tributari ai capitalului, împingîndu-i pe alții în rîndurile clasei celor săraci, lipsită de mijloace de producție (proletariatul).

III. Partea cea mai importantă a mijloacelor de producție și de circulație a mărfurilor se concentrează tot mai mult în mîinile unei clase relativ puțin numeroase, în timp ce majoritatea populației, în continuă creștere, nu-și poate duce existența decît prin vînzarea forței sale de muncă. Ca urmare a acestui fapt, ea ajunge în situația de dependență, în situația de muncitori salariați (proletari), care creează prin munca lor venitul proprietarilor mijloacelor de producție și de circulație a mărfurilor (capitaliștii și marii proprietari funciari).

IV. Progresul tehnic, făcînd să crească productivitatea muncii, permite capitaliștilor să ridice nivelul de exploatare a muncitorilor, provocînd o scădere relativă a cererii de forță de muncă (adică o creștere a cererii care nu e proporțională cu (care rămîne în urmă față de) creșterea capitalului) concomitent cu creșterea relativă și absolută a ofertei ei. Această tendință, precum și tendințele fundamentale menționate mai sus ale capitalismului duc la creșterea șomajului, a mizeriei, a exploatării, a asupririi și a înjosirii.

V. La o înrăutățire și mai accentuată a situației clasei muncitoare și a micilor producători duc crizele industriale, provocate în mod inevitabil de contradicțiile fundamentale menționate ale capitalismului, de lipsa, inerentă lui, a unei producții planificate (lipsă pe care nu o pot înlătura nici un fel de uniuni ale capitaliștilor), de creșterea concurenței reciproce dintre țările capitaliste pe piața mondială. Sărăcia și mizeria maselor se completează cu irosirea avuției sociale

www.dacoromanica.ro

ca urmare a imposibilității de a găsi un debușeu pentru mărfurile produse.

VI. Așadar, dezvoltarea forțelor de producție ale muncii sociale este însoțită { Să fie exprimat altfel } VI. Așadar, gigantica dezvoltare a forțelor de producție ale muncii sociale și care capătă un caracter social din ce în ce mai accentuat este însoțită

de faptul că toate principalele avantaje obținute de pe urma acestei dezvoltări sînt monopolizate de către o infimă minoritate a populației, iar creșterea avuției sociale merge mînă în mînă cu creșterea inegalității sociale, cu sporirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți, precum și cu adîncirea și lărgirea prăpastiei dintre clasa proprietarilor (burghezia) și clasa proletarilor.

VII. Dar, în timp ce toate aceste contradicții inevitabile ale capitalismului cresc și se dezvoltă,

crește de asemenea și nemulțumirea și revolta clasei muncitoare, crește coeziunea ei în virtutea condițiilor înseși ale modului de producție capitalist,

numărul și coeziunea, nemulțumirea și revolta proletarilor cresc,

lupta clasei muncitoare împotriva clasei capitaliștilor se ascute și crește năzuința de a se elibera de sub jugul de nesuportat al capitalismului.

VIII. Eliberarea clasei muncitoare poate fi numai opera clasei muncitoare însăși. Pentru răsturnarea jugului capitalismului este nevoie de o revoluție socială, adică

VIII. Eliberarea clasei muncitoare poate fi numai opera clasei muncitoare însăși, deoarece toate celelalte clase ale societății contemporane sînt pentru menținerea bazelor orînduirii economice existente.

www.dacoromanica.ro

Pentru eliberarea efectivă a clasei muncitoare este nevoie de o revoluție socială, care rezultă în mod firesc din întreaga dezvoltare a modului de producție capitalist, adică

de desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție, de trecerea lor în proprietate obștească și de înlocuirea producției capitaliste de mărfuri prin organizarea socialistă a producției pe seama întregii societăți, pentru a asigura o bunăstare deplină și o dezvoltare liberă multilaterală a *tuturor* membrilor ei.

IX. Pentru a înfăptui această revoluție socială, proletariatul trebuie să cucerească *puterea politică*, care îl va face stăpîn pe situație și-i va permite să înlăture toate piedicile pe care le întîmpină în calea spre mărețul său scop. În acest sens, *dictatura proletariatului* constituie condiția politică necesară a revoluției sociale.

X. Revoluția proletariatului va însemna eliberarea întregii omeniri care este asuprită și suferă în prezent, deoarece ea va pune capăt tuturor formelor de asuprire și exploatare a omului de către om.

XI. Social-democrația rusă își propune ca sarcină să dezvăluie în fața muncitorilor contradicția de neîmpăcat dintre interesele lor și interesele capitaliștilor — să lămurească proletariatului semnificația istorică, caracterul și condițiile revoluției sociale pe care va trebui s-o înfăptuiască —, să organizeze un partid de clasă revoluționar, în stare să conducă toate manifestările luptei proletariatului împotriva întregii orînduiri sociale și politice de astăzi.

XII. Dar dezvoltarea schimbului internațional și a producției pentru piața mondială a stabilit (creat) o legătură atît de strînsă între toate popoarele lumii civilizate (?), încît mărețul țel al luptei de eliberare a proletariatului poate fi atins numai prin eforturile unite ale proletariatului din toate țările. De aceea * mișcarea muncitorească contem-

* În manuscris cuvintele „mărețul țel al luptei de eliberare a proletariatului poate fi atins numai prin eforturile unite ale proletariatului din toate țările. De aceea" sînt tăiate. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

porană trebuia să devină şi a şi devenit de mult o mişcare internaţională, iar social-democraţia rusă se consideră unul dintre detaşamentele armatei mondiale a proletariatului, *o parte a social-democraţiei internaţionale.*

B.

I. Scopurile imediate ale social-democraţiei ruse diferă însă considerabil datorită faptului că numeroasele rămăşiţe existente la noi ale orînduirii sociale precapitaliste, iobăgiste, frînează în foarte mare măsură dezvoltarea forţelor de producţie, fac să scadă nivelul de trai al populaţiei muncitoare, atrag după sine forme asiatice-barbare de stingere treptată a multor milioane de ţărani, ţin întregul popor în ignoranţă, lipsă de drepturi şi oprimare. Social-democraţia rusă trebuie abia să lupte pentru a obţine instituţiile civile şi politice care există de pe acum în ţările capitaliste înaintate şi care sînt absolut necesare pentru dezvoltarea deplină şi multilaterală a luptei de clasă duse de proletariat împotriva burgheziei *.

II. Absolutismul ţarist reprezintă rămăşiţa cea mai importantă a orînduirii iobăgiste şi cel mai puternic bastion al întregii barbarii şi al tuturor calamităţilor de care au scăpat ţările libere din punct de vedere politic; el este duşmanul cel mai înverşunat şi mai primejdios al mişcării de eliberare a proletariatului.

Cea mai importantă dintre aceste rămăşiţe ale orînduirii iobăgiste, cel mai puternic bastion al întregii acestei barbarii este absolutismul ţarist. El este cel mai înverşunat şi mai primejdios duşman al mişcării de eliberare a proletariatului şi al dezvoltării culturale a întregului popor.

---

* În manuscris această frază este tăiată. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

De aceea social-democrația rusă își propune ca sarcină politică imediată răsturnarea absolutismului țarist și înlocuirea lui printr-o *republică* bazată pe o constituție democratică, care să asigure:

1) puterea absolută a poporului, adică...

Scris între 8 și 25 ianuarie (21 ianuarie și 7 februarie) 1902

Publicat pentru prima oară în 1924, în „Culegeri din Lenin", vol. II

Se tipărește după manuscris

www.dacoromanica.ro

6

SCHIŢE DE PLAN ALE PROIECTULUI DE PROGRAM

I—VI. A) Dezvoltarea economică a Rusiei şi trăsăturile fundamentale ale capitalismului.

VII—XII. B) Lupta de clasă a proletariatului şi sarcinile social-democraţiei.

C) Scopurile imediate ale social-democraţilor ruşi şi revendicările lor politice.

D) Reforme sociale (pentru reglementarea muncii în fabrici).

E) Reforma financiară şi revendicările în vederea lichidării rămăşiţelor societăţii iobăgiste.

F) Încheiere („coadă").

A) Dezvoltarea economică a Rusiei şi sarcinile generale ale social-democraţiei.

B) Sarcinile politice speciale şi revendicările politice ale social-democraţiei.

C) Reforme sociale.

D) Transformări (reforme) financiare şi agrare.

Scris între 8 şi 25 ianuarie (21 ianuarie şi 7 februarie) 1902

Publicat pentru prima oară în 1924, în „Culegeri din Lenin", vol. II

Se tipăreşte după manuscris

www.dacoromanica.ro

7

VARIANTA INIŢIALĂ A PĂRŢII AGRARE ŞI A ÎNCHEIERII PROIECTULUI DE PROGRAM

În afară de aceasta, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia cere:

a) în interesul organizării democratice a administraţiei de stat — desfiinţarea tuturor impozitelor indirecte şi instituirea unui impozit progresiv pe venit

b) în interesul înlăturării tuturor rămăşiţelor vechilor noastre rînduieli iobăgiste

1) anularea ratelor de răscumpărare şi a sumelor datorate cu titlu de dijmă, precum şi a oricăror prestaţii care cad în momentul de faţă în sarcina ţărănimii ca stare socială obligată să plătească biruri;

2) desfiinţarea răspunderii solidare şi a tuturor legilor care îngrădesc dreptul ţăranului de a dispune de pămîntul său;

3) să se restituie poporului sumele de bani care i-au fost luate drept rate de răscumpărare sau cu titlu de dijmă. Confiscarea, în acest scop, a averilor mănăstireşti şi a pămînturilor domeniale şi fixarea unui impozit special asupra pămînturilor marilor latifundiari nobili, beneficiari ai împrumuturilor de răscumpărare. Transformarea sumelor obţinute pe această cale într-un fond popular special destinat nevoilor culturale şi de binefacere ale obştilor săteşti;

4) instituirea de comitete ţărăneşti

(a) pentru a restitui obştilor săteşti (prin expropriere sau — în cazul cînd pămînturile au trecut din mînă în mînă — prin

www.dacoromanica.ro

răscumpărare etc.) pămînturile răşluite din pămînturile ţăranilor cu prilejul desfiinţării iobăgiei şi care servesc moşierilor drept mijloc de înrobire a ţăranilor;

b) pentru înlăturarea rămăşiţelor orînduirii iobăgiste, care s-au mai păstrat încă în Ural, în Altai, în Ţinutul de vest şi în alte regiuni ale statului;

5) învestirea judecătorilor cu drepturi de a reduce arenzile exagerat de mari şi de a declara nule tranzacţiile cu caracter înrobitor.

Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia consideră că înfăptuirea deplină, consecventă şi temeinică a transformărilor politice şi sociale arătate poate fi obţinută numai pe calea răsturnării absolutismului şi convocării unei Adunări constituante alese în mod liber de întregul popor.

Scris nu mai tîrziu de 25 ianuarie (7 februarie) 1902

Se tipăreşte pentru prima oară după manuscris

www.dacoromanica.ro

Все больше и больше развивается товарное производство в России, все больше и больше товарное производство приобретает господствующее значение в ней капиталистический способ производства.

Капиталистическая часть средств производства (земля и фабрики, орудия и машины, жел. дороги и другие средства сообщения) сосредоточивается в руках капиталистов. Масса капиталистов и крупных землевладельцев, как их класс, все больше и больше отрывается от непосредственных производителей, теряя средства производства, выступление на рынок их товаров и удельный свой вес. Этим капиталистическим способом производства (пролетариат) создается та сила, которая своим историческим развитием делает неизбежным социалистический переворот, создавая своим трудом свою новую

Развитие капитализма все более увеличивает силу, мощь и сознательное единение крупных предприятий, уничтожая мелкие и средние самостоя-

www.dacoromanica.ro

8

SCHIŢE DE PROIECT AL PROGRAMULUI

PRIMA VARIANTĂ

În Rusia producţia de mărfuri se dezvoltă tot mai rapid, participarea ei la schimbul comercial internaţional devine tot mai intensă *, dominaţia modului de producţie capitalist devine tot mai deplină.

Majoritatea populaţiei, în continuă creştere, nu-şi poate duce existenţa decît prin vînzarea forţei sale de muncă. Ea ajunge astfel într-o situaţie de dependenţă, în situaţia de muncitori salariaţi (proletari), faţă de clasa relativ puţin numeroasă a capitaliştilor şi a marilor proprietari funciari, care concentrează în mîinile lor partea cea mai importantă a mijloacelor de producţie şi de circulaţie a mărfurilor **.

Partea cea mai importantă a mijloacelor de producţie se concentrează în mîinile unui număr neînsemnat de capitalişti şi de mari proprietari funciari, fiind proprietatea lor privată. Un număr tot mai mare de muncitori, pierzînd mijloacele de producţie, sînt nevoiţi să recurgă la vînzarea forţei lor de muncă. Ei ajung astfel într-o situaţie de dependenţă, în situaţia de muncitori salariaţi (proletari), care prin munca lor creează venitul proprietarilor.

Dezvoltarea capitalismului face să crească tot mai mult numărul, proporţiile şi importanţa economică a marilor întreprinderi, face să scadă nivelul de trai al micilor producători de sine stătători (ţăranii, meşteşugarii, meseriaşii),

* În manuscris cuvintele „participarea ei la schimbul comercial internaţional devine tot mai intensă" sînt tăiate. — *Nota red.*

** În manuscris acest alineat este tăiat. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

transformîndu-i pe unii dintre ei în slugi şi tributari ai capitalului, împingîndu-i pe alţii în rîndurile proletariatului.

Cu cît tehnica progresează mai mult, cu atît capitaliştii capătă mai multe posibilităţi de a ridica gradul de exploatare a muncitorilor, cu atît creşterea cererii de forţă de muncă rămîne mai mult în urmă faţă de creşterea ofertei ei.

Creşterea mizeriei, a şomajului, a exploatării, a asupririi şi a înjosirii constituie un rezultat inevitabil al tendinţelor fundamentale ale capitalismului.

Nesiguranţa zilei de mîine şi şomajul, jugul exploatării şi înjosirile de tot felul sînt hărăzite unor pături tot mai largi ale populaţiei muncitoare.

Acest proces este agravat şi mai mult de crizele industriale, pe care le provoacă în mod inevitabil contradicţiile menţionate ale capitalismului. Sărăcia şi mizeria maselor se îmbină cu irosirea avuţiei sociale ca urmare a neputinţei de a găsi un debuşeu pentru mărfurile produse.

Aşadar, gigantica dezvoltare a forţelor de producţie ale muncii sociale şi care capătă un caracter social din ce în ce mai accentuat este însoţită de faptul că toate principalele avantaje obţinute de pe urma acestei dezvoltări sînt monopolizate de o infimă minoritate a populaţiei. Paralel cu creşterea avuţiei sociale creşte inegalitatea socială, se adînceşte şi se lărgeşte prăpastia dintre clasa proprietarilor (burghezia) şi clasa proletarilor.

(A) § III. Mica producţie este în măsură din ce în ce mai mare înlăturată de marea producţie. Micii producători de sine stătători (ţăranii, meşteşugarii, meseriaşii) se transformă fie în proletari, fie în slugi şi tributari ai capitalului.

Perfecţionarea neîncetată a tehnicii face ca mica producţie să fie în măsură din ce în ce mai mare înlăturată de marea producţie. Cea mai mare parte a mijloacelor de producţie (pămîntul şi fabricile, uneltele şi maşinile, căile ferate şi celelalte mijloace de comunicaţie) se concentrează în mîinile unui număr relativ neînsemnat de capitalişti şi de mari proprietari funciari, ca proprietate privată a lor. Micii producători de sine stătători (ţăranii, meşteşugarii, meseriaşii)

www.dacoromanica.ro

se ruinează din ce în ce mai mult, pierzînd mijloacele de producție și transformîndu-se astfel în proletari, sau devenind slugi și tributari ai capitalului. Un număr tot mai mare de oameni ai muncii sînt nevoiți să recurgă la vînzarea forței lor de muncă.

Ei devin astfel muncitori salariați, care se află într-o stare de dependență față de proprietari, creîndu-le bogățiile prin munca lor.

Acești muncitori salariați (proletarii) ajung astfel într-o stare de dependență față de proprietari, creîndu-le venituri prin munca lor.

VARIANTA A DOUA

În Rusia, producția de mărfuri se dezvoltă tot mai rapid, dominația modului de producție capitalist devine tot mai deplină.

Cea mai mare parte a mijloacelor de producție (pămînturile și fabricile, uneltele și mașinile, căile ferate și celelalte mijloace de comunicație) se concentrează în mîinile unui număr relativ neînsemnat de capitaliști și de mari proprietari funciari, ca proprietate privată a lor.

Un număr tot mai mare de oameni ai muncii, pierzînd mijloacele de producție, sînt nevoiți să recurgă la vînzarea forței lor de muncă. Acești muncitori salariați (proletarii) ajung astfel într-o stare de dependență față de proprietari, creîndu-le venituri prin munca lor.

Un număr tot mai mare de oameni ai muncii sînt nevoiți să recurgă la vînzarea forței lor de muncă, să devină muncitori salariați, care se află într-o stare de dependență față de proprietari, creîndu-le bogățiile prin munca lor.

Dezvoltarea capitalismului face să crească tot mai mult numărul, proporțiile și importanța economică a marilor întreprinderi, înrăutățește situația micilor producători de sine stătători (țăranii, meșteșugarii, meseriașii), transformîndu-i pe unii dintre ei în slugi și tributari ai capitalului, împingîndu-i pe alții în rîndurile proletariatului.

www.dacoromanica.ro

Cu cît tehnica progresează mai mult, cu atît capitaliştii capătă mai multe posibilităţi de a ridica gradul de exploatare a muncitorilor, cu atît creşterea cererii de forţă de muncă rămîne mai mult în urmă faţă de creşterea ofertei ei. Nesiguranţa zilei de mîine şi şomajul, jugul exploatării şi înjosirile de tot felul sînt hărăzite unor pături tot mai largi ale populaţiei muncitoare.

Acest proces este agravat şi mai mult de crizele industriale pe care le provoacă în mod inevitabil contradicţiile fundamentale ale capitalismului. Sărăcia şi mizeria maselor se îmbină cu irosirea avuţiei sociale ca urmare a neputinţei de a găsi un debuşeu pentru mărfurile produse.

Aşadar, gigantica dezvoltare a forţelor de producţie ale muncii sociale şi care capătă un caracter social din ce în ce mai accentuat este însoţită de faptul că toate principalele avantaje obţinute de pe urma acestei dezvoltări sînt monopolizate de o infimă minoritate a populaţiei. Paralel cu creşterea avuţiei sociale creşte inegalitatea socială, se adînceşte şi se lărgeşte prăpastia dintre clasa proprietarilor (burghezia) şi clasa proletariatului *.

Scris între
25 ianuarie şi 18 februarie
(7 februarie şi 3 martie) 1902

Publicat pentru prima oară în 1924, în „Culegeri din Lenin", vol. II

Se tipăreşte după manuscris

---

* Pe verso manuscrisului se găseşte următoarea însemnare făcută cu creionul: „. . . respingînd cu hotărîre toate proiectele de reformă legate de orice extindere sau întărire a tutelei poliţiste şi funcţionăreşti asupra maselor de oameni ai muncii . . ." Această formulare a fost propusă de V. I. Lenin ca amendament la încheierea „Proiectului de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia" (vezi volumul de faţă, pag. 207). — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

9

COMPLETĂRI LA CAPITOLUL AGRAR ŞI LA CEL CU PRIVIRE LA PROBLEMELE MUNCII ÎN FABRICĂ

„În scopul înlăturării rămăşiţelor vechii orînduiri iobăgiste, el va lupta pentru".

N-ar fi oare cazul să se adauge „şi în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate".

În favoarea acestei adăugiri pledează faptul că şi aici trebuie să ne diferenţiem în mod hotărît de *democraţia burgheză*, care, în toate nuanţele ei, va subscrie, desigur, bucuros numai prima motivare.

* * *

N.B.: în capitolul cu privire la *problemele muncii în fabrică* să se adauge:

Să se stabilească prin lege termene săptămînale de plată în toate contractele de angajare a muncitorilor.

Scris între 25 ianuarie şi 18 februarie (7 februarie şi 3 martie) 1902

Se tipăreşte pentru prima oară, după manuscris

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSURI LA OBSERVAȚIILE LUI PLEHANOV ȘI AKSELROD ÎN LEGĂTURĂ CU ARTICOLUL „PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI RUSE“ [157]

„4. instituirea unor comitete țărănești:

a) pentru a restitui obștilor sătești (prin expropriere sau — în cazul cînd pămînturile au trecut din mînă în mînă — prin răscumpărare etc.) pămînturile răpite din pămînturile țăranilor cu prilejul desființării iobăgiei și pe care moșierii le folosesc ca mijloc de înrobire a țăranilor . . .“ *

Plehanov. *N.B.* Rog a se lua notă de următoarele: *exproprierea* (nr. 3) nu exclude *răscumpărarea; răscumpărarea* nu exclude *exproprierea* (dovezile sînt de prisos); „răscumpărarea etc.“ (nr. 2) este pur și simplu răscumpărare, — „etc.“ trebuie scos. Iar fraza luată între paranteze poate fi înlocuită prin următoarea: (prin răscumpărare, în cazul cînd pămîntul [și nu pămînturile] (nr. 1) după 1861 a trecut prin vînzare în alte mîini). Atunci va fi limpede că, în celelalte cazuri, restituirea pămîntului se va face fără ca actualii lui posesori să primească despăgubiri. În cazul însă cînd pămîntul a trecut în alte mîini *prin moștenire*, sau prin *donație*, sau prin *schimb*, răscumpărarea nu trebuie să aibă loc. Cred că vom reuși să facem această modificare în timp util.

Nr. 1 — din moment ce în program se spune „pămînturile“, dacă am pune între paranteze „pămîntul“, am contraveni regulilor gramaticale.

Nr. 2 — „etc.“ include și schimbul de pămînt, și servitutea asupra pămîntului, și o nouă parcelare *etc.* De aceea e complet greșit să se scoată acest cuvînt.

Nr. 3 — în mod obișnuit, „exproprierea“ presupune *privarea* de proprietate, adică deposedarea fără nici o despăgubire. De aceea a o opune răscumpărării nu este nici-

* Vezi volumul de față, pag. 302. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

decum un lucru atît de ciudat cum i se pare autorului observațiilor.

Akselrod. *Mă raliez acestei păreri.* P. A.

„Noi avem obligația să luptăm împotriva tuturor rămășițelor relațiilor iobăgiste — în această privință pentru un social-democrat nu încape nici o îndoială —, și, dat fiind că aceste relații se împletesc în modul cel mai complex cu relațiile burgheze, sîntem *nevoiți* să pătrundem, dacă ne este permis să ne exprimăm astfel, în însuși miezul acestei încurcături, fără să ne speriem de complexitatea sarcinii" *.

Plehanov. Este de prisos să se mai ceară *permisiunea* pentru a afla care este miezul. ??

„. . . secțiunea cu privire la muncitori conține revendicări îndreptate împotriva *burgheziei*, pe cînd secțiunea cu privire la țărani — revendicări îndreptate împotriva *moșierilor-iobăgiști* (împotriva feudalilor, aș spune eu, dacă problema aplicării acestui termen la nobilimea noastră agrară nu ar fi atît de controversată [1]).

[1] Eu personal înclin să rezolv această problemă în sens afirmativ, dar în cazul de față, se înțelege, nu este nici locul, nici timpul să fundamentăm și nici chiar să cerem această rezolvare, deoarece acum este vorba de susținerea proiectului de program agrar colectiv, al întregii redacții" **.

Akselrod. N.B. Drept e că într-o broșură *program* este mai bine să nu existe asemenea aluzii la divergențe.

„A încerca însă să stabilești anticipat, înainte de deznodămîntul definitiv al luptei, în timpul luptei, că, eventual, nu vom obține *în întregime* maximum înseamnă să cădem în cel mai pur filistinism" ***.

* Vezi volumul de față, pag. 306. — *Nota red.*
** Vezi volumul de față, pag. 308. — *Nota red.*
*** Vezi volumul de față, pag. 310. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Plehanov. „A încerca... să stabilească" că nu vom obține în întregime maximum etc. — este exprimat foarte stîngaci. Propun ca această frază să fie înlocuită cu fraza scrisă de mine în text*. Rog ca această propunere *să fie pusă la vot. Motivarea:* teama de a nu ne expune la ironii din partea adversarilor.

Propun, de asemenea, *să fie pusă la vot* propunerea mea *de a se scoate* din text considerațiile autorului cu privire la feudalismul rus. *Motivarea:* asemenea raționamente sînt nelalocul lor într-un articol *redacțional* cu caracter, ca să zicem așa, general. Rezervele autorului nu fac decît să sugereze ideea că în cadrul redacției există *divergențe.*

Akselrod. Eu m-am pronunțat mai sus în acest sens.

Dacă ar fi avut puțintel tact, autorul observațiilor ar fi putut să se gîndească că este cu totul deplasat să insiste asupra *punerii la vot* a schimbărilor (nu cumva în mai rău?) de ordin *stilistic* dorite de el. De asemenea, este ridicolă teama că o chestiune neînsemnată ca cea a „feudalismului" îi va face pe unii (Martînovi?) să facă zarvă pe tema „divergențelor". M-am exprimat într-un mod cît se poate de general.

„« Mișcarea noastră » este mișcarea muncitorească social-democrată. *Masa* țărănească nu poate într-adevăr « să se încadreze » *în această mișcare:* nu este un lucru problematic, ci *imposibil*, și despre aceasta nici n-a fost vreodată vorba. Dar masa țărănească *nu poate să nu se încadreze* în « mișcarea » împotriva tuturor rămășițelor iobăgiste (inclusiv împotriva absolutismului)" **.

Plehanov. Propun (în fraza cu privire la *încadrare*) ca în locul cuvintelor „masa țărănească" să se pună: masa țărănească luată ca atare, adică *ca stare socială*, și, în afară de aceasta, privită *ca un singur tot* etc.

Rog ca această propunere să fie pusă la vot.

Akselrod. Mă raliez acestei propuneri. P. A.

Vezi 28 pe verso***.

* Plehanov a propus ca această frază să fie schimbată în felul următor: „A te opri însă înainte de deznodămîntul final al luptei, chiar în cursul luptei, din considerentul...". — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 310. — *Nota red.*

*** Vezi răspunsul precedent la observația lui Plehanov.— *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

„Trebuie să răspîndim pe o scară mai largă ideea că numai în republică poate avea loc bătălia hotărîtoare dintre proletariat și burghezie, trebuie *să creăm* și să consolidăm tradiția republicană în rîndurile tuturor revoluționarilor ruși și în rîndurile maselor cît mai largi ale muncitorilor ruși, trebuie să exprimăm prin lozinca: «republică» faptul că, în lupta pentru democratizarea orînduirii de stat, vom merge pînă la capăt, fără să ne uităm înapoi...“ *

Plehanov. Cuvintele: trebuie să răspîndim ideea că numai în republică poate avea loc bătălia hotărîtoare dintre proletariat și burghezie — sînt de părere să fie scoase *(rog să fie pusă la vot această propunere)*. Nu sînt de loc convins că în Anglia, de pildă, dezvoltarea politică trebuie să treacă prin republică. E puțin probabil că monarhia va constitui acolo o piedică pentru muncitori, și de aceea înlăturarea ei poate fi *nu o condiție prealabilă*, ci *o consecință* a triumfului socialismului.

Akselrod. Mă declar pentru această propunere. P. A.

Exemplul Angliei nu prea este potrivit avînd în vedere tocmai situația ei excepțională, și a face *astăzi* o comparație între Rusia și Anglia înseamnă a semăna o sumedenie de confuzii în rîndurile publicului. Observațiile lui Marx (1875) și Engels (1891) cu privire la revendicarea republicii în Germania [158] arată tocmai că republica este „necesară“,—iar excepții sînt posibile oriunde.

„Așadar, pentru simplificare, întregul conținut al punctului 4 poate fi exprimat în două cuvinte: «restituirea pămînturilor răpite». Se pune întrebarea cum a apărut ideea unei astfel de revendicări. Ca o concluzie directă a tezei generale și fundamentale potrivit căreia noi trebuie să-i ajutăm pe țărani și să-i împingem la o lichidare, pe cît posibil, mai deplină a tuturor rămășițelor iobăgiei. Cu acest lucru «toată lumea este de acord», nu-i așa? Ei bine, dacă sînteți de acord să pășiți pe această cale, atunci faceți bine să înaintați pe această cale în mod de sine stătător, nu ne siliți să vă tragem după noi, nu vă înspăimîntați de aspectul «neobișnuit» al acestei căi, nu vă lăsați tulburați de faptul că în multe locuri nu veți găsi o cale bătătorită,

* Vezi volumul de față, pag. 312. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

ci va trebui şi să vă tîrîţi pe marginea prăpastiei, şi să vă furişaţi prin hăţişuri, şi să săriţi peste gropi. Nu vă văitaţi că drumul este prost: ar fi o văicăreală inutilă, căci ar fi trebuit să ştiţi dinainte că nu porniţi pe o cale bătătorită, netezită şi nivelată de toate forţele progresului social, ci pe cărăruile fundăturilor şi fundurilor de provincie, care au o ieşire, dar nici voi, nici noi, nici nimeni altcineva niciodată nu va găsi o ieşire directă, simplă şi uşoară — «niciodată», adică în general atîta timp cît vor exista aceste funduri de provincie şi fundături care pier, şi care pier într-un timp chinuitor de lung.

Iar dacă nu vreţi să vă vîrîţi prin aceste fundături, atunci spuneţi direct că nu vreţi, şi nu căutaţi să vă eschivaţi prin fraze goale" *.

Plehanov. Pun la vot chestiunea scoaterii acestei pagini. Ea imprimă un caracter oarecum de foileton unui raţionament care ca atare este clar şi consecvent. Pentru a formula revendicarea cu privire la restituirea pămînturilor răşluite nu e nevoie „să te tîrăşti pe marginea prăpastiei" etc. Acest stil figurat te face să te gîndeşti că nici chiar autorul nu a coordonat pe deplin problema „pămînturilor răşluite" cu vederile lui ortodoxe.

Akselrod. Propun să se scoată această pagină, începînd de la cuvintele: „Cu acest lucru" — pînă la sfîrşitul paginii următoare (47). P. A.

Propunem să se pună la vot chestiunea dacă asemenea observaţii pe ton *de cancan* sînt *potrivite* faţă de un coleg de redacţie şi unde vom ajunge dacă ne vom apuca *c u t o ţ i i* să ne tratăm **în felul acesta** unul pe altul??

„Rămăşiţele directe ale gospodăriei bazate pe clacă, constatate de nenumărate ori în toate studiile economice din Rusia, se menţin nu datorită unei legi care le ocroteşte în mod special, ci în virtutea relaţiilor agrare existente de fapt. Acest lucru este atît de adevărat, încît în faţa cunoscutei comisii Valuev martorii spuneau făţiş: este în afară de orice îndoială că iobăgia ar renaşte dacă ea nu ar fi fost interzisă printr-o lege expresă. Prin urmare, una din două: sau nu ne ocupăm de loc de relaţiile agrare dintre ţărani şi

* Vezi volumul de faţă, pag. 318. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

moșieri, — și în acest caz toate celelalte probleme se rezolvă foarte «simplu», dar atunci nu vă ocupați nici de principalul izvor al tuturor rămășițelor economiei iobăgiste la sate, atunci lăsați « pur și simplu» la o parte această problemă foarte arzătoare, problemă care atinge cele mai profunde interese ale moșierilor-iobăgiști și ale țărănimii aservite, problemă care mîine sau poimîine poate ușor deveni o problemă social-politică dintre cele mai actuale în Rusia. Sau vreți să vă ocupați și de izvorul « formelor înapoiate de aservire economică», pe care-l constituie relațiile agrare, — și atunci trebuie să țineți seama de caracterul complex și încurcat al acestor relații, care pur și simplu nu permite o rezolvare ușoară și simplă. Atunci, voi, fiind nemulțumiți de rezolvarea concretă pe care o propunem noi referitor la această problemă încurcată, *nu aveți dreptul* să vă eschivați printr-o « văicăreală» generală în legătură cu caracterul încurcat, ci *trebuie* să încercați să vă descurcați singuri în această problemă, să propuneți o altă rezolvare concretă.

Importanța pe care o au pămînturile răşluite în gospodăria țărănească actuală este o problemă de fapt" *.

Plehanov. Aș recomanda să se scoată toate raționamentele cu privire la „simplitate" și „nesimplitate" și să se continue articolul începînd de la cuvintele: „Importanța pe care o au pămînturile răşluite etc.". Articolul ar avea de cîștigat de pe urma acestui lucru, căci întregul pasaj indicat îl strică, fiind îngrozitor (??) de prolix. Propun să se pună la vot.

Raționamentul cu privire la simplitate, ca un bilanț al celor spuse mai înainte (și ca răspuns la *o sumedenie* de observații aduse chiar și de persoane care simpatizează cu noi), nu este nicidecum de prisos, și de aceea părerea mea este să fie lăsat.

„Munca în dijmă determină stagnarea tehnicii și stagnarea *tuturor* relațiilor social-economice de la sate, deoarece munca în dijmă constituie o piedică în calea dezvoltării economiei bănești și a diferențierii țărănimii, îl ferește (comparativ) pe moșier de influența concurenței, care îl silește să lucreze mai bine (în loc să dezvolte tehnica, el reduce partea dijmașului; în legătură cu aceasta trebuie să spunem că o astfel de

* Vezi volumul de față, pag. 319 — 320. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

reducere este constatată într-o serie întreagă de localități de-a lungul unui șir de ani din perioada de după reformă), leagă pe țăran de pămînt, împiedicînd prin aceasta ca strămutările și îndeletnicirile sezoniere în alte localități etc. să ia amploare" *.

Plehanov. Propun să se șteargă cuvintele: „și a diferențierii țărănimii"; în mintea cititorului ele pot da naștere unei idei preconcepute împotriva unei măsuri care, ca atare, merită să fie aprobată din toată inima. Iar dacă vreți să lăsați aceste cuvinte, atunci completați-le, explicați (fie măcar într-o notă) ce înțelegeți prin ele. Rog a se pune la vot.

Ce fel de idee preconcepută? *în mintea cui?* de ce? — mare mister.

Mai departe: ce înseamnă fereşte comparativ? Cuvîntul „comparativ" nu e potrivit aici.

Foarte simplu. Asta înseamnă: fereşte *comparativ* cu situația actuală din Rusia (și nu în comparație, bunăoară, cu America).

„Și în general: din moment ce este îndeobște recunoscut că pămînturile răsluite constituie unul dintre principalele izvoare ale sistemului muncii în dijmă, iar acest sistem este o rămășiță directă a iobăgiei, care frînează dezvoltarea capitalismului, cum se poate pune la îndoială faptul că restituirea pămînturilor răsluite va submina munca în dijmă și va grăbi dezvoltarea social-economică?" **

Plehanov. Tocmai de aceea nu e nevoie ca acest lucru să fie demonstrat atît de amplu.

Concluzie pripită. Vezi sfîrșitul acestei pagini (55) și începutul celei următoare***.

„După cum judec eu, *toate* obiecțiile «împotriva pămînturilor răsluite» se încadrează într-unul sau altul din aceste patru puncte, iar majoritatea celor care au ridicat obiecții (inclusiv Martînov) au răspuns negativ la toate cele patru

* Vezi volumul de față, pag. 321. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 322. — *Nota red.*

*** V. I. Lenin se referă la începutul capitolului al VII-lea al articolului său (vezi volumul de față, pag. 322). — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

întrebări, considerînd că revendicarea restituirii pămînturilor răşluite este şi greşită din punct de vedere principial, şi inutilă din punct de vedere politic, şi irealizabilă din punct de vedere practic, şi inconsecventă din punct de vedere logic" *.

Plehanov. Propun să fie scos Martînov: prea mult este băgat peste tot.

Akselrod: Da, des Guten, adică Martînov, mehr als zu viel **. P. A.

Vezi pag. 28 pe verso ***.

Martînov a adus argumente pe care le-au repetat foarte mulți dintre prietenii noştri. Ar fi o mare *lipsă de tact* să lăsăm aceste argumente fără răspuns şi să nu ne referim la Martînov atunci cînd el atacă fondul problemei.

„Şi nu ne vom contrazice de loc dacă în următoarea perioadă istorică, cînd vor dispărea particularitățile acestei «conjuncturi» social-politice, cînd țărănimea, să spunem, se va mulțumi cu pomeni neînsemnate din partea unei părți infime dintre proprietari şi «va începe să mîrîie» hotărîtă împotriva proletariatului, dacă vom scoate atunci din programul nostru lupta împotriva rămăşițelor iobăgiei. Atunci, probabil, va trebui să scoatem din program şi lupta împotriva absolutismului, pentru că în nici un caz nu se poate presupune că țărănimea se va elibera de cel mai respingător şi mai greu jug iobăgist *înainte* de a exista libertate politică"****.

Plehanov. Propun *să se scoată* pasajul care începe cu cuvintele: „Şi nu ne vom contrazice" şi se termină cu: „de a exista libertate politică", care, în loc *să întărească, slăbeşte* caracterul convingător al pasajului precedent.

Akselrod. Sînt pentru. P. A.

Nu e cazul ca aceste cuvinte să fie scoase, ele fiind dictate de o prudență *necesară*. Altfel mai tîrziu am putea să fim cu uşurință învinuiți de imprudență.

* Vezi volumul de față, pag. 322. — *Nota red.*

** — Da, şi de prea mult bine, adică de Martînov, ți se apleacă. — *Nota trad.*

*** Este vorba de răspunsul lui V. I. Lenin la observația lui G. V. Plehanov de la pag. 424 din volumul de față. — *Nota red.*

**** Vezi volumul de față, pag. 324. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

„Ni se va obiecta: « oricît de greu ar ceda gospodăria bazată pe munca în dijmă asaltului capitalismului, ea totuşi îi cedează,— ba mai mult: ea este condamnată la dispariţie totală; marea gospodărie bazată pe munca în dijmă cedează şi va ceda locul în mod nemijlocit marii gospodării capitaliste. Voi însă vreţi să grăbiţi procesul de lichidare a iobăgiei printr-o măsură care în fond înseamnă fărîmiţarea (deşi parţială, dar totuşi fărîmiţare) marii gospodării. Oare prin aceasta nu sacrificaţi interesele viitorului de dragul intereselor prezentului? Pentru o posibilitate problematică de răscoală a ţăranilor împotriva iobăgiei într-un viitor apropiat, voi creaţi greutăţi în calea răscoalei proletariatului de la sate împotriva capitalismului într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat ! ».

Acest raţionament, oricît de convingător ar părea la prima vedere, păcătuieşte printr-o pronunţată unilateralitate . . . " *

Plehanov. Chiar de la prima vedere este foarte puţin convingător. Are un asemenea iz de bucherism stupid, încît ar fi mai bine să insistăm cît mai puţin asupra lui: îţi este ruşine pentru social-democraţi. E o ruşine mai ales în momentul de faţă, cînd ţăranii ruşi *se răscoală* cu miile pentru a lichida vechile rînduieli. Rog a se pune la vot propunerea de a se declara că acest argument este neconvingător chiar de la prima vedere.

Akselrod. După părerea mea, trebuie scos complimentul făcut adversarilor à la Martînov. P. A.

După părerea mea, e ridicol să consideri acesta un „compliment făcut adversarilor" (este greşit şi din punct de vedere faptic, deoarece acest argument a fost repetat în scrisorile unora dintre cei mai apropiaţi prieteni ai „Iskrei") cînd sînt combătuţi. Iar *ocările* pe care le aduce adversarilor autorul observaţiilor nu au nici un rost.

„. . . aceasta *nu ar putea* să nu aibă *cea mai profundă influenţă* asupra spiritului de protest şi de luptă independentă în rîndurile întregii populaţii muncitoare de la sate" **.

Plehanov. Ce înseamnă „lupta independentă"?

Vezi Belgia în aprilie 1902[159]. Va constitui un răspuns la această întrebare „grea".

* Vezi volumul de faţă, pag. 325. — *Nota red*
** Ibid.

www.dacoromanica.ro

„Și pentru a înlesni în viitor muncitorilor agricoli și semimuncitorilor agricoli de la noi trecerea la socialism, este foarte important ca partidul socialist să înceapă *chiar acum* « să apere » mica țărănime, făcînd pentru ea « tot ce-i stă în putință », fără a renunța să participe la rezolvarea problemelor « străine » (neproletare), spinoase și încurcate, deprinzînd întreaga masă muncitoare și exploatată să vadă în el pe conducătorul și reprezentantul său" *.

Plehanov. Pentru ce cuvintele „tot ce-i stă în putință" sînt puse între semnele citării („ghilimele")? Nu e clar. Totodată, problema situației „semimuncitorilor agricoli" nu este de loc străină de proletariat. Este cît se poate de nepolitic să folosești astăzi acest cuvînt, fie chiar și între ghilimele.

Nu este chiar atît de greu de înțeles că fiecare își are maniera lui de a folosi ghilimelele. Sau autorul observațiilor ar vrea *„să pună la vot"* și ghilimelele? Din partea lui te poți aștepta și la asta!

„Burghezia rusă « a întîrziat » cu sarcina care este propriu-zis *a ei* de a mătura toate rămășițele vechiului regim, — și noi sîntem cei care trebuie să îndreptăm această lipsă, și o vom face atîta timp cît ea nu va fi îndreptată, atîta timp cît nu vom avea libertate politică, atîta timp cît situația țărănimii va alimenta nemulțumirile din rîndurile aproape ale întregii mase a societății burgheze culte (așa cum vedem în Rusia), și nu vom alimenta în mase sentimentul de automulțumire conservatoare privitor la « indestructibilitatea » celui mai puternic, chipurile, reazem împotriva socialismului (așa cum vedem în Apus, unde automulțumirea despre care am vorbit se observă la toate partidele ordinii, începînd cu agrarienii și conservatorii pur sang **, continuînd cu burghezii liberali și liberii cugetători și terminînd chiar . . . să nu le fie cu supărare domnilor Cernovi și celor de la « Vestnik Russkoi Revoliuții ! . . . », terminînd chiar cu « criticii » la modă ai « marxismului » în problema agrară)" ***.

---

* Vezi volumul de față, pag. 326. — *Nota red.*

** — pur sînge. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, pag. 327. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

Plehanov. *Sfătuiesc în mod insistent* să se scoată cuvintele: „Vestnik Russkoi Revoluţii". Alături de ele se află numele lui Cernov, şi putem fi învinuiţi de a fi făcut o apropiere imprudentă, o aluzie, dacă nu chiar de a fi divulgat un pseudonim. Acest lucru trebuie evitat cu orice preţ.

Sînt de acord, dar prefer să scot „Cernov".

„Altceva este naţionalizarea pămîntului. Această revendicare (dacă este înţeleasă în sensul burghez, şi nu socialist) într-adevăr «merge mai departe» de revendicarea restituirii pămînturilor răşluite, şi în principiu noi sîntem întru totul de acord cu această revendicare. Într-un anumit moment revoluţionar nu ne vom da în lături, bineînţeles, de a formula această revendicare" *.

Plehanov. Mă raliez întru totul la această observaţie [160]. Tocmai aici e întregul *„miez"* al problemei.

Akselrod. Nu prea înţeleg: mai sus, dv. aţi definit admirabil caracterul social-revoluţionar al programului agrar; în afară de aceasta, şi ca o lozincă *a răscoalei* naţionalizarea pămîntului este astăzi o revendicare antirevoluţionară. La propunerea lui Berg mă raliez şi eu.

Păcat numai că cel care „se raliază" a uitat că observaţia se referea la un articol *necorectat*. Puţină atenţie l-ar fi scutit de această greşeală amuzantă.

„Dar noi întocmim actualul nostru program nu numai şi chiar nu atît pentru o epocă de insurecţie revoluţionară, cît pentru o epocă de sclavie politică, pentru epoca premergătoare libertăţii politice. Iar într-o astfel de epocă revendicarea naţionalizării pămîntului exprimă *mult mai slab* sarcinile imediate ale mişcării democratice în sensul luptei împotriva iobăgiei" **.

Plehanov. Mai înainte s-a spus tocmai că programul nostru agrar este un program social-revoluţionar.

* Vezi volumul de faţă, pag. 329. — *Nota red.*
** Ibid.

www.dacoromanica.ro

Naționalizarea pămîntului într-un stat polițienesc ar însemna o nouă, o colosală mărire a acestui stat. De aceea nu ne este permis să formulăm astfel: „exprimă mult mai slab" etc. O măsură este *revoluționară*, iar cealaltă — *reacționară*.

A k s e l r o d. Propunerea lui Plehanov coincide cu sensul observațiilor lui Berg și al observației făcute de mine la pagina precedentă.

Nu-i adevărat. Nu întotdeauna și nu orice naționalizare este „reacționară". Aceasta înseamnă „a sări peste cal".

Dacă autorii observațiilor nu vor vrea nici chiar la *a d o u a* citire a articolului să-și dea osteneala să-și formuleze precis îndreptările (deși această cerință a fost adoptată în mod expres și comunicată tuturor), tergiversările prin punerea la vot a „refacerii" în general (și după aceea a textului îndreptărilor??) vor fi fără sfîrșit. N-ar fi rău dacă v-ați teme mai puțin de faptul că autorul care semnează articolul *se exprimă* în felul său.

„Iată de ce socotim noi că, în cadrul orînduirii sociale actuale, maximul programului nostru agrar nu trebuie să meargă mai departe de revizuirea democratică a reformei țărănești. Revendicarea naționalizării pămîntului, fiind întru totul justă din punct de vedere principial și întru totul potrivită în anumite momente, nu este oportună din punct de vedere politic în momentul actual" *.

P l e h a n o v. *Mă raliez* la observația lui Berg [161]. Dar propun ca îndreptarea să fie formulată în

Vezi pag. 75 pe verso **

* Vezi volumul de față, pag. 330. — *Nota red.*

** Este vorba de răspunsul lui V. I. Lenin la observația lui G. V. Plehanov de la pag. 432 din volumul de față. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

felul următor: într-un stat polițienesc, *naționalizarea* pămîntului este dăunătoare, pe cîtă vreme într-un stat constituțional, ea se va integra *ca o parte* în revendicarea naționalizării *tuturor mijloacelor* de producție. *Rog să se pună la vot.*

Akselrod. Mă raliez la această observație. P. A.

„O astfel de compoziție a tribunalelor ar asigura și caracterul lor democratic, și exprimarea liberă a diferitelor interese de clasă ale diferitelor pături ale populației" *.

Plehanov. Stilul acestei fraze este groaznic. Rog să se pună la vot propunerea de a fi corectat.

„Groaznică" concepție despre jocul de-a „votarea"! Nu mai avem altă treabă de făcut!

Akselrod. În ce fel?

„. . . se știe că în satul nostru arendarea are adeseori un caracter mai mult iobăgist decît burghez, iar arenda reprezintă mai mult renta «în bani» (adică rentă feudală transformată) decît renta capitalistă (adică un surplus la profitul întreprinzătorului). Reducerea arenzii ar contribui, prin urmare, direct la înlocuirea formelor iobăgiste ale economiei prin forme capitaliste" **.

Plehanov. Autorul a făgăduit că nu va vorbi despre feudalismul rus (vezi mai sus), dar nu și-a ținut făgăduiala. Păcat. Rog *să se pună la vot* propunerea de a se înlătura aici cuvîntul *feudală* (renta).

Nu-i adevărat. Tocmai că acela care „se va uita mai sus" va vedea că autorul nu a „făgăduit" așa ceva. Și, din moment ce autorul a făcut înadins rezerva că aceasta *nu este părerea generală*, șicanele sînt aici cu totul lipsite de tact.

„De aceea chiar și absolutismul este nevoit să creeze din ce în ce mai des un «fond» special (cu totul mizer, bineînțeles, din care partea cea mai însemnată nu era între-

* Vezi volumul de față, pag. 332. — *Nota red.*
** Vezi volumul de față, pag. 333. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

buințată în folosul înfometaților, ci era sustrasă de delapidatori și birocrați) — « fondul pentru nevoile culturale și de binefacere ale obștilor sătești». Este firesc ca și noi să cerem, printre alte transformări democratice, crearea unui astfel de fond. Nu cred ca cineva să aibă de făcut vreo obiecție împotriva acestui lucru" *.

Plehanov. Acest pasaj în legătură cu „absolutismul" este *cît se poate de nereușit*. Și întrucît ne poate servi nouă absolutismul drept exemplu? Ca și cum noi n-am putea face o propunere fără să ne luăm după el.

Restituirea către țărani trebuie să fie motivată prin faptul că ea ar fi o măsură revoluționară, ce ar înlătura o *„nedreptate"* care nu numai că este vie în memoria tuturor, dar a și contribuit în mare măsură la ruinarea țărănimii ruse (comp. Martînov).

P. S. Cînd emigranții francezi au cerut miliardul lor (în timpul restaurației) [162], ei n-au vorbit de binefacere. Ei înțelegeau mai bine importanța luptei de clasă.

Rog să se pună la vot propunerea de a se reface în mod radical acest pasaj.

Akselrod. Comp. observația lui Plehanov la pag. 90 [163]. Citiți cu atenție observațiile de față și observația aceea — și dv. singur veți fi de acord cu ele. P. A.

Este *un fapt* că *chiar și* absolutismul este nevoit să înceapă o activitate de binefacere (mizeră), și teama de a te referi la acest lucru este destul de ciudată. Iar a considera că l-am luat drept „exemplu" este o „născocire de prost gust" a unui om care dorește să facă șicane.

„Dar acest tribut *nu poate* fi restituit în întregime — ni se obiectează. — Acest lucru este just *(așa cum nu pot fi restituite în întregime nici pămînturile răsluite)*" **.

Plehanov. De ce nu pot fi restituite în întregime pămînturile răsluite? Despre acest lucru nu se spune nimic în program.

Atrag atenția tuturor asupra fap-

Absolut greșit. Adaosul lui Lenin nu schimbă și nici *nu poate* schimba în articolul său sensul *celor spuse*

* Vezi volumul de față, pag. 334. — *Nota red.*
** Vezi volumul de față, pag. 335. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

tului că aici a fost schimbat sensul paragrafului adoptat de noi.

Akselrod. Pentru ce limitați și atenuați prin acest adaos o hotărîre principială?

în program. Autorul observațiilor a uitat adevărul elementar că „trebuie aplicată legea, și nu expunerea de motive a legii".

„De fapt, se înțelege, desființarea răspunderii solidare (cît privește această reformă, s-ar putea ca d-l Witte s-o înfăptuiască încă înainte de revoluție), desființarea împărțirii în stări sociale, libertatea de deplasare și libertatea pentru fiecare țăran de a dispune de pămîntul său vor duce la desființarea inevitabilă și rapidă a poverii fiscale-iobăgiste pe care o constituie, în proporție de trei sferturi, obștea țărănească de astăzi. Dar un astfel de rezultat nu va face decît să demonstreze justețea concepțiilor noastre cu privire la obște, va dovedi că ea este incompatibilă cu întreaga dezvoltare social-economică a capitalismului" *.

Plehanov. În momentul de față se vorbește despre desființarea ei. De aceea pasajul care se referă la această chestiune trebuie schimbat.

„De aceea" n-are absolut nici un rost. „Se vorbește" de multă vreme, și *chiar dacă se va ajunge la fapte*, tot nu trebuie schimbat nimic.

În loc de „capitalismului" propun să se pună aici: cu întreaga dezvoltare social-economică a timpului nostru. *Motivarea:* prin aceasta se va evita „critica demagogică" cu care vor veni apărătorii obștii.

Consider că această teamă de „demagogie" este cu totul nejustificată, deoarece acești domni oricînd pot veni cu o „critică" la fel de „*proastă*".

„La aceasta vom răspunde: din formularea noastră nu reiese încă dreptul fiecărui țăran de a cere neapărat separarea pămîntului într-o parcelă aparte. Din formularea noastră reiese numai libertatea de a-și vinde pămîntul, fără ca acestei libertăți să i se opună dreptul de prioritate al membrilor obștii la cumpărarea pămîntului care se vinde" **.

Plehanov. Mă raliez întru totul la această observație [164] și propun să fie pusă la vot.

Akselrod. Pentru.

„Mă raliez" la o observație care se referea la un pasaj scos??!!?? Bună pro-

* Vezi volumul de față, pag. 336. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 337. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

punere pentru a fi „pusă la vot".

„O asemenea obiecție ar fi fost neîntemeiată. Revendicările noastre nu desființează asociația tovărășească, ci, dimpotrivă, în locul puterii arhaice (de facto semiiobage) a obștii asupra țăranului, creează puterea asociației tovărășești *moderne* asupra membrilor care intră de bunăvoie în ea. În special, bunăoară, formularea noastră nu vine în contradicție nici cu revendicarea de a se recunoaște în anumite condiții dreptul de prioritate al membrilor obștii la cumpărarea pămîntului pe care-l vinde un coleg de-al lor".

Plehanov. Nu sînt de acord cu asta. Acest drept n-ar face decît ca valoarea pămînturilor țărănești să scadă.

Cît despre răspunderea solidară, în parte a și fost desființată, iar în parte va fi desființată azi, mîine de d-l Witte.

O contradicție. Nu înțeleg: pe de o parte, intru *de bunăvoie* în asociația tovărășească și ies *de bunăvoie* din ea. Iar pe de altă parte obștea are dreptul de prioritate la cumpărarea pămîntului meu. *Aici este o contradicție.*

Autorul observațiilor întrece măsura în ura lui împotriva obștii. Aici trebuie să fii cît se poate de prudent pentru a nu te pomeni (cum i se întîmplă autorului observațiilor) în brațele d-lor Skvorțovi & Co. *În anumite condiții* este posibil ca dreptul de prioritate la cumpărarea pămîntului să nu scadă, ci să ridice valoarea acestuia. Eu intenționat mă exprim într-o formă mai generală și mai largă, iar autorul observațiilor degeaba se grăbește să taie nodul gordian. Prin „negarea" imprudentă a obștii *(ca asociație tovărășească)* putem lesne să compromitem toată „bunătatea" noastră față de țărani. Doar obștea este legată și de modul obișnuit de *așezare* a populației țărănești etc., și numai alde A. Skvorțov în proiectele lor „modifică" acest lucru

www.dacoromanica.ro

dintr-o singură trăsătură de condei.

„Pentru a netezi drumul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate trebuie să fie înlăturate toate rămăşiţele rînduielilor iobăgiste, care *acoperă* acum germenii antagonismelor capitaliste din rîndurile populaţiei rurale şi nu le permit să se dezvolte" *.

Plehanov. Pentru prima oară văd că cuvîntul *antagonism* este folosit la *plural*.

Autorul observaţiilor se înşală dacă crede că nu mai există nimic pe care l-ar putea vedea pentru prima oară.

* * *

Din observaţiile „autorului observaţiilor" reies cum nu se poate mai limpede numai următoarele. Dacă el şi-a propus ca scop să facă în aşa fel încît să fie *imposibilă* colaborarea în cadrul redacţiei a tovarăşilor care nu sînt de acord cu el, fie şi în problemele lipsite de importanţă, se poate spune că înaintează foarte repede şi sigur spre acest nobil scop. Dar tot el să tragă şi consecinţele dacă îşi va atinge scopul.

(1) Observaţiile sînt scrise atît de neglijent, încît nici nu s-a confruntat vechiul text, aşa cum era înainte de îndreptare, cu ceea ce a devenit după aceea.

(2) Lista cu îndreptările a fost pur şi simplu *aruncată!* „Nu te-ncontra cu mine".

(3) Aproape la *nici una din modificările* propuse de autorul observaţiilor, el nu a prezentat o formulare a sa — *contrar condiţiei precise*, care fusese adoptată din necesitatea de a se evita tergiversări inadmisibile.

(4) Tonul observaţiilor este intenţionat jignitor. Dacă şi eu voi „analiza" pe acelaşi ton articolul lui Plehanov în legătură cu programul (adică tocmai *„articolul"* lui *personal*, şi nu un proiect de declaraţie comună, de program comun etc.), aceasta ar însemna sfîrşitul imediat al colaborării noastre. Şi „pun la vot": se poate oare permite

* Vezi volumul de faţă, pag. 338. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

unor membri ai redacției *să provoace* pe alți membri ai ei la acest lucru?

(5) Tendința de a interveni prin *votare* pînă și în modul de a se exprima al membrilor redacției constituie o culme a lipsei de tact.

Autorul observațiilor îmi amintește de vizitiul care crede că, pentru a mîna bine caii, trebuie să tragi hățurile cît mai des și cît mai tare. Eu nu sînt, desigur, decît un „cal", unul *dintre* cai, vizitiul fiind Plehanov, dar vezi că se întîmplă ca și calul cel mai ținut în frîu să trîntească pe vizitiul peste măsură de zelos.

Scris la 1 (14) mai 1902

Publicat pentru prima oară în 1925, în „Culegeri din Lenin", vol. III

Se tipărește după manuscris

www.dacoromanica.ro

ANEXE

www.dacoromanica.ro

CĂTRE DIRECTORUL MUZEULUI BRITANIC

1

30. Holford Square.
Pentonville. W. C.

Sir,

I beg to apply for a ticket of admission to the Reading Room of the British Museum. I came from Russia in order to study the land question. I enclose the reference letter of Mr. Mitchell.

Believe me, Sir, to be Yours faithfully

Jacob Richter

April 21. 1902.

To the Director of the British Museum.

2

30. Holford Square.
Pentonville. W. C.

4 332

Sir,

In addition to my letter and with reference to Your information N 4 332 I enclose the new recommendation of Mr. Mitchell.

Yours faithfully

Jacob Richter

24 April 1902.

Publicat pentru prima oară în 1957, în revista „Inostrannaia Literatura" nr. 4

Se tipăreşte după manuscris

www.dacoromanica.ro

CĂTRE DIRECTORUL MUZEULUI BRITANIC

1

30. Holford Square.
Pentonville. W. C.

Sir!

Mă adresez Dv. cu rugămintea de a-mi elibera un permis de intrare în sala de lectură a Muzeului britanic. Am sosit din Rusia pentru a studia problema agrară. Alătur o scrisoare de recomandare din partea d-lui Mitchell.

Primiți asigurarea profundului meu respect, sir,

Jacob Richter

Aprilie 21.1902

Către Directorul Muzeului britanic

2

30. Holford Square
Pentonville. W. C.

4 332

Sir!

Ca urmare la scrisoarea mea și ca răspuns la înștiințarea Dv. nr. 4 332, vă prezint o nouă recomandație din partea d-lui Mitchell.

Cu respect,

Jacob Richter

24 aprilie 1902

Publicat pentru prima oară în 1957, în revista „Inostrannaia Literatura" nr. 4

Se tipărește după manuscris
Traducere din limba engleză

www.dacoromanica.ro

LISTA LUCRĂRILOR LUI
V. I. LENIN
CARE N-AU FOST GĂSITE

ADNOTĂRI

INDICI

DATE DIN
VIAŢA ŞI ACTIVITATEA LUI
V. I. LENIN

www.dacoromanica.ro

LISTA LUCRĂRILOR LUI V. I. LENIN DIN IANUARIE – AUGUST 1902 CARE N-AU FOST GĂSITE PÎNĂ ÎN PREZENT

SCRISORI CĂTRE FAMILIE

Despre scrisorile adresate de V. I. Lenin mamei sale, M. A. Ulianova, şi surorii sale A. I. Ulianova-Elizarova, care pînă în prezent nu au fost găsite, se ştie din scrisorile lui către M. A. Ulianova din 13 (26) februarie, 20 martie (2 aprilie), 25 aprilie (8 mai) şi 25 mai (7 iunie) 1902 (vezi *V. I. Lenin*, Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 286, 290, 293 şi 295), precum şi dintr-un raport al agentului ohranei A. Garting din 31 martie (13 aprilie) 1902 (Arhiva istorică centrală de stat din Moscova).

SCRISOARE CĂTRE ORGANIZAŢIA DIN RUSIA A ZIARULUI „ISKRA"

Mai tîrziu de 30 ianuarie (12 februarie) 1902

A fost scrisă în legătură cu constituirea organizaţiei din Rusia a „Iskrei", la consfătuirea iskriştilor de la Samara, care a avut loc la sfîrşitul lunii ianuarie 1902. Un fragment din această scrisoare este citat în raportul organizaţiei „Iskra" prezentat Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. „Iniţiativa voastră — scria Lenin — ne-a bucurat grozav de mult. Ura! Aşa şi trebuia! porniţi-o cu mai multă îndrăzneală! Şi activaţi mai independent, cu mai multă iniţiativă — voi sînteţi primii care aţi început cu atîta curaj, deci şi în continuare va merge bine!" („Rapoartele comitetelor social-democrate prezentate Congresului al II-lea al P.M.S.D.R.", Moscova—Leningrad, 1930, pag. 41)

SCRISOARE CĂTRE L. I. GOLDMAN

A doua jumătate a lunii februarie — începutul lunii martie 1902

Scrisă lui L. I. Goldman, organizatorul tipografiei din Rusia (Chişinău) a ziarului „Iskra", în legătură cu descinderile şi arestările în masă efectuate în rîndurile social-democraţilor din Kiev în noaptea spre 9 (22) februarie 1902. „Am scris la München despre căderi şi am cerut să ni se dea indicaţii ca să ştim ce avem de făcut, precum şi legături cu tovarăşii care au scăpat,

www.dacoromanica.ro

iar eu am plecat la Kiev... — își amintește Goldman. — Curînd după înapoierea mea la Chișinău s-a primit din partea lui Lenin o scrisoare și manuscrisul unei broșuri voluminoase pentru tipar. Lenin ne recomanda să nu întreprindem nimic și ne anunța că redacția ne va pune în legătură cu «cei din Samara» *, că nu ne trimite nici o adresă, pentru că «cei din Samara» vor veni la noi...“ (L. I. Goldman. „Organizația și tipografia din Rusia a ziarului «Iskra» (Din amintiri personale)“. Moscova, 1928, pag. 39).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

Înainte de 16 (29) martie 1902

Scrisoarea lui V. I. Lenin se referea, se pare, la planurile în legătură cu mutarea redacției ziarului „Iskra“ de la München la Londra. „Am primit chiar acum scrisoarea d-tale — îi scria la 16 (29) martie 1902 Potresov lui Lenin. — Bineînțeles, *dacă trebuie să aleg între Geneva și Londra, fără doar și poate că o voi alege pe aceasta din urmă*. Singura nenorocire este depărtarea... Dar ați chibzuit bine cînd ați ajuns la concluzia că Bruxelles-ul nu prezintă siguranță?“ („Culegeri din Lenin“, vol. III, 1925, pag. 288).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

24 martie (6 aprilie) 1902

La 26 martie (8 aprilie) 1902, Potresov îi scria lui V. I. Lenin. „Chiar acum am primit scrisoarea d-tale din 6... Din scrisoarea lui G.V. văd că e înfuriat la culme și începe să aibă tendințe separatiste... Scrisoarea d-tale de astăzi m-a făcut să-mi pierd complet echilibrul — noi trebuie să ne mutăm, și poftim iarăși diese alte Geschichte, care rămîne tot neu!**“ („Culegeri din Lenin“, vol. IV, 1925, pag. 96 și 97).

SCRISOARE CĂTRE N. A. ALEKSEEV

Înainte de 30 martie (12 aprilie) 1902

În martie 1902, social-democratul rus N. A. Alekseev, care locuia pe atunci la Londra, a fost înștiințat că în scurt timp redacția ziarului „Iskra“ se mută la Londra. „Despre același lucru mi-a scris și V. I. Ulianov, pe care pînă atunci nu-l cunoscusem personal — își amintește el. — Vladimir Ilici îmi scria că pe adresa mea vor veni scrisori pentru un oarecare Jacob Richter și că aceste scrisori vor fi pentru el“ (N. A. Alekseev. „V. I. Lenin la Londra (1902—1903)“. În cartea: „Amintiri despre Vladimir Ilici Lenin“, partea 1, E.S.P.L.P. 1957, pag. 259).

---

* — „cei din Samara“ — biroul organizației din Rusia a „Iskrei“ (G. M. și Z. P. Krjijanovski și alții), care se afla la Samara. — *Nota red.*

** — această istorie veche care rămîne tot nouă! — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

DOUĂ SCRISORI CĂTRE I. O. MARTOV

Nu mai tîrziu de 30 martie (12 aprilie) 1902

„Dacă Berg se află la d-ta, roagă-l să-mi scrie cîteva cuvinte în legătură cu planurile sale... — îi scria V. I. Lenin lui P. B. Akselrod la 5 (18) aprilie 1902. — Şi principalul: dacă a primit cele două scrisori pe care i le-am expediat sîmbătă (12) dimineaţa prin poşta orăşenească" („Culegeri din Lenin", vol. III, 1925, pag. 406).

LISTA CU ÎNDREPTĂRI LA ARTICOLUL „PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAŢIEI RUSE"

Între 10 şi 20 aprilie (23 aprilie şi 3 mai) 1902

După cum reiese din „Răspunsuri la observaţiile lui Plehanov şi Akselrod în legătură cu articolul «Programul agrar al social-democraţiei ruse»", V. I. Lenin a trimis împreună cu manuscrisul articolului, trimis la 20 aprilie (3 mai) 1902 lui P. B. Akselrod şi G. V. Plehanov pentru o a doua citire, o listă de îndreptări (vezi volumul de faţă, pag. 438—439).

„SCRISOARE PENTRU K."

Înainte de 20 aprilie (3 mai) 1902

La 20 aprilie (3 mai) 1902, V. I. Lenin i-a scris lui P. B. Akselrod: „Dragă P. B.! Zilele trecute ţi-am trimis o «scrisoare pentru K.», fără să adaug un rînd pentru d-ta, pentru că eram extrem de ocupat" (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 84).

SCRISOARE CĂTRE G. D. LEITEIZEN

21 aprilie (4 mai) 1902

La 22 aprilie (5 mai) 1902, V. I. Lenin i-a comunicat lui G. D. Leiteizen că în ajun i-a expediat la Paris o scrisoare foarte importantă pe adresa: 130 Mont Parnasse 130 — şi l-a rugat să ducă la îndeplinire însărcinarea urgentă despre care este vorba în această scrisoare (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISORI CĂTRE V. V. KOJEVNIKOVA

Aprilie-iunie 1902

Plecînd la Londra, scrie în amintirile sale V. V. Kojevnikova, „Vladimir Ilici mi-a dat însărcinarea să scot la München cîteva numere din «Iskra» ca să nu se producă o întrerupere în apariţia ziarului pînă cînd va fi organizată

www.dacoromanica.ro

tipografia la Londra. Pentru această muncă am fost lăsată numai eu la München... Îi scriam lui Vladimir Ilici despre toate greutățile de care mă loveam. Şi el îmi răspundea punctual în fiecare zi la fiecare problemă în parte; aproape cu fiecare poştă sosită de la Londra, adică adeseori de 4 ori pe zi, primeam indicații de la el. Răspunsurile erau precise, limpezi, în toată această perioadă (cîteva luni) Vladimir Ilici n-a lăsat nici o întrebare fără răspuns... Nu voi uita o mică întîmplare survenită în legătură cu numărul din aprilie 1902 al «Iskrei»... Numărul este gata tipărit, trimit primele exemplare lui Vladimir Ilici şi-l întreb cum îl găseşte. Vladimir Ilici îmi răspunde: «Numărul este admirabil, se vede mîna corectorului», apoi îmi răspunde la o sumedenie de întrebări în legătură cu celălalt număr şi cu diverse probleme, iar ca P.S. adaugă: «Numai că nu se scrie Aprela*»" (V. Kojevnikova. „Din perioada vechii «Iskre» (1901—1902)". — „Proletarskaia Revoliuțiia", 1924, nr. 3, pag. 136 şi 137).

SCRISORI CĂTRE A. M. KALMÎKOVA

Aprilie-iulie 1902

În scrisorile adresate lui V. I. Lenin şi N. K. Krupskaia la 22 aprilie (5 mai), 29 aprilie (12 mai) şi 12 (25) iulie 1902, A. M. Kalmîkova îi înştiința că a primit scrisori de la ei (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

1 (14) mai 1902

Scrisoarea a fost scrisă, după cum se vede, în legătură cu primirea de către V. I. Lenin a observațiilor lui G. V. Plehanov şi P. B. Akselrod la articolul său „Programul agrar al social-democrației ruse" . La 3 (16) mai 1902 Potresov îi scria lui Lenin: „Am primit chiar acum scrisoarea d-tale din 14, dar articolul nu mi-a parvenit încă. Îl aştept cu nerăbdare" (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

Înainte de 26 mai (8 iunie) 1902

La 26 mai (8 iunie) 1902, A. N. Potresov îi scria lui V. I. Lenin: „Am întîrziat cu răspunsul la scrisoarea d-tale, Vl. Il., şi te rog să mă ierți: am avut o perioadă în care nu eram în stare să scriu nici măcar o scrisoare ca lumea..." („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 104).

---

* — corect e „Aprelea" = aprilie. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

Nu mai tîrziu de 1 (14) iunie 1902

Această scrisoare în legătură cu unele divergențe serioase ivite în redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea" a fost trimisă de V. I. Lenin prin L. I. Akselrod-Ortodox, căreia el îi scria la 1 (14) iunie 1902: „Mult stimată L.I.! Fiți bună și transmiteți sau expediați lui Arseniev (L. Gr). scrisoarea alăturată" („Culegeri din Lenin", vol. XI, 1931, pag. 334).

În scrisoarea de răspuns (16 iunie 1902) Potresov îi comunica lui Lenin: „Am primit chiar acum scrisoarea d-tale. Eu propun următoarele: să se trimită în numele nostru, al celor trei redactori, *un ultimatum* — sau articolul merge fără modificări, rezerve și obiecții din partea lui Plehanov, sau să fie sistată tipărirea acestui număr al revistei « Zarea », și noi să punem problema *sciziunii*, a despărțirii. Dacă procedăm în felul acesta, este și mai rațional, și ni se pot aduce mai puține obiecții din punct de vedere formal decît dacă am face o obstrucție la articolul lui Plehanov așa cum propui d-ta" („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 118).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

Înainte de 5 (18) iunie 1902

Într-o scrisoare adresată lui V. I. Lenin la 6 (19) iunie 1902, A. N. Potresov îi scria: „Îmi place foarte mult proiectul d-tale, Vladimir Ilici, și îl accept. În acest sens îi scriu și lui I. O-ci, care degeaba se teme să ia asupra lui odium unei rupturi*. Ceea ce propui d-ta mi se pare lucrul cel mai practic. Prea mult de pierdut nu avem: cu «Zarea», oricum, lucrurile nu prea mergeau, iar acum, cel puțin, va prospera « Iskra »" („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 122).

DOUĂ SCRISORI CĂTRE I. O. MARTOV

Nu mai tîrziu de 5 (18) iunie 1902

Despre aceste scrisori se știe dintr-o scrisoare a lui A. N. Potresov din 8 (21) iunie 1902 adresată lui V. I. Lenin: „Am primit chiar acum scrisoarea d-tale cu data de 18. De asemenea am primit și una din scrisorile d-tale către Iulii (cu proiectul), cealaltă deocamdată nu mi-a parvenit" („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 127).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

5 (18) iunie 1902

„Am primit chiar acum scrisoarea d-tale din 18... — scria A. N. Potresov la 8 (21) iunie 1902. — După cum ți-am mai scris, sînt cu totul de acord cu proiectul d-tale; într-adevăr, soluția propusă de d-ta este mai bună decît

* — răspunderea neplăcută pentru ruptură. — *Nota trad.*

www.dacoromanica.ro

ultimatumul propus de mine. Îi vom lăsa «Zarea» lui Plehanov... Ai perfectă dreptate în ceea ce priveşte lipsurile de care suferă «Zarea», faptul că este uimitor de greoaie şi că mai curînd se poate spune că este întocmită în mod mecanic decît că este redactată etc. Cît despre soluţia propusă de d-ta, să lărgim «Iskra» şi să scoatem broşuri, este cea mai bună pe care am putea-o găsi" („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 127).

SCRISOARE CĂTRE A. N. POTRESOV

2 (21) iunie 1902

„Am primit chiar acum scrisoarea d-tale din 21. Sper să scriu mîine scrisoarea de care vorbeşti" — îi scria A. N. Potresov lui V. I. Lenin la 10 (23) iunie 1902 („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 131).

SCRISOARE CĂTRE P. B. AKSELROD

Înainte de 9 (22) iunie 1902

În această scrisoare, după cum se vede, V. I. Lenin l-a rugat pe P. B. Akselrod să-i comunice dacă există posibilitatea să se organizeze la Berlin ţinerea referatului său. Răspunzînd lui V. I. Lenin la 10 (23) iunie, acesta îi scria: „Ieri am primit scrisoarea d-tale, dragă V. I.... După părerea mea, ţinerea referatului aici comportă o oarecare primejdie. După unele indicii, poliţia locală intenţionează să pornească un atac împotriva ruşilor şi să mai cureţe Berlinul de cîte unii din ei" (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

REFERAT ÎMPOTRIVA ESERILOR ŢINUT LA PARIS, LA O ADUNARE A EMIGRANŢILOR POLITICI RUŞI

14 (27) iunie 1902

SCRISOARE CĂTRE I. O. MARTOV

Înainte de 29 iunie (12 iulie) 1902

V. I. Lenin pomeneşte despre această scrisoare într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov la 29 iunie (12 iulie) 1902: „După părerea mea, nu mai este cazul acum să ne aliem cu «unioniştii»*: ei au o atitudine insolentă şi l-«au jignit» profund pe Berg la Paris. Poate că el îţi va transmite scrisoarea mea, în care motivez amănunţit necesitatea de a fi severi şi foarte precauţi cu ei" („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 139—140).

---

* — „unioniştii" — membri ai „Uniunii social-democraţilor ruşi" din străinătate. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

SCRISOARE CĂTRE V. A. NOSKOV

Nu înainte de 3 (16) iulie 1902

„Am primit scrisorile Dv., V. I. şi L. G. — scria V. A. Noskov lui V. I. Lenin şi L. G. Deutsch. — Într-adevăr, este evident că s-au adunat tot felul de neînţelegeri... Cît despre consfătuirea de care am vorbit (Dv. scriţi aceasta), ea este Consfătuirea tovarăşilor iskrişti din Rusia despre care am discutat împreună" (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE N. K. KRUPSKAIA

Înainte de 8 (21 iulie) 1902

La 8 (21) iulie 1902 N. K. Krupskaia îi scria lui A. N. Potresov: „Volodea nu s-a înapoiat încă, va mai sta vreo 10 zile, scrie că se întremează, ceea ce nu e rău, căci în ultima vreme s-a simţit foarte prost" („Mişcarea social-democrată din Rusia". Materiale. Vol. I, Moscova-Leningrad, 1928, pag. 97).

SCRISOARE CĂTRE V. A. NOSKOV

Înainte de 20 iulie (2 august) 1902

Despre această scrisoare se ştie dintr-o scrisoare a lui Noskov către Lenin din 20 iulie (2 august) 1902 (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE F. I. ŞCEKOLDIN

Înainte de 22 iulie (4 august) 1902

Din scrisoarea lui V. I. Lenin către V. A. Noskov datată 22 iulie (4 august) 1902: „Dragă B. N.! Am primit ambele dumitale scrisori şi am fost foarte bucuros să aflu şi să-mi dau seama din ele că pretinsele «neînţelegeri» nu sînt în realitate decît nişte *baloane de săpun*, aşa cum i-am şi scris Bucătarului * (i-am scris că sînt convins de acest lucru)" (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 96).

SCRISOARE CĂTRE L. G. DEUTSCH ŞI V. A. NOSKOV

Sfîrşitul lunii iulie — începutul lunii august 1902

„Am sosit chiar acum de la L.G., unde am citit scrisoarea d-tale referitoare la mine şi, înapoindu-mă la Zürich, am putut citi aproape aceeaşi scrisoare adresată mie — îi scria V. A. Noskov lui V. I. Lenin. — Despre «problema

* F. I. Şcekoldin. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

extrem de conspirativă», despre care d-ta «considerai absolut inutil să informezi fie chiar și un singur om în plus» — n-am comunicat... «Nu știu» scrii d-ta, pe cine voi reuși să pun mîna pentru Rusia, întrucît cele cîteva orașe le-am străbătut în goană, cum se spune..." (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

SCRISOARE CĂTRE I. H. LALAIANȚ

6 (19) august 1902

La 6 (19) august 1902 V. I. Lenin îi scria lui P. B. Akselrod: „În clipa asta am primit telegrama din care am aflat că Columb* este la d-ta. Mii de salutări vechiului meu prieten! Anexez o scrisoare pentru el" („Culegeri din Lenin", vol. IV, 1925, pag. 155).

SCRISOARE CĂTRE V. A. NOSKOV

Sfîrșitul lunii august — începutul lunii septembrie 1902

Despre această scrisoare a lui V. I. Lenin în legătură cu proiectata plecare a lui P. B. Akselrod la München, la congresul Partidului social-democrat din Germania, se știe din scrisoarea de răspuns a lui V. A. Noskov (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

---

* I. H. Lalaianț. — *Nota red.*

www.dacoromanica.ro

LISTA PUBLICAȚIILOR ȘI DOCUMENTELOR LA A CĂROR REDACTARE A PARTICIPAT V. I. LENIN

ZIARUL „ISKRA"

Nr. 14 — 1 ianuarie 1902
Nr. 15 — 15 ianuarie 1902
Nr. 16 — 1 februarie 1902
Nr. 17 — 15 februarie 1902
Nr. 18 — 10 martie 1902
Nr. 19 — 1 aprilie 1902
Nr. 20 — 1 mai 1902
Nr. 21 — 1 iunie 1902
Nr. 22 — iulie 1902
Nr. 23 — 1 august 1902
Nr. 24 — 1 septembrie 1902

PROIECTUL DE ACORD CU PRIVIRE LA ÎNTOCMIREA DE CĂTRE COMISIE A PROIECTULUI DE PROGRAM AL P.M.S.D.R.

Proiectul de acord a fost scris de V. I. Zasulici la mijlocul lunii martie 1902, după ce redacției ziarului „Iskra" i-au fost prezentate două proiecte de program al P.M.S.D.R.: proiectul lui V. I. Lenin și al lui G. V. Plehanov. Acest proiect de acord a fost propus de partea de la München a redacției ziarului „Iskra" (V. I. Lenin, V. I. Zasulici, I. O. Martov) celorlalți membri ai redacției (G. V. Plehanov, P. B. Akselrod și A. N. Potresov) ca bază pentru întocmirea de către comisie a unui proiect de program comun pe baza proiectului lui Lenin și cel al lui Plehanov. „Velika Dmitrievna ți-a trimis programul lui G. V. și proiectul nostru « de aranjare a chestiunii printr-o comisie », adică prin intermediul unei comisii de arbitraj sui-generis", îi scria Lenin lui Akselrod la 9 (22) martie 1902 (Opere, vol 36, Editura politică, 1958, pag. 85). Despre același lucru Zasulici îi scria lui Plehanov: „Ai primit sau vei primi mîine de la Pavel propunerea colectivă de aranjare a chestiunii cu programul" (din arhiva Casei-muzeu Plehanov). În conformitate cu acest acord a fost elaborat proiectul de program al comisiei.

www.dacoromanica.ro

PROIECTUL DE PROGRAM AL P.M.S.D.R., ELABORAT DE REDACȚIA ZIARULUI „ISKRA" ȘI A REVISTEI „ZAREA"

Publicat în „Iskra" nr. 21 din 1 iunie 1902 și în „Zarea" nr. 4 din august 1902; ulterior a fost publicat în broșură.

REVISTA „ZAREA"

Nr. 4 — august 1902.

www.dacoromanica.ro

ADNOTĂRI

[1] Cartea *„Ce-i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre"* a fost proiectată de V. I. Lenin încă în primăvara anului 1901; articolul „Cu ce să începem?", scris în mai, a fost, după spusele sale, o ciornă a planului pe care ulterior l-a dezvoltat pe larg în „Ce-i de făcut?" (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 9). Lenin s-a apucat temeinic să scrie această carte abia în toamna anului 1901. În decembrie a apărut în nr. 12 al „Iskrei" articolul lui Lenin „De vorbă cu apărătorii economismului", pe care ulterior l-a numit conspectul lucrării „Ce-i de făcut?"; în acest articol Lenin scria: „... N-am putut atinge aici decît în treacăt problemele controversate. O analiză a lor amănunțită va fi făcută într-o broșură specială, care, sperăm, va vedea lumina tiparului cam peste o lună și jumătate" (op. cit., pag. 367). În ianuarie 1902, Lenin termină de scris cartea, în februarie scrie prefața, iar la 10 martie, în „Iskra" nr. 18, apare înștiințarea că lucrarea a ieșit de sub tipar.

Cartea „Ce-i de făcut?" a jucat un rol de seamă în lupta pentru crearea unui partid revoluționar marxist al clasei muncitoare din Rusia, în izbînda obținută de curentul leninist-iskrist în cadrul comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R., iar ulterior, în 1903, la Congresul al II-lea al partidului.

În 1902—1903 cartea aceasta s-a bucurat de o largă răspîndire în organizațiile social-democrate din întreaga Rusie; la perchezițiile și arestările social-democraților din Kiev și Moscova, din Petersburg și Nijni-Novgorod, din Kazan, Odesa și alte orașe se găseau exemplare din această carte. „« Ce-i de făcut?» exercită... o influență puternică asupra activiștilor ruși — se releva în raportul organizației „Iskra" la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. —, o serie întreagă de oameni, așa cum au declarat chiar ei, devin partizanii « Iskrei» datorită influenței exercitate de această carte" („Rapoartele comitetelor social-democrate la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.", Moscova-Leningrad, 1930, pag. 44). Cartea captiva „mai cu seamă pe cei care erau îndeaproape legați de activitatea din Rusia", își amintește N. K. Krupskaia („Amintiri despre Lenin", Editura politică, 1960, pag. 55). Secretara biroului organizației din Rusia a „Iskrei", Z. P. Krjijanovskaia-Nevzorova, a făcut redacției ziarului „Iskra" următoarea comunicare din Samara: „Despre « Ce-i de făcut?»... deocamdată nu auzim decît aprecieri elogioase", „cartea e

www.dacoromanica.ro

scrisă admirabil, concret și tonul este minunat" („Proletarskaia Revoliuțiia", 1928, nr. 6—7, pag. 149). I. I. Radcenko, un agent al „Iskrei", scria din Petersburg: „Pretutindeni lucrez cu plugul leninist, care este unealta cea mai bună de prelucrare a terenului. El smulge de minune scoarța rutinei, afînează pămîntul, care promite că va da roade. Dacă ne iese în cale neghina, semănată de « Rabocee Delo », cu acest plug o smulgem pentru totdeauna din rădăcină. Minunat!" (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.). Comitetul din Moscova al P.M.S.D.R. s-a adresat redacției ziarului „Iskra", exprimîndu-i mulțumiri lui V. I. Lenin pentru „Ce-i de făcut?". În răspunsul lui la această scrisoare, Lenin scria Comitetului din Moscova: „Mulțumirile pe care le aduceți pentru « Ce-i de făcut? » noi le-am înțeles și, desigur, nici nu le puteam înțelege altfel decît în sensul că voi ați găsit în această carte răspunsuri la *propriile voastre* probleme, că din cunoașterea *directă* a mișcării voi *înșivă* v-ați convins de necesitatea unei activități mai îndrăznețe, de o mai mare amploare, mai *unificate*, mai centralizate, mai strîns unite în jurul unui ziar central, — convingere formulată și în această carte" (Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 193).

În redacția ziarului „Iskra" s-au ivit divergențe în aprecierea cărții lui Lenin. La consfătuirea de la München a redacției, care a avut loc în ianuarie 1902, G. V. Plehanov a criticat unele teze ale cărții, în timp ce A. N. Potresov a trimis consfătuirii o recenzie entuziastă. Dar aceste divergențe nu au depășit cadrul redacției ziarului „Iskra". Teza fundamentală a cărții „Ce-i de făcut?": raportul dintre elementele conștiente și cele spontane ale mișcării muncitorești și rolul conducător al partidului în lupta de clasă revoluționară a proletariatului, a fost formulată în proiectul de program al P.M.S.D.R., elaborat de redacția ziarului „Iskra" cu aprobarea generală a tuturor membrilor redacției. „Prin urmare — scria Lenin mai tîrziu, cu prilejul reeditării cărții, în 1907 —, nici vorbă nu putea fi de vreo deosebire principială în această problemă între proiectul de program și « Ce-i de făcut? »" (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 95). La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., antiiskriștii (Martînov, Akimov) și-au întemeiat cuvîntările împotriva proiectului de program elaborat de redacția ziarului „Iskra" pe critica lucrării „Ce-i de făcut?"; dar majoritatea congresului, iskriștii (inclusiv Plehanov și Martov), s-au solidarizat cu cartea lui Lenin, cu felul în care pune ea problema rolului „elementului conștient", adică al social-democrației în mișcarea revoluționară a proletariatului. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., cînd menșevicii au început revizuirea sistematică a tuturor ideilor fundamentale ale vechii „Iskre", Plehanov și-a asumat sarcina „combaterii" concepțiilor lui Lenin expuse în „Ce-i de făcut?", făcînd o declarație antedatată cu privire la divergențele principiale dintre el și Lenin în problema conștiinței și spontaneității. Articolul lui V. V. Vorovski „Roadele demagogiei" („Vpered" nr. 11 din 23 (10) martie 1905), redactat și completat de Lenin, a constituit răspunsul dat lui Plehanov.

Cartea „Ce-i de făcut?" a fost reeditată de V. I. Lenin în culegerea „În 12 ani" (noiembrie 1907; pe copertă și pe coperta interioară este indicat anul 1908). Pentru această ediție, Lenin a prescurtat puțin cartea, scoțînd unele amănunte și mici observații polemice. Totodată, noua ediție a fost completată cu cinci note de subsol.

www.dacoromanica.ro

În volumul de față, „Ce-i de făcut?" se publică după textul ediției din 1902 confruntat cu textul ediției din 1907. — *1*.

[2] *„Iskra"* („Scînteia") — primul ziar marxist ilegal pe întreaga Rusie, a fost înființat de V. I. Lenin în 1900 și a jucat un rol hotărîtor în crearea partidului revoluționar marxist al clasei muncitoare.

Întrucît, din cauza prigoanei polițienești, nu era posibilă în Rusia scoaterea unui ziar revoluționar, Lenin, încă de pe cînd se afla deportat în Siberia, a elaborat în toate amănuntele planul editării unui asemenea ziar în străinătate. La expirarea termenului de deportare (ianuarie 1900), Lenin a trecut fără întîrziere la înfăptuirea acestui plan. În februarie 1900, la Petersburg, el a dus cu V. I Zasulici, care venise clandestin din străinătate, tratative cu privire la participarea grupului „Eliberarea muncii" la editarea unui ziar marxist pe întreaga Rusie. La sfîrșitul lunii martie — începutul lunii aprilie 1900 a avut loc așa-zisa „Consfătuire de la Pskov" a lui V. I. Lenin, I. O. Martov, A. N. Potresov, S. I. Radcenko cu „marxiștii legali" P. B. Struve și M. I. Tugan-Baranovski, la care a fost discutat proiectul de declarație a redacției, întocmit de Lenin, cu privire la programul și sarcinile unui ziar pe întreaga Rusie („Iskra") și ale unei reviste politice-științifice („Zarea"). Lenin a cutreierat o serie de orașe din Rusia (Moscova, Petersburg, Riga, Smolensk, Nijni-Novgorod, Ufa, Samara, Sîzran), unde a stabilit legături cu grupuri social-democrate și cu diferiți social-democrați, care s-au angajat să sprijine viitoarea „Iskră". În august 1900, după sosirea lui Lenin în Elveția, a avut loc o consfătuire a lui V. I. Lenin și A. N. Potresov cu membrii grupului „Eliberarea muncii", în cadrul căreia au fost discutate programul și sarcinile ziarului și ale revistei, lista eventualilor colaboratori, componența și sediul redacției. La un moment dat aceste tratative erau cît pe-aci să se termine cu o ruptură (Vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 326—344), dar pînă la urmă s-a ajuns la un acord cu grupul „Eliberarea muncii" în toate problemele litigioase.

Primul număr al „Iskrei" leniniste a apărut în decembrie 1900, la Leipzig; numerele următoare au apărut la München; începînd din iulie 1902, ziarul a apărut la Londra, iar din primăvara anului 1903 — la Geneva. La organizarea editării ziarului „Iskra" au dat un ajutor prețios social-democrații germani C. Zetkin, A. Braun și alții, revoluționarul polonez I. Marchlevski, care trăia pe atunci la München, și H. Quelch, unul dintre conducătorii Federației social-democrate din Anglia. Din redacția ziarului „Iskra" făceau parte V. I. Lenin, G. V. Plehanov, I. O. Martov, P. B. Akselrod, A. N. Potresov și V. I. Zasulici. Secretar de redacție a fost la început I. G. Smidovici-Leman, iar mai tîrziu, din primăvara anului 1901 — N. K. Krupskaia, care purta și întreaga corespondență a „Iskrei" cu organizațiile social-democrate din Rusia.

În centrul atenției ziarului „Iskra" se aflau problemele luptei revoluționare a proletariatului și a tuturor oamenilor muncii din Rusia împotriva absolutismului țarist; o atenție deosebită se atribuia celor mai importante evenimente din viața internațională, și mai ales a mișcării muncitorești internaționale. Lenin a fost redactor-șef și conducătorul de fapt al „Iskrei". În coloanele „Iskrei", el a publicat articole în toate problemele

www.dacoromanica.ro

fundamentale ale construcției de partid și ale luptei de clasă a proletariatului din Rusia.

„Iskra" a devenit un centru în jurul căruia se grupau forțele partidului, un centru de adunare și educare a cadrelor partidului. Într-o serie de orașe din Rusia (Petersburg, Moscova, Samara etc.) au fost create grupuri și comitete ale P.M.S.D.R. cu orientare iskristă-leninistă, iar în ianuarie 1902, la congresul de la Samara al iskriștilor, a fost creată organizația din Rusia a „Iskrei". Organizațiile iskriste se creau și activau sub conducerea directă a discipolilor și tovarășilor de luptă ai lui V. I. Lenin: N. E. Bauman, I. V. Babușkin, S. I. Gusev, M. I. Kalinin, P. A. Krasikov, G. M. Krjijanovski, F. V. Lengnik , P. N. Lepeșinski, I. I. Radcenko ș.a.

Din inițiativa lui Lenin și cu participarea lui directă, redacția „Iskrei" a elaborat un proiect de program al partidului (publicat în nr. 21 al „Iskrei") și a făcut pregătirile necesare pentru Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care a avut loc în iulie-august 1903. În momentul convocării congresului, majoritatea organizațiilor social-democrate locale din Rusia s-au alăturat „Iskrei", aprobînd tactica, programul și planul ei organizatoric și recunoscînd-o drept organul lor conducător. Într-o rezoluție specială, congresul a subliniat rolul excepțional al „Iskrei" în lupta pentru crearea partidului și a declarat-o Organ Central al P.M.S.D.R. Congresul al II-lea a stabilit că redacția „Iskrei" va fi formată din Lenin, Plehanov și Martov. În pofida hotărîrii adoptate de congresul partidului, Martov, insistînd ca toți cei șase redactori care au lucrat pînă atunci să fie menținuți, a refuzat să facă parte din noua redacție; numerele 46—51 ale „Iskrei" au apărut sub îngrijirea lui Lenin și Plehanov. Ulterior Plehanov a trecut pe pozițiile menșevismului și a cerut să fie incluși în redacția „Iskrei" toți vechii redactori menșevici, care fuseseră respinși de congres. Neputînd accepta o asemenea pretenție, la 19 octombrie (1 noiembrie) 1903, Lenin s-a retras din redacția „Iskrei"; el a fost cooptat în C.C., în cadrul căruia a dus lupta împotriva oportuniștilor menșevici. Numărul 52 al „Iskrei" a apărut sub îngrijirea exclusivă a lui Plehanov. La 13 (26) noiembrie 1903, Plehanov, cu de la sine putere, încălcînd voința congresului, a cooptat în redacția „Iskrei" pe foștii ei redactori menșevici. Începînd cu nr. 52, menșevicii au transformat „Iskra" într-un organ al lor.—*3*.

[3] În primăvara și în vara anului 1901, între organizațiile social-democrate din străinătate („Uniunea social-democraților ruși", Comitetul din străinătate al Bundului, organizația revoluționară „Soțial-Demokrat" și secția din străinătate a organizației „Iskra" și „Zarea"), cu ajutorul și din inițiativa grupului „Borba", au avut loc tratative în vederea stabilirii unui acord și a unificării. În scopul pregătirii congresului, la care trebuia să aibă loc unificarea, în iunie 1901 a fost convocată la Geneva o conferință a reprezentanților acestor organizații (de aici provine denumirea ei de Conferința din „iunie" sau „de la Geneva"). La această conferință a fost elaborată rezoluția („acordul principial") prin care se recunoștea necesitatea unificării tuturor forțelor social-democrate din Rusia și, în special, a unificării tuturor organizațiilor social-democrate din străinătate și se condamna oportunismul în toate manifestările și nuanțele lui: „economismul", bernsteinismul, millerandismul etc. (Vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și

www.dacoromanica.ro

ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 22—24). Totuşi, noua cotitură a „Uniunii social-democraţilor ruşi" şi a organului ei „Rabocee Delo" spre oportunism (articolul lui B. Kricevski „Principii, tactică şi luptă" şi al lui A. Martînov „Literatura de demascare şi lupta proletară", publicate în nr. 10 al revistei „Rabocee Delo", septembrie 1901, precum şi amendamentele oportuniste adoptate de Congresul al III-lea al „Uniunii" la rezoluţia Conferinţei din iunie) au determinat insuccesul încercărilor de unificare.

Congresul „de unificare" al organizaţiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. a avut loc în zilele de 21—22 septembrie (4—5 octombrie) 1901, la Zürich. La congres au participat 6 membri ai secţiei din străinătate a organizaţiei „Iskra" şi „Zarea" (V. I. Lenin, N. K. Krupskaia, I. O. Martov şi alţii), 8 membri ai organizaţiei revoluţionare „Soţial-Demokrat" (dintre care 3 membri ai grupului „Eliberarea muncii": G. V. Plehanov, P. B. Akselrod şi V. I. Zasulici), 16 membri ai „Uniunii social-democraţilor ruşi" (dintre care 5 membri ai Comitetului din străinătate al Bundului) şi 3 membri ai grupului „Borba". La prima problemă de pe ordinea de zi: „Acordul principial şi instrucţiuni pentru redacţii", V. I. Lenin, care participa la congres sub pseudonimul „Frei", a ţinut o cuvîntare strălucită (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 271—275). Aceasta a fost prima cuvîntare publică ţinută de V. I. Lenin în mijlocul social-democraţilor ruşi din străinătate. La congres s-a dat citire amendamentelor şi adăugirilor oportuniste la rezoluţia din iunie, adoptate de Congresul al III-lea al „Uniunii social-democraţilor ruşi". Ţinînd seama de aceasta, elementele revoluţionare participante la congres — membrii organizaţiei „Iskra" şi „Zarea", precum şi ai organizaţiei „Soţial-Demokrat" — au declarat că unificarea este imposibilă şi au părăsit congresul. Din iniţiativa lui V. I. Lenin, în octombrie 1901, aceste organizaţii s-au unit în Liga din străinătate a social-democraţiei revoluţionare ruse. —*3*.

[4] „*Rabocee Delo*" („Cauza Muncitorească") — revistă, organ al „Uniunii social-democraţilor ruşi din străinătate". A apărut la Geneva din aprilie 1899 pînă în februarie 1902 sub îngrijirea lui B. N. Kricevski, P. F. Teplov (Siberianul), V. P. Ivanşin, iar mai tîrziu şi a lui A. S. Martînov. Au apărut 12 numere, dintre care 3 duble. Redacţia revistei „Rabocee Delo" era centrul din străinătate al „economiştilor". „Rabocee Delo" sprijinea lozinca bernsteiniană a „libertăţii criticii" marxismului, se situa pe poziţii oportuniste în problemele de tactică şi în problemele organizatorice ale social-democraţiei ruse, nega posibilităţile revoluţionare ale ţărănimii etc. „Rabocedelţii" propagau ideea oportunistă că lupta politică a proletariatului trebuie să fie subordonată celei economice, se ploconeau în faţa spontaneităţii mişcării muncitoreşti şi negau rolul conducător al partidului. Unul dintre redactorii de la „Rabocee Delo", V.P.Ivanşin, participa la redactarea revistei „Raboceaia Misl" — organ al „economiştilor" făţişi —, pe care „Rabocee Delo" îl sprijinea. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., „rabocedelţii" au reprezentat aripa de extremă dreaptă, ultraoportunistă, a partidului.—*3*.

[5] „*Raboceaia Gazeta*" („Gazeta muncitorească") — organ ilegal al grupului social-democrat din Kiev. A apărut la Kiev cu participarea şi sub îngrijirea lui B. L. Eidelman, P. L. Tuceapski, N. A. Vigdorcik etc. În total

www.dacoromanica.ro

au apărut două numere: nr. 1 — în august 1897 și nr. 2 — în decembrie (datat noiembrie) același an. P. L. Tuceapski, în timp ce se afla în străinătate, din însărcinarea redacției, i-a arătat lui G. V. Plehanov și celorlalți membri ai grupului „Eliberarea muncii" primul număr al ziarului „Raboceaia Gazeta" și a obținut din partea lor consimțământul de a colabora la ziar. Într-o scrisoare adresată membrilor redacției ziarului „Raboceaia Gazeta", G. V. Plehanov a apreciat pozitiv apariția acestui ziar ca organ social-democrat pe întreaga Rusie și a arătat că este necesar să se acorde mai multă atenție problemelor legate de lupta politică a proletariatului. Ca urmare a legăturii stabilite cu grupul „Eliberarea muncii", nr. 2 al ziarului „Raboceaia Gazeta" a avut un caracter politic mai pronunțat. Social-democrații grupați în jurul organului „Raboceaia Gazeta" au desfășurat o activitate susținută în vederea pregătirii Congresului I al P.M.S.D.R.

Primul Congres al P.M.S.D.R. (martie 1898) a recunoscut „Raboceaia Gazeta" drept organ oficial al partidului. După congres, ca urmare a arestării membrilor Comitetului Central și ai redacției ziarului „Raboceaia Gazeta", precum și a devastării tipografiei de către poliție, nr. 3 al ziarului, care fusese pregătit pentru tipar, nu a mai apărut. În 1899 s-a făcut încercarea de a se relua editarea ziarului „Raboceaia Gazeta"; despre această încercare vorbește Lenin în punctul „a" din capitolul al cincilea al cărții „Ce-i de făcut?" (vezi volumul de față, pag. 155). — *4*.

• *Lassalleienii și eisenachienii* — două partide în mișcarea muncitorească germană din deceniul al 7-lea și începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut. Între aceste partide s-a dus o luptă înverșunată în special în problemele de tactică, și mai ales în problema cea mai arzătoare a vieții politice a Germaniei din acea vreme: problema căilor de unificare a Germaniei.

Lassalleienii — partizanii și discipolii socialistului mic-burghez german F. Lassalle, membri ai Uniunii generale a muncitorilor germani, întemeiată la Leipzig, în 1863, la congresul uniunilor muncitorești, pentru a contracara acțiunile progresiștilor burghezi care tindeau să supună clasa muncitoare influenței lor. Primul președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani a fost Lassalle, care a formulat programul și bazele tactice ale Uniunii. Lupta pentru votul universal a fost proclamată programul politic al Uniunii generale a muncitorilor germani, iar înființarea unor asociații muncitorești de producție subvenționate de stat — programul ei economic. În activitatea sa practică, Lassalle, partizanii și urmașii săi, obișnuindu-se cu ideea hegemoniei Prusiei, susțineau politica de mare putere a lui Bismarck; „obiectiv — scria F. Engels lui K. Marx la 27 ianuarie 1865 —, aceasta a fost o ticăloșie și o trădare în folosul prusienilor a întregii mișcări muncitorești" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXIII, 1932, pag. 232). În repetate rînduri, K. Marx și F. Engels au criticat cu vehemență principiile teoretice, tactice și organizatorice ale lassalliaanismului, pe care-l considerau un curent oportunist în mișcarea muncitorească germană.

Eisenachienii — membrii Partidului muncitoresc social-democrat din Germania, întemeiat în 1869, la Congresul de constituire de la Eisenach. Conducătorii eisenachienilor au fost A. Bebel și W. Liebknecht, care se aflau sub influența ideologică a lui K. Marx și F. Engels. În programul

www.dacoromanica.ro

de la Eisenach se arăta că Partidul muncitoresc social-democrat din Germania se consideră „ca o secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor și împărtășește năzuințele ei". Datorită sfaturilor și criticii primite în permanență din partea lui Marx și Engels, eisenachienii au dus o politică revoluționară cu mult mai consecventă decît Uniunea generală a muncitorilor germani, condusă de Lassalle; îndeosebi în problemele unificării Germaniei, ei susțineau „calea democratică și proletară, luptînd împotriva celor mai mici concesii făcute prusacismului, bismarckismului, naționalismului" (V. I. Lenin. Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 288).

Crearea imperiului german în 1871 a înlăturat principala divergență tactică dintre lassalleieni și eisenachieni, iar în 1875, sub influența avîntului mișcării muncitorești și a intensificării represiunilor guvernamentale, ambele partide s-au unit, la Congresul de la Gotha, într-un partid unic — Partidul muncitoresc socialist din Germania (ulterior Partidul social-democrat din Germania). Cu privire la programul adoptat la Congresul de la Gotha, vezi adnotarea 37. — *6.*

[1] *Guesdiștii și posibiliștii* — curent revoluționar și curent oportunist din mișcarea socialistă franceză, care au dat naștere la două partide în 1882, în urma sciziunii produse în cadrul Partidului muncitoresc din Franța la Congresul de la Saint-Étienne.

Guesdiștii — adepții lui J. Guesde și P. Lafargue — curent marxist de stînga, care a susținut politica revoluționară independentă a proletariatului. Guesdiștii au păstrat denumirea de „Partidul muncitoresc din Franța" și au rămas credincioși programului partidului adoptat la Hâvre în 1880, a cărei parte teoretică a fost scrisă de K. Marx. Ei se bucurau de o mare influență în centrele industriale din Franța și grupau elementele înaintate ale clasei muncitoare.

Posibiliștii (P. Brousse, B. Malon și alții) — curent mic-burghez, reformist, care tindea să abată proletariatul de la metodele revoluționare de luptă. Posibiliștii au înființat „Partidul social-revoluționar muncitoresc"; ei respingeau programul revoluționar și tactica revoluționară a proletariatului, estompau țelurile socialiste ale mișcării muncitorești și propuneau să limiteze lupta muncitorilor în cadrul „posibilului" — de aici vine și denumirea acestui partid. Posibiliștii se bucurau de influență în regiunile înapoiate din punct de vedere economic ale Franței și în păturile puțin dezvoltate ale clasei muncitoare.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea, în urma intrării „socialistului" Millerand în guvernul burghez, în rîndurile socialismului francez a avut loc o nouă regrupare a forțelor: adepții luptei de clasă revoluționare, în frunte cu J. Guesde, au întemeiat în 1901 Partidul socialist din Franța (ai cărui membri s-au numit guesdiști, după numele conducătorului lor); reformiștii, adepții colaborării cu burghezia și ai participării la organele de conducere ale statului burghez („ministerialiștii") au întemeiat în 1902 Partidul socialist francez, în frunte cu J. Jaurès. În 1905, ambele partide s-au unit, formînd un singur partid, Partidul socialist francez. În timpul războiului imperialist din 1914—1918, conducerea acestui partid (Guesde. Sembat și alții), trădînd cauza clasei muncitoare, au trecut pe pozițiile social-șovinismului. — *6.*

www.dacoromanica.ro

[8] *Fabienii* — membrii Societății fabiene, organizație reformistă engleză întemeiată în 1884 și denumită astfel după numele conducătorului de oști roman din secolul al III-lea î.e.n., Fabius Maximus, poreclit „Cunctator" („Încetinitorul"), cunoscut prin tactica lui de expectativă, prin eschivarea de la lupte decisive în războiul cu Hanibal. Societatea fabiană era formată în special din reprezentanți ai intelectualității burgheze — oameni de știință, scriitori, oameni politici (ca, de pildă, S. și B. Webb, B. Shaw, R. Macdonald etc.). Ei negau necesitatea luptei de clasă a proletariatului și a revoluției socialiste și afirmau că trecerea de la capitalism la socialism este posibilă numai pe calea micilor reforme, a transformărilor treptate ale societății. Ostilă marxismului, Societatea fabiană a jucat și joacă rolul de purtător al influenței burgheze în rîndurile clasei muncitoare, de pepinieră a ideilor oportuniste și social-șoviniste în mișcarea muncitorească engleză. V. I. Lenin a caracterizat fabianismul drept „un curent al *oportunismului extrem*" (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 352). În 1900, Societatea fabiană a intrat în partidul laburist. „Socialismul fabian" este unul dintre izvoarele ideologice ale laburiștilor.

Social-democrați. — Lenin se referă la membrii Federației social-democrate din Anglia, fondată tot în 1884. Alături de reformiști (Hyndman și alții) și anarhiști, din Federația social-democrată făcea parte și grupul de social-democrați revoluționari, adepți ai marxismului (H. Quelch, T. Mann, E. Eveling, Eleonora Marx și alții), care formau aripa de stînga a mișcării socialiste din Anglia. F. Engels a criticat cu vehemență Federația social-democrată pentru dogmatism și sectarism, pentru că s-a rupt de mișcarea muncitorească de masă din Anglia și ignorează particularitățile ei. În 1907, Federația social-democrată a primit denumirea de Partid social-democrat; în 1911, acest partid împreună cu elementele de stînga ale Partidului muncitoresc independent au întemeiat Partidul socialist britanic; în 1920, majoritatea membrilor acestui partid a luat parte la înființarea Partidului Comunist al Marii Britanii. — *6.*

[9] *Narodovolții* — membrii organizației politice secrete „Narodnaia volea" („Libertatea poporului"), a narodnicilor teroriști, care a luat ființă în august 1879, în urma scindării organizației narodnice „Zemlea i volea" („Pămînt și libertate"). În fruntea organizației „Narodnaia volea" se afla un Comitet executiv format din A. I. Jeleabov, A. D. Mihailov, M. F. Frolenko, N. A. Morozov, V. N. Figner, S. L. Perovskaia, A. A. Kveatkovski și alții. Rămînînd pe pozițiile socialismului utopic narodnicist, narodovolții își puneau, totodată, ca sarcină cucerirea libertății politice. Programul lor prevedea organizarea unei „reprezentanțe populare permanente", aleasă pe baza votului universal, proclamarea libertăților democratice, trecerea pămîntului în mîinile poporului și elaborarea unor măsuri în vederea trecerii fabricilor și uzinelor în mîinile muncitorilor. Scopul imediat al organizației „Narodnaia volea" era răsturnarea absolutismului țarist. Dar, pornind de la teoria greșită a eroilor „activi" și a gloatei „pasive", narodovolții considerau că vor putea obține transformarea societății fără participarea poporului, prin propriile lor forțe, pe calea terorii individuale.

După 1 martie 1881 (cînd a fost omorît Alexandru al II-lea), guvernul a reușit prin execuții, provocări și crîncene persecuții să zdrobească

www.dacoromanica.ro

organizația „Narodnaia volea". Repetatele încercări de a reînvia organizația „Narodnaia volea", făcute în cursul deceniului al 9-lea, n-au dat nici un rezultat. Astfel, în 1886 a luat ființă un grup condus de A. I. Ulianov (fratele lui V. I. Lenin) și de P. I. Șevîrev, care continua tradițiile organizației „Narodnaia volea". În urma unei încercări nereușite de a organiza un atentat împotriva lui Alexandru al III-lea, în 1887, grupul a fost descoperit, iar membrii săi activi au fost executați.

Criticînd programul greșit, utopic al narodovolților, V. I. Lenin vorbea, totodată, cu foarte mult respect de lupta plină de abnegație pe care au dus-o membrii organizației „Narodnaia volea" împotriva țarismului. În 1899, în „Protestul social-democraților din Rusia" el a arătat că „militanții vechii « Narodnaia volea » au știut să joace un rol de seamă în istoria Rusiei, cu toată îngustimea păturilor sociale care îi sprijineau pe puținii eroi și cu toate că nu teoria revoluționară a fost steagul acestei mișcări" (Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 169). — *6.*

[10] *Bernsteinienii* — reprezentanți ai curentului antimarxist din social-democrația germană și internațională; a apărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea, fiind denumit astfel după numele social-democratului E. Bernstein, exponentul cel mai fățiș al tendințelor oportuniste de dreapta din Partidul social-democrat din Germania.

În anii 1896—1898, Bernstein a publicat în revista „Die Neue Zeit", organul teoretic al Partidului social-democrat din Germania, o serie de articole sub titlul comun „Problemele socialismului", în care sub steagul „libertății criticii" a încercat să procedeze la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar și să le înlocuiască cu teoriile burgheze de împăciuire a contradicțiilor de clasă și de colaborare între clase. El a atacat învățătura lui Marx despre pauperizarea clasei muncitoare, despre creșterea contradicțiilor de clasă, despre crize, despre prăbușirea inevitabilă a capitalismului, despre revoluția socialistă și dictatura proletariatului și a lansat programul social-reformismului, exprimat în formula „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic". În 1899, articolele lui Bernstein au apărut în volum sub titlul „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației". Cartea a fost primită favorabil de aripa dreaptă a social-democrației germane și de elementele oportuniste din celelalte partide ale Internaționalei a II-a, inclusiv de „economiștii" din Rusia.

La congresele Partidului social-democrat din Germania — de la Stuttgart (octombrie 1898), Hanovra (octombrie 1899) și Lübeck (septembrie 1901) —, bernsteinismul a fost condamnat, dar partidul, situîndu-se pe o poziție împăciuitoristă, nu s-a delimitat de Bernstein. Bernsteinienii au continuat să propage fățiș ideile revizioniste în revista „Sozialistische Monatshefte" și în organizațiile de partid.

Numai partidul bolșevic, în frunte cu V. I. Lenin, a dus o luptă consecventă și hotărîtă împotriva bernsteinismului și a adepților lui din Rusia. Lenin s-a afirmat ca adversar al bernsteinienilor încă din 1899, în „Protestul social-democraților din Rusia" și în articolul „Programul nostru" (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170 și 176—180). De asemenea, lucrările sale „Marxism

www.dacoromanica.ro

și revizionism" (vezi Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 17—27), „Divergențele din sînul mișcării muncitorești europene" (vezi Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 345—350), precum și altele au fost consacrate demascării revizionismului. — *6.*

[11] *Jupiter și Minerva* — zei din panteonul Romei antice. Jupiter — zeul cerului, luminii, ploii și trăsnetului; ulterior, zeul suprem al statului roman. Minerva — zeița războiului și protectoarea meseriilor, științelor și artelor. În mitologia romană, Jupiter și Minerva sînt identici cu zeii greci Zeus și Atena; la ei se referă toate miturile despre Zeus și Atena, inclusiv mitul despre Atena, care s-a născut din capul lui Zeus, înarmată pînă în dinți. — *7.*

[12] V. I. Lenin citează în traducere proprie un extras din prefața lui Engels la ediția a treia în limba germană a lucrării lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. 1, E.S.P.L.P. 1955, ed. a II-a, pag. 241). — *8.*

[13] *„Uniunea social-democraților ruși din străinătate"* a fost întemeiată în 1894, din inițiativa grupului „Eliberarea muncii", pe baza recunoașterii programului grupului de către toți membrii ei. Grupul „Eliberarea muncii" a fost însărcinat cu redactarea publicațiilor „uniunii", iar în martie 1895 el a cedat acesteia folosința tipografiei sale. În vara anului 1895, în timpul ședерii lui V. I. Lenin în străinătate, s-a hotărît ca „Uniunea" să editeze culegerea „Rabotnik", iar social-democrații ruși, în urma propunerii cărora se hotărîse această publicare, au cerut ca respectiva culegere să fie redactată de grupul „Eliberarea muncii". „Uniunea" a scos 6 numere din „Rabotnik", 10 numere din „Listok « Rabotnika »", a editat lucrarea lui V. I. Lenin „Explicarea legii amenzilor" (1897), lucrarea lui G. V. Plehanov „O nouă campanie împotriva social-democrației ruse" (1897) etc.

Congresul I al P.M.S.D.R. (martie 1898) a recunoscut „Uniunii" calitatea de reprezentant al partidului în străinătate. Ulterior, în cadrul „Uniunii" au început să precumpănească elementele oportuniste — „economiștii", sau așa-zișii „tineri". Majoritatea oportunistă de la primul congres al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate", care a avut loc la Zürich în noiembrie 1898, a refuzat să se declare solidară cu „Manifestul" Congresului I al P.M.S.D.R. În noiembrie 1898, la primul Congres al „Uniunii", grupul „Eliberarea muncii" a declarat că refuză să redacteze publicațiile „Uniunii", cu excepția numărului 5—6 al culegerii „Rabotnik" și a broșurilor lui V. I. Lenin „Sarcinile social-democraților ruși" și „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici", a căror editare și-o asumase. Din aprilie 1899, „Uniunea" a început să editeze revista „Rabocee Delo", în a cărei redacție au intrat „economiștii" B. N. Kricevski, V. P. Ivanșin (care a colaborat la redactarea ziarului „Raboceaia Misl") și P. F. Teplov. „Uniunea" a făcut declarații de simpatie la adresa lui E. Bernstein, a millerandiștilor etc. Lupta din cadrul „Uniunii" a continuat pînă la cel de-al II-lea Congres al ei (aprilie 1900, Geneva) și în cadrul congresului. Ca urmare a acestei lupte, grupul „Eliberarea muncii" și adepții lui s-au retras de la congres și au creat organizația de sine stătătoare „Social-demokrat".

www.dacoromanica.ro

La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., reprezentanții „Uniunii" au adoptat o poziție ultraoportunistă și s-au retras de la congres după ce acesta a recunoscut Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse drept singura organizație din străinătate a partidului. Congresul al II-lea a hotărît dizolvarea „Uniunii social-democraților ruși" (vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 57). — *10.*

[14] „*Zarea*" — revistă științifică-politică marxistă; a apărut în 1901—1902 la Stuttgart, editată de redacția „Iskrei". În total au apărut patru numere (dintre care unul dublu): nr. 1 — în aprilie 1901 (de fapt a apărut la 23 martie stil nou); nr. 2 — 3 — în decembrie 1901; nr. 4 — în august 1902.

Sarcinile revistei „Zarea" au fost stabilite în proiectul de declarație al redacției ziarului „Iskra" și revistei „Zarea", scris de V. I. Lenin în Rusia (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 315—325). Întrucît la discutarea problemei editării acestor două organe în străinătate, împreună cu grupul „Eliberarea muncii", s-a hotărît ca „Zarea" să apară legal, iar „Iskra" ilegal, în declarația redacției ziarului „Iskra", publicată în octombrie 1900 revista „Zarea", nu a mai fost pomenită.

Revista „Zarea" a adoptat o atitudine critică față de revizionismul internațional și față de cel rus și a apărat bazele teoretice ale marxismului. Acestei probleme i-au fost consacrate lucrările lui Lenin apărute în „Zarea": „Note ocazionale", „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului", „D-nii « critici » în problema agrară" (primele patru capitole ale lucrării „Problema agrară și « criticii lui Marx »"), „Cronica internă", „Programul agrar al social-democrației ruse", precum și lucrările lui G. V. Plehanov: „Critica criticilor noștri. Partea I. D-l Struve în rolul de critic al teoriei dezvoltării sociale a lui Marx", „Cant împotriva lui Kant, sau testamentul spiritual al d-lui Bernstein" etc. — *10.*

[15] *Muntele și Gironda* — denumirea celor două grupări politice ale burgheziei din perioada revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Muntele — iacobinii — sub această denumire erau desemnați reprezentanții cei mai hotărîți ai clasei revoluționare din acea vreme — burghezia —, care susțineau necesitatea lichidării absolutismului și feudalismului. Spre deosebire de iacobini, girondinii au oscilat între revoluție și contrarevoluție și au pășit pe calea tranzacțiilor cu monarhia.

„Gironda socialistă" denumea V. I. Lenin curentul oportunist din cadrul social-democrației; „Munte" — iacobini-proletari — pe social-democrații revoluționari. După scindarea P.M.S.D.R. în bolșevici și menșevici, Lenin a subliniat adeseori faptul că menșevicii reprezintă curentul girondin în mișcarea muncitorească. — *10.*

[16] „*Bezzaglavții*" — grup semicadet și semimenșevic al intelectualilor burghezi din Rusia (S. N. Prokopovici, E. D. Kuskova, V. I. Bogucearski, V. V. Portugalov, V. V. Hijneakov și alții), înființat în perioada începutului de declin al revoluției din 1905—1907. Grupul a primit denumirea de la săptămînalul politic „Bez Zaglaviia" („Fără titlu"), care a apărut la Peters-

www.dacoromanica.ro

burg din ianuarie pînă în mai 1906 sub îngrijirea lui Prokopovici; mai tîrziu, „bezzaglavţii" s-au grupat în jurul ziarului cadet de stînga „Tovarişci". Camuflîndu-se sub neapartenenţa lor formală la nici un partid, „bezzaglavţii" erau în fapt promotorii ideilor liberalismului burghez şi oportunismului şi susţineau pe revizioniştii social-democraţiei ruse şi internaţionale. — *10.*

[17] *Legea excepţională împotriva socialiştilor* a fost introdusă în Germania în 1878 de guvernul lui Bismarck în vederea luptei împotriva mişcării muncitoreşti şi socialiste. Prin această lege au fost interzise toate organizaţiile partidului social-democrat, organizaţiile muncitoreşti de masă, presa muncitorească şi se confisca literatura socialistă; în anii cînd a fost în vigoare legea excepţională au fost dizolvate circa 350 de organizaţii social-democrate, circa 900 de social-democraţi au fost expulzaţi din Germania, 1 500 aruncaţi în închisori şi sute de gazete, reviste şi publicaţii neperiodice au fost interzise. Dar persecuţiile şi represiunile nu au distrus partidul social-democrat, a cărui activitate a fost reorganizată si adaptată condiţiilor existenţei în ilegalitate: a fost organizată apariţia în străinătate a Organului Central al partidului, ziarul „Sozial-Demokrat", iar congresele partidului s-au ţinut regulat (în 1880, 1883 şi 1887); în Germania au fost rapid refăcute, în condiţii de ilegalitate, organizaţiile şi grupurile social-democrate, în fruntea cărora se afla C.C. ilegal. Activînd în ilegalitate, partidul a folosit pe scară largă posibilităţile legale pentru a întări legăturile cu masele. Influenţa lui a crescut neîncetat, numărul de voturi întrunite de social-democraţi în alegerile pentru Reichstag a crescut din 1878 pînă în 1890 de peste trei ori. Un mare ajutor primeau social-democraţii germani din partea lui K. Marx şi F. Engels. Sub presiunea mişcării muncitoreşti de masă, care devenea din ce în ce mai puternică, în 1890 legea excepţională împotriva socialiştilor a fost abrogată. — *11.*

[18] La 27—29 mai (st. n.) 1877 a avut loc la Gotha congresul ordinar al Partidului muncitoresc socialist din Germania. La congres, discutîndu-se problema presei de partid, au fost respinse încercările unor delegaţi (Most, Vahlteich) de a aduce imputări organului central al partidului, ziarul „Vorwärts" („Înainte"), pentru publicarea articolelor lui Engels împotriva lui Dühring (apărute în 1878 în cartea intitulată „Anti-Dühring. Domnul Eugen Dühring revoluţionează ştiinţa") şi lui Engels pentru vehemenţa tonului polemic. Totodată, din considerente practice, congresul a hotărît să continue discutarea problemelor teoretice nu în ziar, ci în suplimentul lui ştiinţific. — *11.*

[19] *„Vorwärts"* („Înainte") — cotidian, organul central al social-democraţiei germane; a apărut la Leipzig cu începere din 1876, sub îngrijirea lui W. Liebknecht ş.a.; după o întrerupere, provocată de introducerea în 1878 a legii excepţionale împotriva socialiştilor, apariţia ziarului „Vorwärts" a fost reluată la Berlin în 1891. În coloanele acestui ziar, F. Engels a combătut diversele manifestări de oportunism. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, după moartea lui F. Engels, redacţia ziarului „Vorwärts" a încăput pe mîinile aripii drepte a parti-

www.dacoromanica.ro

dului şi a publicat regulat articole scrise de oportunişti. Prezentînd în mod tendenţios lupta care se ducea în cadrul P.M.S.D.R. împotriva oportunismului şi revizionismului, „Vorwärts" i-a sprijinit pe „economişti", iar mai tîrziu, după scindarea partidului, pe menşevici. În anii reacţiunii, „Vorwärts" a publicat articole calomnioase scrise de Troţki, fără a da lui Lenin şi bolşevicilor posibilitatea de a le dezminţi şi de a înfăţişa în mod obiectiv starea de lucruri din partid. În perioada primului război mondial, „Vorwärts" s-a situat pe poziţiile social-şovinismului; după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie a devenit unul dintre centrele de propagandă antisovietică. În 1933 ziarul şi-a încetat apariţia. — *11.*

[20] *Socialiştii de catedră* — reprezentanţii unuia dintre curentele din economia politică burgheză din deceniile al 8-lea şi al 9-lea ale secolului trecut. De pe catedrele universităţilor reprezentanţii acestui curent propovăduiau drept socialism un reformism burghezo-liberal. Apariţia socialismului de catedră a fost determinată de teama claselor exploatatoare în faţa răspîndirii marxismului şi a creşterii mişcării muncitoreşti, precum şi de tendinţa ideologilor burghezi de a găsi noi mijloace pentru a-i menţine în stare de supunere pe oamenii muncii.

Reprezentanţii socialismului de catedră (A. Wagner, G. Schmoller, L. Brentano, W. Sombart şi alţii) afirmau că statul burghez se situează deasupra claselor, este capabil de a împăca clasele vrăjmaşe şi de a introduce în mod treptat „socialismul", fără a prejudicia interesele capitalismului şi ţinînd pe cît posibil seama de revendicările oamenilor muncii. Ei propuneau legalizarea reglementării poliţieneşti a muncii salariate şi reînvierea corporaţiilor medievale. Esenţa reacţionară a socialismului de catedră a fost demascată de Marx şi Engels. Lenin îi numea pe socialiştii de catedră ploşniţele „ştiinţei universitare poliţiste-burgheze" (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 24), care urăsc teoria revoluţionară a lui Marx. În Rusia, concepţiile socialiştilor de catedră erau propagate de „marxiştii legali". — *11.*

[21] V. I. Lenin se referă la rezoluţia Congresului de la Hanovra al Partidului social-democrat din Germania, care a avut loc între 9 şi 14 octombrie (st. n.) 1899, rezoluţie intitulată „Atacurile împotriva concepţiilor fundamentale şi a tacticii partidului". În rezoluţie au fost condamnate încercările aripii oportuniste a social-democraţiei germane, al cărei conducător ideologic era E. Bernstein, de a revizui tezele fundamentale ale marxismului şi de a obţine schimbarea tacticii partidului social-democrat, transformarea lui într-un partid al reformelor democratice. Raportul oficial în această problemă a fost prezentat de A. Bebel. „Cuvîntările lui împotriva oportuniştilor rostite la congresele de la Hanovra şi Dresda ale partidului — a scris Lenin — vor rămîne pentru multă vreme un model de apărare a concepţiilor marxiste şi de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc" (Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 290). Cunoscutul oportunist E. David şi-a asumat sarcina de a-l apăra pe Bernstein şi bernsteinismul. Cu o majoritate covîrşitoare, congresul a aprobat rezoluţia propusă de Bebel, în care se spunea: „Dezvoltarea societăţii burgheze pînă în zilele noastre nu oferă partidului nici un motiv de a renunţa la concepţiile sale fundamentale cu

www.dacoromanica.ro

privire la această societate, sau de a şi le schimba. Partidul continuă să se situeze pe terenul luptei de clasă, potrivit căreia eliberarea clasei muncitoare poate fi numai propria sa operă. De aceea, partidul consideră că sarcina istorică a clasei muncitoare este cucerirea puterii politice pentru ca, cu ajutorul ei, să asigure o cît mai mare prosperitate generală prin socializarea mijloacelor de producţie şi introducerea modului socialist de producţie şi de schimb". Fără a respinge blocurile provizorii cu partidele burgheze în scopul realizării unor anumite rezultate practice, „...partidul îşi păstrează în toată activitatea sa deplina libertate de acţiune şi independenţa şi consideră orice succes obţinut ca un pas care-l apropie de ţelul final". Şi în încheiere: „...partidul n-are nici un motiv să-şi modifice principalele sale revendicări şi concepţiile fundamentale, sau tactica, sau denumirea sa...; partidul respinge cu hotărîre orice încercare de a voala sau schimba atitudinea faţă de orînduirea de stat şi socială existentă, cît şi faţă de partidele burgheze".

Aşadar, Congresul de la Hanovra din 1899 a condamnat revizuirea bazelor teoretice şi tactice ale social-democraţiei; dar faptul că rezoluţiile congresului nu conţineau o critică riguroasă a revizionismului şi a exponenţilor săi concreţi a provocat nemulţumirea social-democraţilor de stînga (R. Luxemburg şi alţii). Partizanii lui Bernstein au votat pentru această rezoluţie. — *12.*

[82] V. I. Lenin se referă la rezoluţia Congresului de la Lübeck al Partidului social-democrat din Germania (22—28 septembrie (st. n.) 1901) îndreptată împotriva lui E. Bernstein, care după Congresul de la Hanovra din 1899 nu numai că nu şi-a încetat atacurile împotriva programului şi tacticii social-democraţiei, ci, dimpotrivă, le-a întetit şi le-a transpus într-un mediu dinafara partidului. În cursul discuţiilor şi în rezoluţia propusă de Bebel şi adoptată cu o majoritate covîrşitoare de către congres, lui Bernstein i s-a dat un avertisment direct. „Congresul recunoaşte, fără îndoială, necesitatea autocriticii pentru continua dezvoltare spirituală a partidului nostru. Dar caracterul extrem de unilateral al criticii practicate de tov. Bernstein în ultimii ani, fără o critică a societăţii burgheze şi a reprezentanţilor ei, l-a pus într-o situaţie dubioasă şi a provocat nemulţumirea majorităţii tovarăşilor. În speranţa că tov. Bernstein va recunoaşte acest lucru şi că-şi va schimba în mod corespunzător atitudinea, congresul trece la problemele următoare de pe ordinea de zi". A fost respinsă contrarezoluţia propusă de oportunistul Heine, care cerea „libertatea criticii" şi trecea sub tăcere problema lui Bernstein. Cu toate acestea, Congresul de la Lübeck n-a pus în mod principial problema incompatibilităţii revizuirii marxismului cu rămînerea în rîndurile partidului social-democrat. — *12.*

[83] *Congresul de la Stuttgart al Partidului social-democrat din Germania*, care a avut loc între 3 şi 8 octombrie (st.n.) 1898, a discutat pentru prima oară problema revizionismului din rîndurile social-democraţiei germane. La congres s-a dat citire unei declaraţii trimise special de E. Bernstein, care se afla în emigraţie, declaraţie în care el îşi expunea şi apăra concepţiile oportuniste, exprimate anterior în seria de articole „Problemele socialismului", publicate în revista „Die Neue Zeit". La congres n-a

www.dacoromanica.ro

existat o unitate în rîndurile adversarilor lui Bernstein: unii, în frunte cu Bebel şi Kautsky, s-au străduit să îmbine lupta principială împotriva bernsteinismului cu tactica prudentă din cadrul partidului, temîndu-se de o sciziune în partid. Alţii (R. Luxemburg, Parvus), care formau minoritatea, s-au situat pe o poziţie cu mult mai hotărîtă, căutînd să se ajungă la o extindere şi o adîncire a discuţiei, fără să se teamă de o eventuală sciziune. Congresul nu a adoptat nici o hotărîre în această problemă, dar din desfăşurarea discuţiilor, precum şi din alte hotărîri reieşea limpede că majoritatea congresului rămăsese credincioasă ideilor marxismului revoluţionar. — *13.*

[24] Este vorba de articolul lui A. N. Potresov (Starover) „Ce s-a întîmplat?", publicat în revista „Zarea" nr. 1 din aprilie 1901. — *14.*

[25] „*Povestea unui scriitor căruia i s-au urcat fumuri în cap*" — titlul uneia dintre povestirile lui A. M. Gorki (vezi M. Gorki. Opere complete, vol. 5, E.S.P.L.A. 1960, pag. 352—362). — *15.*

[26] V. I. Lenin se referă la articolul său „Conţinutul economic al narodnicismului şi critica lui în cartea d-lui Struve (Oglindirea marxismului în literatura burgheză)", publicat în 1895 în culegerea „Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice" şi inclus în 1907 în culegerea de articole ale lui Lenin „În 12 ani" (vezi Opere complete, vol. 1, Editura politică, 1960, ediţia a doua, pag. 335—510), şi la prefaţa la culegerea „În 12 ani" (vezi Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 82—101), unde sînt caracterizate condiţiile şi istoria apariţiei acestui articol.

Culegerea „*Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice*", care, în afară de articolul lui Lenin, cuprindea şi articolele lui G. V. Plehanov „Pesimismul ca reflectare a realităţii economice" şi „Cîteva cuvinte adversarilor noştri (Materiale pentru istoria civilizaţiei în literatura rusă)", al lui P. Struve „Criticilor mei" şi altele, a fost publicată în aprilie 1895, într-o tipografie legală; tirajul a fost de 2 000 de exemplare; guvernul ţarist a oprit difuzarea acestei culegeri, a ţinut-o un an întreg sub interdicţie, a confiscat-o şi, pînă la urmă, a ars-o. N-au putut fi salvate decît vreo 100 de exemplare, care au fost difuzate pe ascuns printre social-democraţii din Petersburg şi din alte oraşe. — *15*

[27] Cartea lui E. Bernstein „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie" („Premisele socialismului şi sarcinile social-democraţiei") a fost editată în limba rusă, în 1901, sub diferite denumiri: 1) „Materialismul istoric". Traducere de L. Kanţel. Petersburg, „Znanie"; 2) „Probleme sociale". Traducere de P. S. Kogan, Moscova; 3) „Problemele socialismului şi sarcinile social-democraţiei". Traducere de K. I. Butkovski, Moscova, editura Efimov. — *17.*

[28] În scrisoarea adresată redacţiei ziarului „Iskra" — „Despre zubatovism" — se făcea cunoscută recomandarea dată de Zubatov muncitorilor de a citi cărţile lui Bernstein şi Prokopovici. Această scrisoare a fost folosită de Martov în articolul „Încă o dată despre corupţia politică din zilele noastre" („Iskra" nr. 10 din noiembrie 1901). — *17.*

www.dacoromanica.ro

[29] Este vorba de *„Protestul social-democraților din Rusia"*, scris de V. I. Lenin în august 1889, după ce a primit din Petersburg, prin A. I. Ulianova-Elizarova, documentul pe care ea l-a denumit „Credo-ul tinerilor" (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170). Proiectul „Protestului" împotriva „Credo"-ului bernsteinienilor din Rusia a fost discutat la o adunare ținută în satul Ermakovskoe (locul de deportare al lui A. A. Vaneev, P. N. Lepeșinski, M. A. Silvin ș.a.), la care au participat 17 social-democrați deportați în districtul Minussinsk. „Protestul" a fost adoptat în unanimitate și semnat de V. I. Lenin, N. K. Krupskaia, V. V. Starkov, A. M. Starkova, G. M. Krjijanovski, Z. P. Krjijanovskaia-Nevzorova, F. V. Lengnik, E. V. Baramzin, A. A. Vaneev, D. V. Vaneeva, M. A. Silvin, V. K. Kurnatovski, P. N. Lepeșinski, O. B. Lepeșinskaia și de muncitorii petersburghezi O. A. Engberg, A. S. Șapovalov și N. N. Panin. La „Protest" s-au raliat și I. L. Prominski, M. D. Efimov, Cekalski și Kovalevski, care nu luaseră parte la adunare, precum și colonia de deportați din Turuhansk (I. O. Martov și alții). Împotriva „Credo"-ului „economiștilor" a luat, de asemenea, atitudine și colonia celor șaptesprezece social-democrați deportați din orașul Orlov, gubernia Veatka (V. V. Vorovski, N. E. Bauman, A. N. Potresov și alții). — *18*.

[30] *„Bîloe"* — revistă istorică consacrată mai ales istoriei narodnicismului și mișcărilor sociale anterioare, fondată de V. L. Burțev. În 1900—1904 a apărut la Londra; în 1906—1907 la Petersburg, sub îngrijirea lui V. I. Bogucearski și P. E. Șcegolev, cu concursul lui Burțev. În 1907, guvernul țarist a interzis editarea revistei „Bîloe", și în locul nr. 11 și 12 s-a scos culegerea de articole cu caracter istoric, „Nașa Strana". În 1908, în locul revistei „Biloe" a apărut revista „Minuvșie Godî", iar în 1908 — culegerea istorică „Minuvșee". În 1908, Burțev a reluat editarea revistei „Bîloe" în străinătate (la Paris), care a continuat pînă în 1912. În Rusia, editarea revistei „Bîloe" a fost reluată în 1917 și a continuat pînă în 1926. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, ea a apărut sub îngrijirea lui P. E. Șcegolev. — *18*.

[31] *„Raboceaia Mîsl"* („Gîndirea muncitorească") — ziar, organ de presă al „economiștilor"; a apărut din octombrie 1897 pînă în decembrie 1902. Au apărut 16 numere. Primele două numere s-au tipărit la mimeograf, la Petersburg; numerele 3—11 au apărut în străinătate, la Berlin; numerele 12, 13, 14 și 15 au fost tipărite la Varșovia; ultimul număr, nr. 16, a apărut în străinătate. Ziarul era redactat de K. M. Tahtarev și alții.

Critica concepțiilor propagate de ziarul „Raboceaia Mîsl", ca variantă rusă a oportunismului internațional, a fost făcută de Lenin în articolul „O orientare retrogradă în social-democrația rusă" (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 235—267), într-o serie de articole publicate în ziarul „Iskra" și în cartea „Ce-i de făcut?". — *18*.

[32] *„Vademecum pentru redacția revistei «Rabocee Delo». Culegere de materiale editate de grupul «Eliberarea muncii» cu o prefață de G. V. Plehanov"* (Geneva, februarie 1900) era îndreptat împotriva oportunismului din rîndurile P.M.S.D.R., mai ales împotriva „economismului" „Uniunii social-

www.dacoromanica.ro

democraților ruși" din străinătate și a organului acesteia — revista „Rabocee Delo". — *18.*

[33] *„Profession de foi"* („Profesiune de credință") — foaie volantă care expunea concepțiile oportuniste ale Comitetului din Kiev al P.M.S.D.R.; a fost întocmită la sfîrșitul anului 1899. Conținutul acestei foi volante în multe privințe este identic cu cunoscutul „Credo" al „economiștilor". Lenin a criticat acest document în articolul său „În legătură cu « Profession de foi »" (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 304—314), care a fost difuzat în foi volante scrise de mînă sau dactilografiate. — *18.*

[34] *Grupul „Eliberarea muncii"* — primul grup marxist rus, întemeiat de G. V. Plehanov în 1883 în Elveția. Afară de Plehanov, din acest grup au făcut parte P. B. Akselrod, L. G. Deutsch, V. I. Zasulici, V. N. Ignatov.

Grupul „Eliberarea muncii" a desfășurat o vastă activitate de propagare a marxismului în Rusia, traducînd în limba rusă, editînd în străinătate și difuzînd în Rusia diferite lucrări ale lui K. Marx și F. Engels: „Manifestul Partidului Comunist", „Muncă salariată și capital", „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință" etc. și popularizînd marxismul în publicațiile sale. Grupul „Eliberarea muncii" a dat o serioasă lovitură narodnicismului, care constituia principala piedică ideologică în calea răspîndirii marxismului și a dezvoltării mișcării social-democrate în Rusia. În lucrările sale „Socialismul și lupta politică" (1883), „Divergențele noastre" (1885) etc., Plehanov a supus unei critici marxiste teoriile narodnice cu privire la calea necapitalistă de dezvoltare a Rusiei, concepția subiectiv-idealistă a narodnicilor asupra rolului personalității în istorie, negarea rolului de avangardă al proletariatului în mișcarea revoluționară etc. Cele două proiecte de program al social-democraților ruși (din 1883 și 1885) scrise de Plehanov și publicate de grupul „Eliberarea muncii" au constituit un pas important în direcția pregătirii și creării unui partid social-democrat în Rusia. Un rol deosebit de important în răspîndirea concepțiilor marxiste, în fundamentarea și apărarea materialismului dialectic și a materialismului istoric a avut cartea lui Plehanov (N. Beltov) „Contribuții la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei" (1895), care „a educat o întreagă generație de marxiști ruși" (V. I. Lenin. Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 266). Grupul a editat și a răspîndit în Rusia 4 numere din culegerea „Soțial-Demokrat", precum și o serie de broșuri de popularizare pentru muncitori.

F. Engels a salutat apariția grupului „Eliberarea muncii", „care a adoptat cu sinceritate și fără rezerve mărețele teorii economice și istorice ale lui Marx" (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXVII, ed. rusă, 1935, pag. 461). G. V. Plehanov și V. I. Zasulici au întreținut relații de prietenie cu F. Engels și ani de-a rîndul au fost în corespondență cu el. Grupul „Eliberarea muncii" a stabilit legături cu mișcarea muncitorească internațională și, începînd cu primul Congres al Internaționalei a II-a, din 1889 (Paris), a reprezentat, în tot cursul existenței sale, social-democrația din Rusia la toate congresele Internaționalei. Grupul „Eliberarea muncii" a avut însă și greșeli serioase: supraaprecierea rolului burgheziei liberale și subaprecierea capacității revoluționare a țărănimii ca rezervă a revo-

www.dacoromanica.ro

luției proletare. Aceste greșeli au constituit germenele concepției menșevice de mai tîrziu a lui Plehanov și a altor membri ai acestui grup. V. I. Lenin a arătat că grupul „Eliberarea muncii" „a fondat doar teoreticește social-democrația și a făcut primul pas în întîmpinarea mișcării muncitorești" (Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 275).

În 1894, din inițiativa grupului „Eliberarea muncii", a fost întemeiată „Uniunea social-democraților ruși din străinătate". În 1900, membrii grupului „Eliberarea muncii" și partizanii lor au ieșit din „Uniune" și au întemeiat organizația revoluționară „Soțial-demokrat". Membrii acestui grup, G. V. Plehanov, P. B. Akselrod și V. I. Zasulici, au făcut parte din redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea". La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care a avut loc în august 1903, grupul „Eliberarea muncii" a declarat că-și încetează existența.

„Declarația cu privire la reluarea activității publicistice a grupului «Eliberarea muncii»", scrisă de Akselrod în decembrie 1899, a fost publicată ca foaie volantă la începutul anului 1900, precum și în „Vademecum pentru redacția revistei «Rabocee Delo»". Programul activității publicistice a grupului „Eliberarea muncii", expus în „Declarație", a fost realizat numai atunci cînd a început editarea revistei „Zarea" și a ziarului „Iskra". — *22.*

[35] *Congresul al III-lea al „Uniunii social-democraților ruși"* a avut loc în a doua jumătate a lunii septembrie 1901, la Zürich; hotărîrile congresului au dovedit victoria definitivă a oportunismului în rîndurile „Uniunii". La congres au fost adoptate amendamentele și completările la proiectul de înțelegere principială și de acord al organizațiilor din străinătate ale social-democraților ruși, elaborate la Conferința de la Geneva din iunie 1901, care aveau un caracter oportunist fățiș; aceasta a hotărît insuccesul Congresului „de unificare" a organizațiilor din străinătate ale P.M.S.D.R., întrunit la cîteva zile după Congresul al III-lea al „Uniunii". La congres au fost sancționate și „Instrucțiunile pentru redacția revistei «Rabocee Delo»", instrucțiuni care în fapt încurajau pe revizioniști prin aceea că lupta dintre tendința revoluționară și cea oportunistă din rîndurile social-democrației internaționale și a celei ruse, precum și necesitatea de a critica revizionismul și de a fundamenta esența revoluționară a marxismului erau trecute sub tăcere. — *22.*

[36] K. Marx. „Critica programului de la Gotha", Editura politică, 1959, ediția a II-a, pag. 8. — *23.*

[37] *Programul de la Gotha* — programul Partidului muncitoresc socialist din Germania, adoptat în 1875 la Congresul de la Gotha, cu prilejul fuzionării celor două partide socialiste germane, care pînă atunci ființaseră în mod separat: eisenachienii (care erau conduși de Bebel și Liebknecht și se aflau sub influența ideologică a lui Marx și Engels) și lassalleienii. Programul acesta suferea de eclectism și era oportunist, pentru că în problemele cele mai importante eisenachienii au cedat lassalleienilor și au acceptat formulările prezentate de ei. K. Marx și F. Engels au supus unei critici nimicitoare proiectul de program de la Gotha, considerînd că el prezintă un mare pas înapoi chiar în comparație cu pro-

www.dacoromanica.ro

gramul din 1869 de la Eisenach (vezi K. Marx. „Critica programului de la Gotha", Editura politică, 1959, ediția a II-a, pag. 5—45, 60—64). — *23.*

[38] Este vorba de broșura lui P. B. Akselrod „Despre sarcinile actuale și despre tactica social-democraților ruși", Geneva, 1898. — *23.*

[39] V. I. Lenin reproduce în traducere proprie un extras din prefața lui F. Engels la lucrarea sa „Războiul țărănesc german" (vezi F. Engels. „Războiul țărănesc german", E.S.P.L.P. 1958, ediția a III-a, pag. 24—26). — *26.*

[40] Vorbind despre *„vestitul război industrial din Petersburg din anul 1896"*, V. I. Lenin se referă la greva de masă a muncitorilor textiliști care a avut loc la Petersburg în mai-iunie 1896. Această grevă a fost provocată de refuzul fabricanților de a plăti în întregime muncitorilor salariile pentru zilele declarate nelucrătoare cu ocazia încoronării lui Nicolaie al II-lea. Greva a început la Manufactura rusă de filare a bumbacului (Kalinkinskaia) și a cuprins repede toate filaturile și țesătoriile de bumbac din Petersburg, iar după aceea și marile uzine constructoare de mașini și alte întreprinderi. Proletariatul din Petersburg s-a ridicat pentru prima oară în front larg la luptă împotriva exploatatorilor. La grevă au participat peste 30 000 de muncitori. Greva s-a desfășurat sub conducerea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg, ce scotea manifeste în care muncitorii erau îndemnați să-și apere cu fermitate și strîns uniți drepturile. „Uniunea de luptă" a tipărit și a difuzat principalele revendicări ale greviștilor („Ce cer muncitorii de la filaturile de bumbac din Petersburg"): reducerea zilei de muncă la 10 ore și jumătate, majorarea tarifelor, achitarea la timp a salariilor etc. Grevele din Petersburg au contribuit la dezvoltarea mișcării greviste în întreaga Rusie și au silit guvernul țarist să accelereze revizuirea legislației pentru reglementarea muncii în fabrici și să emită legea din 2(14) iunie 1897 cu privire la reducerea zilei de muncă în fabrici și uzine la 11 ore și jumătate. Grevele, după cum a scris mai tîrziu Lenin, „au deschis era mișcării muncitorești... mișcare care a crescut apoi continuu" (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 82). — *28.*

[41] *Broșura „Despre agitație"* a fost scrisă în 1894, la Vilno, de A. Kremer (ulterior unul dintre organizatorii Bundului) și redactată de I. O. Martov; la început a fost răspîndită în copii scrise de mînă sau hectografiate, iar la sfîrșitul anului 1897 a fost tipărită la Geneva cu o prefață și o postfață de P. B. Akselrod. Broșura, generalizînd experiența activității social-democrate de la Vilno, a exercitat o influență puternică asupra social-democraților ruși, întrucît ea cuprindea chemarea de a renunța la propaganda dusă în cercuri închise și de a trece la agitația în masă în rîndurile muncitorilor, luîndu-se ca bază nevoile și revendicările lor de zi cu zi. Dar exagerarea rolului și însemnătății luptei pur economice în detrimentul agitației politice, pe baza revendicărilor general-democratice, a constituit germenele viitorului „economism". În postfața ediției de la Geneva a broșurii, P. B. Akselrod a relevat caracterul unilateral al „economismului de la Vilno". În articolul „Încă o dată despre

www.dacoromanica.ro

socialism și despre lupta politică" („Zarea" nr. 1 din aprilie 1901, pag. 1—32), G. V. Plehanov a supus unei analize critice broșura „Despre agitație". — *30.*

[42] „*Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare*" a fost organizată de Lenin în toamna anului 1895; ea cuprindea vreo 20 de cercuri muncitorești marxiste din Petersburg. Întreaga muncă a „Uniunii de luptă" avea la bază principiile centralismului și ale unei discipline severe. În fruntea „Uniunii de luptă" se afla un Grup central, format din V. I. Lenin, A. A. Vaneev, P. K. Zaporojeț, G. M. Krjijanovski, N. K. Krupskaia, I. O. Martov, M. A. Silvin, V. V. Starkov și alții. Conducerea nemijlocită a întregii munci era concentrată în mîinile a cinci membri din acest grup, în frunte cu Lenin. Organizația era împărțită în grupuri raionale. Muncitorii conștienți și înaintați (I. V. Babușkin, V. A. Șelgunov și alții) țineau legătura între aceste grupuri și întreprinderile industriale. În uzine existau organizatori însărcinați cu strîngerea informațiilor și răspîndirea publicațiilor; în marile întreprinderi au fost create cercuri muncitorești.

În activitatea ei, „Uniunea de luptă" a început să înfăptuiască, pentru prima oară în Rusia, unirea socialismului cu mișcarea muncitorească, trecînd de la propaganda marxismului în cadrul unui mic grup de muncitori înaintați, organizați în cercuri, la agitația politică în rîndurile maselor largi ale proletariatului. „Uniunea de luptă" a condus mișcarea muncitorească, legînd lupta muncitorilor pentru revendicări economice cu lupta politică împotriva țarismului. În noiembrie 1895, „Uniunea de luptă" a organizat greva de la fabrica de postav „Thornton". Sub conducerea „Uniunii" s-a desfășurat, în vara anului 1896, vestita grevă a textiliștilor din Petersburg, la care au luat parte peste 30 000 de muncitori. „Uniunea de luptă" a tipărit manifeste și broșuri pentru muncitori. Redactorul publicațiilor „Uniunii de luptă" a fost V. I. Lenin, sub a cărui conducere s-au făcut pregătirile pentru scoaterea ziarului politic al muncitorilor „Rabocee Delo". Influența „Uniunii de luptă" se întindea dincolo de cadrul orașului Petersburg. Exemplul ei a fost urmat de cercurile muncitorești din Moscova, Kiev, Ekaterinoslav și din alte orașe și regiuni ale Rusiei.

În decembrie 1895, guvernul țarist a dat „Uniunii de luptă" o grea lovitură: în noaptea de 8 spre 9 (20 spre 21) decembrie 1895 au fost arestați o mare parte dintre activiștii „Uniunii", în frunte cu V. I. Lenin; a fost confiscat și primul număr al ziarului „Rabocee Delo", care fusese pregătit pentru tipar.

La prima adunare ținută de membrii grupului la cîteva zile după efectuarea arestărilor s-a hotărît ca organizația social-democraților din Petersburg să poarte denumirea de „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare". La 15 (27) decembrie 1895, ca răspuns la arestarea lui Lenin și a altor membri ai „Uniunii de luptă", membrii rămași în libertate au lansat o foaie volantă cu temă politică, scrisă de muncitori.

Aflîndu-se în închisoare, V. I. Lenin a continuat să conducă activitatea „Uniunii", ajutînd-o cu sfaturi, trimițînd tovarășilor aflați în libertate scrisori și manifeste cifrate; tot acolo a scris el broșura „Despre greve" (care încă n-a fost găsită) și „Proiect de program al partidului

www.dacoromanica.ro

social-democrat și explicarea programului" (vezi Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 81—109).

Importanța „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg consta în aceea că „Uniunea", după cum a spus Lenin, a constituit germenele unui partid revoluționar, care se sprijină pe mișcarea muncitorească și conduce lupta de clasă a proletariatului.

Vechii membri ai „Uniunii" care au reușit să scape de arestare au participat la pregătirea și desfășurarea Congresului I al P.M.S.D.R. și la elaborarea „Manifestului", editat în numele congresului. Dar absența îndelungată a întemeietorilor „Uniunii de luptă", care se aflau în deportare în Siberia, și în primul rînd absența lui V. I. Lenin, a înlesnit promovarea politicii oportuniste a „tinerilor" „economiști", care în 1897, prin intermediul ziarului „Raboceaia Mîsl", propagau în Rusia ideile trade-unionismului și bernsteinismului. Începînd din a doua jumătate a anului 1898, „Uniunea de luptă" a încăput pe mîinile celor mai fățiși „economiști" — adepții ziarului „Raboceaia Mîsl". — *30.*

[43] Articolul de fond „Către muncitorii ruși", scris de V. I. Lenin pentru gazeta „Rabocee Delo", nu a fost găsit pînă în momentul de față.

„*Russkaia Starina*" — revistă istorică, fondată de M. I. Semevski; a apărut lunar la Petersburg din 1870 pînă în 1918. În revista „Russkaia Starina", un loc de seamă îl ocupau amintirile, jurnalele, însemnările, scrisorile bărbaților de stat ai Rusiei și reprezentanților culturii ruse, precum și diferite materiale documentare. — *31.*

[44] Este vorba de reprimarea din 27 aprilie (9 mai) 1895 a muncitorilor greviști de la Marea manufactură din Iaroslavl. Greva, la care au participat peste 4 000 de muncitori, a izbucnit din cauză că administrația a introdus un tarif nou care făcea să scadă cîștigul muncitorilor. Pentru înăbușirea grevei au fost chemate 10 companii din regimentul Fanagoria; s-a făcut uz de arme. Rezultatul a fost un muncitor mort și 14 răniți. Pe raportul ce i-a fost prezentat de comandantul regimentului cu privire la reprimarea muncitorilor de la Marea manufactură, Nicolaie al II-lea a scris: „Exprim mulțumiri bravilor ostași ai regimentului Fanagoria pentru comportarea lor fermă în timpul dezordinilor muncitorești de la Iaroslavl".

Pînă în momentul de față nu a fost găsit articolul scris de V. I. Lenin despre greva de la Iaroslavl din 1895. — *31.*

[45] „*S.-Peterburgskii Rabocii Listok*" — organ al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg. Au apărut două numere: nr. 1 — în februarie (datat ianuarie) 1897, tipărit în Rusia la mimeograf într-un tiraj de 300—400 de exemplare, și nr. 2 — în septembrie 1897, la Geneva, tipărit la tipografie.

Ziarul a trasat sarcina de îmbinare a luptei economice a clasei muncitoare cu revendicările politice largi, subliniind, totodată, necesitatea creării unui partid muncitoresc. — *31.*

[46] Este vorba de „*Manifestul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia*", publicat în 1898 din însărcinarea Congresului I al P.M.S.D.R. și în

www.dacoromanica.ro

numele Comitetului Central al P.M.S.D.R. (vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 11—14). „Manifestul" punea drept sarcină principală a social-democrației din Rusia lupta pentru libertatea politică și răsturnarea absolutismului, legînd lupta politică de sarcinile generale ale mișcării muncitorești. — *31.*

[47] Este vorba de consfătuirile „bătrînilor" — întemeietorii „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg: V. I. Lenin, A. A. Vaneev, G. M. Krjijanovski, l. O. Martov și alții — cu reprezentanții noii componențe a „Uniunii de luptă", consfătuiri care au avut loc la Petersburg, în locuințele lui S. I. Radcenko și I. O. Martov, între 14 și 17 februarie (26 februarie și 1 martie) 1897, cînd vechii membri ai „Uniunii de luptă" au fost eliberați din închisoare, înainte de a fi trimiși în deportare în Siberia. La aceste consfătuiri s-au ivit divergențe serioase în problemele organizatorice și tactice. A. A. Iakubova, care între 1893 și 1895 făcea parte din grupul „bătrînilor", la consfătuiri a susținut punctul de vedere al „economismului" ce lua naștere; în același timp, „tînărul" membru al „Uniunii de luptă" B. I. Gorev (Goldman) l-a susținut pe V. I. Lenin, pe „bătrîni". Despre acest fapt a scris V. I. Lenin în nota la „Scrisoarea către redacție", semnată Un Petersburghez (K. M. Tahtarev) și publicată în „Iskra" nr 40 din 15 mai 1903: „Și anume: lipsa de precizie în împărțirea făcută de mine constă în aceea că « tînărul », după cum s-a văzut, i-a susținut atunci (în discuție) pe « bătrîni », iar unul dintre « bătrîni » — pe « tineri »". — *33.*

[48] „*Listok* « *Rabotnika* »" — publicație neperiodică a „Uniunii social-democraților ruși din străinătate"; a fost editată la Geneva din 1896 pînă în 1898. Au apărut 10 numere din „Listok", dintre care nr. 1—8 sub îngrijirea grupului „Eliberarea muncii". Din cauză că majoritatea membrilor „Uniunii" cotiseră spre „economism", grupul „Eliberarea muncii" a refuzat să mai redacteze publicațiile „Uniunii". Numărul 9—10 din „Listok" (noiembrie 1898) a apărut sub îngrijirea „economiștilor". — *33.*

[49] „*Die Neue Zeit*" („Timpuri noi") — revistă teoretică a Partidului social-democrat din Germania; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 a apărut sub îngrijirea lui K. Kautsky, iar după aceea sub îngrijirea lui H. Cunow. În „Die Neue Zeit" au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels: „Critica programului de la Gotha" de K. Marx (în nr. 18 din 1890—1891), „Contribuții la critica proiectului programului social-democrat din 1891" de F. Engels (în nr. 1 din 1901—1902) etc. Engels ajuta în permanență cu sfaturile sale redacția revistei și o critica adeseori pentru abaterile ei de la marxism. La „Die Neue Zeit" au colaborat militanți de seamă ai mișcării muncitorești germane și internaționale de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, G. V. Plehanov, P. Lafargue, V. Adler etc. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, revista a publicat sistematic articole scrise de revizioniști,

www.dacoromanica.ro

printre care și seria de articole scrise de E. Bernstein, „Problemele socialismului", care a netezit calea pentru ofensiva împotriva marxismului. În anii primului război mondial, revista s-a situat pe poziții centriste, kautskiste, sprijinind în fapt social-șovinismul. — *37.*

[50] La *Congresul de la Viena al Partidului social-democrat din Austria*, care a avut loc între 2 și 6 noiembrie (st.n.) 1901, a fost adoptat noul program al partidului în locul vechiului program de la Hainfeld (1888). În proiectul noului program, pregătit de o comisie specială (V. Adler și alții), din însărcinarea Congresului de la Brünn din 1899, s-au făcut concesii importante bernsteinismului, ceea ce a provocat o serie de observații critice; în special K. Kautsky, în articolul „Die Revision des Programms der Sozialdemokratie in Österreich" („Revizuirea programului social-democrației din Austria"), publicat în revista „Die Neue Zeit", 1901—1902, nr. 3, s-a pronunțat pentru păstrarea părții principiale a programului de la Hainfeld, întrucît acolo este exprimat mai complet și mai just modul în care înțelege social-democrația desfășurarea generală a procesului istoric și sarcinile clasei muncitoare. — *37.*

[51] V. I. Lenin se referă la cartea lui S. N. Prokopovici „Mișcarea muncitorească din Occident. Studiu asupra unei cercetări critice. Vol. I. Germania și Belgia", Petersburg, 1899, și la articolele publicate în revista „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik", XIV Band, Berlin, 1899 („Arhiva legislației și statisticii sociale", vol. XIV, Berlin, 1899), P. B. Struve „Die Marxsche Theorie der sozialen Entwicklung" („Teoria lui Marx cu privire la dezvoltarea socială"), recenzia scrisă de Struve la cartea lui E. Bernstein „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației" și K. Kautsky „Bernstein și programul social-democrat".

Pentru cartea lui Prokopovici, pătrunsă de spirit reformist, este caracteristică studierea superficială a materialului, precum și o atitudine dușmănoasă față de socialismul științific și de activitatea social-democrației revoluționare; el a încercat să demonstreze în cartea sa că în mișcarea muncitorească din Germania și din Belgia lipsesc condițiile necesare pentru o luptă revoluționară și pentru politica revoluționară a social-democrației. În articolele sale, Struve a încercat, de asemenea, să combată de pe pozițiile bernsteinismului teoria generală a marxismului și premisele lui filozofice, negînd caracterul inevitabil și necesar al revoluției sociale și al dictaturii proletariatului. — *40.*

[52] *Sindicatele hirsch-dunckeriste* — organizații sindicale reformiste din Germania, întemeiate în 1868 de M. Hirsch și F. Duncker, militanți ai partidului burghez progresist. Propovăduind ideea de „armonie" între interesele muncii și cele ale capitalului, organizatorii sindicatelor hirsch-dunckeriste considerau admisibilă primirea în sindicate nu numai a muncitorilor, ci și a capitaliștilor, negau utilitatea luptei greviste. Ei susțineau că salvarea muncitorilor de jugul capitalist este posibilă în cadrul societății capitaliste cu ajutorul legislației statului burghez și al organizației sindicale; ei considerau că principala sarcină a sindicatelor este de a fi mediatori între muncitori și patroni și de a strînge fonduri. Atitudinea negativă față de greve transforma sindicatele hirsch-duncke-

www.dacoromanica.ro

riste în organizații de spărgători de grevă; activitatea lor se limita mai ales la casele de ajutor reciproc și la organizațiile cultural-educative. Sindicatele hirsch-dunckeriste, care au ființat pînă în mai 1933, nu au reprezentat niciodată o forță importantă în mișcarea muncitorească din Germania, cu toate eforturile burgheziei și cu tot sprijinul dat de organele guvernamentale. În 1933, militanții oportuniști din sindicatele hirsch-dunckeriste au intrat în „frontul de muncă" fascist. — *40.*

[53] *„Grupul autoeliberării clasei muncitoare"* — mic grup de „economiști" care a luat ființă la Petersburg în toamna anului 1898 și a ființat cîteva luni. Grupul a publicat o chemare în care își expunea țelurile (chemare datată martie 1899 și tipărită în iulie 1899 în revista „Nakanune"), statutul și cîteva proclamații către muncitori. — *42.*

[54] *„Nakanune"* („În ajun") — „cronică social-revoluționară", revistă lunară cu orientare narodnicistă; a fost editată în limba rusă la Londra din ianuarie 1899 pînă în februarie 1902 sub îngrijirea lui E. A. Serebreakov. Au apărut 37 de numere. În jurul revistei, care propaga concepții general-democratice, se grupau reprezentanți ai diferitelor partide și curente mic-burgheze; caracteristic pentru „Nakanune" era atitudinea sa dușmănoasă față de marxism în general și față de social-democrația revoluționară în special. — *42.*

[55] Polemica dintre grupul „Eliberarea muncii" și redacția revistei „Rabocee Delo" a început cu publicarea în „Rabocee Delo" nr. 1 din aprilie 1899 a recenziei la broșura lui V. I. Lenin „Sarcinile social-democraților ruși" (Geneva, 1898). Negînd caracterul oportunist al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate" și influența crescîndă a „economiștilor" în organizațiile social-democrate din Rusia, redacția revistei „Rabocee Delo" afirma în această recenzie că *„expunerea esenței broșurii coincide pe de-a-ntregul cu programul redacțional al revistei «Rabocee Delo»"*, că redacția nu știe „despre care tovarăși «tineri» vorbește Akselrod" în prefața la broșură.

În „Scrisoarea adresată redacției revistei «Rabocee Delo»", scrisă în august 1899, P. B. Akselrod arată netemeinicia încercărilor revistei „Rabocee Delo" de a identifica poziția social-democrației revoluționare, expusă de Lenin în broșura „Sarcinile social-democraților ruși", cu poziția „economiștilor" din Rusia și din străinătate. În februarie 1900, grupul „Eliberarea muncii" a publicat culegerea „Vademecum pentru redacția revistei «Rabocee Delo»" cu o prefață de G. V. Plehanov. Publicarea acestui „Vademecum" a fost determinată de apariția postfeței scrise de redacția „Rabocee Delo" la „Protestul social-democraților din Rusia" (împotriva „Credo"-ului „economist"), scris de V. I. Lenin pe cînd se afla în deportare în Siberia și publicat în „Rabocee Delo" nr. 4—5 din decembrie 1899 (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170). În această postfață, redacția revistei „Rabocee Delo" afirma că „Credo" „nu reprezintă altceva decît părerea unor persoane izolate" și că teama că social-democrația rusă s-ar putea dezvolta în direcția luptei pur economice nu ar avea „o bază serioasă în dezvoltarea reală a mișcării muncitorești ruse". Prin publi-

www.dacoromanica.ro

carea în „Vademecum" a „Răspunsului" lui S. N. Prokopovici, care circula sub formă de manuscris, la broşura lui Akselrod „Despre sarcinile actuale şi tactica social-democraţilor ruşi", cît şi a unor scrisori „particulare" cu conţinut politic ale lui E. D. Kuskova şi Grişin (T. M. Kopelsohn), Plehanov a dezminţit afirmaţiile redacţiei „Rabocee Delo" şi a demonstrat dominaţia efectivă a elementelor şi ideilor oportuniste ale „economismului" în rîndurile emigraţiei social-democrate ruse grupate în jurul „Uniunii social-democraţilor ruşi" şi al revistei „Rabocee Delo".

„Răspunsul redacţiei revistei «Rabocee Delo» la «Scrisoarea» lui P. Akselrod şi la «Vademecum» al lui G. Plehanov", scris de B. Kricevski în februarie-martie 1900, a dezvăluit cît se poate de limpede oportunismul „rabocedelţilor". Ulterior, polemica împotriva revistei „Rabocee Delo" a fost continuată în paginile ziarului „Iskra" şi ale revistei „Zarea". — *43.*

[56] Este vorba de ziarul *„Der Sozialdemokrat"* („Social-democratul") — organul central al Partidului social-democrat din Germania în timpul cînd era în vigoare legea excepţională împotriva socialiştilor; a apărut la Zürich de la 28 septembrie 1879 pînă la 22 septembrie 1888 şi la Londra de la 1 octombrie 1888 pînă la 27 septembrie 1890. Ziarul a fost redactat între 1879 şi 1880 de G. Vollmar, iar din ianuarie 1881 de E. Bernstein, care pe atunci se afla sub puternica influenţă a lui Friedrich Engels. Datorită conducerii ideologice a lui Friedrich Engels, ziarul „Sozialdemokrat" a avut o orientare marxistă. Starea de spirit combativă a maselor muncitoare din Germania, care au învins prima derută provocată de aplicarea legii excepţionale, a fost de o mare însemnătate pentru activitatea ziarului. Ziarul „Sozialdemokrat", cu toate greşelile făcute, a apărat ferm tactica revoluţionară şi a jucat un rol de seamă în unirea şi organizarea forţelor social-democraţiei germane. După abrogarea legii excepţionale împotriva socialiştilor, ziarul „Sozialdemokrat" şi-a încetat apariţia. Organul central al partidului a devenit din nou „Vorwärts". — *47.*

[57] Este vorba de poezia satirică „Imnul socialistului rus modern", publicată în „Zarea" nr. 1 din aprilie 1901, sub semnătura „Narcis Tuporîlov". În această poezie erau ridiculizaţi „economiştii", cu adaptarea lor la mişcarea spontană. Autorul poeziei era I. O. Martov. — *49.*

[58] *„Uniunea generală a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia şi Rusia" (Bundul)* a fost organizată în 1897, la congresul de constituire a grupurilor social-democrate evreieşti ţinut la Vilno; această uniune grupa în special elementele semiproletare ale meseriaşilor evrei din regiunile apusene ale Rusiei. La primul Congres al P.M.S.D.R. (1898), Bundul a intrat în P.M.S.D.R. „ca organizaţie autonomă, de sine stătătoare doar în problemele care privesc proletariatul evreu" („Rezoluţiile şi hotărîrile congreselor, conferinţelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 14).

Bundul era purtătorul naţionalismului şi al separatismului în rîndurile mişcării muncitoreşti din Rusia; în cele mai importante probleme ale mişcării social-democrate se situa pe poziţii oportuniste. În aprilie 1901, la Congresul al IV-lea, Bundul s-a pronunţat pentru destiinţarea relaţiilor

www.dacoromanica.ro

organizatorice stabilite la primul Congres al P.M.S.D.R. şi a adoptat o rezoluţie prin care autonomia era înlocuită cu federaţia; în rezoluţia „Despre mijloacele luptei politice" a Congresului al IV-lea al Bundului se spunea că „cel mai bun mijloc pentru a atrage masele largi în mişcare este lupta economică".

După ce Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a respins cererea Bundului de a fi recunoscut drept singurul reprezentant al proletariatului evreiesc, Bundul a ieşit din partid. În 1906, pe baza unei hotăriri a Congresului al IV-lea (De unificare), Bundul a intrat din nou în P.M.S.D.R.

În cadrul P.M.S.D.R., bundiştii au sprijinit întotdeauna aripa oportunistă a partidului („economişti", menşevici, lichidatori), au dus lupta împotriva bolşevicilor şi a bolşevismului. Revendicării programatice a bolşevicilor cu privire la dreptul naţiunilor la autodeterminare, Bundul îi opunea revendicarea autonomiei cultural-naţionale. În perioada reacţiunii stolipiniste, Bundul s-a situat pe poziţii lichidatoriste şi a participat activ la crearea Blocului antipartinic din august. În timpul primului război mondial, din 1914—1918, bundiştii s-au situat pe poziţii social-şoviniste În 1917 a sprijinit Guvernul provizoriu contrarevoluţionar, a luptat de partea duşmanilor Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. În anii intervenţiei militare străine şi ai războiului civil, conducerea Bundului s-a unit cu forţele contrarevoluţiei. În acelaşi timp, printre membrii de rînd ai Bundului s-a conturat o cotitură în favoarea colaborării cu Puterea sovietică. În 1921, Bundul s-a autolichidat; o parte dintre membrii săi au intrat în P.C. (b) din Rusia pe bază de cereri de primire individuale. — *57.*

[59] *„Svoboda"* — revistă editată în Elveţia de grupul „revoluţionar-socialist" „Svoboda" (întemeiat în mai 1901 de E. O. Zelenski (Nadejdin)); în total au apărut două numere: nr. 1 — în 1901 şi nr. 2 — în 1902. V. I. Lenin considera grupul „Svoboda" ca făcînd parte dintre acele „grupuşoare lipsite de orice bază" care nu aveau „nici idei serioase, solide, nici program, nici tactică, nici organizare şi nici rădăcini în mase" (Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 358, 359). În publicaţiile sale (în afară de revista „Svoboda", grupul a mai editat şi „Ajunul revoluţiei. Cronică neperiodică a problemelor de teorie şi tactică" nr. 1, gazeta-revistă „Otkliki" nr. 1, broşura-program „Renaşterea revoluţionarismului în Rusia", scrisă de Nadejdin etc.), grupul „Svoboda" a propagat ideile terorismului şi „economismului". Formînd un bloc cu „economiştii" din Petersburg, s-a ridicat împotriva „Iskrei" şi a Comitetului organizaţiei din Petersburg a P.M.S.D.R. Grupul şi-a încetat existenţa în 1903.

V. I. Lenin a caracterizat grupul şi publicaţiile sale în notele „Despre revista « Svoboda »" (Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 358—359) şi „Despre grupul « Svoboda »" (vezi Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 270—271). — *71.*

[60] Este vorba de acţiunile revoluţionare de masă ale studenţilor şi muncitorilor: demonstraţii politice, întruniri studenţeşti şi greve care au avut loc în februarie-martie 1901 la Petersburg, Moscova, Kiev, Harkov, Kazan, Tomsk şi în alte oraşe din Rusia.

www.dacoromanica.ro

Mișcarea studențească din anul școlar 1900—1901, care a luat naștere în legătură cu revendicările studențești și care a dobîndit caracterul unor acțiuni politice revoluționare împotriva politicii reacționare a absolutismului, a fost sprijinită de toți muncitorii conștienți și a avut răsunet în toate păturile societății din Rusia. Ca prilej direct pentru demonstrațiile și grevele din februarie-martie 1901 a servit faptul că 183 de studenți de la Universitatea din Kiev au fost încorporați pe motivul că au luat parte la o întrunire studențească (vezi articolul lui V. I. Lenin „Încorporarea celor 183 de studenți", Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387). Guvernul s-a năpustit asupra participanților la acțiunile revoluționare; poliția și cazacii au împrăștiat demonstrațiile și au molestat pe participanți, sute de studenți au fost arestați și excluși din instituțiile de învățămînt superior; deosebit de cruntă a fost represiunea împotriva participanților la demonstrația din 4 (17) martie 1901 care a avut loc în Piața catedralei Kazan din Petersburg. Evenimentele din februarie — martie 1901 au constituit o dovadă a creșterii avîntului revoluționar în Rusia; o însemnătate uriașă a avut participarea muncitorilor la mișcarea desfășurată sub lozinci politice. — *75.*

[61] K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 500. — *80.*

[62] În ziarul „Iskra" nr. 7 din august 1901, la rubrica „Cronica mișcării muncitorești și scrisori primite din fabrici și uzine", a fost publicată scrisoarea unui muncitor țesător din Petersburg, care dovedea uriașa influență pe care o exercita „Iskra" leninistă asupra muncitorilor înaintați.

„... Am arătat multor tovarăși «Iskra» și tot numărul s-a făcut ferfeniță, dar mi-e scump... — scria autorul. — În el se vorbește despre cauza noastră, despre cauza întregii Rusii, care nu poate fi evaluată nici în copeici, nici în ore; cînd citești ziarul acesta, înțelegi de ce se tem jandarmii și poliția de noi, muncitorii, și de intelectualii pe care îi urmăm. Și, într-adevăr, ei sînt de temut și pentru țar, și pentru patroni, și pentru toți, nu numai pentru buzunarele patronilor... Acum poporul muncitor poate lua ușor foc, totul mocnește în păturile de jos, nu este nevoie decît de o scînteie ca să izbucnească un incendiu. Cît de bine s-a spus că din scînteie va izbucni flacăra!... Înainte fiecare grevă era un eveniment, dar acum oricine vede că o singură grevă nu înseamnă nimic, acum trebuie să luptăm pentru a obține libertatea, s-o cucerim cu piepturile noastre. Acum, toată lumea, și bătrîni și tineri, cu toții ar dori să citească, dar, din nenorocire pentru noi, nu există cărți. Duminica trecută am adunat 11 oameni și le-am citit «Cu ce să începem?»; am stat pînă noaptea tîrziu. Cît de just sînt spuse toate, cît de bine au fost înțelese toate... Vrem să scriem o scrisoare acestei «Iskra» a dv., ca ea să ne învețe nu numai cum să începem, dar și cum să trăim și să murim". — *86.*

[63] P. B. Akselrod. „Despre sarcinile actuale și tactica social-democraților ruși". Geneva, 1898, pag. 16—17. — *89.*

[64] Este vorba de articolul lui P. B. Struve „Absolutismul și zemstvele", publicat în „Iskra" nr 2 și 4 din februarie și mai 1901. Publicarea în „Iskra" a articolului lui Struve, precum și publicarea în „Zarea" a „memo-

www.dacoromanica.ro

riului confidențial" al lui S. I. Witte „Absolutismul și zemstvele", cu o prefață de Struve (R.N.S.), a devenit posibilă în urma înțelegerii încheiate în ianuarie (1901) între redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea", pe de o parte, și „opoziția democratică" (reprezentată de Struve), pe de altă parte. Această înțelegere cu Struve, încheiată de P. B. Akselrod și V. I. Zasulici, cu sprijinul lui G. V. Plehanov, împotriva votului dat de V. I. Lenin, a fost de scurtă durată: în primăvara anului 1901 s-a vădit că este cu desăvîrșire imposibil să continue colaborarea între social-democrați și democrații burghezi, așa încît blocul încheiat cu Struve s-a destrămat. — *89.*

[65] „*Rossiia*" — cotidian liberal-moderat; a apărut la Petersburg în anii 1899—1902, sub îngrijirea lui G. P. Sazonov și cu colaborarea foiletoniștilor A. V. Amfiteatrov și V. M. Doroșevici. Acest ziar s-a bucurat de o largă răspîndire în cercurile burgheze ale societății ruse. În ianuarie 1902, ziarul a fost interzis de guvern din pricina foiletonului lui Amfiteatrov „Gospoda Obmanovi" („Domnii care mint"). — *92.*

[66] Este vorba de articolul lui V. I. Zasulici „Pe marginea unor evenimente actuale" și de cronica tulburărilor studențești din rubrica „Din viața noastră socială" („Iskra" nr. 3 din aprilie 1901), precum și de articolul lui A. N. Potresov „Iluzii absurde" și de nota „Atacul polițienesc împotriva publicisticii" („Iskra" nr. 5 din iunie 1901). — *92.*

[67] Este vorba de notele „Incidentul din zemstva Ekaterinoslav" și „« Spărgătorii de grevă » de la Veatka" („Iskra " nr. 7 și 9 din august și octombrie 1901). — *92.*

[68] „*S.-Peterburgskie Vedomosti*" — ziar; a apărut începînd din 1728 la Petersburg ca o continuare a primului ziar rus „Vedomosti", care apărea în 1703. Din 1728 pînă în 1874, ziarul „S.-Peterburgskie Vedomosti" a apărut sub îngrijirea Academiei de științe, iar din 1875 — a ministerului instrucțiunii publice. Ziarul a apărut pînă la sfîrșitul anului 1917. — *94.*

[69] „*Russkie Vedomosti*" („Analele ruse") — cotidian; a apărut la Moscova din 1863; el exprima concepțiile intelectualității liberale moderate. În ultimele două decenii ale secolului trecut au colaborat la acest ziar o seamă de scriitori din tabăra democrată (M. E. Saltîkov-Șcedrin, G. I. Uspenski, V. G. Korolenko și alții); totodată, ziarul a publicat și lucrări ale narodnicilor liberali. Începînd din 1905, ziarul a devenit organul aripii drepte a partidului burghez al cadeților. Lenin a arătat că ziarul „Russkie Vedomosti" îmbina în felul său „cadetismul *de dreapta* cu o oarecare doză de narodnicism" (Opere, vol 19. E.S.P.L.P. 1957, pag. 119). În 1918, ziarul „Russkie Vedomosti" a fost interzis o dată cu celelalte ziare contrarevoluționare. — *94.*

[70] *Concepția brentanistă cu privire la lupta de clasă*, „brentanism" — „doctrină burghezo-liberală care recunoaște lupta « de clasă » nerevoluționară a proletariatului" (V. I. Lenin. Opere, vol. 28, Edirura politică. 1959, pag. 221), propagînd posibilitatea rezolvării problemei muncitorești în

www.dacoromanica.ro

cadrul capitalismului prin legislația de fabrică și organizarea muncitorilor în sindicate. Denumirea acestui curent vine de la numele lui L. Brentano, unul dintre reprezentanții de seamă ai socialismului de catedră în economia politică burgheză. — *94.*

[71] Este vorba de *„Grupul muncitoresc pentru lupta împotriva capitalului"*, organizat la Petersburg în primăvara anului 1899 de V. A. Gutovski (ulterior cunoscutul menșevic E. Maevski); grupul era alcătuit dintr-un număr restrîns de muncitori și intelectuali și nu avea legături trainice cu mișcarea muncitorească de la Petersburg și curînd după arestarea aproape a tuturor membrilor săi, în vara anului 1899, a fost lichidat. Prin concepțiile sale, acest grup era apropiat de „economism". El a tipărit manifestul „Programul nostru", care însă n-a putut fi difuzat din cauza căderii membrilor grupului. — *100.*

[72] Este vorba, probabil, de prima întîlnire dintre V. I. Lenin și A. S. Martînov, care a avut loc în 1901. În amintirile sale, Martînov descrie această întîlnire după cum urmează: „Am stat de vorbă cu Lenin despre program, despre sarcinile politice ale partidului și despre tactica politică, și se părea că între noi nu există nici un fel de divergențe. Iată însă că, la sfîrșitul convorbirii noastre, Lenin îmi adresează următoarea întrebare: « Și care este atitudinea dv. față de planul meu de organizare? » Cînd am auzit această întrebare, dintr-o dată m-am zbîrlit: « În ceea ce privește acest punct, nu sînt de loc de acord cu dv... » Vladimir Ilici a zîmbit, mijindu-și ochii, și mi-a răspuns: « Dv. numai în ceea ce privește acest punct nu sînteți de acord cu mine, dar punctul acesta este esențial, așa că nu mai avem ce discuta », și ne-am despărțit... pentru ani îndelungați" (A. Martînov. „Marele conducător al proletariatului", Moscova, 1924, pag. 8—9). — *108.*

[73] V. I. Lenin se referă la cercul social-democraților din Petersburg („bătrînii") condus de el; acest cerc a servit ca bază pentru înființarea, în 1895, a „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare". — *124.*

[74] Organizația narodnicilor revoluționari *„Zemlea i volea"* („Pămînt și libertate") a fost întemeiată în toamna anului 1876, la Petersburg; la început s-a numit „Grupul narodnic-revoluționar din Nord", începînd din 1878 este cunoscut sub numele de asociația „Zemlea i volea". Din această organizație făceau parte Mark și Olga Natanson, G. V. Plehanov, O. V. Aptekman, A. D. și A. F. Mihailov, A. A. Kveatkovski, M. R. Popov, S. M. Kravcinski, D. A. Klement, A. D. Oholeșev, S. L. Perovskaia și alți revoluționari de seamă din deceniul al 8-lea al secolului trecut. Fără să renunțe la socialism ca scop final, organizația „Zemlea i volea" își punea ca scop imediat înfăptuirea *„revendicărilor și deziderateloi poporului* așa cum se prezintă ele în momentul de față", adică revendicările de „pămînt și libertate". „Se înțelege de la sine — se spunea în programul acestei organizații — că această formulă nu poate fi pusă în practică decît *printr-o răsturnare violentă"*, pentru pregătirea căreia se punea ca sarcină atițarea „nemulțumirii poporului" și „dezorganizarea forțelor statului". Pentru agitația în rîndurile țăranilor, zemlevolții au organizat „așezări"

www.dacoromanica.ro

săteşti, îndeosebi în guberniile agricole din regiunea Volgăi şi în Regiunea centrală cu cernoziom. De asemenea, ei au dus o muncă de agitaţie în rîndurile muncitorilor şi studenţilor şi au sprijinit mişcarea grevistă. La 6 (18) decembrie 1876, zemlevolţii au organizat vestita demonstraţie din Piaţa Kazan din Petersburg.

Spre deosebire de grupurile narodnice din prima jumătate a deceniului al 8-lea al secolului trecut, zemlevolţii au creat o organizaţie închegată, la baza căreia stăteau principiile unei centralizări şi discipline riguroase. Organizaţia era alcătuită din „cercul principal" şi din grupuri teritoriale şi speciale (pentru munca în rîndurile ţărănimii şi ale muncitorilor, „de dezorganizare" etc.); în fruntea „cercului principal" se afla „administraţia" („comisia"), care controla activitatea grupurilor, le aproviziona cu literatură, cu fonduri etc. Statutul asociaţiei, adoptat în iarna anului 1876—1877, cerea ca minoritatea să se supună majorităţii; ca fiecare membru să-şi consacre necondiţionat în folosul organizaţiei „toate forţele sale, mijloacele şi legăturile sale, simpatiile şi antipatiile sale, ba chiar şi viaţa sa"; să păstreze secretul deplin al tuturor chestiunilor interne ale organizaţiei etc. În 1878—1879, zemlevolţii au publicat 5 numere din revista „Zemlea i volea".

În 1879, sub influenţa insuccesului agitaţiei socialiste printre ţărani şi a intensificării represiunilor din partea guvernului, majoritatea zemlevolţilor au început să încline spre considerarea terorii politice ca principala metodă de luptă pentru realizarea programului lor. Divergenţele ivite între partizanii vechii tactici (în frunte cu G. V. Plehanov) şi partizanii terorii (A. I. Jeleabov şi alţii) au dus la sciziunea care a avut loc la Congresul de la Voronej (iunie 1879) al organizaţiei „Zemlea i volea"; partizanii vechii orientări au organizat asociaţia „Ciornîi peredel", ceilalţi — „Narodnaia volea" (vezi adnotarea 9).

Ciornîiperedelţi (G. V. Plehanov, M. R. Popov, P. B. Akselrod, L. G. Deutsch, I. V. Stefanovici, V. I. Zasulici, O. V. Aptekman, V. N. Ignatov, iar mai tîrziu şi A. P. Bulanov şi alţii) în revendicările lor programatice, ei susţineau în fond platforma organizaţiei „Zemlea i volea". În Rusia şi în străinătate, unde au emigrat în 1880, Plehanov, Deutsch, Zasulici, Stefanovici şi alţii au editat revista „Ciornîi Peredel" şi ziarul „Zerno". Ulterior, o parte din ciornîiperedelţi au evoluat spre marxism (Plehanov, Akselrod, Zasulici, Deutsch şi Ignatov au înfiinţat în 1883 prima organizaţie marxistă rusă — grupul „Eliberarea muncii"), ceilalţi, după 1 martie 1881, au aderat la narodovolţi. — *131.*

[75] Este vorba de articolele lui E. Lazarev „Sciziunea din Partidul social-democrat din Rusia" („Nakanune" nr. 15 şi 16 din aprilie şi mai 1900) şi „Pe marginea unei sciziuni" („Nakanune" nr. 17—18 din iunie 1900). — *137.*

[76] Este vorba de broşura *„Raportul asupra mişcării social-democrate ruse prezentat la Congresul socialist internaţional de la Paris din 1900"*, editată de „Uniunea social-democraţilor ruşi", Geneva, 1901. Raportul a fost scris de redacţia revistei „Rabocee Delo" din însărcinarea „Uniunii". — *141.*

[77] V. I. Lenin se referă la observaţia polemică din articolul lui R. M. „Realitatea noastră", publicat în „Suplimentul special la « Raboceaia Mîsl »"

www.dacoromanica.ro

(septembrie 1899), pe care o citează în paragraful „b" din capitolul al III-lea (vezi volumul de față, pag. 65—66). — *146.*

[78] *„Iujnîi Rabocii"* („Muncitorul din sud") — ziar social-democrat editat în mod ilegal de grupul cu același nume începînd din ianuarie 1900 pînă în aprilie 1903. În total au apărut 12 numere. „Iujnîi Rabocii" a avut în diferite perioade următorii redactori și colaboratori: I. H. Lalaianț, A. Vilenski („Ilia"), O. A. Kogan (Ermanski), B. S. Țeitlin (Baturski), E. I. și E. S. Levin, V. N. Rozanov etc.

Apărut ca „ziar muncitoresc din Ekaterinoslav" (subtitlul primelor două numere), „Iujnîi Rabocii" devine curînd un influent „organ al mișcării muncitorești din sudul Rusiei". Tipografia ziarului își schimba mereu sediul, care s-a aflat pe rînd la Ekaterinoslav, Smolensk, Chișinău, Nikolaev și în alte orașe.

Grupul „Iujnîi Rabocii" a luptat împotriva „economismului" și terorismului și a susținut necesitatea dezvoltării mișcării revoluționare de masă. Dar, în opoziție cu planul iskriștilor de a crea în Rusia un partid marxist centralizat în jurul unui ziar politic pe întreaga Rusie, grupul „Iujnîi Rabocii" a susținut planul de refacere a P.M.S.D.R. prin întemeierea unor uniuni social-democrate regionale. Încercarea de realizare practică a acestui plan a constituit-o convocarea congresului comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R. din sudul Rusiei în decembrie 1901; la congres a fost întemeiată „Uniunea din sud a comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R ", avînd ca organ ziarul „Iujnîi Rabocii". Această încercare s-a dovedit însă a fi neviabilă (ca și întregul plan de organizare promovat de „Iujnîi Rabocii"), așa că, după căderile în masă din primăvara anului 1902, „Uniunea" s-a destrămat. În august 1902, membrii redacției ziarului „Iujnîi Rabocii" care nu fuseseră arestați au intrat în tratative cu redacția „Iskrei" în legătură cu activitatea comună în vederea refacerii unității social-democrației ruse. Declarația de solidaritate a grupului „Iujnîi Rabocii" cu „Iskra" (publicată în ziarul „Iskra" nr. 27 din 1 noiembrie 1902 și în „Iujnîi Rabocii" nr. 10 din decembrie 1902) a avut o mare însemnătate pentru consolidarea forțelor social-democrate din Rusia. În noiembrie 1902, grupul „Iujnîi Rabocii" împreună cu organizația din Rusia a „Iskrei", cu Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. și cu „Uniunea din Nord a P.M.S.D.R." participă la înființarea Comitetului de organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al partidului și ia parte la activitatea acestui comitet.

Grupul „Iujnîi Rabocii" a desfășurat o importantă activitate revoluționară în Rusia; totodată însă, grupul a vădit tendințe oportuniste în rezolvarea problemelor cu privire la atitudinea față de burghezia liberală și de mișcarea țărănească și a conceput un plan separatist de înființare a unui ziar pe întreaga Rusie care să apară paralel cu „Iskra".

La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., delegații grupului „Iujnîi Rabocii" s-au situat pe o poziție de „centru" (Lenin îi numea pe reprezentanții „centrului" „oportuniști de centru"). Congresul al II-lea a hotărît să dizolve grupul „Iujnîi Rabocii", precum și toate celelalte grupuri și organizații social-democrate separate (vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 57). — *147.*

www.dacoromanica.ro

[79] V. I. Lenin se referă la foaia volantă „Întrebări cu privire la situația clasei muncitoare din Rusia" (1898) și la broșura-chestionar „Întrebări în vederea culegerii de date cu privire la situatia clasei muncitoare din Rusia" (1899), editate de redacția ziarului „Raboceaia Misl". Foaia volantă cuprindea 17 întrebări, iar broșura — 158, cu privire la condițiile de muncă și de viață ale muncitorilor. — *149.*

[80] Mișcarea grevistă din 1895 a cuprins numeroase fabrici de textile din Vladimir, Moscova, Tver și din alte gubernii din Centrul industrial. Cea mai cunoscută a fost greva muncitorilor de la manufactura din Nikolskoe a lui Savva Morozov din ianuarie 1885. Principalele revendicări ale muncitorilor erau reducerea amenzilor, reglementarea condițiilor de angajare etc. Greva a fost condusă de muncitorii înaintați P. A. Moiseenko, L. Ivanov și V. S. Volkov. Această grevă de la Morozov, la care au luat parte aproximativ 8 000 de muncitori, a fost înăbușită cu ajutorul trupelor țariste; 33 de muncitori participanți la grevă au fost deferiți justiției, iar unui număr de peste 600 de muncitori li s-a interzis să mai rămînă în localitate. Sub influența mișcării greviste din 1885—1886, guvernul țarist s-a văzut silit să promulge legea din 3 (15) iunie 1886 (așa-numita „lege cu privire la amenzi"). — *149.*

[81] V. I. Lenin se referă la următoarele fapte din istoria P.M.S.D.R.:

Primul fapt. În vara anului 1897, „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg s-a adresat lui Lenin, care se afla pe atunci în deportare în Siberia (în satul Șușenskoe), propunîndu-i să colaboreze la înființarea unei biblioteci muncitorești speciale, pentru care Lenin a scris broșurile menționate în text (ambele au fost publicate la Geneva: „Sarcinile social-democraților ruși" în 1898, și „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici" în 1899).

Al doilea fapt. În 1898, L. Martov (I. O. Țederbaum), care se afla în deportare la Turuhansk, din însărcinarea C.C. al Bundului, a scris broșura „Problema muncitorească în Rusia" (publicată la Geneva în 1899).

Al treilea fapt. În 1899, din inițiativa C.C. al Bundului, s-a făcut încercarea de a se relua editarea ziarului „Raboceaia Gazeta". Articolele menționate au fost scrise de Lenin pentru nr. 3 din „Raboceaia Gazeta".

Al patrulea fapt. La începutul anului 1900, din inițiativa Comitetului din Ekaterinoslav al P.M.S.D.R. și cu sprijinul Bundului și al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate", s-a făcut tentativa de a se convoca Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., de a restabili C.C. al partidului și de a se relua editarea organului central — „Raboceaia Gazeta". În februarie 1900 a venit la Moscova, pentru a duce tratative cu V. I. Lenin, un membru al Comitetului din Ekaterinoslav, I. H Lalaianț, care în 1893 făcuse parte din cercul marxiștilor din Samara, condus de Lenin; Lalaianț a propus grupului „Iskra" — Lenin, Martov și Potresov — să participe la congres și să ia asupra lor redactarea ziarului „Raboceaia Gazeta". Lenin și membrii grupului „Eliberarea muncii" considerau că convocarea congresului nu este oportună (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 317—319), dar grupul „Eliberarea muncii" n-a putut refuza invitația de a participa la congres și l-a însărcinat

www.dacoromanica.ro

pe Lenin să-l reprezinte, trimiţîndu-i mandatul din străinătate. Din pricina arestărilor în masă efectuate de poliţie în aprilie—mai 1900, congresul nu a avut loc; la Smolensk, unde în primăvara anului 1900 trebuia să-şi înceapă lucrările congresul, s-au întrunit numai reprezentanţii Bundului, ai redacţiei ziarului „Iujnîi Rabocii" şi ai „Uniunii social-democraţilor ruşi" din străinătate.

Aşadar, faptele au fost menţionate de Lenin exact în ordinea în care s-au petrecut în realitate. — *154.*

[82] Este vorba de *„Liga din străinătate a social-democraţiei revoluţionare ruse"*, întemeiată în octombrie 1901, din iniţiativa lui V. I. Lenin. Din ea făceau parte secţia din străinătate a organizaţiei „Iskra" şi organizaţia revoluţionară „Soţial-demokrat" (care cuprindea şi grupul „Eliberarea muncii"). Liga şi-a pus ca sarcină să răspîndească ideile social-democraţiei revoluţionare şi să sprijine formarea unei organizaţii de luptă social-democrate. Liga (conform statutului ei) era secţia din străinătate a organizaţiei „Iskra". Ea recruta partizani ai „Iskrei" din rîndurile social-democraţilor ruşi din străinătate, acorda sprijin material ziarului, organiza transportul lui în Rusia şi edita literatură marxistă de popularizare. Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a confirmat Liga ca unica organizaţie de partid din străinătate cu drepturi statutare de comitet şi i-a trasat sarcina de a activa sub conducerea şi controlul C.C. al P.M.S.D.R.

După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., în Liga din străinătate s-au consolidat menşevicii, care au dus de aici lupta împotriva lui Lenin, împotriva bolşevicilor. La cel de-al doilea Congres al Ligii din străinătate, care a avut loc în octombrie 1903, menşevicii au adoptat noul Statut al Ligii, îndreptat împotriva Statutului partidului adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Din acel moment Liga a devenit un bastion al menşevismului; a dăinuit pînă în 1905. — *155.*

[83] În „Raportul prezentat de organizaţia «Iskra» la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.", scris de N. K. Krupskaia, se spunea: „Or, pretutindeni s-a recunoscut, într-o formă mai mult sau mai puţin limpede, necesitatea de a extinde cadrul muncii locale. «Stau ca într-o văgăună fără să ştie nimic din ceea ce se petrece în altă parte», scria un corespondent despre Comitetul din Kiev. Nu ştiu în ce măsură această observaţie era întemeiată în ceea ce priveşte Comitetul din Kiev, dar, în general vorbind, pentru acel moment «şederea în văgăună» era mai mult decît suficientă" („Rapoartele comitetelor social-democrate la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.", Moscova—Leningrad, 1930, pag. 31). — *165.*

[84] V. I. Lenin citează articolul lui D. I. Pisarev „Greşelile unei gîndiri necoapte" (vezi D. I. Pisarev. Opere, vol. 3, 1956, pag. 147, 148 şi 149). — *169.*

[85] *„Listok «Rabocevo Dela»"* — supliment neperiodic la revista „Rabocee Delo", editat la Geneva din iunie 1900 pînă în iulie 1901; în total au apărut 8 numere din „Listok". În articolul „Cu ce să începem?", V. I. Lenin numea eclectism lipsit de principii îndemnurile redacţiei revistei „Rabocee Delo" cuprinse în articolul „O cotitură istorică" („Listok «Rabocevo Dela»" nr. 6 din aprilie 1901) de „a schimba radical tactica"

www.dacoromanica.ro

social-democrației în legătură cu demonstrațiile politice de masă ale muncitorilor și studenților care au avut loc în numeroase orașe din Rusia în februarie—martie 1901 și de a participa la asaltul împotriva absolutismului care, chipurile, începea (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 5—8). Redacția revistei „Rabocee Delo" a răspuns criticii făcute de V. I. Lenin prin articolul lui B. Kricevski „Principiile, tactica și lupta" („Rabocee Delo" nr. 10 din septembrie 1901). — *169.*

[86] V. I. Lenin se referă la următorul pasaj din lucrarea lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte":

„Hegel face undeva observația că toate marile evenimente și personalități care au o importanță istorică mondială apar, ca să zicem așa, de două ori. El a uitat să adauge: prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă" (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 119). — *170.*

[87] În noiembrie—decembrie 1901, Rusia a fost cuprinsă de un val de demonstrații studențești, susținute de muncitori. Corespondențele despre demonstrațiile de la Nijni-Novgorod (în legătură cu expulzarea lui Maxim Gorki), de la Moscova (cu un protest împotriva interzicerii comemorării lui N. A. Dobroliubov), de la Ekaterinoslav, precum și despre întrunirile și tulburările studențești de la Kiev, Harkov, Moscova și Petersburg au fost publicate în „Iskra" nr. 13 din 20 decembrie 1901 și în nr. 14 din 1 ianuarie 1902 la rubrica „Din viața noastră socială"; acestor demonstrații le-au fost consacrate, de asemenea, și articolul lui V. I. Lenin „Începutul demonstrațiilor" („Iskra" nr. 13 — vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, pag. 369—372) și al lui G. V. Plehanov „În legătură cu demonstrațiile" („Iskra" nr. 14). — *172.*

[88] *Ienicerii* — infanteria regulată din Turcia sultanilor, înființată în secolul al XIV-lea. Ea constituia principala forță polițienească a regimului sultanilor. Ienicerii se caracterizau printr-o cruzime nemaipomenită. Regimentele de ieniceri au fost desființate în 1826. V. I. Lenin asemuia poliția țaristă cu ienicerii. — *174.*

[89] Cu prilejul retipăririi lucrării „Ce-i de făcut?" în culegerea „În 12 ani" din 1907, V. I. Lenin nu a inclus această anexă. — *181.*

[90] *Biroul internațional socialist (B.S.I.)* — organ executiv și informativ permanent al Internaționalei a II-a. Hotărîrea cu privire la înființarea Biroului internațional socialist din reprezentanții partidelor socialiste din toate țările a fost adoptată la Congresul de la Paris al Internaționalei a II-a (septembrie 1900). Ca reprezentanți ai social-democraților ruși în B.S.I. au fost aleși G. V. Plehanov și B. N. Kricevski. Din 1905 V. I. Lenin a făcut parte din B.S.I. în calitate de reprezentant al P.M.S.D.R. B.S.I. și-a încetat activitatea în 1914. — *181.*

[91] „*Organizația revoluționară «Social-demokrat»*" a fost creată de membrii grupului „Eliberarea muncii" și de tovarășii lor de idei în mai 1900, după

www.dacoromanica.ro

sciziunea care a avut loc în rîndurile „Uniunii social-democraților ruși din străinătate" la cel de-al II-lea Congres al ei. Într-o foaie-manifest, organizația „Soțial-demokrat" a declarat că își pune ca scop „să ajute mișcarea socialistă din rîndurile proletariatului rus" și să lupte împotriva tuturor încercărilor oportuniste de denaturare a marxismului. Organizația a scos o traducere rusă a „Manifestului Partidului Comunist", cîteva broșuri scrise de G. V. Plehanov, Kautsky etc. La propunerea lui V. I. Lenin, această organizație s-a unit, în octombrie 1901, cu secția din străinătate a organizației „Iskra", formînd Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse. — *182.*

[92] V. I. Lenin se referă la grupul social-democrat din străinătate „Borba", din care făceau parte D. B. Reazanov, I. M. Steklov (Nevzorov) și E. L. Gurevici (V. Danevici, E. Smirnov), format la Paris în vara anului 1900 și care în mai 1901 a luat numele de „Grupul « Borba »". Încercînd să împace tendința revoluționară cu cea oportunistă din rîndurile social-democrației ruse, grupul „Borba" a luat inițiativa de a convoca la Geneva o conferință a reprezentanților organizațiilor social-democrate din străinătate: redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea", organizația „Soțial-demokrat", Comitetul din străinătate al Bundului și „Uniunea social-democraților ruși" (iunie 1901) și a participat la lucrările congresului „de unificare" (octombrie 1901). În noiembrie 1901 a lansat „Comunicatul cu privire la publicațiile grupului social-democrat « Borba »", comunicat care avea caracter de program. În publicațiile sale („Materiale pentru elaborarea programului de partid", partea I—III, „Foaia volantă a grupului « Borba »" etc.), grupul denatura teoria revoluționară a marxismului, interpretînd-o în spirit scolastic-doctrinar, și avea o atitudine ostilă față de principiile leniniste de organizare a construcției de partid. Ținînd seama de abaterile de la concepțiile și tactica social-democrată, de acțiunile de dezorganizare și de lipsa de legătură cu organizațiile social-democrate din Rusia, grupul nu a fost admis la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Potrivit hotărîrii Congresului al II-lea, grupul „Borba" a fost dizolvat (vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 57). — *182.*

[93] Polemica dintre redacția organului central al Partidului social-democrat din Germania, „Vorwärts" („Înainte"), K. Kautsky și „Zarea" a izbucnit în legătură cu articolul lui Martov (Ignotus) „Congresul de la Lübeck al social-democrației germane" („Zarea" nr. 2—3 din decembrie 1901), în care se releva caracterul tendențios al corespondențelor lui B. N. Kricevski de la Paris, apărute în „Vorwärts". În aceste corespondențe, Kricevski dădea informații denaturate despre starea de lucruri din mișcarea socialistă franceză, îi ataca pe partizanii lui Guesde și ducea o propagandă sistematică în favoarea lui Millerand și a jauresiștilor, care-l spriiineau. Redacția ziarului „Vorwärts" îl apăra pe Kricevski, învinuindu-l pe Martov de rea-credință. La polemica încinsă în ziarul „Vorwärts" în legătură cu aceasta a participat și K. Kautsky, care arăta redacției ziarului că ea denaturează sensul articolului lui Martov. În ziarul „Vorwärts" au publicat articole și Martov și Kricevski (căruia redacția ziarului „Vor-

www.dacoromanica.ro

wärts" i-a oferit posibilitatea de a scrie cuvîntul de încheiere). Dar polemica a depăşit cadrul ziarului „Vorwärts": în apărarea revistei „Zarea" s-au ridicat C. Zetkin, cu un referat ţinut la o întrunire muncitorească din Berlin, organul Partidului muncitoresc francez, „Le Socialiste" (nr. 55 din 20—27 ianuarie 1902), şi Parvus, în articolul „Millerand şi « Vorwärts ». Pentru caracterizarea psihologiei oportunismului", articol retipărit de „Zarea" nr. 4 din august 1902.

În „Iskra" nr. 18 din 10 martie 1902 a fost publicată, la rubrica „Din viaţa partidului", nota „Polemica revistei « Zarea » cu redacţia ziarului « Vorwärts »", în care era expus punctul de vedere al redacţiei ziarului „Iskra" şi al revistei „Zarea" cu privire la această polemică. — *186.*

94 „*Rectificare la « Ce-i de făcut ?* »" a apărut în „Iskra" nr. 19 din 1 aprilie 1902, la rubrica „Din viaţa partidului". — *189.*

95 Programul partidului adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., în 1903, a fost elaborat de redacţia ziarului leninist „Iskra" la sfîrşitul anului 1901 — prima jumătate a anului 1902. Un rol de seamă în elaborarea proiectului de program al P.M.S D R. l-a avut V. I. Lenin.

Încă în 1895—1896, pe cînd se afla în închisoare, Lenin a elaborat un proiect de program al partidului social-democrat şi explicarea programului (vezi Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediţia a doua, pag. 81—109); la sfîrşitul anului 1899, aflat în deportare în Siberia, el a elaborat un nou proiect de program (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 207—234). Pornind la cditarea ziarului „Iskra", Lenin considera că principala sarcină a ziarului este lupta pentru realizarea şi consolidarea unităţii ideologice a social-democraţiei din Rusia, pentru consfinţirea acestei unităţi în programul partidului: „Discutarea problemelor teoretice şi politice — scria Lenin — va fi legată de elaborarea programului partidului..." (Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia a doua, pag. 319).

Deosebit de acut se punea problema elaborării unui proiect de program al partidului în vara anului 1901: „Din Rusia ni se scrie că se vorbeşte tot mai insistent despre congres — îi comunică V. I. Lenin lui P. B. Akselrod la 9 iulie (st. n.) 1901. — Asta ne obligă să ne gîndim iarăşi şi iarăşi la program. Publicarea proiectului de program este *extrem* de necesară şi ar avea o enormă importanţă" (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 64). La propunerile lui Lenin, partea teoretică a proiectului iniţial al programului a fost elaborată de G. V. Plehanov.

Lenin a supus proiectul de program al lui Plehanov unei critici vehemente la consfătuirea redacţiei „Iskrei" care a avut loc la München în ianuarie 1902; el a făcut peste 30 de observaţii la acest proiect, în care arăta că o serie întreagă de teze sînt greşite din punct de vedere principial (vezi volumul de faţă, pag. 193—200). Sub influenţa criticii făcute de Lenin şi de alţi membri ai redacţiei, Plehanov a prelucrat primele două alineate de la început ale proiectului său (vezi pag. 406), dar cu majoritatea celorlalte observaţii şi propuneri nu a fost de acord. Cu prilejul discutării proiectului lui Plehanov s-au ivit divergenţe importante în cadrul redacţiei „Iskrei"; una dintre cele mai serioase divergenţe a fost provocată de propunerea lui Lenin ca programul să înceapă cu conside-

www.dacoromanica.ro

rații referitoare la dezvoltarea capitalismului în Rusia; în însemnările făcute după consfătuire, Lenin releva: „A rămas deschisă (3 voturi pentru și 3 contra) problema dacă nu ar fi bine să se înceapă cu considerații referitoare la Rusia" („Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 15).

Concomitent cu proiectul părții teoretice a programului, la consfătuirea de la München a redacției ziarului „Iskra" au fost discutate și problemele legate de elaborarea proiectului părții practice a programului. O dovadă în acest sens o constituia „Schița diferitelor puncte ale părții practice a proiectului de program", scrisă de V. I. Lenin pe o mică foaie de hîrtie (vezi pag. 401—402). La sfîrșitul lunii ianuarie — începutul lunii februarie 1902 a fost scrisă varianta inițială a părții practice a proiectului de program al P.M.S.D.R.; autorul părții agrare și al încheierii a fost Lenin (vezi pag. 415—416).

Convingîndu-se că partea teoretică a proiectului de program scrisă de Plehanov este inacceptabilă, V. I. Lenin a pornit să întocmească el un proiect. Varianta inițială a proiectului lui Lenin cu privire la partea teoretică a programului P.M.S.D.R. (în corespondența dintre membrii redacției ziarului „Iskra" este numit „proiectul lui Frei") a fost scrisă la 25 ianuarie (7 februarie) 1902 (vezi pag 408—413); definitiv Lenin și-a terminat munca la acest proiect la 18 februarie (3 martie) 1902 (vezi pag. 201—207 și 208). În același timp a lucrat și Plehanov la cel de-al doilea proiect al său de program al P.M.S.D.R. Lenin a supus și acest proiect unei serioase analize critice (vezi pag. 209—232 și 233—235). Pentru a coordona proiectul de program al lui Lenin și cel al lui Plehanov și a alcătui un proiect comun de program al P.M.S.D.R., redacția „Iskrei" a constituit o comisie „de coordonare".

La elaborarea proiectului de program, comisia a luat ca bază proiectul lui Plehanov. Dar, datorită cererilor insistente ale lui Lenin, în proiectul comisiei au fost incluse o serie de teze importante: teza cu privire la înlăturarea micii producții de către cea mare a înlocuit formularea vagă și dezlînată a lui Plehanov; s-a dat o definiție mai precisă decît în proiectul de program al lui Plehanov caracterului pur proletar al partidului; un punct foarte important din program a devenit teza cu privire la dictatura proletariatului ca o condiție necesară a revoluției socialiste. Lenin a luat cunoștință de proiectul de program al comisiei la 12 aprilie (st. n.) 1902, în timp ce se muta de la München la Londra, și pe drum și-a scris observațiile la proiect (vezi pag. 238—249).

La consfătuirea redacției ziarului „Iskra" care a avut loc la Zürich la 14 aprilie (st. n.) 1902 și la care Lenin nu a participat a fost aprobat proiectul de program al întregii redacții: partea teoretică (proiectul comisiei) și partea practică (pusă de acord cu toți membrii redacției ziarului „Iskra" încă la începutul lunii martie 1902). În cadrul discutării proiectului de program la consfătuirea de la Zürich, cei care l-au întocmit au ținut seama în cea mai mare parte de observațiile, rectificările și completările propuse de Lenin.

Proiectul de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, elaborat de redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea", a fost publicat în „Iskra" nr. 21 din 1 iunie 1902. Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care s-a ținut între 17 iulie și 10 august (30 iulie — 23 august)

www.dacoromanica.ro

1903, a adoptat, cu mici schimbări, proiectul iskrist al programului partidului.

Programul P.M.S.D.R. a dăinuit pînă în 1919, cînd la Congresul al VIII-lea al Partidului Comunist (b) din Rusia a fost adoptat un nou program Partea teoretică a programului P.M.S.D.R., care definea caracterul legic general şi tendinţa dezvoltării capitalismului, a fost inclusă, potrivit propunerii făcute de V. I. Lenin, în noul program al P.C. (b) din Rusia. — *191.*

[96] *Programul de la Erfurt* al Partidului social-democrat din Germania a fost adoptat în octombrie 1891, la Congresul de la Erfurt. Acest program a reprezentat un pas înainte în comparaţie cu programul de la Gotha (1875). La baza programului a fost pusă teoria marxistă a inevitabilităţii pieirii modului de producţie capitalist şi înlocuirii lui cu modul de producţie socialist; programul sublinia necesitatea pentru clasa muncitoare de a duce lupta politică, arăta rolul partidului ca conducător al acestei lupte etc. Dar şi programul de la Erfurt conţinea o serie de concesii serioase făcute oportunismului. F. Engels a făcut o critică amplă proiectului de program de la Erfurt („Contribuţii la critica proiectului de program social-democrat din 1891". — Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere. vol. XVI, partea a II-a, ed rusă, 1936, pag. 101—116); aceasta era de fapt o critică la adresa oportunismului întregii Internaţionale a II-a, pentru partidele căreia programul de la Erfurt era ca un fel de model. Dar conducerea social-democraţiei germane a ascuns maselor de partid critica făcută de Engels, iar principalele lui observaţii n-au fost luate în considerare la elaborarea textului definitiv al programului. V. I. Lenin şi G. V. Plehanov socoteau că principala lipsă a programului de la Erfurt, o concesie lăşă făcută oportunismului, este faptul că în program nu se spune nimic despre dictatura proletariatului. — *195.*

[97] Este vorba de următoarea teză din „Manifestul Partidului Comunist": „Chiar dacă nu prin conţinut, totuşi prin formă, lupta proletariatului împotriva burgheziei este mai întîi o luptă naţională. Proletariatul din fiecare ţară trebuie să termine, firește, în primul rînd cu propria sa burghezie" (K. Marx şi F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist", Editura politică, 1960, ediţia a VII-a, pag. 44). — *210.*

[98] K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă, 1936, pag. 104. — *210.*

[99] K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă, 1936, pag. 103. — *217.*

[100] Este vorba de „Statutul provizoriu al Asociaţiei Internaţionale a Muncitorilor", scris de K. Marx şi adoptat în şedinţa Consiliului General al Internaţionalei 1 la 1 noiembrie 1864 (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. XIII, partea I, ed. rusă, 1936, pag 13—16) şi „Statutul general al Asociaţiei Internaţionale a Muncitorilor", adoptat în septembrie 1871 la Conferinţa de la Londra a Internaţionalei I, la baza căruia stătea „Statutul provizoriu" al Internaţionalei (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediţia a II-a, pag. 397—401). — *223.*

www.dacoromanica.ro

[101] K. Marx şi F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist", Editura politică, 1960, ediţia a VII-a, pag. 43. — *225.*

[102] Este vorba de articolul lui F. Engels „Problema ţărănească în Franţa şi Germania", în care a criticat programul agrar al Partidului muncitoresc francez adoptat la Congresul din Marsilia din 1892 şi completat la Congresul de la Nantes din 1894 (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediţia a II-a, pag. 458—480).— *225.*

[103] K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă, 1936, pag. 106. — *226.*

[104] K. Marx. „Critica programului de la Gotha", Editura politică, 1959, ediţia a II-a, pag. 26. — *229.*

[105] K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă,1936, pag. 106. — *229.*

[106] V. I. Lenin se referă la pasajul următor din articolul lui F. Engels „Contribuţii la critica proiectului de program social-democrat din 1891": „În general, lipsa de care suferă proiectul este că încearcă să îmbine ceea ce nu poate fi îmbinat: să fie şi program, şi *comentariu* la program... Oamenii se tem că, dacă scriu scurt şi convingător, lucrurile nu vor fi clare, de aceea introduc lămuriri în text, ceea ce face ca expunerea să fie prolixă şi greoaie" (K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă, 1936, pag. 103). — *235.*

[107] *„Amendament la partea agrară a proiectului de program"* a fost scris de V. I. Lenin pe paginile goale ale manuscrisului articolului „Programul agrar al social-democraţiei ruse" şi se referă la proiectul părţii practice a programului elaborat de comisie, adică de cinci dintre membrii redacţiei ziarului „Iskra", încă în perioada cînd îşi desfăşura activitatea la München. La consfătuirea de la Zürich a membrilor redacţiei ziarului „Iskra" din 1—4 (14—17) aprilie 1902, la care Lenin nu a luat parte, „Amendamentul" a fost respins. — *236.*

[108] *Comentariu la partea agrară a programului partidului.* V. I. Lenin îşi intitulează astfel articolul său „Programul agrar al social-democraţiei ruse" (vezi volumul de faţă, pag. 297—340). — *236.*

[109] În conformitate cu „Regulamentul cu privire la răscumpărarea pămîntului de către ţăranii ieşiţi din starea de iobăgie...", sancţionat la 19 februarie 1861, ţăranii erau obligaţi să plătească moşierilor o sumă de bani drept răscumpărare pentru loturile de pămînt ce le-au fost repartizate. La încheierea tranzacţiei de răscumpărare, guvernul ţarist achita moşierilor preţul de răscumpărare, care era considerat ca o datorie contractată de ţărani şi urma să fie achitat statului în decurs de 49 de ani. Sumele pe care ţăranii le vărsau anual în contul acestei datorii se numeau rate de răscumpărare. Împovărătoare şi prea mari în raport cu puterea de plată a ţăranilor, ratele de răscumpărare au dus la ruinarea şi paupe-

www.dacoromanica.ro

rizarea în masă a țărănimii. Numai țăranii care aparțineau moșierilor au plătit guvernului țarist circa 2 miliarde de ruble, în timp ce prețul de piață al pămîntului răscumpărat de țărani nu trecea de 544 000 000 de ruble. Deoarece răscumpărarea putea fi făcută pînă în 1883, plata ratelor de răscumpărare trebuia să se termine abia în 1932. Dar mișcarea țărănească din perioada primei revoluții ruse din 1905—1907 a silit guvernul țarist să anuleze ratele de răscumpărare cu începere din ianuarie 1907. — *236.*

110 „*Răscumpărare înseamnă tot o cumpărare*" — cuvintele lui Volghin, unul dintre eroii romanului lui N. G. Cernîșevski „Prologul", care exprimau atitudinea lui N. G. Cernîșevski însuși față de „cliberarea" țăranilor în 1861 (vezi N. G. Cernîșevski. Opere complete, vol. XIII, ed. rusă, 1949, pag. 188). — *236.*

111 Observațiile făcute de V. I. Lenin la partea teoretică a proiectului de program al comisiei au fost scrise pe marginea paginilor și printre rîndurile manuscrisului proiectului de program al comisiei, precum și pe verso paginilor manuscrisului. Unele teze ale proiectului comisiei care au fost scoase în evidență de Lenin (prin sublinieri, paranteze, semne pe marginea paginii etc.) sînt subliniate cu linii subțiri. — *238.*

112 *Bimetalism* — sistem monetar în care etalonul monetar al țării este și aurul și argintul, ambele metale servind ca mijloc de plată legal pe baze egale; acest sistem a fost răspîndit pe scară largă în Europa occidentală începînd din secolul al XVI-lea pînă în secolul al XIX-lea.

Prerafaelism — curent romantic reacționar în cultura engleză, apărut la jumătatea secolului al XIX-lea. Pictorii prerafaeliți proclamau ca ideal al lor arta italiană de la începutul Renașterii (înainte de Rafael, de unde și denumirea de „prerafaelism"), artă pe care ei o luau în mod greșit drept artă religioasă medievală. Caracteristic concepțiilor lor este utopismul social și spiritual de răzvrătire romantică mic-burgheză. Scriitorii prerafaeliți considerau drept model literar pentru ei romantismul eroic al vechilor legende și balade populare, lirica medievală religioasă, creația lui Dante și a realistului englez din prima perioadă G. Chaucer. Prerafaelismul esre un fenomen caracteristic al crizei și începutului de declin al culturii burgheze. — *248.*

113 Este vorba de volumul al III-lea din „Capitalul" lui K. Marx. Mai departe este vorba despre volumul al II-lea al „Capitalului". — *251.*

114 *Socialiștii-revoluționari (eserii)* — partid mic-burghez din Rusia; a luat ființă pe la sfîrșitul anului 1901 — începutul anului 1902 prin contopirea diferitelor cercuri și grupuri narodnice. Ziarul „Revoliuționnaia Rossiia" (1900—1905) și revista „Vestnik Russkoi Revoliuții" (1901—1905) au devenit organele lui oficiale. Concepțiile socialiștilor-revoluționari reprezentau un amestec eclectic de idei narodniciste și revizioniste. Eserii, după cum s-a exprimat Lenin, se străduiau să cîrpească „găurile narodnicismului cu peticile «criticii» oportuniste la modă a marxismului" (vezi Opere, vol. 9, E.S.P.L.P. 1955, pag. 301). Ei nu vedeau

www.dacoromanica.ro

deosebirile de clasă dintre proletariat şi ţărănime, estompau diferenţierea şi contradicţiile de clasă din sînul ţărănimii, negau rolul conducător al proletariatului în revoluţie. Tactica de teroare individuală, pe care eserii o propagau ca principală metodă de luptă împotriva absolutismului, aducea serioase prejudicii mişcării revoluţionare, crea greutăţi în organizarea maselor în vederea luptei revoluţionare.

Programul agrar al eserilor prevedea desfiinţarea proprietăţii private asupra pămîntului şi trecerea lui la dispoziţia obştilor pe baza principiilor de folosire egalitară, precum şi dezvoltarea diferitelor forme de cooperaţie. Acest program, pe care eserii încercau să-l prezinte ca pe un program de „socializare a pămîntului", nu avea nimic comun cu socialismul, întrucît, după cum a arătat Lenin, desfiinţarea proprietăţii private numai asupra pămîntului nu poate lichida nici dominaţia capitalului, nici mizeria maselor. Elementul real, progresist din punct de vedere istoric, pe care-l conţinea programul agrar al eserilor era lupta pentru lichidarea proprietăţii funciare moşiereşti; această revendicare exprima în mod obiectiv interesele şi năzuinţele ţărănimii în perioada revoluţiei burghezo-democratice.

Partidul bolşevic a demascat încercările eserilor de a se deghiza în socialişti, a dus o luptă îndîrjită împotriva lor, pentru cucerirea influenţei asupra ţărănimii, a dezvăluit prejudiciile pe care le implică tactica lor de teroare individuală pentru mişcarea muncitorească. Totodată, bolşevicii au consimţit să încheie, în anumite condiţii, acorduri vremelnice cu eserii în lupta împotriva ţarismului.

Caracterul de clasă neomogenă al ţărănimii a determinat, în ultimă instanţă, lipsa de fermitate politică şi ideologică, precum şi haosul organizatoric din partidul eserilor, oscilările permanente ale acestui partid între burghezia liberală şi proletariat. Chiar în timpul primei revoluţii ruse, din partidul eserilor s-a desprins aripa dreaptă, care a format „Partidul socialist-populist al muncii" (enesii), partid legal, care, prin concepţiile sale, se apropia de cadeţi, şi aripa stîngă, care a format uniunea semianarhistă a „maximaliştilor". În perioada reacţiunii stolîpiniste, partidul eserilor a ajuns la o totală descompunere ideologică şi organizatorică. În anii primului război mondial, majoritatea eserilor s-au situat pe poziţiile social-şovinismului.

După victoria revoluţiei burghezo-democratice din februarie 1917, eserii au constituit, împreună cu menşevicii şi cadeţii, principalul sprijin al Guvernului provizoriu burghezo-moşieresc contrarevoluţionar, iar liderii partidului (Kerenski, Avksentiev, Cernov) au făcut parte din acest guvern. Aripa stîngă a eserilor, sub influenţa creşterii spiritului revoluţionar al ţărănimii, a format, la sfîrşitul lunii noiembrie 1917, partidul de sine stătător al eserilor de stînga. Căutînd să-şi menţină influenţa în rîndul maselor ţărăneşti, eserii de stînga recunoşteau în mod formal Puterea sovietică şi au încheiat un acord cu bolşevicii, dar curînd au păşit pe calea luptei împotriva Puterii sovietice. În anii intervenţiei militare străine şi ai războiului civil, eserii au desfăşurat o activitate contrarevoluţionară de subminare, au dat un sprijin activ intervenţioniştilor şi generalilor albgardişti, au participat la comploturile contrarevoluţionare şi au organizat acte teroriste împotriva conducătorilor Statului sovietic şi ai partidului comunist. După terminarea războiului

www.dacoromanica.ro

civil, eserii şi-au continuat activitatea duşmănoasă împotriva Statului sovietic atît în interiorul ţării cît şi în tabăra emigraţiei albgardiste.

„*Vestnik Russkoi Revoliuţii. Soţialno-politiceskoe obozrenie*" — revistă ilegală, a apărut în străinătate (Paris — Geneva) în 1901—1905; au apărut patru numere. Începînd cu nr. 2, a devenit organul teoretic al eserilor. La această revistă au colaborat: M. R. Goţ (A. Levinki), I. A. Rubanovici, V. M. Cernov (I. Gardenin), E. K. Breşko-Breşkovskaia şi alţii. — *252.*

[115] „*Russkoe Bogatstvo*" — revistă lunară; a apărut la Petersburg din 1876 pînă în 1918. La începutul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea a trecut în mîinile narodnicilor liberali, în frunte cu N. K. Mihailovski; principalul organ de presă al narodnicilor, care, începînd din 1893, a pornit o campanie împotriva social-democraţilor din Rusia. Denaturînd şi falsificînd marxismul, „Russkoe Bogatstvo" s-a sprijinit pe revizioniştii din Europa occidentală. În jurul revistei „Russkoe Bogatstvo" s-au grupat publicişti care ulterior au devenit membri marcanţi ai partidelor socialist-revoluţionar şi „socialist-populist", precum şi ai grupurilor trudovice din Dumele de stat. La rubrica literară a acestei reviste îşi publicau lucrările scriitorii progresişti V. V. Veresaev, V. M. Garşin, A. M. Gorki, V. G. Korolenko, A. I. Kuprin, D. N. Mamin-Sibireak, G. I. Uspenski şi alţii.

Începînd din 1906, „Russkoe Bogatstvo" a devenit organul partidului semicadet al „socialiştilor-populişti". „Russkoe Bogatstvo" şi-a schimbat de cîteva ori denumirea („Sovremenniie Zapiski", „Sovremennosti", „Russkie Zapiski"; în aprilie 1917 revista şi-a reluat vechea denumire de „Russkoe Bogatstvo"). — *252.*

[116] Este vorba de intervenţia săvîrşită de statele imperialiste (Germania, Japonia, Italia, Anglia, S.U.A., Franţa, Rusia ţaristă şi Austro-Ungaria) în China pentru a înăbuşi răscoala populară antiimperialistă I-he-tuan din 1899—1901. — *254.*

[117] În „Iskra" nr. 2 din februarie 1901, la rubrica „Din viaţa noastră socială", a apărut nota „La « marea magistrală siberiană » (Scrisoare din Siberia)", în care era descrisă corupţia şi venalitatea ce domneau la construcţia magistralei de cale ferată siberiană. — *255.*

[118] „*Moskovskie Vedomosti*" — unul dintre cele mai vechi ziare ruseşti; a fost editat, din 1756, de Universitatea din Moscova (sub forma unei mici foi). Între 1863 şi 1887, redactor-editor al ziarului „Moskovskie Vedomosti" a fost M. N. Katkov, ultrarcacţionar şi şovinist, adversar al oricăror manifestări de gîndire socială progresistă; el a transformat ziarul într-un organ monarho-naţionalist, promotor al concepţiilor păturilor celor mai reacţionare ale moşierilor şi clerului; începînd din 1905, ziarul „Moskovskie Vedomosti" a devenit unul dintre principalele publicaţii ale ultrareacţionarilor. La sfîrşitul anului 1917 a fost interzis. — *260.*

[119] „*Biblioteca muncitorească social-democrată*" — serie de broşuri editate în 1900—1901 de un grup de social-democraţi din Petersburg şi Vilno. Grupul „Biblioteca muncitorească social-democrată", care s-a format

www.dacoromanica.ro

în vara anului 1900, şi-a pus ca scop mutarea centrului de greutate al agitaţiei social-democrate de la lupta economică la cea politică prin editarea unor broşuri corespunzătoare. Membrii din Petersburg ai grupului şi-au luat asupra lor partea publicistică-redacţională a muncii, iar cei din Vilno — partea tehnică. Grupul a stabilit legături cu Moscova, Harkov, Odesa şi alte oraşe; la Petersburg şi în regiunea Petersburg, publicaţiile sale erau difuzate prin grupul „Soţialist". Fiind trădat de provocatorul M. Gurovici, grupul „Bibliotecii muncitoreşti social-democrate" a fost zdrobit de poliţie în noaptea spre 30 ianuarie (12 februarie) 1901; toate persoanele care au făcut parte din acest grup au fost arestate. „Biblioteca muncitorească social-democrată" a editat următoarele broşuri: „Din partea redacţiei «Bibliotecii muncitoreşti»", „Transvaalul şi China. Două cuvîntări ale lui Keir-Hardie şi Liebknecht", „Trăsăturile fundamentale ale legislaţiei ruse" şi altele. „Iskra" (nr. 2 din februarie 1901) a făcut o apreciere pozitivă sarcinilor „Bibliotecii muncitoreşti social-democrate" preconizate în broşura „Din partea redacţiei", totodată însă a considerat unele teze cuprinse în broşură ca, de pildă, *„deocamdată* burghezia rusă nu-şi mai poate dori nimic", „burgheziei i s-a dăruit o oarecare libertate politică, deşi o libertate politică jalnică" ca fiind greşite, adică se releva aceeaşi greşeală despre care vorbea V. I. Lenin. Concepţiile acestea greşite şi-au găsit reflectarea şi în broşura „Trăsăturile fundamentale ale legislaţiei ruse". — *262.*

120 V. I. Lenin dă un citat din broşura „Ajunul revoluţiei. Cronică neperiodică a problemelor de teorie şi tactică", apărută sub îngrijirea lui L. Nadejdin (E. O. Zelenski) şi editată de grupul „Svoboda" în 1901, pag. 129. Întrebarea retorică a autorului „cronicii" a fost provocată de apariţia în ziarul „Iskra" a două note consacrate luptei statisticienilor din zemstve împotriva samavolniciilor administrative: „Incidentul din zemstva de la Ekaterinoslav" (nr. 7 din august 1901) şi „«Spărgătorii de grevă» de la Veatka" (nr. 9 din octombrie 1901). — *262*

121 Vezi K. Marx şi F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist", Editura politică, 1960, ediţia a VII-a, pag. 42.

Mai departe, V. I. Lenin se referă la următoarea teză din capitolul al IV-lea al „Manifestului Partidului Comunist": „...comuniştii sprijină pretutindeni orice mişcare revoluţionară împotriva orînduirii sociale şi politice existente" (op. cit., pag. 70). — *263.*

122 V. I. Lenin se referă la aşa-numita „afacere Dreyfus", un ofiţer de stat-major francez, de naţionalitate evreu, condamnat, în 1894, de Tribunalul militar la închisoare pe viaţă pe baza unei acuzaţii vădit false de spionaj şi înaltă trădare. Condamnarea lui Dreyfus, inspirată de clica militaristă reacţionară, a fost folosită de cercurile reacţionare ale Franţei pentru a instiga la antisemitism şi pentru a porni ofensiva împotriva regimului republican şi a libertăţilor democratice. În 1898, cînd socialiştii şi reprezentanţii înaintaţi ai burgheziei democratice (printre care E. Zola, J. Jaurès, A. France etc.) au pornit campania pentru revizuirea procesului lui Dreyfus, această campanie a căpătat de la început un caracter net politic şi a dus la împărţirea ţării în două tabere: republicanii

www.dacoromanica.ro

și democrații, pe de o parte, și blocul monarhiștilor, clericalilor, antisemiților și naționaliștilor, pe de altă parte. În 1899, sub presiunea opiniei publice, Dreyfus a fost grațiat și eliberat; dar abia în 1906, în urma unei hotărîri a Curții de casație, a fost considerat nevinovat și reintegrat în armată. — *264.*

[123] *Pompadurii* — personaje satirice tipice create de M. E. Saltîkov-Șcedrin în scrierea „Pompaduri și pompadure", în care marele scriitor satiric rus a înfierat pe înalții demnitari țariști, pe miniștri și pe guvernatori. Această expresie, atît de plastică, a lui Saltîkov-Șcedrin a intrat definitiv în limba rusă pentru desemnarea arbitrarului și despotismului. — *264.*

[124] Este vorba de prefața „Absolutismul și zemstvele", editată de revista „Zarea" în 1901, la Stuttgart, scrisă de P. B. Struve (sub pseudonimul R.N.S.) la „memoriul confidențial" al ministrului de finanțe S. I. Witte. În lucrarea sa „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului" (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 388—394), Lenin a supus această prefață unei critici aspre. — *266.*

[125] Este vorba de „*Regulamentul provizoriu pentru funcționarea organizațiilor studențești în instituțiile de învățămînt superior aflate în competența ministerului instrucțiunii publice*", aprobat la 22 decembrie 1901 (4 ianuarie 1902) de către ministrul instrucțiunii publice, Vannovski. Studenții, nemulțumiți de „Regulamentul provizoriu", care punea organizațiile lor sub supravegherea permanentă a administrației, au protestat împotriva acestui nou act de samavolnicie a guvernului, refuzînd să recunoască acest „regulament". Chiar și profesorii liberali au protestat împotriva „Regulamentului provizoriu", prin care li se impunea funcția de supraveghere polițienească a studenților. — *269.*

[126] *Nikolai (Nika-Miluța) Obmanov* — personaj din foiletonul lui A. V. Amfiteatrov „Domnii Obmanovi", publicat în ziarul „Rossiia" la 13 (26) ianuarie 1902. În foileton se făcea, într-o formă voalată, caracterizarea satirică a ultimilor Romanovi: Nicolaie I, Alexandru al II-lea, Alexandru al III-lea și a soției sale, Maria Fedorovna, precum și a țarului Nicolaie al II-lea, care se afla atunci pe tron. Ca urmare a publicării foiletonului, ziarul a fost interzis, iar Amfiteatrov deportat la Minusinsk. Foiletonul „Domnii Obmanovi" s-a bucurat de o largă răspîndire în Rusia în ediții ilegale și în copii scrise de mînă. — *270.*

[127] V. I. Lenin citează articolul lui L. N. Tolstoi „Despre foamete" (vezi L. N. Tolstoi. Opere complete, vol. 29, ed. rusă, 1954, pag. 104). — *274.*

[128] Vorbind despre „*osanalele ridicate de cei de la « Novoe Vremea »*", V. I. Lenin se referă la orientarea reacționară a presei din Rusia țaristă, întruchipată în ziarul „Novoe Vremea" (a apărut la Petersburg din 1868 pînă în octombrie 1917).

Prin „Novovremenstvo" se înțelegea reacționarism, venalitate, slugărnicie. — *277.*

www.dacoromanica.ro

[179] V. I. Lenin se referă la „Darea de seamă a caselor de stat pentru economii pe anul 1899", editată de Direcția caselor de stat pentru economii (fără indicația anului de apariție). — *277.*

[180] În acest calcul s-a strecurat o inexactitate: 157 000 nu reprezintă a șasea parte, ci aproximativ a douăsprezecea parte din numărul de 2 000 000 de muncitori din fabrici și uzine. — *279.*

[181] Raportul redacției ziarului „Iskra", scris de V. I. Lenin, era destinat conferinței comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R. care a avut loc la Belostok între 23 și 28 martie (5 și 10 aprilie) 1902. La această conferință au fost reprezentate Comitetele P.M.S.D.R. ale organizației Petersburg și Ekaterinoslav, „Uniunea comitetelor și organizațiilor din sud ale P.M.S.D.R.", C.C. al Bundului și Comitetul său din străinătate, „Uniunea social-democraților ruși din străinătate" și redacția ziarului „Iskra" (reprezentantul ei, F. I. Dan, avea mandat de la Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse). Din vina organizatorilor conferinței — „economiștii" —, delegatul redacției ziarului „Iskra" a venit după începerea conferinței, iar reprezentantul organizației din Rusia a ziarului „Iskra", F. V. Lengnik, nu a ajuns de loc la conferință, deși la Belostok a sosit la timp; reprezentantul comitetului organizației Nijni-Novgorod (de orientare iskristă), A. I. Piskunov, care a sosit la Belostok înaintea lui Dan, a protestat împotriva faptului că lipsesc de la conferință reprezentanții organizațiilor de orientare iskristă și curînd a părăsit conferința. „Economiștii" și bundiștii, care îi sprijineau, aveau intenția să transforme conferința în cel de-al II-lea Congres al P.M.S.D.R., sperînd că în felul acesta vor putea să-și consolideze poziția în rîndurile social-democrației ruse și să paralizeze influența crescîndă a „Iskrei". Dar acest lucru nu le-a reușit, atît din pricina componenței relativ restrînse a conferinței (nu erau reprezentate decît patru din organizațiile P.M.S.D.R. care activau în Rusia) cît și din pricina profundelor divergențe principiale care au ieșit la iveală la conferință; în special cel care a obiectat cel mai vehement împotriva transformării conferinței intr-un congres de partid a fost delegatul „Iskrei", care a demonstrat că un asemenea congres nu ar avea nici competența și nici pregătirea necesară.

La Conferința de la Belostok au fost adoptate rezoluția de constituire și rezoluția principială, propusă de delegatul C.C. al Bundului, cu amendamentele aduse de reprezentantul „Uniunii comitetelor și organizațiilor din sud ale P.M.S.D.R." (delegatul „Iskrei", care a propus un proiect al său de rezoluție principială, a votat împotrivă); de asemenea a fost confirmat textul manifestului de 1 Mai, la baza căruia se afla proiectul elaborat de redacția ziarului „Iskra" (vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 28—31). Conferința a ales un Comitet de organizare pentru pregătirea celui de-al II-lea Congres al partidului. Din Comitetul de organizare făceau parte reprezentantul „Iskrei" (F. I. Dan), al „Uniunii comitetelor și organizațiilor din sud ale P.M.S.D.R." (O. A. Ermanski) și al C.C. al Bundului (K. Portnoi). Curînd după conferință, majoritatea delegaților, printre care și doi membri ai Comitetului de organizare, au

www.dacoromanica.ro

fost arestați de poliție. Noul Comitet de organizare pentru pregătirea celui de-al II-lea Congres al P.M.S.D.R. a fost format în noiembrie 1902, la Pskov, la consfătuirea reprezentanților Comitetului organizației din Petersburg al P.M.S.D.R., ai organizației din Rusia a „Iskrei" și ai grupului „Iujnîi Rabocii". — *287.*

[132] Este vorba de tipografiile din Baku și Chișinău ale „Iskrei".

Tipografia din Chișinău a fost organizată de L. N. Goldman în aprilie 1901 și a dăinuit pînă în 12 (25) martie 1902. În această tipografie au fost tipărite: articolul lui G. V. Plehanov „Ce va urma?" (extras din nr. 2—3 al revistei „Zarea"), broșura „Femeia muncitoare" de N. K. Krupskaia, „Actul de acuzare în procesul tulburărilor din mai de la uzina Obuhov" (extras din „Iskra" nr. 9, avînd ca supliment articolul lui V. I. Lenin „Un nou măcel"), articolele lui V. I. Lenin „Lupta împotriva înfometaților" (extras din nr. 2—3 al revistei „Zarea") și „Începutul demonstrațiilor" (extras din „Iskra" nr. 13), precum și o serie de apeluri și manifeste. În tipografie s-a retipărit și nr. 10 din „Iskra".

Tipografia din Baku (numită în corespondența conspirativă „Nina") a fost organizată în septembrie 1901 de grupul de iskriști din Baku (V. Z. Keţhoveli, L. B. Krasin, L. I. Galperin, N. P. Kozerenko, V. Sturua etc.) cu sprijinul Comitetului organizației din Tiflis al P.M.S.D.R. Pînă în martie 1902, cînd tipografia „Nina" și-a întrerupt pentru un timp activitatea, s-au tipărit acolo următoarele broșuri: W. Liebknecht „Păianjenii și mușteie", S. Dickstein „Fiecare cu preocupările lui", „Discursul lui Petr Alekseev", „Zece ani de la greva de la întreprinderile Morozov", proclamații și manifeste în limba rusă și gruzină. În tipografia de la Baku s-a retipărit nr. 11 al „Iskrei" și se tipărea ziarul marxist ilegal gruzin „Brdzola" („Lupta"). După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., tipografia din Baku a devenit tipografia centrală a partidului, lucrînd din însărcinarea C.C. al P.M.S.D.R. În decembrie 1905, tipografia a fost lichidată în urma hotărîrii C.C. al partidului. — *292.*

[133] Articolul „*Programul agrar al social-democrației ruse*", pe care V. I. Lenin l-a numit comentariu la partea agrară a proiectului de program al P.M.S.D.R., a fost scris în februarie — prima jumătate a lunii martie 1902 și publicat, în august 1902, în revista „Zarea" nr. 4. Cu prilejul discutării acestui articol în cadrul redacției „Iskrei" au ieșit la iveală divergențe serioase: împotriva unora dintre cele mai importante teze (naționalizarea pămîntului etc.) s-au ridicat G. V. Plehanov, P. B. Akselrod și alți membri ai redacției.

La 2 (15) aprilie 1902, articolul a fost discutat în cadrul consfătuirii membrilor redacției „Iskrei" la Zürich; la această consfătuire, Lenin nu a participat. Observațiile participanților la discuție au fost scrise de Martov pe verso paginilor din manuscrisul articolului. Primind înapoi lucrarea după ce a fost discutată la Consfătuirea de la Zürich, Lenin a introdus unele schimbări. La 20 aprilie (3 mai) 1902, el a trimis articolul lui Plehanov și Akselrod pentru a fi examinat a doua oară. Plehanov a făcut numeroase noi observații și modificări, susținute de Akselrod. Aceste observații au fost formulate foarte vehement, într-o formă jigni-

www.dacoromanica.ro

toare şi au dus la ivirea unui conflict acut în cadrul redacţiei ziarului „Iskra". Răspunsurile lui Lenin la observaţiile lui Plehanov şi Akselrod se publică în volumul de faţă la pag. 422—439. La tipărirea lucrării „Programul agrar al social-democraţiei ruse" în revista „Zarea" au fost omise o serie de pasaje, printre care toate acele pasaje care se refereau la problema naţionalizării pămîntului.

În actuala ediţie a Operelor lui V. I. Lenin, lucrarea se tipăreşte după *manuscrisul iniţial*. Cele mai *importante dintre schimbările făcute* de Lenin sînt indicate în adnotări.

În *manuscris*, postscriptumul nu există; se tipăreşte după textul apărut în revista „Zarea". — *297.*

[134] Este vorba despre cartea lui K. Kautsky „Die Agrarfrage. Eine Übersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik der Sozialdemokratie" („Problema agrară. Trecere în revistă a tendinţelor din agricultura modernă şi politica agrată a social-democraţiei"), editată în 1899 la Stuttgart. — *311*

[135] Lenin se referă aici la comitetele guberniale, înfiinţate în 1857—1858 în toate guberniile din Rusia europeană (cu excepţia guberniei Arhanghelsk) în vederea elaborării proiectelor de eliberare a ţăranilor din iobăgie. Comitetele erau alcătuite din delegaţi ai nobililor (de aici şi denumirea de comitete ale nobilimii) şi principala lor funcţie era de a găsi fonduri şi căi pentru efectuarea „reformei ţărăneşti" în aşa fel încît nobilimea să tragă cît mai multe foloase de pe urma ei. — *316.*

[136] Ultimele trei alineate (de la cuvintele: „Mai departe" pînă la cuvintele: „rămăşiţelor ce continuă să existe ale economiei iobăgiste") au suferit schimbări în cursul discutării articolului. După Consfătuirea de la Zürich a redacţiei ziarului „Iskra", V. I. Lenin a schimbat primele rînduri ale celui de-al doilea alineat (a şters cuvintele: „Această a doua condiţie... rămîn şi acum o armă de înrobire", înlocuindu-le cu cuvintele: „Aici este vorba, prin urmare, de acele pămînturi răşluite cele mai larg răspîndite") şi a scos în întregime alineatul următor.

La tipărirea lucrării în revista „Zarea" a fost omis tot alineatul al doilea, precum şi următoarele cuvinte din primul alineat: „acest drept fiind limitat numai la cazurile de menţinere făţişă a relaţiilor iobăgiste. Anume". — *318.*

[137] *Comisia Valuev* — „Comisia pentru cercetarea situaţiei agriculturii din Rusia", avînd în frunte pe ministrul ţarist P. A. Valuev. În anii 1872—1873, comisia a adunat un vast material cu privire la situaţia agriculturii în Rusia de după reformă: rapoarte ale guvernatorilor, declaraţii şi depoziţii strînse de la moşieri, de mareşalii nobilimii, de la diferite consilii ale zemstvelor, administraţii de plasă, comercianţi de cereale, preoţi de ţară, chiaburi, societăţi de statistică, societăţi agricole şi alte diferite instituţii legate de agricultură. Aceste materiale au fost publicate în cartea „Raportul comisiei instituite printr-un înalt decret pentru cercetarea situaţiei actuale a agriculturii şi a productivităţii agricole din Rusia", Petersburg, 1873. — *319.*

www.dacoromanica.ro

[138] A doua jumătate a acestui alineat a fost schimbată de V. I. Lenin după Consfătuirea de la Zürich a redacției ziarului „Iskra": ultima frază a fost omisă, iar sfîrșitul celei precedente (începînd de la cuvintele: „în ceea ce privește") a fost înlocuit cu cuvintele: „cazurile netipice nu pot fi prevăzute de nici o lege generală, și rezolvarea lor trebuie să fie lăsată la aprecierea comitetelor locale (care pot să aplice ori răscumpărarea, ori preschimbarea pămîntului etc.)". În această formă a apărut pasajul respectiv în revista „Zarea". — *323.*

[139] Este vorba de mișcarea țărănească din guberniile Poltava și Harkov care a avut loc la sfîrșitul lunii martie — începutul lunii aprilie 1902 și care a constituit prima mare acțiune revoluționară a țăranilor din Rusia de la începutul secolului al XX-lea. Cauza acestei acțiuni revoluționare a fost situația extrem de grea a țăranilor din aceste gubernii, care se înrăutățise și mai mult spre primăvara anului 1902 în urma recoltei proaste din 1901 și a foametei care i-a urmat. În general, țăranii cereau o nouă împărțire a pămîntului, dar în mișcarea din 1902 ei s-au limitat mai ales să pună mîna pe rezervele de alimente și de furaj din gospodăriile moșierești; țăranii au atacat în total 56 de gospodării moșierești din gubernia Poltava și 24 de gospodării moșierești din gubernia Harkov. Pentru înăbușirea răscoalei țăranilor au fost trimise trupe; în urma represiunii puse la cale de guvernul țarist, numeroși țărani au fost uciși, populația unor sate întregi a fost supusă la bătaia cu biciul, sute de țărani au fost condamnați la închisoare pe diverse termene; țăranii trebuiau să plătească despăgubiri pentru „pierderile" de 800 000 de ruble suferite de moșieri de pe urma tulburărilor țărănești. V. I. Lenin a făcut analiza scopurilor, a caracterului și a cauzelor înfrîngerii mișcării țăranilor din guberniile Harkov și Poltava în broșura „Către sărăcimea satelor" (vezi Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 411—416). — *340.*

[140] „*Uniunea de nord a P.M.S.D.R.*" sau „Uniunea muncitorească din nord" — uniune regională a organizațiilor social-democrate din guberniile Vladimir, Iaroslavl și Kostroma. Uniunea a luat ființă în 1900—1901 din inițiativa lui O. A. Varențov și V. A. Noskov, expulzați din Iaroslavl și Ivanovo-Voznesensk, care locuiau la Voronej și care au înființat acolo, împreună cu alți social-democrați exilați (A. I. Liubimov, L. I. Karpov, A. A. și N. N. Kardașev, A. V. Kosterkin), un grup cu orientare iskristă; din organizația „Uniunii de nord" făceau parte, de asemenea, și M. A. Bagaev, muncitor din Ivanovo-Voznesensk, N. N. Panin, muncitor la Putilov, deportat în Siberia pentru că era membru al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg, A. P. Dolivo-Dobrovolski și alții. Între anii 1901 și 1905, „Uniunea" a condus mișcarea muncitorească din această regiune industrială. Activitatea „Uniunii" s-a intensificat considerabil după consfătuirea reprezentanților comitetelor social-democrate din Ivanovo-Voznesensk, Vladimir, Iaroslavl și Kostroma care a avut loc în august 1901, la Kineșma. La congresul „Uniunii" ținut la Voronej între 1 și 5 (14 și 18) ianuarie 1902, aceasta s-a constituit definitiv: a fost ales Comitetul Central (Bagaev, Varențova, Panin etc.) și a fost adoptat programul pe care l-a criticat V. I. Lenin în scrisoarea către „Uniunea de nord".

www.dacoromanica.ro

Din primele zile ale existenței sale, „Uniunea de nord" a întreținut legături cu „Iskra" și a împărtășit linia ei politică și planul ei organizatoric (în raportul prezentat de organizația „Iskra" la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. se menționa că, „dintre toate comitetele de partid, numai «Uniunea de nord» a avut de la bun început relații prietenești cu «Iskra»"). În scrisoarea deschisă publicată la 15 februarie 1903 în nr. 34 al ziarului „Iskra", „Uniunea", declarînd că este pe deplin solidară cu programul ziarului „Iskra" și al revistei „Zarea" și cu cartea lui Lenin „Ce-i de făcut?", a recunoscut „Iskra" și „Zarea" ca organe conducătoare ale P.M.S.D.R. În primăvara anului 1902, „Uniunea" a fost nimicită de ohrană, dar curînd a fost refăcută și reprezentanții ei (V. A. Noskov, F. I. Șcekoldin, A. M. Stopani, A. I. Liubimov) au luat parte activă la pregătirea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. Delegații „Uniunii" la Congresul al II-lea (L. M. Knipovici și A. M. Stopani) au aderat la majoritatea leninistă.

După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., „Uniunea de nord" a fost transformată în Comitetul din nord al P.M.S.D.R., iar comitetele locale — în grupuri ale Comitetului din nord. În iulie 1905, la conferința organizațiilor din nord ale P.M.S.D.R. care a avut loc la Kostroma, Comitetul din nord a fost lichidat și s-au format comitete independente ale organizațiilor: Ivanovo-Voznesensk, Iaroslavl și Kostroma. — *351*.

[141] Este vorba de organizarea de demonstrații în ziua aniversării „reformei țărănești" din 1861. În manifestele lansate cu acest prilej, se spunea în paragraful 11 din programul „Uniunii de nord", trebuie „să se arate muncitorilor că nu au nimic de așteptat din partea cîrmuirii autocrate" și că trebuie „să tindă să spulbere iluzia că eliberarea s-ar datora țarului personal, că ar fi un act de bunăvoință din partea sa". — *351*.

[142] Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 500. — *356*.

[143] Proclamația Comitetului organizației din regiunea Donului a P.M.S.D.R. „Către cetățenii ruși", editată la 9 (22) mai 1902, a fost difuzată printre muncitori într-un tiraj de 2 000 de exemplare. Singele lui Balmașev, executat pe baza sentinței Tribunalului militar pentru uciderea ministrului Sipeaghin, spunea proclamația, „deschide ochii burtăverzimii oarbe ca să vadă oroarea de nedescris a absolutismului rus. Să vadă că lupta noastră împotriva absolutismului se lărgește și crește. Țăranii vin în masă întru ajutorarea muncitorilor și a micului pumn de intelectuali devotați. Primele rîndunele s-au și arătat: la Tula, soldații au refuzat să tragă în *greviști, în guberniile Poltava și Harkov a izbucnit răscoala țărănească*. Veacuri de-a rîndul a muncit țăranul în folosul boierului său, veacuri de-a rîndul a îndurat asuprirea și mizeria, pînă cînd, în cele din urmă, și-a pierdut răbdarea". Guvernul țarist, ca de obicei, s-a grăbit să vină în ajutorul moșierilor, și a început răfuiala sa cumplită. „Dar desrul cu rușinoasa răbdare de rob, destule jertfe — spunea proclamația. — Rușine celui care se oprește laș la jumătatea drumului, care uită de datoria sa cetățenească sau renunță la ea în schimbul unei bunăstări îmbuibate de porc care se îngrașă. Numai o luptă necruțătoare îi poate răsturna

www.dacoromanica.ro

pe tirani... Cetățeni! Curmați acest potop groaznic și nesfîrșit de sînge, răsturnați absolutismul!" — *362.*

144 „*Revoliuționnaia Rossiia*" („Rusia revoluționară") — ziar ilegal al socialiștilor-revoluționari; a fost editat de la sfîrșitul anului 1900 (nr. 1, datat 1900, a apărut de fapt în ianuarie 1901) în Rusia de „Uniunea socialiștilor-revoluționari". Din ianuarie 1902 pînă în decembrie 1905 a apărut în străinătate (la Geneva) ca organ oficial al partidului eserilor. — *365.*

145 Intenția lui V. I. Lenin „*de a reveni într-un articol de revistă sau într-o broșură*" la expunerea mai amănunțită a argumentelor împotriva concepțiilor programatice și tacticii eserilor nu a fost înfăptuită. Materialele pregătitoare pentru broșura proiectată sînt: „Fragment dintr-un articol îndreptat împotriva eserilor" (decembrie 1902) (vezi Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 272—273), „Conspectul broșurii împotriva eserilor" (primăvara anului 1903) (vezi „Proletarskaia Revoliuțiia", 1939, nr. 1, pag. 22—28) și „Planul articolului împotriva eserilor" (prima jumătate a lunii iulie 1903) (vezi Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 451—452). — *368.*

146 V. I. Lenin se referă la proclamația „Către toți supușii țarului rus", editată la 3 aprilie 1902 în tipografia partidului eserilor, și la aprecierea făcută acestei proclamații în ziarul „Revoliuționnaia Rossiia" nr. 7 din iunie 1902 (la rubrica „Din activitatea partidului"). — *371.*

147 V. I. Lenin dă citate din apelul Uniunii țărănești a partidului socialiștilor-revoluționari „Către toți militanții socialismului revoluționar din Rusia" („Revoliuționnaia Rossiia" nr. 8 din 25 iunie 1902, pag. 6). — *374.*

148 V. I. Lenin citează notița bibliografică consacrată primelor trei numere din „Iskra" („Vestnik Russkoi Revoliuții" nr. 1 din iulie 1901, pag. 85). — *378.*

149 Este vorba de una dintre „Poemele în proză" ale lui I. S. Turgheniev — „O regulă a vieții" (vezi I. S. Turgheniev. Opere complete, vol. 8, 1956, pag. 464). — *380.*

150 V. I. Lenin se referă la broșura „Absolutismul și grevele. Memoriul ministrului de finanțe cu privire la permiterea grevelor", editată în 1902, la Geneva, de către Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse. — *389.*

151 *Legea din 3 (15) iunie 1886* („Despre supravegherea organizării muncii în întreprinderile industriale și despre relațiile reciproce dintre fabricanți și muncitori") a fost adoptată sub influența mișcării muncitorești din guberniile Moscova, Vladimir și Iaroslavl, și, îndeosebi, a renumitei greve de la fabrica Morozov din 1885. Trăsătura principală a legii din 3 iunie 1886 era o oarecare îngrădire a samavolniciei patronilor și fabricanților la încasarea amenzilor de la muncitori (de aceea era și cunoscută ca „lege a amenzilor"). V. I. Lenin a supus această lege unei analize și critici amănunțite în broșura „Explicarea legii amenzilor aplicabile muncitorilor din fabrici și uzine" (vezi Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 15—61).

Legea din 2 (14) iunie 1897 („Despre durata și repartizarea timpului de muncă în întreprinderile industriale") a introdus pentru prima oară

www.dacoromanica.ro

în istoria Rusiei o limitare prin lege a zilei de muncă pentru o parte a muncitorilor din industria grea; ca și legea din 3 iunie 1886, ea a fost adoptată sub influența mișcării muncitorești din ultimul deceniu al secolului trecut, și îndeosebi sub influența grevelor de masă ale muncitorilor din Petersburg din 1895—1896. În broșura „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici" (Vezi Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 253—305), V. I. Lenin a analizat și a criticat legea din 2 iunie 1897. — *389.*

152 *„Asociația muncitorilor mecanici"* (oficial: „Asociația de ajutor reciproc a muncitorilor din industria de construcții mecanice") a luat ființă la Moscova, în mai 1901, cu participarea poliției secrete; statutul ei a fost aprobat de guvernatorul general din Moscova la 14 (27) februarie 1902. Înființarea asociației a constituit una dintre încercările de a răspîndi „socialismul polițienesc" (zubatovismul) și de a abate pe muncitori de la lupta revoluționară. Cochetarea demagogică a poliției cu muncitorii și îndeosebi încercările agenților zubatoviști, adică ale capilor „Asociației muncitorilor mecanici", de a-și asuma dreptul de mediere în conflictele ivite între patroni și muncitori au stîrnit nemulțumiri în rîndurile fabricanților din Moscova și proteste din partea ministerului de finanțe, care reflecta interesele acestora. Din 1903, sub influența mișcării muncitorești crescînde, rolul „Asociației", ca și al celorlalte organizații zubatoviste s-a redus la zero. — *390.*

153 *Manchesterienii* — tot una cu liber-schimbiștii — reprezentanți ai unui curent în politica economică a burgheziei care cerea libertatea comerțului și neamestecul statului în activitatea economică a particularilor; acest curent a apărut la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. În patria liber-schimbismului, în Anglia, în deceniul al 4-lea și al 5-lea, bastionul liber-schimbismului a fost burghezia industrială din Manchester; de aceea, liber-schimbiștilor li se spunea și manchesterieni sau „școala manchesteriană". În fruntea „școlii manchesteriene" se aflau Cobden și Bright. Fundamentarea teoretică a acestui curent a fost făcută de A. Smith și D. Ricardo în lucrările lor. În epoca capitalismului premonopolist, tendințele liber-schimbiste au căpătat teren, în afară de Anglia, și în Germania, Franța, Rusia și în alte țări capitaliste. — *393.*

154 Este vorba de așa-zisul proiect de lege „draconic" (Zuchthausvorlage), prezentat în 1899 în Reichstagul german la insistențele cercurilor patronale și ale împăratului Wilhelm al II-lea; acest proiect de lege amenința cu închisoarea pe termen de la 1 an pînă la 5 ani sau cu o amendă pînă la 1 000 de mărci pe cel care, „prin acte de violență, amenințări, insulte și defăimări", îi influența pe muncitori să participe la asociații sau acorduri, îi îndemna la greve sau încerca să contracareze acțiunile spărgătorilor de grevă. Sub presiunea mișcării muncitorești, proiectul de lege „draconic" a fost respins de Reichstag la 20 noiembrie (st.n.) 1899, datorită voturilor partidelor de stînga și de centru. — *395.*

155 *„Osvobojdenie"* („Eliberarea") — revistă bilunară care a apărut în străinătate din 18 iunie (1 iulie) 1902 pînă în 5 (18) octombrie 1905 sub îngrijirea lui P. B. Struve. Revista „Osvobojdenie", care a luat naștere în

www.dacoromanica.ro

sînul mișcării opoziționiste a zemstvelor, a fost de fapt organul ilegal al burgheziei liberale ruse și a promovat cu consecvență idcile unui liberalism monarhist moderat. În 1903, în jurul revistei s-a grupat (și în ianuarie 1905 s-a constituit) „Uniunea de eliberare", care a dăinuit pînă în octombrie 1905. Împreună cu zemții constituționaliști, „osvoboidenții" au constituit nucleul partidului cadeților, înființat în 1905, principalul partid burghez din Rusia. — *396.*

156 *Materialele pregătitoare pentru elaborarea programului P.M.S.D.R.* se referă la perioada din ianuarie-februarie 1902; în aceste documente sînt reflectate momentele cele mai importante din istoria elaborării proiectului de program al P.M.S.D.R. de către redacția ziarului „Iskra": studierea de către V. I. Lenin a primului proiect de program elaborat de G. V. Plehanov, munca depusă de Lenin la propriul lui proiect al părții teoretice a programului și participarea la elaborarea proiectului colectiv al părții practice a programului P.M.S.D.R. Toate aceste materiale se tipăresc după manuscris; variantele unui paragraf sau ale altuia (sau ale unei părți a paragrafului) se tipăresc paralel, pentru a fi mai concludent. — *401.*

157 Observațiile lui G. V. Plehanov și P. B. Akselrod la articolul lui V. I. Lenin „Programul agrar al social-democrației ruse" au fost scrise pe verso paginilor de manuscris ale acestui articol între 20 aprilie și 1 mai (3—14 mai) 1902. Răspunsurile lui Lenin la aceste observații au fost scrise (tot pe verso paginilor de manuscris) la 1 (14) mai 1902, în același timp cu o scrisoare către Plehanov (vezi Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 88): partea finală a răspunsurilor lui Lenin (vezi volumul de față, pag. 438—439) a fost scrisă pe alte pagini, anexate la manuscrisul articolului.

„Răspunsurile la observațiile lui Plehanov și Akselrod în legătură cu articolul «Programul agrar al social-democrației ruse»" se tipăresc după manuscris; înaintea fiecărui „răspuns" este pus fragmentul din lucrare la care se referă observațiile respective. Sublinierile făcute de Lenin în textul lui Plehanov sînt redate prin linii subțiri. — *422.*

158 V. I. Lenin se referă la lucrarea lui Marx „Critica programului de la Gotha" (vezi K. Marx. „Critica programului de la Gotha", Editura politică, 1959, ediția a II-a, pag. 22) și a lui F. Engels „Contribuții la critica proiectului de program social-democrat din 1891" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă, 1936, pag. 109). — *425.*

159 În aprilie 1902 a fost declarată în Belgia greva generală în sprijinul revendicării votului universal, revendicare prezentată în parlament de reprezentanții partidelor muncitoresc, liberal și democrat. La grevă au participat peste 300 000 de muncitori; în întreaga țară au avut loc demonstrații muncitorești. Dar, după ce parlamentul a respins proiectul de lege cu privire la reforma electorală, iar trupele au tras în demonstranți, conducerea oportunistă a partidului muncitoresc (Vandervelde etc.) a capitulat și, sub presiunea „aliaților" ei din lagărul burgheziei liberale, a revocat greva generală. Înfrîngerea clasei muncitoare din Belgia în aprilie 1902 a fost o lecție pentru mișcarea muncitorească din întreaga lume. „Proletariatul socialist își va da seama — scria „Iskra" în nr. 21 din 1 iunie 1902 — la ce rezultate practice duce tactica oportunistă,

www.dacoromanica.ro

care jertfește principiile revoluționare în speranța obținerii unui succes imediat. Proletariatul se va convinge încă o dată că nici un mijloc folosit de el pentru a exercita o presiune politică asupra dușmanului nu-și poate atinge scopul dacă nu este gata să ducă acest mijloc pînă la sfîrșitul logic". — *430.*

160 G. V. Plehanov se referă la următoarea observație făcută de I. O. Martov la Consfătuirea de la Zürich a redacției ziarului „Iskra" la 2 (15) aprilie 1902: „Trebuie să menționăm mai mult și mai pregnant caracterul reacționar pe care-l are în momentul de față în Rusia revendicarea naționalizării pămîntului".

După Consfătuirea de la Zürich, V. I. Lenin a făcut unele modificări la capitolul al VII-lea, în care este vorba de revendicarea naționalizării pămîntului (vezi volumul de față, pag. 331). — *432.*

161 G. V. Plehanov se referă la următoarea observație a lui I. O. Martov: „În loc de aceasta trebuie să spunem că nu admitem naționalizarea pămîntului decît ca pe un prolog direct la socializarea tuturor mijloacelor de producție". — *433.*

162 Este vorba de despăgubirea acordată de guvernul regelui Franței Carol al X-lea foștilor emigranți ale căror pămînturi, în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, au fost confiscate și vîndute ca proprietate națională; așa-zisa „lege a despăgubirilor", adoptată la 27 martie 1825, prevedea o recompensă bănească în sumă de 1 091 360 000 de franci („miliardul emigranților"). Cele mai mari sume au fost acordate intimilor regelui. Pentru a-și procura această sumă mare de bani, guvernul a sporit impozitele și a efectuat o conversiune a rentei de stat, reducînd-o de la 5% la 3%. — *435.*

163 P. B. Akselrod se referă la observația lui G. V. Plehanov la pasajul următor al articolului: „Dar de ce să ne limităm la această sursă? De ce să nu încercăm, pe lîngă accasta, să restituim poporului măcar o parte din acel tribut pe care îl luau și continuă să-l ia de la țărani foștii proprietari de sclavi cu ajutorul statului polițist?" (vezi volumul de față, pag. 335). Plehanov scria: „Numai aceasta trebuie să se propună, iar nu să se facă filantropie. Iar sumele le pot înapoia numai cei care le-au primit: *nobilimea*". — *435.*

164 G. V. Plehanov se referă la următoarea observație a lui I. O. Martov: „Această teză este greșită. Libertatea revendicării de a se repartiza un lot decurge *tocmai* din libertatea de a dispune de pămînt. În loc de aceasta este suficient să se arate că transformarea puterii de care se bucură obștea asupra individului într-o putere a unei asociații tovărășești asupra membrului intrat de bunăvoie în această asociație nu este exclusă prin revendicările noastre".

După Consfătuirea de la Zürich, V. I. Lenin a șters din manuscris ambele fraze, înlocuindu-le cu cuvintele: „O asemenea obiecție ar fi fost neîntemeiată..." și mai departe, terminînd cu cuvintele: „pe care-l vinde un coleg de-al lor" (vezi mai departe, pag. 437). — *436.*

www.dacoromanica.ro

INDICE DE LUCRĂRI ŞI IZVOARE CITATE SAU MENŢIONATE DE V. I. LENIN

Absolutismul şi grevele. Memoriul ministerului de finanţe cu privire la încuviinţarea grevelor. Supliment articolul: „O nouă victorie a muncitorilor ruşi" de L Martov. Publicaţie a Ligii social-democraţiei revoluţionare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1902, pag. 68, [2], XXVI. (P.M.S.D.R.). — *389—396.*

Activitatea caselor de economii ale statului în 1897. — „Vestnik Finansov, Promîşlennosti i Torgovli", Petersburg, 1898, nr. 26 din 28 iunie (10 iulie), pag 779—780. — *277.*

Actul de acuzare în procesul tulburărilor care au avut loc în mai la uzina „Obuhov". Cu o postfaţă din partea redacţiei „Iskra". Editura şi tipografia „Iskrei". [Chişinău], noiembrie 1901. 15 pag. (P.M.S.D.R. Extras din nr. 9 al „Iskrei"). — *293.*

Ajunul revoluţiei. Cronică neperiodică a problemelor de teorie şi tactică [Geneva], Grupul socialist-revoluţionar. „Svoboda", 1901, 132 pag. — *151, 153, 157 — 172, 173, 262, 289, 316, 330 — 331.*

Akselrod P. Înştiinţare cu privire la reluarea editării publicaţiilor grupului „Eliberarea muncii". Geneva, „Uniunea social-democraţilor ruşi", 1900, 8 pag. — *22.*

— *Despre sarcinile actuale şi despre tactica social-democraţilor ruşi.* Geneva, publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi", tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1898, 34 pag. — *23, 43, 63, 78, 89, 103, 300.*

— *Prefaţă [la broşura lui V. I. Lenin. Sarcinile social-democraţilor ruşi].* — În cartea: [Lenin, V. I.] „Sarcinile social-democraţilor ruşi". Cu o prefaţă de P. Akselrod. Publicaţie a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Geneva, tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1898, pag. 1—5. — *43.*

— *Prima scrisoare.* Noiembrie 1897. — În cartea: Akselrod, P. „Despre sarcinile actuale şi despre tactica social-democraţilor ruşi ". Geneva, publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1898, pag. 16—17. — *89.*

www.dacoromanica.ro

— *A doua scrisoare.* Decembrie 1897. — În cartea: „Akselrod, P. Despre sarcinile actuale şi despre tactica social-democraţilor ruşi". Geneva, publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1898, pag. 18—29. — *23, 73.*

[*Alekseev, P. A. Cuvîntare rostită la 10 (22) martie 1877 în faţa tribunalului special al Senatului ocîrmuitor.* Baku, 1901]. — *292.*

[*Amfiteatrov, A. V.*] *Domnii Obmanovi.* (Impresii din provincie). — „Rossiia", Petersburg, 1902, nr. 975 din 13 (26) ianuarie, pag. 2. Semnat: Old Gentleman. — *270, 274, 347.*

Apelul grupului de autoeliberare a muncitorilor. Petersburg, martie 1899. — „Nakanune", Londra, 1899, nr. 7, iulie, pag. 79—80.—*42, 44, 52, 58, 137.*

A.P.G. Cine răspunde pentru d-l Stahovici? — „Moskovskie Vedomosti", 1901, nr. 348 din 18 (31) decembrie, pag. 2. — *260—262, 266.*

[*Articol de fond*]. — „Raboceaia Mîsl", Petersburg [1897, nr. 1], octombrie, pag. 1—4. Mimeograf. — *34—35, 37, 41, 42.*

Atacul poliţienesc împotriva publicisticii. — „Iskra", [München], 1901, nr. 5, iunie, pag. 3. — *92.*

Beltov, N. — *vezi* Plehanov, G. V.

Bernstein, E. Materialismul istoric. Trad. de L. Kanţel. Petersburg. „Znanie", tip. Klobukov, 1901. 332 pag. — *17.*

— *Probleme sociale.* Trad. din limba germană de P. Kogan. Moscova. Asociaţia tip. A. Mamontov, 1901. V. 312 pag. — *17.*

— *Problemele socialismului şi sarcinile social-democraţiei.* Trad. din limba germană de K. Butkovski, Moscova, editura D. Efimov (1901), 360 pag. — *17.*

„*Bîloe*", Petersburg, 1906, nr. 10, octombrie, pag. 320—330. — *18.*

B. K. — *vezi* Kricevski, B. N.

Bulgakov, S. N. Capitalismul şi agricultura, vol. II. Petersburg, tip. Tihanov, 1900. V şi 458 pag. — *20, 252.*

B—v — *vezi* Savinkov, B. N.

Către cetăţenii Rusiei. [Manifest]. Fără indicarea locului apariţiei, publicaţie a Comitetului de pe Don al P.M.S.D.R., fără indicarea anului apariţiei, 1 pag. — *362.*

Către toţi muncitorii din Rusia. [Manifest de 1 mai.] Fără indicarea locului apariţiei, tip. „Iskrei", [1902]. 2 pag. (P.M.S.D.R.). — *295.*

www.dacoromanica.ro

Către toţi supuşii ţarului Rusiei. Publicaţie a partidului socialiştilor-revoluţionari. [Manifest]. Fără indicarea locului apariţiei, 3 aprilie 1902, 1 pag. — *370, 371—375, 376, 377.*

Ce cer muncitorii ţesători din Petersburg. [Manifest]. Publicaţie a „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare". [Petersburg], 30 mai 1896, 1 pag. — *149.*

Cehov, A. P. Tărăgănare. — 217.

Cernîşevski, N. G. Prologul. — 236.

[*Cernov, V. M.*] *O problemă la ordinea zilei a revoluţiei.* Londra, Liga agrară socialistă, 1900. 28 pag. — *378.*

Cervantes, Miguel. Don Quijote. — 141, 144.

Ce va urma? — vezi Plehanov, G. V. Ce va urma?

Cine va săvîrşi revoluţia politică — În revista: „Lupta proletară", nr. 1. Fără indicarea locului apariţiei, 1899, pag. 1—38. — *101 — 102.*

Cine va săvîrşi revoluţia politică [Kiev]. Publicaţie a Comitetului din Kiev, 1899, 28 pag. (P.M.S.D.R. Extras din „Lupta proletară"). — *101, 108, 359 — 360.*

Circulara ministrului-adjunct conducător provizoriu al ministerului instrucţiunii publice către inspectorii şcolari regionali (11 martie 1901, nr. 6 713). — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1901, nr. 58 din 14 (27) martie, pag. 1. — *269.*

Circulara nr. 1 230 din 12 martie 1901 a d-lui ministru al afacerilor interne pentru departamentul de poliţie, către d-nii guvernatori, primari şi şefi de poliţie — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1901, nr. 57 din 13 (26) martie, pag. 1. — *272.*

Circularele ministrului instrucţiunii publice către inspectorii şcolari regionali (24 aprilie 1901, nr. 10 516 şi 10 517). — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1901, nr. 91 din 26 aprilie (9 mai), pag. 2. — *270.*

Codul de legi al Imperiului rus. Partea a 3-a. Vol. I. Petersburg, 1885, publicat sub nr. 350, pag. 261—266.— *273.*

„Colecţia de botărîri şi dispoziţii ale guvernului, publicată sub îngrijirea Senatului ocîrmuitor", Petersburg, 1886, nr. 68 din 15 iulie, apărută sub nr. 639, pag. 1 390—1 405. — *389.*

—1897, nr. 62 din 13 iunie, apărută sub nr. 778, pag. 2 135—2 139.—*389.*

www.dacoromanica.ro

[*Comunicatul guvernului cu privire la grevele din vară de la întreprinderile textile din Petersburg*]. — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1896, nr. 158 din 19 (31) iulie, pag. 1—2. — *98.*

Congresul al IV-lea al Uniunii generale a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia şi Rusia. Fără indicarea locului apariţiei, iulie 1901. 21 pag. (P.M.S.D.R.). — *57.*

Congresul extraordinar de la Harkov al industriaşilor mineri. — „Iujnîi Rabocii", [Smolensk], 1900, nr. 3, noiembrie, pag. 4—8. — *147.*

Congresul de la Hanovra al Partidului muncitoresc social-democrat german. — „Rabocee Delo", 1899, nr. 4—5 din septembrie-decembrie, pag. 25—37, în secţiunea: Mişcarea muncitorească din străinătate. — *13.*

Congresul Partidului social-democrat german. — „Rabocee Delo", Geneva, 1899, nr. 2—3, august, pag. 65—72, în secţiunea: Mişcarea muncitorească din străinătate. — *13.*

Credo — În broşura: [Lenin, V. I.] „Protestul social-democraţilor din Rusia". Cu o postfaţă din partea redacţiei revistei „Rabocee Delo". Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1899, pag. 1—6. (P.M.S.D.R. Urma să apară în nr. 4—5 al revistei „Rabocee Delo", dar a fost scos în tiraj separat). — *17—18, 37, 39, 78, 92, 94, 127, 179.*

Culegere de cugetări şi aforisme, extrase din corespondenţa particulară a lui L. N. Tolstoi. Întocmită de Kudreavţev. Geneva, Elpidin, 1896, pag. 207—270. (Spice coapte. Vol. 4). — *274.*

Darea de seamă a caselor de economie ale statului pe anul 1899. Petersburg, tip. „Narodnaia pcl.za", fără indicarea anului, XXXI şi 129 pag. — *276—286.*

Despre agitaţie — vezi Kremer, A. I. Despre agitaţie.

Despre durata şi repartizarea timpului de muncă în întreprinderile industriale. 2 iunie 1897. — „Colecţia de hotărîri şi dispoziţii ale guvernului, publicată sub îngrijirea Senatului ocîrmuitor", Petersburg, 1897, nr. 62 din 13 iunie, publicat sub nr. 778, pag. 2 135—2 139. — *389.*

Despre supravegherea întreprinderilor industriei de fabrică şi despre relaţiile dintre fabricanţi şi muncitori, precum şi despre mărirea numărului de funcţionari ai inspecţiei de fabrică. 3 iunie 1886. — „Colecţia de hotărîri şi dispoziţii ale guvernului, publicată sub îngrijirea Senatului ocîrmuitor", Petersburg, 1886, nr. 68 din 15 iulie, publicat sub nr. 639, pag. 1 390 — 1 405. — *389.*

Dezvoltarea pe scară mondială şi criza socialismului. — „Vestnik Russkoi Revoliutii", Geneva, 1902, nr. 2, februarie, pag. 39—87, în secţiunea I. — *363, 368—369.*

Din activitatea partidului. — „Revoliuţionnaia Rossiia", [Geneva], 1902, nr. 7, iunie, pag. 23—24. — *371.*

www.dacoromanica.ro

Din partea ministerului instrucţiunii publice. — „S. Peterburgskie Vedomosti", 1901, nr. 10, 11 (24) ianuarie, pag. 1. — *70.*

Din partea redacţiei. — „Rabocee Delo", Geneva, 1899, nr. 1, aprilie, pag. 1—10. — *41, 44—45, 55, 95, 179.*

Din partea redacţiei „Bibliotecii muncitoreşti". Fără indicarea locului apariţiei, tip. „Bibliotecii muncitoreşti", 1900. 25 pag. (Biblioteca muncitorească social-democrată, nr. 1). — *262.*

Din partea uniunii ţărăneşti a partidului socialiştilor-revoluţionari către toţi militanţii socialismului-revoluţionar din Rusia. — „Revoliuţionnaia Rossiia", [Geneva], 1902, nr. 8 din 25 iunie, pag. 5—14. — *365—366, 374—375, 377, 378, 379—380, 381—387.*

Din viaţa noastră socială. — „Iskra", [München], 1901, nr. 2, februarie, pag, 2—4. — *368.*

Din viaţa noastră socială. — „Iskra", [München], 1901, nr. 3, aprilie, pag. 2—6. — *91.*

Din viaţa noastră socială. — „Iskra", [München], 1901, nr. 13, 20 decembrie, pag. 1—2. — *172.*

Din viaţa noastră socială. — „Iskra", [München], 1902, nr. 14, 1 ianuarie, pag. 1—2. — *172.*

Documentele congresului de „unificare". Publicaţie a Ligii social-democraţiei revoluţionare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1901. IV, 11 pag. — *3, 92, 183, 184, 185, 186, 187.*

Două congrese. Congresul al III-lea ordinar al Uniunii şi congresul de „unificare". Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. Uniunii, 1901. 34 pag. (P.M.S.D.R.). — *19—20, 22, 49, 54, 56, 57, 58, 81, 83, 87, 92, 93, 105, 113, 130, 134—135, 137, 138, 139, 153, 154, 183, 184—185, 187, 295.*

Elementul terorist în programul nostru. — „Revoliuţionnaia Rossiia", [Geneva], 1902, nr. 7, iunie, pag. 2—5. — *365—366.*

„Foaia volantă a grupului «Borba»", fără indicarea locului apariţiei, 1902, nr. 1, iunie, pag. 1. — *350.*

Fonvizin, D. I. Neisprăvitul. — 219.

Gogol, N. V. Moşieri de altădată. — 112—113.

— Suflete moarte. — 12.

Goncearov, I. A. Oblomov. — 136, 261, 321, 339.

Gorbunov, I. F. Scene din viaţa negustorilor. Vedere şi logodnă. — 438.

Gorki, M. Povestea unui scriitor căruia i-au intrat fumuri în cap. — 15.

www.dacoromanica.ro

Griboedov, A. S. Prea multă minte strică. — *49, 367, 397.*

* [*Gurevici, E. L.*] *Scrisori din Franţa.* Scrisoarea întîi — a treia. — „Iskra", [München], 1901, nr. 6, iulie, pag. 6—7; nr. 8 din 10 septembrie, pag. 5—6; nr. 9, octombrie, pag. 6—7. — *350.*

Hotărîrile congresului. — În foaia volantă: „Manifestul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia". Fără indicarea locului apariţiei, tip. partidului, [1898], pag. 2. — *287.*

Ilin, Vl.; Ilin, Vladimir — *vezi* Lenin, V. I.

Incidentul din Zemstva Ekaterinoslav. — „Iskra", [München], 1901, nr. 7, august, pag. 3—4. — *92,*

„Iskra", [Leipzig — München — Londra — Geneva]. — *3, 4, 10, 27, 28, 45, 48, 50, 52, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 65, 66, 70, 78, 82, 84, 88, 89, 104—105, 113, 131, 134, 151—152, 153, 155, 156, 158, 162, 163, 164, 170, 172, 181, 183, 276, 277, 292, 293, 294, 295, 361, 381—382, 430.*

*— [Leipzig], 1900, nr. 1, decembrie. 8 pag. — *45—46, 47, 113, 162, 181, 182*

*— [München], 1901, nr. 2, februarie, pag 1, 2—4, 6. — *10, 70, 90, 91, 254—255, 367, 375.*

*— 1901, nr. 3, aprilie, pag. 1—7. — *90, 91, 300, 304—305, 310, 316, 317—318, 319, 323, 330, 377—378.*

*— 1901, nr. 4, mai, 6 pag. — *3—5, 45, 50, 85—86, 89—90, 91, 104, 150, 151, 152, 157, 158—159, 160, 162, 164, 170, 172, 175, 181, 350.*

*— 1901, nr. 5, iunie, pag. 1—2, 3. — *62, 92, 270.*

*— 1901, nr. 6, iulie, pag. 1, 6—7, 8. — *62, 92, 350.*

*— 1901, nr. 7, august, pag. 3—4. — *86, 92, 154, 157, 171.*

*— 1901, nr. 8, 10 septembrie, pag. 1—2, 3, 5—6. — *81, 155, 157, 350.*

*— 1901, nr. 9, octombrie, pag. 1, 3, 4, 6—7. — *61, 92, 257, 350.*

*— 1901, nr. 10, noiembrie. 4 pag. — *17, 61, 292—293.*

— [Chişinău], 1901, nr. 10, noiembrie. 4 pag. [Retipărire]. — *293.*

*— [München], 1901, nr. 11, 20 noiembrie. 4 pag. — *293.*

— [Baku], 1901, nr. 11, 20 noiembrie. 4 pag. (Retipărire). — *293.*

* Cu asterisc sînt notate cărţile, ziarele şi articolele pe care există însemnări făcute de V. I. Lenin. Aceste cărţi se păstrează la Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.

www.dacoromanica.ro

[„Iskra"*] [München], 1901, nr. 12, 6 decembrie, pag. 2—3. — *4, 19, 21, 33, 37, 39, 41, 52, 88, 89—91, 94, 102, 159—160, 260, 262, 263, 264, 265.*

*— 1901, nr. 13, 20 decembrie, pag. 1, 6. — *172, 267—268.*

*— 1902, nr. 14, 1 ianuarie, pag. 1. — *172.*

*— 1902, nr. 15, 15 ianuarie, pag. 1. — *282.*

*— 1902, nr. 18, 10 martie, pag. 5—6. — *187.*

— 1902, nr. 21, 1 iunie, pag. 1—2. — *293, 300 — 301, 361, 382—383, 387.*

„Iskra". Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia. Nr. 1—3. [Recenzie]. — „Vestnik Russkoi Revoliuţii", Geneva, 1901, nr. 1, iulie, pag. 80—85, în secţiunea a III-a. — *377, 378.*

„Iujnîi Rabocii", Ekaterinoslav etc. — 147.

— 1900, [Smolensk], nr. 3, noiembrie, pag. 4—14. — *147.*

[*Ivanţin, V. P. Recenzie:*] *„Raboceaia Mîsl", organul muncitorilor din Petersburg, nr. 1—3.* — „Listok « Rabotnika »", Geneva, 1898, nr. 9—10, noiembrie, pag. 47—53. Semnat I-i, V. — *34, 42, 43.*

Înştiinţare cu privire la publicaţiile grupului social-democrat „Borba". Fără indicarea locului şi a anului apariţiei. 12 pag. — *350.*

Înştiinţare cu privire la reluarea editării publicaţiilor grupului „Eliberarea muncii" — *vezi* Akselrod, P. B. Înştiinţare cu privire la reluarea editării publicaţiilor grupului „Eliberarea muncii".

Întrebări cu privire la situaţia clasei muncitoare din Rusia. Nr. 1. [Manifest.] Fără indicarea locului apariţiei. Ed. „Raboceaia Mîsl", fără indicarea anului apariţiei. 4 pag. — *149.*

Întrebări în vederea culegerii de date cu privire la situaţia clasei muncitoare din Rusia. Publicaţie a „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg. Fără indicarea locului apariţiei, tip. „Raboceaia Mîsl", 1899. VI, 31 pag. (Biblioteca „Raboceaia Mîsl". Nr. 4). — *149.*

[*Kopelson, T. M. Scrisoare către B.*]. — În cartea: „Plehanov, G. V. Vademecum pentru redacţia revistei « Rabocee Delo »". Culegere de materiale editată de grupul „Eliberarea muncii". Cu o prefaţă de G. Plehanov. Geneva, tip. Grupului vechilor narodovolţi, 1900, pag. 35—36. — *19.*

— *Scrisoare către d. G.* — În cartea: „Plehanov G. V. Vademecum pentru redacţia revistei « Rabocee Delo »". Culegere de materiale editată de grupul „Eliberarea muncii". Cu o prefaţă de G. Plehanov. Geneva, tip. Grupului vechilor narodovolţi, 1900, pag. 27—35. — *19.*

[*Kremer, A. I.*] *Despre agitaţie.* Cu o postfaţă de P. Akselrod. Publicaţia „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1896. 43 pag. — *30.*

www.dacoromanica.ro

Kricevski, B. N. Lupta economică şi politică în mişcarea muncitorească din Rusia. — „Rabocee Delo", Geneva, 1900, nr. 7, august, pag. 1—22. — *44—45, 56—57.*

— *Moment îngrijorător în Franţa.* — „Rabocee Delo", Geneva, 1899, nr. 2—3, august, pag. 76—85, în secţiunea: Mişcarea muncitorească din străinătate. Semnat: B.K. — *12, 186.*

— *Principiile, tactica şi lupta.* — „Rabocee Delo", Geneva, 1901, nr. 10, septembrie, pag. 1—36. — *10—14, 20, 21, 22, 23, 27—28, 31, 36—37, 40, 44—46, 47—48, 50—52, 59, 62, 81—82, 90, 95, 102—105, 109—110, 132, 139, 150—153, 157, 160, 170, 175, 183, 184, 188.*

Krîlov, I. A. — *Două butoaie.* — *9.*
— *Motanul şi Bucătarul.* — *227.*

[*Kuskova, E. D.*] [*Recenzie la cartea:*] „*F. Dan. Din istoria mişcării muncitoreşti şi a social-democraţiei în Rusia.*" 1900—1904. Ed. Donskaia Reci. — „Biloe", Petersburg, 1906, nr. 10, octombrie, pag. 320—330. Semnat: E. Kuskova. — *18.*

— *Scrisoare către Akselrod, din partea unuia dintre autorii broşurii împotriva grupului „E. M.".* — În cartea: „Plehanov, G. V. Vademecum pentru redacţia revistei « Rabocee Delo»". Culegere de materiale editată de grupul „Eliberarea muncii". Cu o prefaţă de G. Plehanov, Geneva, tip. Grupului vechilor narodovolţi, 1900, pag. 17—27. — *18.*

Lazarev, E. Pe marginea unei sciziuni. — „Nakanune", Londra, 1900, nr. 17 şi 18, iunie, pag. 208—210. — *137.*

— *Sciziunea din partidul social-democrat din Rusia.* (Scrisoare către redacţie). — „Nakanune", Londra, 1900, nr. 15, aprilie, pag. 183—184; nr. 16, mai, pag. 194—196. — *137.*

Legea cu privire la măsurile de apărare a ordinii de stat şi a liniştii publice. 14 august [1881]. — În cartea: „Codul de legi al Imperiului rus". Partea a 3-a. Vol. I, Petersburg, 1885, publicat sub nr. 350, pag. 261—266. — *273.*

Legislaţia rusă şi muncitorul. — „Osvobojdenie", Stuttgart, 1902, nr. 4, 2 (15) august, pag. 50—53. — *397—398.*

Lenin, V. I. „Ce-i de făcut? Problemele acute ale mişcării noastre". Stuttgart, Dietz, 1902, VII, 144 pag. Autor: N. Lenin. — *3—5, 189, 350, 376.*

— *Congresul zemstvelor.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 8, 10 septembrie, pag. 2, la rubrica: „Din viaţa noastră socială". — *91.*

— *Conţinutul economic al narodnicismului şi critica lui în cartea d-lui Struve.* (Pe marginea cărţii lui P. Struve: „Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei". Petersburg, 1894). — În cartea: „Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice". Culegere de

www.dacoromanica.ro

articole. Petersburg, tip. Soikin, 1895, pag. 1—144, în partea a II-a. Semnat: K. Tulin. — *16.*

— *Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve.* (Oglindirea marxismului în literatura burgheză). (Pe marginea cărții d-lui Struve. „Note critice cu privire la dezvoltarea economică a Rusiei". Petersburg, 1894.). — În cartea: [Lenin, V. I.] „Ilin, Vl. În 12 ani". Culegere de articole. Vol. I. „Două curente în marxismul din Rusia și social-democrația rusă". Petersburg, tip. Bezobrazov și Comp. 1908, pag. 3—125. — *16.*

— *Cronica internă.* — „Zarea", Stuttgart, 1901, nr. 2 — 3, decembrie, pag. 361—403. Semnat: T.H. — *62.*

*— *Cu ce să începem?* — „Iskra", [München], 1901, nr. 4, mai, pag. 1. — *3—5, 45, 50, 85—86, 104, 151, 152, 153, 157, 158, 160, 161, 164, 169, 172, 175, 182, 350.*

*— *Cu privire la bugetul de stat.* — „Iskra", [München], 1902, nr. 15, 15 ianuarie, pag. 1. — *282.*

— [*Declarația redacției ziarului „Iskra"*]. *Din partea redacției.* [Manifest. Leipzig], 1900. 2 pag. —*22.*

*— *De vorbă cu apărătorii economismului.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 12, 6 decembrie, pag. 2—3. — *33, 88, 94.*

— *Dezvoltarea capitalismului în Rusia.* Procesul formării pieței interne pentru marea industrie. Petersburg, ed. Vodovozova. 1899. IX, IV, 480 pag. Autor: Vladimir Ilin. — *319, 384.*

— *Începutul demonstrațiilor.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 13, 20 decembrie, pag. 1. — *172.*

— *Încorporarea celor 183 de studenți.* — „Iskra" [München], 1901, nr. 2, februarie, pag. 6. — *69, 90, 375.*

— *În 12 ani.* Culegere de articole. Vol. I. „Două curente în marxismul din Rusia și în social-democrația rusă". Petersburg, tip. Bezobrazov și Comp., 1908. XII, 471 pag. Autor: Vl. Ilin. — *15—16.*

— *În legătură cu „Profession de foi".* — Manuscris[1]. — *18.*

— [*În legătură cu o scrisoare a „muncitorilor din sud"*]. —„Iskra", [München], 1901, nr. 13 din 20 decembrie, pag. 6. — *267—268.*

*— *Iobăgiștii la lucru.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 8, 10 septembrie, pag. 1.—*91.*

— *La ce se gîndesc miniștrii noștri?* Manuscris[2].— *32.*

[1] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. VII, 1928, pag. 6—15.
[2] Publicat pentru prima oară în ziarul „Petrogradskaia Pravda", 1924, nr. 22, 27 ianuarie.

www.dacoromanica.ro

*— *Lupta împotriva înfometaţilor.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 9, octombrie, pag. 1. — *62, 257—258.*

— *Lupta împotriva înfometaţilor.* (Extras din nr. 2—3 al revistei „Zarea".) Stuttgart, Dietz, [1901]. 18 pag. — *62.*

— *Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici.* Editat de Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia. Geneva, tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1899. 52 pag. — *154.*

— *Observaţii la [al doilea] proiect de program [al lui Plehanov].* Manuscris[1]. — *245.*

— *Observaţii la proiectul de program al comisiei.* Manuscris[2]. — *250.*

*— *O mărturisire preţioasă.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 6, iulie, pag. 1. — *92.*

— *O problemă vitală.* Manuscris [3]. — *4, 155, 156.*

*— *Partidul muncitoresc şi ţărănimea.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 3, aprilie, pag. 1—2. — *90, 91, 300, 304—305, 309, 310, 316, 317—318, 319, 320, 323, 328—329, 330, 377—378.*

— Prefaţă [la broşura „Documentele congresului «de unificare»"]. În cartea: „Documentele congresului «de unificare»". Publicaţie a Ligii social-democraţiei revoluţionare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1901, pag. I—IV. — *3, 184.*

— *Prefaţă [la culegerea: În 12 ani].* — În cartea: [Lenin, V. I.] Ilin, VI. În 12 ani. Culegere de articole. Vol. I. „Două curente în marxismul din Rusia şi în social-democraţia rusă", Petersburg, tip. Bezobrazov şi Comp., 1908, pag. III—XII. — *16.*

— *Programul agrar al social-democraţiei ruse.* — „Zarea", Stuttgart, 1902 nr. 4, august, pag. 152—183, în secţiunea 2. Semnat: N. Lenin; N. L. — *236, 294, 422, 439.*

— *Programul nostru.* — Manuscris[4]. — *154—155, 156.*

— *Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.* Manuscris[5]. — *208, 210, 214, 220, 222, 224, 226—227, 231, 236—237, 242, 246, 249, 293, 297, 301, 302—305, 306, 307, 308—310, 313—315, 317, 318, 322—323, 326, 332—334, 336, 421, 422, 435.*

[1] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 65—87.

[2] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, pag. 118—130.

[3] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. III, 1925, pag. 25—30.

[4] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. III, pag. 14—18.

[5] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag.43—50.

www.dacoromanica.ro

[*Lenin, V. I.*] — *Protestul social-democraţilor din Rusia.* Cu o postfaţă din partea redacţiei revistei „Rabocee Delo". Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1899. 15 pag. (P.M.S.D.R. Urma să apară în nr. 4—5 al revistei „Rabocee Delo", dar a fost scos în tiraj separat). — *18, 44.*

— *Sarcina noastră imediată.* — Manuscris[1]. — *4, 155, 156.*

*— *Sarcinile vitale ale mişcării noastre.* — „Iskra", [Leipzig], 1900, nr. 1, decembrie, pag. 1. — *45, 47.*

— *Sarcinile social-democraţilor ruşi.* Cu o prefaţă de P. Akselrod. Publicaţie a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Geneva, tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1898, 34 pag. — *43, 44, 132, 154.*

— *Sciziunea din rîndurile Uniunii din străinătate a social-democraţilor ruşi* — „Iskra", [Leipzig], 1900, nr. 1, decembrie, pag. 8, la rubrica: „Viaţa de partid". — *181.*

— *Trei amendamente* [*la „Proiectul de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia"*]. Manuscris[2]. — *246.*

*— *Un nou măcel.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 5, iunie, pag. 1—2. — *61.*

*— *Un regulament draconic şi o sentinţă draconică.* —„Iskra", [München], 1901, nr. 10, noiembrie, pag. 1. — *62.*

Lermontov, M. I. Demonul. — *162.*

— *Rugăciune* („În clipa grea a vieţii"). — *135—136.*

Leviţki, A. Note fugitive. — „Vestnik Russkoi Revoliuţii", Geneva, 1902, nr. 2, februarie, pag. 123—158, în secţiunea I. — *369, 380.*

[*Lista de probleme (Tagesordnung) a congresului*]. 13 (26) februarie 1902. Manuscris[3]. — *287—290.*

„*Listok* «*Rabocevo Dela*»", Geneva, 1901, nr. 6, aprilie, pag. 1—6. — *50, 169, 182, 183.*

„*Listok* «*Rabotnika*»", Geneva, 1898, nr. 9—10, noiembrie, pag. 46—53. — *33, 34, 42, 43, 113.*

Lucrările comisiei pentru revizuirea regulamentului fabricilor şi al meşteşugurilor. Partea 1, 3. Petersburg, 1863—1864. 2 volume. — *390.*

Manifestul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Manifest.] Fără indicarea locului apariţiei, tip. partidului, [1898]. 2 pag. — *31, 289, 295, 353.*

[1] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. III, 1925, pag. 19—24.
[2] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 51
[3] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. VIII, 1928, pag. 227.

www.dacoromanica.ro

Martînov, A. Literatura de demascare şi lupta proletară. („Iskra", nr. 1—5). — „Rabocee Delo", Geneva, 1901, nr. 10, septembrie, pag. 37—64. — *6—7, 45, 51—52, 55, 58—61, 62, 63—67, 68—69, 70—71, 72—73, 74, 75—76, 77—79, 81, 82—84, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 95, 96, 101, 102, 103, 104, 105—106, 108, 109, 110, 119, 126, 132, 133, 150, 151, 152, 155, 160, 161, 174, 175, 183, 184, 185, 188, 262, 307, 309, 310, 316—317, 318, 319, 322, 327, 328, 329, 429.*

— *Probleme la ordinea zilei.* — „Rabocee Delo", Geneva, 1901, nr. 9, mai, pag. 42—75. — *63.*

— *Social-democraţia şi clasa muncitoare.* — Două curente în social-democraţia rusă. Geneva, tip. Uniunii, 1901. 32 pag. (P.M.S.D.R. Supliment la nr. 11 al revistei „Rabocee Delo"). — *54, 74.*

* [*Martov, L.*] *Bîntuie foametea!* — „Iskra", [München], 1901, nr. 6 din iulie, pag. 8. — *62.*

— *Imn socialistului rus modern.* — „Zarea", Stuttgart, 1901, nr. 1, aprilie, pag. 152—153. Semnat: Narcis Tuporilov. — *45, 49, 61, 113.*

* — *Încă o dată despre corupţia politică din zilele noastre.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 10, noiembrie, pag. 1—2. — *17.*

— *Mişcarea muncitorească din Rusia.* Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1899. 90 pag. (P.M.S.D.R.). — *154.*

— *Mişcarea muncitorească din Rusia.* Ed. a 2-a prelucrată. Publicaţie a Ligii social-democraţiei revoluţionare ruse. Geneva, tip. Ligii social-democraţiei revoluţionare ruse, 1903. 104 pag. (P.M.S.D.R.). — *155.*

— [*Notă cu privire la cel de-al patrulea Congres al Bundului*]. — „Iskra", [München], 1901, nr. 7, august, pag. 6. — *155, 157.*

— *Raport asupra activităţii grupului „Iskra", întocmit în vederea Conferinţei de la Belostok din 1902.* Manuscris[1]. — *294.*

— *Răscoala ţărănească.* — „Iskra", [München], 1902, nr. 21, 1 iunie, pag. 2. — *382—383.*

— *Rusia contemporană.* Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii social-democraţilor ruşi", 1898, 66 pag. — *154.*

— *„Vorwärts" şi „Zarea".* — „Zarea", Stuttgart, 1902, nr. 4, august, pag. 101—104, în secţiunea a 2-a. Semnat: Ignotus. — *186.*

Martov, L. — *vezi* Ignotus.

Marx, K. Capitalul. Critica economiei politice. Vol. II, 1885. — *251.*

[1] Publicat pentru prima oară în cartea: „Rapoartele comitetelor social-democrate către Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.", Moscova-Leningrad, 1930, pag. 86—90.

www.dacoromanica.ro

[*Marx, K.*] — *Capitalul. Critica economiei politice.* Vol. III, partea 1 şi a 2-a, 1894. — *215, 306.*

— *Statutul general al Asociaţiei Internaţionale a Muncitorilor.* Septembrie 1871. — *223, 234, 303.*

— *Statutul provizoriu al Asociaţiei.* 21—27 octombrie 1864. — *223, 234, 303.*

Marx, K. şi Engels, F. Manifestul Partidului Comunist. Decembrie 1847 — ianuarie 1848. — *80, 210, 223, 224, 225, 226, 234, 263—264, 348, 356, 378.*

Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice. Culegere de articole. Petersburg, tip. Soikin, 1895. Pag. 232, 259 şi III. — *16.*

Materiale pentru revizuirea legislaţiei noastre penale. — Publicaţie a ministerului justiţiei. Petersburg, tip. Senatului ocîrmuitor, 1880—1881. 4 vol. — *390—391.*

Mişcarea muncitorească din Rusia — *vezi* Martov, L. Mişcarea muncitorească din Rusia.

Mişcarea ţărănească. — „Revoliuţionnaia Rossiia", [Geneva], 1902, nr. 8, 25 iunie, pag. 1—5. — *381—382, 383.*

„Moskovskie Vedomosti". — *260, 261, 366.*

— 1901, nr. 348, 18 (31) decembrie, pag. 2. — *260—262, 266.*

Nadejdin, L. Ajunul revoluţiei — *vezi* Ajunul revoluţiei.

„Nakanune", Londra. — *137, 289.*

— 1899, nr. 7, iulie, pag. 78—80. — *42—43, 44, 52, 58, 137—138.*

— 1900, nr. 15, aprilie, pag. 183—184. — *137.*

— 1900, nr. 16, mai, pag. 194—196. — *137.*

— 1900, nr. 17 şi 18, iunie, pag. 208—210. — *137.*

Narcis Tuporîlov — *vezi* Martov, L.

Nekrasov, N. A. Saşa. — *381.*

Nevzorov, I. Social-democraţia ca exponentă a eliberării naţionale. — „Zarea", Stuttgart, 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 156—179. — *350.*

[*Observaţiile făcute de redacţia revistei „Rabocee Delo" la articolul lui B. N. Savinkov „Mişcarea din Petersburg şi sarcinile practice ale social-democraţiei"*]. — „Rabocee Delo", Geneva, 1900, nr. 6, aprilie, pag. 28. — *102, 127.*

www.dacoromanica.ro

O cotitură istorică. — „Listok « Rabocevo Dela »", Geneva, 1901, nr. 6, aprilie, pag. 1—6. — *49, 170, 182, 183.*

O problemă la ordinea zilei a revoluţiei — *vezi* Cernov V. M. O problemă la ordinea zilei a revoluţiei.

Organizaţia. — „Svoboda", Geneva, 1901, nr. 1, pag. 61—80, în secţiunea a 3-a. — *71, 101, 117—118, 119—123, 128—129, 130, 139, 143—146, 147, 163, 167, 171.*

„*Orlovskii Vestnik*", 1901, nr. 254 din 25 septembrie, pag. 2—3. — *260.*

Ostrovski, A. N. Vinovaţi fără vină. — *164.*

„*Osvobojdenie*", Stuttgart, 1902, nr. 4 din 2 (15) august, pag. 49—53. — *396, 397.*

Parvus. Oportunismul în practică. — „Zarea", Stuttgart, 1902, nr. 4, august, pag. 1—39, în secţiunea a 2-a. — *185.*

Pe „marea magistrală siberiană". (Scrisoare din Siberia). — „Iskra", [München], 1901, nr. 2, februarie, pag. 4. — *254—255.*

Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. (Elaborat de redacţia ziarului „Iskra" şi a revistei „Zarea"). — „Iskra", [München], 1902, nr. 21, 1 iunie, pag. 1—2. — *293, 300, 361, 382, 387, 388.*

Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. (Elaborat de redacţia ziarului „Iskra" şi a revistei „Zarea"). — „Zarea", Stuttgart, 1902, nr. 4, august, pag. 1—20, în secţiunea A. — *245—246, 361, 387, 388.*

Proiect de program al social-democraţilor ruşi — *vezi* Plehanov, G. V. Proiect de program al social-democraţilor ruşi.

[*Prokopovici, S. N.*] *Răspuns la broşura lui Akselrod „Despre sarcinile actuale şi despre tactica social-democraţilor ruşi".* — În cartea: „Plehanov, G. V. Vademecum pentru redacţia revistei « Rabocee Delo »". Culegere de materiale, editată de grupul „Eliberarea muncii". Cu o prefaţă de G. Plehanov. Geneva, tip. Grupului vechilor narodovolţi, 1900, pag. 37—60. — *18, 104.*

— *Mişcarea muncitorească din Occident.* Studiu critic. Vol. I. Germania şi Belgia. Petersburg, Panteleev, 1899. Pag. II, 212 şi 120. Autor: S. N. Prokopovici. — *17, 41.*

Proletarskaia borba. Nr. 1. Fără indicarea locului apariţiei, 1899. 199 pag. — *101—102, 262.*

Petersburg. — „Iskra", [Leipzig], 1900, nr. 1, decembrie, pag. 8, la rubrica: „Viaţa de partid". — *113.*

www.dacoromanica.ro

Pisarev, D. I. Greşelile unei gîndiri necoapte. — 168.

Plehanov, G. V. Al doilea proiect de program al P.M.S.D.R. Manuscris [1]. — *209—235, 241, 250, 293.*

— *Ce va urma?* Publicaţie a ziarului „Iskra", [Chişinău], tip. „Iskrei", septembrie 1901. 37 pag. (P.M.S.D.R. Extras din nr. 2 al revistei „Zarea"). — *292.*

— *Contribuţii la dezvoltarea concepţiei moniste asupra istoriei.* Răspuns d-lor Mihailovski, Kareev & Comp. Petersburg, 1895. 287 pag. Autor: N. Beltov. — *49.*

— *Despre sarcinile socialiştilor în lupta împotriva foametei din Rusia.* (Scrisoare către tovarăşii tineri.) Geneva, tip. „Soţial-demokrat", 1892. 90 pag. (Biblioteca socialismului contemporan. Nr. 10). — *64—65, 300.*

* — *În legătură cu demonstraţiile.* — „Iskra", [München], 1902, nr. 14, 1 ianuarie, pag. 1. — *172.*

* — *În pragul secolului douăzeci.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 2, februarie, pag. 1. — *10, 224, 235.*

— *Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.* — „Zarea", Stuttgart, 1902, nr. 4, august, pag. 11—39 în secţiunea A. — *438.*

— *Proiectul iniţial al programului P.M.S.D.R.* Manuscris [2]. — *201, 220, 225, 229, 407.*

— *Proiect de program al social-democraţilor ruşi.* — În cartea: „Akselrod, P. Despre sarcinile actuale şi despre tactica social-democraţilor ruşi", Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniuni. social-democraţilor ruşi", 1898, pag. 29—34. — *103, 300, 316, 352.*

— *„Vademecum pentru redactia revistei «Rabocee Delo»".* Culegere de materiale, editată de grupul „Eliberarea muncii". Cu o prefaţă de G. Plehanov. Geneva, tip. Grupului vechilor narodovolţi, 1900, LII, 67 pag. — *19, 104, 107.*

Polemica revistei „Zarea" cu redacţia ziarului „Vorwärts". — „Iskra". [München], 1902, nr. 18, 10 martie, pag. 5—6, în rubrica: „Viaţa de partid". — *186.*

* [*Potresov, A. N.*] *Ce s-a întîmplat?* — „Zarea", Stuttgart, 1901, nr. 1, aprilie, pag. 47—74. Semnat: Starover. — *13.*

[1] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 57—61.
[2] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 15—19.

www.dacoromanica.ro

— *Iluzii absurde.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 5, iunie, pag. 1. — *81, 270.*

„*Pravitelstvennîi Vestnik*", Petersburg, 1896, nr. 158, 19 (31) iulie, pag. 1—2. — *98.*

— 1899, nr. 165, 31 iulie (12 august), pag. 1. — *347.*

— 1901, nr. 57, 13 (26) martie, pag. 1. — *272.*

— 1901, nr. 58, 14 (27) martie, pag. 1. — *270.*

— 1901, nr. 68, 25 martie (7 aprilie), pag. 1. — *269—270.*

— 1901, nr. 74, 5 (18) aprilie, pag. 2—3. — *269.*

— 1901, nr. 91, 26 aprilie (9 mai), pag. 2. — *270.*

— 1901, nr. 283, 30 decembrie (12 ianuarie, 1902), pag. 2—3. — *271—272.*

— 1902, nr. 1, 1 (14) ianuarie, pag. 1—4. — *253—254, 280.*

Pro domo sua. (Notă bibliografică cu privire la nr. 1 „V.R.R." în „Zarea" nr. 2—3). — „Vestnik Russkoi Revoliuţii", Geneva, 1902, nr. 2, februarie, pag. 99—104, în secţiunea a III-a. — *252.*

Profession de foi a Comitetului din Kiev al P.M.S.D.R. 1899. Manuscris [1]. — *18.*

[*Program de lecţii*]. Fără indicarea locului şi a datei apariţiei. 10 pag. — *289.*

Program de lecţii pentru cercuri. Fără indicarea locului şi a datei apariţiei. 29 pag. — *289.*

Program de lectură. Alcătuit de I—îm. Fără indicarea locului şi a datei apariţiei. 22 pag. — *289.*

Programul organului periodic al Uniunii social-democraţilor ruşi „Rabocee Delo". Publicaţie a „Uniunii social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1899, 9 pag. (P.M.S.D.R. Extras din nr. 1 al revistei „Rabocee Delo"). — *21—22, 40, 43—44, 95, 179.*

Programul Uniunii de luptă din Petersburg pentru eliberarea clasei muncitoare. [Manifest, Petersburg], octombrie 1900, 2 pag. — *110, 113—115, 140.*

Programul [„*Uniunii din nord a P.M.S.D.R.*"]. — Manuscris [2]. — *351—361.*

[1] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. VII, 1928, pag. 16—18.
[2] Publicat pentru prima oară în revista „Proletarskaia Revoliuţiia", 1922, nr. 9, pag. 231—234.

www.dacoromanica.ro

Proiectul comisiei pentru elaborarea proiectului de program. Manuscris[1]. — *250—252, 292.*

„*Raboceaia Gazeta*", Kiev. — *31, 131, 140.*

„*Raboceaia Gazeta*" (seria 1899 nerealizată). — *4, 155—156, 157, 160, 294.*

„*Raboceaia Mîsl*", Petersburg—Berlin—Varşovia—Geneva. — *18, 33, 34—36, 37, 41, 42, 43, 54, 58, 70, 90, 93, 101, 105, 117, 131, 144, 149, 150, 155, 162.*

— [1897, nr. 1], octombrie. 5 pag. Mimeograf. — *33, 34—35, 37, 41, 42, 113.*

„*Rabocee Delo*" (seria 1895 nerealizată). — *30—31, 36.*

„*Rabocee Delo*", Geneva. — *5, 13, 14, 15, 18, 19, 22, 28, 34, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 58, 63, 70, 71, 74, 80, 84, 92, 93, 96, 101, 104, 105, 112, 120, 131, 133—134, 136, 137, 140, 151, 153, 162, 165, 168, 169, 179, 181, 182, 183, 184, 187, 296.*

— 1899, nr. 1, aprilie, pag. 1—10, 139—142. — *40, 43, 44, 56, 132, 179.*

— 1899, nr. 2—3, august, pag. 65—72, 76—85, în secţiunea: Mişcarea muncitorească din străinătate. — *12—13, 187.*

— 1899, nr. 4—5, septembrie-decembrie, pag. 25—37, în secţiunea: Mişcarea muncitorească din străinătate. — *13.*

— 1900, nr. 6, aprilie, pag. 28—42. — *71—72, 99—100, 101—106, 124, 125—126, 127, 128, 134, 143.*

— 1900, nr. 7, august, pag. 1—22. — *44, 56—57.*

— 1901, nr. 9, mai, pag. 42—75. — *63.*

— 1901, nr. 10, septembrie. 136, 46 pag. — *3, 6—7, 10—14, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 27—28, 30, 36—37, 40, 44—46, 48, 49, 50—53, 55, 58—61, 62, 63—67, 68—69, 70—71, 73, 74, 75—76, 77—79, 80, 81—84, 86, 87, 88, 89, 90, 91—92, 95, 96, 101, 102, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 120, 126, 131, 132, 133, 140, 151—154, 155, 156, 160—161, 169, 174, 175, 183, 184, 185, 187, 262, 301, 307, 309—310, 316—317, 318, 319, 320, 322, 326, 327, 328, 429.*

Răspunsul redacţiei revistei „Rabocee Delo" la „Scrisoarea" lui P. Akselrod. — În cartea: „Răspunsul redacţiei revistei « Rabocee Delo » la « Scrisoarea » lui P. Akselrod şi la « Vademecum » al lui G. Plehanov". Publicat de „Uniunea social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1900, pag. 1—27 (P.M.S.D.R.). — *43, 63, 103—104.*

[1] Publicat pentru prima dată în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924 ,pag. 114—117.

www.dacoromanica.ro

Răspunsul redacţiei revistei „Rabocee Delo" la „Scrisoarea" lui P. Akselrod şi la „Vademecum" al lui G. Plehanov. Publicat de „Uniunea social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1900. 81 pag. (P.M.S.D.R.). — *42, 43, 63, 101, 103, 104.*

Răspunsul redacţiei revistei „Rabocee Delo" la „Vademecum" al lui G. Plehanov. — În cartea: „Răspunsul redacţiei revistei « Rabocee Delo » la « Scrisoarea » lui P. Akselrod şi la « Vademecum » al lui G. Plehanov". Publicat de „Uniunea social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. „Uniunii", 1900, pag. 28—69. (P.M.S.D.R.).. — *42, 101.*

Răspuns revistei „Zarea". — „Revoliuţionnaia Rossiia", [Geneva], 1902, nr. 4, februarie, pag. 4—5. — *381.*

Raportul asupra mişcării social-democrate ruse prezentat la congresul socialist internaţional de la Paris din 1900. Istoria mişcării muncitoreşti evreieşti din Rusia şi Polonia. Publicat de „Uniunea social-democraţilor ruşi". Geneva, tip. Uniunii, 1901. 134 pag. (P.M.S.D.R.). — *141.*

[*Reazanov, D. B.*] *Arheologia şi poliţia.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 8 din 10 septembrie, pag. 3. — *350.*

— *Observaţii la programul revistei „Rabocee Delo".* — „Zarea", Stuttgart, 1901, nr. 1, aprilie, pag. 118—136. — *182, 350.*

* — *Olanda.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 9, octombrie, pag. 7. — *350.*

* — *Tavernă ţaristă.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 8, 10 septembrie, pag. 1—2. — *350.*

[*Recenzie la cartea: Lenin, V. I.*] *„Sarcinile social-democraţilor ruşi".* Cu o prefaţă de P. Akselrod. Geneva, 1898. — „Rabocee Delo", Geneva, 1899, nr. 1, aprilie, pag. 139—142. — *43, 44, 132.*

Regulament provizoriu pentru prestarea serviciului militar de către tinerii eliminaţi din şcolile superioare pentru dezordini săvîrşite în grup. 29 iulie 1899. — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1899, nr. 165, 31 iulie (12 august), pag. 1. — *348.*

Regulament provizoriu pentru funcţionarea organizaţiilor studenţeşti în instituţiile de învăţămînt superior aflate în competenţa ministerului instrucţiunii publice. 22 decembrie 1901. — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1901, nr. 283, 30 decembrie (12 ianuarie 1902), pag. 2—3. — *269—270.*

Renaşterea revoluţionarismului în Rusia. Geneva, Grupul socialiştilor-revoluţionari „Svoboda", 1901. 80 pag. — *73—74, 101—102, 118, 121, 134, 163, 170, 171, 374.*

Rescriptul imperial adresat lui Vannovski, membru al Consiliului de stat. 25 martie 1901. — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1901, nr. 68, 25 martie (7 aprilie), pag. 1. — *269—270.*

www.dacoromanica.ro

[*Revendicări întocmite cu consimţământul general al muncitorilor*]. — „Russkie Vedomosti", Moscova, 1886, nr. 144, 29 mai, pag. 3, în art. Despre dezordinele muncitoreşti de la fabrica de textile din Nikolskoe. — *149.*

„*Revoliuţionnaia Rossiia*", [Geneva]. — *290.*

— 1902, nr. 3, ianuarie, pag. 1. — *369.*

— 1902, nr. 4, februarie, pag. 4—5. — *381.*

— 1902, nr. 7, iunie, pag. 2—5, 23—24. — *365—366, 371.*

— 1902, nr. 8, 25 iunie, pag. 1—14. — *365—366, 374—375, 377—378, 379—380, 381—388.*

Rîleev, K. F. Cetăţeanul. — *124.*

„*Rossiia*", Petersburg. — *92.*

— 1902, nr. 975, 13 (26) ianuarie, pag. 2. — *270, 275, 347.*

R.M. Realitatea noastră. (Mişcarea muncitorească, absolutismul, societatea şi păturile ei (nobilimea, marea şi mica burghezie, ţăranii şi muncitorii) şi lupta obştească). — Supliment special la ziarul „Raboceaia Mîsl". Publicaţie a „Uniunii" din Petersburg. Petersburg, 1899, pag. 3—16. — *21, 46, 62, 66, 105, 106, 145.*

R.N.S. — *vezi* Struve, P. B.

„*Russkaia Starina*", Petersburg. — *30.*

„*Russkie Vedomosti*", Moscova. — *94, 217, 252.*

— 1886, nr. 144, 29 mai, pag. 3. — *149.*

„*Russkoe Bogatstvo*", Petersburg. — *252, 288.*

Saltîkov-Şcedrin, M. E. Dincolo de hotare. — *129.*

— Înmormîntare. — *15.*

— Nimicurile vieţii. — *301.*

— Pompaduri şi pompadure. — *264.*

— Scrisori pestriţe. — *369.*

— Sub semnul cumpătării şi al acurateţii. — *93.*

— Un an încheiat. — *15.*

[*Savinkov, B. N.*] *Mişcarea din Petersburg şi sarcinile practice ale social-democraţiei.* — „Rabocee Delo", Geneva, 1900, nr. 6, aprilie, pag. 28—42.

www.dacoromanica.ro

Semnat B —v. — *71—72, 99—100, 101—103, 124, 125—126, 127, 128, 134, 144.*

Scrisoare către organele social-democrate ruse. — „Iskra", [München], 1901, nr. 12 din 6 decembrie, pag. 2, în articolul: [Lenin, V. I.] „De vorbă cu apărătorii economismului". — *19, 20, 32, 37, 39, 41, 52, 88, 89—91, 94, 102, 160, 260, 262, 263, 264, 265.*

[*Scrisoarea Comitetului Central al Uniunii generale a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia şi Rusia.*] 29 august (11 septembrie) 1901. — „Iskra", [München], 1901, nr. 8, 10 septembrie, pag. 6, în rubrica: „Viaţa de partid". — *155, 156.*

[*Scrisoarea unui muncitor ţesător din Petersburg*]. — „Iskra", [München], 1901, nr. 7, august, pag. 4 în rubrica: „Cronica mişcării muncitoreşti şi scrisori primite din fabrici şi uzine". — *86, 170.*

Serebreakov, E. A. În legătură cu apelul grupului „Autoeliberarea muncitorilor". — „Nakanune", Londra, 1899, nr. 7, iulie, pag. 78—79. — *137, 138.*

„Spărgătorii de grevă" de la Veatka. — „Iskra" [München], 1901, nr. 9, octombrie, pag. 3. — *92.*

Stabovici, M. A. Referat citit la Congresul misionarilor de la Orel. — „Orlovskii Vestnik", 1901, nr. 254, 25 septembrie, pag. 2—3. — *260.*

Starover — vezi Potresov, A. N.

Statutul casei muncitoreşti, elaborat la Petersburg de muncitori. (Din nr. 1 al ziarului „Raboceaia Mîsl"). — „Listok « Rabotnika »", Geneva, 1898, nr. 9—10, noiembrie, pag. 46—47. — *33, 113.*

Statutul casei muncitoreşti, elaborat de muncitorii din Petersburg. Petersburg. Iulie 1897. — „Raboceaia Mîsl", Petersburg, [1897, nr. 1], octombrie, pag. 4—5. — *33, 41, 113.*

Statutul organizaţiei sindicale muncitoreşti. — În foaia: „Programul Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare din Petersburg". [Petersburg], octombrie 1900, pag. 1—2. — *110, 113—115, 139.*

„S.-Peterburgskii Rabocii Listok", [Petersburg-Geneva]. — *31.*

„S.-Peterburgskie Vedomosti". — *94.*

— 1901, nr. 10 din 11 (24) ianuarie, pag. 1. — *70.*

Steklov, I. M. — vezi Nevzorov, I.

* [*Struve, P. B.*]. *Absolutismul şi zemstvele.* — „Iskra", [München], 1901, nr. 2, februarie, pag. 2; nr. 4, mai, pag. 2—3. — *89—90, 91.*

www.dacoromanica.ro

[*Struve, P. B.*] — [*Articol de fond*]. — „Osvobojdenie", Stuttgart, 1902, nr. 4 din 2 (15) august, pag. 49—50. — *396, 397.*

*— *Din partea redactorului.* [Extras din revista „Osvobojdenie" nr. 1]. Stuttgart, [1902]. 6 pag. — *369—370.*

— *Prefață* [*la cartea lui S. I. Witte „Absolutismul și zemstvele"*]. — În cartea: „Witte, S. I. Absolutismul și zemstvele". Memoriu confidențial al ministrului de finanțe, secretar de stat, S. I. Witte (1899). Cu o prefață și adnotări de R.N.S., Stuttgart, Dietz, 1901, pag. V—XLIV. Semnat: R.N.S. — *266,* §*346.*

Supliment special al ziarului „Raboceaia Mîsl". Publicație a „Uniunii" din Petersburg. Petersburg, 1899, 36 pag. — *22, 41, 46, 52, 62, 66, 105, 106, 146.*

„Svoboda", Geneva, 1901, nr. 1. VIII, 72, 87, IX, 80 pag. — *71, 101, 107, 117—118, 119—123, 126, 128—129, 130—131, 139, 144—146, 147, 158, 163, 167, 170, 188.*

[*Șesternin, S. P.*] *Zece ani de la greva care a avut loc la întreprinderile Morozov.* Ediția a doua a organizației ziarului „Iskra", [Baku], tip. „Iskrei", 1901. 31 pag. (P.M.S.D.R.). — *292.*

Șomajul. — „Iujnîi Rabocii", [Smolensk], 1900, nr. 3, noiembrie, pag. 9—14. — *T.H.* — *vezi* Lenin, V. I. — *147.*

Tolstoi, L. N. Scrisori despre foamete. — 1892. — În cartea: „Culegere de cugetări și aforisme extrase din corespondența particulară a lui L. N. Tolstoi". Întocmită de Kudreavțev. Geneva, Elpidin, 1896, pag. 226—270. (Spice coapte. Vol. 4). — *274.*

Trăsăturile fundamentale ale legislației ruse. Fără indicarea locului apariției, tip. „Bibliotecii muncitorești", 1901. 60 pag. (Biblioteca muncitorească social-democrată. Nr. 4). — *262.*

Tulin, K. — *vezi* Lenin, V. I.

Turghenev, I. S. Poeme în proză. O regulă a vieții. — *380.*

Unificarea. — „Foaia volantă a grupului «Borba»", fără indicarea locului apariției, 1902, nr. 1, iunie, pag. 1. — *350.*

V.Z. — *vezi* Zasulici, V. I.

Vannovski, P. S. Ordonanța ministrului instrucțiunii publice [*a lui Vannovski*]. (Din 2 aprilie 1901, nr. 2). „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1901, nr. 74, 5 (18) aprilie, pag. 2—3. — *269.*

„Vestnik Finansov, Promîșlennosti i Torgovli", Petersburg, 1898, nr. 26, 28 iunie (10 iulie), pag. 779—780. — *277.*

www.dacoromanica.ro

„*Vestnik Russkoi Revoliuţii*", Geneva. — *288, 289, 327, 337, 381.*
— 1901, nr. 1, iulie, pag. 80—85, în secţiunea a III-a. — *377—378.*

— 1902, nr. 2, februarie, pag. 39—87, 123—158, în secţiunea I; pag. 99—104, în secţiunea a III-a. — *252, 363, 368—369, 380.*

Webb, S. şi B. Teoria şi practica trade-unionismului englez. (Industrial democracy). Trad. din limba engleză de V. Ilin. Vol. 1—2. Petersburg, editura şi biroul ed. Popova, 1900. (Biblioteca economică. Redactor şef. P. Struve). — *59, 138, 146.*

Witte, S. I. Absolutismul şi zemstvele. Memoriu confidenţial al ministrului de finanţe, secretar de stat, S. I. Witte (1899). Cu o prefaţă şi adnotări de R.N.S. Tipărit de „Zarea". Stuttgart, Dietz, 1901. XLIV şi 212 pag. — *266, 346.*

— *Raportul ministrului de finanţe [Witte] asupra bugetului de stat pe anul 1902.* — „Pravitelstvennîi Vestnik", Petersburg, 1902, nr. 1 din 1 (14) ianuarie, pag. 1—4. — *258,280.*

„*Zarea*", Stuttgart. — *13, 22, 27, 28, 50, 55, 183, 186, 249, 301, 361.*

— 1901, nr. 1, aprilie, 283 pag. — *13, 45, 49, 61, 113, 182, 350.*

— 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 156—179, 349—354, 361—403, 404—424. — *62, 134, 186—187, 350.*

— 1902, nr. 4, august. IV, 39, 87 şi 251 pag. — *185—187, 236, 248—249, 295, 361, 387—388, 422—439.*

Zasulici, V. I. Pe marginea unor evenimente actuale. — „Iskra", [München], 1901, nr. 3, aprilie, pag. 6—7. — *91.*

— *Proiect de acord.* Manuscris [1]. — *242—243, 407.*

— [*Recenzie*] „*Renaşterea revoluţionarismului în Rusia*". Publicaţie a grupului revoluţionar-socialist „Svoboda". „*Svoboda*". Revistă pentru muncitori. Editată de acelaşi grup. — „Zarea", Stuttgart, 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 349—354. Semnat: V.Z. — *134.*

Zece ani de la greva care a avut loc la întreprinderile Morozov — vezi, Şesternin, S. P. Zece ani de la greva care a avut loc la întreprinderile Morozov.

Abwehr. [*Antwort der Redaktion des „Vorwärts" auf den in N 2—3 der russischen Zeitschrift „Sarja" erschienenen und von Ignotus unterzeichneten Artikel über den Lübecker Parteitag*]. — In: „Vorwärts", Berlin, 1902, N 1, 1. Januar, S. 3. — *186.*

[1] Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin", vol. II, 1924, pag. 91—92

www.dacoromanica.ro

[*Anmerkung der Redaktion zu dem Artikel Kautskys*]. — In: „Vorwärts", Berlin, 1902, N 6, 8. Januar, S. 3. — *186.*

„*Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik*", Bd. 14. Berlin, 1899. VII, 754 S. — *40.*

Bemerkung der Redaktion. — In: „Vorwärts", Berlin, 1902, N 46, 23. Februar, 1. Beilage, S. 3. — *186.*

Bernstein, E. Probleme des Sozialismus. — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1896—1897, Jg. XV, Bd. I, N 6, S. 164—171; N 7, S. 204—213; N 10, S. 303—311; N 25, S. 772—783; 1896—1897, Jg. XV, Bd. II, N 30, S. 100—107; N 31, S. 138—143. — *7, 17, 59.*

— *Das realistische und das ideologische Moment im Sozialismus.* Probleme des Sozialismus, 2. Serie II. — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1897—1898, Jg. XVI, Bd. II, N 34, S. 225—232; N 39, S. 388—395. — *7, 17, 59.*

— *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, Stuttgart, Dietz, 1899. X, 188 S. — *7, 17, 59.*

„*Bulletin de l'Office du travail*", Paris, 1901, N 10, octobre, p. 711—712. — *281—282.*

„*Deutsch-Französische Jahrbücher*", Paris, 1844, Lfg. 1—2, S. 71—85. — *326.*

Engels, F. Die Bauernfrage in Frankreich und Deutschland. — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, N 10, S. 292—306. — *225—226.*

— *Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Philosophie.* — In: „Vorwärts", Leipzig, 1877, N 1, 3. I, S. 1; N 2, 5. I, S. 1—2; N 3, 7.I, S. 1—2; N 4, 10.I, S. 1—2; N 5, 12.I, S. 1; N 6, 14.I, S. 1—2; N 7, 17.I, S. 1—2; N 10, 24.I, S. 1—2; N 11, 26.I, S. 1—2; N 17, 9.II, S. 1—3; N 24, 25.II, S. 1—2; N 25, 28.II, S. 1—3; N 36, 25.III, S. 1—2; N 37, 28.III, S. 1—2; N 44, 15.IV, S. 1—2; N. 45, 18.IV, S. 1—2; N 49, 27.IV, S. 1—2; N 50, 29.IV, S. 1—2; N 55, 11.V, S. 1—2; N 56, 13.V, S. 1—3; Wissenschaftliche Beilage des „Vorwärts": N 1 und 2 zu N 87, 27.VII, S. 1—3; N 3 zu N 93, 10.VIII, S. 1; N 4 zu 96, 17.VIII, S. 1; N 5 zu N 105, 7.IX, S. 1; N 6 zu N 108, 14.IX, S. 1; Beilage des „Vorwärts"; zu N 127, 28.X, S. 1—2; zu N 130, 4.XI, S. 1; zu N 139, 28.XI, S. 1—3; zu N 152, 30.XII, S. 1—3; Beilage des „Vorwärts", 1878: zu N 52, 5.V, S. 1—2; zu N 61, 26.V, S. 1—2; zu N 64, 2.VI, S. 1—2; zu N 75, 28.VI, S. 1—2; zu N 79, 8.VII, S. 1—2. — *11.*

— *Vorbemerkung* [*zur Arbeit: Der Deutsche Bauernkrieg*]. 3-ter Abdr. Leipzig, Genossenschaftsbuchdruckerei, 1875, S.3—19. — *25—27, 52.*

— *Vorrede zur dritten Auflage* [*der Arbeit: Marx, K. Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*]. — In: Marx, K. Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte. 3-te Aufl. Hamburg, Meissner, 1885, S. III—IV. —

www.dacoromanica.ro

— *Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfes 1891.* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. — *8.*

— *Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfes 1891.* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. — *217, 226, 229, 235, 425.*

Der Entwurf des neuen Parteiprogramms. III.— In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. II, N 51, S. 780—791. — *226—227.*

Der Entwurf eines Gesetzes zum Schutze des gewerblichen Arbeitsverhältnisses, N 347. Berlin, den 26. Mai 1899. — In: Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstages, 10. Legislaturperiode. I. Session 1898/1900. 3-ter Anlageband. Berlin, Sittenfeld, 1899, S. 2238—2239. — *395.*

Gesetz gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie. Vom 21. Oktober 1878. — In: „Reichs-Gesetzblatt", Berlin, 1878, N 34, S. 351—358. — *11, 26, 47.*

[*Höchberg, K., Schramm, K., Bernstein, E.*] *Rückblicke auf die sozialistische Bewegung in Deutschland.* Kritische Aphorismen. — In: Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Hrsg. von Richter, Jg. I. Hft. 1. Zürich, 1879, S. 75—96. — *47.*

Ignotus. [*Martov, L.*] *In Sachen „Vorwärts" gegen „Sarja".* — In: „Vorwärts" Berlin, 1902, N 46, 23. Februar, I. Beilage, S. 3. — *186.*

Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Hrsg. von Richter. Jg. I. Hft. 1. Zürich — Oberstrass, Körber, 1879, S. 75—96. — *47.*

* *Kautsky, K. Die Agrarfrage.* Eine Übersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik der Sozialdemokratie. Stuttgart, Dietz, 1899. VIII, 451 S. — *310, 337.*

— *Finis Poloniae?* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, No. 42, S. 484—491; N 43, S. 513—525. — *312—313.*

— *Die Intelligenz und die Sozialdemokratie.* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1894—1895, Jg. XIII, Bd. II, N 27, S. 10—16. — *119.*

— *Nochmals die „Sarja" und der „Vorwärts".* — In: „Vorwärts", Berlin, 1902, N 6, 8. Januar, S. 3. — *186.*

— *Der Parlamentarismus, die Volksgesetzgebung und die Sozialdemokratie.* Stuttgart, Dietz, 1893. 139 S. — *139—140.*

— *Die Revision des Programms der Sozialdemokratie in Österreich.* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 3, S. 68—82. — *37—38, 222—223.*

www.dacoromanica.ro

[*Kautsky, K.*] — *Die „Sarja" und der „Vorwärts"*. — In: „Vorwärts", Berlin, 1902, N 4, 5. Janua r, S. 3. — *186.*

— *Vollmar und der Staatssozialismus*. — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1891—1892, Jg. X, Bd. II, N 49, S. 705—713. — *330.*

Kongress der Sozialdemokraten Deutschlands. (Schluss). — In: „Vorwärts", Leipzig, 1877, N 65, 6. Juni, S. 1—2. — *11.*

Kritschewsky, B. Die Beweise der „Sarja". — In: „Vorwärts", Berlin, 1902, N 52, 2. März, 4. Beilage, S. 1. — *186.*

— *Ein letztes Wort der Abwehr zur Diskussion mit Genossen Liebknecht.* — In: „Vorwärts", Berlin, 1899, N 190, 16. August, S. 3. — *186.*

— *Die Sozialisten und die Dreyfus-Affaire.* — In: „Vorwärts", Berlin, 1899, N 181, 5. August, S. 2—3. — *186.*

— *Tatsachen beweisen.* Antwort an W. Liebknecht. — In: „Vorwärts", Berlin, 1899, N 185, 10. August, S. 2—3. — *186.*

— *Über die Situation in Frankreich.* — In: „Vorwärts", Berlin, 1899, N 146, 25. Juni, S. 3. — *186.*

Lassalle, F. (Brief an K. Marx.) 24 Juni 1852. — In: Lassalle, F. Briefe an K. Marx u. F. Engels. 1849 bis 1862. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 52—54. (In: „Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle". Hrsg. von F. Mehring, Bd. IV). — *1.*

— *Briefe an K. Marx und F. Engels.* 1849 bis 1862. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 52—54. (In: „Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle". Hrsg. von F. Mehring, Bd. IV). — *1.*

Luxemburg, R. Neue Strömungen in der polnischen sozialistischen Bewegung in Deutschland und Österreich. — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, N 32, S. 176—181; N 33, S. 206—216. — *312.*

— *Der Sozialpatriotismus in Polen.* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, N 41, S. 484—491. — *312.*

Marx, K. Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte. 3-te Aufl. Hamburg, Meissner, 1885, VI, 108 S. — *8, 169.*

— [*Brief an Bracke*]. 5. Mai 1875. — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX. Bd. I, N 18, S. 562. — *22—23, 59.*

— *Zur Kritik der Hegelschen Rechts-Philosophie.* Einleitung. — In: „Deutsch-Französische Jahrbücher", Paris, 1844, Lfg. 1—2, S. 71—85. — *326.*

— *Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms.* — In: „Die Neue Zeit", Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX. Bd. I, N 18, S. 561—575. — *229, 425.*

www.dacoromanica.ro

Mehring, F. Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. T. 2. Von Lassalles offenem Antwortschreiben bis zum Erfurter Programm. 1863 bis 1891. Stuttgart, Dietz, 1898. VI, 568 S. (In: Die Geschichte des Sozialismus in Einzeldarstellungen von E. Bernstein, C. Hugo, K. Kautsky, P. Lafargue, F. Mehring, G. Plechanow. Bd. 3, T. 2). — *15, 47.*

Most und Genossen. [Antrag von Most und Genossen auf dem Parteitag der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, polemische Artikel, wie Engels contre Dühring, in Zukunft im „Vorwärts" nicht mehr zu veröffentlichen. 29. Mai 1877]. — In: „Vorwärts", Leipzig, 1877, N. 65, 6. Juni, S. 2, im Protokoll: Kongress der Sozialdemokraten Deutschlands. — *11.*

Mouvement général de l'épargne en 1899. — „Bulletin de l'Office du travail", Paris, 1901, N 10, octobre, p. 711—712. — *281—282.*

„Die Neue Zeit", Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. I, N 18, S. 561—575. — *22—23, 59, 229, 425.*

— 1890—1891, Jg. IX, Bd. II, N 51, S. 780—791. — *226—227.*

— 1891—1892, Jg. X, Bd. II, N 49, S. 705—713. — *330.*

— 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, N 10, S. 292—306. — *225—226.*

— 1894—1895, Jg. XIII, Bd. II, N 27, S. 10—16. — *118.*

— 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, N 32, S. 176—181; N 33, S. 206—216; N 41, S. 459—470. — *312.*

— 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, N 42, S. 484—491; N 43, S. 513—525. — *312—313.*

— 1896—1897, Jg. XV, Bd. I, N 6, S. 164—171; N 7, S. 204—213; N 10, S. 303—311; N 25, S. 772—783; Bd. II, N 30, S. 100—107; N 31, S. 138—143. — *7, 16, 59.*

— 1897—1898, Jg. XVI, Bd. II, N 34, S. 225—232; N 39, S. 388—395. — *7, 16, 59.*

— 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. — *210, 217, 226—227, 228, 235, 241, 245, 425.*

— 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 3, S. 68—82. — *37—38, 222—223.*

Old Gentleman — vezi Amfiteatrov, A. B.

Organisation der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Halle 1890. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, „Vorwärts", 1891, S. 7—10. — *135.*

www.dacoromanica.ro

Programm der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Österreich. (Beschlossen am Parteitag zu Wien 1901). — In: Protokoll über die Verhandlungen des Gesammtparteitages der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Österreich. Abgehalten zu Wien vom 2. bis 6. November 1901. Wien, Wiener Volksbuchhandlung Ignaz Brand, 1901, S. 3—5. — *37.*

Programm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Erfurt 1891. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, „Vorwärts", 1891, S. 3—6. — *195, 197, 198, 217, 227, 235.*

Protokoll über die Verhandlungen des Gesammtparteitages der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Österreich. Abgehalten zu Wien vom 2. bis 6. November 1901. Wien, Wiener Volksbuchhandlung Ignaz Brand, 1901, 204 S. — *37.*

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischn Partei. Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, „Vorwärts", 1891. 368 S. — *136, 195, 197, 198, 217, 227, 235.*

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Hannover vom 9. bis 14. Oktober 1899. Berlin, „Vorwärts", 1899. 304 S. — *12, 19.*

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Lübeck vom 22. bis 28. September 1901. Berlin, „Vorwärts", 1901, 319 S. — *12, 19.*

„*Reichs-Gesetzblatt*", Berlin, 1878, N 34, S. 351—358. — *12, 26, 47.*

Resolution Bebels [angenommen am 13. Oktober 1899 auf dem Parteitag der Sozialdemocratischen Partei Deutschlands zu Hannover]. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Hannover vom 9. bis 14. Oktober 1899. Berlin, „Vorwärts", 1899, S. 243—244. — *12, 19.*

Resolution Bebels zur Bernstein-Debatte [angenommen auf dem Parteitag der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Lübeck vom 22. bis 28. September 1901]. — In: Protokoll über die Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Lübeck vom 22. bis 28. September 1901. Berlin, „Vorwärts", 1901, S. 99. — *12, 19.*

„*Der Sozialdemokrat*", Zürich-London. — *47.*

Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstages, 10. Legislaturperiode. I. Session 1898/1900. 3-ter Anlageband. Berlin, Sittenfeld, 1899. IV, 1703—2512 S. — *395.*

www.dacoromanica.ro

Struve, P. Die Marxsche Theorie der sozialen Entwicklung. Ein kritischer Versuch. — In: „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik". Bd. 14. Berlin, 1899, S. 658—704. — *40.*

— *[Rezension der Bücher:] Bernstein, Eduard. Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie.* Stuttgart, 1899. X u. 188 S. *Kautsky, Karl. Bernstein und das sozialdemokratische Programm.* Stuttgart, 1899, VIII u. 195 S. — In: „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik". Bd. 14. Berlin, 1899, S. 723—739, in der Rubrik: Literatur.—*40.*

Vahlteich. [Diskussionsbeitrag Valteichs auf dem Parteitag der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands über die Aufnahme der polemischen Artikel von Engels in den „Vorwärts". 29. Mai 1877*].* — In: „Vorwärts", Leipzig, 1877, N 65, 6. Juni, S. 2, in der Rubrik: „Kongress der Sozialdemokraten Deutschlands". — *11—12.*

„*Vorwärts*", Leipzig-Berlin. — *95.*

— Leipzig, 1877, N 1, 3. Januar, S. 1; N 2, 5. Januar, S. 1—2; N 3, 7. Januar, S. 1—2; N 4, 10. Januar, S. 1—2; N 5, 12. Januar, S. 1—2; N 6, 14. Januar, S. 1—2; N 7, 17. Januar, S. 1—2; N 10, 24. Januar, S. 1—2; N 11, 26. Januar, S. 1—2; N 17, 9. Februar, S. 1—3; N 24, 25. Februar, S. 1—2; N 25, 28. Februar, S. 1—3; N 36, 25. März, S. 1—2; N 37, 28. März, S. 1—2; N 44, 15. April, S. 1—2; N 45, 18. April, S. 1—2; N 49, 27. April, S. 1—2; N 50, 29. April, S. 1—2: N 55, 11. Mai, S. 1—2; N 56, 13. Mai, S. 1—3; N 65, 6. Juni, S. 1—2. — *11—12.*

— Wissenschaftliche Beilage des „Vorwärts" ,1877, N 1 u. 2 zu N 87, 27. Juli, S. 1—3; N 3 zu N 93, 10. August, S. 1; N 4 zu N 96, 17. August, S. 1; N 5 zu N 105, 7. September, S 1; N 6 zu N 108, 14. September, S. 1. — *11—12.*

— Beilage des „Vorwärts", 1877; zu N 127, 28. Oktober, S. 1—2; zu N 130, 4. November, S. 1; zu N 139, 28. November, S. 1—3; zu N 152, 30. Dezember, S. 1—3. — *11—12.*

— Beilage des „Vorwärts", 1878: zu N 52, 5. Mai, S. 1—2; zu N 61, 26. Mai, S. 1—2; zu N 64, 2. Juni, S. 1—2; zu N 75, 28. Juni, S. 1—2; zu N 79, 8. Juli, S. 1—2. — *11—12.*

— Berlin, 1899, N 164, 25. Juni, S. 3; N 181, 5. August, S. 2—3; N 185, 10. August, S. 2—3; N 190, 16. August, S. 3. — *186.*

— 1902, N 1, 1. Januar, S. 3; N 4, 5. Januar, S. 3; N 6, 8. Januar, S. 3; N 46, 23. Februar, 1. Beilage, S. 3; N 52, 2. März, 4. Beilage, S. 1. — *186.*

www.dacoromanica.ro

INDICE DE NUME

A

A.N. — *vezi* Potresov, A.N.

Akselrod, P.B. (1850—1928) — unul dintre liderii menşevismului; în 1870—1880 a fost narodnic, iar după scindarea organizaţiei „Zemlea i volea" a aderat la grupul „Cernîi peredel"; în 1883 a luat parte la crearea grupului „Eliberarea muncii". Începînd din 1900 a făcut parte din redacţia ziarului „Iskra" şi a revistei „Zarea"; de la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. s-a situat de partea menşevicilor. În 1905 a lansat ideea oportunistă a convocării unui larg congres muncitoresc, pe care-l opunea partidului proletariatului. În anii reacţiunii a fost unul dintre conducătorii lichidatorilor şi a făcut parte din redacţia ziarului „Golos Soţial-Demokrata", organul menşevicilor-lichidatori; în 1912 a participat la Blocul din august, bloc antipartinic. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziţii centriste; a luat parte la Conferinţele de la Zimmerwald şi Kienthal, unde a aderat la aripa dreaptă. După Revoluţia din februarie 1917 a fost membru al Comitetului Executiv al Sovietului din Petrograd şi a susţinut Guvernul provizoriu burghez. Faţă de Revoluţia Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă şi, în timp ce se afla în emigraţie, a propagat ideea intervenţiei armate împotriva Rusiei Sovietice. — *23, 43, 63, 73, 89, 237, 300, 402, 422—436.*

Alekseev, P.A. (1849—1891) — cunoscut revoluţionar din deceniul al 8-lea al secolului trecut, de profesiune ţesător. În 1873 a făcut parte din cercul muncitoresc revoluţionar organizat la Petersburg, dincolo de bariera „Nevskaia"; începînd din noiembrie 1874 a participat activ la propaganda revoluţionară care se desfăşura în rîndurile muncitorilor din Moscova. În aprilie 1875 a fost arestat şi, după o detenţiune de doi ani, a fost judecat în cadrul „procesului celor 50". La proces a refuzat să recurgă la serviciile unui apărător şi la 10 (22) martie a rostit o cuvîntare care a devenit celebră şi pe care a încheiat-o prevestind căderea inevitabilă a absolutismului ţarist. Cuvîntarea lui Alekseev, difuzată ulterior în numeroase publicaţii ilegale, a exercitat o puternică influenţă asupra mişcării revoluţionare din Rusia. V. I. Lenin spunea că ea constituie „profeticele cuvinte ale muncitorului revoluţionar rus" (Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediţia

www.dacoromanica.ro

a doua, pag. 368). La 14 (26) martie 1877, Alekseev a fost condamnat la 10 ani muncă silnică; în 1884 i s-a fixat domiciliul în regiunea Iakută, unde la 16 (28) august 1891 a fost ucis de niște răufăcători. — *103.*

Alexandru al II-lea (Romanov) 1881). — *347.*

Auer, Ignaz (1846—1907) — militant de vază al social-democrației germane, de profesiune muncitor șelar. Începînd din 1874 a fost secretar al partidului eisenachienilor, iar după unirea acestora cu lassalleienii în 1875 — secretar al Partidului muncitoresc socialist din Germania. În 1877—1878 a fost redactor al ziarului social-democrat „Berliner Freie-Presse" („Presa liberă din Berlin"); în repetate rînduri a fost ales deputat în Reichstag. Pe măsură ce s-a adîncit lupta din cadrul partidului, el s-a situat pe pozițiile reformismului și a devenit unul dintre liderii aripii oportuniste a social-democrației germane. — *130.*

B

B—v — vezi Savinkov, B.N.

Babeuf, Gracchus (numele adevărat François Noël) (1760—1797) — revoluționar francez, reprezentant de seamă al comunismului egalitarist utopic. A elaborat un program de transformare comunistă a societății; el cerea desființarea proprietății private, stabilirea egalității economice și politice pentru toți oamenii, și considera că fiecare om are datoria de a munci și de a lua parte la conducerea societății. În timpul reacțiunii termidoriene a organizat o societate secretă (așa-numitul „complot al celor egali"), care pregătea insurecția armată în vederea instaurării dictaturii revoluționare pentru apărarea intereselor maselor largi populare. Babeuf și partizanii lui, babuviștii, își propagau concepțiile prin organele periodice scoase de ei „Tribun du Peuple" („Tribunul poporului") și „L'Eclaireur" („Aducătorul de lumină"). „Complotul" a fost descoperit, și la 27 mai (st. n.) 1797 Babeuf a fost executat. — *386.*

Bakunin, M.A. (1814—1876) — ideolog al anarhismului. Începînd din 1840 a trăit în străinătate; el a criticat cu vehemență regimul absolutist-iobăgist din Rusia; în 1844 Senatul țarist i-a retras titlul de nobil, precum și toate drepturile de proprietate și l-a condamnat în contumacie la deportare. În 1848 a participat la răscoala de la Praga, în mai 1849 a condus insurecția de la Dresda; a fost arestat și extrădat în 1851 guvernului țarist. Pe cînd se afla în închisoare la Petropavlovsk, iar apoi în fortăreața Schlüsselburg, Bakunin a scris un memoriu intitulat „Mărturisiri", pe care l-a înaintat lui Nicolaie I, și o scrisoare de căință către Alexandru al II-lea, în care se dezicea de concepțiile sale revoluționare; în 1857 a fost deportat pe viață în Siberia, de unde în 1861 a fugit în străinătate. El a sprijinit răscoala de eliberare a Poloniei din 1863—1864; din 1864 a participat la activitatea Internaționalei I, în cadrul căreia a organizat o alianță secretă a anarhiștilor („Alianța democrației socialiste"); a încercat să opună Internaționalei această Alianță și să pună mîna pe conducerea Consiliului General, fără să se dea în lături „de la nici un fel de mijloace, de la nici o perfidie; minciuna, calomnia, intimidarea,

www.dacoromanica.ro

atacul prin surprindere — toate acestea îi sînt proprii în egală măsură" (K. Marx şi F. Engels, Opere, vol. XIII, partea a 2-a, 1940, pag. 539). Pentru activitatea lui dezorganizatoare în 1872, la stăruinţele lui Marx, a fost exclus din Internaţională.

„La Bakunin — scria Engels — găsim o teorie originală, un amestec de proudhonism şi de comunism..." (K. Marx şi F. Engels, Scrisori alese, 1953, pag. 277). Ideea proprietăţii colective asupra mijloacelor de producţie se îmbina la el cu ideea anarhistă a „libertăţii absolute" a individului. Exprimînd interesele lumenproletariatului şi ale micii burghezii, el era pentru nimicirea statului, văzînd în el, şi nu în capital, principalul rău al societăţii burgheze. Negînd rolul istoric mondial al proletariatului, Bakunin era de părere că ţările înapoiate în care precumpăneşte ţărănimea sînt cele mai potrivite pentru revoluţia socială anarhistă. Revoluţia trebuie să ducă la o „nivelare a claselor", la o unire de „asociaţii libere". K. Marx şi F. Engels au dus o luptă hotărîtă împotriva lui Bakunin, au dezvăluit esenţa reacţionară a bakunismului, care, după cum l-a definit V. I. Lenin, nu este altceva decît concepţia despre lume „a unui mic-burghez care a pierdut nădejdea în salvarea sa" (V. I. Lenin, Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 11). În 1873—1874 Bakunin a participat la insurecţiile din Spania şi Italia, iar în ultimii ani ai vieţii a părăsit activitatea revoluţionară. — *25*.

Balborn, Johann — editor german din secolul al XVI-lea. — *65*.

Balmaşev, S.V. (1882—1902) — student la Universitatea din Kazan, apoi la cea din Kiev, participant activ la mişcarea studenţească. În ianuarie 1901 a fost arestat şi încorporat printre cei 183 de studenţi ai Universităţii din Kiev. În vara anului 1901 a luat parte la activitatea cercurilor revoluţionare din Crimeea şi Harkov; în septembrie s-a înscris din nou la Universitatea din Kiev, unde şi-a continuat activitatea revoluţionară; a intrat în legătură cu socialiştii-revoluţionari şi s-a încadrat în „Organizaţia de luptă" a acestora. La 2 (15) aprilie 1902, în semn de protest împotriva cruntelor represalii ale guvernului care urmăreau să înăbuşe mişcarea socială din ţară, Balmaşev l-a împuşcat pe ministrul afacerilor interne, Sipeaghin. Uciderea lui Sipeaghin a fost primul act terorist al „Organizaţiei de luptă" a socialiştilor-revoluţionari. Conform sentinţei Tribunalului districtual din Petersburg, Balmaşev a fost executat la fortăreaţa Schlüsselburg la 3 (16) mai 1902. —*362, 368, 370, 374*.

Bastiat, Frédéric (1801—1850) — economist vulgar francez. El considera relaţiile dintre clasele societăţii burgheze ca fiind un schimb de servicii, iar relaţiile capitaliste ca relaţii „fireşti" între oameni; el propovăduia armonia între interesele muncii şi ale capitalului şi încerca să demonstreze că, pe măsură ce progresează tehnica, creşte partea din venitul naţional care revine clasei muncitoare. K. Marx l-a caracterizat pe Bastiat ca fiind „reprezentantul cel mai plat şi deci cel mai reuşit al apologeticii vulgar-economice" (K. Marx, „Capitalul", vol. I, Editura politică, 1960, ediţia a IV-a, pag. 50). De teoriile lui se servesc apărătorii contemporani ai capitalismului. Principalele sale lucrări sînt „Sofisme economice" (1846) şi „Armonii economice" (1849).—*285*.

Bebel, August (1840—1913) — unul dintre cei mai seamă militanţi ai partidului social-democrat german şi ai Internaţionalei a II-a. De profesie

www.dacoromanica.ro

strungar. În activitatea politică a intrat în prima jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut. A fost membru al Internaționalei I. În 1869 a întemeiat împreună cu W. Liebknecht Partidul muncitoresc social-democrat din Germania („eisenachienii"); a fost ales în repetate rînduri deputat în Reichstag; a luptat pentru calea democratică de unificare a Germaniei; de la tribuna Reichstagului el a demascat caracterul reacționar al politicii interne și externe a guvernului kaiserului. În timpul războiului franco-prusian s-a situat pe poziții internaționaliste. A sprijinit Comuna din Paris. În ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul acestui secol a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului din rîndurile social-democrației germane. V. I. Lenin considera cuvîntările lui Bebel împotriva bernsteinienilor „un model de apărare a concepțiilor marxiste și de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc" (V.I. Lenin, Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 290). Publicist talentat și bun orator, Bebel a exercitat o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești germane și europene.

În ultima perioadă a activității sale, Bebel a comis o serie de greșeli cu caracter centrist (luptă insuficientă împotriva oportuniștilor, supraaprecierea formelor parlamentare de luptă etc.). — *13*, *65*, *118*, *130*, *168*.

Belinski, V.G. (1811—1848) — mare democrat-revoluționar rus, critic literar și publicist, filozof materialist. În perioada 1833—1836 a colaborat la revista „Telescop"; în 1838—1839 a fost redactor la revista „Moskovskii Nabliudatel" și a condus rubrica de critică literară a revistei „Otecestvennîie Zapiski" (1839—1846); începînd din 1847, a devenit colaborator și conducător ideologic al ziarului „Sovremennik". La 3 iulie 1847 a scris din străinătate celebra „Scrisoare către Gogol", care „a fost una din cele mai bune scrieri democrate ilegale, păstrînd o vie și imensă însemnătate pînă în zilele noastre" (V. I. Lenin, Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 241). În dezvoltarea sa ideologică de la idealism la materialism și de la iluminism la democratismul revoluționar, Belinski a străbătut un drum greu și plin de contradicții. El a fost socialist, ideologul maselor țărănești, care se ridicau la luptă împotriva iobăgiei, dar socialismul lui avea un caracter utopist. Belinski a pus bazele esteticii și ale criticii literare democratice revoluționare. În lucrările sale despre Puşkin, Lermontov, Gogol, în articolele cu privire la literatura rusă din 1840 pînă în 1847, Belinski a relevat caracterul original și măreția literaturii ruse, a dezvăluit realismul și caracterul ei popular. Activitatea lui Belinski a exercitat o covîrșitoare influență asupra dezvoltării ulterioare a gîndirii sociale și asupra creșterii mișcării de eliberare din Rusia. — *24*.

Beltov, N. — *vezi* Plehanov, G.V.

Berdeaev, N.A. (1874—1948) — filozof idealist reacționar și mistic. În ultimul deceniu al secolului trecut a sprijinit „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Kiev și, fiind implicat în procesul acesteia, în 1900 a fost deportat în gubernia Vologda. Chiar în primele sale lucrări publicistice, Berdeaev a aderat la „marxismul legal" și a purces la revizuirea învățăturii lui Marx de pe pozițiile neokantiene, devenind apoi dușman fățiș al marxismului. În 1905 a aderat la partidul cadeților. În anii reacțiunii a fost unul dintre reprezentanții curentului filozofic-religios al căutării de

www.dacoromanica.ro

dumnezeu; a colaborat la culegerea contrarevoluționară „Vehi". După Revoluția din Octombrie s-a manifestat ca apologet al feudalismului și al scolasticii medievale, în care vedea singurul mijloc de scăpare a omenirii de comunismul în continuă creștere. În 1922 a fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitate contrarevoluționară, a continuat să propage în străinătate misticismul filozofic și a fost unul dintre ideologii contrarevoluției. — *178*, *250*.

Berg — vezi Martov, L.

Bernstein, Eduard (1850—1932) — lider al aripii oportuniste a social-democrației germane și a Internaționalei a II-a; teoretician al revizionismului și reformismului. A participat la mișcarea social-democrată începînd din a doua jumătate a deceniului al 8-lea; era sub influența lui Dühring. Din 1881 pînă în 1889 a fost redactor al organului central ilegal al Partidului social-democrat din Germania, „Der Sozialdemokrat". În anii 1896—1898 a publicat în revista „Die Neue Zeit" o serie de articole sub titlul comun „Problemele socialismului", care au fost apoi editate într-un volum intitulat „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației" (1899), în care a procedat deschis la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. Bernstein contesta valabilitatea teoriei marxiste a luptei de clasă, a teoriei inevitabilității prăbușirii capitalismului, a teoriei revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului. „Cît privește revoluția proletariatului, oportunistul s-a dezvățat pînă să se și gîndească la așa ceva", spunea V. I. Lenin referindu-se la Bernstein (V. I. Lenin, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 425). Bernstein considera că singura sarcină a mișcării muncitorești este să lupte pentru reforme menite „să îmbunătățească" situația economică a muncitorilor în societatea capitalistă, el a lansat formula oportunistă: „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic".

Concepțiile teoretice și activitatea oportunistă practică ale lui Bernstein și ale adepților săi au dus la trădarea directă a intereselor clasei muncitoare și, ca urmare, la falimentul Internaționalei a II-a. În anii care au urmat, Bernstein a continuat lupta împotriva marxismului, chemînd la susținerea politicii burgheziei imperialiste. — *7*, *8*, *12*, *17*, *19—20*, *47*, *61*, *284*, *300*.

Bogolepov, N.P. (1846—1901) — ministru al învățămîntului public din 1898. Din inițiativa lui, la 29 iulie 1899 în institutele de învățămînt superior a fost introdus „Regulamentul provizoriu", pe baza căruia ministrul învățămîntului public avea dreptul de a încorpora pe studenții care s-au făcut vinovați de a fi participat la tulburări. Bogolepov a organizat un sistem de urmărire și de supraveghere politică a studențimii. Pe baza ordinului emis de el, în 1901 au fost încorporați la început 183 de studenți de la Universitatea din Kiev și ulterior 28 de studenți de la Universitatea din Petersburg. Aceste măsuri au stîrnit în rîndurile studenților mari nemulțumiri și ură împotriva organizatorului lor. La 14 (27) februarie 1901, studentul Karpovici a săvîrșit un atentat împotriva lui Bogolepov, care a fost grav rănit și curînd după aceea a murit. — *269*, *273*.

Böhm-Bawerk, Eugen (1851—1914) — economist burghez, unul dintre reprezentanții așa-numitei „școli austriece" în economia politică. În lucrările sale îndreptate împotriva teoriei marxiste a plusvalorii, el afirma că profitul decurge din diferența dintre „evaluările subiective" ale bunurilor prezente

www.dacoromanica.ro

și viitoare și că nu este rezultatul exploatării clasei muncitoare. Mușamalizînd contradicțiile capitalismului, asuprirea muncii de către capital, Böhm-Bawerk s-a străduit să distragă atenția clasei muncitoare de la lupta revoluționară. Concepțiile lui reacționare sînt folosite de burghezie pentru apărarea capitalismului. — *250.*

Bulgakov, S. N. (1871—1944) — economist burghez, filozof idealist. În ultimul deceniu al secolului trecut era „marxist legal", la începutul primului deceniu al secolului al XX-lea a revizuit teoria lui Marx în problema agrară, căutînd să explice pauperizarea maselor populare prin așa-zisa „lege a fertilității descrescînde a solului". După revoluția din 1905—1907, Bulgakov a aderat la cadeți; el a fost un propovăduitor al misticismului filozofic și a colaborat la culegerea contrarevoluționară „Vehi". Din 1918 — preot ortodox, în 1922 a fost exilat pentru activitate antisovietică; în străinătate a desfășurat o propagandă dușmănoasă împotriva U.R.S.S. — *20, 178, 252, 277, 284, 300, 309, 314, 384.*

C

Cernîșevski, N. G. (1828—1889) — mare democrat-revoluționar rus, om de știință, scriitor, critic literar, unul dintre precursorii de seamă ai social-democrației ruse. Cernîșevski a fost inspiratorul și îndrumătorul ideologic al mișcării democrate revoluționare din deceniul al 7-lea al secolului trecut din Rusia. Ca socialist utopist, el considera că este posibilă trecerea la socialism prin intermediul obștii țărănești; dar, în același timp, ca democrat-revoluționar, „a știut să exercite o influență în spirit revoluționar asupra tuturor evenimentelor politice ale epocii sale, ...a propagat, trecînd peste obstacolele și barierele cenzurii, ideea revoluției țărănești, ideea luptei maselor pentru răsturnarea tuturor vechilor autorități" (V. I. Lenin. Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 104). Revista „Sovremennik" („Contemporanul"), care apărea sub îngrijirea lui, era purtătorul de cuvînt al forțelor revoluționare din Rusia. Cernîșevski a demascat cu vehemență caracterul iobăgist al „reformei țărănești" din 1861 și a chemat pe țărani la răscoală. În 1862 a fost arestat de guvernul țarist și întemnițat în fortăreața Petropavlovsk, unde a stat aproape doi ani, iar după aceea a fost condamnat la 7 ani muncă silnică și deportare pe viață în Siberia, de unde a fost eliberat abia pe la sfîrșitul vieții sale. El a rămas pînă în ultima clipă un luptător înflăcărat împotriva inegalității sociale, împotriva tuturor formelor de manifestare a asupririi politice și economice.

Deosebit de mari sînt meritele lui Cernîșevski în dezvoltarea filozofiei materialiste ruse. Concepțiile lui filozofice reprezintă o culme a întregii filozofii materialiste premarxiste. Materialismul lui a avut un caracter revoluționar, eficient. Cernîșevski a criticat cu toată tăria diferitele teorii idealiste și s-a străduit să prelucreze în spirit materialist dialectica lui Hegel. În domeniul economiei politice, al esteticii și criticii literare și al istoriei, Cernîșevski a dat exemple de abordare dialectică a realității. K. Marx, care a studiat operele lui Cernîșevski, le-a acordat o înaltă prețuire și a spus despre el că este un mare savant rus. Lenin a scris despre Cernîșevski că „este singurul scriitor rus cu adevărat mare care, începînd din al șaselea deceniu al secolului trecut și pînă în 1888, a știut să se mențină la nivelul unui materialism filozofic integral... Cernîșevski n-a reușit însă, sau, mai bine zis, n-a putut, datorită stării de îna-

www.dacoromanica.ro

poiere a vieții din Rusia, să se ridice pînă la materialismul dialectic al lui Marx și Engels". (V. I. Lenin, Opere, vol. 14, Editura politică, 1959, pag. 354).

Cernîșevski este autorul unei serii întregi de lucrări strălucite în domeniul filozofiei, economiei politice, istoriei, eticii și esteticii. Lucrările lui de critică literară au avut o uriașă influență asupra dezvoltării artei și literaturii ruse. Romanul lui Cernîșevski „Ce-i de făcut?" (1863) a contribuit la educarea multor generații de revoluționari din Rusia și din străinătate. — *24.*

Cernov, V. M. (1876—1952) — unul dintre liderii și teoreticienii partidului eserilor. A publicat în revista „Russkoe Bogatstvo" o serie de articole îndreptate împotriva marxismului, în care încerca să demonstreze că teoria lui Marx nu poate fi aplicată la agricultură. În 1902—1905 a fost redactor al ziarului socialist-revoluționar „Revoliuționnaia Rossiia". După revoluția din februarie 1917 a fost ministru al agriculturii în Guvernul provizoriu și organizatorul unor crunte represiuni împotriva țăranilor care trecuseră la ocuparea pămînturilor moșierești. La 5 (18) ianuarie 1918 partea contrarevoluționară a Adunării constituante l-a ales ca președinte. În anii războiului civil, el a fost organizatorul unor rebeliuni antisovietice; în 1920 a emigrat în străinătate, unde a continuat să desfășoare activitate antisovietică.

În lucrările teoretice ale lui Cernov, idealismul subiectiv și eclectismul se îmbină cu revizionismul și cu ideile utopice ale narodnicilor. Pe cînd se afla în emigrație a încercat să opună socialismului științific un „socialism constructiv" burghez reformist. — *277, 284, 300, 327, 432.*

D

Danielson, N. F. (N.—on) (1844—1918) — autor rus de lucrări de economie, unul dintre ideologii narodnicismului liberal în anii 1880—1900; în deceniile al 7-lea și al 8-lea Danielson a avut legături cu cercurile tinerilor raznocinți revoluționari. El a terminat prima traducere în limba rusă a „Capitalului" lui K. Marx, care fusese începută de G. A. Lopatin. În timp ce lucra la traducerea „Capitalului" a purtat corespondență cu K. Marx și F. Engels, iar în scrisorile sale a atins și probleme legate de dezvoltarea economică a Rusiei. El n-a înțeles însă esența marxismului și mai tîrziu a luat poziție împotriva lui. În 1893 a publicat cartea sa „Studii asupra economiei noastre sociale de după reformă", care, împreună cu lucrările lui V. P Voronțov, a servit la fundamentarea teoretică a narodnicismului liberal. Într-o serie de lucrări ale sale, V. I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile lui Danielson. — *384.*

David, Eduard (1863—1930) — unul dintre liderii aripii de dreapta a social-democrației germane, de profesiune economist. În 1894 a făcut parte din comisia de pregătire a programului agrar al partidului; el s-a situat pe poziția revizuirii teoriei marxiste în problema agrară și a căutat să dovedească „trăinicia" micii gospodării țărănești în epoca capitalismului. A fost unul dintre fondatorii revistei revizioniste „Sozialistische Monatshefte" („Revistă socialistă lunară"). În 1903 a publicat o carte, „Socialismul și agricultura", pe care Lenin a calificat-o drept „principala lucrare a revizionismului în problema agrară". În 1903 a fost ales deputat în Reichstag. În timpul pri-

www.dacoromanica.ro

mului război mondial David a fost social-şovinist; în 1919 a făcut parte din primul guvern de coaliţie al Republicii Germane, în 1919—1920 a fost ministru al afacerilor interne, iar în 1922—1927 reprezentant al guvernului în Hessen; David a susţinut tendinţele revanşarde ale imperialismului german, el a fost un duşman al U.R.S.S. V. I. Lenin l-a caracterizat ca pe un oportunist „a cărui întreagă viaţă este consacrată coruperii burgheze a mişcării muncitoreşti" (V. I. Lenin, Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 262). — *13, 277.*

Dühring, Eugen (1833—1921) — filozof şi economist german. Concepţiile filozofice ale lui Dühring reprezentau un amalgam eclectic de pozitivism, materialism metafizic şi idealism. Sistemul utopic reacţionar al unei economii „socialitare" conceput de el idealiza formele de economie semifeudale din Prusia. Concepţiile dăunătoare şi confuze ale lui Dühring în problemele de filozofie, economie politică şi socialism erau susţinute de către unii membri ai social-democraţiei germane, ceea ce reprezenta o mare primejdie pentru acest partid, care nu era încă consolidat. De aceea, Engels a luat atitudine împotriva lui Dühring, criticînd concepţiile lui în cartea „Anti-Dühring. Domnul Eugen Dühring revoluţionează ştiinţa" (1877—1878). În cartea sa „Materialism şi empiriocriticism" (1909) şi într-o serie de alte lucrări, V.I. Lenin a criticat în repetate rînduri concepţiile eclectice ale lui Dühring.

Principalele lucrări ale lui Dühring sînt: „Istoria critică a economiei naţionale şi a socialismului" (1871), „Curs de economie naţională şi socială" (1873), „Curs de filozofie" (1875). — *11.*

E

Engels, Friedrich (1820—1895) — unul dintre întemeietorii comunismului ştiinţific, conducător şi dascăl al proletariatului internaţional, prieten şi tovarăş de luptă al lui K. Marx (vezi articolul lui V. I. Lenin „Friedrich Engels", în Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediţia a doua, pag. 1—14). — *8, 11, 21, 24, 26, 29, 52, 78, 210, 217, 225, 226, 229, 235, 241, 425.*

F

Fourier, Charles (1772—1837) — mare socialist utopist francez. Fourier a făcut o critică aspră şi profundă orînduirii burgheze şi a înfăţişat un tablou al viitoarei societăţi omeneşti „armonioase", care urma să fie construită pe baza cunoaşterii pasiunilor omeneşti. Fourier era împotriva revoluţiei violente, considerînd că trecerea la societatea viitoare, socialistă, se poate înfăptui prin propagarea paşnică a ideii creării unor falanstere (asociaţii de muncă) model, în care munca, devenită o muncă de bunăvoie şi atrăgătoare, va fi o necesitate pentru om. Dar Fourier, după cum a arătat F. Engels, era inconsecvent: potrivit concepţiilor lui, în societatea viitoare trebuie să se menţină proprietatea privată, să existe bogaţi şi săraci, capitalişti şi muncitori.

Principalele lucrări ale lui Fourier sînt: „Teoria celor patru mişcări şi a destinelor generale" (1808), „Noua lume industrială şi societară..." (1829) etc. — *25.*

Frei — vezi Lenin, V. I.

www.dacoromanica.ro

G

G. V. — *vezi* Plehanov, G. V.

G. V—ci — *vezi* Plehanov, G. V.

Guesde, Jules (Basile, Mathieu Jules) (1845—1922) — unul dintre organizatorii şi conducătorii mişcării socialiste din Franţa şi ai Internaţionalei a II-a. Şi-a început activitatea politică în a doua jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut; el a sprijinit Comuna din Paris din 1871 şi a fost nevoit să emigreze. În 1876 s-a înapoiat în Franţa, unde, sub influenţa lucrărilor lui K. Marx şi F. Engels, a trecut pe poziţii marxiste; în 1877 a fost unul dintre fondatorii ziarului „L'Égalité" („Egalitatea"), ziar care în 1879 a avut un rol hotărîtor în organizarea Partidului muncitoresc din Franţa — primul partid politic independent al proletariatului francez. Cu concursul lui Marx şi Engels, Guesde împreună cu Lafargue au elaborat programul partidului adoptat la Congresul de la Hâvre (1880). Guesde a contribuit mult la răspîndirea ideilor marxismului şi la dezvoltarea mişcării socialiste în Franţa; a fost ales de mai multe ori deputat în parlament. În 1904 Lenin l-a caracterizat pe Guesde ca pe cel mai consecvent şi mai hotărît reprezentant al social-democraţiei internaţionale.

Dar, luptînd împotriva politicii socialiştilor de dreapta, Guesde a făcut greşeli sectariste atît în problemele teoretice cît şi în cele tactice; el a subestimat rolul partidului în lupta clasei muncitoare; s-a situat pe o poziţie nejustă în problema atitudinii proletariatului faţă de război. Cînd a început primul război mondial, Guesde, în numele „patriotismului", a trădat interesele muncitorilor, a trecut de partea burgheziei şi a intrat în guvernul burghez. Lenin scria: „Învăţaţi din exemplul întregii vieţi a lui Guesde, vom spune noi muncitorilor, *în afară* de vădita lui trădare a socialismului săvîrşită în 1914" (V. I. Lenin, Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 109). Guesde nu a înţeles importanţa Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, nu a urmat majoritatea Congresului de la Tours al Partidului socialist din Franţa (1920), care a hotărît afilierea la Internaţionala Comunistă. —*65.*

H

Halturin, S. N. (1857—1882) — unul dintre primii muncitori revoluţionari ruşi, de profesiune tîmplar de mobile. Începînd din a doua jumătate a deceniului al 8-lea al secolului trecut, a luat parte activă la mişcarea muncitorească, a făcut parte din organizaţia narodnică „Societatea prietenilor", încercînd să unească cercurile muncitoreşti din Petersburg. Dar, spre deosebire de narodnici, Halturin considera că lupta politică este principala sarcină a mişcării revoluţionare şi socotea proletariatul care se năştea ca fiind forţa decisivă în această luptă. Împreună cu lăcătuşul V. P. Obnorski, un alt muncitor revoluţionar de seamă, Halturin a organizat în 1878 „Uniunea din nord a muncitorilor ruşi", organizaţie ilegală, şi a dus muncă de pregătire pentru editarea unui ziar muncitoresc de sine stătător. În 1879, majoritatea membrilor „Uniunii" au fost arestaţi. Halturin, rămas în libertate, s-a apropiat de partidul „Narodnaia volea" şi de A. I. Jeleabov, unul dintre conducătorii acestui

www.dacoromanica.ro

partid. Sub influența narodovolților, Halturin, care lucra pe atunci ca tîmplar la Palatul de iarnă, a organizat un atentat la viața țarului; la 5 (17) februarie 1880 a avut loc o explozie în curtea palatului, dar nici țarul, nici familia lui n-au avut nimic de suferit. Urmărit de poliție, Halturin și-a continuat activitatea revoluționară în sudul Rusiei. În 1882, împreună cu tovarășul său N. A. Jelvakov, a organizat la Odesa un atentat la viața generalului Strelnikov, procuror militar, cunoscut prin cruzimea sa. Cu prilejul săvîrșirii atentatului au fost arestați amîndoi și condamnați la moarte de curtea marțială. — *103.*

Hasselmann, Wilhelm (n. 1844) — social-democrat german, ulterior anarhist. A fost militant de seamă al organizației lassalleiene, Uniunea generală a muncitorilor germani, redactor al organului acestei organizații „Der Neue Sozialdemokrat" („Noul social-democrat"), în coloanele căruia a dus luptă împotriva lui K. Marx și F. Engels și a adepților lor din Germania; în 1875 a fost unul dintre inițiatorii unirii lassalleienilor cu eisenachienii. După unire a refuzat să lucreze în redacția ziarului „Vorwärts", noul organ al partidului, și a început să scoată un ziar „Die Rote Fahne" („Steagul roșu"), în care ataca vehement politica partidului. În perioada cît a fost în vigoare legea excepțională împotriva socialiștilor s-a situat fățiș pe poziții anarhiste, a rupt-o efectiv cu partidul și la Congresul din Wieden (1880) a fost exclus împreună cu Most; mai tîrziu a emigrat în S.U.A. și s-a retras din mișcarea muncitorească. — *47, 119.*

Hegel, Georg, Wilhelm-Friedrich (1770—1831) — mare filozof german, idealist obiectiv, ideolog al burgheziei germane. Filozofia lui Hegel reprezintă punctul culminant al idealismului german de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Meritul istoric al lui Hegel constă în elaborarea profundă și multilaterală a dialecticii idealiste, care a constituit unul dintre izvoarele teoretice ale materialismului dialectic. Potrivit doctrinei lui Hegel, întreaga lume naturală, istorică și spirituală se află în necontenită mișcare, schimbare, transformare și dezvoltare; el consideră însă că lumea obiectivă, realitatea, este un produs al „spiritului absolut", al „ideii absolute". V. I. Lenin a calificat „ideea absolută" drept o născocire teologică a idealistului Hegel. Ceea ce caracterizează filozofia lui Hegel este contradicția profundă dintre metoda sa dialectică și sistemul său conservator, metafizic, care în fond cerea încetarea dezvoltării. Prin concepțiile sale social-politice, Hegel era reacționar.

K. Marx, F. Engels și V. I. Lenin, prelucrînd în mod critic metoda dialectică a lui Hegel, au creat dialectica materialistă, care reflectă legile cele mai generale ale dezvoltării lumii obiective și ale gîndirii omenești.

Principalele opere ale lui Hegel sînt: „Fenomenologia spiritului" (1806); „Știința logicii" (1812—1816); „Enciclopedia științelor filozofice" (1817); „Filozofia dreptului" (1821). Opere postume: „Prelegeri de istorie a filozofiei" (1833—1836) și „Prelegeri de estetică, sau filozofia artelor" (1836—1838). — *25.*

Herțen, A. I. (1812—1870) — mare democrat-revoluționar rus, filozof materialist, publicist și scriitor; întemeietor al socialismului „rus". Herțen a intrat în mișcarea de eliberare ca un revoluționar din rîndurile nobilimii,

www.dacoromanica.ro

continuînd tradițiile decembriștilor. În anii 1829—1833, cînd a fost student la Universitatea din Moscova, s-a aflat în fruntea unui cerc de tineri progesiști, cu stare de spirit revoluționară, care studiau doctrinele politice și teoretice ale gînditorilor revoluționari din secolul al XVIII-lea și ale socialiștilor utopiști. În 1834 a fost arestat împreună cu alți membri ai acestui cerc, iar în 1835 a fost deportat la Perm și apoi la Veatka, Vladimir și Novgorod. În 1842 s-a întors din deportare, stabilindu-se la Moscova. Lucrările filozofice pe care le-a scris în această perioadă, „Diletantismul în știință" (1842—1843) și „Scrisori despre studiul naturii" (1844—1846), au avut un rol important în dezvoltarea filozofiei materialiste ruse. V. I. Lenin l-a caracterizat pe Herțen ca pe un gînditor remarcabil, care s-a apropiat nemijlocit de materialismul dialectic, oprindu-se în fața materialismului istoric. În ianuarie 1847 a emigrat din cauza persecuțiilor guvernului țarist; s-a stabilit la Paris, apoi la Nisa, iar în 1852 s-a mutat la Londra, unde a înființat o tipografie rusă, creînd în străinătate o presă rusă liberă. În 1855, după ce publicase cîteva manifeste, broșuri și articole cu caracter revoluționar, a început să editeze almanahul „Polearnaia Zvezda", iar în 1857 a început să editeze împreună cu N. P. Ogarev gazeta „Kolokol". Neînțelegînd esența burghezo-democratică a mișcării din 1848 și a socialismului premarxist, Herțen n-a putut să înțeleagă caracterul burghez al revoluției ruse și a oscilat între democratism și liberalism. În anii 1860—1870 Herțen a rupt-o hotărît cu liberalismul și, situîndu-se de partea democrației revoluționare, „și-a îndreptat privirile... spre *Internațională*, spre Internaționala pe care o conducea Marx". Într-o scrisoare adresată lui Ogarev, Herțen saluta traducerea în limba rusă a lucrărilor lui Marx.

În articolul „În memoria lui Herțen" (1912), V. I. Lenin a caracterizat rolul pe care l-a jucat Herțen în istoria mișcării de eliberare din Rusia (vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 9—16). — *24*.

Hertz, Friedrich Otto (n. 1878) — economist austriac, social-democrat, revizionist. În cartea „Die Agrarischen Fragen im Verhältnis zum Sozialismus" („Problemele agrare din punctul de vedere al socialismului"), apărută în 1899, Hertz a luat atitudine împotriva învățăturii marxiste în problema agrară, încercînd să dovedească „trăinicia" micii gospodării țărănești, capacitatea ei de a rezista concurenței marii gospodării. Cartea lui Hertz, tradusă în limba rusă, a fost folosită în largă măsură de Bulgakov, Cernov și alți apologeți ai burgheziei în lupta lor împotriva marxismului. — *20*, *277*, *284*, *300*, *378*.

Hirsch, Max (1832—1905) — publicist și economist burghez german, membru al partidului progresist, deputat în Reichstag. În 1859 a înființat o editură proprie, iar în prima jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut a început să activeze în cadrul uniunilor muncitorești culturale. În 1868, după o călătorie în Anglia, a pus bazele, împreună cu Franz Duncker, cîtorva uniuni sindicale reformiste (așa-numitele „sindicate hirsch-duncker iste"). În lucrările sale a promovat ideea „armoniei" între muncă și capital, s-a ridicat împotriva tacticii revoluționare a proletariatului și a susținut reformismul. — *35*.

Höchberg, Karl (1853—1885) — social-democrat de dreapta german, ziarist, fiul unui comerciant bogat. A ajutat material pe partidul, a editat revistele „Die Zukunft" („Viitorul") (Berlin, 1877—1878), „Jahrbuch für

www.dacoromanica.ro

Sozialwissenschaft und Sozialpolitik" („Anuar al științei și al politicii sociale") (Zürich, 1879—1881) și „Staatswirtschaftliche Abhandlungen" („Studii politice-economice") (Leipzig, 1879—1882). După adoptarea legii excepționale împotriva socialiștilor, a publicat un articol scris împreună cu Schramm și Bernstein, intitulat „Cronică fetrospectivă a mișcării socialiste din Germania", în care condamnau tactica revoluționară a partidului. Autorii articolului chemau la alianță cu burghezia și la subordonare față de ea, considerînd că „clasa muncitoare nu este în stare să-și dobîndească eliberarea cu propriile sale mîini". Aceste concepții oportuniste au determinat protestul vehement al lui K. Marx și F. Engels, care pe drept cuvînt le considerau ca pe o trădare a partidului. — *47.*

Hofstätter, I. A. (n. 1863) — reprezentant al narodnicismului liberal; se considera adept al lui V. P. Voronțov. Învinuindu-i pe marxiști că tind „să introducă" capitalismul și „să grăbească deposedarea de pămînt a țărănimii și ruinarea micilor proprietari", Hofstätter nădăjduia că guvernul țarist va duce o politică înțeleaptă, care, după părerea lui, printr-un sistem just de impozite și de credite, trebuia să contribuie la dezvoltarea micii producții pe seama celei mari. Hofstätter și-a expus părerile în broșura „Doctrinarii capitalismului" (1895), îndreptată împotriva cărții lui P. B. Struve „Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei". — *384.*

I

Ilovaiski, D. I. (1832—1920) — istoric și publicist cu o orientare aristocratică-monarhistă, autor de manuale oficiale de istorie pentru școlile elementare și secundare din Rusia prerevoluționară. În aceste manuale istoria se reducea îndeosebi la activitatea țarilor și a conducătorilor de oști. În 1854, Ilovaiski a absolvit Universitatea din Moscova, unde apoi a fost un timp profesor. Mai tîrziu a desfășurat o activitate literară și publicistică. Principalele sale lucrări sînt: „Istoria principatului Reazan" (1858), „Cercetări asupra începuturilor Rusiei" (1876), „Istoria Rusiei" (1876—1905). — *11.*

Iuzov (Kabliț I.I.) (1848—1893) — publicist narodnic. În deceniul al 8-lea al secolului trecut a fost printre aceia care „au mers în popor"; în următoarele două decenii a devenit ideolog al narodnicismului liberal; a colaborat la „Nedelea", ziar narodnic liberal. Principalele sale lucrări sînt: „Bazele narodnicismului" (1882), „Intelectualitatea și poporul în viața socială a Rusiei" (1885). — *384.*

Ivanțin, V.P. (V.I—i) (1869—1904)—social-democrat, unul dintre liderii „economismului", de profesiune statistician. În 1896 a activat în cadrul „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg, a fost arestat, în 1898 a emigrat. Fiind unul dintre redactorii revistei „Rabocee Delo", organ al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate", a întreținut de asemenea legături strînse cu ziarul „economiștilor" din Petersburg „Raboceaia Misl". În articolele sale, el opunea intereselor economice nemijlocite ale muncitorilor sarcinile politice ale social-democrației. În octombrie 1901 a făcut parte dintre reprezentanții „Uniunii social-democraților ruși" la congresul „de unificare" a organizațiilor social-democrate din străinătate,

www.dacoromanica.ro

La începutul anului 1903 a rupt-o cu rabocedelții și a intrat în Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse; după Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici. — *34, 42, 43, 178.*

J

Jeleabov, A.I. (1850—1881) — revoluționar rus de seamă, organizator și conducător al partidului „Narodnaia volea". Jeleabov a fost unul dintre primii narodnici care au înțeles necesitatea luptei politice împotriva țarismului, luptă care nu poate fi dusă cu succes decît de o organizație specială de revoluționari. Organizator talentat, Jeleabov a căutat să unească în jurul partidului „Narodnaia volea" pe toți cei nemulțumiți de politica țaristă, să creeze grupuri conspirative în rîndurile studențimii, ale armatei și ale flotei. Jeleabov a acordat o mare importanță muncii revoluționare în rîndurile muncitorilor de la orașe; din inițiativa lui a fost creat pentru prima oară în Rusia un ziar pentru muncitori; el a fost unul dintre autorii „Programului muncitorilor membri ai organizației «Narodnaia volea»". Dar Jeleabov nu înțelegea încă sarcina istorică a clasei muncitoare, era departe de socialismul științific și atribuia tacticii terorii individuale rolul hotărîtor în lupta împotriva absolutismului țarist. Sub conducerea lui au fost organizate o serie de atentate împotriva lui Alexandru al II-lea. Fiind arestat cu două zile înainte de atentatul din 1 martie 1881, Jeleabov, după ce tovarășii săi au fost arestați, a declarat că a participat la organizarea atentatului împotriva țarului. La tribunal, Jeleabov a renunțat la apărare, folosind cuvîntările sale în scop de agitație revoluționară. Ca urmare a sentinței tribunalului, Jeleabov împreună cu tovarășii săi narodovolți Perovskaia, Kibalcici, Mihailov și Risakov au fost spînzurați la 3 (15) aprilie 1881, în Piața Semenov din Petersburg. — *103, 168.*

K

K.N. — corespondent al redacției ziarului „Iskra". — *350.*

Kablukov, N.A. (1849—1919) — economist și statistician, partizan al narodnicismului liberal, profesor la Universitatea din Moscova. În anii 1885—1907 a condus secția de statistică a zemstvei guberniale din Moscova. Sub conducerea lui a fost întocmită „Culegerea de date statistice cu privire la gubernia Moscova" (1877—1879). A colaborat la mai multe ziare și reviste. În lucrările sale a susținut ideea „trăiniciei" micii gospodării țărănești, idealizînd obștea țărănească, pe care o considera în stare să prevîntîmpine diferențierea țărănimii. A combătut marxismul și în problema rolului și însemnătății luptei de clasă, propovăduind pacea între clase. Într-o serie de lucrări, și în special în „Dezvoltarea capitalismului în Rusia", V. I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile lui Kablukov. În 1917 Kablukov a participat la lucrările Comitetului agrar general de pe lîngă Guvernul provizoriu burghez. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a lucrat la Direcția centrală de statistică, fiind în același timp profesor și publicist. Principalele sale lucrări sînt: „Problema muncitorilor în agricultură" (1884), „Prelegeri de economie agricolă" (1897), „Cu privire la condițiile de dezvoltare a gospodăriei țărănești în Rusia" (1899), „Economia politică" (1918) și altele. — *277*

www.dacoromanica.ro

Kareev, N.I. (1850—1931) — istoric şi publicist de orientare burghezo-liberală, unul dintre reprezentanţii şcolii sociologice subiective, idealist-eclectic. Începînd din 1879 a fost profesor la Universitatea din Varşovia, iar mai tîrziu la Universitatea din Petersburg. Din 1905 a făcut parte din partidul cadet. Începînd din ultimul deceniu al secolului trecut a dus o luptă îndîrjită împotriva marxismului. A publicat un mare număr de lucrări, cele mai importante dintre ele fiind cele referitoare la istoria ţărănimii franceze: „Ţăranii şi problema ţărănească în Franţa în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea" (1879), lucrare care a fost apreciată pozitiv de Marx, şi „ Studii cu privire la istoria ţăranilor francezi " (1881). De asemenea, a publicat o serie de lucrări în legătură cu istoria Poloniei. Foarte cunoscută a fost lucrarea sa „Istoria modernă a Europei occidentale" (7 volume) (1892—1917). În 1910 a fost ales membru corespondent al Academiei de Ştiinţe din Petersburg, iar în 1929 membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. — *49.*

Karişev, N.A. (1855—1905) — economist şi statistician, a activat în cadrul zemstvelor. Începînd din 1891 a fost profesor la Universitatea din Iuriev (Tartu), iar apoi la Institutul agronomic din Moscova. A colaborat la ziarul „Russkie Vedomosti" şi la revistele „Zemstvo", „Russkoe Bogatstvo" etc. Autor al multor cărţi şi articole de revistă consacrate economiei gospodăriilor ţărăneşti din Rusia, el a apărat concepţiile narodnicilor liberali. Într-o serie de lucrări şi cuvîntări ale sale, V. I. Lenin a criticat cu asprime concepţiile reacţionare ale lui Karişev. — *277.*

Karpovici, P. V. (1874—1917) — socialist-revoluţionar. A studiat la Universitatea din Moscova, apoi la cea din Iuriev (Tartu), de unde a fost eliminat pentru vina de a fi participat la mişcarea studenţească; în decembrie 1899 a plecat în străinătate ca să-şi continue studiile. În februarie 1901 a venit la Petersburg cu intenţia de a-l ucide pe Bogolepov, ministrul învăţămîntului public, în semn de protest împotriva cruntelor represalii la care era supusă studenţimea revoluţionară. La 14 (27) februarie 1901 a săvîrşit un atentat, rănindu-l grav pe Bogolepov; a fost condamnat la 20 ani de muncă silnică; în 1907 a fost eliberat din închisoare şi deportat. Curînd după aceasta a fugit în străinătate, unde a aderat la „Organizaţia de luptă" a eserilor. În 1908 a luat parte la organizarea atentatului nereuşit împotriva lui Nicolaie al II-lea, după care s-a retras din „Organizaţia de luptă". În 1917, cînd se înapoia în Rusia, a pierit în Marea Nordului, vaporul pe care se afla el fiind aruncat în aer de un submarin german. — *269.*

Katkov, M.N. (1818—1887) — publicist reacţionar. Şi-a început activitatea politică ca partizan al liberalismului moderat al nobililor; între 1851 şi 1855 a fost redactor la ziarul „Moskovskie Vedomosti", ulterior a fost unul dintre editorii revistei „Russkii Vestnik". „În timpul primei perioade de avînt democratic din Rusia (începutul deceniului al 7-lea al secolului al XIX-lea) a cotit spre naţionalism, şovinism şi ultrareacţionarism furibund" (V. I. Lenin, Opere, vol. 18, E. S. P. L. P. 1957, pag. 261—262). Între 1863—1887 a fost redactor-editor al ziarului „Moskovskie Vedomosti", care a devenit purtătorul de cuvînt al reacţiunii monarhiste. Katkov spunea singur despre el că este „ un credincios ciine de pază al absolutismului". Numele lui Katkov a devenit simbolul celei mai deşănţate reacţiuni monarhiste. — *86.*

www.dacoromanica.ro

Kautsky, Karl (1854—1938) — unul dintre liderii social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a; la început a fost marxist, iar mai tîrziu a devenit un renegat al marxismului, ideolog al centrismului (kautskismului) — unul dintre curentele oportuniste din mișcarea muncitorească —, redactor al revistei teoretice a social-democrației germane „Die Neue Zeit" („Timpuri noi").

Din 1874 Kautsky a început să participe la mișcarea socialistă. Concepțiile sale din acea vreme reprezentau un amestec de lassalleanism, neomalthusianism și anarhism. În 1881 a făcut cunoștință cu K. Marx și F. Engels și, sub influența lor, a trecut la marxism, dar încă din acea perioadă a dat dovadă de șovăieli și înclinații spre oportunism, lucru pentru care K. Marx și F. Engels l-au criticat cu asprime. În anii 1880—1900 Kautsky a scris o serie de lucrări în legătură cu unele probleme ale teoriei marxiste: „Doctrina economică a lui Karl Marx" (1886), „Problema agrară" (1898) etc., care, cu toate greșelile ce le conțin, au jucat un rol pozitiv în propagarea marxismului. Mai tîrziu, cînd mișcarea revoluționară a luat o mare amploare, Kautsky s-a situat pe pozițiile oportunismului; în ajunul primului război mondial, el devine centrist, iar în timpul războiului trece în tabăra dușmanilor fățiși ai marxismului revoluționar, camuflîndu-și social-șovinismul său cu frazeologie internaționalistă. Kautsky a emis teoria ultraimperialismului, a cărei esență reacționară a fost demascată de Lenin în lucrările „Falimentul Internaționalei a II-a" (1915), „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului" (1916) și în alte lucrări ale sale. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kautsky s-a ridicat fățiș împotriva revoluției proletare și a dictaturii proletariatului, împotriva Puterii sovietice.

În lucrările sale „Statul și revoluția" (1917), „Revoluția proletară și renegatul Kautsky" (1918) și într-o serie de alte lucrări, V. I. Lenin a supus unei critici nimicitoare teoriile kautskiste. Arătînd primejdia pe care o reprezintă kautskismul, el scria: „Clasa muncitoare nu-și poate îndeplini rolul său revoluționar mondial dacă nu duce un război necruțător împotriva acestei atitudini de renegare, împotriva acestei lipse de caracter, împotriva acestei slugărnicii față de oportunism și împotriva acestei nemaipomenite trivializări teoretice a marxismului" (V. I. Lenin, Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 306). — *37, 38, 65, 139, 186, 222, 310, 312, 330, 337.*

Knight, Robert — militant de seamă al mișcării sindicaliste din Anglia, în anii 1871—1899 a fost secretar al trade-unionului cazangiilor și al trade-unionului unit al cazangiilor și al constructorilor navali, membru al parlamentului (1875—1882, 1896—1900). Knight a fost un reprezentant tipic al trade-unionismului clasic, care se mărginea să ducă luptă împotriva patronilor pentru revendicări legate de îmbunătățirea situației materiale a muncitorilor. Knight considera că principalul mijloc pentru realizarea acestui scop constă în aplanarea pe cale pașnică a conflictelor, în înțelegerea cu patronii. Knight a luptat energic pentru unificarea sindicatelor engleze și a fost unul dintre inițiatorii înființării, în 1899, a Federației generale a trade-unionurilor din Marea Britanie. — *78—79.*

Kricevski, B.N. (1866—1919) — social-democrat rus, publicist, unul dintre liderii „economismului". Pe la sfîrșitul deceniului al 9-lea a început să participe la activitatea cercurilor social-democrate din Rusia; după 1890 a emigrat;

www.dacoromanica.ro

în străinătate a aderat la grupul „Eliberarea muncii" și a colaborat la publicațiile sale. Curînd după aceea a ieșit din grupul „Eliberarea muncii". În ultimul deceniu al secolului trecut a devenit unul dintre conducătorii „Uniunii social-democraților ruși din străinătate", în 1899 a fost redactor la revista „Rabocee Delo", organul „Uniunii", în coloanele căreia a promovat ideile reformismului și bernsteinismului. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. s-a îndepărtat de mișcarea social-democrată. — *10, 12, 44, 48, 62, 79, 102, 109—110, 132, 145, 150, 161, 168, 178, 179, 181, 184—185, 186, 188.*

Kuskova, E.D. (1869—1958) — publicistă rusă, militantă burgheză pe tărîm social. La jumătatea ultimului deceniu al secolului trecut, pe cînd se afla în străinătate, a luat cunoștință de marxism și s-a apropiat de grupul „Eliberarea muncii", curînd însă, sub influența bernsteinismului, a pornit pe calea revizuirii marxismului. Documentul scris de Kuskova în spiritul bernsteinismului, care a primit numele de „Credo", exprima cît se poate de pregnant esența oportunistă a „economismului" și a provocat un protest energic din partea unui grup de marxiști ruși, în frunte cu V. I. Lenin. În ajunul revoluției din 1905—1907, Kuskova a făcut parte din „Uniunea de eliberare". În 1906 a scos împreună cu S.N. Prokopovici revista semicadetă „Bez Zaglaviia" și a colaborat activ la ziarul cadeților de stînga, „Tovarișci". Kuskova îi îndemna pe muncitori să renunțe la lupta revoluționară și tindea să subordoneze mișcarea muncitorească față de conducerea politică a burgheziei liberale. După Revoluția din Octombrie, Kuskova a luat atitudine împotriva bolșevicilor, în 1921 a făcut parte din „Comitetul public pentru ajutorarea înfometaților", încercînd împreună cu alți conducători ai acestei organizații s-o folosească în lupta împotriva Puterii sovietice. În 1922 a fost expulzată și în străinătate a devenit o militantă activă a emigrației albe. — *18.*

L

Lafargue, Paul (1842—1911) — militant de seamă al mișcării muncitorești internaționale; împreună cu Guesde, a fondat Partidul Muncitoresc din Franța; publicist talentat, unul dintre primii adepți din Franța ai comunismului științific; prieten apropiat și tovarăș de luptă al lui K. Marx și F. Engels.

A participat activ la mișcarea muncitorească începînd din 1866, cînd a devenit membru al Internaționalei I și l-a cunoscut îndeaproape pe K. Marx, sub a cărui influență a trecut pe poziții marxiste. În timpul Comunei din Paris, Lafargue a organizat ajutorarea Parisului revoluționar în departamentele din sud ale Franței și a venit ilegal la Paris. Lafargue îl informa pe Marx despre evenimentele care au loc în Franța. După înfrîngerea Comunei din Paris, a emigrat în Spania, apoi în Portugalia, unde a dus o luptă energică împotriva bakunismului. În 1880, Lafargue, împreună cu Guesde și cu concursul lui Marx și Engels, au elaborat programul partidului muncitoresc; după amnistierea comunarzilor s-a întors în Franța, unde a devenit redactor la ziarul „L'Égalité" („Egalitatea"), organul partidului muncitoresc. Lafargue a luat o atitudine energică împotriva oportunismului din Internaționala a II-a; el a salutat prima organizație marxistă rusă — grupul „Eliberarea muncii" —, iar mai tîrziu și-a manifestat simpatia față de bolșevici. În numeroasele sale lucrări, Lafargue a propagat și a susținut ideile marxismului în domeniul

www.dacoromanica.ro

economiei politice, al filozofiei, istoriei și lingvisticii; el a luptat împotriva reformismului și revizionismului, criticînd încercările bernsteinienilor de a face o „sinteză" a marxismului și kantianismului. Lenin a relevat importanța lucrărilor filozofice ale lui Lafargue în ceea ce privește critica adusă idealismului și agnosticismului. Dar în lucrările lui Lafargue există și teze teoretice greșite, mai ales în problema țărănească și în cea națională, precum și în problema sarcinilor revoluției socialiste.

Considerînd că la bătrînețe omul nu mai poate fi util luptei revoluționare, Lafargue și soția sa, Laura (a doua fiică a lui K. Marx), s-au sinucis. La funeraliile lor, V. I. Lenin a luat cuvîntul din partea P.M.S.D.R., spunînd că Lafargue a fost unul dintre „cei mai talentați și mai profunzi propagandiști ai ideilor marxismului" (V. I. Lenin, Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 289). — *65.*

Lalaiant, I. H. (1870—1933) — participant activ la mișcarea social-democrată din Rusia. În 1888—1889 a fost membru al cercului marxist al lui N. E. Fedoseev din Kazan, iar în 1892 a desfășurat propagandă revoluționară în rîndurile muncitorilor uzinei „Sormovo" din Nijni-Novgorod. În 1893, la Samara a intrat în cercul marxist grupat în jurul lui V. I. Lenin. În 1895 a fost deportat la Ekaterinoslav, unde a luat parte la crearea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din localitate și la pregătirea primului Congres al P.M.S.D.R. În primăvara anului 1900 a fost editat, cu colaborarea lui Lalaiant, primul număr al ziarului social-democrat ilegal „Iujnîi Rabocii" și a fost făcută încercarea de a se convoca Congresul al II-lea al partidului. În aprilie 1900 a fost arestat, iar în martie 1902 deportat în Siberia răsăriteană, de unde, după două luni, a fugit în străinătate. A făcut parte din Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse și a condus tipografia „Iskrei" la Geneva. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a fost bolșevic, agent al C.C. al partidului în Rusia. În 1905 a făcut parte din C.C. unificat ca reprezentant al bolșevicilor, în 1906 a participat la Conferința de la Tammerfors a organizațiilor militare de luptă ale P.M.S.D.R. Curînd a fost arestat și, după o detențiune preventivă de doi ani, a fost condamnat la 6 ani muncă silnică. La sfîrșitul anului 1913, după executarea pedepsei, a fost deportat pe viață în Siberia răsăriteană și s-a retras din activitatea politică. Din 1922 a lucrat la Direcția generală a învățămîntului politic al Comisariatului poporului pentru învățămînt din R.S.F.S.R.; și-a scris amintirile sub titlul „La izvoarele bolșevismului". — *155.*

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, întemeietorul lassalleanismului — o varietate a oportunismului în mișcarea muncitorească germană.

Lassalle a fost unul dintre fondatorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863). Crearea acestei Uniuni a avut o însemnătate pozitivă pentru mișcarea muncitorească, dar Lassalle, în calitatea sa de președinte, a îndreptat-o pe o cale oportunistă. Limitîndu-se la lupta pentru activitate parlamentară pașnică, lassalleienii socoteau că prin agitația legală pentru dreptul de vot universal, prin crearea de cooperative muncitorești de producție, subvenționate de statul iuncherilor, se va ajunge la crearea unui „stat popular liber". Lassalle a sprijinit politica de unificare „de sus" a Germaniei sub hegemonia Prusiei reacționare. Politica oportunistă a lassalleienilor a constituit o piedică

www.dacoromanica.ro

pentru activitatea Internaţionalei I şi pentru crearea unui adevărat partid muncitoresc în Germania, a întîrziat formarea conştiinţei de clasă a muncitorilor.

Concepţiile teoretice şi politice ale lassalleienilor au fost aspru criticate de către clasicii marxism-leninismului (vezi K. Marx, „Critica programului de la Gotha"; V. I. Lenin, „Statul şi revoluţia" şi alte lucrări). — *1, 12, 39.*

Lavrov, P. L. (1823—1900) — ideolog de vază al narodnicismului, reprezentant al şcolii sociologice subiective; autor al cărţii „Scrisori istorice" (1868—1869), care a exercitat o puternică influenţă asupra intelectualităţii narodniciste ruse, şi al unei serii de cărţi de istorie a gîndirii sociale şi a mişcării revoluţionare, precum şi de istorie a culturii („Propagandiştii narodnici din anii 1873—1878", „Studii de istorie a Internaţionalei" etc.). Lavrov este părintele teoriei narodniciste reacţionare a „eroilor" şi „gloatei", care neagă legile obiective ale dezvoltării societăţii şi consideră progresul omenirii drept un rezultat al activităţii „personalităţilor care gîndesc critic".

Lavrov a făcut parte din asociaţia „Zemlea i volea", care a devenit apoi partidul „Narodnaia volea". În timpul cît a fost în emigraţie, începînd din 1870, a scos revista „Vpered!" (Zürich-Londra, 1873—1876), a fost redactor al revistei „Vestnik Narodnoi Voli" (1883—1886), a luat parte la redactarea culegerii narodovoliste „Materiale pentru o istorie a mişcării social-revoluţionare ruse" (1893—1896); a fost membru al Internaţionalei I; i-a cunoscut pe Marx şi pe Engels, cu care a purtat corespondenţă. — *132.*

Lenin, V. I. (Ulianov, V. I., N. Lenin, K. Tulin, Frei, N. N., Jacob Richter) (1870—1924) — date biografice.— *3, 5, 16, 18, 21, 30, 33, 34, 43, 50, 62, 70, 86, 90, 91, 104, 105, 108—109, 124, 126, 130—131, 132, 149, 151, 153, 154, 155, 179, 181—182, 184, 185—186, 189, 201, 204—207, 236, 237, 242—243, 245, 246—247, 249, 257, 267, 282, 294, 300, 304, 308, 340, 351, 361, 368, 423, 433, 434, 435, 438.*

Levitski, N. V. (n. 1859) — narodnic liberal, economist, a colaborat la ziarul „Russkie Vedomosti", a fost secretar la un consiliu de zemstvă, a practicat avocatura. În ultimul deceniu al secolului trecut a organizat în gubernia Herson o serie de arteluri agricole, în jurul cărora narodnicii au făcut multă zarvă, considerîndu-le drept un mijloc de preîntîmpinare a capitalismului. În realitate ele n-au făcut decît să contribuie la diferenţierea ţărănimii şi, curînd de tot, s-au destrămat. — *386, 387.*

Liebknecht, Wilhelm (1826—1900) — militant de seamă al mişcării muncitoreşti germane şi internaţionale, unul dintre întemeietorii şi conducătorii Partidului social-democrat din Germania. A luat parte activă la revoluţia din 1848—1849 din Germania; după înfrîngerea ei a emigrat mai întîi în Elveţia, iar apoi la Londra, unde s-a împrietenit cu K. Marx şi F. Engels. Sub influenţa lui Marx şi Engels, Liebknecht a devenit socialist, iar după întoarcerea sa, în 1862, în Germania şi după înfiinţarea Internaţionalei I — unul dintre cei mai fervenţi propagandişti ai ideilor revoluţionare ale Internaţionalei şi organizator al secţiilor ei din Germania. Din 1875 şi pînă la sfîrşitul vieţii sale, Liebknecht a fost membru al Comitetului Central al Partidului social-democrat din Germania şi redactor responsabil al Organului Central — „Vorwärts" („Înainte"). Din 1867 şi pînă în 1870 a fost deputat în Reichstagul

www.dacoromanica.ro

Confederației Germaniei de nord, iar începînd din 1874 a fost ales în repetate rînduri deputat în Reichstagul german; a folosit cu pricepere tribuna parlamentară pentru a demasca politica internă și externă reacționară a iuncherilor prusaci.

Pentru activitatea sa revoluționară a fost condamnat în repetate rînduri la închisoare. A luat parte activă la organizarea Internaționalei a II-a. Marx și Engels îl prețuiau pe Liebknecht, îl îndrumau în activitatea lui, criticînd totodată foarte aspru politica lui împăciuitoristă față de elementele oportuniste. — *47, 78—79, 118.*

Luxemburg, Rosa (1871—1919) — militantă de seamă a mișcării muncitorești internaționale, unul dintre liderii aripii stîngi a Internaționalei a II-a. În mișcarea revoluționară a început să activeze în a doua jumătate a deceniului al 9-lea al secolului trecut, a fost unul dintre întemeietorii mișcării social-democrate poloneze, a luptat împotriva naționalismului din rîndurile acestei mișcări. Începînd din 1897 a participat activ la mișcarea social-democrată germană, a combătut bernsteinismul și millerandismul. A luat parte la prima revoluție rusă (la Varșovia), în 1907 a participat la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R., unde i-a sprijinit pe bolșevici. Chiar de la începutul războiului imperialist s-a situat pe poziții internaționaliste. A fost unul dintre inițiatorii creării grupului „Internaționala", care după un timp și-a schimbat denumirea în „Spartacus", iar mai tîrziu în „Uniunea Spartacus"; a scris (în închisoare) sub pseudonimul Junius broșura „Criza social-democrației" (vezi articolul lui Lenin „Despre broșura lui Junius". — Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 299—314). După Revoluția din noiembrie din Germania a participat la Congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania, congres la care a avut un rol conducător. În ianuarie 1919 a fost arestată și asasinată din ordinul guvernului Scheidemann. Lenin, care o aprecia foarte mult pe R. Luxemburg, a criticat în repetate rînduri greșelile ei (în problema rolului partidului, a imperialismului, în problema național-colonială, în problema țărănească, în problema revoluției permanente etc.), ajutînd-o astfel să adopte o poziție justă. — *312, 313.*

M

Martînov, A. (Piker, A. S.) (1865—1935) — unul dintre liderii „economismului", militant de seamă al menșevismului, mai tîrziu — membru al P.C.U.S. La începutul penultimului deceniu al secolului trecut a activat în cadrul cercurilor narodovolților, în 1886 a fost arestat și deportat în Siberia răsăriteană; în deportare a devenit social-democrat. În 1900 a emigrat; a făcut parte din redacția revistei „economiștilor", „Rabocee Delo"; el a combătut cu mult zel „Iskra" leninistă. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a fost antiiskrist; după congres—menșevic, iar în anii reacțiunii—lichidator. În timpul primului război mondial s-a situat pe o poziție centristă, după Revoluția din februarie 1917 a fost menșevic internaționalist. După Revoluția din Octombrie a rupt cu menșevismul; în 1918—1920 a fost învățător în Ucraina. În 1923, la Congresul al XII-lea al P.C.(b) din Rusia a fost primit în rîndurile partidului; a lucrat la Institutul „K. Marx și F. Engels"; începînd din 1924 a fost membru în redacția revistei „Internaționala Comunistă". —*45, 51—52, 54, 56, 58, 59—66, 69, 70, 76, 78, 79, 82, 83, 88, 89, 102, 106,*

www.dacoromanica.ro

110, 150, 161, 168, 179, 185, 188, 251, 262, 301, 307, 310, 316, 318, 322, 326, 327, 328, 329, 424, 429.

Martov, L. (Ţederbaum I. O., Berg, Narcis Tuporîlov) (1873—1923) — unul dintre liderii menşevismului. În cadrul mişcării social-democrate a început să activeze în ultimul deceniu al secolului trecut. În 1895 a participat la organizarea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg. În 1896 a fost arestat şi deportat pe termen de 3 ani la Turuhansk. În 1900, după expirarea termenului deportării, a luat parte la pregătirea editării ziarului „Iskra", a făcut parte din redacţia ziarului. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. s-a situat în fruntea minorităţii oportuniste şi de atunci a fost unul dintre conducătorii instituţiilor centrale ale menşevicilor şi redactor la publicaţii menşevice. În anii reacţiunii a fost lichidator, a redactat ziarul „Golos Soţial-Demokrata", a luat parte la conferinţa antipartinică „din august" (1912). În perioada primului război mondial s-a situat pe poziţii centriste, a participat la Conferinţa de la Zimmerwald şi Kienthal; după Revoluţia din februarie 1917 a fost în fruntea grupului menşevicilor internaţionalişti. După Revoluţia din Octombrie a trecut în tabăra duşmanilor făţişi ai Puterii sovietice. În 1920 a emigrat în Germania şi, stabilindu-se la Berlin, a înfiinţat şi redactat publicaţia menşevică contrarevoluţionară „Soţialisticeskii Vestnik". — *49, 61, 155, 237, 402.*

Marx, Karl (1818—1883) — întemeietor al comunismului ştiinţific, gînditor genial, corifeu al ştiinţei revoluţionare, conducător şi învăţător al proletariatului internaţional (vezi articolul lui V. I. Lenin „Karl Marx (scurtă schiţă biografică şi expunere a marxismului)". — Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 29—77). — *306, 379, 425.*

Mehring, Franz (1846—1919) — militant de seamă al mişcării muncitoreşti din Germania, unul dintre liderii şi teoreticienii aripii de stînga a social-democraţiei germane; istoric, publicist şi specialist în literatură. De la sfîrşitul deceniului al 7-lea — publicist radical burghez-democrat; în 1876—1882 s-a situat pe poziţiile liberalismului burghez, apoi a evoluat spre stînga; a fost redactor al ziarului democrat „Volks-Zeitung" („Ziarul poporului") şi a luat atitudine împotriva lui Bismarck pentru apărarea social-democraţiei. În 1891 a intrat în Partidul social-democrat din Germania. A fost colaborator activ şi unul dintre redactorii organului teoretic al partidului, „Die Neue Zeit" („Timpuri Noi"), iar mai tîrziu redactorul ziarului „Leipziger Volkszeitung" („Ziarul poporului din Leipzig"). În 1893 a apărut în ediţie separată cartea lui „Legenda lui Lessing", iar în 1897 „Istoria social-democraţiei germane" în patru volume. Mehring a lucrat mult la publicarea operelor postume ale lui Marx, Engels şi Lassalle; în 1918 a apărut cartea lui despre viaţa şi activitatea lui K. Marx. Lucrările lui Mehring conţin o serie de abateri de la marxism, aprecieri greşite în legătură cu unii militanţi cum au fost Lassalle, Schweitzer şi Bakunin, neînţelegerea revoluţiei săvîrşite de Marx şi Engels în filozofie. Mehring a luptat activ împotriva oportunismului şi revizionismului din rîndurile Internaţionalei a II-a şi a condamnat kautskismul, dar s-a făcut şi el vinovat de greşelile celor de stînga din Germania, care s-au temut să rupă din punct de vedere organizatoric cu oportuniştii. Mehring a apărat cu consecvenţă internaţionalismul şi a salutat Revoluţia Socialistă din Octombrie; el a înţeles just importanţa păcii de la Brest.

www.dacoromanica.ro

Începînd din 1916 el a fost unul dintre conducătorii organizației revoluționare „Uniunea Spartacus" și a avut un rol de seamă în înființarea Partidului Comunist din Germania. — *47.*

Meșcerski, V. P. (1839—1914) — publicist reacționar. A fost funcționar în poliție și în ministerul afacerilor interne; din 1860 a colaborat la „Russkii Vestnik" și la „Moskovskie Vedomosti"; între 1872 și 1914 a editat revista ultrareacționară „Grajdanin", iar în 1903 a fondat revistele reacționare „Dobro" și „Drujezkie Reci". În publicațiile sale, subvenționate cu larghețe de guvernul țarist, Meșcerski s-a ridicat împotriva oricăror concesii făcute de către guvern nu numai muncitorilor, dar și burgheziei liberale. — *86.*

Mihailov, N. N. (1870—1905) — medic dentist, provocator; în urma denunțului făcut de el, în decembrie 1895 au fost arestați V. I. Lenin și alți conducători ai „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg (vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 116—117); începînd din 1902, Mihailov a fost funcționar al departamentului poliției; în 1905 a fost ucis de eseri în Crimeea. — *34.*

Mihailovski, N. K. (1842—1904) — teoretician de vază al narodnicismului liberal, publicist, critic literar, filozof pozitivist, unul dintre reprezentanții școlii sociologice subiective. Și-a început activitatea publicistică în 1860; în 1868 devine colaborator, apoi unul dintre redactorii revistei „Otecestvennie Zapiski". Între 1870 și 1880 a participat la întocmirea și redactarea diferitelor publicații ale partidului „Narodnaia volea". În 1892 a devenit redactor al revistei „Russkoe Bogatstvo", în paginile căreia a dus o luptă îndîrjită împotriva marxiștilor. Concepțiile lui Mihailovski au fost criticate de V. I. Lenin în lucrarea „Ce sînt «prietenii poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?" (1894) și în alte lucrări. — *49, 177, 250.*

Millerand, Alexandre-Étienne (1859—1943) — om politic francez; în penultimul deceniu al secolului trecut — radical mic-burghez, în ultimul deceniu a aderat la socialiști și a fost în fruntea curentului oportunist din mișcarea socialistă franceză. În 1899 a intrat în guvernul burghez reacționar al Franței condus de Waldeck-Rousseau, în cadrul căruia a colaborat cu generalul Galliffet, călăul Comunei din Paris. V. I. Lenin a demascat millerandismul, calificîndu-l ca o trădare a intereselor proletariatului ca o expresie practică a revizionismului, și a scos la iveală rădăcinile lui sociale.

După excluderea lui, în 1904, din partidul socialist, Millerand a format, împreună cu o serie de foști socialiști (Briand, Viviani), partidul „socialiștilor independenți". În anii 1909—1910, 1912—1913, 1914—1915 a ocupat diferite posturi ministeriale. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, el a fost unul dintre organizatorii intervenției antisovietice; în anii 1920—1924 a fost președinte al Republicii franceze. În iunie 1924, după victoria în alegeri a partidelor burgheze de stînga care au refuzat să colaboreze cu el, a fost nevoit să-și dea demisia. În anii 1925 și 1927 a fost ales senator. — *7, 8.*

Mitchell, Isaac (n. 1867) — militant activ al mișcării sindicale din Anglia, membru al Partidului muncitoresc independent; la înființarea Federației generale a trade-unionurilor, în 1899, a fost ales secretarul ei general. — *442.*

www.dacoromanica.ro

Mișkin, I. N. (1848—1885) — militant de seamă al mișcării narodniciste, de profesiune tipograf. În 1873 a deschis la Moscova o tipografie legală, în care se tipărea pe ascuns literatura interzisă În 1875 a făcut o încercare de a elibera din deportare pe N. G. Cernîșevski, această încercare a eșuat; el a fugit, dar a fost arestat și deferit tribunalului, care l-a judecat în „procesul celor 193". La ședința tribunalului a rostit un discurs revoluționar înflăcărat, a fost condamnat la 10 ani muncă silnică și la deportare în Siberia. Pe drum, în toamna anului 1881, Mîșkin a rostit o cuvîntare la funeraliile revoluționarului narodnic L.A. Dmohovski, fapt pentru care a fost condamnat la încă 15 ani muncă silnică. În 1882 a evadat din închisoarea din Kariisk, dar a fost arestat la Vladivostok. Ulterior, Mîșkin a fost transmutat la fortăreața Petropavlovsk, iar în 1884 la Schlüsselburg, unde a fost împușcat la 26 ianuarie (7 februarie) 1885 pentru ultragiu adus unui supraveghetor al închisorii. — *103.*

Most, Johann Iosif (1846—1906) — social-democrat german, apoi anarhist, de profesiune legător de cărți. În deceniul al 7-lea al secolului trecut a aderat la mișcarea muncitorească, s-a apropiat de social-democrație și a devenit ziarist; în anii 1874—1878 a fost ales deputat în Reichstag. În domeniul teoriei, Most a fost adept al lui Dühring, în cel al politicii — a promovat ideea anarhistă de „propagandă prin acțiune", considerînd că este posibilă o revoluție proletară imediată. După apariția, în 1878, a legii excepționale împotriva socialiștilor, Most a emigrat la Londra, unde a editat ziarul anarhist „Freiheit" („Libertatea"), despre care Marx scria: „Învinuirea pe care noi i-o aducem lui Most este nu că « Freiheit » al lui *este prea revoluționar*. Noi îl învinuim că în acest ziar nu există nici un fel de *conținut revoluționar*, ci numai *frazeologie revoluționară*" (K. Marx și F. Engels, Opere, vol. XXVII, 1935, pag. 63). În coloanele acestui ziar, Most îndemna pe muncitori la teroare individuală, pe care o considera mijlocul cel mai eficient al luptei revoluționare. În 1882 Most a emigrat în S.U.A., unde a continuat să scoată ziarul „Freiheit". În anii care au urmat s-a retras din mișcarea muncitorească. — *11, 47, 119.*

Mülberger, Arthur (1847—1907) — publicist mic-burghez german, adept al lui Proudhon, de profesiune medic. În 1872 a publicat în organul central al Partidului muncitoresc social-democrat din Germania, „Der Volksstaat" („Statul popular"), o serie de articole în problema locuințelor, care au provocat o critică acerbă din partea lui F. Engels. A colaborat la revista oportunistă a lui Höchberg „Die Zukunft" („Viitorul") și a scris o serie de lucrări cu privire la istoria gîndirii sociale în Franța și Germania; a criticat marxismul.—*11.*

N

N.N. — Lenin, V. I.

N.N. — *vezi* Prokopovici, S. N.

N.—on — *vezi* Danielson. N.F.

Nadejdin, L. (Zelenski, E. O.) (1877—1905) — și-a început activitatea politică ca narodnic, în 1898 a intrat în organizația social-democrată din Saratov. În 1899 a fost arestat și deportat în gubernia Vologda; în 1900 a emigrat în Elveția, unde a organizat „grupul socialist-revoluționar" „Svoboda" (1901—1903). În revista „Svoboda", în broșurile „Ajunul revoluției"

www.dacoromanica.ro

(1901), „Reînvierea revoluționarismului în Rusia" (1901) etc. i-a susținut pe „economiști" și totodată a propovăduit teroarea ca mijloc eficace de „trezire a maselor", a combătut „Iskra" leninistă. Nadejdin și grupul lui n-au exercitat o influență cît de cît serioasă asupra mișcării revoluționare ruse. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a colaborat la publicațiile menșevice. — *151, 153, 157, 159, 160, 162, 163 — 164, 170 — 174, 262, 289, 316, 330 — 331, 335.*

Narcis Tuporîlov — vezi Martov, L.

Nicolaie al II-lea (Romanov, „Nicolaie Obmanov") (1868—1918) — ultimul împărat al Rusiei, a domnit din 1894 pînă în 1917. La 17 iulie 1918 a fost împușcat la Ekaterinburg (Sverdlovsk), în urma unei hotăriri a Sovietului regional din Ural al deputaților muncitorilor și soldaților. — *270, 274, 347.*

Nicolaie Obmanov — vezi Nicolaie al II-lea (Romanov).

O

Owen, Robert (1771—1858) — mare socialist utopist englez; el a supus unei critici aspre bazele orînduirii capitaliste, dar n-a știut să dezvăluie adevăratele rădăcini ale contradicțiilor capitalismului. Owen considera că principala cauză a inegalității sociale rezidă în insuficienta răspîndire a instrucțiunii, și nu în însuși modul de producție capitalist, că ea poate fi înlăturată prin răspîndirea cunoștințelor și prin reforme sociale; el a formulat un amplu program în acest sens. Owen a luptat pentru limitarea prin lege a duratei zilei de muncă, pentru protecția muncii, pentru educarea obștească a copiilor.

Owen își imagina viitoarea societate „rațională" ca o federație liberă de mici comune (cu cel mult 3 000 de membri), care să se autoadministreze. Dar încercările lui Owen de a-și pune ideile în practică au suferit un eșec. În anii 1830—1850 a luat parte activă la mișcarea sindicală și cooperatistă și a contribuit în mare măsură la luminarea muncitorilor. Vorbind despre importanța pe care a avut-o pentru mișcarea muncitorească engleză din secolul al XIX-lea activitatea desfășurată de Owen, Engels scria: „Toate mișcările sociale, toate progresele reale care s-au realizat în Anglia în interesul muncitorilor sînt legate de numele lui Owen" (F. Engels, „Anti-Dühring", E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 291).

Principalele lucrări ale lui Owen sînt: „Despre formarea caracterului omenesc" (1813), „Referat adresat Comitatului Lanark cu privire la un plan de atenuare a calamităților sociale" (1820), „Carte despre noua lume morală" (1836—1844) etc. — *25.*

Ozerov, I. H. (1869—1942) — economist burghez; profesor la Universitatea din Moscova și la cea din Petersburg. În 1901—1902 a sprijinit activ „socialismul polițienesc" al lui Zubatov, a ținut prelegeri la adunările organizației zubatoviste „Societatea de ajutor reciproc a muncitorilor din industria de construcții mecanice" de la Moscova. În lucrările sale a încercat să demonstreze că guvernul trebuie să acorde muncitorilor cele mai elementare libertăți politice, să-i unească în asociații profesionale din care ar face parte și patronii, să realizeze în fapt politica de colaborare între clase și posibilitatea de a controla activitatea organizațiilor muncitorești. Guvernul țarist a apreciat în

www.dacoromanica.ro

felul său meritele lui Ozerov: în 1909 Ozerov a fost ales membru al Consiliului de stat din partea Academiei de Ştiinţe şi a universităţilor. După Revoluţia din februarie 1917, Guvernul provizoiu l-a îndepărtat pe Ozerov de la catedra pe care o avea la Universitatea din Moscova; începînd din deceniul al 4-lea al secolului nostru a trăit la Căminul oamenilor de ştiinţă în vîrstă de la Leningrad. — *111*.

P

P.B. — *vezi* Akselrod, P.B.

Parvus (Ghelfand, A. L.) (1869—1924) — menşevic, în ultimul deceniu al secolului trecut şi în primul deceniu al secolului al XX-lea a participat la activitatea Partidului social-democrat din Germania, aderînd la aripa lui stîngă; a fost redactor al ziarului „Sächsische Arbeiter-Zeitung". A scris o serie de lucrări în probleme de economie mondială. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menşevici. În perioada primei revoluţii ruse se afla în Rusia, unde a colaborat la ziarul menşevic „Nacealo", a preconizat participarea la alegerile pentru Duma lui Bulîghin şi a sprijinit tactica micilor tranzacţii cu cadeţii etc. Parvus a formulat teoria antimarxistă a „revoluţiei permanente", pe care Troţki a transformat-o ulterior într-o armă de luptă împotriva leninismului. În anii reacţiunii s-a îndepărtat de social-democraţie; în timpul primului război mondial a fost social-şovinist, agent al imperialismului german, s-a ocupat cu specula de mari proporţii şi s-a îmbogăţit din livrările de război. Din 1915 a editat revista „Die Glocke", organ „al renegării şi al lacheismului murdar în Germania" (V. I. Lenin. Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 418). — *185*.

Pisarev, D. I. (1840—1868) — democrat-revoluţionar rus de seamă, publicist şi critic literar, filozof materialist. După absolvirea Universităţii din Petersburg, în 1861, a fost conducătorul de fapt al revistei progresiste din acea vreme „Russkoe Slovo". La 2 (14) iulie 1862 a fost arestat pentru un articol în care chema la răsturnarea absolutismului (articolul urma să fie tipărit într-o tipografie ilegală). Timp de 4 ani şi jumătate a stat închis în fortăreaţa Petropavlovsk, unde a scris o serie de articole în probleme de literatură, de ştiinţele naturii şi de filozofie. După ce, în noiembrie 1866, a fost pus în libertate, a colaborat la revistele „Delo" şi „Otecestvennie Zapiski". În lucrările sale, Pisarev a demascat atît iobăgia cît şi capitalismul vest-european; a propagat idei socialiste, a pledat pentru calea revoluţionară de transformare a societăţii, totodată însă a subestimat rolul maselor populare şi s-a abătut de la democratismul revoluţionar. În lucrările sale literare, Pisarev a criticat filozofia idealistă, a demascat estetica reacţionară şi a subliniat însemnătatea socială a literaturii şi a artei.

Pisarev a luptat cu perseverenţă împotriva liberalismului; articolele lui înflăcărate au exercitat o mare influenţă asupra formării concepţiilor revoluţionare ale elementelor înaintate din societatea rusă. — *168*.

Plehanov, G. V. (Beltov, N., G.V., G.V-ci) (1856—1918) — militant de seamă al mişcării muncitoreşti ruse şi internaţionale, primul propagator al marxismului în Rusia; luptător intransigent pentru concepţia materialistă despre lume. În 1875, încă pe cînd era student, Plehanov a intrat în legătură cu narodnicii, cu muncitorii din Petersburg şi s-a încadrat în activitatea revolu-

www.dacoromanica.ro

ționară. În 1877 a intrat în organizația narodnică „Zemlea i volea" („Pămînt și libertate"), iar în 1879, după scindarea acesteia, s-a situat în fruntea organizației nou create a narodnicilor „Cernii peredel" („Împărțirea pămînturilor"). În 1880 a emigrat în Elveția; după aceea a rupt cu narodnicismul și în 1883 a creat la Geneva grupul „Eliberarea muncii", care a fost prima organizație marxistă rusă. La începutul secolului al XX-lea Plehanov, împreună cu V. I. Lenin, a redactat ziarul „Iskra" și revista „Zarea", a participat la elaborarea proiectului de program al partidului și la pregătirea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. Plehanov a scris numeroase lucrări de filozofie, de istorie a doctrinelor social-politice, de teorie a artei și a literaturii, care constituie un aport prețios la tezaurul socialismului științific.

Principalele sale lucrări teoretice sînt: „Socialismul și lupta politică" (1883), „Divergențele noastre" (1885), „Contribuții la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei" (1895), „Contribuții la istoria materialismului" (1896), „Fundamentarea narodnicismului în lucrările d-lui Voronțov (V.V.)" (1896), „Despre concepția materialistă a istoriei" (1897), „Cu privire la problema rolului personalității în istorie" (1898) și altele. „În decurs de 20 de ani, 1883—1903 — scria V. I. Lenin —, el a dat o mulțime de lucrări excelente, îndreptate mai ales împotriva oportuniștilor, machiștilor, narodnicilor" (V. I. Lenin, Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 360). V. I. Lenin spunea că lucrările filozofice ale lui Plehanov sînt cele mai bune din literatura marxistă internațională.

Plehanov a avut însă chiar și în vremea aceea greșeli serioase, care au constituit germenele concepțiilor lui menșevice de mai tîrziu. El subaprecia rolul revoluționar al țărănimii și vedea în burghezia liberală un aliat al clasei muncitoare; admițînd în vorbă ideea hegemoniei proletariatului, în realitate el era împotriva esenței acestei idei.

După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Plehanov s-a situat pe o poziție împăciuitoristă față de oportunism, iar mai tîrziu s-a alăturat menșevicilor. În perioada primei revoluții ruse din 1905—1907 s-au ivit profunde divergențe între el și bolșevici în problemele fundamentale ale tacticii. În anii reacțiunii, Plehanov a luat atitudine împotriva revizuirii machiste a marxismului și împotriva lichidatorismului, situîndu-se în fruntea grupului „menșevicilor-partiiți". În timpul primului război mondial din 1914—1918 s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. După Revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, Plehanov s-a întors în Rusia și a adoptat o poziție de sprijinire a Guvernului provizoriu burghez; față de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a avut o atitudine negativă. — *43, 49, 63 — 64, 65, 79, 102, 103, 104, 137, 168, 184, 193 — 200, 201, 211 — 231, 233 — 235, 237, 249, 250, 251, 300, 403 — 405, 406, 407, 422 — 438.*

Pleve, V. K. (1846—1904) — om de stat reacționar din Rusia țaristă, în 1881—1884 — director al departamentului poliției, iar după ce a fost ucis Sipeaghin în aprilie 1902 — ministru al afacerilor interne. În timpul cît a fost el ministru au fost înăbușite cu cruzime mișcările țărănești din guberniile Poltava și Harkov, iar o serie de zemstve au fost distruse; Pleve a încurajat politica reacționară de rusificare a periferiilor Rusiei. El a contribuit la dezlănțuirea războiului ruso-japonez cu scopul de a distrage masele de la lupta împotriva absolutismului; în același scop a organizat pogromurile evreiești și a încurajat „zubatovismul". Prin politica dusă, el a stîrnit împotriva sa

www.dacoromanica.ro

ura celor mai largi pături ale societății ruse. La 15 (28) iulie 1904 a fost ucis de eserul E. S. Sazonov. — *374.*

Pobedonoștev, K. P. (1827—1907) — om de stat reacționar din Rusia țaristă, procuror general al sinodului, șeful efectiv al guvernului și principalul inspirator al deșănțatei reacțiuni iobăgiste din timpul domniei lui Alexandru al III-lea; a continuat să joace un rol important și în timpul domniei lui Nicolaie al II-lea. De-a lungul întregii sale vieți a dus o luptă înverșunată împotriva mișcării revoluționare. A fost un adversar hotărît al reformelor burgheze din deceniul al 7-lea al secolului trecut, partizan al monarhiei absolute, dușman al științei și culturii. În perioada de avînt al revoluției burghezo-democratice din octombrie 1905 a fost nevoit să-și dea demisia și să se retragă din viața politică. — *387.*

Potresov, A.N. (A.N., Starover) (1869—1934) — unul dintre liderii menșevismului. În ultimul deceniu al secolului trecut a aderat la marxiști. Pentru participarea la activitatea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg a fost deportat în gubernia Veatka. În 1900 a plecat în străinătate, unde a luat parte la fondarea ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea". După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. — menșevic. În anii reacțiunii — ideolog al lichidatorismului, a avut un rol conducător în organele de presă menșevice „Vozrojdenie", „Naşa Zarea" ș.a. În timpul primului război mondial — social-șovinist. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat în străinătate, unde s-a dedat în presă la atacuri împotriva Puterii sovietice. — *14, 237.*

Prokopovici, S.N. (N.N.) (1871—1955) — economist și publicist burghez, reprezentant de seamă al „economismului", unul dintre primii propagatori ai bernsteinismului în Rusia. Membru activ al organizației monarhiste liberale „Uniunea eliberării". În 1906 — membru al C.C. al partidului cadet, redactor al revistei „Bez Zaglavia" („Fără titlu"), colaborator activ al ziarului cadeților de stînga „Tovarișci". Autor al unor cărți despre problema muncitorească, scrise de pe poziții bernsteinist-liberale. În 1917 — ministru al aprovizionării în Guvernul provizoriu burghez. În 1922 a fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitate antisovietică. — *17, 39, 40, 61, 107, 178, 277, 309.*

Proudhon, Pierre-Joseph (1809—1865) — publicist, economist și sociolog francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre întemeietorii anarhismului; de profesiune zețar. În 1840 a publicat cartea „Ce este proprietatea?" El visa la eternizarea micii proprietăți private și critica de pe poziții mic-burgheze marea proprietate capitalistă, propunea să se organizeze o „ bancă populară" specială, care prin acordarea de „credit gratuit" să ajute pe muncitori să-și procure mijloace de producție proprii și să devină meseriași. Același caracter reacționar avea și proiectul lui utopic, care prevedea crearea unor „ bănci de schimb" speciale, cu ajutorul cărora oamenii muncii ar putea să-și asigure desfacerea „ echitabilă" a produselor muncii lor și în același timp să nu se atingă de proprietatea capitalistă asupra uneltelor și mijloacelor de producție. Considerînd statul ca izvor principal al contradicțiilor de clasă, Proudhon a propus proiecte utopice de „lichidare" pașnică „a statului" și a propovăduit o atitudine negativă față de lupta politică. În 1846 a apărut cartea sa „Sistemul contradicțiilor economice, sau Filozofia mizeriei", în care sînt expuse

www.dacoromanica.ro

concepțiile sale filozofice și economice mic-burgheze. În lucrarea sa „Mizeria filozofiei", Marx a făcut o critică nimicitoare cărții lui Proudhon, demonstrînd inconsistența ei științifică. Ales, în perioada revoluției din 1848, în Adunarea constituantă, Proudhon a condamnat acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare. El a aprobat lovitura bonapartistă de la 2 decembrie 1851, după care a urmat instaurarea, în Franța, a regimului celui de-al doilea Imperiu. — *38*.

R

R.M — autorul articolului „ Realitatea noastră", tipărit în „ Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl »" (din septembrie 1899), în care sînt expuse fățiș concepțiile oportuniste ale „economiștilor". — *46*, *61*, *66*, *105*, *178*, *179*.

R.N.S. — *vezi* Struve, P.B.

Richter, Jacob — *vezi* Lenin, V.I.

Rittinghausen, Moriz (1814—1890) — democrat german, în 1848 a colaborat la „Neue Rheinische Zeitung" („Noua gazetă renană"), editată de K. Marx și F. Engels; mai tîrziu a aderat la eisenachieni, a fost membru al Internaționalei I, a fost ales deputat în Reichstag. În lucrările sale „Organisation der Staatsindustrie" („Organizarea industriei de stat") (1848) și „Die direkte Gesetzgebung durch das Volk" („Legiferarea directă de către popor") (1850) a dat dovadă de o înțelegere primitivă a democrației; aceste lucrări au fost criticate de Kautsky în cartea „Parlamentarism, legislație și social-democrație" (1893). Într-o scrisoare către Bebel din 10 mai 1883, Engels scria: „Încă din 1848 Rittinghausen nu reprezenta nimic, — el a devenit socialist numai de formă, pentru ca, cu ajutorul nostru, să-și realizeze lozinca sa: «puterea directă a poporului» (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXVII, 1935, pag. 311). În 1884 Rittinghausen a fost exclus din Partidul social-democrat din Germania pentru că nu s-a supus hotărîrilor cu privire la disciplina de partid ale Congresului de la Copenhaga. — *139*.

S

Saint-Simon, Henri-Claude (1760—1825) — mare socialist utopist francez; el a criticat orînduirea capitalistă și a formulat un program de înlocuire a acesteia printr-o societate bazată pe principiul asocierii. Saint-Simon considera că în noua societate toți oamenii trebuie să muncească, iar rolul fiecăruia trebuie să corespundă succeselor obținute de el în muncă; el a emis ideea colaborării dintre industrie și știință, ideea unei producții centralizare și planificate. La Saint-Simon însă, scria Engels, „alături de orientarea proletară și-a păstrat încă o oarecare însemnătate orientarea burgheză" (F. Engels, „Anti-Dühring", E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 26). El presupunea că în societatea viitoare proprietatea privată și dobînda la capital vor rămîne neatinse și avea o atitudine negativă față de lupta politică și față de revoluție; neînțelegînd misiunea istorică a proletariatului, el considera că contradicțiile de clasă vor fi lichidate prin reforme înfăptuite de guverne și prin educarea morală a societății în spiritul noii religii și își punea speranțele în propovăduirea dragostei pentru popor în rîndurile celor bogați.

Principalele lucrări ale lui Saint-Simon sînt: „Scrisorile unui locuitor din Geneva către contemporani" (1802), „Introducere la lucrările științifice

www.dacoromanica.ro

din secolul al XIX-lea" (1807 — 1808), „Catehismul industriaşilor" (1823—1824), „Noul creştinism" (1825) etc. — *25*.

Saltîkov—Şcedrin, M.E. (1826—1889) — mare scriitor satiric rus, democrat-revoluţionar. În scrierile sale a supus unei critici nimicitoare regimul absolutist-iobăgist din Rusia; el a creat o întreagă galerie de figuri de moşieri cu apucături despotice, de reprezentanţi ai birocraţiei ţariste şi de liberali timoraţi şi a zugrăvit, pentru prima oară în literatura rusă, tipuri de exploatatori burghezi. Pentru primele sale povestiri „Contradicţii" (1847) şi „O poveste încurcată" (1848), în aprilie 1848 a fost exilat la Veatka, unde a stat mai bine de 7 ani. După ce s-a întors, la începutul anului 1856, la Petersburg, Saltîkov publică „Schiţe din provincie", iar mai tîrziu, prin anii 1860—1890, a publicat o serie de scrieri mai mari: „Povestea unui oraş" (1869—1870), „Vorbe leale" (1872—1876), „Domnii Golovlev" (1875—1880) şi altele. Despre Iudușka Golovlev, personajul principal din romanul „Domnii Golovlev", Lenin spunea că este un personaj nemuritor, şi nu o dată a folosit acest personaj, ca şi alte figuri din romanele lui Saltîkov-Şcedrin, în lucrările sale în care demasca grupurile sociale şi partidele politice vrăjmaşe poporului. K. Marx preţuia deosebit de mult operele lui Saltîkov-Şcedrin. În anii 1863—1864 Saltîkov-Şcedrin devine principalul colaborator al revistei democrat-revoluţionare „Sovremennik" şi începînd din 1868 face parte din redacţia revistei „Otecestvennie Zapiski". După moartea lui Nekrasov, în 1878, devine redactor responsabil al acestei reviste şi adevăratul conducător spiritual al intelectualităţii democrate, continuînd măreţele tradiţii ale democraţiei revoluţionare din deceniul al 7-lea. — *129*.

Savinkov, B.N. (B-v) (1879—1925) — militant de seamă al partidului eserilor, unul dintre conducătorii „Organizaţiei de luptă" a acestui partid; după Revoluţia din Octombrie, duşman declarat al Puterii sovietice. Şi-a început activitatea politică în timp ce era student la Universitatea din Petersburg, a fost apropiat de „economişti" — adepţi ai ziarului „Raboceaia Mîl', a făcut propagandă în cercurile muncitoreşti şi a colaborat la „Rabocee Delo". În 1901 a fost arestat, apoi deportat în gubernia Vologda, de unde a emigrat. În străinătate a intrat în partidul eserilor, luînd parte activă la actele teroriste ale „Organizaţiei de luptă" a eserilor. După Revoluţia din februarie 1917 a fost adjunct al ministrului de război (al lui Kerenski), pe urmă guvernator militar general al Petrogradului; din iniţiativa lui a fost introdusă pe front pedeapsa cu moartea. După Revoluţia din Octombrie a fost organizator al unei serii de rebeliuni contrarevoluţionare şi al intervenţiei militare împotriva Republicii sovietice. În 1924 a venit ilegal în U.R.S.S., dar a fost arestat. Colegiul militar al Tribunalului Suprem al U.R.S.S. l-a condamnat la moarte prin împuşcare, dar printr-o hotărîre a C.E.C. al U.R.S.S. pedeapsa capitală a fost comutată în închisoare pe termen de 10 ani. În 1925, pe cînd se afla în închisoare, s-a sinucis.

Savinkov (sub pseudonimul A. Ropşin) a scris cîteva romane pătrunse de misticism şi autobiografia „Amintirile unui terorist". — *99*, *102*, *124—126*, *127*, *129*, *135*.

Sazonov, G.P. (n. 1857) — reprezentant al narodnicismului reacţionar, unul dintre „narodnicii poliţişti", cum îi numea Lenin; autor al lucrărilor:

www.dacoromanica.ro

„Inalienabilitatea pămînturilor țărănești în legătură cu programul economic de stat" (1889), „Să fie sau să nu fie obște?" (1894) etc. Din 1899 pînă în 1902 Sazonov a fost redactor al ziarului „Rossiia", care avea o orientare liberală moderată și se tipărea cu banii industriașilor din Moscova. După 17 octombrie 1905 a devenit membru al organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus". — *383*, *384*.

Schramm, Karl August — economist german. Și-a început activitatea politică ca liberal, la începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut a aderat la mișcarea social-democrată. Împreună cu Höchberg și cu Bernstein a publicat în „Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik" („Anuar al științei și al politicii sociale") articolul „Cronica retrospectivă a mișcării socialiste din Germania". Condamnînd tactica revoluționară a partidului, autorii articolului chemau la alianță cu burghezia și la subordonarea față de ea a intereselor proletariatului. K. Marx și F. Engels au combătut aceste concepții oportuniste. Între 1884 și 1886 Schramm a criticat marxismul în paginile revistei „Die Neue Zeit" („Timpuri Noi") și în cartea „Rodbertus, Marx, Lassalle"; ulterior s-a retras din mișcarea social-democrată. — *47*.

Schulze-Delitzsch, Herman (1808—1883) — economist vulgar german, militant social, în anii 1867—1883 deputat în Reichstag. A propovăduit armonia de interese dintre clasa capitaliștilor și a muncitorilor; din 1849 a desfășurat în rîndurile muncitorilor și meșteșugarilor germani o campanie pentru înființarea de societăți cooperatiste și de case de economii și împrumut pe care el le considera ca fiind calea spre realizarea păcii sociale în cadrul societății capitaliste. K. Marx și F. Engels au criticat în repetate rînduri concepțiile reacționare ale lui Schulze-Delitzsch. — *39*, *285*.

Schweitzer, Johann Baptist (1833—1875) — militant social și scriitor german, adept al lui F. Lassalle, de profesiune avocat. Și-a început activitatea politică ca liberal, sub influența lui F. Lassalle a aderat la mișcarea muncitorească. Din 1864 a redactat ziarul „Der Sozial-Demokrat" („Social-democratul"), organul central al Uniunii generale a muncitorilor germani; în 1867 a fost ales președinte al Uniunii. Schweitzer a susținut tactica oportunistă lassalleană de înțelegere cu guvernul prusian în speranța că astfel se va obține introducerea votului universal, statul va acorda subvenții pentru cooperativele de producție etc. A fost partizanul căii iuncheriste-prusiene de unificare „de sus" a Germaniei. K. Marx și F. Engels au supus unei critici vehemente „socialismul guvernamental regal-prusian" al lui Schweitzer. În cadrul Uniunii, Schweitzer a promovat o politică de dictatură petsonală, fapt care a provocat nemulțumirea membrilor Uniunii. În 1871 Schweitzer a fost nevoit să părăsească postul de președinte și după aceea s-a retras din activitatea politică. — *47*.

Serebreakov, E.A. (1854—1921) — revoluționar-narodnic rus. În 1871, în timp ce era elev al școlii de marină, s-a apropiat de cercurile revoluționare secrete din cadrul flotei; în 1879, împreună cu un grup de ofițeri de marină, a aderat la partidul „Narodnaia volea", a activat în „organizația militară" a acestui partid, a difuzat literatură ilegală și a fost un propagandist activ. În 1883 Serebreakov și-a părăsit slujba și a fugit în străinătate. În

www.dacoromanica.ro

emigrație s-a ocupat de publicistică și a editat la Londra revista „Nakanune" (1899—1902). După revoluția din 1905 s-a înapoiat în Rusia, unde a colaborat la o serie de reviste. Ulterior Serebreakov s-a apropiat de partidul eserilor, după Revoluția din februarie 1917 a aderat la grupul „vechilor socialiști-revoluționari defensiști", a redactat ziarul acestui grup, „Narod". După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, Serebreakov a lucrat la istoria organizației „Narodnaia volea", a scris „Amintiri despre P. L. Lavrov". De asemenea, a mai scris o serie de articole și broșuri cu privire la istoria mișcării revoluționare din Rusia, printre care și „Schiță a istoriei partidului «Zemlea i volea»" (1902), „Revoluționarii ruși din flotă. Amintiri" (1907) etc. — *137*.

Sipeaghin, D.S. (1853—1902) — din 1899 ministru al afacerilor interne și șef al jandarmeriei; a reprimat fără cruțare orice manifestare de democratism, a prigonit zemstvele, a dus o luptă crîntă împotriva mișcării de eliberare din Rusia, fapt care i-a atras ura păturilor largi ale societății ruse. „Organizația de luptă" a eserilor a organizat un atentat împotriva lui Sipeaghin, care a fost ucis de S. V. Balmașev la 2(15) aprilie 1902. — *257*, *274*, *368*, *370*, *374*.

Skvorțov, A. I. (1848—1914) — economist burghez, agronom, profesor la Institutul de agricultură și silvicultură de la Novo-Aleksandria; a scris o serie de lucrări de economie politică și de economie agrară. Concepțiile lui au fost criticate în repetate rînduri de V. I. Lenin în scrierile sale. Principalele lucrări ale lui Skvorțov sînt: „Influența transporturilor cu aburi asupra agriculturii" (1890), „ Studii economice" (1894), „ Bazele economiei politice" (1898) etc. — *437*.

Sombart, Werner (1863—1941) — economist burghez vulgar german, unul dintre principalii ideologi ai imperialismului german. Profesor la Universitatea din Breslau, apoi la cea din Berlin. La începutul activității sale, Sombart a fost unul dintre ideologii tipici ai „social-liberalismului . . . care are o ușoară spoială de marxism" (V. I. Lenin, Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 54). Ulterior a devenit dușman fățiș al marxismului, prezentînd capitalismul ca un sistem economic armonios. În ultimii ani ai vieții sale a trecut pe pozițiile fascismului, proslăvind regimul hitlerist. Principalele sale lucrări sînt: „Socialismul și mișcarea socială în secolul al XIX-lea" (1896), „ Capitalismul contemporan" (1902) etc. — *309*.

Stackelberg, A.F. (1808—1865) — funcționar la ministerul afacerilor interne, din 1859 s-a aflat în fruntea comisiei de revizuire a regulamentelor cu privire la fabrici și meșteșuguri. Pe baza materialelor adunate de el în străinătate a scris lucrarea „Organizarea atelierelor și libertatea industriei în Europa occidentală" (1864). — *390*.

Stahovici, M. A. (1861—1923) — liberal moderat, în anii 1895—1907 a fost mareșal al nobilimii în gubernia Orel. A jucat un rol important în mișcarea zemstvelor; deputat în Duma I și a II-a de stat, membru al Consiliului de stat. La început a aderat la partidul cadeților, iar după aceea a fost unul dintre organizatorii partidului octombriștilor („Uniunea de la 17 octombrie"). După Revoluția din februarie 1917 a fost numit guvernator general în Finlanda, apoi reprezentant al Guvernului provizoriu în străinătate. — *260—262*, *263*.

www.dacoromanica.ro

Starover — vezi Potresov, A.N.

Struve, P.B. (R.N.S.) (1870—1944) — economist şi publicist burghez rus, în ultimul deceniu al secolului trecut a fost unul dintre reprezentanţii cei mai de seamă ai „marxismului legal"; colaborator şi redactor al revistelor „Novoe Slovo" (1897), „Nacealo" (1899) şi „Jizn" (1900). Încă în prima sa lucrare „Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei" (1894), Struve, combătînd narodnicismul, a procedat la o „critică" a teoriei economice şi filozofice a lui K. Marx, căreia i-a adus unele „completări"; s-a solidarizat cu reprezentanţii economiei politice burgheze vulgare şi a propagat malthusianismul. „Marele maestru al renegării", aşa l-a numit V. I. Lenin pe Struve (V. I. Lenin, Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 488). Struve a fost unul dintre teoreticienii şi organizatorii „Uniunii eliberării", organizaţie liberală burgheză (1904—1905), şi redactor al organului ei ilegal „Osvobojdenie" (1902—1905). O dată cu înfiinţarea, în 1905, a partidului cadeţilor, el devine membru al Comitetului Central al acestui partid. După înfrîngerea revoluţiei din 1905—1907 îl găsim pe Struve lider al aripii drepte a liberalilor; încă de la începutul primului război mondial din 1914—1918 devine unul dintre ideologii imperialismului rus agresiv. După Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, Struve a fost un duşman înverşunat al Puterii sovietice, membru al guvernului contrarevoluţionar al lui Vranghel şi, în cele din urmă, emigrant alb. — *15, 39, 40, 61, 178, 266, 309, 367, 369—370, 379, 380, 396—397.*

Ş

Şcedrin — vezi Saltîkov-Şcedrin, M.E.

T

Tkacev, P. N. (1844—1885) — unul dintre ideologii narodnicismului revoluţionar; publicist şi critic literar. Începînd din 1861 a luat parte activă la mişcările studenţeşti, a colaborat la o serie de reviste progresiste, a fost prigonit de către guvernul ţarist. Din 1873 a trăit în emigraţie. Un timp oarecare a colaborat la revista „Vpered!" a lui P. L. Lavrov, în anii 1875—1881, împreună cu un grup de emigranţi polonezi, a editat revista „Nabat", iar în 1880 a colaborat la ziarul „Ni Dieu, ni Maître" al lui A. Blanqui.

Tkacev a fost promotorul unei noi orientări în narodnicismul revoluţionar, înrudită cu blanquismul, considerînd lupta politică o condiţie necesară a revoluţiei, dar subapreciind rolul hotărîtor al maselor populare. După părerea lui Tkacev, minoritatea revoluţionară trebuie să pună mîna pe puterea politică, să întemeieze un stat nou şi să înfăptuiască prefacerile revoluţionare în interesul poporului, căruia nu i-ar rămîne decît să se folosească de rezultatele obţinute de-a gata. El avea părerea greşită că statul absolutist nu are o bază socială în Rusia şi că nu exprimă interesele vreunei clase. Critica revoluţionarismului mic-burghez al lui Tkacev a fost făcută de F. Engels în articolele „Literatura din emigraţie" (vezi K. Marx şi F. Engels, Opere, vol. XV, 1935, pag. 241—264). Tkacev şi-a petrecut ultimii ani ai vieţii sale într-un spital de boli mintale din Paris, unde a şi murit. — *170.*

www.dacoromanica.ro

Tolstoi, L. N. (1828—1910) — genial scriitor rus, unul dintre cei mari scriitori ai lumii, care a exercitat o influență covîrșitoare asupra dezvoltării literaturii ruse și universale. În operele sale, Tolstoi a zugrăvit viața din Rusia de dinainte de revoluție, a oglindit condițiile complexe și contradictorii din vremea aceea, care determinau psihologia diferitelor clase și ale diferitelor pături ale societății ruse în epoca de după reformă și atitudinea lor în timpul revoluției din 1905—1907.

Prin originea și educația sa, Tolstoi făcea parte din cea mai înaltă aristocrație moșierească, din clasa guvernantă a Rusiei. Dar el s-a lepădat de concepțiile mediului său și s-a manifestat ca un aprig demascator al orînduirii de stat și social-economice bazate pe înrobirea și exploatarea maselor muncitoare; el a stigmatizat cu mînie clasele dominante și a demascat nedreptățile săvîrșite de justiția țaristă și fățărnicia moralei burgheze etc. Tolstoi și-a îndreptat critica sa acerbă împotriva bisericii, care consfințea rînduielile absolutismului, sprijinea și căuta să justifice asuprirea și exploatarea, fapt pentru care a fost excomunicat. V. I. Lenin spunea despre Tolstoi că este „o oglindă a revoluției ruse". Scoțînd în evidență marea personalitate a scriitorului, măiestria lui genială, însemnătatea lui covîrșitoare pentru literatura rusă și cea universală, Lenin a arătat că concepția despre lume a lui Tolstoi a exprimat în mod pregnant particularitățile istorice ale primei revoluții ruse, ca o revoluție burgheză țărănească; ea oglindea contradicțiile acestei revoluții, laturile ei tari și slabe.

Demascînd samavolniciile absolutismului, Tolstoi, în loc să cheme la luptă împotriva iobăgiei și a statului absolutist polițienesc, a propovăduit „neîmpotrivirea la rău prin violență", abținerea de la activitate politică, renunțarea la revoluție, autoperfecționarea; în locul luptei împotriva religiei el pleda pentru necesitatea de a înlocui religia veche cu una nouă. El n-a putut să înțeleagă nici mișcarea muncitorească, nici cauzele revoluției și inevitabilitatea ei. Învățătura lui — „tolstoismul" — a avut un caracter utopic și reacționar și a adus un mare prejudiciu mișcării revoluționare. V. I. Lenin a consacrat caracterizării concepției despre lume a lui Tolstoi și aprecierii întregii lui activități o serie de lucrări: „Lev Tolstoi, oglindă a revoluției ruse" (V. I. Lenin, Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 192—199), „L. N. Tolstoi", „L. N. Tolstoi și mișcarea muncitorească contemporană", „Tolstoi și lupta proletară" (V. I. Lenin, Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 320—324, 327—329, 351—352) etc. — *274.*

Totomianț, V. F. (n. 1875) — economist burghez rus, în 1899 a colaborat la revista „Nacealo" organul „marxiștilor legali"; în 1903—1904 a redactat „Ekonomiceskaia Gazeta" („Gazeta economică"), revistă liberală, și a condus secțiunea economică a revistei „Obrazovanie" („Cultura"). În timpul revoluției din 1905—1907 s-a apropiat de menșevici, a colaborat la ziarul legal al menșevicilor „Nacealo", apoi s-a retras din activitatea politică.

Începînd din 1912 privat-docent al Universității din Moscova, unde a ținut un curs despre cooperație, și în același timp a predat și la Institutul de comerț. Autor al unei serii de cărți despre situația economică din Europa, despre cooperație și gospodăria municipală. După Revoluția din Octombrie a emigrat. — *277, 384.*

Tulin, K. — *vezi* Lenin, V. I.

www.dacoromanica.ro

Turgheniev, I. S. (1818—1883) — mare scriitor rus; a avut o contribuție importantă la dezvoltarea limbii literare ruse. În lucrările sale sînt înfățișate năzuințele spre nou și este dezvăluită psihologia societății ruse din anii 1830—1880. În opera sa, el a oglindit contradicțiile caracteristice vieții sociale ruse; a creat o galerie de tipuri ale „oamenilor de prisos", care își dădeau seama că pieirea societății aristocratice este inevitabilă, dar care în mod practic nu erau capabili să întreprindă ceva pentru schimbarea ei; pentru prima oară în literatură el a înfățișat pe reprezentantul generației noi — democratul-raznocinet revoluționar („nihilistul"). Protestul vehement împotriva iobăgiei se împletea la Turgheniev cu revendicările liberale moderate. După expresia lui Lenin, Turgheniev „se simțea atras spre o moderată constituție monarhică și aristocratică . . . avea aversiune pentru democratismul țărănesc al lui Dobroliubov și Cernîșevski" (V. I. Lenin, Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 258). — *380.*

V

V. Dm. — *vezi* Zasulici, V. I.

V. I. — *vezi* Zasulici, V. I.

V. I-i — *vezi* Ivanșin, V. P.

V. V. — *vezi* Votronțov, V. P.

V. Z. — *vezi* Zasulici V. I.

Vahlteich, Karl Julius (1839—1915) — social-democrat de dreapta german, de profesiune cizmar. Și-a început activitatea politică ca partizan al lui Weitling, a luat parte la asociațiile muncitorești culturale, a fost unul dintre întemeietorii și primul secretar al organizației lassalleiene Uniunea generală a muncitorilor germani. A luat atitudine împotriva cochetăriilor lui Lassalle cu reacțiunea prusiană și împotriva tendințelor dictatoriale ale acestuia în cadrul Uniunii; în urma conflictului avut, a părăsit postul de secretar și curînd după aceea a fost exclus din Uniune. Ulterior a devenit membru al partidului eisenachienilor, a făcut propagandă socialistă la Chemnitz, a colaborat la redactarea ziarului „Chemnitzer Freie Presse" („Presa liberă din Chemnitz") și a fost ales deputat în Reichstag. După adoptarea legii excepționale împotriva socialiștilor a emigrat în S.U.A., unde a participat la activitatea mișcării muncitorești și a făcut parte din redacția unei serii de ziare. — *11.*

Vaneev, A. A. (1872—1899) — social-democrat. În 1892 a făcut parte din cercul marxist din Nijni-Novgorod; în 1893 s-a înscris la Institutul tehnologic din Petersburg, a aderat la cercul marxist al studenților-tehnologi. În 1894 a luat parte la tipărirea (la hectograf) a lucrării lui V. I. Lenin „Ce sînt «prietenii poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?". În 1895 a participat activ la înființarea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg, a fost propagandist în cercurile muncitorești social-democrate și a condus lucrările tehnice în vederea editării revistei „Rabocee Delo". A fost arestat în același timp cu V. I. Lenin, G. M. Krjijanovski și alții în procesul „Uniunii de luptă" și în 1897 a fost deportat în Siberia răsăriteană. La sfîrșitul lunii august — începutul lunii septembrie

www.dacoromanica.ro

1899 Vaneev a semnat împreună cu alți 16 social-democrați „Protestul social-democraților din Rusia", întocmit de V. I. Lenin împotriva „Credo"-ului „economiștilor". — *30, 33.*

Vannovski, P. S. (1822—1904) — general în armata țaristă, în anii 1881—1898 — ministru de război. În 1899 a fost președinte al comisiei de anchetă însărcinate să stabilească cauzele tulburărilor studențești din instituțiile de învățământ superior. După uciderea lui Bogolepov a fost numit, în 1901, ministru al instrucțiunii publice. El a recurs la o frazeologie fățarnică, în care era vorba de „o înduioșătoare solicitudine față de școală". Limitîndu-se la reforme neînsemnate în domeniul învățămîntului, Vannovski a continuat politica de represiuni împotriva mișcării studențești revoluționare. Întrucît în misiunea sa de „pacificator" a dat cu totul greș, în 1902 Vannovski și-a dat demisia. — *269 — 270.*

Vasiliev, N. V. (n. 1855) — colonel de jandarmi; începînd din 1900 — șeful direcției jandarmeriei guberniale din Minsk, partizan al „socialismului polițienesc" zubatovist. — *111.*

Vollmar, Georg Henrich (1850—1922) — unul dintre liderii aripii oportuniste a Partidului social-democrat din Germania, ziarist. La jumătatea deceniului al 8-lea al secolului trecut a aderat la social-democrație, în anii 1879—1880 a redactat organul partidului, „Der Sozialdemokrat" („Social-democratul"), care apărea ilegal la Zürich. A fost ales în mai multe rînduri deputat în Reichstag și în Landtagul din Bavaria. După abolirea legii excepționale împotriva socialiștilor în 1891, Vollmar a rostit două cuvîntări la München, în care propunea ca activitatea partidului să se limiteze la lupta pentru reforme și îndemna la o înțelegere cu guvernul. Împreună cu Bernstein, Vollmar a devenit ideologul reformismului și al revizionismului. El s-a ridicat împotriva ascuțirii luptei de clasă, demonstrînd superioritatea socialismului de stat și îndemnînd social-democrația să încheie alianță cu liberalii; la elaborarea programului agrar al partidului, el a susținut interesele micilor proprietari funciari. În timpul primului război mondial, Vollmar s-a situat pe o poziție social-șovinistă; în ultimii ani ai vieții sale s-a retras din activitatea politică. — *8, 330.*

Vorms, A. E. (1868—1937) — jurist, privat-docent, apoi profesor la Universitatea din Moscova; liberal. În anii 1901—1902 a ținut prelegeri la adunările organizației zubatoviste „Societatea de ajutor reciproc a muncitorilor din industria de construcții mecanice". În 1911, împreună cu un grup de profesori liberali, Vorms și-a dat demisia de la Universitatea din Moscova în semn de protest împotriva represiunilor la care se deda ministrul instrucțiunii publice. În 1917 s-a întors la Universitatea din Moscova, unde a fost profesor pînă în 1928. El este autorul unei serii de lucrări în probleme de drept țărănesc și civil. — *111.*

Voronțov, V. P. (V.V.) (1847—1918) — economist și publicist rus, unul dintre ideologii narodnicismului liberal din anii 1880—1900, autorul lucrărilor: „Destinele capitalismului în Rusia" (1882), „Curentele de la noi" (1893), „Studii de economie teoretică" (1895) și altele, în care susținea că în Rusia nu există condiții pentru dezvoltarea capitalismului și în același timp proslăvea

www.dacoromanica.ro

mica producție de mărfuri și idealiza obștea țărănească. Voronțov a pledat pentru necesitatea împăcării cu cîrmuirea țaristă și a combătut cu hotărîre marxismul. Concepțiile lui au fost aspru criticate de V. I. Lenin în multe din lucrările sale. — *35*, *42*, *48*, *384*.

W

Webb, Beatrice (1858—1943) — și *Sidney* (1859—1947) — cunoscuți militanți englezi pe tărîm social, reformiști. Au scris împreună o serie de lucrări de istorie și teorie a mișcării muncitorești engleze. Traducerea în limba rusă a cărții lor „Industrial Democracy" (1897) a apărut în anii 1900—1901 sub titlul „Teoria și practica trade-unionismului englez"; primul volum a fost tradus de V. I. Lenin, iar traducerea volumului al doilea a fost redactată de el. Ideologi ai micii burghezii și ai aristocrației muncitorești, soții Webb au căutat să demonstreze în lucrările lor că problema muncitorească poate fi rezolvată în mod pașnic în cadrul societății capitaliste. În anii primului război mondial, ei s-au situat pe o poziție social-șovinistă. Sidney Webb a fost unul dintre întemeietorii organizației reformiste Societatea fabienilor; a făcut parte din primul (1924) și din cel de-al doilea guvern laburist (1929—1931). Soții Webb au avut o atitudine de simpatie față de Uniunea Sovietică; în 1932 au făcut o călătorie prin U.R.S.S. — *59*, *138*.

Weitling, Wilhelm (1808—1871) — militant de frunte al mișcării muncitorești germane la începuturile ei, unul dintre teoreticienii utopicului comunism egalitar; de meserie — croitor. Membru activ al „Ligii celor drepți". Concepțiile lui Weitling au avut, după cum spune Engels, un rol pozitiv „ca cea dintîi mișcare teoretică de sine stătătoare a proletariatului german", dar, după apariția comunismului științific, ele au început să frîneze dezvoltarea conștiinței de clasă a muncitorilor. K. Marx și F. Engels au supus unei critici severe concepțiile lui Weitling. După revoluția din 1848—1849 din Germania, Weitling a emigrat în S.U.A., unde a editat între 1850 și 1855 revista „Republik der Arbeiter" („Republica muncitorilor"), iar mai tîrziu s-a îndepărtat de mișcarea muncitorească. — *38*.

Wilhelm al II-lea (Hohenzollern) (1859—1941) — împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888—1918). — *95*.

Witte, S. I. (1849—1915) — om de stat rus de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea; exponent al intereselor „imperialismului militar feudal" din Rusia țaristă; partizan convins al absolutismului. A căutat să mențină monarhia, făcînd concesii și promisiuni neinsemnate burgheziei liberale și recurgînd la crunte represiuni împotriva poporului. A fost unul dintre organizatorii înăbușirii revoluției din 1905—1907. În calitate de ministru al căilor de comunicație (februarie-august 1892), ministru de finanțe (1892—1903), președinte al Consiliului de Miniștri (octombrie 1905-aprilie 1906), Witte, prin măsurile luate în domeniul finanțelor, al politicii vamale, al construcțiilor de căi ferate, al legislației pentru reglementarea muncii în fabrici, prin favorizarea pe toate căile a capitalului străin, a contribuit la dezvoltarea capitalismului în Rusia și la accentuarea dependenței ei de puterile imperialiste. „Ministru-misit", „agent de bursă", așa l-a caracterizat V. I. Lenin. — *91*, *253—259*, *266*, *280*, *336*, *346*, *436*.

www.dacoromanica.ro

Woltmann, Ludwig (1871—1907) — antropolog și sociolog reacționar german. Într-o serie de lucrări a încercat să demonstreze că filozofia marxistă este identică cu kantianismul; el considera că principala sarcină a mișcării muncitorești este lupta economică. Aplicînd teoria lui Darwin la dezvoltarea socială, afirma că structura de clasă a societății ar fi condiționată nu numai de cauze istorice, dar și de inegalitatea naturală dintre indivizi. A fost un susținător al teoriei rasismului, considerînd particularitățile rasiale cel mai important factor al dezvoltării politice și economice. În lucrările sale, ca și în „Politisch-Antropologische Revue" („Revistă politică-antropologică"), întemeiată în 1902, a căutat să demonstreze ideea superiorității națiunii germane; concepțiile lui Woltmann au devenit o parte integrantă a ideologiei fascismului german. — *45.*

Z

Zasulici, V. I. (V. Dm., V. Z., V. I.) (1851—1919) — militantă de seamă a mișcării narodnice, iar mai tîrziu a mișcării social-democrate din Rusia. În mișcarea revoluționară a început să activeze în 1869. A fost membră a organizațiilor narodnice „Zemlea i volea" și „Cernîi peredel". În 1880 a emigrat, iar în străinătate a rupt curînd cu narodnicismul și a trecut pe poziția marxismului. În 1883 a luat parte la crearea grupului „Eliberarea muncii", prima organizație marxistă rusă. În ultimele două decenii ale secolului trecut Zasulici a tradus în limba rusă „Mizeria filozofiei" de K. Marx, „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință" de F. Engels, a scris „O schiță de istorie a Asociației Internaționale a Muncitorilor" și alte lucrări; a colaborat la publicațiile grupului „Eliberarea muncii", la revistele „Novoe Slovo" și „Naucinoe Obozrenie", în care a publicat o serie de articole de critică literară. Începînd din 1900 a făcut parte din redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea".

După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Zasulici a devenit unul dintre liderii menșevismului și a făcut parte din redacția „Iskrei" menșevice. În 1905 s-a întors în Rusia, în perioada reacțiunii s-a alăturat lichidatorilor, iar în timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. Față de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a avut o atitudine negativă. — *134, 237, 251.*

Zubatov, S. V. (1864—1917) — colonel de jandarmi, inspirator și organizator al „socialismului polițienesc" (așa-zisul „zubatovism"). În ultimul deceniu al secolului trecut a fost numit șef al secției ohranei din Moscova, a organizat pe scară largă sistemul de spionaj politic și a înființat pentru lupta împotriva organizațiilor revoluționare așa-zisele „echipe volante de filare"; în 1902 a devenit șef al secției speciale din departamentul poliției. În anii 1901—1903 a organizat asociații muncitorești polițienești — „Societatea de ajutor reciproc a muncitorilor din industria de construcții mecanice" de la Moscova și „Uniunea muncitorilor ruși din fabricile și uzinele orașului Petersburg" etc. — cu scopul de a abate pe muncitori de la lupta revoluționară. După falimentul politicii sale de provocare, Zubatov a fost concediat și s-a retras din viața politică. În primele zile ale Revoluției din februarie 1917 și-a pus capăt zilelor. — *17, 39, 112.*

www.dacoromanica.ro

DATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI V. I. LENIN

(Ianuarie-august 1902)

Ianuarie—august	Lenin locuiește la München (ianuarie-martie), apoi la Londra. Conduce munca redacției ziarului „Iskra". Elaborează proiectul de program al partidului.
13 ianuarie (st. n.)	Lenin face o schiță a diferitelor puncte ale părții practice a proiectului de program al P.M.S.D.R.
Începutul anului	Lenin face extrase din revista „Die Neue Zeit" („Timpuri noi") și din ziarul „Vorwärts" („Înainte"). Unele extrase au fost folosite în cartea „Ce-i de făcut?" și la elaborarea proiectului de program al P.M.S.D.R.
Nu mai târziu de 8 (21) ianuarie	Lenin conspectează primul proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, întocmit de G. V. Plehanov, face unele modificări și scrie observațiile sale critice.
Ianuarie, 8 (21)	Lenin ia cuvîntul la consfătuirea de la München a redacției ziarului „Iskra", el face critica primului proiect de program, întocmit de G. V. Plehanov, și prezintă modificările și completările sale.
Nu mai devreme de 8 (21) ianuarie	Lenin întocmește planul comunicării cu privire la desfășurarea elaborării proiectului de program al P.M.S.D.R. în redacția ziarului „Iskra".
Între 8 și 25 ianuarie (21 ianuarie și 7 februarie)	Lenin întocmește varianta inițială a proiectului său de program al P.M.S.D.R.: partea teoretică, partea agrară și încheierea.
Ianuarie, 15 (28)	Articolul lui Lenin „Cu privire la bugetul de stat" apare în nr. 15 al ziarului „Iskra".
Mijlocul lunii ianuarie	Lenin termină cartea „Ce-i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre", începută în mai 1901.

www.dacoromanica.ro

Mai devreme de 25 ianuarie (7 februarie) — Cartea lui Lenin „Ce-i de făcut?" este discutată în cadrul redacției ziarului „Iskra".

Ianuarie, 25 (februarie, 7) — Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov la Geneva, Lenin îl înștiințează că i-a trimis proiectul său de program al P.M.S.D.R. cu modificările făcute de I. O. Martov, precum și că lucrarea „Ce-i de făcut?" este la tipar; îl întreabă despre articolul pe care Plehanov urma să-l scrie pentru revista „Zarea".

Între 25 ianuarie și 18 februarie (7 februarie și 3 martie) — Lenin termină de lucrat proiectul de program al P.M.S.D.R.; scrie completări la secția agrară și la cea cu privire la problemele muncii în fabrici ale proiectului.

Nu mai târziu de 30 ianuarie (12 februarie) — Din inițiativa și potrivit indicației lui Lenin este înființată organizația din Rusia a „Iskrei" la congresul iskriștilor care a avut loc la Samara.

Mai târziu de 30 ianuarie (12 februarie) — Lenin trimite o scrisoare către G.M. și Z.P. Krjijanovski la Samara, în care salută înființarea organizației din Rusia a ziarului „Iskra". „Inițiativa voastră — scria Lenin — ne-a bucurat grozav de mult. Ura! Așa și trebuia! Porniți-o cu mai multă îndrăzneală! Și activați mai independent, cu mai multă inițiativă — voi sînteți primii care ați început cu atîta curaj, deci și în continuare va merge bine!"

Februarie, 1 (14) — În nr. 16 al ziarului „Iskra" apare articolul lui Lenin „Agitația politică și «punctul de vedere de clasă»" și „Răspuns «Unui cititor»".

Februarie, 5 (18) — Într-o scrisoare către L. I. Akselrod-Ortodoks la Berna, Lenin o roagă să trimită articolul la care lucrează, „Despre unele exerciții filozofice făcute de unii «critici»", și o roagă ca în această lucrare să consacre cîteva rînduri și criticării lui Cernov.

Februarie, 13 (26) — Lenin îi scrie mamei sale, Maria Aleksandrova Ulianova, la Samara, anunțînd-o că a primit cărțile trimise de sora sa, Maria Ilinicina Ulianova; totodată, o roagă să transmită salutări lui A. A. Preobrajenski (care avea o proprietate în apropierea satului Alakaevka, gubernia Samara, unde Lenin și-a petrecut verile în anii 1889—1893), promițînd că-i va scrie o scrisoare detaliată.

Februarie, 15 (28) — În nr. 17 al ziarului „Iskra" apar articolele lui Lenin „Semnele falimentului" și „Din viața economică a Rusiei".

www.dacoromanica.ro

Nu mai târziu de 18 februarie (3 martie)	Lenin face trei modificări la proiectul de program al partidului elaborat de el.
Februarie, 18 (martie, 3)	Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod la Zürich, Lenin îl anunță că a terminat lucrul la proiectul său de program al P.M.S.D.R. și-i reproduce textul celor trei modificări făcute de el la acest proiect.
Nu mai devreme de 18 februarie (3 martie)	Lenin întocmește lista cărților în limbile germană, engleză și franceză aflate în Biblioteca de la Geneva, în legătură cu diferite probleme.
Februarie	Lenin scrie prefața la cartea „Ce-i de făcut?“
Februarie — prima jumătate a lunii martie	Lenin scrie lucrarea „Programul agrar al social-democrației ruse“, pe care o numește un comentariu la partea agrară a programului P.M.S.D.R.
A doua jumătate a lunii februarie — începutul lunii martie	Într-o scrisoare adresată lui L. I. Goldman, Lenin îi promite să pună în legătură pe lucrătorii tipografiei ilegale din Chișinău, condusă de Goldman, cu centrul iskrist din Samara.
Începutul lunii martie	La Stuttgart iese de sub tipar, în editura „Dietz“, cartea lui Lenin „Ce i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre“. Cartea este semnată cu pseudonimul „N. Lenin.“
Martie, 5 (18)	Lenin pregătește pentru Conferința P.M.S.D.R. de la Belostok „Raportul redacției ziarului « Iskra» la consfătuirea (conferința) comitetelor P.M.S.D.R.“ și ciorna schiței de rezoluție.
Între 5 și 8 (18 și 21) martie	Lenin participă la consfătuirea redacției și dă instrucțiuni delegatului „Iskrei“ care pleacă la Conferința de la Belostok.
Martie, 9 (22)	Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin se interesează ce părere are despre cel de-al doilea proiect de program al P.M.S.D.R. elaborat de Plehanov și îl anunță că a trimis proiectul de coordonare propus de partea din München a redacției ca bază pentru elaborarea proiectului general de program; de asemenea îi scrie că nu este de dorit ca proiectele de program să fie transmise Ligii din străinătate a social-democrației revoluționare ruse pentru a fi discutate.
Mai devreme de 10 (23) martie	Lenin îi scrie lui G. D. Leiteizen la Paris, rugîndu-l să controleze dacă este adevărat zvonul că B. N.

www.dacoromanica.ro

Kricevski a primit o scrisoare de mulţumire din partea lui Millerand pentru corespondenţa trimisă ziarului „Vorwärts" în apărarea aripii reformiste a social-democraţiei franceze (în funte cu Jaurès şi Millerand) şi să-i comunice ce a aflat, dată fiind polemica ce se încinsese între „Zarea" şi „Vorwärts".

Martie, 10 (23) — Articolul lui Lenin „Scrisoare către zemţi" şi nota despre grupul „Borba" au apărut în nr. 18 al ziarului „Iskra".

Martie, 11 (24) — Lenin îi scrie mamei sale, M. A. Ulianova, interesîndu-se despre chestiuni privind familia, şi îi comunică impresiile lui despre nuvela lui Veresaev „La cotitură", apărută în revista „Mir Bojii".

Mai devreme de 14 (27) martie — Lenin scrie observaţiile sale critice şi o recenzie la cel de-al doilea proiect de program al P.M.S.D.R. elaborat de G. V. Plehanov.
În legătură cu urmărirea de către poliţie a organizaţiei „Iskra" din Germania, partea din München a redacţiei, în frunte cu Lenin, hotărăşte să mute editarea „Iskrei" de la München la Londra.

Martie, 14 (27) — Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin îl înştiinţează că se propune ca redacţia ziarului „Iskra" să fie mutată la Londra; îi făgăduieşte să-i trimită observaţiile la cel de-al doilea proiect de program al lui Plehanov; consideră că-i prematur să se convoace consfătuirea membrilor redacţiei ziarului „Iskra" pentru a discuta proiectul de program.
Consfătuirea a avut loc la Zürich între 1 şi 4 (14 şi 17) aprilie; Lenin n-a participat.

Între 15 martie şi 6 aprilie (28 martie şi 19 aprilie) — Într-o scrisoare adresată secretarului grupului de publicişti exilaţi la Vologda, A. A. Bogdanov, Lenin comunică că acceptă propunerea făcută de acesta de a scoate împreună cu redacţia ziarului „Iskra" o serie de broşuri de popularizare, dar că socoate că condiţiile de redactare, propuse de grupul respectiv, sînt inacceptabile; Lenin comunică observaţiile sale la articolul trimis.

Mai devreme de 16 (29) martie — Lenin îi scrie lui A. N. Potresov cu privire la mutarea redacţiei ziarului „Iskra" de la München la Londra.

Martie, 20 (aprilie, 2) — Lenin îi scrie mamei sale, M. A. Ulianova, fiind îngrijorat de sănătatea ei; îi mulţumeşte Mariei Ilinicina pentru sortarea cărţilor sale trimise din Siberia; o roagă ca, atunci cînd va primi noua sa adresă (în legă-

www.dacoromanica.ro

tură cu faptul că urma să se mute la Londra), să-i trimită cărți rusești, printre care publicații referitoare la statistică.

Mai devreme de 22 martie (4 aprilie) — Lenin scrie o modificare la partea agrară a proiectului de program al P.M.S.D.R.

Martie 22 și 23 (aprilie, 4 și 5) — Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin îl înștiințează că-i trimite articolul său „Programul agrar al social-democrației ruse", îl roagă să-i scrie ce părere are despre observațiile făcute pe marginile manuscrisului de V. I. Zasulici și să trimită urgent proiectul comisiei de program al P.M.S.D.R.

Martie, 24 (aprilie, 6) — Într-o scrisoare adresată lui A. N. Potresov, Lenin îl pune în curent cu divergențele din cadrul redacției în legătură cu propunerea lui G. V. Plehanov de a-și asuma redactarea revistei „Zarea" și a o edita la Geneva.

Martie, 28 (aprilie, 10) — Lenin îi scrie surorii sale Anna Ilinicina Elizarova la Berlin, înștiințînd-o că pleacă la Londra și-i comunică adresa pentru a-i trimite corespondența.

Mai devreme de 30 martie (12 aprilie) — Într-o scrisoare adresată lui N. A. Alekseev la Londra, Lenin îi comunică că în curînd va sosi redacția ziarului „Iskra", îl previne că scrisorile pentru el vor veni pe numele Jacob Richter.

Martie, 30 (aprilie, 12) — V. I. Lenin și N. K. Krupskaia pleacă de la München la Londra. În tren Lenin scrie observațiile la proiectul de program al partidului elaborat de comisia de coordonare a redacției ziarului „Iskra".

Mai tîrziu de 30 martie (12 aprilie) — În drum de la München spre Londra, V. I. Lenin și N. K. Krupskaia se opresc la Colonia, unde vizitează catedrala și, în trecere, fac o scurtă vizită la Liège, apoi la Bruxelles.

Aprilie, 1 (14) — În nr. 19 al ziarului „Iskra" apare rectificarea lui Lenin la cartea „Ce-i de făcut?".

Începutul lunii aprilie — V. I. Lenin și N. K. Krupskaia sosesc la Londra. Lenin scrie observații suplimentare la proiectul de program al P.M.S.D.R. elaborat de comisia de coordonare a redacției ziarului „Iskra".

Lenin îi scrie secretarei tehnice a redacției ziarului „Iskra", V. V. Kojevnikova, rămasă provizoriu la München pentru a scoate cîteva numere ale ziarului pînă la rezolvarea problemei unei tipografii la Londra;

www.dacoromanica.ro

el aprobă în linii mari nr. 19 al „Iskrei", care tocmai fusese culeș, și răspunde la o serie de întrebări în legătură cu scoaterea numărului viitor al ziarului.

Nu mai devreme de 4 (17) aprilie — Lenin organizează tipărirea ziarului „Iskra" la Londra.

Duce tratative cu Harry Quelch, redactorul organului central al Federației social-democrate din Anglia, ziarul „Justice" („Dreptatea"), referitor la tipărirea ziarului „Iskra" în tipografia federației.

Lenin scrie o notă a redacției la foaia volantă „Despre gîndaci și întreținuți", în legătură cu uciderea ministrului afacerilor interne Sipeaghin de către S. V. Balmașev.

Aprilie, 5 (18) — Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin îl informează despre acțiunile întreprinse în vederea organizării redacției ziarului „Iskra" la Londra; se interesează de articolul lui Akselrod pentru nr. 4 al revistei „Zarea".

Aprilie, 8 (21) — Lenin adresează o scrisoare directorului Muzeului britanic în care roagă să i se elibereze un permis de intrare în sala de lectură a muzeului pentru a studia materiale referitoare la problema agrară. La scrisoare a anexat recomandarea secretarului general al Federației generale a trade-unionurilor, I. Mitchell.

Aprilie, 10 (23) — Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin îi comunică adresa sa de la Londra (în scopuri conspirative îl roagă să n-o difuzeze pe scară largă) și se interesează dacă G. V. Plehanov a scris articolul de fond pentru nr. 20 din „Iskra".

Între 10 și 20 aprilie (23 aprilie și 3 mai) — Lenin introduce unele modificări în articolul „Programul agrar al social-democrației ruse", în urma discutării lui de către membrii redacției ziarului „Iskra" — G. V. Plehanov, P. B. Akselrod, V. I. Zasulici și I. O. Martov — la Consfătuirea de la Zürich din 2(15) aprilie.

Aprilie, 11 (24) — Lenin adresează o a doua scrisoare directorului Muzeului britanic, încunoștințîndu-l că-i trimite o nouă recomandare din partea lui I. Mitchell.

Aprilie, 16 (29) — Lenin semnează în foaia de înregistrare a sălii de lectură a Muzeului britanic că a luat cunoștință de regulile sălii de lectură și își indică adresa.

Nu mai devreme de 16 (29) aprilie 1902 — nu mai tîrziu de aprilie 1903 — Lenin lucrează în sala de lectură a Muzeului britanic din Londra; cercetează studii statistice de specialitate cu privire la situația agriculturii din Germania, Olanda și Franța. El face extrase din lucrările: C. Hubach. „Ein Beitrag zur Statistik der Verschuldung des

www.dacoromanica.ro

ländlichen Grundbesitzes in Nieder-Hessen" („Contribuții la statistica datoriilor agricole din Hessa de Jos"); H. Grohmann. „Die niederländische Landwirtschaft im Jahre 1890" („Agricultura în Olanda în anul 1890"); Th. Goltz. „Die agrarischen Aufgaben der Gegenwart" („Problemele agrare ale timpurilor noastre"); P. Turot. „L'enquête agricole de 1866—1870" („Rezultatele anchetei agricole din 1866—1870") etc.

Lenin face extrase din raportul anual al inspectorului-șef de fabrici din Marea Britanie: „Annual Report of the Chief Inspector of Factories and Workshops for the year 1900", publicat la Londra în 1901, face un scurt rezumat al acestei cărți și întocmește o listă de alte publicații parlamentare apărute în 1901.
Lenin întocmește în limba engleză o listă de cărți, reviste și ziare tratînd diferite probleme și face unele însemnări pe marginile acestei liste.

Aprilie, 20 (mai, 3) — Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin îl încunoștințează că proiectul de program al P.M.S.D.R. a fost pregătit pentru a fi publicat în nr. 21 al ziarului „Iskra", că a introdus unele modificări în articolul său „Programul agrar al social-democrației ruse", potrivit propunerilor făcute la Consfătuirea de la Zürich a redacției ziarului „Iskra", și că a trimis acest articol lui Plehanov.
De asemenea îl înștiințează că la Voronej și la Ufa au avut loc arestări.

Nu mai devreme de 20 aprilie (3 mai) — Lenin cercetează darea de seamă a depozitului de cărți al zemstvei din Herson pe 1900 și face unele calcule; studiază cartea lui V. F. Arnold „Trăsăturile generale ale agrotehnicii și ale economiei agricole a gospodăriilor țărănești din județul Herson", publicată la Herson în 1902, făcînd unele însemnări pe această carte.

Aprilie, 21 (mai 4) — Lenin adresează o scrisoare „Uniunii social-democraților ruși din străinătate" și una lui A. Kremer, reprezentantul la Paris al Comitetului din străinătate al Bundului, în care îi roagă să-i comunice numele și adresa membrilor Comitetului de organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R., aleși la Conferința de la Belostok, întrucît presupunea că delegatul ziarului „Iskra" a fost arestat; propune să se ia măsuri pentru ca manifestul de 1 Mai să fie distribuit comitetelor locale; recomandă să se țină legătura prin G. D. Leiteizen, reprezentantul ziarului „Iskra" la Paris.

www.dacoromanica.ro

Aprilie, 22 (mai, 5)

Într-o scrisoare adresată lui G. D. Leiteizen, Lenin îi spune că trebuie să caute scrisoarea importantă pe care i-a trimis-o la 21 aprilie (4 mai) și să ducă la îndeplinire sarcina urgentă despre care este vorba acolo.
La scrisoarea adresată de N. K. Krupskaia lui P. N. Lepeșinski și I. I. Radcenko la Pskov, Lenin adaugă că trebuie să se organizeze la Vardoe (Norvegia) un punct prin care să se transporte literatura ilegală în Rusia și că la Voronej și la Iaroslavl au avut loc arestări; tot acolo comunică că a primit cărțile de statistică și-i roagă să-i trimită materiale publicate în 1901 cu privire la evaluarea pământurilor din gubernia Vladimir.

Aprilie, 23 (mai, 6)

Într-o scrisoare adresată lui G. M. Krjijanovski, la Samara, Lenin îi comunică despre arestarea lui F. I. Dan, delegatul ziarului „Iskra" la Conferința de la Belostok, și despre crearea la această conferință a unui Comitet de organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R.; el trasează ca sarcină cucerirea comitetelor locale, îndeosebi din Centru, Ural și Sud și-i propune lui Krjijanovski să treacă în ilegalitate.

Aprilie, 25 (mai, 8)

Lenin îi scrie mamei sale M. A. Ulianova, exprimîndu-și speranța că în curînd se vor întîlni în străinătate, și-i recomandă ruta cea mai indicată pentru această călătorie.

Aprilie, 27 (mai, 10)

Lenin publică un anunț în săptămînalul londonez „The Athenaeum. Journal of English and foreign Literature, Science, the fine Arts, Music and the Drama" („Ateneum. Revistă de literatură, știință, artă, muzică și teatru, engleze și străine"): „Doctor în drept rus și soția lui doresc să ia lecții de limba engleză cu un englez (sau englezoaică) în schimbul unor lecții de limba rusă. Scrisorile se vor adresa d-lui J. Richter 30, Holford Square, Pentonville, W. C."

Aprilie

Lenin scrie observații critice la programul „Uniunii de nord a P.M.S.D.R.".

Mai, 1 (14)

Lenin scrie răspunsurile la observațiile făcute de G. V. Plehanov și P. B. Akselrod cu prilejul celei de-a doua examinări a articolului „Programul agrar al social-democrației ruse".

Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin protestează împotriva caracterului și tonului inadmisibil al observațiilor făcute de Plehanov la articolul „Programul agrar al social-democrației ruse".

Lenin îi scrie lui A. N. Potresov în legătură cu observațiile făcute de G. V. Plehanov la articolul „Programul agrar al social-democrației ruse"; îi trimite articolul.

www.dacoromanica.ro

Mai tîrziu de 9 (22 mai) — Lenin scrie introducerea din partea redacției ziarului „Iskra" la proclamația „Către cetățenii ruși", scoasă de Comitetul din regiunea Donului al P.M.S.D.R., în legătură cu executarea lui S. V. Balmașev, care l-a împușcat pe ministrul afacerilor interne, Sipeaghin.

Mai, 10 (23) — La scrisoarea adresată de N. K. Krupskaia lui F. V. Lengnik la Samara, Lenin adaugă că trebuie restabilit Comitetul de organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al partidului și că un număr cît mai mare de comitete locale ale P.M.S.D.R. trebuie să fie subordonate influenței acestui comitet.

Mai, 24 (iunie, 6) — Lenin face unele modificări la textul scrisorii adresate de N. K. Krupskaia lui I. I. Radcenko, la Petersburg, în care erau lămurite probleme referitoare la tactica Bundului și a „Uniunii social-democraților ruși din străinătate", la rezultatele Conferinței de la Belostok și la înființarea partidului eserilor.

Mai, 25 (iunie, 7) — Lenin îi scrie mamei sale M. A. Ulianova că o așteaptă să vină în străinătate, îi confirmă primirea cărților lui Gorki și Skitaleț și promite să trimită o adresă la care să i se expedieze cărțile pe viitor.

Nu mai devreme de 30 mai (12 iunie) — Lenin scrie introducerea din partea redacției ziarului „Iskra" la proclamația: „Artiștii și lupta pentru libertate (Document din trecutul apropiat)", scos la Petersburg de „Uniunea artiștilor liberi" în legătură cu demonstrația fixată pentru 3 (16) martie 1902. Proclamația și introducerea au fost publicate în nr. 22 al ziarului „Iskra", iulie 1902.

Iunie, 1 (14) — În nr. 21 al ziarului „Iskra" este publicat proiectul de program al P.M.S.D.R., elaborat de redacția ziarului „Iskra" și a revistei „Zarea", din inițiativa și cu participarea activă a lui Lenin.

5 (18) iunie — Într-o scrisoare adresată lui A. N. Potresov, Lenin propune să se extindă ziarul „Iskra", să se creeze suplimente la acest ziar și să se publice broșuri; redactarea revistei „Zarea" să fie transmisă lui G. V. Plehanov (la Geneva).

Mai devreme de 9 (22) iunie — Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin îl roagă să-i comunice dacă există posibilitatea să organizeze la Berlin ținerea unui referat.

Iunie, 9 (22) — Într-o scrisoare adresată lui I. I. Radcenko la Petersburg, Lenin îi propune să organizeze, împreună cu

www.dacoromanica.ro

Bundul și cu Biroul organizației din Rusia a ziarului „Iskra", Comitetul de organizare pentru pregătirea congresului al II-lea al P.M.S.D.R. și să ia asupra lui secretariatul Comitetului de organizare și conducere a activității acestui comitet, să se însărcineze Bundul cu pregătirea congresului în rîndurile organizațiilor lui.

Iunie, 10 (23) — Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin îi comunică că acceptă propunerea acestuia de a lichida conflictul ivit între ei în legătură cu redactarea articolului „Problema agrară a social-democrației ruse"; îi propune să-i trimită corectura articolului său; îi spune că socoate necesar să se urgenteze apariția nr. 4 al revistei „Zarea".
Într-o scrisoare către L. I. Akselrod-Ortodoks, Lenin o înștiințează că din cauza stării sănătății sale nu poate ține în fața coloniei ruse de la Berna conferința despre eseri; promite că va veni la toamnă.

Între 12 și 14 (25 și 27) iunie — Lenin sosește la Paris.

Iunie, 14 (27) — Lenin prezintă la adunarea emigranților politici ruși din Paris un referat împotriva eserilor.

A doua jumătate a lunii iunie-12 (25) iulie — V. I. Lenin locuiește la Longuivy (coasta de nord a Franței) împreună cu mama sa, M. A. Ulianova, și cu sora sa A. I. Elizarova.

Iunie, 19 (iulie, 2) — Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin îl înștiințează că a sosit în Bretagne pentru a se odihni și a se întîlni cu rudele sale, despre divergențele sale cu I. O. Martov și V. I. Zasulici în problema importanței terorii (în legătură cu nota publicată în nr. 21 al ziarului „Iskra" despre atentatul lui G. I. Lekkert împotriva guvernatorului din Vilna, von Val); îi recomandă lui Plehanov să-și refacă articolul semnat „Veteran" pentru a fi publicat ca articol de fond în nr. 22 al ziarului „Iskra".

Între 26 iunie și 3 iulie (9 și 16 iulie) — Într-o scrisoare adresată lui I. I. Radcenko, Lenin, la rugămintea acestuia, îi trasează un plan concret al sarcinilor practice imediate în munca organizației Petersburg a P.M.S.D.R.; îl roagă să urgenteze venirea la Londra a reprezentanților „Uniunii de luptă" din Petersburg și ai Organizației muncitorești.

Iunie, 29 (iulie, 12) — Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin îl înștiințează că a primit articolul lui „Critica criticilor

www.dacoromanica.ro

noștri" pentru nr. 4 al revistei „Zarea" și se interesează de ce nu a plecat la Bruxelles la conferința Biroului socialist internațional; îi comunică că el consideră că planul lui Deutsch de a convoca în Elveția un congres al iskriștilor-practicieni este inadmisibil și îi propune o întîlnire la Londra cu Plehanov și cu tovarășii veniți din Rusia.

Sfîrșitul lunii iunie-iulie — Lenin scrie articolul „De ce trebuie social-democrația să declare un război hotărît și necruțător socialiștilor-revoluționari?"

Iulie, 3 (16) — Într-o scrisoare către N. K. Krupskaia la Londra, Lenin îi comunică că el consideră imposibilă convocarea congresului iskriștilor-practicieni în Elveția, întrucît acest congres este complet nepregătit; roagă să se introducă o modificare în corectura articolului său „Programul agrar al social-democrației ruse" care urma să apară în nr. 4 al revistei „Zarea".

Într-o scrisoare adresată lui I. I. Radcenko, Lenin îl roagă să-i comunice părerile muncitorilor despre cartea „Ce-i de făcut?", consideră necesar să se stabilească o legătură directă între organizația muncitorească din Petersburg și redacția ziarului „Iskra", se interesează de relațiile cu Comitetul organizației Petersburg a P.M.S.D.R., propune un proiect de înființare a Comitetului de Organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al partidului.

Iulie, 9 (22) — Într-o scrisoare adresată lui I. I. Radcenko, Lenin îi arată că este necesar să se ducă o luptă necruțătoare împotriva oscilațiilor comitetului în direcția „economismului" și, totodată, să se intensifice munca pentru a cuceri de partea lor Organizația muncitorească din Petersburg, folosind în acest scop cercul condus de Radcenko.

Iulie, 11 (24) — Într-o scrisoare adresată lui G. D. Leiteizen, Lenin îi comunică că locuiește la Longuivy și că o serie de comitete din Rusia, inclusiv comitetul organizației Petersburg, au trecut pe pozițiile „Iskrei".

Iulie, 12 (25) — Lenin pleacă din Longuivy la Londra.

Iulie, 15 (28) — Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin îl invită să vină mai curînd la Londra și-l înștiințează că i-a trimis bani de drum.

Iulie, 16 (29) — Într-o scrisoare adresată lui V. G. Sklearevici în Crimeea, Lenin îl roagă să pună în legătură redacția

www.dacoromanica.ro

ziarului „Iskra" cu organizația muncitorească social-democrată din sudul Rusiei (din Crimeea).

Iulie, 20 (august, 2) Într-o scrisoare adresată lui P. G. Smidovici, Lenin îi dă explicații în legătură cu capitolul V al cărții „Ce-i de făcut?", punctul „Organizație de muncitori și organizație de revoluționari".

Iulie 22 (august, 4) Într-o scrisoare adresată lui V. A. Noskov la Zürich, Lenin îi face cunoscute greutățile pe care le întîmpină la alegerea de agenți ai „Iskrei" pentru Rusia și în conducerea din străinătate a muncii lor; consideră că organizația din Rusia a ziarului „Iskra" trebuie să conducă în mod practic munca agenților; propune să se stabilească o legătură mai strînsă între „Uniunea din nord a P.M.S.D.R." și redacția ziarului „Iskra". La scrisoarea adresată de N. K. Krupskaia unuia dintre membrii Comitetului organizației Kiev a P M.S.D.R., Lenin face unele modificări; în post-scriptum la această scrisoare roagă pe cei ce vin din partea comitetului să ia în mod direct legătura cu redacția ziarului „Iskra", și nu prin membrii Ligii din străinătate a social-democrației revoluționare ruse.

Iulie, 25 (august, 7) La o scrisoare adresată de N. K. Krupskaia lui I. I. Radcenko, Lenin adaugă că este necesar ca acesta să plece din Petersburg, avînd în vedere că este urmărit de poliție.

Iulie, 26 (august, 8) Într-o scrisoare adresată lui G. V. Plehanov, Lenin îl înștiințează că a sosit un membru al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" din Petersburg, V. P. Krasnuha, și-l sfătuiește pe Plehanov să aștepte sosirea acestuia la Geneva.

Iulie, 30 (august, 12) Într-o scrisoare adresată lui I. I. Radcenko, Lenin îi comunică că el consideră necesar ca în Organizația muncitorească să fie cooptați noi membri din rîndurile muncitorilor, îl sfătuiește să plece în sud, la Harkov sau Kiev, pentru a evita arestarea.

Iulie-august Lenin scrie articolul „Aventurismul revoluționar". Articolul este publicat în nr. 23 și 24 ale ziarului „Iskra" (1 august și 1 septembrie), iar apoi apare ca broșură separată.

Mai tîrziu de luna iulie Lenin examinează broșura lui A. Martînov „Muncitorii și revoluția", publicată la Geneva în 1902, și face însemnări în paginile ei.

www.dacoromanica.ro

August, 2 (15) Lenin ține o consfătuire la Londra cu reprezentanții Comitetului organizației Petersburg a P.M.S.D.R., ai organizației din Rusia a ziarului „Iskra" și ai „Uniunii din nord a P.M.S.D.R." În cadrul acestei consfătuiri a fost creat nucleul iskrist al Comitetului de organizare în vederea convocării congresului al II-lea al partidului.

August, 3 (16) Lenin face unele modificări la scrisoarea adresată de N. K. Krupskaia către I. I. Radcenko cu privire la rezultatele consfătuirii de la Londra din 2(15) august 1902.

August, 6 (19) Într-o scrisoare adresată lui P. B. Akselrod, Lenin îl sfătuiește să plece la München la congresul Partidului social-democrat din Germania și anexează o scrisoare pentru I. H. Lalaianț.

August, 9 (22) Lenin trimite o scrisoare la Harkov către membrii redacției ziarului „Iujnîi Rabocii", în care aprobă hotărîrea luată de ziar de a colabora cu „Iskra," se interesează despre planurile practice imediate ale ziarului și îi comunică adresa pentru corespondență.

August, 11 (24) Lenin scrie o scrisoare către Comitetul organizației Moscova a P.M.S.D.R. în legătură cu declarația Comitetului că se solidarizează cu concepțiile expuse în cartea „Ce-i de făcut?".

Nu mai tîrziu de luna august Lenin face o schiță de prefață la ediția a II-a a broșurii „Sarcinile social-democraților ruși".

August Lenin scrie prefața la ediția a II-a a broșurii „Sarcinile social-democraților ruși".

Articolul lui Lenin „Programul agrar al social-democrației ruse" apare în nr. 4 al revistei „Zarea".

Septembrie, 1 (14) În nr. 24 al ziarului „Iskra" este publicat articolul de fond al lui Lenin „Noul proiect de lege cu privire la greve".

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

	Pag.
Prefață	VII

1902

CE-I DE FĂCUT? *Problemele acute ale mișcării noastre*	1—190
Prefață	3
I. Dogmatism și «libertatea criticii»	6—27
a) Ce înseamnă «libertatea criticii»?	6
b) Noii apărători ai «libertății critice»	10
c) Critica în Rusia	14
d) Engels despre însemnătatea luptei teoretice	21
II. Spontaneitatea maselor și conștiința social-democrației	27—51
a) Începutul avîntului spontan	28
b) Ploconirea în fața spontaneității. «Raboceaia Misl»	32
c) «Grupul autoeliberării» și «Rabocee Delo»	42
III. Politica trade-unionistă și politica social-democrată	51—96
a) Agitația politică și îngustarea ei de către economiști	52
b) Poveste despre felul cum l-a aprofundat Martînov pe Plehanov	63
c) Demascările politice și «cultivarea combativității revoluționare»	66
d) Ce are comun economismul cu terorismul?	72

www.dacoromanica.ro

e) Clasa muncitoare, luptător de avangardă pentru democrație 75
f) Încă o dată «calomniatori», încă o dată «mistificatori» 92

IV. Metodele primitive ale economiștilor și organizația de revoluționari ..... 96—150

a) Ce înseamnă metode primitive? 97
b) Metodele primitive și economismul 100
c) Organizație de muncitori și organizație de revoluționari 108
d) Amploarea muncii organizatorice 124
e) Organizație «complotistă» și «democratism» 131
f) Activitatea locală și activitatea pe întreaga Rusie 140

V. «Planul» unui ziar politic pe întreaga Rusie ..... 150—176

a) Cine s-a supărat pentru articolul «Cu ce să începem?»? 151
b) Poate oare un ziar să fie un organizator colectiv? 157
c) Ce tip de organizație ne trebuie? 169

Încheiere 177

O încercare de fuzionare a «Iskrei» cu «Rabocee Delo» 181

Rectificare la «Ce-i de făcut?» 189

MATERIALE PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI P.M.S.D.R. 191—252

OBSERVAȚII LA PRIMUL PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV ..... 193—200

PROIECT DE PROGRAM AL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA ..... 201—207

TREI AMENDAMENTE LA PROIECTUL DE PROGRAM 208

OBSERVAȚII LA AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV ..... 209—232

APRECIERE ASUPRA CELUI DE-AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV ..... 233—235

AMENDAMENT LA PARTEA AGRARĂ A PROGRAMULUI .. 236—237

OBSERVAȚII LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI .. 238—249

www.dacoromanica.ro

OBSERVAŢII SUPLIMENTARE LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI ..... 250—252

O completare la problema luptei de clasă 251

CU PRIVIRE LA BUGETUL DE STAT ..... 253—259

AGITAŢIA POLITICĂ ŞI «PUNCTUL DE VEDERE DE CLASĂ» .. 260—266

RĂSPUNS «UNUI CITITOR» ..... 267—268

SEMNELE FALIMENTULUI ..... 269—275

DIN VIAŢA ECONOMICĂ A RUSIEI ..... 276—286

I. Casele de economii 277

RAPORTUL REDACŢIEI ZIARULUI «ISKRA» LA CONSFĂTUIREA (CONFERINŢA) COMITETELOR P.M.S.D.R. ..... 287—296

(N.B.) Ciorna rezoluţiei 295

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAŢIEI RUSE ..... 297—340

I. 299
II. 301
III. 307
IV. 309
V. 313
VI. 315
VII. 322
VIII. 332
IX. 336
X. 338

SCRISOARE CĂTRE ZEMŢI ..... 341—349

DESPRE GRUPUL «BORBA» 350

SCRISOARE CĂTRE «UNIUNEA DE NORD A P.M.S.D.R.» ..... 351—361

INTRODUCERE LA PROCLAMAŢIA COMITETULUI ORGANIZAŢIEI DIN REGIUNEA DONULUI AL P.M.S.D.R. «CĂTRE CETĂŢENII RUŞI» 362

DE CE TREBUIE SOCIAL-DEMOCRAŢIA SĂ DECLARE UN RĂZBOI HOTĂRÎT ŞI NECRUŢĂTOR SOCIALIŞTILOR-REVOLUŢIONARI? 363—366

www.dacoromanica.ro

AVENTURISM REVOLUȚIONAR ..... 367—388

I. 367
II. 377

NOUL PROIECT DE LEGE CU PRIVIRE LA GREVE..... 389—398

MATERIALE PREGĂTITOARE

MATERIALE PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI P.M.S.D.R. 401—421

1. SCHIȚA DIFERITELOR PUNCTE ALE PĂRȚII PRACTICE A PROIECTULUI DE PROGRAM..... 401—402

2. CONSPECTUL PRIMULUI PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV CU UNELE AMENDAMENTE..... 403—405

3. ÎNSEMNARE CUPRINZÎND PARAGRAFELE I ȘI II ALE PRIMULUI PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV ȘI SCHIȚA PRIMULUI PARAGRAF AL PĂRȚII TEORETICE A PROGRAMULUI..... 406

4. PLAN DE COMUNICARE CU PRIVIRE LA MERSUL ELABORĂRII PROIECTULUI DE PROGRAM..... 407

5. VARIANTA INIȚIALĂ A PĂRȚII TEORETICE A PROIECTULUI DE PROGRAM ..... 408—413

6. SCHIȚE DE PLAN ALE PROIECTULUI DE PROGRAM..... 414

7. VARIANTA INIȚIALĂ A PĂRȚII AGRARE ȘI A ÎNCHEIERII PROIECTULUI DE PROGRAM ..... 415—416

8. SCHIȚE DE PROIECT AL PROGRAMULUI ..... 417—420

Prima variantă..... 417

Varianta a doua 419

9. COMPLETĂRI LA CAPITOLUL AGRAR ȘI LA CEL CU PRIVIRE LA PROBLEMELE MUNCII ÎN FABRICĂ..... 421

RĂSPUNSURI LA OBSERVAȚIILE LUI PLEHANOV ȘI AKSELROD ÎN LEGĂTURĂ CU ARTICOLUL «PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI RUSE»..... 422—439

www.dacoromanica.ro

ANEXE

CĂTRE DIRECTORUL MUZEULUI BRITANIC 442

Lista lucrărilor lui V. I. Lenin din ianuarie-august 1902 care n-au fost găsite pînă în prezent ..... 447—454

Lista publicațiilor și documentelor la a căror redactare a participat V. I. Lenin ..... 455—456

Adnotări ..... 457—509

Indice de lucrări și izvoare citate sau menționate de V. I. Lenin.... 510—537

Indice de nume ..... 538—573

Date din viața și activitatea lui V. I. Lenin..... 574—586

ILUSTRAȚII

Coperta cărții lui V. I. Lenin « Ce-i de făcut?» — 1902..... 2—3

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin « Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia» — 1902 .... 200—201

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin cu observațiile la al doilea proiect de program al lui Plehanov — 1902..... 211

Prima pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin « Programul agrar al social-democrației ruse» — 1902..... 298—299

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin « Schițe de proiect al programului». Varianta a doua — 1902..... 416—417

www.dacoromanica.ro

Dat la cules 11.09.1961. Bun de tipar 23.11.1961. Apărut 1961. Tiraj 15.220. Hîrtie velină de 65 g/m² 540×840/16. Coli editoriale 37,92. Coli de tipar 38. A 001215/1961. C.Z. pentru biblioteci 3C2=R.

Tiparul executat la Întreprinderea poligrafică, nr 4,
Calea Şerban Vodă 133, Bucureşti, R.P.R.
Comanda nr. 5072/1080

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro